„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX. évf. 1. szám
1998. február
90,— Ft

Az eretnekség dicsérete

Eretnek volt-e Jézus?

Bulányi György fölmentésének sajtóvisszhangja

Interjú Dóka Zoltánnal

Péter sziklája homokra épült

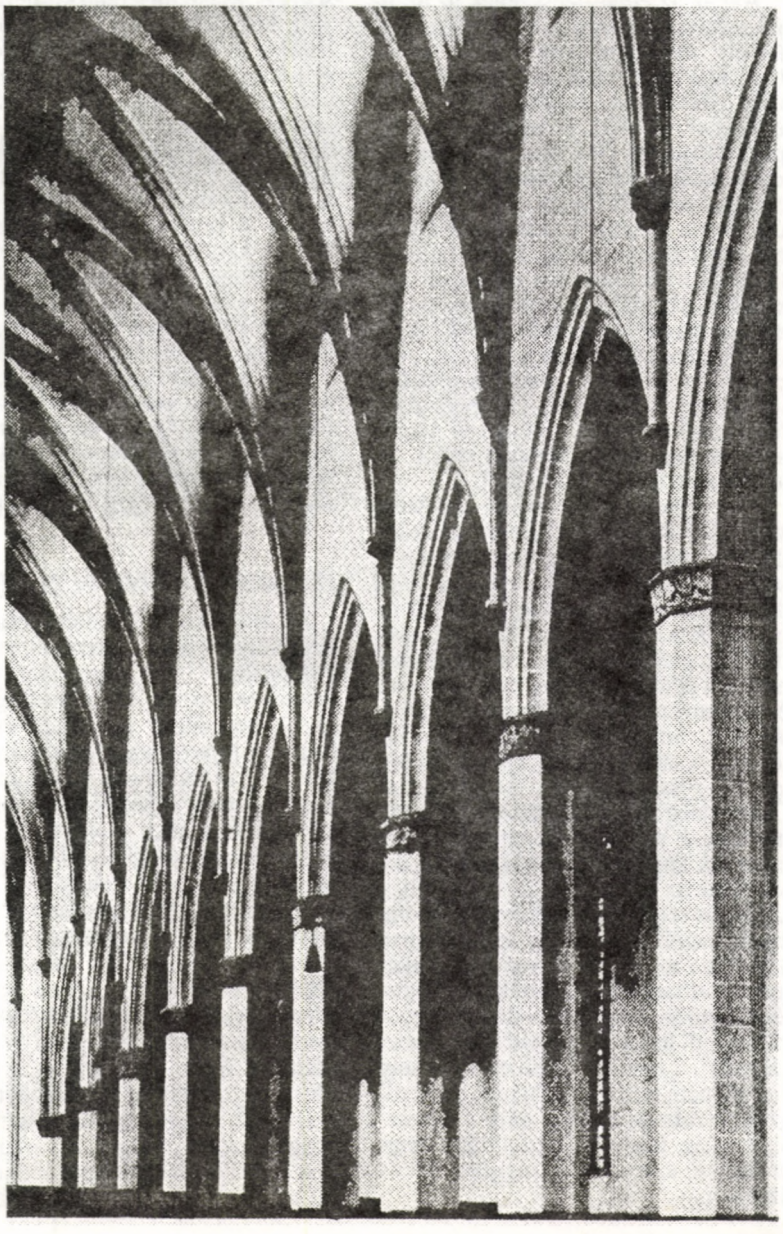
Moha-mese

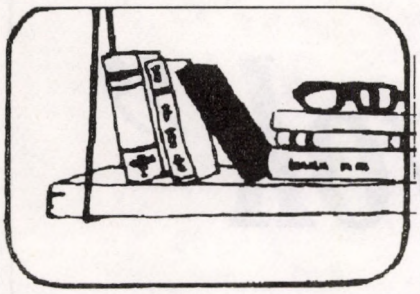
Egy mai kibuc életéből

Magyarország és a NATO-bővítés

Vasárnapi elmélkedések

Ökopszihológia

Rupert Lay

Az eretnekségről

Az eretnekek: keresztények az egyházon kívül

Az eretnekek olyan emberek, akik föllépnek a valamely intézményen belül kifejlődött magától értetődőségek ellen, és így világokat változtatnak meg. Eretnek volt például *Roger Bacon, Thomas Müntzer, Galileo Galilei, Charles Darwin, Karl Marx, Sigmund Freud, Pierre Teilhard de Chardin.* Valamennyiükben közös, hogy a hivatalos katolikus egyház üldözte őket, mivel megkérdőjelezték annak magától értetődőségeit. Az is közös mindnyájukban, hogy nemcsak a hivatalos gondolkodást változtatták meg, hanem az egyházit is.

Annak az ellenségességnek az **alapja**, amelyet egyesek kifejlesztenek valamely társadalmi rendszerrel szemben, nem ritkán **valamilyen lelkiismereti ítéletben rejlik**, amint az eretnekek példája is mutatja. Ennek pedig **objektív oka** van: **Az intézmények létüknél fogva amorálisak:** kizárólag az önfenntartás és a terjeszkedés fontos számukra; csak akkor állnak elő egy látszatmorállal, ha az önfenntartás és a terjeszkedés véletlenül társadalmi szerződéssel realizálható. Ez a látszatmorál semmilyen *morális* normának nem elkötelezettje, hanem csupán a két endogén, *rendszeren belüli* normának : Cselekedj és dönts úgy, hogy cselekvésed és döntésed biztosítsa az intézmény fennmaradását, és az kiterjeszthesse befolyását.

Az eretnekségnek hosszú története van. 1143-ban furcsa történés kezdődött Európában. A Balkán felől szélsebesen terjedt egy új mozgalom. Vándorprédikátorok vonultak keresztül az országokon, s aszketikus életüket minden személyes tulajdonnak ellentmondva élték. Tanításuk egyszerű volt és könnnyen érthető. Megmagyarázott valamit, amire a szervezett kereszténység csak elégtelen választ tudott adni: a rossz létezését. Az ördög, az Ószövetség gonosz Istene állandó harcban áll az Újszövetség jó Istenével és annak angyalával, a názáreti Jézussal. Csak az tiszta, csak az üdvözülhet, aki Jézus szigorú követésével, abszolút szegénységben és teljes lemondásban a jó Isten mellé áll. A vándorprédikátorok **katharoknak**, tisztáknak nevezték magukat. A szó alakváltozásai nyomán ebből lett a 13. század óta a német „Ketzer", „eretnek" kifejezés, amely először nem szitok volt, hanem azoknak az embereknek a neve, akik a keresztény világ legszélső perifériáin megpróbálták szó szerint megélni Jézus üzenetét.

Magától értetődik, hogy a hivatalos egyház keményen és hatékonyan reagált. Képviselői számára egyáltalán nem volt különösebben fontos a radikális szegénység és az önmegtagadás, és aggódtak amiatt, hogy mindenekelőtt a katolikus laikusok pártoltak át az új tanhoz és váltak eretnekké.

Bizonyos huzavona után a hivatalos egyház egyfelől engedélyezte egy olyan rendnek a megalapítását, amely a szegénységet is megkövetelte tagjaitól, de ettől a szegénységtől nem tette függővé a püspökök és pápák üdvösségét is. Másfelől e rend kifejezett célja volt, hogy eltakarítsa a világból a katharokat és az általuk kiváltott botrányt. Becsületére válik ennek a rendnek (a dominikánusoknak), hogy humánusabb eszközöket alkalmazott, mint a hivatalos egyház: prédikációval próbálta meg elérni célját, míg az utóbbi tűzzel és vassal, tehát keresztes háborúkkal. A kettő együtt lényegileg meghozta a kívánt sikert: 1330-ig még tartották magukat kis csoportok Franciaország déli részén, 1142-ig pedig szerény közösségek Sziciliában és Dél-Itáliában. Aztán eltűnt a kísértet.

Csak egy név maradt meg: katharok — tisztán. **Az európai középkor legnagyobb keresztény szektájának kitüntető elnevezése az anyaegyházban szidalmazó szóvá lett,** amely a heréziától a hitetlenségig terjedő palettát takarja. A szó bármely jelentéstani jelentésénél fontosabb azonban érzelmi jelentősége. Az eretnekek olyan emberek, akiket az egyház támogatásával, sőt az egyház fölszólítására szabad gyűlölni, megvetni, rágalmazni, gyötörni, megkínozni és megölni.

Ebben a tanulmányban azonban másképp akarom használni az „eretnek" szót. *Azokat az embereket jelölöm vele, akik a periférián, az ideológiai központtól messze távol állva olyan új válaszokat követelnek, amelyek kényelmetlenek, aggodalmat keltőek és nem felelnek meg az általános magától értetődőségeknek.* Aki azonban magától értetődőségeket kérdőjelez meg, az fenyegetően hat, szorongást kelt.

Ma a társadalomfilozófiából és a tudományelméletből tudjuk, hogyan jönnek létre az ilyen magától értetődőségek, és hogy *ritkán van közük a realitáshoz, annál több viszont az előítéletekhez.* Ne feledjük azt se, hogy a biztonság megőrzése minden korban sokkal erősebben motiválta az embereket, mint az igazság megismerése, és ez így van ma is. Sokkal inkább az érvényes, hogy az igazság keresése szinte mindig a biztonság megerősítését célzó technikává deformálódik. Az eretnekek pedig elefántként csörtetnek a biztonság és a magától értetődőségek porcelánboltjában, holott az emberek megszokták, hogy ott megvásárolhatják a válaszokat egzisztenciális kérdéseikre. És ez megbocsáthatatlan. Eretnekek számára nincs bocsánat.

Hogyan és mi célból gyártják az eretnekeket?

Az eretnekek életfontosságúak *ama* társadalom számára, amelyik nem akar önmagában megmerevedni, vagy visszavonulni az önelégültség gettójába. A keresztény eretnekek ezen túl még egy fontos feladatot vállalnak: azt kérdezik az ideológiai központtól, vajon éli-e még a jézusi üzenetet. Ez a kérdés kellemetlen — és mégis föl kell tenni abban a világban, ahol az embereknek inkább a biztonság és a kényelem jár a fejükben, mintsem Jézus tanítása és élete. *Sok eretnek arra tesz kísérletet, hogy ismét a maga eredetiségében értse meg a jézusi üzenetet, minden olyan díszítéstől és felpuhítási tendenciától mentesen, amelyet az évszázadok során kevertek hozzá az emberek,* egyrészt hogy kereszténynek nevezhessék magukat, másrészt hogy nyugalmukban ne igen zavarják őket.

A jézusi üzenet azonban kifejezetten zavaró — hasonlóan ahhoz, ahogyan zavaró volt az Ószövetség prófétáinak üzenete, akikkel polgártársaik általában egészen hasonlóan bántak ahhoz, ahogyan a keresztények szoktak bánni az eretnekeikkel. Elűzték, kiközösítették, elégették, sziklákról taszították le őket. Olykor azonban (ritkán!) néhány ember megtért a prófétai szóra — ezek azonban többnyire a pogányok közül kerültek ki.

Az eretnekek olyan emberek, akik Jézus üzenete kedvéért készek — gyakran nagy lelki és vallási erővel — átélni a kívül levés, az integrálatlanság, a megtámadottság pozícióját. Olyan emberek tehát, akik nélkül az „igazhitű központ" sem képes élni (a központ mindig igazhitű, bármilyen zagyvaságot legyen is képes elfogadni, képviselni és védelmezni egy önmagának elégséges kommunikáció). Mert hogy hol a központ, azt csak a periféria felől lehet meghatározni. Csak egy kör ter-

jedelme teszi lehetővé középpontjának meghatározását. Az eretnekek megkérdőjelezik a központot, jóllehet éppen eretnekségük által definiálják azt. Ez a felőrlő hatású dialektikus helyzet a szeretve-gyűlölés, a gyűlölködő egymást-elengedni-nem-tudás minden lehetséges formájában megnyilatkozik. Az egyháznak és az eretnekeknek kölcsönösen szükségük van egymásra ahhoz, hogy élni tudjanak. Mindkét oldalon messzemenően kapcsolataik közelségéből és tanításuk távolságából merítik identitásukat.

Negatív azonosulásokkal meghatározni identitásunkat persze nem föltétlenül keresztényi, de mindenképpen emberi és elterjedt dolog. *Így* **gyárt** ugyanis **minden társadalom** (az azokat létrehozó konfliktus-terhességgel) **olyan helyzeteket, amelyek bizonyos embereket kaszton kívüliekké, kivetettekké, eretnekekké tesznek.** Az egyház ezen társadalmak közé tartozik, hiszen társadalmi mechanizmusait tekintve kifejezetten profán. Mindenesetre az egyéni azonosulás Jézus szeretetüzenetével sosem akadályozta meg abban, hogy társadalmi rendszerként ugyanúgy járjon el eretnekeivel szemben, mint minden más társadalom, a politikaiak, a gazdaságiak, a kicsik és a nagyok.

Az eretnekek gyártásának egyik legkedveltebb **stratégiája a „kommunikatív fantomok” képzésében áll.** Ez pedig a következőképpen zajlik: Elszakadva a konkrét találkozásoktól az érintet*tel*, elkezdenek *róla* beszélgetni. Mivel ezekkel a belső beszélgetésekkel nem áll szemben semmiféle konfrontáció a reális emberrel és annak nézeteivel, *e beszélgetések elkezdik lassankint fölépíteni saját szubjektumukat, akinek már csak a neve azonos a beszélgetések (tényleges) tárgyával. Az így megteremtett, minden realitástól eloldódott szubjektumot aztán elítélik, leeretnekezik, elátkozzák.* Ennyiben az egyházban ugyanúgy zajlik a dolog, mint minden, részleges kommunikációs zavarral működő kommunikációs közösségben (és alighanem minden kommunikációs közösség ilyen). Csakhogy az egyház lelki hatalommal is rendelkezik (korábban világival is rendelkezett), és ezt a hatalmat rendszerint érvényesíti a konkrét emberrel szemben, akit *fantáziájában* azonosít belső kommunikációjának *teremtményével.* Ami aztán ebből kisül, az rendszerint minden más, csak nem emberi (ha ezt a fogalmat nem a Van, hanem a Kell felől alkotjuk meg), és végképp nem keresztényi.

De az eretnekek gyártásában **más tényezők is** tekintélyes szerepet játszanak. **Aki megmutatja, hogy képes az egyház nélkül is élni, és mégsem hagyja el az egyházat, az csaknem kényszerűen idegen kivetítések áldozatává válik!** A normál egyháztagot belső és külső kényszerek kötik az intézményhez, és szívesen venné, ha szabad lehetne ezektől. Képtelen fölfogni, hogy létezik olyan ember, aki nem használja ki egy effajta szabadság esélyét. Tehát nem marad számára más választás, mint hogy *a másikról*, a nem „normálisról” *azt állítsa*: az egyház perifériáján él, tulajdonképpen nem is tartozik az egyházhoz, ki kellene zárni... tehát mindazt, *ami őrá magára illene*, ha egyszer az archaikus, a nevelés által közvetített társadalmi és pszichikai kényszerekből kinőve, szabadon dönthetne. A másik szabadsága botránnyá válik, amit meg kell szüntetni; vagy sikerül őt ismét szolgává tenni, vagy kitaszítják a közösségből (aminek nem kell feltétlenül intézményesítetten történnie).

Ám téves lenne azt föltételezni, hogy e tekintetben éppen csak az egyház lett áldozata egy különösen ördögi tásadalmi-lélektani mechanizmusnak. *Ugyanezen elv alapján funkcionál minden életközösség.* Még a felnövekvő gyerekekkel bíró családokban is meg lehet figyelni, persze különböző erősséggel.

Még **egy harmadik** dolgot is meg kell itt említeni, ami eretnekek gyártásához vezet (és ez éppen azon a területen válik fontossá, amelyről alább még szót ejtünk): **az a jelenség ez, amelyet ma „kultursokknak” nevezzünk.** Ez azt jelenti, hogy az egyház szembetalálja magát egy olyan világgal, amelyik intellektuálisan legalább annyira vonzó, társadalmilag legalább annyira hatékony, technikailag pedig sokkal hatékonyabb: ez pedig *a természettudományok világa*, melyek jobban megváltoztatták a föld (külső) arculatát, mint arra az egyház valaha is képes volt. Ez egyáltalán nem csupán a világ materiális, hanem társadalmi arculatára is vonatkozik. **Az ilyen kultursokkok számtalan elhárító- és immunizáló stratégiához vezetnek. Ezek egyike az eretnekgyártás.**

A sokkos találkozás a profán tudományokkal azt eredményezi, hogy *az egyház*

— vagy visszavonul abba a a gettóba, ahol a saját eszméivel él együtt, melyeknek semmi közük a „másik világ” eszméihez,
— vagy pedig nyílt *identitásválságba esik.*

E válságnak vallási szempontból nem kell radikálisnak lennie, de társadalmi szempontból mindenképp radikális lesz. A jézusi üzenet fundamentuma az egyház számára mindig lehetővé teszi identitásának vallási megalapozását, de társadalmi megalapozását nem. Mivel a társadalmi kötelékek olyan sokaságába van beágyazva, hogy olykor pusztán a társadalmi rendszer egyik elemének tűnik, és csalóka azonosulási ajánlatokat kap (talán fölszólítják, hogy részesedjék az intézményesített hatalomban), valamikor mindenképp meg kell kérdőjeleznie identitásának társadalmi megalapozását. Társadalmi partnere ugyanis előbb vagy utóbb más vonzó fórumok felé fog fordulni, őt pedig, az egyházat, egyedül hagyja. Az effajta *veszteségtől való félelmek* aztán — melyek mindig kísérői az identitásválságnak —, *azt eredményezhetik, hogy a válságot nem hordják ki, hanem végül ismét az első alternatívát választják (menekülés a biztos gettóba).*

Mi köze azonban mindennek az eretnekekhez? Nos, **az eretnekekben személyesül meg a kulturális támadás, és ők a sokkok kiváltói.** S mindkettő oda vezet, hogy *az „egyház mint organizmus”* önmagát fönntartani akarván *elkezd elhatárolódni az eretnekektől.* Elviselhetetlen lenne számára egy idegen kultúra, egy idegen gondolkodási stílus a saját soraiban. Akik tehát a vonzóbb „kultúra” táborába dezertálnak, azok kaszton kívüliekké, s ha lehet, egyenesen törvényen kívüliekké válnak. Az eretnekek így esetleg a perifériához tartoznak — de még jobb, ha a „dialogikus külsőhöz”.

Néhány éve ez a „dialogikus külső” a pótléka nálunk a nyílt harcnak. Kívülálló dialóguspartnerré teszik a másikat (mint levált vagy tévedő testvért). Ily módon is egyértelműen rögzítik a határokat, és definiálják, mi van belül, és mi van kívül. Ezt egyáltalán nem kell negatívan értékelni, ha ezáltal szublimálják az agresszivitást — csak gondolni kell arra,

— hogy a szublimálások gyakran labilisak (és sikeres ellenszublimálás után ismét az ellenséggel szembeni nyílt agresszivitássá fajulhatnak) és
— persze szublimálásokról van szó, nem pedig eredeti, bizonyos igényeket kielégítő folyamatokról.

Az eretnek ma gyakran válik a dialógus külső partnerévé. Mindenekelőtt akkor, ha **„vallási eretnekről”** van szó. „Vallásinak” azt az eretneket nevezem, aki új vallási kérdéseket vet föl, melyeket nem lehet elintézni az eddig uralt válasz- vagy elhárításrepertoárral, vagy pedig azt az embert, aki valamely meglévő vallási kérdésre olyan választ ad, amely ellentétben áll a közép válaszával.

Vannak azonban **„profán eretnekek”** is; ők a tulajdonképpeni megszemélyesítői a másik, fenyegető kultúrának. Közéjük tartoznak a tanulmány elején fölsoroltak valamennyien, *Roger Bacon*-tól *Pierre Teilhard de Chardin*-ig mindenki.

Mindenesetre az egyház és vezető képviselői nem fogadhatják el a modern tudományok, s köztük a humán tudományok kihívásait anélkül, hogy identitásválságba ne esnének. Az indentitásválságok azonban félelmet és szorongást keltenek. A „Ki vagyok én?” kérdés hirtelen nem látszik többé megválaszolhatónak a jól bevált minták szerint. És senki ember nem tudja, milyen lesz egy személy vagy egy intézmény, miután keresztülment egy ilyen válságon.

Fordította: —nA—

Rupert Lay jezsuita a filozófia professzora Frankfurt am Mainban; tudós, terapeuta, lelkipásztor és menedzsment-tanácsadó.

Farkas József

Jézus és az eretnekség

Az eretnekség dicsérete

A keresztyénség legnagyobbjai először eretnekek voltak, azután a történelem rehabilitálta őket és most már a „hit hősei”. Jézus Krisztus vezeti a sort. Eretnekség volt ellene a vád, istenkáromlásért ítélték halálra és feszítették keresztre. Az első vértanú, István is eretnek volt, éspedig nemcsak a zsidók szemében, hanem a jeruzsálemi ősgyülekezetben hamar kialakult kétféle „kegyességi irányzatból” a többségnek a szemében is. Közismert, hogy már az első időkben megjelent ez a kettősség: a diaszporából jött felvilágosultabb hellénista hívők kis csoportjával szemben állt az őseik hagyományaihoz továbbra is ragaszkodó zsidókeresztyének többsége. Ez a konzervatív tábor Pál apostolt is eretneknek tekintette, mivel nem fogadta el a körülmetélést, a szombat ünneplését, az étel-ital tilalmakat.

Amikor államvallássá lett a keresztyénség, onnan kezdve vérre ment az „eretnekek” elleni küzdelem. Gyakorlatilag a császár döntötte el hatalmi szóval (karddal), hogy ki eretnek és ki igazhívő keresztyén. A sok közül Szent Johanna esete a legjellemzőbb. Tizenhét éves volt ez a parasztlány, amikor először hallotta a „Hangokat”. Ezeknek erejével beszállt a nagypolitikába és hadseregeket vezetett győzelemre, szembeszállt az állammal és az egyházzal, királyokkal, főpapokkal, inkvizítorokkal, pápával, és miután Franciaország nemzeti hősévé lett, két év múlva, tizenkilencéves korában (1431-ben) megégették mint veszedelmes eretneket. Sokat kellett várnia: 1920-ban avatták szentté. A hasonló sorsra jutottak hosszú sorából elég most Husz Jánosra vagy Savonarola Jeromosra emlékezni. Ők is „eretnekek” voltak, őket is tűzhalálra ítélték, máglyán égették meg. Luther Márton sorsa is a kiátkozás volt eretnekségéért, és természetesen Kálvin Jánost is eretneknek tartották, mégpedig nem csupán a katolikusok, hanem a reformáció bizonyos ágazatai is. Nem kell sokat „vétkezni”, nem kell a szent hagyományoktól messzire eltérni, könnyen be lehet jutni az eretnekek kiközösített társaságába.

Ha valaki megbotránkozik azon, hogy Jézust is eretneknek nevezem, azt arra emlékeztetem, hogy Jézust a történelem felől és nem a dogmatika felől közelítem meg. Hitem szerint nem szégyene, hanem dicsősége Jézusnak az, hogy a kereszthalált is vállalta eretnekségeiért. Én sem fogok szégyenkezni azért, hogy némelyek az én nézeteimet is tömény eretnekségnek minősítik.

Már az eddigiekből is kitűnik, hogy milyen relatív fogalom az eretnekség. Személyes emlék: amikor Finnországban jártam, s egy közepesen tájékozott egyházi munkás megtudta, hogy református vagyok, spontán módon kiszaladt a száján: „De hiszen az egy szekta!” Valóban: a csaknem százszázalékos finn evangélikus tömbhöz mérten az oda vetődött néhány reformátust szektásnak lehet minősíteni. Viszonzásul a szigorú skót vagy holland reformátusok a közéjük tévedt evangélikusokat nevezhetik eretneknek. Az is közismert, hogy némely gyermekded lelkű katolikus testvérünk úgy tekint az akármilyen protestánsokra, hogy azoknak közös útjuk egyenesen a pokolba vezet. Akik sűrűn osztogatják a címkéket, köztük az eretnekség bélyegét, azok inkább magukról állítanak ki bizonyítványt, mint a megbélyegzettekről.

Az eretnekség lényeges ismertetőjegye az, hogy valamely kisebbség — olykor-olykor egy szál ember — veszi magának a bátorságot és szembefordul a többséggel. A mindig vitatható pro és kontra érvektől függetlenül, lélektanilag már önmagában is értékelni kell azt, hogy vannak emberek, akik a szembefordulás gyakran fájdalmas következményeit tudatosan magukra vállalják. A történelem tanúsága szerint ezek a lomha tömegből kiemelkedő eretnekek vitték előre a világot. Úgy illik tehát, hogy gondosan vizsgáljuk meg az eretnekek „tévelygéseit”. Onnan induljunk ki, hogy a mi Mesterünk „eretnekségéből” lett a világ üdvössége.

Nem vitás, hogy vannak tisztátalan indíttatású eretnekségek is. Vannak különcködők, nagyravágyók, békétlenkedők. Elég, ha ezekre nézve Gamáliel bölcsességére emlékezünk: „...ha emberektől való ez a mozgalom, akkor megsemmisül, ha pedig Istentől való, akkor úgysem lehet megsemmisíteni őket” (ApCsel 5).

Évtizedek óta lehetőségem van arra, hogy figyelemmel kísérjem a világkeresztyénségben zajló megújulási folyamatokat. Most az „evangélikálok”, a fundamentalisták, a pietisták a leghangosabbak. De nem múltak ki a gondolkodó hívők sem. Nem kívánok vitába szállni a másként hívőkkel, boldog leszek, ha eljutunk a békés egymás mellett élésre. Mindegyikünknek — bizonyára nekem is — meg kell szabadulnunk az előítéleteinktől és — a különbözőségek megőrzése és tiszteletben tartása közben — meg kell tanulnunk együtt dicsőíteni Azt, aki felhozza napját a pietistákra és a liberálisokra, esőt ad az igazhitűeknek és az eretnekeknek.

Eretnek volt-e Jézus?

Egyre szilárdabb az a meggyőződésem, hogy az egész keresztyénségben Jézus Krisztus a legfőbb érték. Azért érdemes egyháztagnak lenni, templomba járni, Bibliát olvasni, mert itt, ebben a társaságban Jézusról van szó. Az egyház legdrágább kincse Jézus Krisztus. Sőt! Kiszélesítem a kört, és azt mondom, hogy az egész emberiség legfőbb kincse Jézus Krisztus. Az emberiség egyedüli reménysége Jézus. Oda érkeztünk, hogy vagy megtanul az ember odafigyelni Jézusra és akkor megmarad; vagy nem figyel Jézusra és akkor elpusztul. Jelenleg az emberiség nagy többsége nem hallgat Jézusra és nem véletlen, hogy ennek következtében, — nyílegyenesen megy a pusztulás felé.

De hát ki volt ez a Jézus? Az ember azt hinné, hogy egyszerű a válasz. De ha arra figyelünk, hogy hányféle választ adnak erre az egyszerű kérdésre, akkor megdöbbenünk. Az ateista filozófus is foglalkozik a személyével és mond rá valamit: Ez volt Jézus! A szocialista forradalmár is mond valamit — egészen mást! A keresztyénség körén belül is különféle feleleteket kapunk erre a kérdésre, hogy „Ki volt Jézus?” A római pápa mást mond erről, mint a délamerikai katolikus püspök stb. Elképesztő, hányféle feleletet adnak erre a kérdésre. De ez jó, mert ébren tartja a problémát. Meggyőződésem szerint minden nemzedéknek újra kell válaszolnia erre a kérdésre, hogy „Ki ez a Jézus?” Jól értették atyáink, hogy ki volt Jézus? A mi új világunkban

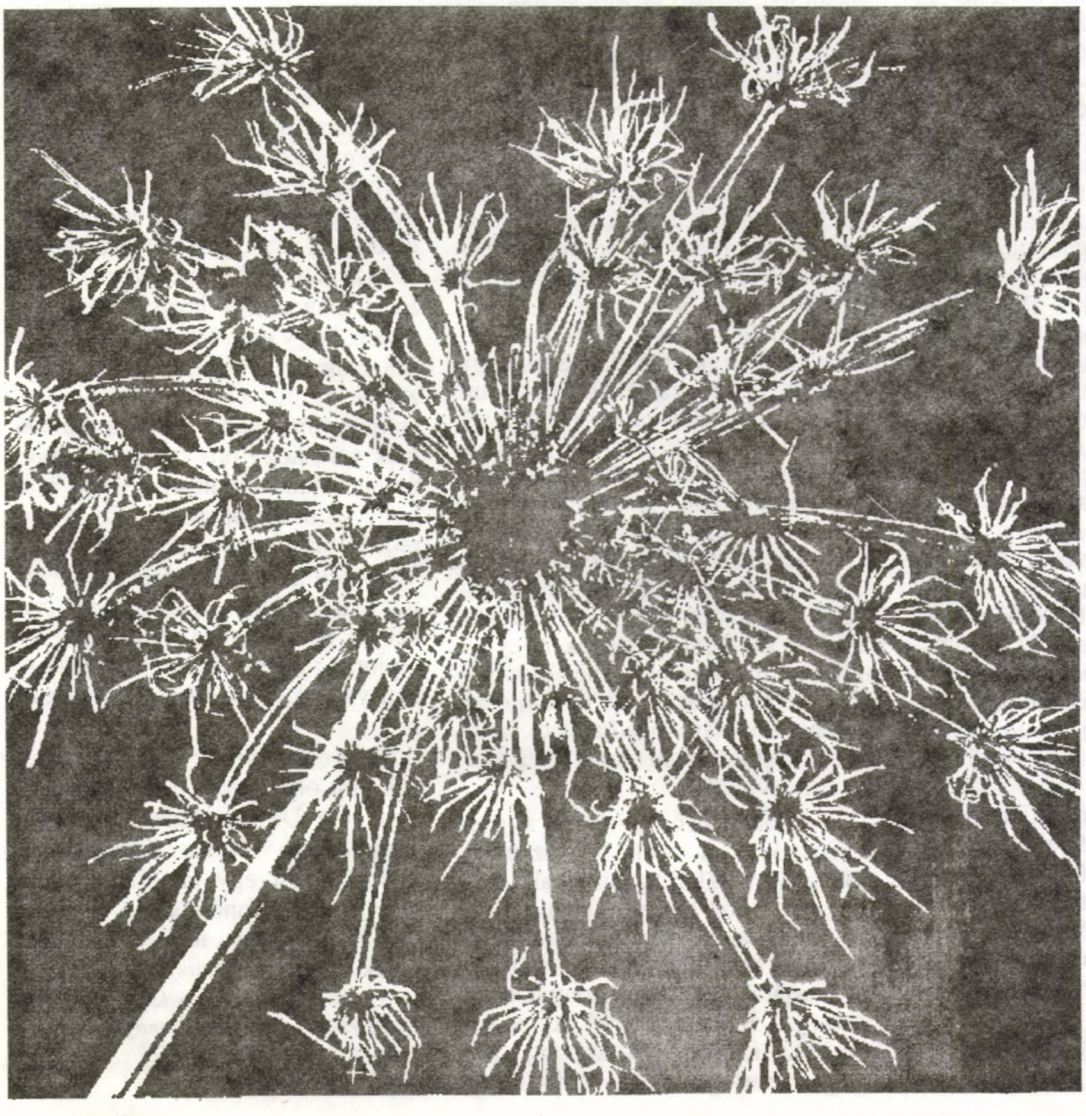
új dolgokat ismertünk meg a mindenségről, az emberről; ezekben az új felismerésekben, ezeknek a fényében mit tudunk mondani erre a kérdésre, hogy „Ki volt Jézus?”

Két fő lehetőség van arra nézve, hogy hogyan közelítsünk Jézus Krisztus misztériumához. Lehet föntről lefelé ereszkedve meghatározni, hogy ki volt ez a Jézus; de lehet lentről fölfelé emelkedve is. A föntről lefelé ereszkedő kísérlet a dogmatikának a kísérlete, és akkor arról van szó, hogy Atya, Fiú, Szentlélek, az isteni teljesség. Ebben Jézus az Atyának a Fia — együtt a Szentlélek közösségében élnek. A másik lehetőség az, hogy lentről fölfelé, és ez a történeti megközelítés. Aki a történelem felől közeledik, az ott indul el, hogy Názáretben felnőtt egy fiatalember; harmincéves korában előállt, elkezdett prédikálni és azután halálra ítélték. Éppen az eretnekség vádjával ítélték halálra. Tehát megérkeztünk a témához! Amikor így teszem fel a kérdést: „Eretnek volt-e Jézus?”, akkor ezzel már meghatároztam gondolkodásunk irányát és a módszerét is.

„Eretnek volt Jézus?” Ez tipikusan történeti kérdés! Eretnekként ítélték halálra. De hát mi volt az ő eretnekssége? Tisztelem azokat, akik a dogmatika útján, felülről, az Isten-filozófia útján, az Isten-teológiának a magasságából ereszkednek a hétköznapi világba. De én azt vallom, hogy újra át kell élni azt, ami csaknem kétezer évvel ezelőtt történt — mint ahogy a magzat életében megismétlődik az emberiség fejlődéstörténete. Nyomon kell követni ezt a názáreti férfit, vajon hogy jutott el oda, hogy eretnekként halálra ítélték?

Ezt a szót kell először elemeznünk: eretnek. Mi az, hogy „eretnek”? Kicsoda eretnek? Egyetlen szóval — három betűvel lehet rá válaszolni: az eretnek *más!* Jellegzetesen más, mint a többiek. És ha ezt egy kicsit részletezzük, akkor három tényezőt kell egymás mellé rakni. Adva van egy társadalmi és vallási rendszer, amelyik valahogy — jól-rosszul — funkcionál, és abban megjelenik valaki, aki más! Másként gondolkozik, mást tanít, mást cselekszik, mint ahogyan a társadalmi és vallási rend megkövetel; ilyen módon feszültség támad az eretnek és a meglévő társadalom között. Feszültség támad, küzdelem kezdődik, és minél nagyobb a tét — az eretnekség a tétje —, annál inkább életre-halálra megy a küzdelem. Jézus eretnek volt: a tét nagyon nagy volt, érthető, hogy halállal végződött a küzdelem. Egy kis ízelítőt olvasok most ebből a feszültségből. Hogyan lesz valaki eretnek, és mi a sorsa az eretneknek?

A János-evangélium 10. fejezetében elmondja Jézus ezt a csodálatos mondatot: „Én és az Atya egy vagyunk!” „Ekkor újra köveket vittek oda a zsidók, hogy megkövezzék Jézust. Ő megszólalt és ezt mondta nekik: Sok jó cselekedetet vittem végbe köztetek az én Atyám nevében: ezek közül melyik cselekedetemért követtek meg engem? A zsidók így feleltek neki: Nem jó cselekedetekért kövezünk meg téged, hanem káromlásért és azért, hogy te ember létedre Istenné teszed magad!” — Jézus azt vallotta tehát, hogy Ő és az Atya egy! Mondott valamit, ami nem illett az akkori vallási rendszerbe, és ezt ők úgy vették, hogy „káromlás”, és gyűjtötték a köveket, hogy megkövezzék. Sőt, amint megfigyelhettük, így mondja a Szentírás: újra köveket gyűjtöttek! Tehát nem először! Ez a feszültség odáig fokozódott, amíg végül halál lett belőle. Kimondották a halálos ítéletet és kierőszakolták Pilátustól, hogy végre is hajtsák ezt a halálos ítéletet.

Érdekes, hogy már a Bibliában találkozunk ezzel a görög szóval: „eretnek” — haireticosz, „eretnekség”: haireszisz (herezis), így mondja a görög. Nagyon tanulságos fellapozni egy-két helyet, ahol ezt a görög szót találjuk. Például: Apostolok Cselekedeti 24,5: „Mi (mármint a zsidó Főtanács, az illetékesek, az egyházi elöljáróság) megál-

lapítottuk: ez az ember valóságos pestis! Lázadást szít a földkerekségen élő valamennyi zsidó között." Azután a 28. fejezetben, az utolsó fejezetben — Pál már Rómában van, fogoly, és odakéreti magához a zsidó zsinagóga elnökségét. Beszélget velük és tanúságot tesz hitéről; erre azt mondják a zsinagóga elöljárói: „Helyesnek tartjuk, hogy tőled halljuk meg, hogyan gondolkozol. Mert erről az irányzatról (a görög szövegben itt is a haireszisz szó van) azt tudjuk, hogy mindenfelé ellenzik." Tehát megjelent a názáreti eretnekség, amit mindenfelé elleneznek. Hogy mennyire ellenzik, arra még egy adat az Apostolok Cselekedeteiből. A 17. fejezetben Pál apostol Thesszalonikában prédikál; megbolydul a város, elfogják azokat, akik érdeklődnek Pál apostol evangéliuma iránt, a város elöljárói elé hurcolják és így kiáltoznak: „Ezek, akik az egész világot felforgatták, itt is megjelentek! János befogadta őket, holott ezek mind a császár parancsai ellen cselekszenek, mivel mást tartanak királynak, Jézust!"

Meglepő, hogy ennek a szelíd Názáretinek a mozgalmából ez lett: „világfelforgatók"! Mást tartanak királyuknak: nem a római császárt, hanem Jézust! Nagyon tanulságos, hogy az emberek hogyan forgatják ki az igazságot. Valóban: „új világot" akartak ezek, a szeretet, békesség és igazság új világát akarták, és ennek az új világnak a fejedelme nem itt vagy ott van, hanem Jézus Krisztus az új világ fejedelme. De nagyon tanulságos, hogy hamarosan „eretnekség" lett Jézus mozgalmából, és azért üldözték a híveit, mert eretnekek! Nos, tehát az a feladatunk, hogy részletezzük, mi az „eretnekség" Jézus mozgalmában. Egyelőre csak egy formális szót mondottam: az eretnek = más! Más, mint a többi! És ez tipikusan érvényes Jézusra: más volt, nagyon más volt, mint akik körülötte voltak, és ezért halállal kellett fizetnie. De hát mi ez a „más"? Itt mindjárt hangsúlyozok valami nagon fontosat. Más volt a tanításban! Ezt könnyű ellenőrízni, Új gondolatokat hozott Jézus: botrányos, elviselhetetlen új gondolatokat. De a mássága nem merül ki ebben. Sokténye zős volt az ő másfélesége! Ismét olvasom az Igét. Abból kiderül, hogy mi az a többlet, a gondolatok és cselekedetek másféleségén túlmenően mi az a többlet, amiben Jézus más volt, mint korának egyéb elöljárói, vezető emberei.

„Ismét bementek Jeruzsálembe. És miközben körüljárt a templomban, odamentek a főpapok, az írástudók és a vének, és így szóltak hozzá: 'Milyen hatalommal cselekszed ezeket és ki adta neked a hatalmat arra, hogy ilyeneket tegyél?' Jézus így válaszolt nekik: 'Egy valamit kérdezek tőletek, feleljetek rá, és megmondom nektek, milyen hatalommal cselekszem ezeket. János keresztsége a mennyből volt-e vagy emberektől? Erre válaszoljatok nekem.' Azok pedig így tanakodtak maguk között: 'Ha azt mondjuk: a mennyből, azt fogja mondani: Akkor miért nem hittetek neki? Vagy akkor azt mondjuk: emberektől?' De féltek a sokaságtól, mert Jánosról mindenki azt tartotta, hogy valóban próféta volt. Ezért végül is így feleltek Jézusnak: 'Nem tudjuk.' Jézus erre így szólt hozzájuk: 'Én sem mondom meg nektek, milyen hatalommal cselekszem ezeket'"(Márk 11).

Rendkívül érdekes ez a jelenet! A hatalom az igazi probléma! Milyen felhatalmazással cselekedsz? Hogy jössz te ahhoz, hogy előállsz és tanítasz? Ki hatalmazott fel? Lehet emberi nagy akarásból előállni és beszélni megbízatás nélkül, és lehet Istentől megbízatást kapni. Az evangélium egyéb helyein olvasunk egy harmadik lehetőségről: azt állították, hogy Belzebub adta a felhatalmazást Jézusnak. Vagyis: démoni erőkkel végzi a szolgálatát. Tehát ez nagyon izgalmas kérdés volt: „Hogy jön Jézus ahhoz, hogy cselekszik, tanít és érezhetően hatalommal cselekszik?" A főpapokat izgatta, hogy honnan van ez a hatalom. A legolcsóbb felelet rá, hogy „Belzebubtól"! Mert azt nem akarták elismerni, hogy Istentől! Jézus zseniálisan kérdezett vissza: Én honnan vettem a hatalmat? Először tisztázzuk azt, hogy Keresztelő János honnan vette a hatalmat. Ti hatalmaztátok fel? Nem! Emberi erővel csinálta? Akkor miért nem figyeltetek rá? Zavarba jöttek, nem válaszoltak rá, azt mondták „Nem tudjuk!" Erre azt mondja Jézus: „Akkor azt sem fogjátok megtudni, hogy én milyen hatalommal cselekszem!" Ugyanis tudjátok ti nagyon jól, csak nyomorultul nem fogadjátok el, hogy az én megbízatásom nem tőletek van, hanem Istentől!...

Ti valóban nem tudjátok? A cselekedetekből, a csodákból, az erőkből, amik belőlem sugároznak, nem veszitek észre, hogy honnan vettem a felhatalmazást? Akarjátok nem tudni? Mert csak úgy lehet nem tudni, ha akarjátok nem tudni, hogy honnan vettem a felhatalmazást! Jézus nagyon szelíd volt, sok kedves, szép dolgot lehet elmondani Róla, de az biztos, hogy rendíthetetlen volt ez a belső bizonyossága: „Engem az Atya közvetlenül hatalmazott fel! Én és az Atya egy vagyunk! Egészen kiszolgáltattam magam az Atyának, ő egészen betöltött engem magával! Én az Istent hoztam az emberek közé!" Ez a bizonyosság minden alázata mellett rendíthetetlen volt Jézusban. Itt van Jézus eretnekségének a „genetikája", születéstörténete. Miért volt eretnek Jézus? Azért, mert nem állt be a hivatalos rendbe, hanem közvetlenül az Atyától vette az üzenetet és közvetlenül adta az embereknek tovább.

Végül még egy gondolatot hozok, amelyben szeretném a szívetekig is közel hozni azt, hogy miféle eretnek volt ez a Jézus. Idáig csak annyit mondottam, hogy más volt, mint a többség. Nagyon más volt! Elviselhetetlenül más volt! De az evangélium ebben az „eretnek" Jézusban az volt, és Jézus úgy volt más, hogy közelében *mássá* lettek az emberek! Tehát nemcsak Ő volt más, és azután körülötte az emberek vagy gyönyörködtek, vagy megbotránkoztak az Ő másféleségén. Jézus „ragadósan" volt más: „fertőzően" volt más! Úgy volt más, hogy aki közelébe került, az maga is mássá lett. Boldogabbik esetben igent mondott Jézus másságára, és elkezdte követni Jézust. Fájdalmasabb esetben nekifeszült Jézusnak, és más lett, mert feltámadt benne a féltékenység, az irigység, a gyűlölet; az is más lett, aki nemet mondott Rá! Ez a megrendítő Jézus személyiségében, hogy nem lehetett közömbösnek maradni a közelében. Aki a közelébe került, az más lett, mivel Ő annyira más volt. Annyira istenien más volt, hogy provokálta az embereket valami döntésre. Vagy arra, hogy igent mondjanak: „Én is szeretnék más lenni, mint a többiek!" Vagy pedig: „Ezt nem lehet elviselni! Ezt a tisztaságot, ezt az alázatot, ezeket az isteni erőket, amik ebben a diploma nélküli egyszerű ácsmesterben vannak, nem lehet megbocsátani!"

Ez az evangélium; hogy Jézus eretnek volt olyan módon, hogy nagyon más volt. De „fertőzően" volt más, provokálóan volt más. Körülötte lassan kialakult egy tanítványi sereg, amelyik ezt mondotta: én úgy szeretnék más lenni, mint a többi emberek, ahogyan Jézus volt más!

(A Szerző ny. református lelkész; a közölt részleteket „Szántsatok magatoknak új szántást! Alternatív teológia" c. könyvéből vettük szíves hozzájárulásával.)

Rudolf Schermann

Újabb eljárás fenyeget?

A magyar püspöki kar konzervatív többsége csak vonakodva fogadja el a római Hittani Kongregáció rendelkezését, amely ***Bulányi György*** *piarista atyát, a Bokor bázismozgalom alapítóját hosszú évek kötélhúzása után felmentette az eretnekség gyanúja alól.*

1997. október 19-én 16 órakor Budapesten, az Erzsébet híd mellett lévő Piarista Kápolna zsúfolásig megtelt. Ugyanis egy fehérhajú, 79 éves pap, Bulányi György piarista szerzetes, a magyar egyház hitvallója először ünnepli itt az eukarisztiát — nyilvánosan. Élete rendkívüli odisszeájának átmeneti végét jelenti az esemény. Az üldöztetést a középkoriakhoz hasonlóan az állam és az egyház, a kommunisták és a hierarchia között létrejött inkvizíciós szövetség gondolta ki és hajtotta végre.

A látszólag bonyolult történet szálai végső fokon egyszerűbbek és meggyőzően világosabbak, mint amilyennek első pillantásra tűnik. Az annak idején még nem is harmincéves piarista, Bulányi története a második világháború után — amikor Magyarország a kommunista befolyási övezetbe került — azzal kezdődik, hogy bázisközösségeket szervez, melyeknek tagjai főleg fiatalok. Bulányit 1952. augusztus 28-án, az egyre brutálisabbá váló sztálinista fejlődés tetőpontján letartóztatják, törvényszék elé állítják, s végül államellenes összeesküvés vádjával életfogytiglani börtönre ítélik. Több mint 8 évig, 1960. december 9-ig ül börtönben. Mivel állami törvények alapján papi tevékenységet nem fejthet ki, 9 éven keresztül szállítómunkásként és fordítóként dolgozik. Emellett földalatti módon újraszervezi a bázisközösségeket, és baráti papok mellett ünnepelheti az eukarisztiát, hirdetheti az örömhírt. A magyar titkosrendőrség továbbra is kellemetlen módon üldözi a különféle bázisközösségek tevékenységét Magyarországon. A párt célkitűzése egyértelmű: az egyház látszólag elpusztíthatatlan életképességének zsenge csíráit el kell pusztítani.

Veszélyek fenyegetik a varsói paktumot

Végül azonban elkövetkezik, hogy Magyarország is aláírja a Helsinki Egyezményt. Mivel a kommunista uralom nem kíván hiteltelennek minősülni, és a humanizmusnak legalább a látszatát meg akarja őrizni, az egyházi bázisközösségek ellen már nem maga akar eljárni. Ezt a szerepet inkább átengedi a püspököknek. A kommunista uralom kíméletlen nyomása alatt nekik kell átvenniük saját hittestvéreik hóhérának szerepét. 1979-ben Bulányi Bokor-mozgalma egy csapásra a kommunista „éberség" figyelmének középpontjába kerül. Ebben az évben tagadja meg Dr. Merza József, a Bokor-mozgalom tagja a néphadseregben teljesítendő katonai szolgálatot. A kommunistákat riadóztatják. A magyar néphadsereget köti a Varsói Szerződés. Ha a példa követőkre talál, annak belátható következményei támadnak az egész szerződés erejére. Következésképp az eset a moszkvai KGB-ig terjedő hullámokat ver. Lékai magyar bíboros elképesztő kommunista nyomás alá kerül, cselekednie kell. Mert a Bokor-mozgalom meg nem riadó pap tagjai nyíltan kezdik hirdetni a szószékekről a Bibliából és a Második Vatikáni Zsinat szövegeiből egyértelműen kiolvasható jogot a fegyveres szolgálat lelkiismereti okokból történő megtagadására. Poggi érsek, vatikáni küldött közli Bulányival, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal vezetője zöld fényt adna a bázismozgalmaknak, ha a Bokor-mozgalom elhatárolná magát a fegyveres szolgálat megtagadásától. A „bulányisták" kemények maradnak, az állam rendszabályokat vezet be. A papokat felfüggesztik, és Bulányi számára újabb keresztút kezdődik. Kommunista parancsra saját egyházának vezetőinek kell elintézniük őt azon az alapon, hogy eretnek tanokat hirdet. Ennek érdekében Lékai egyházi törvényszéki eljárást indít, amely hosszadalmas folyamatot indít el Bulányi ellen.

Egyházi büntetések

Nemcsak ez történik. Bulányit és mozgalmát rossz hírbe kell hozni a többi katolikus bázismozgalom, sőt az egész katolikus nyilvánosság, a klérus és a hierarchia előtt. A püspökök egyik pillanatról a másikra különbséget tesznek jó és rossz, egyházhű és eretnek bázisközösségek között. A kép éppolyan leegyszerűsítő, mint amilyen igazságtalan. Most már minden bázismozgalom jónak minősül, kivéve Bulányi Bokor-mozgalmát.

Lékai bíboros 1982 áprilisában felhívja Bulányit, hogy vonja vissza hat téves teológiai tételét. A felhívást a sajtóban is közzéteszik. Bulányi a leghatározottabban kijelenti, hogy a tételek egyikét sem képviseli. De megtiltják, hogy a sajtóban is közzétegye válaszát. Lékai figyelmen kívül hagyja Bulányi nyilatkozatát, és az igazsággal ellentétben azt állítja a sajtóban, hogy Bulányi nem vonta vissza tételeit. A továbbiakban a püspökök a hitvallótól minden egyházmegyére vonatkozóan megvonják a nyilvános misézés, prédikálás, szentség- és áldáskiszolgáltatás jogát. A papoknak megtiltják, hogy együttműködjenek Bulányival és társaival. És mindezt úgy állítják be, hogy a római Hittani Kongregáció döntése alapján történik, ahol Lékai előadta az ügyet. Bulányi alkalmazkodik.

Róma taktikája

A Vatikán teljes fedezetet nyújt a magyar püspököknek. Casaroli bíboros által vezérelt keleti politikája bizonyos mértékig jó viszonyra törekszik a kommunistákkal — a római érvelés szerint az egyház megmentése érdekében. A pártdiktatúra kényszerítő nyomására VI. Pál pápa még a szavát is megszegi, és másképp hangzó bizonygatások ellenében úgy ejti Mindszenty hitvalló magyar bíborost, mint a forró krumplit — hát akkor mit számít itt a piarista szerzetes Bulányi? Hiába adja szófogadóan aláírását is egy, a Második Vatikáni Zsinat konstitúcióiból összeállított 12 pontos idézetgyűjteményhez, amit Ratzinger bíboros 1985-ben küld meg neki, hogy aláírásával Bulányi erősítse meg hűségét az egyház tanításához. Mivel Bulányi az írás jegyzőkönyvi részében kiegészítésképp azt kéri, hogy egy 13. pontot is fűzhessen hozzá a lelkiismereti szabadságról, de szintén a zsinati konstitúciókból, az aláírás megadása ellenére Ratzinger az ügyet nem találja megnyugtatónak, és kifejezi gyanúját, hogy a páter az aláírásával nyújtott ígéretét ezzel akarja viszonylagossá tenni.

A fordulat után

Ami ezután következik, az egy sok évig elhúzódó, méltánytalan macskaegér játék, amelynek során Róma és a magyar püspökök egymásnak tologatják az ütőkártyát. Ha Bulányi Ratzingerrel beszél, az ezt mondja neki: „Én nem ítéltem el magát". Ha ellenben a

magyar Püspöki Konferencia elnökével beszél, amely hivatalt Lékai halála után már Paskai bíboros tölti be, ennek az a véleménye, hogy az ügyet Rómában kell megoldani. Még a rendszer bukása, 1989 után sem változik semmi. És miért? Mert a legtöbb püspök ugyanaz, mint aki kényszerből, megalkuvásból és más indítékokból azonosult a rendszerrel, és aki állhatatosan megtagadja az önkritikus szembesülést a pártdiktatúra évtizedeiben tanúsított viselkedésével. A Vatikán sem hajlandó tudomásul venni keleti politikájának hibáit. Noha azóta már a legkevésbé sem kétséges, hogy Bulányi „eretnektörténete" puszta alibi volt ahhoz, hogy megsemmisítsék őt a kommunisták parancsára. Dr. Cserháti József, Pécs püspöke és a magyar Püspöki Konferencia titkára még a diktatúra éveiben, közvetlenül halála előtt vallotta meg, hogy az eljárást Bulányi ellen a párt parancsára kellett végrehajtani.

Bulányinak tehát igaza volt, mikor ezt írta: „Teljesen mindegy, mit mondok, csak tévedhetek." Jól jegyezzük meg: akár Schillebeeckxről, Haagról vagy Küngről legyen szó, egyetlen nyugati teológust sem sújtottak a Bulányiéhoz hasonló büntetéssel, sokkal merészebb tételekért sem.

Róma csodája

Természetesen Bulányi tanítványai sokat fáradoztak a rehabilitáció érdekében ezekben az években, s közöttük a piaristák jelenlegi magyarországi tartományfőnöke, Dr. Kállay Emil. Sőt, a magyar hierarchia egy, a KIRCHE INTERN számára ismert tagja felajánlotta, hogy Bulányit odaveszi tartományába, és lehetővé teszi számára az istentiszteletek nyilvános ünneplését. De 1997 eleje óta megtört a jég. Az időközben 79 éves lett Bulányi, aki továbbra is életerős és töretlen állapotban van, levelet küldött Rómába, rendjének generálisához azzal a kéréssel, hogy azt továbbítsa Ratzinger bíboroshoz. A töretlen hitvalló ezt írja: „Országunkban még a gyilkosok is amnesztiának örvendhetnek tizennégy és fél év után. Csak én..."

Ez talált. A Vatikánban, ahol egyébként csoda alig történik, most bekövetkezett egy kis csoda. Ratzinger bíboros arról tájékoztatta Bulányit, hogy az úgynevezett 13. pontot ugyan nem ilyenként, hanem számozás nélkül beilleszthetí 1985-ös nyilatkozatába. Ha ezt megteszi, a Hittani Kongregáció az ügyet elintézettnek, és Bulányit rehabilitáltnak tekinti. Ezt a logikát mindenki értse úgy, ahogy akarja. Annál is inkább, mivel Róma nemcsak ebben az ügyben járt el egyszeriben őrült módon. Arról van szó ugyanis, hogy amennyiben Bulányi a 12 pontot az általa kívánt 13. számozás nélküli hozzáfűzésével nem kívánta volna aláírni, Róma azzal is megelégedett volna, ha aláírva Rómába küldi VI. Pál pápa hitvallását.

Ez már az abszolút fejreállás. Egy hónappal ezen események előtt, csak 1997 januárjában átkozták ki Tissa Balasuriya ázsiai teológust, noha nyomatékosan azt nyilatkozta, hogy kész aláírni VI. Pál pápa ugyanezen hitvallását...

A püspökök ellenállnak

Miután Bulányi a lelkiismeretről szóló zsinati szöveget szó szerinti formában fűzte hozzá a római dokumentum negyedik pontjához, és a papír ismételten aláírva elment Rómába, jött a megváltó hír, amint az a magyar Püspöki Konferencia szeptember 10-i nyilatkozatában hangzik: „A tételek aláírásával Bulányi György atya a Hittani Kongregáció szándéka szerint megerősítette, hogy maradéktalanul elfogadja a Katolikus Egyház tanítását. Ezért a püspöki kar kijelenti, hogy megszűntek a Bulányi György atyával kapcsolatban korábban hozott korlátozó intézkedések."

Persze a dolognak ezzel még messze nincs vége. 1997. február és szeptember között a kulisszák mögött tovább zajlott a birkózás. Ugyanis Paskai magyar bíborost korántsem tette boldoggá Róma döntése. Bár állandóan azt hangoztatta, hogy segíteni szeretne, most úgy találta, hogy mint azelőtt, most is elegendő eretnekség található Bulányi írásaiban, ezért neki saját egyházmegyéje területén továbbra is meg kell tagadnia tőle a prédikálás és gyóntatás jogát. Ez jellemző vonása a konzervatív főpapoknak. Plakátszerűen bizonygatott nagy hűségük Rómához csak addig tart, amíg az nem keresztezi saját szándékaikat. De hűségük azonnal komédiának bizonyul, amint ez keresztülhúzza szándékaikat. Paskai nyilatkozatai, amelyek más mereven konzervatív, reakciós püspöktársainak nézeteire támaszkodhatnak, a hitvalló páter és mozgalma számára nem sok biztatót jelentenek a jövőben.

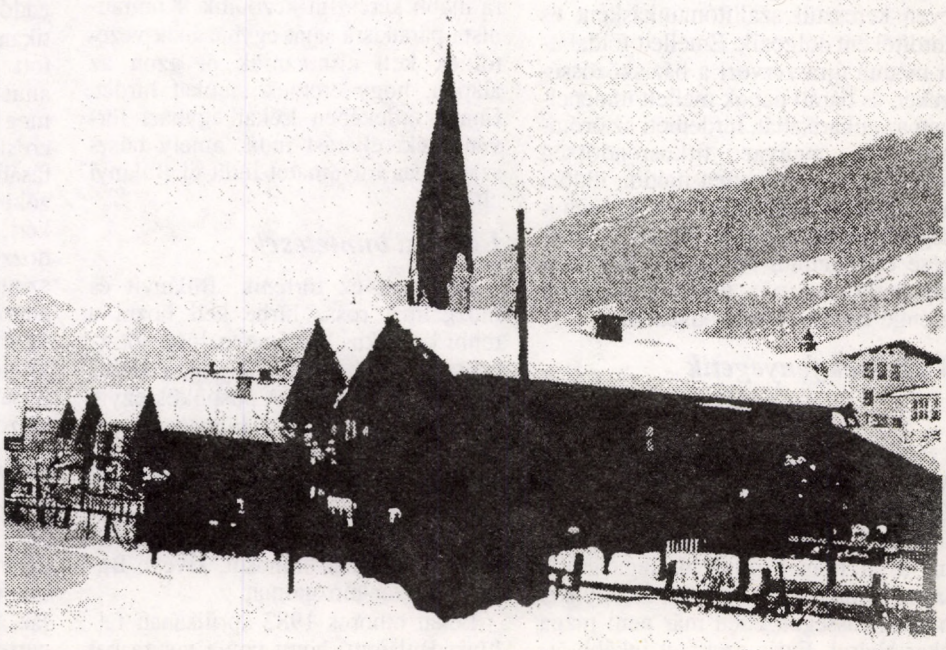
Kérdőjelek

Bulányi további útja annak függvénye, hogy mennyit tanul az esetből a magyar hierarchia, a klérus, valamint a hívők, és ahelyett, hogy eretnekségek után szimatolnának és a kényelmetlen prófétákat kirekesztenék, agyonhallgatnák, elítélnék és kiátkoznák, inkább párbeszédet kezdenének velük és elfogadnák pozitív indításaikat. Ami korántsem jelenti azt, hogy az embernek le kellene mondania Bulányi mozgalmával kapcsolatos kritikus álláspontjáról. Bulányi és Bokor-mozgalma lennének az utolsók, akik ezt elvárnák.

Bárhogyan legyen is, a Bulányi-ügy még messze nem tekinthető lezártnak. Ezen lehet majd lemérni a demokratikus érettséget, a keresztényi-testvéri érzületet, valamint a magyar egyház és társadalom hajlandóságát arra, hogy szembenézzen saját múltjával, s hogy miképp viszonyul a valódi békéhez és megbékéléshez.

Fordította: Hampel Károly.

Forrás: Kirche Intern, 1997. november

Bulányi György fölmentésének sajtóvisszhangja

(Szemelvények)

Bulányi még akkor, 1985-ben aláírta ugyan a 12 pontot, ám csak egy tizenharmadik, szintén a zsinati dokumentumokból származó szövegrésszel kiegészítve, amely szerint az ember „csak lelkiismeretének tartozik engedelmességgel". E tizenharmadik pont azonban Ratzinger szerint eleve viszonylagossá tette az állásfoglalást. Márpedig a nagytekintélyű teológus — derül ki egy, az Osservatore Romano vatikáni lap német kiadásában megjelent tanulmányából — éppen a relativizmust tartja a kereszténységet fenyegető legnagyobb jelenkori veszélynek. Róma legújabb állásfoglalása híján egészen ez év elejéig húzódott a Bulányi-ügy, s februárban azzal a kompromisszummal sikerült lezárni, hogy a Bulányi javasolta tizenharmadik pont — ha nem is külön, de a negyedik pont részeként — bekerült a dokumentumba, amit a páter végül aláírt.

Bulányi és követői viszont a korai keresztény gondolkodókat követték, akik kategórikusan ellenezték, hogy a keresztények fegyvert fogjanak. A két álláspont évszázadokon át oly szöges ellentétben állt egymással, hogy a majd 1700 évvel ezelőtti konstantini fordulat óta a II. vatikáni zsinat fentebb idézett, a szolgálatmegtagadásra vonatkozó mondata volt az első hivatalos megnyilatkozás az egyház részéről arra vonatkozólag, hogy a „ne ölj" parancsot a kereszténységnek akár az egyházzal szövetséges állam érdekével szemben is joguk van komolyan venni.

Az utópisztikus keresztény bázisközösség most vezetőjével, Bulányi Györggyel együtt rehabilitáltatott? Lapzártakor néhány katolikus könyvesboltban már lehetett Bulányi-könyveket kapni. A páter nemsokára nyilvánosan misézni fog. Mégis — részben, mert a közösség nézetei az erőszakmentességről és az osztozásról igen radikálisak, részben pedig mert sokak nézete szerint a katolikus egyházban még több mint harminc évvel a második vatikáni zsinat után sem fejeződött be a rendszerváltás — Bulányi Györgynek lehet igaza, aki „rehabilitációját" csupán első lépésnek nevezte.

(Gerlóczy Ferenc, HVG)

A tizenöt éves eltiltás után meghozott döntés számos kérdést felvet. Gyógyítható-e még az évtizedek alatt igencsak elmérgesedett helyzet, különösen ha azt tekintjük, hogy a Bokor a hétköznapi érintkezés szintjén meglehetősen eltávolodott az egyház fő mozgásaitól? A Bulányi páternek kiadott „menlevél" mennyiben vonatkozik és kötelező a „bulányistákra"? A mozgalom alapítója ura-e még a helyzetnek, illetve mennyiben felelős követőiért — adott esetben nem kényszerül-e elhatárolódni tőlük? Tekinthetünk-e Bulányi mesterre mint tékozló fiúra? Ha igen, eszünkbe jut-e, miként fogadta vissza a bibliai apa gyermekét? Segítené-e a mindkét fél által szorgalmazott kiengesztelődést a bocsánatkérés gesztusa — akármelyik oldalról?

(Sz. Sz., IGEN)

*

Bulányi viszonya a Magyar Katolikus Püspöki Karral a hetvenes évek végén főként amiatt éleződött ki, mert szemben az akkori hivatalos egyházi állásponttal, bázisközösségének tagjai lelkiismeretükre hivatkozva megtagadták a fegyveres katonai szolgálatot, s ezért hajlandók voltak börtönbüntetést is elszenvedni.

Bulányi megkönnyebbüléssel vette tudomásul a döntést, hangsúlyozva, hogy nem neheztel ellenfeleire, akik közül egyikről sem állíthatja, hogy „szubjektív szempontból Isten vagy az egyház ellenségei lettek volna".

(Népszava)

*

Nagy-nagy kockázatot vállalva, részben legálisan, de még inkább illegálisan felvették a harcot a kommunista ideológiai offenzívával szemben és kidolgozták, majd alkalmazták az úgynevezett csoportmunka elméletet.

Ezzel a módszerrel a legkeményebb rákosista diktatúra éveiben jelentős számú fiatalt sikerült megtartaniuk keresztény hitében és erősíteni hazaszeretetében.

Az eredmény természetesen nem maradt el, igen súlyos börtönbüntetéseket szabtak ki a papi vezetőkre, Bulányi György atya életfogytig tartó börtönbüntetést kapott.

Bulányi György piarista atya és társai áldozatokat is vállaló nevelőmunkája, kockázatvállalása és a keserves börtönéveik 1956 októberében hozták meg a gyümölcsöt. Nem munkálkodtak hiába, nem szenvedtek hiába! Mindebben meghatározóan fontos volt Bulányi György atya szerepe és érdeme!

(Pozsonyi István, Magyar Fórum)

*

Bulányi atyának kitűnő lelkipásztori elképzelései vannak, de nem kéne ezekből dogmatikai kérdést csinálni. A műfaj eltévesztése ugyanis hittani tévedésekhez vezetett. Mindez pedig személyi feszültségeket eredményezett, melyet a felettünk bábáskodni akaró hatalom kitűnő megosztási eszközként használt fel. A kis lépések politikáját követő Lékai bíboros konkrét pontokban kapta meg az államegyházügyi vezetőktől, hogy milyen kérdésekben ütközik tilalomba a bulányizmus miatt. Kár, hogy így történt, mert a Bokor közösségnek kétségbevonhatatlan szerepe volt a bázisok, a plébániai, egyetemi, lelkiségi közösségek felélesztésében. Amikor azonban az egyházi hierarchia ezeket már elismerte és felkarolta, a Bokor háttérbe szorult mögöttük — mintegy lázadása miatt „leírt" közösségként.

Reméljük, e lidércnyomás lezárult. A Hittani Kongregáció nyilatkozatának aláírásával Bulányi atya közössége teljes jogú csoportként tekinthet magára az egyházban. Mindez persze azon is múlik, hogy valamennyien, akik annak idején az egyházunk iránti hűség jegyében felbőszültünk a bulányizmus túlkapásain, most valóban előítélet nélküli elfogadókká válunk-e? Ám függ attól is, hogy a Bokor közösség azonosul-e vezetője nézeteivel, és képes-e stílusában is az egyház egységén munkálkodni?

(Pajor András, Új Magyarország)

Kétségtelen, hogy e történet a katolikus — és a többi — egyház számára ismét felveti a pártállamhoz fűződő viszony részletes múltvizsgálatának szükségszerűségét, hiszen a püspöki kar is az akkori hatalom elvárásainak megfelelően lépett fel. Parancsra vagy saját meggyőződésből — szinte egyre megy. Nehéz volna azonban most ítéletet mondani — főleg kívülállónak — arról, hogy a pártállami időben kötött kompromisszumok az egyház életben maradását szolgálták inkább, vagy az engedelmes főpapok éppenséggel kiszolgáltatták a híveiket a hatalomnak.

Az ügy tanulságai messze túlnőnek a teológiai vita korlátain. És többről szólnak, mint egy kemény emberről, aki még az aprócskának tűnő formai megalkuvást sem tudta vállalni, amikor hitéből fakadó meggyőződését kellett védelmeznie.

A Bulányi-történet szerintem üzenet azoknak, akik azonos célokat követnek ugyan, ám gyökeresen eltérő végrehajtási módozatokra voksolnak. A látszólag kibékíthetetlen ellentéteket is át lehet hidalni akkor, ha a szembenállók elfogadják: mindennél fontosabb a közös ügy.

(Neumann Ottó, Magyar Hirlap)

*

Az 1962–65-ös második vatikáni zsinat tudatosan nyitott a világ felé. Párbeszédet kínálva fordult a marxizmus mint hivatalos ateista ideológia felé. Róma tárgyalni kezdett a kommunista hatalmakkal. Az vesse rá az első követ, aki maga nem bűnös. 1948–50-ben, amikor szinte minden kelet-európai országban „lefejezték" az egyházakat, a Vatikán ellenállásra, földalattiságra biztatott. A fordulat VI. Pál idején következett be. Kádár János és a Szentatya találkozóját követte a Mindszenty-ügy fádalmas „rendezése". Kádár kiengedte Mindszentyt az országból, Róma fölmentette esztergomi érseki tisztéből. Korát tekintve akár nyugdíjazni is lehetett volna, de tiszta helyzetet akartak teremteni. Ezután került Lékai László az érseki székbe. Vele kezdődött el a „kis lépések politikája", vagyis a változhatatlan 1950-es egyezményhez képest tett apró engedmények fejében az egyház elismerte a rendszert.

A diktatúrával való kiegyezésről lehet vitatkozni, mindenesetre azzal a szélsőséggel is nehéz azoosulni, amelyet Bulányi atya képvisel. Szerinte mindenfajta államhatalom rossz, nem kell vele szóbaállni. Úgy látja, a konstantini fordulattal — amikor a kereszténység kikerült az üldöztetésből és államvallássá lett — a kereszténység kompromittálta magát.

Az egyház hitrendszerének van egy központi magva. Nem kötelező katolikusnak lenni, de aki nem fogadja el a hit alappilléreit, az magát zárja ki a közösségből. Attól még lehet szabadkeresztény vagy bármi más, de nem katolikus. Bulányi atya politikai és tanbeli nézetei nyilvánvalóan összefüggenek, éppen azért mérgesedett el annyira az ügye, hogy Rómáig gyűrűzött. Az atya egyébként egy tizenharmadik pontot szeretett volna csatolni a szöveghez, amely a lelkiismeret szabadságáról szól. Ratzinger bíboros úr véleménye szerint azonban az utolsó pont relativizálja a többit.

(Lukács László piarista nyilatkozata a 168 órában)

*

Bulányi György és a Bokor-mozgalom az 1989-es politikai fordulat előtt a Vatikán keleti politikájával és az ÁEH által meghatározott keretekbe beilleszkedő Lékai-féle kis lépések politikájával szembeni ellenállás szimbóluma volt. 1982-től azonban fokozatosan az egyházi és a társadalmi nyilvánosság előtt is az eretnekség szimbólumává lett. Azt azonban világosan megmutatja az egykori budapesti és későbbi római megállapítások és vizsgálatok folyamata, hogy mind a politika, mind a teológia terén a Bulányi-ügy inkább a valóságos viszonyok eltakarásának, mintsem feltárásának volt eszköze.

A politikai fogalmakkal dolgozó nyilvánosság Bulányi rehabilitációjáról beszél, aminek kevés köze van a valósághoz. Bulányi atyának lezárták a római Hittani Kongregációnál kinyitott aktáját, mert aláírta a kongregáció által 1985-ben összeállított és 1996-ban módosított idézetsorát. Igaz, hogy ennek következtében önmaguktól megszűntek azok a szankciók, melyek a vizsgálat lezártáig Magyarországon tiltották az atya nyilvános papi működését. De Bulányi atya a magyar katolikus egyházban ettől még távolról sem „képes" (habilis) működni.

Az ügyet a „megtért eretnek" sémájára szűkíteni talán még nagyobb igazságtalanság, mint a vizsgálat lezárta előtt Bulányit az eretnekség gyanújába keverni és megvonni tőle az ártatlanság vélelmének jogát. Ez a tárgyalási mód ugyanis eltakarja, ill. homályban hagyja a magyar katolikusok elmúlt 50 évének tisztázatlanságait és azt a tényt is, hogy a Bulányi-féle teológia és a Bokor mozgalom egyházi gyakorlata a magyar egyház zsinati megújulásának egyik úttörője (volt?).

Az Új Ember c. katolikus hetilapban közzétett idézetsorra a nyilatkozók úgy hivatkoznak, hogy íme, Bulányi végre elfogadta a II. vatikáni zsinat tanítását. A látszat azonban csal. Az idézetek többsége másodidézet. Olyan passzusok sora, melyek nagy részét a modern időkre egyértelműen nemet mondó első vatikáni zsinaton (1869–1870) fogalmazták meg. A sort záró hűségnyilatkozat szövege pedig az ún. „antimodernista eskü" utolsó mondata.

Vajon a Bulányi számára összeállított idézetek azt üzenik a magyar katolikusoknak, hogy a lelkiismereti autonómia és a teológiai kreativitás helyett a klerikális szervilizmust és a múlt igazságainak értetlen ismételgetését válasszák?

Az atya persze örül, mert semmiképpen sem akarta e rendezetlen ügyet örökül hagyni. Belső megbékélésében kijelenti, hogy a politikai alapállásoktól függetlenül szubjektíve senki sem tekinthető Isten és az egyház ellenségének. Ettől a személyes nagyvonalúságtól azonban cseppet sem jutunk közelebb a fenti kérdések legalább találóbb felvetéséhez, ha már a megválaszolásukhoz hiányzik is a történelmi távolság.

Az érdemi szembenézéstől persze minden érintett vonakodik. Bulányi atya belefáradt küzdelmeibe. Elmondta, amit a szíve diktált, s immár nem kell eretnekként várnia a hazahívó szót. A Bokor-mozgalom az elmúlt másfél évtizedben megtalálta és még is szokta az egyház peremét. Nem feszíti már a lendület, s az indulat, hogy alapítóját és önmagát elfogadtassa az egyházi közvéleménnyel. Számos tagja csendben megkötötte azokat a magánalkukat, amelyek alapján évek óta közreműködhet a magyar katolikus romkert újjáépítésében. A vezető egyházi körökből nagyrészt kikoptak az ügyben érintettek, az újak számára pedig egészen másról szól a mai egyházi élet. Félő azonban, hogy a Bulányi-aktával együtt hosszú időre becsukódik a radikális Jézus-követésre hívó katolikus reformok ajtaja is.

(Máté-Tóth András, Egyházfórum)

Dr. Dóka Zoltán alábbi gondolatai, különösen az egyházpolitikai vonatkozásúak, a katolikus egyházban is rendkívül aktuálisak, és talán példamutató szókimondása is követőkre talál köreinkben. Az interjút a HANG c. evangélikus lap 1966. októberi számából vettük át abban a reményben, hogy ezzel egyúttal az egyházaink közötti párbeszédet is szolgáljuk.

Múlt és jövő határán

Interjú Dóka Zoltánnal

***Dóka Zoltán** nyugdíjas evangélikus lelkész. 1984-ben Nyílt levélben fordult a Lutheránus Világszövetséghez, s abban többek között megfogalmazta a Káldy Zoltán nevével fémjelzett diakóniai teológia kritikáját. Vele beszélgettünk a diakónia fogalmáról, a diakóniai teológiáról és az egész kérdéskör mai aktualitásáról.*

Hol a helye a diakóniának az egyház életében, az egyes ember életében, illetve a teológiában?

Mielőtt a kérdésre válaszolnék, hadd tegyek két előzetes megjegyzést. Egyet e mostani beszélgetésünkre, egyet a téma aktualitására vonatkozóan.

Talán tudod, hogy én a jelenlegi egyházvezetőséget illegitimnek tartom. Szerintem 1989. október 23-án minden, az Állami Egyházügyi Hivatal által legalizált vezetőnek le kellett volna mondania és az újraválasztás igénye nélkül visszavonulnia. Nem tették, s ezzel súlyos akadályt gördítettek mind egyházunk, mind hazánk megújulásának útjába. Ezért kerülök én lehetőleg minden olyan lépést, amivel őket legalizálnám. Egyéb okok mellett ezért nem írok a sajtójukba sem. Mivel a HANG — mint maga a MEVISZ (Magyar Evangélikus Ifjúsági Szövetség) is — bizonyos függőségi viszonyban áll az egyházvezetőséggel, inkább el akartam kerülni ezt az interjút. Félre ne értsd! Nem a veled való beszélgetést, hanem ennek a HANG-ban való megjelenését. Bizonyos szempontok azonban arra késztettek, hogy kivételt tegyek. Ilyen szempont maga az a tény, hogy fiatalok vagytok. Igazságtalan volnék, ha az előző nemzedék bűnei miatt és az általuk okozott kényszerhelyzetben elfordulnék a fiataloktól. Ehhez járul az a megfigyelésem, hogy a MEVISZ eddigi vezetői ismételten bátor kritikusai voltak az egyházvezetőségnek és a most folyó bábzsinatnak. Nagyon remélem, hogy mielőbb eljön „a ti zsinatotok" ideje, és ti jobban beváltjátok a hozzátok fűzött reményeket, mint az én összekuszált, megalázott és kihasznált, manipulált nemzedékem.

A másik megjegyzésem a téma aktualitására vonatkozik. Mindig fontos tudni, hogy miért foglalkozunk egy kérdéssel. A diakónia kérdésköre szerintem ma azért aktuális, mert egyházunkban még mindig nem történt meg a „diakóniai teológia" kritikája, múltbéli szerepének értékelése és a diktatórikus alkalmazásával kapcsolatos világos állásfoglalás. Ez is jelzi, hogy a mai vezetők még mindig a pártállami múltban élnek, ahonnan pozíciójuk is származik, és attól nem is tudnak, nem is akarnak elszakadni. Örülök, hogy ti, fiatalok, tisztán akarjátok látni a múltat a jövő érdekében.

És most térjünk vissza a kérdésedhez. A diakónia helyét, csak akkor lehet meghatározni, ha előbb tisztázzuk a szó jelentését. Te hogyan érted ezt a szót?

A mások felé fordulást, az embertől ember felé irányuló cselekedeteket jelenti számomra.

Tehát karitatív tevékenységet, amit ma általában szeretetszolgálatnak mondunk. Valóban ez ma a diakónia történetileg kialakult, klasszikus jelentése. A katolikus egyházban ezt nevezik karitásznak. Az Újszövetségben és az ókori görög irodalomban azonban sokkal gazdagabb jelentéstartalma van a diakóniának. Jelenti az asztalnál felszolgálást, mint pl. ApCsel 6-ban. Vagy egy éhes ember étellel történő ellátását, mint pl. a kísértéstörténet végén (Mt 4,11; Mk 1,13). A Jézus küldetéstudatát megfogalmazó híres igében viszont a hatalmaskodó önkényuralommal szembeállított, önfeláldozó vezetői magatartás a diakónia tartalma (Mk 10,45). Pál apostol pedig a Krisztus váltságát hirdető apostoli igehirdetést nevezi diakóniának (vö. 2Kor 5,18: „a békéltetés szolgálata"). Az Újszövetségen kívüli görög irodalom elsősorban éppen ebben az utóbbi gondolatkörben használja a diakónia fogalmát, és nem a karitatív tevékenységre. Találkozunk a „küldetés", „megbízatás", „reprezentálás" tartalmú szóhasználattal is.

E sokféle jelentéstartalom azt mutatja, hogy a diakónia „keretszó", formai fogalom. Olyan, mint a pohár, amelybe sok mindent önthetünk. Teológiai helye és hangsúlya éppen attól függ, hogy mit öntünk a pohárba, vagyis milyen értelemben használjuk. Ezért neveztem Nyílt levelemben a diakóniát periférikus, azaz nem centrális újszövetségi fogalomnak. Hiszen nem egyértelmű és nem helyettesíthetetlen, mint pl. a szeretet, a kegyelem, az igazság, a hit stb. szavak. És éppen ebben van veszélyessége is. Vissza lehet vele élni. Nem véletlen, hogy ennyire rátelepedett az egyházpolitika.

A diakóniai teológia milyen értelemben használja a diakónia szót?

Nem egységesen, sőt ellentmondásosan. Ittzés Gábor szokta mondani, hogy a Káldy-féle diakóniai teológiának két változata van. Az egyik belső, egyházi használatra, a másik külső, politikai használatra. Valóban, egy szinte skizofrén vonal húzódik végig az egész koncepción. Egyrészt unalomig sulykolt tézise volt Káldynak, hogy az egyházban minden diakónia. Ez a tétel arra az önmagában helyes megfigyelésre támaszkodik, hogy a fogalom — amint már említettem — többféle tartalmat vehet fel magába, s ezért szinte a keresztyénség egész tartalma leírható vele. Krisztus váltságműve: diakónia. Az igehirdetés: diakónia. A szeretetszolgálat: diakónia. Csakhogy a diakónia fogalma abban már nem segít, hogy ezeket a tartalmakat differenciáljuk, egymáshoz viszonyítsuk, sőt arra késért, hogy egyenrangúsítsuk azokat. Így jutott el Káldy a „Minden diakónia!" jelszavától a kettős küldetés téziséig, amely a skizofrénia másik oldala: az egyháznak két egyenrangú, önálló feladata van, az igehirdetés és a diakónia. Itt persze a diakónia már csak a szeretetszolgálatot jelenti, elsősorban mint az egyház politikai felelősségét a világért és a társadadalomért. Ha az egyház nem végzi ezt a szociáletikai diakóniát — hallottuk ismételten —, hanem *csak* az igét hirdeti, akkor már nem egyház. Így lett a politikai diakónia egyenesen mércéje az igének és az egyháznak. Ezen a ponton vált a Káldy-féle diakóniai teológia az állami egyházpolitikát kiszolgáló politikai ideológiává s ezért hamis teológiává. 1984-ben erre a pontra irányult az én teológiai kritikám. Megpróbáltam megvilágítani a diakónia említett tartalmainak helyes teo-

lógiai összefüggését: a diakónia mint szeretetszolgálat, mint személyes és közösségi felelősséggyakorlás nem egyenrangú az igehirdetéssel, még kevésbé mértéke annak, hanem éppen fordítva: a helyes diakónia az igéből következik s annak mértéke alatt áll. Az igehirdetés semmivel nem egyenrangúsítható, egyetlen feladata az egyháznak. Az igéből születik a hit és a hitből a diakónia, vagyis a szeretet cselekedetei. Ha tehát azt akarjuk, hogy a keresztyének társadalmi diakóniája erősödjék, akkor éppen az igehirdetést kell erősíteni, hogy általa erősödjék a szeretetben tevékeny hit. Ez az összefüggés persze, hogy nem tetszett a keresztyén hitet és egyházat nem erősíteni, hanem megszüntetni akaró állami egyházpolitikának. Annál inkább tetszett neki az igével és a hittel szembeállított, önállósított és mértékké tett szekularizált diakónia.

Kiinduló kérdésedre visszautalva, összefoglalóan azt mondanám: a teológiában számon kell tartani a diakónia valamennyi jelentéstartalmát és azok helyes összefüggését, de magát a diakónia szót az egyházi közéletben és az egyes keresztyén életre nézve is a hagyományos karitatív értelemben tanácsos használni, mert így egyértelművé válik a fogalom, s mindenki tudja, miről van szó.

Gyakran lehet hallani azt a gondolatot, hogy másoknak szolgálni értékesebb akkor, ha azt az ember a munkáján túl, szabadidejében, nem fizetésért teszi, mintha félállásban csinálja...

Semmiképpen nem tartom jónak ezt a megkülönböztetést. Az evangéliumi hitből nem egy üres órákban gyakorolt hobbi-kereszténység következik, hanem az egész életet átfogó, meghatározó alapszemlélet és alapmagatartás. Luther mondja: „A hit különös, tevékeny dolog. Nem kérdezi, kell-e jót cselekedni, hanem mielőtt kérdezné, már meg is cselekedte." Ez az állandóan tettre kész, aktív diakóniai lelkület nyilván nem marad otthon, amikor valaki munkába megy, hanem éppen belőle fakad a lelkiismeretes, jó munka, amely nem csupán a pénzre tekint, hanem azokra is, akik a munka eredményéből részesednek.

Azért nyilvánvaló, hogy vannak emberek, akik humanitárius jelszavakkal vagy másképp — de Isten nélkül — hasonló dolgokat tesznek, mint például az egyház egy szeretetintézményben...

Hála Istennek, hogy vannak ilyenek! Szerintem persze ezek sem „Isten nélkül" cselekszenek jót. Ez a világ Isten világa és benne minden jó Tőle származik. Hadd idézzem ismét Luthert. Az első parancsolat magyarázatánál mondja a Nagy Kátéban: „Noha sok jóban emberek részesítenek bennünket, mégis az a valóság, hogy mindent Istentől kapunk... A teremtmény ugyanis csak a kéz, a csatorna és eszköz, amelyen keresztül Isten ád mindent."

Ez világos! De én olyanokra gondolok, akik nem csupán öntudatlan eszközei Isten jóságának, hanem tudatosan cselekszenek jót, noha nem hívő emberek.

Legfeljebb nem keresztyén hívők. Századunk egyik legnagyobb teológiai vitatémáját érintetted a kérdéseddel. Megérne s igényelne is egy külön beszélgetést. Röviden most annyit, hogy vannak olyan keresztyén teológiai irányzatok, amelyek a keresztyénség abszolútságigényét, tehát hogy a keresztyénség az egyetlen igaz vallás, annyira hangsúlyozzák, hogy az már a nem keresztyének teremtettségének leértékelését jelenti. Magam azoknak a teológusoknak adok igazat, akik szerint az ember a bűnben is valláserkölcsi lény marad: menekül Isten elől, de keresi is Őt mindenben, mint szomjas ember a vizet. Állandóan vétkezik, de éppen vallásos kötődése Istenhez szüntelen erkölcsi harcra készteti a gonosszal. Minden emberi egzisztencia mélyén ez a küzdelem folyik, amely nemcsak vereséget hozhat, hanem mély istenhitre és magas erkölcsi szintre juttathat egyeseket. A filozófia nyelvén így is kifejezhetem ezt: minden ember szükségképpen viszonyul valahogyan a saját létéhez, reflektál a lét titkára, s ez a létreflexió határozza meg, motiválja magatartását, életvitelét, cselekedeteit. Bibliai szóhasználattal: a hitből születik a cselekedet. Mivel pedig a létreflexió nem esetleges jelenség, hanem állandó jellemzője minden embernek, ezért azt mondhatjuk, hogy valamilyen módon minden ember vallásos, azaz hívő ember. A vallás az ember embervoltának strukturális alkotóeleme.

Mi a specialitása a keresztyén hitnek a többi valláshoz képest és hogyan beszélhetünk a keresztyénség abszolútságigényéről?

A specialitás nem a struktúrában van, hiszen ez minden embernél közös, hanem a reflexió tartalmában, amely meghatározza a cselekvés tartalmát is. A vallástörténetben mindmáig vannak borzalmas reflexiók, így is mondhatnám: borzalmas istenek, amelyek borzalmas emberi magatartásokat produkálnak. Jézus létreflexiója a szeretet, a feltétel nélkül befogadó, megbocsátó kegyelem értelmében. Aki Jézus Istenében hisz, azt ez a reflexió ugyanerre a szeretetre motiválja. Ezért szokták a keresztyénséget — helyesen — a szeretet vallásának nevezni. Azok az általad említett humanitárius mozgalmak, amelyek a keresztyén erkölcshöz hasonló módon reagálnak az emberi nyomorúságokra, nyilván a keresztyén hithez közeli módon reflektálnak a lét titkára. Szép példája ennek az az írástudó, aki egyetért Jézus szeretet-reflexiójával, s ezért Jézus ezt mondja neki: „Nem vagy messze Isten országától" (Mk 12,28–34).

Ami pedig a keresztyénség abszolútságigényét illeti: ez mindig bizonyíthatatlan kívülről. Csak a hitünkben éljük át annak abszolútságát, akiben hiszünk. Tehát nem a keresztyénség abszolút, hanem a szeretet Istene, akiben Jézus által hiszünk (1Pt 1,21). De mi csak vallást tehetünk Őróla és felkínálhatjuk másoknak a benne való hit lehetőségét. Ha külső bizonyításra törekszünk, az előbb-utóbb erőszakhoz, vallásháborúhoz vezet, ami teljességgel ellentmond a jézusi reflexiónak. Sajnos az egyháztörténet arról tanúskodik, hogy az egyház nem mindig végezte a missziót Jézus „diakóniai lelkületével", aki mindenkit hívott, de senkit sem kényszerített, hogy őt kövesse. Ebben az összefüggésben vissza kell utalnom kiinduló témánkra, közelebbről a diakóniai teológia alkalmazására a pártállami időkben. E teológia hamisságának legfőbb jele éppen az volt, hogy képviselői, noha diakóniáról beszéltek, a politikai hatalom megtorlásával fenyegetve erőszakolták rá a lelkészekre ezt a hamis koncepciót, amelynek elsősorban éppen ezért nem volt semmi köze a jézusi diakóniához. A mindig belső gyengeséget leplező egyházi erőszak legfőbb melegágya az ateizmusnak. Az ateizmus viszont csupán látszatjelensége a vallástörténetnek, mert nincs valóságos tárgya, de biztos jelzés az intézményes vallásosság csődjéről.

Befejezésül hadd idézzem a sokak által „kiátkozott" Bultmann Rudolf szép megfogalmazását a keresztyén hit abszolútságigényéről. Jaspers Károly egzisztencialista filozófus kritikájára adott válaszát így fejezi be: „Bizonyára lehetséges a Föld vallásait rangsorolni aszerint, hogy mi a tartalmuk és milyen mélyen látnak bele az emberi egzisztencia lényegébe. De még ha egy ilyen rangsorolási kísérletben a keresztyén vallásnak ítélnék is az első helyet, hangsúlyozva pótolhatatlan értékét az emberi kultúra számára, akkor is valami alapvetően másról lenne szó, mint a keresztyén hit abszolútságigényéről. Ezt az igényt mindig a hívő ember támaszthatja — s kell is, hogy támassza —, de nem más hitformákkal való összehasonlítás alapján, hanem csupán mint választ a megszólító igére, amely éppen eltalált engem. És ez a válasz így hangzik: 'Uram, kihez mennénk? Örök élet beszéde van nálad'" (Jn 6,68).

Kertész Eszter

Péter sziklája homokra épült

1871-ben a római egyház az I. Vatikáni Zsinat dogmatikai kijelentéseihez kapcsolódva ezzel az igével alapozta meg a pápa uralmát: „Te Péter vagy, és erre a sziklára fogom építeni egyházamat” (Mt 16,17).

Ezt a mondatot a római Szent Péter bazilika hatalmas kupolájának ívén olvasható óriási betűk minden látogató emlékezetébe bevésik. A Bibliában járatos látogatónak azonban Jézus Márk 10,42–44-beli szavai jutnak eszébe: „Tudjátok, hogy azok, akik uralkodóknak számítanak, elnyomják népüket, és a hatalmasok visszaélnek az emberek fölötti hatalmukkal. De *köztetek ne így legyen*, hanem aki köztetek nagy akar lenni, az legyen a szolgátok, és aki köztetek első akar lenni, legyen mindenki rabszolgája.”

A Szent Péter bazilika elhagyásakor egyeseknek talán eszébe jutnak *VI. Pál pápa* nyílt és őszinte szavai: „A pápaság az egység sziklája helyett az ökumenikus megértést akadályozó sziklatömb.” Kiérve a Szent Péter térre, egyikükben vagy másikukban fölvetődhet a kérdés, meddig tarthatja még fönn abszolutisztikus hatalmát a pápaság, minthogy uralmi igényét a Bibliával nem lehet megalapozni.

Erre a fölismerésre jut a bibliai szövegek történet-kritikai exegézise is, az a teológiai tudományág, melyet *II. János Pál pápa* még nem is oly régen a legmelegebben méltatott, amikor személyesen mutatta be a Ratzinger bíboros által ösztönzött és a pápai Bibliai Bizottság által elkészített, „A Biblia értelmezése az egyházban” c. dokumentumot.

A mai bibliai exegézis fényében viszont egészen másképp fest Péter áthagyományozott sziklája.

Paul Hoffmann bambergi exegéta 1994-ben így vélekedett róla: „Exegetikailag szemlélve Mt 16,17–19 sem arra nem alkalmas, hogy megalapozza a primátus hivatalának levezetését a péteri hivatalból, sem arra, hogy megalapozzák vele e primátus szakrális–feudális egyházi struktúrák keretei közötti megformálását.”

Karl Lehmann, aki jelenleg a német püspöki kar elnöke, 1983-ban ezt képviselte: „Számos jó oka van annak a föltételezésnek, hogy ez az ige (Mt 16,17–19) — legalábbis rendelkezésünkre álló alakjában — nem a földi Jézustól származik, hanem az egyházképződés viszonylag késői stádiumáról árulkodik... A modern szentírásmagyarázat nézőpontjai által messzemenően meghatározott látásmód alapján nem lehet többé igénybe venni annak közvetlen igazolására, hogy maga Jézus kifejezetten megalapította az egyházat.”

Edward Schillebeeckx flamand dominikánus és teológiaprofesszor 1990-ben így nyilatkozott a primátusról és az egyház struktúrájáról: „Történetileg nyilvánvaló, hogy Jézusnak nem állt szándékában új vallási közösséget alapítani... Jézus egész Izraelhez fordult; célja az volt, hogy Isten országára vetett tekintettel összegyűjtse, megújítsa és fölszerelje egész Izraelt... Így a történelmi egyház erdeténél ott áll Jézus, ami azonban nem jelenti azt, hogy az egyháznak a történelem során konkrétan és struktúraszerűen kifejlődött alakjai Jézusra nyúlnak vissza, sem azt, hogy tényleges, történelmileg esetleges növekedésében az egyház az Isten által így, és csak így akart, szükségképpeni fejlődésen ment keresztül... Ha egyes keresztények mégis így gondolkodnak, akkor én ezt történelmi képtelenségnek nevezem, és szerintem fundamentalizmusról tanúskodik.”

Karl Rahner igen óvatosan fejezi ki magát, hogy ne húzza ki teljesen az alapot a római katolikus egyház alól, de értésünkre adja: nem alapozható meg a római katolikus egyház igénye arra, hogy ő Krisztus igazi egyháza. Rahner szerint a felekezetek véleménye „a legerősebben az egyház konkrét alkotmányát illetően tér el, amennyiben az egyáltalán visszavezethető Jézusra”, és van olyan vélemény, hogy már az újszövetségi korban különböző egyházkoncepciók és az egyházi alkotmány különféle fajtái álltak egymás mellett. Ennélfogva az az igény, hogy egy bizonyos közösség, tehát a római alkotja a Krisztus által elgondolt egyházat, és ily módon egyedül ez bír isteni joggal, „ellentmond a történelmi tényállásnak”.

Walter Kasper püspök hasonlóan óvatos mérleget von: „Az egyházi tanítás óvatos értelmezése esetén is nyilvánvalóan megmarad a különbség a bibliai kezdetek és a történelmi fejlődés között... Nem szabad figyelmen kívül hagyni a korszakos töréseket és átalakulásokat; nemcsak kibontakozások figyelhetők meg, hanem beszűkülések is, nemcsak eretnek kétségbevonások és alábecslések, hanem nem kevésbé káros túlzások is — a *papolatria* (pápatisztelet) egyenesen istenkáromló formáiig menően.”

Ez az öt teológus megerősíti azt a belátást, amely mindazonáltal csak *tudományos* síkon képezi párbeszéd tárgyát. E belátást nyilvánvalóan csak azért nem mondja ki „Isten népe” és csak azért nem beszélik meg Isten népével, mivel megkérdőjelezi az egyházi uralom jelenlegi formájának fundamentumát.

Amikor a katolikusok a Hitvallást imádkozzák, akkor a latin szöveg szerint minden kereszténnyel közösen teszik ezt. Az így hangzik: „Credo unam, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam.” Ám a római katolikus egyház azt állítja, hogy ez egyedül őrá vonatkozik. A görög *„katholikos”* szó azonban azt jelenti: *általános, az egészet érintő*; olyan fogalom ez, melyet Róma egyháza később egyedül önmaga számára igényelt, jóllehet a „katolikus egyház” az ókorban négy önálló patriarchátusból állt — Antiochia, Alexandria, Róma és Konstantinápoly —, melyekhez később Jeruzsálem csatlakozott. A római püspök egyike volt ennek az öt patriarchának, és csak a kelet-római császárokkal folytatott harcban érvényesítette hatalmi igényét, s hivatkozott közben a „sziklaigére” és isteni jogra.

Amikor az egyház Nagy Konstantin idején államegyházzá vált, átvette a Római Birodalom jogi és alkotmányos struktúráit. A középkorban az akkori feudális rendhez alkalmazkodott, az újkorban pedig abszolút monarchiává változott. A demokratikus alkotmányos struktúrákat — ahogyan azok a francia forradalom nyomán kifejlődtek Európában — a római katolikus egyházban elvetették, mivel ellenkeztek a hagyománnyal és az „isteni megbízással”.

A felnőtt keresztények azonban az igazságnak megfelelő fölvilágosítást igényelnek az egyház történelmi fejlődéséről. A történelem folyamán szükségszerűnek vagy célszerűnek tekintettek olyan hierarchikus struktúrákat, melyeket sem az Szentírással, sem az eredeti hagyománnyal nem lehet igazolni. Azok a teológusok és püspökök azonban, akik — ismerve a történetkritikai exegézist — tudatában vannak annak, hogy a pápaság agyaglábakon áll a maga ítélkezési- és tévedhetetlenségi igényével, és nem hivatkozhat „isteni jogra”, de ezt nem hajlandók nyilvánosan bevallani — hiteltelenné válnak a tájékozott hívők szemében. Ez bizonyosan egyik oka annak, hogy sokan csendben búcsút vesznek az egyháztól.

Hivatalba lépésükkor a római katolikus püspököknek olyan *esküt* kell tenniük, amely egzisztenciájukban teljesen a „Szentszékhez” láncolja őket. Így hangzik: „Én, ..., ... kinevezett püspöke, mindig hűségesen odaadó és engedelmes leszek a szent, apostoli római egyháznak és a legfőbb Főpapnak, szent Péter apostol utódjának a primátusban és Krisztus helyettesének, valamint jogszerű utódainak. Nemcsak a legnagyobb tiszteletet fogom tanúsítani irántuk, hanem amennyiben rajtam múlik, arról is gondoskodom, hogy mások is megadják nekik az őket megillető tiszteletet, és minden jogtalanság távoltartassék tőlük. Azon leszek, hogy kiterjesszem és védelmezzem a római főpapok jogait és tekintélyét, s éppígy követeik és képviselőik előjogait. Bármely oldalról is irányuljon ezellen valami, azt magam fogom őszintén jelenteni a legfőbb Főpapnak.”

Knud Walf egyházjogász professzor így vélekedik erről: „Tudomásom szerint az 1972 óta kinevezett megyéspüspökök közül még senki nem tagadta meg ennek a hűségeskünek a letételét. Mindeddig az sem vált ismeretessé, hogy valamiféle felzúdulás támadt volna ezzel a fojtogató szöveggel szemben. De mi köze van még egy ilyen szövegnek a II. Vatikáni Zsinat szellemében?”

A római katolikus egyház püspökei képtelenek szóba állni egyházmegyéjük híveinek szorongató kívánságaival, mivel tilos számukra, hogy az egyházmegyei szinódusokon papokkal és civilekkel közösen hozott döntéseket tettekre váltsák, ha Róma nem adja hozzájárulását.

Hogy meddig terjed függőségük a „Szentszéktől”, jól példázza *II. János Pálnak* egy teológuskongresszuson, 1988-ban Rómában elmondott beszéde. Íme egy részlete: „Amikor az egyház tanítóhivatala szól, a hívők lelkiismeretének szerényen és egyszerűen engedelmeskednie kell. Nem áll jogukban kritikusan megvizsgálni, helyes-e a tanítóhivatal szava. A tanítóhivatal azért létesült, hogy megvilágítsa a lelkiismeretet. Ha valaki a tanítóhivatal által hirdetett tanítás vitatása céljából hivatkozik a lelkiismeretére, ez annyit jelent, hogy elveti a tanítóhivatal katolikus felfogását.” Amenyire ismert, egyetlen jelenlévő sem merészelt fellázadni ezen értelmezés ellen — akárcsak a totalitárius államokban —, noha az látványosan ellentmond a II. Vatikáni Zsinat tanításának az erkölcsi lelkiismeret méltóságáról.

Egyetlen pápa vagy püspök sem vonhatja kétségbe, hogy „Krisztus testének” tagjai különféleképpen részesülnek a Szentlélek adományaiban. Erről a Szentírás kezeskedik. A pápai hatalom birtokosai tehát *nem hivatkozhatnak a Szentírásra* igényeik megalapozásához, és a Szentlélek ellen cselekszenek, ha a püspököktől önmagukat alávető esküt követelnek, amely ráadásul megköti őket lelkiismeretükben. Azoknak pedig, akik leteszik ezt az esküt, meg kellene kérdezniük a lelkiismeretüket, vajon a pásztor nem lekötelezettje-e inkább a jövőbe vezető utat kereső nyájnak, mint egy olyan „uralomnak”, amely azt hiszi, hogy isteni jogra támaszkodhat. A pásztoroknak utána kellene menniük azoknak az embereknek is, akik a plébániatemplomokon és a liturgikus istentisztelet ismerős formáin kívül, sok kis közösségben keresik az új utakat arra, hogy hirdessék az örömhírt és megvalósítsák a keresztény életet a mai világban. Számukra az orthopraxis, *a helyes cselekvés* a fontos, és nem az orthodoxia, a helyes tan. Ők azok, akik az ifjúságnak legalább azt a részét megszólítják, amelyik nem foglya a modern kor materialista szellemének. Vajon teljesíteni fogják-e a püspökök pásztori kötelezettségüket? Ha nem haladnak nyájuk előtt, az föl fog oszlani.

Valamennyien együtt alkotjuk az egyházat, s a lelkiismeretüket követő püspökökkel és papokkal együtt új, korunknak megfelelő struktúrákban kell ezt az egyházat építenünk.

Befejezésül álljanak még itt ***Albert Schweitzer*** szavai: „Ha megszűnik a párbeszéd a hagyomány és a gondolkodás között, akkor kárt szenved a keresztény igazság és vele a keresztény őszinteség.”

Herbert Remmer

(A Szerző a farmakológia és a toxikológia ny. professzora a tübingeni egyetemen, s a katolikus akadémikusok teológiai köréhez tartozik.)

Forrás: Publik-Forum, 1997. augusztus

Ne legyetek már olyan türelmesek!

A végtelen türelmű vesződség, a hallatlan elővigyázatossággal és a legnagyobb mérséklettel folytatott beszéd, a teológusok távolságtartása és felvilágosult elhatárolódása az egyházi különutasokkal vagy éppen álforradalmárokkal szemben — mindezzel többé nem tudok azonosulni! **Az egyház nyilvános megjelenési módja,** ahogyan azzal hivatalos megnyilatkozásaiban, cselekvéseiben és legtöbb mértékadó hivatalviselőjében találkozunk, **semmiféle jelzést és indítékot nem ad annak föltételezéséhez, hogy az egyház még a II. Vatikáni Zsinat nyomdokain jár** a *Gaudium et spes* kezdősorainak értelmében: „Az emberek, különösen a szegények és szorongatottak *öröme és reménye*, szomorúsága és félelme Krisztus tanítványainak öröme és reménye, szomorúsága és félelme is. Nincs semmi igazán emberi, ami Krisztus tanítványainak szívében ne találna visszhangra...”

A világ katolikus keresztényei most már több mint harminc éve erre a programra szavaztak, s a maguk részéről azon fáradoztak, hogy tettekre váltsák. **A „fiatal egyházak” örömét és reményét** — hogy az evangéliumot felszabadító üzenetként tapasztalhatják meg, valamint ösztönzésként a kizsákmányolás, a szegénység és az elnyomorodás elleni harchoz — **a római egyház nem osztotta, hanem küzdött ellene és elítélte** mint a hit veszélyes átalakítását politikává. A hivatalos egyház nem tette magáévá az emberek szomorúságát és félelmét, és nem érzett együtt azokkal, akik bűnben élnek, akik csődöt mondtak, akik zátonyra futottak, akiknek a társkapcsolata tönkrement, hanem elfordult tőlük, *morális alaptételekkel és kizárással felelt* nekik. A keresztény elkötelezettségű nők és férfiak vágya, hogy társfelelősei és közreműködői lehessenek az egyházi struktúrák és hivatalok alakításának, csak a klerikalizálódás megerősödéséhez vezetett. **A 20. század embereinek kérdéseit** — akik a felvilágosodás, az iskolai oktatás, a tudományok, a mé-

diumok és a demokratizálódás folytán egyre inkább önállóak és öntudatosak, a katolikus zsargon szerint „felnőttek" lettek — **a hit középkori fogalmainak rögzítésével fojtották el.** Ebből még a jószándékúaknál is legjobb esetben tanácstalanság és bizonytalanság lépett föl: van-e még egyáltalán értelme a hitüknek.

Nem foglalhatunk többé állást Jézus Krisztus mellett, ha nem vagyunk már képesek *szó szerint venni* anyjának örökkétartó szüzességét, hét kenyér és néhány hal olyan tömegű megszaporítását, hogy ezrek jóllaktak belőle, a Mester vízen járását a Genezáreti tavon és más, mélyértelmű és csodálatos költőiséggel teli jeleket?

Vajon a keresztények számára *tilos a kételkedő gondolkodás* például a testi föltámadásról — tekintettel a kozmosz létrejöttével, fejlődésével, tágulásával, az élet eredetével és az ember fejlődésével kapcsolatos tudományos felismerésekre —, mivel az egyház a 20. és a 21. században is előírja, mit kell tényként hinni?

Tekintettel a Harmadik világ nyomorgó embereinek reménytelen élethelyzetére, tekintettel a beletörődésre és kétségbeesésre, a félelemre a jövőtől és ennek életpusztító elfojtási módjaira, tekintettel az egyéni és a népeket elkábító egoizmusra — megengedhető-e, hogy az emberek Isten szeretete általi felszabadításáról és lehetséges üdvösségéről szóló megváltó üzenetet továbbra is *csak családi kötődés nélküli, egyre zsugorodó számú férfiak* hirdethessék „teljhatalommal"?

Egyre növekszik viszont azoknak a keresztényeknek a száma, akik **megválnak az egyháztól**, mivel nemmel válaszolnak az iménti kérdésekre. Azt pedig, hogy a maradók közül milyen sokan csak arra használják az egyházat, hogy az élet határpontjain szép ünnepben részesüljenek és vigaszt kapjanak az élet értelmét illetően, az **egyházi adót fizetők** és az ún. „gyakorlók" számának különbségén lehet lemérni. A beszélgetésekből aztán lépten-nyomon kiderül, hogy a **még mindig elkötelezettek** közül sokan a „minden remény ellenére való remény" alapján cselekszenek. De a minden remény ellenére való reményből nem támad magával ragadó mozgalom, bátorítás a beletörődöttek számára, kíváncsiság az érdektelenekben. *Egy élettelen, megmerevedett, saját lényegét felemésztő és taszító szervezet nem jön mozgásba egyes élő sejtektől, aktív egyházközségektől, csoportoktól, köröktől.*

Újból és újból olyan várakozásokkal és tételekkel nyugtatgattuk magunkat, amelyek óvták és védték a reformokat nem akaró egyházi szervezetet: „Voltak már sötétebb korok is, amelyekből ismét ragyogva és elevenen jött ki az egyház"; „mit számít tíz-húsz év szélcsend és visszalépés, amikor az egyház évszázadok alatt változik"; „abban kell bíznunk és arra kell várnunk, hogy a Szentlélek mozgásba lendíti az egyházat"; „a prófétákat mindig üldözték életük folyamán, és nem értették meg őket, de végül mégiscsak előmozdították a szükséges fejlődést." *Ilyen jövőálmokkal fojtottuk el saját ellenállási energiánkat, altattuk el haragunkat, narkotizáltuk kétségbeesésünket.*

Itt az ideje a határozott, hangos, nyilvános tiltakozásnak: A hierarchikusan tagozódott, az emberek hitén és lelkiismeretén „szent uralmat" gyakorló, a férfi nemre korlátozott, *exkluzív papi hivatalt nem Jézus alapította!* Az Ő küldetése abban állt, hogy megnyissa az emberek számára az élet, mégpedig a teljes élet lehetőségét, fölébressze bennük az önbizalmat, a szeretet képességét, biztosítsa őket személyes méltóságukról és a megbocsátásról. „Vakok látnak, bénák járnak, halottak fölkelnek és a szegényeknek hirdetik a jó hírt."

Egyetlen egyház sem lehet egyedül üdvözítő, *oly módon pedig végképp nem, hogy olyan hittételek elfogadására kötelez, amelyeket korlátozott érvényűvé tesznek a nyelv határai, az emberi megismerés teljesítőképessége, a mindenkori időértelmezés.* Az egyházak és a világvallások, a tudományok és a művészetek képviselőinek, a hívő és nem hívő nőknek és férfiaknak figyelmes, tiszteletteljes, kíváncsi, a gondolkodásban örömöt lelő beszélgetésekben kellene megosztaniuk egymással az élet és a kozmosz titkai iránti hódoló tiszteletüket és csodálatukat, függetlenül attól, hogy megtalálják-e vagy csak sejtik-e bennük Istent, vagy éppenséggel hallgatnak erről.

A szimbólumok és jelek, a formák és rítusok, a rendek és struktúrák nem isteni eredetűek és nem Isten akaratából léteznek, hanem az emberek történelmével, kulturális és társadalmi helyzetükkel állnak kapcsolatban, ezért **viszonylagosak és megváltoztathatók.** De képesek arra, hogy emlékeztessenek minket az emberiség nagy eseményeire, segíthetnek abban, hogy fölismerjük és elfogadjuk létrejöttünk folyamatát, feltételeinket és függőségeinket, tudatosítsuk felelősségünket az eljövendő korok és generációk iránt — föltéve, hogy érthetően tárják elénk és meg lehet kérdőjelezni őket, hogy mindenki számára nyitottak, akik meg akarnak nyílni feléjük.

Csakhogy nem mondunk-e le effajta tételekkel a reálisan létező egyházról, főként a katolikusról, de a protestáns egyházak sok válfajáról is? **Igen, ha** egy önmagában zárt rendszer megtartásáról van szó, annak a rendszernek a fenntartásáról, amely ugyan még hivatkozik arra a tételre, hogy „semper reformanda est", hogy folytonosan meg kell újítani, de minden kívülről jövő ösztönzésre csak megerősíti falait és sáncait. **Nem, ha** az egyházra is érvényes a tétel a búzaszemről, amelynek a földbe kell hullania és el kell halnia, hogy végül gazdag termést hozzon, amely képes táplálni mindazokat, akik éhezik.

Megéri-e még, hogy elköteleződjünk az egyház mellett? Számomra **csak azután** éri meg, **ha világos nemet mondtunk mindarra, ami semmibe veszi az emberek szabadságát és saját felelősségét,** nemet minden olyan rendelkezésre, amely korlátozza és röghöz köti a nőket, **nemet minden olyan magatartásra, amely elnyomja és lealacsonyítja az embereket,** nemet minden olyan gyakorlatra, amely a minden ember számára adott ígéretet, hogy teljes életet élhet, nem ebben a világban próbálja megvalósítani, hanem a túlvilággal vigasztalja őket.

Ezzel nem szeretném elbátortalanítani azokat, akik elkötelezetten dolgoznak az egyházban a laikusok szabadságáért és felnőttségéért, a nők egyenjogú közreműködéséért, az embereknek a szegénységből és a reménytelen nyomorból történő fölszabadításáért, a Föld megmentéséért és meggyógyításáért. De azt kívánom, hogy *ne legyenek olyan türelmesek,* és hogy mindig keressék a kapcsolatot azokkal, akik „kívül" vannak.

És ez a kérdés kínoz és nyomaszt engem: Hol fogják megtalálni az emberek azt a bizonyosságot, hogy őket magukat akarják és fogadják el, hogy a szeretet és az irgalom képes megbocsátani és megszüntetni minden bűnt, hogy a szenvedőkön és a szegényeken segíteni kell — ha az egyháznak már nincs jelentősége, ha az evangélium melletti tanúságtételre összehívottak („ekklészia") már csak önmaguk számára fontosak? **A fennhéjázás és az egyoldalúság egyházára mondott Nem!-mel szemben ott áll a sokféleség és a nyílt barátságosság egyháza iránti nagy igény.** Össze kell-e törnie előbb az edénynek, hogy kiszabadulhasson az illat és a lényeg az egész emberiség javára? Ezt egyre inkább szükségszerűnek tartom, és mégsem vagyok képes hinni benne.

„Az ellentmondások adnak okot a reményre", olvasom egy Thomas Brasch filmrendezőtől vett idézetben, amely így folytatódik: „... a halott, de hatalommal bíró régi és az eleven, de kilátástalan új között csekélyebbnek tűnik az az ellentmondás, amelyben dolgozom".

Meddig tartjuk még hatalomban a holtat, és akadályozzuk meg, hogy az eleven újnak esélye legyen? Mindaddig, amíg nem mondunk figyelmen kívül hagyhatatlanul sok világos és határozott Nem!-et a holt totalitárius igényeire!

Anneliese Lissner

Forrás: Publik-Forum, 1992. június

Magánügy-e a vallás?

Bevezetésül, rövid fogalomtisztázásként csak annyit, hogy hiten az egyes ember meggyőződését értem, mely nem feltétlenül kapcsolódik valamely eszmerendszerhez, vallási közösség hallatán pedig kizárólag a hasonló normák szerint élő emberekre gondolok. — Azt szeretném megláttatni, hogy az egyes ember hite és tudása hozza létre az igazi vallást, s a kisember viselkedése gyakorolja a legnagyobb hatást a társadalomra, föltéve, hogy tetteinek motivációi belülről fakadnak.

Úgy vélem, csak akkor beszélhetünk igazi vallásról, ha köznapi életvezetésünk mögött szilárd hit húzódik. Ha csak formálisan tartozunk valamelyik felekezethez, úgymond van bejegyzett vallásunk, de nem érezzük szükségét annak, hogy tisztázzuk Istenhez fűződő viszonyunkat, akkor valójában hitet nem igénylő életet élünk. Ha nincs saját, „különbejáratú” hitünk, akkor viszonyulásunk az élet dolgaihoz nem kellően megalapozott. Ha nem próbáljuk megrajzolni a világ képét, akkor el sem tudjuk helyezni benne magunkat. Helyes világkép és helyes istenkép hiányában társadalmi ambícióink gyerekesnek minősülnek, és világmegváltó elképzeléseink naivak lesznek.

Szem előtt kell tartanunk, hogy minden vallási előítélet azon a téveszmén alapszik, hogy „a mi hitünk az igaz hit”. Minden egyház ezt mondja, a saját, jól felfogott érdekében. A gondolkodó ember érdeke pedig az, hogy ne tartozzon semelyik egyházba; ugyanis minden egyház struktúrákkal, hierarchiával és hagyományokkal bíró intézmény, mindegyikben formális tekintélyek uralkodnak, diktatórikus módszerekkel. Egyházjog van — szakszervezet nincs. A demokratikus törekvések győzelme éppúgy kizárt, mint a közösséggé formálódás lehetősége.

A katolikus (és minden más) egyház fő bűne az, hogy szentesíti a világot. A világ, úgymond, alapjában véve jó, csak a gyarló ember rondít bele. A történelem tulajdonképpen üdvtörténet, melynek véres vizén patyolattisztán úszik az egyház hajója, a nyílegyenes irányt pedig karizmatikus vezetők kormányzása biztosítja. Nem csoda, ha az egyház a 19–20. században a munkásosztályt és a fiatalságot egyaránt elveszítette.

Az egyház állítólag szentekre épül, csakhogy a szentek életrajza erősen retusált, és általában nem az egyházért, hanem az egyháztól szenvedtek. Az ember — legyen szent avagy kevésbé szent — akkor válik felnőtté, amikor először csalódik. Istenben, egyházában vagy az emberekben. Igazságtalanság éri, s ez az igazságtalanság lendíti előre. Tudja, hogy van Igazság, és azt is, hogy annak győznie kell. Ezt a győzelmet saját érdekében is elő akarja segíteni.

Aki nem akad fenn a világ igazságtalanságain, annak nem lesz vallása, azaz cselekedeteit nem valamiféle hit fogja áthatni, hanem az önzés. Igaz, az önközpontú ember is lehet boldog — örömét lelheti önzése eredményeiben —, de nem tartozhat közösséghez. Nem alakul ki benne a „mi-tudat”, vagyis az az életérzés, amely az embert társadalmi lénnyé teszi.

Hitre az együttérzés és a boldogtalanság vezet. Aki boldognak érzi magát, annak nincs szüksége sem örömhírre, sem megváltásra. A boldog ember nem gondolkodik, mert a fájdalom az, ami gondolkodásra késztet. A vallási alapkérdés nem az, hogy van-e élet a halál után, hanem az, hogy van-e élet a halál előtt...

A kérdező-kereső ember nem szereti, ha mások gondolkodnak helyette, a sodródó boldogok viszont másra bízzák a gondolkodást. A kereső-gondolkodó embernek azonban semelyik egyház tanítóhivatala sem írhatja elő, hogy mi legyen a véleménye erről vagy arról a dologról, és egyik főpap tekintélye sem lehet elég ahhoz, hogy lemondjon meggyőződéséről: lelkiismeretét nem hordja valaki más zsebében.

A hagyományos valláserkölcs időről időre kiüresedik, elveszti hitelét. Ez mindig ugyanazon forgatókönyv szerint történik.

Adott az ember, aki egy programvezérlésű automata, majdhogynem gép. Boldogságigénye, nemi meghatározottsága, anyagcserefolyamatai és arasznyi léte oly mértékben kiszolgáltatottá teszik, hogy szabadságról, szabad akaratról szinte nem is lehet beszélni. Ez a megosztott, lehetőségeiben erősen korlátozott lény belekerül egy idegen és ellenséges közegbe, az úgynevezett világba.

A zsigereibe plántált program a következőket sugallja neki: „A te fajod a teremtés koronája. Arra hivatott, hogy uralma alá hajtsa a földet és lakóit. Te is szerezz meg mindent és mindenkit, az eszközeid megvannak hozzá. Ne törődj Istennel, azt tedd, amit én mondok, s akkor tiéd lesz a világ minden dicsősége!”

Ezen az alapon épül fel és működik a társadalom, egészen addig, míg ki nem termel magából egy kérdező-kereső embert. Ugyanúgy születik, mint bárki más, gyerekfejjel csinálja, amit otthon lát, és amit tanítanak neki. Abban különbözik másoktól, hogy kérdései támadnak. Olyan kérdései, melyek érdemleges válasz nélkül maradnak, ezért aztán saját magának kell megválaszolnia azokat. Így lesz belőle vallásalapító.

Ő persze nem akar új vallást alapítani, sem egyházat létrehozni, szentségeket sem szerez. Annyi mindent nem csinál, hogy azt nem is lehet felsorolni. Jó neki a régi vallás is, ha a forma ismét tartalommal telik meg. Mert az Igazság a tartalom és a forma megegyezése. Nem a Törvény betűje a fontos, hanem a szelleme, hát ne gázolj át a hitedért az Istenen is!...

Akik a hitükért az Istenen is átgázolnak, azok az úgynevezett „hívek”. Ezek legjellemzőbb tulajdonsága az ostobaság. Például elhiszik, hogy tagjaivá válhatnak egy közösségnek, ha csecsemőkorukban — azaz magatehetelenül és az akaratnyilvánítás bármiféle lehetősége nélkül — névjegyzékbe veszik őket. Azt is elhiszik, hogy ők már meg vannak váltva, holott legjobb tudásuk szerint nem követtek el semmit, és nem is tettek jóvá semmit. Elhiszik, hogy a pápa tévedhetetlen, és elhiszik, hogy létezik szent háború. Mindent elhisznek, valósággal elhiszik a hitüket, amely nem sajátjuk, hanem mások diktálmánya. Bármit elhisznek, kivéve a Vatikán maffiakapcsolatait, és azt, hogy a Péter-fillérekkel tőzsdéznek. Mesének tartják Auschwitzot, és lelkiismeretfurdalás nélkül bevonulnak katonának. Úgy tudják, hogy Isten akarata kifürkészhetetlen, s ha akarná, a kapanyél is elsülne, sőt, hegyet is tudna teremteni völgy nélkül. Mindenható, de Hitler kezét nem fogta le, viszont segített az érettségin. Bármit elhisznek, ha nem kell rajta gondolkodni és felelősséggel cselekedni. A gondolkodástól és a tettektől irtóznak.

Híveik persze nemcsak az egyházaknak vannak, hanem a pártoknak és mozgalmaknak is. Ezek az ostoba emberek jelentik a legnagyobb veszélyt a társadalomra. Noha csak eszközök ők az uszítók kezében, de félelmetes eszközök. Ezért a gondolkodó embereknek elsősorban a butaság ellen kell küzdeniük. Tanítaniuk kell gyermekeiket, munkatársaikat, környezetüket. A tanítás a hivatásuk, minden más csak foglalkozásuk lehet.

Hitünk annyiban magánügy, hogy sem az állam, sem az egyház nem szólhat bele. De minden, amit teszünk, illetve másképp teszünk, az hatni fog a környezetünkre. Feltéve, hogy nem terepszínű az orcánk. Ha vallásunk magánügy marad „Nincs abban semmi!” jelszóval, akkor abban nincs is semmi.

Pintér Zoltán

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Három doboz

A tavalyelőtti télen lent jártam egy délben a völgybeli falucskában, és az iskola mellett vitt el az utam. Az a tél hosszasabban volt hideg, mint a legutóbbi, sikerült hát a tanító bácsinak a falubeli kisfiúk segítségével korcsolyapályát készítenie az iskola udvarán. Amikor odaértem és megálltam egy percre, a tanító bácsi éppen befejezte a közös oktatást és így szólt: „Most ki-ki magában gyakorolja ezt a két figurát.” Ekkor észrevettem, hogy a kerítés felé korcsolyázik, mert beszélgetni akar velem, nekem azonban a beszélgetés közben is a gyerekeken járt a szemem. Láttam, hogy a legtöbben tüstént száguldani kezdtek körben a pályán. Ez azonban inkább futás volt, mint korcsolyázás. Erősödünk ugyan attól is, de a korcsolyázás nagy hasznában, az izmok ügyesedésében semmi részünk se lesz. A tanított figurákat inkább csak azok gyakorolták, akiknek nem is volt szükségük a gyakorlásra, mert nemcsak azokat, hanem sokkal nehezebbeket is megcsináltak. Hátrafelé korcsolyáztak, ugrottak és pörögtek. Észrevettem akkor, hogy egy ilyen pörgő kisfiúnak a mutatványait sóvárgó tekintettel bámulja egy kistörpe. Mégpedig olyan kistörpe, akit még sose láttam. Tudtam azonban, hogy a napokban költözött Törpeházára egy család Pöttöndről — Pöttönd a másik törpefalu a Börzsönyben —, könnyű volt hát kitalálnom, hogy az a kistörpe a nyolcéves Holacica, a jövevénycsalád egyik csemetéje. Bámulta tehát Holacica sóvárgó tekintettel a kisfiú mutatványait, aztán egyszerre csak a pálya másik sarkába korcsolyázott és próbálgatni kezdte azokat a figurákat, amelyeket az előbb mutatott nekik a tanító bácsi. De alig próbálta mindeniket négyszer-ötször, lassított mellette egy körben száguldó kistörpe, nevetett rajta és odaszólt neki valamit. Holacica elvörösödött, a kistörpe elszáguldott, és néhány másodperc múlva száguldani kezdett körbe Holacica is. Futva inkább, mint korcsolyázva, akár a többiek.

Odafönt Törpeházán, mielőtt hazamentem volna, elsétáltam a jövevények otthonáig és beszóltam az udvarra egy csöpp kislánynak: „Te ugye Koccantó vagy, Holacica húgocskája? Én meg Moha bácsi vagyok. Légy szíves, adj át egy üzenetet a bátyádnak.” Koccantó kiszaladt hozzám az utcára, hozzám simult és mindkét karocskájával átölelt. Megsimogattam: „Majd beszélgetünk mi is, most csak azért jöttem, hogy mondd meg Holacicának, ha elkészült a leckéivel, jöjjön át hozzám egymaga.”

Tudtam, hogy tüstént ebéd után átjön, nem késlekedhettem hát azzal, amit tenni akartam. Áll a szobámban egy polcos állvány, a polcokon meg egymás mellett nagyalakú, lapos dobozok, a növénygyűjteményem. Mindenik dobozban húsz-harminc lepréselt, papírlapra ragasztott növény. A dobozokon persze felírás is van. A két felső polcon tehát befelé fordítottam azokat, és egy-egy cédulát rajzszögeztem mindkét polcra. A felső polc céduláján ez volt a felírás: „Okosok polca”. Az alatta levőn meg ez: „Ostobák polca”. Az ostobák polcán ki is ürítettem a szélső dobozt, cédulát ragasztottam magára a dobozra is, és vártam Holacicát. Jól tudtam, már ebéd után beállított nagy aggódva, vajon miért hivatja őt Moha bácsi. Letétettem vele ködmönkéjét, az íróasztalom elé állítottam, én meg leültem és egy nagyalakú növénygyűjtő papírra lerajzoltam az egész alakját. Nagyjából még az arcvonásait is sikerült eltalálnom. Aztán fogtam az ollót, kivágtam az alakot a papirosból, ráírtam „Holacica”, ráírtam a keltezést is, és így szóltam: „Amint bizonyára tudod, gyógynövénygyűjtés mellett a gyerekekkel is foglalkozom. A törpeháziakat meg különösen szemmel tartom. Ha új gyerek kerül Törpeházára, tüstént kérdezősködöm felőle, figyelem is egy-két napig, aztán megkérem, hogy látogasson meg. Megismerkedem vele, lerajzolom és elhelyezem a képét abban a dobozban, amelybe természete szerint való.” Úgy tettem, mintha még töprengenék egy kicsit, melyik dobozba tegyem, nézegettem Holacicát is, a dobozokat is, aztán határozott mozdulattal a kiürített felé nyúltam, belefektettem a képét és visszatettem a dobozt a helyére: „Hát igen..., sajnos ebbe való vagy. Szívesebben tennélek máshová, de ami igaz, az igaz.” Holacica észrevette a felírást: „Ostobák polca”, és ijedten rebegte: „De Moha bácsi..., nem tetszett tévedni? Ide az van írva, hogy 'Ostobák polca'.” Széttártam a karom: „Nem tehetek róla. Ez a doboz az ostobák polcára való. A dobozt meg, úgy gondolom, eltaláltam. Észrevette ekkor már, hogy a dobozon is van felírás, elolvasta,

aztán csodálkozva is, rémülten is, mondta ki a két szót, amelyet a dobozon olvasott: „Úgyse... sikerül...”

Kitettem az asztalra egy tál marcipángombócot: „Eszegessünk és beszélgessünk. Csodálom, hogy ennyire meglepődtél. Ebbe a dobozba azok az ostobácskák kerülnek, akik a lehetségesről azt hiszik, hogy lehetetlen. Olyasmiről, amit meg tudnának valósítani, azt hiszik ostobaságukban, hogy nem tudnák megvalósítani. Ezek rendszerint nagyon szeretnének jó tanulók lenni. Minthogy azonban azt hiszik, hogy nekik úgyse sikerül, neki se látnak a tanulásnak amúgy derekasan. Szeretnék, ha szép lenne az írásuk, de sose ülnek úgy neki, hogy most pedig addig írom le újból és újból ugyanazt a szót, amíg szép nem lesz, mert azt hiszik ostobaságukban, hogy úgyse sikerül. Ezek verik le mindig az ugrólécet, mert ostobaságukban már azzal a gondolattal futnak neki, hogy úgyse sikerül átrugorniuk. Ugyanúgy meg tudnák csinálni azokat a figurákat, amelyeket mások is megcsinálnak a jégpályán, de még próbálgatni is szégyellik, mert azt hiszik ostobaságukban, hogy hiába is próbálgatnák, nekik úgyse sikerül. Szerencsétlenek ezek, örökösen sóvárogni fognak eredményekre, amelyeket könnyen el is érhetnének, ha nem hinnék ostobaságukban, hogy nekik úgyse sikerül.” Holacica harapott ugyan egy marcipángombócból, de aztán csak tartotta a szája előtt, megfeledkezett róla, úgy hallgatta végig, amit mondtam.

Kitekintettem az ablakon: „Milyen szép, tiszta délután van. Kár, hogy nem mehetünk el együtt ródlizni, mert bizonyos vagyok benne, hogy még kozzá se kezdtél a leckéidhez, féltél, hogy akkor késő lenne, mire átjöhetsz. Azt hitted, hogy egy óra alatt elvégezni úgyse sikerül.” Amikor elment, komor tekintettel visszapillantott a dobozra, szinte gyűlölettel villant rá a szeme.

Két hét múlva kitudakoltam, melyik kistörpével barátkozik, kivel jár haza az iskolából. Szerencsére a jó kis Pillogatóssal barátkozott össze. Elmentem hát hozzá: „Tudsz-e titkot tartani, Pillogatós? Megkérlek valamire, de egyelőre ne szólj Holacicának. Arra kérlek, tartsd gondosan szemmel, nehogy valami baj érje. Ha majd úgy látod, hogy veszélybe rohan, add át neki az üzenetem, tüstént jöjjön el hozzám doboz ügyben.” De Pillogatósnak máris volt közlendője: „Tetszett-e hallani, hogy Holacica már milyen jól bógnizik?” „Nem hallottam, de gondoltam. hogy így lesz. Csak jól figyeld továbbra is, mit tervez. Különösen akkor ügyelj, amikor már szépen is fog írni, jól is tanulni. Úgy számítom, tavaszkor jut majd eszébe valami veszedelmes ostobaság.”

Jól is számítottam. Egy áprilisi délután Holacica felrántotta a kertem ajtaját és ragyogó arccal felrohant hozzám a verandára. „Azt mondta Pillogatós, hogy üzenni tetszett, jöjjek el doboz ügyben. Magam is úgy gondolom, ideje már, hogy elkerüljek az ostobák polcáról.” Örömmel láttam, mennyire megváltozott a magatartása. Élénk, magabiztos, jókedvű. Mosolyogva szóltam én is: „Mondd el előbb részletesen, mi is az a hőstett, amelyet végbevinni készülsz.” Nem hallottam én semmiféle hőstettről, de Holacica nem csodálkozott a kérdésemen. Még ragyogóbb arccal lelkendezte: „Fogadtam a negyedikesekkel, hogy átugrom a Szuvatos fölött a kispallónál.” Elszörnyedtem és dicsértem magamban Pillogatós eszét.

Bementünk a szobámba, és ünnepélyes mozdulattal leemeltem az ostobák polcáról az „Úgyse sikerül” feliratos dobozt. Kivettem belőle Holacica papiros alakját, nevetősre rajzoltam a száját, aztán elhelyeztem a szomszédos dobozban. Ugyanazon a polcon. Holacica ekkor még mosolyogva figyelmeztetett: „Ugyanarra a polcra tetszett tenni...” Én azonban szomorúan bólintottam: „Sajnos, ugyanarra.” És széttártam a karom: „Nem tehetek róla, hogy ez a doboz is az ostobák polcára való. Holacica az állványhoz ugrott és megdöbbenve olvasta, rebegte a doboz felírását: „Nem ismerek... lehetetlent...”, és elvörösödött: „Az igaz, hogy... mondogatni szoktam ezt... de azért... hát hogy-hogy? Ez is ostobaság?” Kitettem az asztalra a marcipángombócos tálat: „Édesítsük meg, amit hallani fogsz. Ebbe a dobozba csak azok az ostobácskák kerülnek, akik a lehetetlenről azt hiszik, hogy lehetséges. Megmérted-e zsineggel az árok szélességét a kispallónál? Megpróbáltad-e mezőn, hogy bírsz-e akkorát ugrani? Lábadat törhetted volna, tüdőgyulladást kaphattál volna, hiszen a Szuvatosban most még a jéghideg hólé hömpölyög.” Holacica pirossága lassacskán elmúlt, elgondolkozva nézett maga elé. Vállára tettem a kezem: „De azért... el ne búsuld magad valahogy!” És rámutattam egy dobozra az Okosok polcán: „Kerülsz te még ebbe a dobozba is, bizonyosan tudom.” Mintha mágnes rántotta volna, úgy ugrott oda, és olvasta a doboz felírását: „Tudom, hogy mi lehetséges és tudom, hogy mi lehetetlen.” Rámkapta a tekintetét és vizsgálta az arcom. Merészelje-e tenni, ami eszébe jutott: Alighanem mosolyogtam, mert merészelte. Elvette papírmását a „Nem ismerek lehetetlent” — dobozból és beletette a fölsőbe: „Máris itt a helyem, tessék elhinni! Hadd maradjak itt! Az én felelősségemre! Ha kiderülne, hogy nem vagyok idevaló, megeszem a...” Azt akarta mondani: „megeszem a fejem” — de eszébe jutott, hogy az éppen olyan lehetetlen, mint átugrania a négy méter széles Szuvatos-árok fölött. Elnevette hát magát huncutul és a marcipános tál felé nyúlt: „Csak amit lehet, Moha bácsi, csak amit lehet!” Én meg hozzátettem: „De abból aztán minél többet!” És nem is hagytunk a tálon egyetlenegy gombócot sem.

Pillanatfelvétel egy mai kibucról

Szakmai (zenei) utazásaim során sokfelé visz utam. Gyakran azonban a repülőtérről egyenesen egy szállodába visznek, ott alszunk–eszünk–értekezünk, aztán három nap múlva vissza a repülőtérre és irány haza. 1997. őszén azonban izraeli vendéglátónk egy városi szálloda helyett egy galileai kibucban, Ginnegarban rendezte meg a találkozónkat. Így aztán kihasználtam a lehetőséget, hogy kifaggassam az ott élőket a kibuc-mozgalom mai helyzetéről, személyes tapasztalataikról. A három ott-töltött nap során néhány kibuctaggal és egy-két látogatóval beszélgettem, és igyekeztem nyitva tartani a szememet.

Ami első pillantásra feltűnik: a kibuc rendezett, ápolt, zöld a gyep, míg kerítésén kívül már kiégett a fű a hat hónapja tartó szárazság miatt. Mindenfelé kígyóznak a közvetlenül a földbe csepegtető öntözőcsövek. Szinte „dalolnak" a különböző színben pompázó bougainvillea-bokrok, érik a gránátalma, csobog a patakocska, mindenfelé macskák ólálkodnak. A házak általában földszintesek vagy legfeljebb egy-két emeletesek, a bejáratuk előtt lévő zsebkendőnyi kertecskék, teraszok a lakók egyéni ízlését, szokásait tükrözik.

A telep szélén vannak a sorházszerű vendégszobák, mindegyikhez WC és zuhanyozó, szerényen felszerelt konyha tartozik. Itt fogunk lakni. Házigazdánk biztat: nyugodtan hagyjunk mindent a szobában (útlevelet, pénzt is akár), hiszen ez egy kibuc, itt minden biztonságban van.

Bármerre járok, általában mosolygós, stressz-mentes emberekkel találkozom. Egyénien, de egyszerűen öltözöttek. Köszönünk, hogy Salom! (Béke!), s ki-ki megy a dolgára. Az óvodában sok a gyerek és sok a vigyázó is. Az öregek kis villanymeghajtású kocsikon közlekednek fel-le a domboldalon. A kisbabáknak „kibuc-babakocsi" jár: kiságyhoz hasonlóan körben rácsos, így jól látják, mi történik körülöttük. Az étkezések a közös étteremben ráérősek, hosszan elcsevegnek az emberek a már üres tálcák és tányérok fölött is. Innivaló (víz, szörp, kávé, tea) korlátlanul áll rendelkezésre. Az uszodát éppen tatarozzák, így a szomszéd kibucba járunk át egy-egy félórát úszni (belépődíj persze nincs).

Ginnegar régi alapítású kibuc: egy arab falu „örökébe lépve" 75 éve — tehát negyed századdal Izrael állam létrejötte előtt! — született. Az öregek még emlékeznek rá, hol álltak sátraik még évtizedekkel az alapítás után is. Ma már csak rendezett kőépületek vannak: sorházak, közös étterem, más közösségi helyiségek, kiszolgáló épületek (mosoda, üzem, raktár stb.).

Az eredeti kibuc-mozgalom teljes vagyonközösségen, teljes egyenlőségen alapult. Mindenkinek ugyanannyi jutott, mindenki ugyanazt ette, mindenki ugyanúgy öltözködött. Mára ez nagyon megváltozott. Erről tanúskodnak az alábbi beszélgetés-töredékek:

— *Hány fős a ginnegari kibuc?*

— 268 tagunk van, továbbá a gyerekek, a néhány hónapra hozzánk jött önkéntesek és a próbaidősök. Azután akadnak, akik csak bérlőkként élnek a telepen, s számos külső munkást is foglalkoztatunk.

— *Hogyan lehet valaki taggá?*

— 35 — kivételes esetben 40 — éves korig jelentkezhet valaki tagfelvételi kéréssel. (Nem akarunk öregek otthonává, elfekvővé válni! Mivel fenn kell tartanunk magunkat, lényeges, hogy zömmel aktív korú tagjaink legyenek!) Első lépésként grafológiai és pszichológiai vizsgálatnak vetjük alá a jelentkezőt. Ha ezeknek az eredménye biztató, akkor próbaidőre jön hozzánk előbb három hónapra, azután egy évre. Általában a korábbi, kinti életét is ellenőrizzük. A próbaidő alatt a jelentkező eldönti, valóban akar-e hozzánk csatlakozni, s a közösség is megismeri, hiszen több munkahelyen is dolgozik, részt vesz a közös programokban. A próbaidő végén szavazás dönt az új tag felvételéről. Nem törekszünk teljes egyetértésre, elég ha a tagok 75 %-a nyilvánít véleményt, s ebből 66 % igenlő.

A „beleszületett" gyerekek itt nőnek fel, a kibuc gondoskodik róluk iskoláztatásuk során (de legfeljebb az első diploma megszerzéséig). Izraelben fiúknak-lányoknak egyaránt kötelező a katonai szolgálat. Ennek letelte után további négy év áll rendelkezésére a fiatalnak, hogy eldöntse: kéri-e tagfelvételét vagy sem. Ha igen, róla is a közösségi szavazás dönt.

— *Mit kell elfogadnia egy kibuc-tagnak?*

— Tulajdonképpen nagyon keveset. Vállalnia kell a vagyonközösséget és a rendes munkavégzést (termelőmunkát és a kibuc tevékenységében való részvételt). Továbbá azt, hogy nem kábítószerezik! Ezt nagyon szigorúan vesszük, ha valaki figyelmeztetés ellenére ismételten kábítószert fogyaszt, kizárjuk. Aki viszont egyszer tag lesz, arról élete végéig gondoskodik a kibuc. Ha pedig valaki ki akar lépni, annak a kinti életkezdéséhez segítséget nyújtunk.

— *Mennyire szigorú a vagyonközösség?*

— Jóval enyhébbek a szabályok, mint a kezdeti időkben. Régen a kibuc költségvetése volt „rovatolva": ennyi meg ennyi fordítható élelmiszerre, járműre, tengerentúli utaztatásra, a gyerekek taníttatására stb. Ma nálunk minden családnak a kibuc vezetősége által megszabott éves költségvetése van. Ezen belül viszont saját maga gazdálkodik. Minden családnál felszereltünk saját villany- és gázórát. (A vizet viszont, ami nagy kincs Izraelben, a kibuc közös költségvetéséből fedezzük. Ez szinte ajándék!) Ha akarja, vásárolhat autót, utazhat akár évente többször is Európába, az öltözködéséről maga gondoskodik, főzhet is otthon. Kinek-kinek saját döntése, hogy például van-e lemezjátszója, magnója, tévéje.

Reggeli, ebéd készül a közös konyhán (tapasztaltam: nagyon bőséges, választékos, minden étkezésnél többféle közül lehet választani — a szerző), s a számítógépen nyilvántartott családi „számlára" írjuk, amikor valaki itt eszik vagy innen viszi el a készételt. Vendégét is ki-ki — számlája terhére — idehozhatja. Vacsorát — péntek kivételével — ki-ki otthon készít.

A ruhavásárlást a családok maguk oldják meg, viszont közös a mosodánk. Hetente háromszor lehet családi zsákokban, válogatva leadni a szennyest. Egy nagy „falon" van jónéhány nyílás: fehérnemű, színes felsőruházat, fehér munkaruha, színes munkaruha, ágynemű stb. Csak be kell dobni a hálókat, s másnap ki-ki jöhet a készért.

15 autója van a kibucnak, melyeket közösen tartunk fenn. Aki használni akarja, előre jelzi és a benzint neki kell fizetnie. Mivel egyre több a saját autó, így a többiek is egyre könnyebben jutnak igényeik szerint járműhöz.

Hozzá kell viszont tenni: nem minden kibuc ennyire liberális. Van, ahol azért még a mienkénél szigorúbb szabályok érvényesülnek.

— *Mennyi a kötelezően előírt munka?*

— 48 órás munkahetünk van. Aki bent dolgozik — ipari termelést folytatunk két kis üzemünkben, van mezőgazda-

ságunk: földművelés, tehenészet, azután szállást adunk ki stb. —, annak ezt az időt kell teljesítenie. Aki kinti munkahelyre jár, annak pedig egy megadott fizetési szintet el kell érnie. Ezen felül havonta egy napot mindenki köteles a kibucért dolgozni: kertészkedni, konyhai segédszolgálatot ellátni stb. A középiskolások órarendje úgy van kialakítva, hogy ők heti egy napot töltenek „közmunkával". Tapasztalataink szerint mindenki akar is dolgozni, amíg csak bírja. Az öregek otthonában csak a teljesen munkaképtelenek vannak.

Valamikor az „ősidőkben" a kibucok a minél teljesebb önellátásra törekedtek. Erősen irányították, hogy a fiatalok aszerint válasszanak szakmát, hogy a kibucnak éppen mire van szüksége. Ma már ez nincs így. Például régen a konyhaszolgálatot is váltva látták el: vagy sikerült az ebéd, vagy nem. Mi ma már csak profikat foglalkoztatunk szakácsként.

Egy érdekes — elgondolkodtató — tapasztalat: amikor mintegy 15 évvel ezelőtt beléptünk, az egyik fontos szempont azt volt, hogy a feleségem ápolónő és arra éppen szüksége volt a közösségnek. Ma a tagok között hat ápolónő is van, de valamennyien külső munkahelyre járnak dolgozni. A mi ápolásra szoruló öregjeinket pedig külső alkalmazottak látják el. Amíg a saját ápolónőink gondozták a rászorulókat, nem volt se éjjelük, se nappaluk: mindig kéznél voltak, s ez rátelepedett a saját és a családi életükre. Változtatnunk kellett.

— Sok-sok gyereket, fiatalt látok. Az ő életük mennyire szervezett?

— A kibucokban még mindig nagyobb az átlagos gyereklétszám, mint például a városokban. Az egy családra jutó átlag: 3,5. Óvoda minden kibucban van, s három hónapos kortól kötelező reggel 8-tól délután 4-ig odavinni a gyereket, mert az anyának ismét — némileg csökkentett munkaidőben, de — dolgoznia kell. Az iskoláztatást általában több kibuc együtt oldja meg. Ginnegarban általános iskola van, a szomszédos kibucban — autóbusszal hozzukvisszük a gyerekeket — működik középiskola.

Régebben a kibucokban „gyerekházakban" laktak a gyerekek. Ma már minden gyerek otthon, a saját családjában alszik. A fiatalok viszont 16 éves kortól külön költözhetnek egy-két ágyas kis lakásokba. Tehát korán önállósodnak. A fiataloknak számos lehetősége van közös programokra, klubszerű életre.

A felnőttek ritkán költözködnek. Igazi családi otthonnak minősül a lakásuk, ami általában nem is kicsi: a hálószobák mellett mindenhol van nappali is. Általában legalább 15 évig ugyanott lakik egy-egy család. Persze, ahogy jönnek a gyerekek, úgy kaphatnak nagyobb lakást.

— Meglepett, hogy a szombat bejövetelekor sincs semmi közös ájtatosság.

— A kibuc-mozgalom egyértelműen nem-vallásos mozgalom Izraelben. Az első évtizedekben például sokan azért nem kötöttek házasságot a kibuc-lakók közül, mert itt csak a rabbi adhatja össze a fiatalokat, s nem akartak a rabbihoz fordulni. Nincsenek közös szertartásaink, legfeljebb egy-egy ünnepet tartunk közösen, de akkor is a nem-vallásos elemek dominálnak: pl. az újévi jókívánságok. Akadnak olyan családok, akik családi körben megtartják a szombatot köszöntő szertartást. Ebben a kibucban még egy kis zsinagóga is van, mert az idősek közül sokan igényelték. Tudunk olyan kibucról is, ahol viszont minden pénteken este közösen (bár nem kötelezően) verseket olvasnak, ünnepi estét rendeznek. Mindenhol az adott közösségnek kell döntenie.

— Ki irányítja a kibucot?

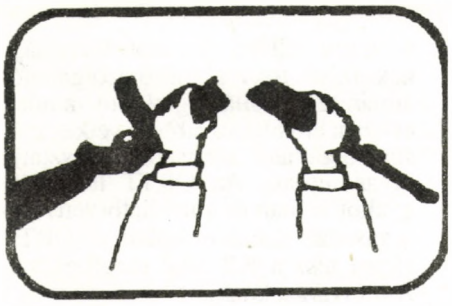
— Választott vezetőségünk van. Megbízásuk három évre szól, s újraválaszthatók. Nálunk négy fős vezetőség működik: az egyikük dolga a közösségre figyelni, a másik a gazdasági ügyeket — pl. munkaszervezés, külső szerződések — irányítja, a harmadik a pénztáros, a negyedik pedig a titkári-adminisztrációs munkát látja el.

— Ennyi ember között bizonyára akadnak feszültségek is. Van-e szankcionálás a kibucban?

— Általában csak elbeszélget a vezetőség a vétkessel, figyelmeztetik. Rendkívül ritka az eltanácsolás (kizárás). Ha valaki nem bírja a közösségi életet, bármikor kiléphet, nem kell megvárnia, amíg elküldik. Akkor is mehet, ha valami feloldhatatlan feszültsége támad. Például itt is előfordult, hogy valaki elszerette a társa feleségét. Valakinek mennie kellett, de rájuk volt bízva, hogy kikínlódják, ki hova lépjen. Persze, sok apró zsörtölődés akad, de a szabályok liberalizálásával ezek csökkentek. Talán ma egy jólszervezett faluközösséghez hasonlítunk leginkább: nézeteltérésekkel és közös örömökkel, élményekkel. Elmúlt az első évtizedek romantikus és önfeláldozó korszaka, konszolidálódtak a viszonyok. Ma ezek között kell élnünk. S úgy találjuk, hogy a liberálisabb életvitel jobb, mint egy fundamentalista irány. A jövőbe pedig nem látunk.

Schanda Beáta

Magyarország és a NATO-bővítés

NATO-kommunikációs stratégiák

1) 1997-ben a Külügyminisztérium (KüM) és a Honvédelmi Minisztérium (HM) összesen 147 millió forintot költött a NATO-csatlakozás elfogadtatására. Ebből a pénzből a két minisztérium gyakorlatilag megvásárolta a magyar elektronikus és írott sajtó nagy részét. Az elektronikus médiákban megjelenő összes általuk támogatott műsor megsértette a médiatörvényt, mivel Magyarországon tilos politikai műsorok anyagi támogatása. De az általuk támogatott műsorok többsége azzal is megsértette a médiatörvényt, hogy a NATO-műsorok nem voltak tárgyilagosak, kiegyensúlyozottak és objektívek. A médiatörvény megsértését egy független hivatalos testület, az Országos Rádió és Televíziós Testület (ORTT) — az Alba Kör és mások panaszai nyomán — számos esetben kimondta. A műsorok támogatása — egyetlen egy kivételtől eltekintve — sohasem került feltüntetésre.

2) 1997 júliusában a KüM elhárította az Alba Kör azon javaslatát, hogy a NATO-kommunikáció pénzei a pro és kontra nézeteket valló civil szervezetek között kerüljenek fölosztásra. Javaslatunkat azzal indokoltuk, hogy a skandináv országokban az EU-csatlakozással kapcsolatban megtartandó népszavazás előtt a rendelkezésre álló pénzeket egyenlő arányban osztották széjjel a tagságot támogató és azt elutasító szervezetek között. Az Alba Kör másik javaslatán a KüM két hónapot gondolkodott, majd úgy döntött, hogy a szétosztásra került pénzekről és a támogatott projektekről nem hoz nyilvánosságra adatokat. E közérdekű adat elhallgatása miatt az Alba Kör az adatvédelmi biztoshoz fordult. Az adatvédelmi biztos eljárása során a ombudsmanhoz írt levelében a KüM illetékese (Eörsi Mátyás) letagadta, hogy egyáltalán tudomása lett volna arról, hogy az Alba Kör e tárgyban megkereste volna, miközben erről öt fő jelenlétében, hivatalos tárgyalás keretében volt szó, és a másnapi MTI és Népszabadság egyaránt hírt adott erről. A KüM célja ezzel nyilvánvalóan az volt, hogy az adatok nyilvánosságra hozatalának, ill. elmarasztalásának időpontját a népszavazás megtartása utáni időszakra tolja ki.

3) A KüM és a HM a NATO-kommunikációs pénzeket pályáztatás nélkül, saját kapcsolatrendszerük mozgatásával, a nyilvánosság teljes kizárásával osztották szét. A két tárca az ehhez kapcsolódó, hat millió forint feletti kifizetései esetében megsértette a közbeszerzési törvényt. Az Alba Kör júliusi felvetése nyomán a KüM szeptember végén, a pénzek 80 százalékának szétosztása után volt csak hajlandó a pályázati feltételek közzétételére a Magyar Köztársaság hivatalos lapjában, a Magyar Közlönyben.

4) A KüM NATO-kommunikációs stratégiájából 9 tévéműsor, 14 rádióműsor, ill. szerkesztőség, 2 videofilm, ill. videofilm program, 13 rendezvény, 4 oktatási program, 2 kutatási program, 3 konferencia, 2 kiadvány, 7 cikksorozat, 5 napilap kapott támogatást, eddig összesen mintegy 110 millió forint értékben. Ezek mindegyike egyértelműen a NATO-csatlakozás egyoldalú előnyeit volt hivatott megjeleníteni.

5) A KüM mintegy 8 millió forintot költött arra, hogy nagy amerikai, nyugat-európai napilapokban, azok mellékleteiben lobbyzzon a magyar NATO-meghívásért. Ezenkívül segítette, illetőleg igénybe vette az Egyesült Államokban lévő magyar szervezetek lobby-munkáját is.

6) A MTV1 Atlanti Expressz című 12 részes tévésorozatot és a Szabó család című rádióműsor NATO-t propagáló adásait az Alba Kör panaszbeadványa nyomán az ORTT jogerősen elmarasztalta. (Tehát a másodfokon eljáró ORTT összesen öt határozatban hagyta jóvá az első fokon eljáró ORTT Panaszbizottságának elmarasztaló állásfoglalásait). A határozatok kimondták, hogy a KüM azáltal, hogy 9 millió forinttal támogatta az Atlanti Expresszt és 400 ezer forinttal a Szabó családot, NATO-propagandát fejtett ki és megsértette a médiatörvénynek a támogatás és a kiegyensúlyozatlanság tilalmára vonatkozó előírásait.

7) A televízió Három kívánság című népszerű gyermekműsora is a NATO-propaganda eszköze lett. A műsorban egy gyerek szokott valami szokatlant kérni, amit aztán a műsor szerkesztői teljesítenek. A KüM 580 ezer forintot adott azért az MTV-nek, hogy egy gyerek „spontán” kérje, hogy a NATO brüsszeli központjába utazhasson és ott Javier Solanaval találkozhasson. (A brüsszeli magyar NATO-nagykövet, Simonyi András fiának osztálytársa lett „véletlenül” a Brüsszelbe utazó fiú!) A Népszava NATO-melléklete „Három kívánság Javier Solanával” címmel, fényképpel illusztrált cikkben, maga a műsor pedig a helyszínen felvett adásban számolt be a médiaeseményről. Az Érdekvédők Polgári Közösségének panasza nyomán az ORTT Panaszbizottsága mindezek miatt elmarasztalta a műsorszolgáltatót.

8) A Európa Stúdió Kommunikációs Kft. többek között a KüM és az MWA (Manfred Wörner Alapítvány) szakmai támogatásával és a magyar fegyvervásárlási tenderben érdekelt amerikai fegyvergyártók (Lucent Technologie, Mcdonell Douglas) által nyíltan támogatott, NATO-népszerűsítő, NATOPOLY című CD ROM-ot jelentetett meg mintegy 5 ezer példányban. (Ugyanarról a Kft.-ről van szó, amelyik a KüM-től 4.8 millió forintot kapott egy NATO-t népszerűsítő filmsorozat készítésére.) Az 1997 nyarán elkészült CD ROM ingyen került terjesztésre. A CD ROM-on mint egyedüli NATO-ellenző szervezet az Alba Kör is szerepel anélkül, hogy a felvételkor tájékoztattak volna minket arról, hogy NATO-propaganda CD-ről, éspedig fegyvergyártók által támogatott, továbbá fegyvereket is reklámozó CD-ről van szó.

9) A Művelődési és Közoktatási Minisztérium vállalta, hogy 2268 közép- és felsőoktatási, valamint közművelődési intézménybe megküldi a NATOPOLY CD ROM-ot. Ezzel a tárca véleményünk szerint azt vállalta, hogy: 1) közreműködik az erőszak kultuszának terjesztésében, 2) visszaél a neki alárendelt intézmények felett gyakorolt rendelkezési jogával, 3) a magyar fegyvertenderben érdekelt fegyvergyártókat népszerűsít (ráadásul egyoldalúan), 4) ellenszolgáltatás nélkül magáncég termékét terjeszti, 5) közvetlenül részt vesz a NATO-propagandában.

10) Az Alba Kör minderről nyílt levelet írt a tárcának, és kértük, hogy a postázott CD ROM-ok, a magánvállalkozás költségén, a Kft. címére kerüljenek vissza. A művelődési tárca provokációnak nevezte az Alba Kör felvetését és nem válaszolt érdemben levelünkre. Ezt követően az Alba Kör a tárca postázással együttjáró költségeire vonatkozó közérdekű adat eltitkolása miatt az adatvédelmi ombudsmanhoz fordult. Ennek nyomán tisztázódott, hogy a tárca 235 ezer 870 forintot költött csak a postázással összefüggő kiadásokra. (A tárca továbbra sem ismerte el felelősségét és nem tett eleget kéréseinknek.)

11) A HM NATO-kommunikációs stratégiájából szintén NATO-t propagáló rendezvények (BNV–Őszi Vásár NATO-pavilonja, C+D haditechnikai szakkiállítás), sajtótermékek (Társadalmi Szemle folyóirat, Szabad Föld című hetilap NATO-mellékletei) és műsorok kerültek támogatásra. A HM által 7 millió forinttal támogatott Família Kft. című tévéműsor tárgyában két alkalommal fogadta el az ORTT az Alba Kör panaszát, miszerint a műsor megsértette a médiatörvényt, mert anyagi támogatást fogadott el és kiegyensúlyozatlanul tájékoztatott a NATO-ról.

12) Az ORTT a Szabó család és a Família Kft. ügyében kimondta, hogy ezen műsorok műfajuknál, szórakoztató jellegüknél fogva alkalmatlanok a NATO-ról szóló információk tárgyilagos közlésére. Mivel a KüM anyagilag más szórakoztató műsorokat is támogatott (pl. Három kívánság), sőt a rádió (MR) Kabarészínházának egy Brüsszelben felveendő NATO-kabaré megtartására 500 ezer forintot adott, kijelenthető, hogy a két érintett tárcának még csak szándékában sem állt korrekt, objektív és kiegyensúlyozott tájékoztatást adni a NATO-csatlakozásról.

13) A HM-től természetbeni és pénzbeli, a KüM-től pénzbeli (1.4 millió forint) támogatást kapott az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának elnöke (Mécs Imre) által vezetett Honvédség és Társadalom Baráti Kör (HTBK) nevű kvázi-NGO azért, hogy lakossági fórumok keretében meggyőzze a vidéken élőket a NATO-csatlakozás előnyeiről. (A mintegy 100 ilyen rendezvény egyikére sem kaptak meghívást a NATO-csatlakozás ellenzői.) Az 1994-ben alakult szervezet Josef von Ferenczy sajtómágnás folyamatos anyagi támogatását is élvezi.

14) A KüM és a HM az ORTT által megállapított törvénysértések után sem változtatott jogsértő magatartásán, magára nézve nem tartotta kötelezőnek ezeket a döntéseket és továbbra is szponzorálta az elektronikus médiákban megjelenő és a NATO-propagálásra hivatott műsorokat.

15) A Magyar Televízió (MTV) végig akadályozta, míg a Magyar Rádió (MR) elősegítette az ORTT Panaszbizottságának munkáját, vagyis a médiatörvény érvényesülését. Különösen a Família Kft. című műsor producerének (Gát György) törvényszegő magatartása érdemel említést. A producer közel két hónapig, gyakorlatilag a népszavazás megtartásig nem volt hajlandó a műsorának elbírálásához szükséges kazettát a Panaszbizottságnak átadni. A nevezett testület ezért külön is elmarasztalta az MTV-t.

16) Az MTI és az országos napilapok korrekt módon, rendszeresen beszámoltak az ORTT döntéseiről. Az MTV-ről és az MR-ről ugyanez nem volt elmondható, mivel hallgatólagos egyezségük szerint „egymás belügyeibe" kölcsönösen nem avatkoznak bele.

17) Annak ellenére, hogy az ORTT döntései, vagyis a médiatörvény megsértése széles nyilvánosságot kapott, egyetlen egy parlamenti párt, kormányzati vagy ellenzéki képviselő, politikus, egyetlen országgyűlési bizottság sem emelte fel hangját a folyamatos törvénysértés ellen.

18) 1997 júliusában az Országgyűlés Külügyi Bizottsága (KB) egyhangúlag (!) meghozott döntése után levélben szólította fel az ORTT-t arra, hogy a NATO-műsorokat elmarasztaló ORTT Panaszbizottsági döntést bírálja felül és „értelmezze rugalmasabban" a médiatörvényt. A KB ezáltal durván és jogsértő módon beavatkozott az ORTT munkájába. Az Alba Kör nyílt levélben szólította fel a Külügyi, valamint a Kulturális és Sajtóbizottságot, hogy közösen vizsgálják meg a kialakult helyzetet, mondják ki a jogállami keretek megsértését, és a minisztériumokat szólítsák fel a jogellenes magatartás megszüntetésére. Nyílt levelünkről a Külügyi Bizottság „sűrű programjára való tekintettel" a tavaszi ülésszakban, 1998. február-március folyamán (!) fog tárgyalni, míg a Kulturális és Sajtóbizottság válaszra sem méltatta levelünket.

19) Az ORTT ahelyett, hogy nyilvánosságra hozta volna a KB levelét és tiltakozott volna ellene, vitatható, formális indokokra való tekintettel azonnal hatályon kívül helyezte a Panaszbizottságának a KB által kifogásolt döntését. Az Alba Kör panaszainak ügyében az ORTT azóta is folyamatosan megsérti a médiatörvényt azzal, hogy a számára előírt 8 napos határidőt 60–120 nappal rendszeresen túllépi. A Panaszbizottságnak (első fok) a műsorszolgáltatót elmarasztaló állásfoglalásait minden esetben enyhíti, továbbá a vétkes műsorszolgáltatót sohasem marasztalja el anyagilag. Az ORTT ítélkezési gyakorlatában és a médiatörvény betartásának vonatkozásában az ORTT eleget tesz a KB által megfogalmazott elvárásoknak.

20) A jogerőre emelkedett ORTT-s határozatokban foglaltaknak eddig egyetlen elmarasztalt műsor sem tett eleget. Hiába kellett volna tehát a népszavazást megelőzően a médiatörvény megsértéséről az adott műsorszolgáltatónak közzétennie az elmarasztalását, erre egyszerűen nem voltak hajlandók. A műsorszolgáltatók ezáltal ismét vétenek a médiatörvény ellen, de tehetik, hiszen erről a többi média szolidárisan hallgat, és maguk mögött tudják nagy befolyású szponzoraikat.

21) A NATO-kommunikációs pénzekből egyetlen egy NATO-bővítést ellenző szervezet sem kapott pénzt. Az Alba Kör a pénzek tisztességtelen és törvénysértő szétosztása miatt nem adott be pályázatot. Tudomásunk szerint a Társadalmi Koalíció, a Munkáspárt és a Zöld Alternatíva élt a pályázat lehetőségével. A Zöld Alternatíva pályázatát a KüM elutasította.

22) Sajtóértesüléseink szerint a Munkáspárt a miniszterelnökhöz írt levelében kérte, hogy a NATO-kommunikációs pénzek a NATO-csatlakozást támogató és ellenző szervezetek között kerüljenek felosztásra. A levélre a miniszterelnök még csak nem is válaszolt. A KüM-től a Munkáspárt saját hetilapja részére mintegy 2 millió forintot kért, amiből fél millió forintot meg is ítéltek számára. A Munkáspárt azonban ezt a pénzt sem vette fel, mivel a KüM által megfogalmazott szerződéstervezet szerint a KüM kizárólag abban az esetben adta volna oda is pénzt, ha az pro-NATO céllal kerül felhasználásra.

23) Az ORTT valamennyi esetben megállapította, hogy a médiatörvényt azáltal is megsértették a médiák, hogy támogatott műsorok esetében a műsorszolgáltató nem önállóan határozta meg a műsorszolgáltatás tartalmát. A Munkáspárt esete is jól példázza, hogy a NATO-kommunikációs stratégia pénzeit egyértelműen NATO-propagandára szánták, és nem igaz az a minisztériumok által hangoztatott állítás, miszerint „a támogatott műsoroktól csupán azt kértük, hogy beszéljenek a NATO-témáról, de nem szóltunk bele abba, hogy mit mondjanak".

24) A NATO-kommunikációs pénzkeretből a KüM valamennyi or-

országos napilapban és néhány réteglapban NATO-mellékleteket, NATO-oldalakat, NATO-sarkokat vásárolt laponkénti 3–4.8 millió forint közötti összegért. A vidéki lapok NATO-anyagokkal való ellátása érdekében a KüM az MTI-Pressnek 2 millió 277 ezer 500 forintot utalt át. Az 1997-ben 3–4 hetente megjelenő NATO-oldalakon stb., az Alba Kör konkrét megkeresései ellenére sem kerülhetett megjelenésre No-NATO érvrendszer. A nevezett lapok mellékletei 95 százalékban közöltek a NATO melletti írásokat.

25) Konkrét és ismételt megkeresések ellenére — ebben az időszakban — a Népszabadság, a Magyar Hírlap és a Kurír NATO-mellékletei egyetlen egyszer sem voltak hajlandók a hivatalos NATO-képtől eltérő véleményeket közölni. A Magyar Nemzet NATO-mellékletei bizonyultak a legtoleránsabbnak, itt a lapfelület mintegy 10 százaléka adott helyt a NATO-tagságot megkérdőjelező nézeteknek.

26) A napi- és hetilapok különböző véleményrovataiban megjelenhettek NATO-csatlakozást megkérdőjelező írások. Ezek leginkább a Népszabadság, a Magyar Hírlap és a HVG hasábjain láthattak napvilágot. A 168 óra című hetilap soha, semmilyen formában, semmilyen hírt nem volt hajlandó adni rólunk.

27) A valamilyen szempontból alternatívnak számító lapok éppen úgy elzárkóztak a NATO-tagságot megkérdőjelező írások közlésétől, mint a nem alternatív lapok. A Magyar Narancs hetilap a heti hírrovatán kívül elvétve és nagyon nehezen adott helyt, a Liget folyóirat pedig sohasem adott helyt NATO-csatlakozást vitató írásoknak.

28) A folyóiratok közül a Rubicon Történelmi Folyóirat (574 ezer forint), az Élet és Tudomány (407 ezer forint), az Ifjúsági Magazin (450 ezer forint) és a Társadalmi Szemle (2x300 ezer forint) részesült a KüM NATO-propaganda pénzeiből. Az Élet és Tudomány című természettudományi (!) folyóirat a György Lajos fémjelezte Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület felszólítása ellenére sem volt hajlandó a NATO-t propagáló cikksorozat ellensúlyozása érdekében NATO-csatlakozást megkérdőjelező írások közzétételére.

29) A társadalomtudományi folyóiratokban (Kritika, Mozgó Világ, Világosság, Valóság, Századvég, Európai Szemle, Külpolitika) lehetetlen volt a hivatalos NATO-képtől eltérő tanulmányok megjelentetése. A bevezetőben említett összes periódusban a Társadalmi Szemle és az Eszmélet című társadalomtudományi folyóiratok bizonyultak a legnyitottabb magyar folyóiratoknak.

30) Az elektronikus média főműsoridőben kizárólag NATO-csatlakozás melletti műsorokat volt hajlandó sugározni. Az elektronikus médiák vezetői kifejezetten tiltották NATO-vitaműsorok tartását, amennyiben néhány esetben mégis sor került ilyenre, úgy gondosan ügyeltek arra, hogy a NATO-tagságot ellenzők minden esetben megalázó kisebbségben legyenek.

31) A vidéki rádiók jelentős része a frekvencia szétosztása kapcsán élvezett pozitív megkülönböztetés miatt a kormánypártok valamelyikének politikailag lekötelezettjévé vált. Ezért és a KüM NATO-csatlakozást támogató anyagi támogatása miatt (a vidéki rádiók stúdiók NATO-műsorai összesen 778 ezer forintot kaptak) ezen rádiók általában még vitát sem voltak hajlandók rendezni a NATO-csatlakozásról.

32) A vidéki helyi tévék és lapszerkesztőségek munkatársi köre jelentős részben azonos és pártpolitikai szempontból elkötelezett. A független újságírás szabályait figyelmen kívül hagyva — néhány kivételtől eltekintve — a parlamenti pártok homogén véleményét voltak csak hajlandók közvetíteni a lakosság felé.

33) Az elektronikus médiának a NATO-t ellenzőkhöz való egységesen negatív viszonyulása nemcsak a közszolgálati médiákra volt jellemző, hanem a Kft.-kre és kereskedelmi médiákra is. Például a NAP TV Kft. különböző műsorokra (NATO-blokk, riporter kerestetik NATO-feladatokra, NATO-kvíz) összesen 9 millió 453 ezer forintot, a Danubius kereskedelmi rádió pedig 3 millió 478 ezer forintot kapott a KüM-től a NATO népszerűsítésére.

34) Az egyoldalú tájékoztatáson az új televíziós csatornák megjelenése sem változtatott. A KüM az egyik legnagyobb anyagi támogatást éppen az egyik új tévé csatornának (TV-2) ítélte oda (4 millió forint).

35) Az elektronikus médiák hírműsorai és az országos napilapok híranyaga megközelítőleg megfelelően tájékoztatott a NATO-csatlakozás ellenzőiről. A híranyagokban rendszeresen és szinte folyamatosan megjelenhetett az Alba Kör NATO-ellenes véleménye. Ezt a tájékoztatást rendkívül fontosnak és értékesnek tartjuk, ugyanakkor a műfaj sajátosságai miatt a NATO-csatlakozást ellenzők érvanyaga ezáltal még nem jelenhetett meg.

36) Az országos napilapok közül különösen a Népszava volt az, amelyik folyamatosan, míg a Magyar Hírlap és a Kurír, amelyik a népszavazást megelőző hónapokban még híranyagot is alig közölt a NATO-t ellenzők és ezáltal az Alba Kör NATO-ellenes tevékenységéről. Egyedül a Népszabadságot találtuk olyan sajtóorgánumnak, amely korrekt módon tájékoztatott az albás NATO-ellenességről. Külön kell hangsúlyozni, hogy a Magyar Távirati Iroda (MTI) szakmai és pártatlan munkájával a legteljesebb mértékben meg vagyunk elégedve.

37) A Budapesten megjelenő idegen nyelvű hetilapok (Budapest Business Journal, Budapest Week, Der Neue Pester Lloyd) 1997 júliusától kezdve közöltek a hivatalos verziótól eltérő NATO-híreket, különösen a NATO-kommunikációs stratégia törvényértéseiről adott beszámolóikat tartjuk fontosak.

38) Különösen a madridi döntést és a népszavazást megelőző hónapokban a nyugati, az amerikai, sőt a japán sajtó is érdeklődést mutatott az Alba Kör NATO-ellenes munkája iránt. A kelet- és közép-európai sajtó felettébb gyér érdeklődést mutatott, egy-egy cseh, szlovák sajtóorgánum mellett csak az orosz sajtó érdeklődése volt átlagosnak mondható. Különösen értékesnek tarjuk ismételt megjelenésünket a Washington Postban, a Financial Timesban és Reuters hírügynökség anyagaiban, valamint megjelenésünket a Newsweekben, a Boston Globban, a L'Humanitében és számos finn és svéd médiában.

39) Az Alba Kör 1997. november első hétvégéjén az American Friends Service Committee (AFSC) anyagi támogatásának köszönhetően, „A világ NATO nélkül" címmel, nemzetközi No NATO konferenciát rendezett Budapesten. A konferencián számos ismert NATO-ellenző tudós és mozgalom képviselője tartott előadást (Alistair Millar /BASIC–USA/, Bridget Moix /FCLN–USA/, Michael Simmons /AFSC–USA/, Prof. Jiri Matousek /Csehország/, Prof. Alexander Sergounin /Oroszország/, Xanthe Hall /IPPNW–Németország/, Jorgen Johansen /WRI–Norvégia/, Csapody Tamás /Alba Kör–Magyarország/, Vit László /közíró–Magyarország/, Matthias Reichl /KKAE–Ausztria/, Prof. Thomas Wallgren /Finnország/, Tobias Damjanov /INES–Németország/. A rendezvény csak részben váltotta be a hozzá fűzött reményeket, bár a sajtó beszámolt az eseményről. (A konferenciáról legátfogóbban a Népszabadság tudósított.)

40) Az Alba Kör hivatalosan megkereste a két legnagyobb magyar újságíró szövetséget (MUOSZ, MUK) és a nagytekintélyű, független média-monitor tevékenységet végző Nyilvánosság Klubot azért, hogy az írott sajtóban tapasztalható egyoldalú NATO-propaganda ellen, a sajtó- és véleményszabadság szabad érvényesülése érdekében lépjenek fel. Valamennyi szervezetnek a kérdéshez tartozó összes dokumentumot megküldtük. A két újságíró szövetség elnöksége egyaránt elzárkózott mindennemű véleménynyilvánítástól. A Nyilvánosság Klub vállalkozott a médiafigyelésre, azzal a megkötéssel, hogy szakvéleményét kizárólag a népszavazás után hajlandó közzétenni. A két újságíró szövetség ezáltal egyértelmű választ adott hovatartozását illetően: kiállt az írott sajtó egyoldalú NATO-propagandája mellett és tudatosan nem állt ki a független tájékoztatás, a sajtó- és véleményszabadság mellett. A kialakult helyzetért felelősség terheli a Nyilvánosság Klubot is, hiszen a szólásszabadság nyilvánvaló megsértése ellen csak a népszavazást követően nyilvánít esetleg elmarasztaló kritikát.

41) A politika, a tudomány, a gazdaság és a sajtó vezető képviselőit az északatlanti csatlakozás érdekében tömörítő Magyar Atlanti Tanács (MAT) jelentős pénzeket kapott a KüM-től (összesen 10 millió 557 ezer forint), amerikai magyar szervezetektől, a magyar fegyverüzletben érdekelt fegyvergyáraktól, a brüsszeli NATO-központtól, külföldi alapítványoktól és magyar bankoktól.

42) A kvázi-NGO MAT-nak tagja a NATO-kommunikációs stratégia pénzei felett rendelkező két tárca első embere (Kovács László, Keleti György) és a pénzek felett korábban (Szent-Iványi István) és jelenleg közvetlenül diszponáló KüM politikai államtitkár (Eörsi Mátyás), valamint a HM politikai államtitkára (Fodor István) is. A tagok között van néhány, a NATO-kérdésében „független" kutatóintézetként megszólaló tudományos műhely vezetője is (Magyar Külügyi Intézet /MKI/, Közép-Európa Intézet, Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja /BHKK/, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet /SVKI/). Ezen intézmények összesen mintegy tíz millió forinttal részesültek a KüM NATO-kommunikációs stratégiájából.

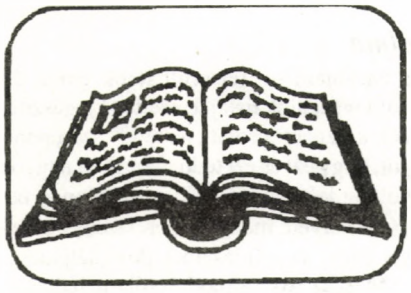
43) A nevezett intézmények által kapott támogatásokból kutatások és kiadványok finanszírozására került sor. Ezek egyikébe se kerülhetett be olyan személy, aki nem a hivatalos NATO-képet lett volna hivatott munkájával erősíteni, viszont a támogatásokat odaítélő KüM integrációs államtitkára (Somogyi Ferenc) és a HM helyettes államtitkára (Gyarmati István) mint szerző vagy interjúalany több általuk támogatott kiadványban is közreadja nézeteit.

44) A MAT tagjai között található számos, a NATO-csatlakozást a különböző szaktudományok oldaláról alátámasztó, a médiában „el nem kötelezettként" megjelenő szakember is. A MAT tagja ezenkívül a médiában az ORTT által utóbb elmarasztalt NATO-propaganda filmeket készítő néhány újságíró is (Hardy Mihály, Izbéki Gábor, aki 1997 őszéig az MTV Külpolitikai Stúdiójának a vezetője volt), sőt három folyóirat főszerkesztője is (Papp Gábor).

45) A MWA és a MAT működése alapján látható: 1) a pénzek elosztása tekintetében súlyos összeférhetetlenség áll fenn a pénzeket elosztók pozíciója és tagsági, kuratóriumi tagsági viszonyuk között, 2) egyenlőtlen pályázati esélyeket teremtettek (saját szervezeteiket részesítették előnyben), 3) ellenőrizhetetlen és személyes kapcsolatokon keresztül bonyolódott a NATO-propaganda pénzek elosztása, 4) a szervezet tagjainak véleménye mint független magánvélemény jelent meg, miközben ennek az ellenkezője volt igaz.

Csapody Tamás
az Alba Kör szóvivője

(Ez az írás a Szerző háromszor ilyen hosszú, 1997. december 8-án lezárt tanulmányának részlete.)

BIBLIA

A februári elmélkedéseket Garay András, a márciusiakat Bulányi György piarista készítette.

Február 1. — Évközi 4. vasárnap — Lk 4,21–30 — A bizalom jutalma

A keresztény emberek többsége úgy éli le az életét, hogy nem találkozik Isten személyre szóló elhívásával vagy szeretetének személyre bontott jeleivel. Templomba jár, él a szentségekkel, esténként imádkozik, betartja az egyház parancsait, alkalmazkodik a szokásokhoz, de semmi különös. Nincs megtapasztalás, nincs mondanivaló, nincs örömhír. Rendes ember, elviseli a megpróbáltatásokat, támasza másoknak, jó beosztott, 4 évente keresztény, nemzeti pártokra szavaz, igent mond a fogyasztói társadalomra és a NATO-ra, van bankbetétje, Trabiját kicserélte egy használt nyugati kocsira, vágyódik a kertes házra, tengerparti nyaralásra, gyermekei boldogságára. Ad a templom kapujában ülő koldusoknak, de India már messze esik tőle, s több virágot visz rokonai sírjára, mint életében adott nekik. Magyarán: egyszerű emberi életet él.

Jézus a názáreti zsinagógában — ahol ő nem lehet több, mint József fia és ácsmester — két példát hoz a Királyok könyvéből arra, hogy az, aki képes túllépni a saját biztonságigényén és kulturális megszokottságain, saját kényszerpályáin és skatulyáin, új módon tapasztalja meg Isten gondoskodását és azt, hogy bármennyire is egyszerű életet élünk, lehetőségünk van többre, teljesebbre, Istenbe mélyebben gyökerezőre.

Hiszen a bélpoklos Námán megsértődik Elizeusra, hogy személyesen nem is foglalkozik vele, s különben is mit küldi fürödni a Jordánba, mikor az ő hazájában kiváló az orvostudomány és hol van a Jordán szépsége az Eufátreszhez képest. Ám mégis a szokatlant választja, mert bízik Isten emberében, és meggyógyul.

Hasonló bizalommal adta oda utolsó falatját a sareptai özvegyasszony Illésnek. És nem fogyott ki az olajoskorsó és a lisztesfazék a nélkülözés évei alatt, sőt odajártak a rászorulók. Ez az asszony is feladta a biztonságigényét, s bízni tudott Isten emberében.

Jézus hasonló bizalmat kér tőlünk, s kér a nézáretiektől. De az emberi alapmentalitás nem a bizalomra, hanem a bizalmatlanságra építi fel az életet. A huszadik század végére általános lett ez a bizalmatlanság, túl sok a rossz tapasztalat. S hol vannak azok az emberek, akikben megbízhatunk, mert egyértelműen az Isten emberei, mint Jézus, Illés vagy Elizeus voltak? A Biblia korában Isten igazolta az övéit. Ma egymást igazolják az emberek, s mondják ki: ez Isten embere. De nem a gyümölcsökről, ha úgy tetszik, jelekről ismerjük meg őket, hanem a pozíciójukról, a befolyásukról. Így a bizalmatlanság az egyházon belül is általános. De jól vagyunk trenírozva, s fel sem tesszük a kérdést: Lehet-e valaki az Isten embere a jézusi magatartás és etika nélkül?

S hol van az belátás, hogy Isten nem a vallások kategóriájában gondolkodik, hiszen itt idegeneket jutalmaz meg bizalmukért? A szöveg szerint ez a belátás nem létezik. Jézust azonnal meg akarják kövezni. Globálisan gondolkodni már abban az időben is veszélyes volt, mert Jézus értésükre adja, hogy Istennél az ember a kiválasztott, s nem a faj és a nemzet. A kövezés elkerülhetetlen. Hiszen aki megkérdőjelezi a faji vagy vallási csoport-, ill. nemzetérdeket, az veszélyes a vallás és nemzet számára.

Ezeken a hosszú téli estéken elgondolkozunk-e azon, hogy tudunk-e másban bizalmat ébreszteni nagy tettekhez, tudunk-e tenni valami nagyon szépet, s ha kell, szokatlant Istenért?

Február 8. — Évközi 5. vasárnap — Lk 5, 1–11. — A mélység jutalma

Mikor iskolába mentem és édesanyám bekötötte a füzeteimet, a borító alá, a füzet sarkába felírta, hogy INK, azaz Isten Nevében Kezdem, szeretően sugalmazva, hogy mindent amit teszek, Isten nevében tegyek. Mert az Isten nevében tett dolgok jók, eredményesek. De ki mondja meg azt, hogy mi történik Isten nevében? Annyian hivatkoznak rá, annyi minden szörnyűség történt már az Ő nevére hivatkozva. S ahogy a halászok munkája eredménytelen volt azon a galileai éjszakán, úgy eredménytelen az a keresztény alapokon nyugvó világrend is, mely meghatározza mindennapunk kereteit, hiszen csak látszólagosak azok a technikai és tudományos eredmények, melyek csak keveseket szolgálnak, s közben éhezés, környezetrombolás és erőszak jár a nyomukban.

Jézus beszél a tömegnek, majd rögtön illusztrálja a mondottakat: ha a mélyre evezünk, eredményes lesz a halászat. Mi ez a mélyre evezés ma? — kérdezhetjük, hiszen a halak vonulását ma műholdak figyelik, a halászat technikája aprólékosan, a kegyetlenségig kidolgozott.

Pedig Jézus a ma emberének is beszél: Evezzetek a mélyre, ne elégedjetek meg a dolgok felszínes magyarázatával, hatoljatok le a mélyre, a mélységbe, a létezés és a kapcsolatok alapjaihoz. Addig a síkig, ahol felismeritek: a teremtettségben egymás testvérei vagyunk. Ha lemerültök a megértés és megismerés által az emberi és társadalmi különbözőségek mélyére, eredményes lesz az emberi élet a földön, az egyéné éppúgy, mint a társadalomé. Akkor felépíthető lesz az Isten Országa.

Ami ma az egyén, a házasság, a család és a társadalmak síkján történik, az hihetetlenül felszínes. Olyanok vagyunk, mint a jéghegyek: csak kisebbek részünk megismerhető, 90 %-unk soha nem kerül a felszínre, s még önmagunk számára is láthatatlan. Pedig a nagy kaland még előttünk van, a mélység megismerése és ennek jutalma. Aki hajlandó elindulni ezeken a befelé vezető utakon, nagy jutalmat remélhet.

Elsősorban az önismeret útja ez, ahol felfedezhetjük magunkban rejtett képességeinket, szeretni tudásunkat, tehetségünket. Felismerhetjük valódi magunkat, hogy Isten gondolatában kincsek vagyunk. A ma embere annyi mindenben nem próbálja ki önmagát, nem tudja meg soha — vagy csak halála pillanatában —, hogy mire is lett volna képes. Lehet, hogy nagy festő vagy bravúros író lakik benned. Lehet, hogy képes lennél valamit megszervezni, kitalálni, hogy nagyon sok örömet tudnál szerezni, s a sort folytathatnám.

Az emberi kapcsolatok éppoly felszínesek, mint az egyén önismerete. A sok boldogtalan házasság — még a közösségi életünkben is — a példa erre. Pedig a másik ember — aki önmagát nekünk szánta — hatalmas erőforrás lehetne, ha vennénk a fáradságot arra, hogy meg akarjuk ismerni, vagy önmagunkat meg akarjuk ismertetni vele.

A társadalmi, faji előítéletek — s ennek következtében — a háborúk megelőzhetők lennének, ha szánnánk egy kis időt arra, hogy a problémák mélyére nézzünk, ha a felelős vezetők igazán törekednének a megértésre és a megismerésre, s mindennek következtében az osztozásra és a kiengesztelődésre.

De nem ez történik. S a péteri vallomásig sem jutunk el. Körülbástyázzuk, megvédjük magunkat önmagunkkal, a házastársunkkal és a többiekkel szemben. Mélyre evezni nem akarunk. Pedig két hajóra való nagy hal úszik a ladikunk alatt.

Február 15. — Évközi 6. vasárnap — Lk 6,17.20–26 — Az ember jutalma

Az evangéliumokat olvasó ember alapvető kérdése, hogy miért is jött el Jézus ebbe a világba. S adjuk a válaszokat: azért, hogy kiengesztelje az Atyát, vérével megváltson, azért, hogy Isten Országát felépíthessük, megismerhessük az Isten valóságos arcát. A mai evangélium nagyon egyszerű választ ad: azért, hogy megmutassa a boldogsághoz vezető utat, azért, hogy az ember boldog legyen. Hiszen a szülőt, ha megkérdezzük, mit is szeretne a gyerekéből, a válasz szinte törvényszerűen az: boldog ember legyen.

Viszont Jézus boldogságai és a mi vágyaink és boldogságérzéseink között egyre nagyobb a különbség. Nem látjuk, hogy boldogok a szegények, nem látjuk, hogy a sírók, üldözöttek boldogok, sőt mintha inkább a gazdagok és nevetők lennének boldogok, megelégedettek, követendők. S újra felerősödik az az értelmezés, hogy: majd a Mennyországban, ott lesz meg a nagy kiegyenlítődés, a nagy kompenzáció. Ott majd mi járunk jól, ha már itt a földön szegényként, szomorkodóként kell élnünk.

A jézusi „makariosz” szó, amit boldogságnak fordítunk: beteljesülést, hiánytalanságot jelent, azt a hiánytalan örömet, melyet leginkább a kisbabákon látunk, mikor eltelve, függetlenedve a külvilágtól alszanak, vagy nevetnek. S látjuk rajtuk a teremtettség boldogságát és időtlenségét. Mert az Atya a teremtésben, s minden egyes teremtményében ezt az ideát látja, ezt a beteljesült embert. Aztán felnőtt korunkra nagyon megváltozunk. Ha önismeretre törekszünk is, az elsősorban annak a felismerése magunkban, hogy ilyen és ilyen ember vagyok, tele rossz tulajdonsággal, megrögzöttséggel, indulatokkal, amelyeken nem tudok változtatni, s egyéniségem rabjává váltam. Beismerem, hogy képtelen vagyok túllépni a korlátaimon, szeretetlenségeimen. Sajnos az esti lelkiismeretvizsgálat, a lelkivezetés is legtöbbször ezt erősíti fel bennem, guberáló vagyok saját személyiségem kukájában. Bárcsak azt is átgondolnám, hogy ma miben voltam méltó Istenhez, s bárcsak megajándékoznánk egymást boldogságaink sokszínűségével. A lelkivezetői könyvek, felkészülési eszközök ne csak a bűnök számtalan variációját sorolják fel, hanem a boldogságainkat. Milyen jó és segítő volna, ha — akár ennek az újságnak a hasábjain — felsorolhatnók tetten ért boldogságaink listáját, esetleg kiegészítenők a tízparancsolat „ne tedd” szempontjait, hogy ezt és ezt tedd meg, mert nagyon boldog lehetsz tőle. Hogy az állandó negáció helyett, mellyel a keresztény életünket éljük, az ajánlásainak dominájanak.

Mert az Atya álmodott rólam: halhatatlan isteni természettel teremtett meg, a létezés teljességének képességével. Az önismeret és a befelé vezető utak erre a felismerésre hívnak. Arra, hogy akkor leszek „makariosz”, ha szabaddá válok a külső körülményektől. A boldogságom kulcsa saját kezemben van, nem mások zsebében csörög. Csak ebben a szabadságban, csak ebben a tudásban lehet valaki szegényként és sírókéntboldog. A gazdag, nevető ember az eszközei, a körülményei rabságában éli meg gazdagságát, ezért képtelen a helyes önismeretre. Ezért jaj neki ! Mert képtelen megérteni az Atya teremtéskori álmát saját magáról, képtelen a teremtettsége szerint élni, hiába kergeti a boldogság „kék madarát”, az a csecsemők arcán és a „akarioszok” szívében fészkel.

Február 22. — Évközi 7. vasárnap — Lk 6,27–38 — A környezet jutalma

A múlt heti evangélium a boldog emberről szólt. Jézus a folytatásban arról beszél, hogy az önmaga valós természetére talált ember hogyan éljen a mindennapokban, mik azok az „új” törvények, melyek a mózesi törvény helyett a „makarioszok” törvényei, és ebből milyen áldás, milyen élet fakad a környezet számára. Mert ahol olyan emberek élnek, akik felismerték valódi énjüket és a teremtettségből adódó lehetőségeiket, azok egész környezetük számára jutalmat jelentenek.

— Mert ilyen emberek közelében nem kell félni. Hiszen ha van ellenségem, én is félek és ő is fél. Mert az én ellenségem ellensége én vagyok. Ez a kölcsönös félelem eltérít a boldogságtól, eltérít a másik emberben rejlő isteni éntől. Jézus ezért hangsúlyozza minduntalan, hogy ne féljetek. A félelem meggátolja az önismeretet. Az ellenségszeretet logikus következménye a „makariosszá” válásomnak, s egyben leleplezi azt, hogy miért nem örül a hatalom — jelentkezzék az világi, gazdasági, ideológiai vagy akár vallási köntösben —, hogy önmagam legyek. Mert számára irányíthatatlanná válok.

— Az ilyen emberek közelében természetes az osztozás, a szolidaritás. Mert ha nekem van, másnak is van. Akár kéri, akár elveszi. S az osztozás magatartása — melynek hatása a kenyérszaporítás — által másokban is felerősödik annak az igénye, hogy keresse ennek a magatartásnak az okát, s megtalálja, felfedezze önmagában. S ez az osztozás túl kell, hogy mutasson a családi és baráti körön. Mert az osztozás gesztusában az Atya osztozó szeretetének leszek a megismétlője, s felismerem magamban az osztás, teremtés örömét.

— Az ilyen emberek közösségében nincs ítélkezés, nincs bíróság, nincs börtön. Csak megbocsátás és kiengesztelődés van. Milyen jó volna, ha minden templomban és minden otthonban lenne egy csendes, kissé félreeső hely, mely a kiengesztelődés helye lenne, az ezt segítő szimbolikával. Mert ma ez a megtalálható szimbólumrendszer elsősorban a szentek világának a tükröződése, s nem az Istennek tetsző emberi létezés és magatartás közvetlen segítője. Jézus tudja, a börtön újra bűnökre csábít, a megbocsátás pedig megtérésre. Még akkor is, ha látszólag rosszul járok.

— Ebben a közösségben munka van és tanulás, rend a fejekben és a szívekben. S ez a rend a szolgálaton, a rátermettség elvén, az Úton járáson alapul. S ez a megvalósuló Isten Országa lesz a „hegyre épült város”, melyhez elzarándokolnak a nemzetek.

A kereszténység kétezeréves történelme során számos kísérlet történt és történik olyan közösségek létrehozására, melyek megcélozzák az Isten országát. őskeresztények, valdensek, anabaptisták, világiakból vagy szerzetesekből álló katolikus, régi is új közösségek. S ha találunk egyre, megvizsgáljuk, majd félretesszük, hogy ez azért mégsem az igazi. Számosan álmodunk ma is kommunáról, együttélésről, új alternatívákról, amik szebbé teszik a világot. Amelyek a „hegyi beszéd” szellemében élnek, amelyekre ráillik a mai evangélium. Ahol majd úgy adnak nekem, ahogy én is adok a másiknak, sőt még annál is önzetlenebbül. Valósággal öntik az ölembe a szeretetük és jóságuk gyümölcseit. Ilyen városok vannak, sőt újak is lehetnek: ilyen városok, falvak, ligetek felépíthetők. Csak el ne felejtsük: az oda vezető utak befelé indulnak el.

Lapunkban többször is hírt adtunk már a Halász Endre vezette Katolikus Alkoholistamentő Szolgálat működéséről. Ezennel egy másik, azonos tárgyú szolgálat hirdetését tesszük közzé:

Ha úgy érzi, hogy Önnek vagy közvetlen környezetének problémát okoz az alkohol, forduljon a Félúton Alapítvány Tanácsadó Szolgálatához személyesen vagy telefonon, minden csütörtökön 10–17 óráig. Címünk: Budapest, XII. ker., Kékgolyó u. 19. (hátul az udvarban). Telefonunk csütörtökönként: 202-6816, egyéb időpontokban 368-0741. Bátran keressen bennünket!

Március 1. — Nagyböjt 1. vasárnapja — Lk 4,1–13 — El kell menni a pusztába

Aki böjtöl, erőhöz jut. Aki böjtöl, valamiért böjtöl. Aki böjtöl, erőt kap ahhoz a valamihez, aminek a reményében fogott böjtbe. Jézus azért böjtölt, hogy ereje legyen egy világot megforgatni akaró vállalkozáshoz.

Úgy gondolom, hogy böjtje negyven napján végiggondolta mindazt, amivel a Sátán megkísértette.

> Tedd azt, amit a többiek is tesznek! Ne gondold, hogy neked sikerülhet az ellenkezője annak, amire minden ember vágyódik. Majd csúf halott leszel. Ennyit érhetsz el, nem többet. Kár lenne Érted. Fiatal vagy, egészséges, és nem mindennapi lélek lakik Benned. Értelmes is vagy. Beláthatod, hogy mire hajlandó az ember, s mire nem.

Nem hitt a Sátánnak. A Sátánnak? Lelke gyengébb felének. A merő rációnak. A rációhoz hozzátette a lelket. A „magasbra vívó szenvedelmet” (Kölcsey) — hogy megszólaltassam a magyar nemzeti romantika szavát. S elzavarta a Sátánt, és elhallgattatta magában a visszahúzó erőt.

A Sátánnak lett igaza. Jézus elindult, s bizony a Golgota felé indult. Ha hallgatott volna a Sátánra, nem kezdtük volna meg a múlt héten az idei Nagyböjtöt, s negyven nap múltával, nagypénteken, nem emlékeznénk majd vállalkozásának végére: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?”

A pusztából kijövet Golgota-irányt vett az útja. Megdicsőítette őt ezért a hálás és történelmi utókor? Úgy dicsőítette meg, hogy ha újra megszületnék, megint elmehetne a pusztába negyven napra..., majd megint útnak indulhatna, s ugyanabba az irányba. A megdicsőítés olcsó formáját választotta a történelem: Jézusnak az volt a dolga, hogy megváltson minket. Mire kötelez ez minket? Hálával nyugtázni áldozatát?

Van nem olcsó forma is? Van! Ellene mondani a Sátánnak, bár csupa kívánatosnak tetszőt kínál: gazdagságot, hatalmat, dicsőséget. Jézus pedig csupa olyasmit, amitől menekülünk. Tisztes szegénységet, lábmosó szolgálatot, annyi megbecsülést magunknak, amennyit mi adunk embertársainknak. Önmegvalósítást kínálnak mind a ketten. A Sátán kínálata esetén ez nyilvánvaló. Jézusénál nem. Az ő ajánlata: állítsd magadban talpára a feje tetejére állított világot. Állítsd, mert a Sátán ajánlata harcba szólít embertársaid ellen, s a nyomorúság helyévé és csataterekké rondítja a Földet.

Egyházunk böjtre szólít fel minket, hogy fülünk legyen. Meghalljuk-e felszólítását? S minek hallanók meg? Minek, ha Jézus böjtölt, s annak erejében el is indult a dolgokat talpára állítani akaró programjával, de a történelem arról beszél, hogy az emberiség változatlanul kergeti a Sátán kínálta értékeket. Ha én is böjtölök, s azért böjtölök, amiért Jézus tette, akkor más lesz a világ? Én elvégzem majd azt, ami Jézusnak sem sikerült? Vagy csupán én is keresztre kerülök? Megint csak a magyar nemzeti romantika — most Vörösmartynk — hangját veszem elő:

És mégis — mégis fáradozni kell.
Egy újabb szellem kezd felküzdeni,
Egy új irány tör át a lelkeken:
A nyers fajokba tisztább érzeményt
S gyümölcsözőbb eszméket oltani,
Hogy végre egymást átkarolják,
S uralkodjék igazság, szeretet.
Hogy a legalsó pór is kunyhajában
Mondhassa bizton: nem vagyok magam!
Testvérim vannak, számos milliók...

A Sátáni csábítást csak a megjavítandó emberi minőség győzheti le. Németh László beszélt hatvan évvel ezelőtt a minőség forradalmáról. A minőség forradalmáért kell böjtölnöm. Inkább többes számot használnok: böjtölnünk! Hogy ne adjuk fel! Hogy Jézushoz álljunk, s ne a gyilkosai közé! Jézus azért böjtölt negyven napig, mert ennél kevesebb idő aligha elegendő annak belátásához, hogy a Sátán kínálatát elfogadni s a Jézus-gyilkosok közé állni — egy és ugyanaz a dolog.

Ha majd akadnak valakik, akiknek lesz idejük negyven napra elmenni a pusztába, akkor újra kezdődhetik valami az emberiség történetében. Ugyanaz lesz az eredménye, mint a jézusi kísérletnek? Lehet, hogy az lesz. Minden azon fordul, hogy hányan fognak böjtbe. Meg azon, hogy kitartunk-e Jézus programja mellett. Vagy csak jézuskázunk. Hamvas Béla szavával: vallást csinálunk és könnyítünk. Hogyan? Úgy, hogy Jézus neve alá odaírjuk a sátáni ajánlatot. „Ez kell a magyarnak!” Meg a nem-magyarnak. Tényleg ez kell? Nekem is? Nekünk is?

Március 8. — Nagyböjt 2. vasárnapja — Lk 9,28b–36 — Le kell jönni a hegyről

Volt egyszer ilyen is. Ma úgy mondjuk: istenélmény. Alighanem egyetlenegyszer a három év alatt. Egyébként milyen kapcsolata volt Jézusnak Atyjával s a szellemvilággal? Az utóbbival is, Atyjával is — mindennapos. Olyan, amilyen bármilyen más embernek is lehet, aki imádkozik. Annak, aki megszólítja az odatúl élőket. Volt-e „mediumitása”? Kapott-e információkat a szellemvilágtól? Annyit tudunk, hogy beszélget Atyjával imádságaiban, s e beszélgetések erejében hagyja ott Kafarnaumot, hogy más helységekben is hirdesse örömhírét az Országról; vagy választja ki az Őt követőkből a Tizenkettőt, akikkel életközösségre lép. Nem össze-összejáró, időnként egymással találkozó közösségre, hanem együttélőre.

Az istenélményre — nagyon is érthetően — egy közösségi imádkozás során kerül sor. Három tanítványát viszi magával imádkozni egy hegyre. Miért egy hegyre? Csak azért, hogy senki se zavarhassa őket. Miért csak hármat visz magával? Intimitást akart növelni ezzel? Talán. Miért vitt egyáltalán akárkit is magával? Tudta, hogy rendkívüli élményben lesz részük? Találgathatjuk az okot, de biztosat nem tudhatunk. Úgy történt, hogy „imádkozás közben arcának színe elváltozott (’másmilyenné lett’ — egy régi kódex szövegváltozatában), és ruházata villogó fehéren szikrázni kezdett” (Csia-féle fordítás). Az igében (ex**astr**aptón) benne van a görög „csillag” szó: az „astron” — lásd a magyar „asztráltest” kifejezést. Az imádkozó Jézus egyfajta transzba kerül, ami e különös ragyogás formájában lesz láthatóvá a tanítványok számára.

Ezen túlmenően a színpadi értelemben vett szín is megváltozik, mert egyszerre csak ott terem az átalakult színen Izrael nemzeti és vallási múltjának két legnagyobbra becsült alakja. Mózes az egyik, aki kemény és véres harcok során viszi el népét az Ábrahámnak megígért földre. Illés a másik, aki Jahve kedvéért lemészárolta Baal 450 papját (1Kir 18,40). Ez a Mózes és ez az Illés azonban itt már nem hadi győzelmek s nem akárkik lemészárlásának elkötelezettjei. Jézus Jeruzsálemben bekövetkezendő haláláról beszélgetnek. Azért erről, mert megtanultak valamit odaát, amit idelent még nem tudtak. Valamit, amit viszont Jézus idelent is tud: a kard olyan szerszám, melyet csak Isten s övéi ellen lehet forgatni, de Isten mellett soha. A kardot Jézus önmaga ellen hozta (Mt 10,34). Isten transzcendens országában Mózes és Illés elvégezte magán a tudatátalakítást: ölni nem, csak ölelnünk szabad. A kardforgatáshoz kapcsolt istenélményeket ez a jelenet egyszer s mindenkorra átutalja számukra is a — szubjektíve akármilyen jószándékok nyomában is megszülethető — hamis istenélmények, az álmisztika világába.

Megintcsak Vörösmarty jut eszembe, aki 30 éves korában egy négysoros epigrammában bemutatja ugyanezt a mennyeken megtörtént tudatátalkulást az ellenreformáció nagy harcosán, a főnemeseket a katolikus egyházba visszatérítő bíboroson, Pázmány Péteren:

> *Pázmán, tiszta valóságok hallója egekben,*
> *Megtért térítő állok az Isten előtt,*
> *S hirdetek új tudományt, ó halld s vedd szívedre magyar nép:*
> *„Legszentebb vallás a haza s emberiség”.*
> *(Pázmán, 1830)*

Mózes és Illés és Vörösmarty Pázmánja **megtért** odaát. Vörösmarty már ideát is — a felvilágosodás hatására. Jézus azért jött, hogy *megtérjünk ideát mindannyian a*

legszentebb vallásra, melyben a haza csak a szeretet rendjében előzi meg — kiváltságok nélkül előzi meg! — az emberiséget, ahogyan a család is csak ebben a szeretet-rendben és kiváltságok nélkül áll a haza és emberiség előtt. A megtérés: tudomásul veszem, hogy csak a szeretet — a rend; s hogy csak rendnek szabad lennie a fejemben és a szívemben. Tudatomban és életemben.

Jézus istenélménye sincs más lapon, mint a küldetése. Ugyanazon a lapon található. Istenélménye is Golgota-vonatkozású. Nem álmisztika az övé. Ha a pusztában talán még nem is tudta, a színeváltozás hegyén már biztosan tudta, minek megy elébe.

Hogyan értékeli a három tanítvány Mózes és Illés beszélgetésének tárgyát — nem tudjuk. Csak azt, hogy szívesen lehorgonyoznának a hegyen. Nem adatik meg nekik. Le kell jönniök. Várja őket a küldetés, meg ami azzal együtt jár. Jézust a Golgota, Jakabot a lefejezés, Pétert a Via Appia, Jánost a száműzetés Patmosz szigetére. Minket is a küldetés vár, ha olyan istenélményünk van, amely nem álmisztika. S ami nem önbecsapás.

Március 15. — Nagyböjt 3. vasárnapja — Lk 13,1–9 — Türelmes az Isten

Valakiket lemészáról az államhatalom, másokra rádől egy torony. Nem voltak vétkesebbek kortársaiknál. Nem Isten akarta, hogy bevégezzék életüket. Isten nem foglalkozik emberöléssel. Isten üdvösség–kárhozat létszituációba helyez minket, hogy szabadon választhassunk a kettő között, s e szabadságunkkal Őt, az üdvösséget válasszuk. A kárhozatot választóknak szól Jézus figyelmeztetése: ha meg nem tértek, mindnyájan elvesztek! A kárhozat: az elveszés. Ezt magunk okozzuk magunknak. Az állam karhatalma, a ránk dőlő torony csak időbeli létünket veszélyeztetheti, evilági életünket veheti el. Örök sorsunkról magunk döntünk.

Módunk van a kárhozatot választani — Istent félreállítva. Jézus hasonlatával szólva: módunk van olyan fügefának lenni, mely éveken keresztül nem terem gyümölcsöt. A kertész vár három-négy évet. Isten is vár. Időhatárt nem szabva vár. Lehetünk meddők akár nyolcvan éven át. Amíg a közhatalom le nem mészárol, amíg ránk nem dől egy torony, amíg késő vénségünkben valamelyik szervünk fel nem mondja működését..., végig, utolsó pillanatunkig. Türelmes Isten a mi Istenünk.

A kertész nemcsak várja a termést, hanem meg is kapálja, meg is trágyázza a terméketlen fügefát. Isten mit csinál velünk? Körülvesz szeretetével. Hív a lelkiismeretünkön keresztül. Szólít családunk tagjainak hol aggódó, hol intő, esetleg kemény szavával is — mikor s hogyan. Indításokat ad egyházán keresztül. A természet és a kultúra minden kincsével is Önnönmagára irányítja figyelmünk. Egyet mellőz csak: nem ver fejbe. Megüthet a világ; akár Pilátus, akár Siloe tornya, meg akárki s akármi más. Megüthetem saját magamat is: kárhozat felé menésem már idelent beérő keserű következményeivel. Ő nem erőszakoskodik.

Ha pedig sem a nekem kedves, ha sem a nekem kellemetlen „üzenetekben” nem akarom meghallani hívását, akkor tehetetlen a Mindenható. Hát nincs hatalma mindenre? Nincs. Az nem lehet. De lehet, mert megkötötte saját magát. Azzal kötötte meg, hogy szabadságot adott nekem. S ha egyszer a kárhozatot választom, nincs módja az üdvösség felé fordítania engem. Nincs, mert az ember üdvössége nem automatika, nem isteni végzés eredménye, hanem a választásunké.

Olyan tehetetlen vagy! Nem látod, hogy csapdába estél? Velem is, meg a többiekkel is. Jó Neked, ha csődbe megy vállalkozásod...? — mondom bátran s alighanem botorul.

Az egyház segíteni akar gondjainkon. Tisztítótűzről beszél. Ezt mondja: itt csak elkezdődik üdvösségünk műve, de odaát fejezzük be. De hát miért lennék odaát különb, mint itt? Ha itt nem tudom jobban csipkedni magam, odaát miért fogom? Felszámolja szabadságomat? Ha igen, akkor kár volt nyakamba tennie azt itteni életem idejére! Nem értem Őt. Tisztem lenne érteni? Sokat akar a szarka...

Jézus nem alkuszik. Ha kell, leszállítja az isteni tűréshatár alját a pohár víz nyújtásának szintjére, de nem számolja fel a Hegyi beszéd eszményeit. Az a reménnyem, hogy Isten a jószándékot s az igyekvést is elfogadja, amíg nem mondom Neki: eddig elmegyek, de tovább nem. Elfogad, amíg nem hallgattatom el magamban a hangját. Talán minden ezen fordul. Be kell érnie azzal, amire ténylegesen képes vagyok. Kell? Igen, mert nem lehet rosszabb a szülőnél, aki nem feszíti gyermekénél tovább a húrt, mint amennyire az feszíthető. Nem teszi, bár nagyon szeretné, ha magzata többre vinné emberségben, mint amennyire neki sikerült. Egészséges optimizmussal kell néznem magam. A fiatal Petőfi módjára:

A világ az Isten kertje,
Gyom s virág vagytok benne, ti emberek.
Én e kertnek egy kis magja,
Am az Úr ha pártom fogja,
benne gyom tán nem leszek.
Tiszta e kebel mélye,
Egi kéz lövelt beléje lángokat...

(Én, 1842)

Ami nekem nem sikerül, sikerülhet az utánam jövőknek. Babits *Jónás könyve* Isten ajkára meri adni e szavakat:

Van időm, én várhatok.
Előttem szolgáim, a századok.
Fújják a szikrát, míg láng lesz belőle...

(1940)

Március 22. — Nagyböjt 4. vasárnapja — Lk 15,1–3.11–32 — Eltévesztette a házszámot?

A történet jól ismert. Mondok egy másikat is. A tékozló fiú nem kéri ki és nem tékozolja el örökségét. Otthon marad, s dolgozik bátyjával együtt apjuk mellett. Bőségben élnek.

Egy szép napon megjelenik kapujuknál egy ismeretlen fiatal férfi. Munkát keres, s fejébe szállást és teljes ellátást kér. Kommenciót — a magyar társadalom egykori béres világából véve a szót. Felfogadják. Beválik: megbízhatóan dolgozik.

Évek múlnak el. A két fiú idővel aszszonyt hoz a házhoz. Gyermekeik születnek. A béres is nősülne már. Teheti. Kell a háznál a női munkaerő is. A béres házasságát is megáldja az Isten: szüli az ő asszonya is a gyerekeket. Nőnek a gyerekek. A két fiú gyermekei városi iskolába kerülnek, s urak lesznek belőlük. A béres gyermekei maradnak béresek. Megbecsült béresek.

Agitátor érkezik a tanyára, aki megmagyarázza a béres gyermekeinek, hogy kizsákmányolják őket: az ő munkájuk zsírjából lettek a gazda unokái urak. A béresgyerekek igazat adnak az agitátornak. Belépnek az agitátortól ajánlott szervezetbe. Kitör a forradalom. Az öreg béres tehetetlenül nézi, hogyan állítják falhoz gazdáját mint „kulákot”. Azt, aki befogadta őt, amikor nyomorúságában munkát keresett nála.

Vége a történetnek. Most egy kérdő mondat következik:

Mit mondana Jézus a falhoz állított gazdának, vagy akármelyikünknek?

Gondolkodom. A gazdának vannak gyermekei meg nem-gyermekei. Jézus Atyjának csak gyermekei vannak. Egy rendes szülő nem tesz hátrányos megkülönböztetést gyermekei között. A gazda sem. De a gazdának vannak nem-gyermekei is. Itt a hiba. Ebből van a forradalom, meg a falhoz állítás. Jézus tanítványainak — felebarátai vannak. Mi pedig a szeretet rendjéről beszélünk. Ez a rend nem lehet az Isten világából való, ha egyszer diszkriminál. Miben áll ez? Abban, hogy fiaink gyerekeiből urat nevelünk, a béres gyerekeiből bérest.

A szeretet rendje örvendezik a marxizmus csődjén, mely lábbal tapodta a szabadságot. Jézus atyja pedig megkérdezi tőlünk: Ki emeli fel a zászlót, amely a szabadság megtiprása nélkül kiiktatja a világból a szeretet említett rendjét, azaz a nem-gyermeket és a diszkriminációt?

Aki nem megy el a pusztába, biztosan nem emeli fel a zászlót. Aki le akar horgonyozni a színeváltozás hegyének istenélményében, az sem. Aki át nem alakítja gondolkodását, nem is képes zászlót felemelni. Csak az emelheti fel, aki kitalálja és megvalósítja azt a világot, amely megérti Jézus szavát: „...aki teljesíti az én mennyei Atyám akaratát, az az én testvérem és az én anyám”. Egy mintatársadalmat testvérekből, amely nem ismer diszkriminációt.

A falhoz állított gazdának nem tudom, mit mondana Jézus. Ez azon is fordulna, hogy mondana-e a gazda Jézusnak valami olyasmit, amit a bal lator mondott. Azt azonban tudni vélem, mit mondana nekünk. Ki ez a „nekünk”? Azok, akik abban a tudatban akarunk élni, hogy Jézus tanítványai vagyunk. Mit mondana? Alighanem ezt: Fel kell emelnetek a zászlót! S ha megkérdeznők Tőle: Miért éppen nekünk? Akkor lehet, hogy ezt válaszolná: Bocsánat, eltévesztettem a házszámot. Azt hittem, hogy itt Jézus tanítványai laknak.

Ráadásul ide írok még egy versrészletet Szabó Lőrinctől:

...mondd, Istenem,
törvény az ember szenvedése?
Mondd, látsz minket? Voltál te éhes?
Fáztál valaha? Ugye fáztál?
Szidtad magad,
mikor téli esőben áztál?
Ha nem éheztél, nem dideregtél,
nem szólok hozzád soha többet,
úgyse tudod,
mit gondol a szegény előtted;
de ha tudod, mi a csalódás,
ha gazdag vagy, de vagy szegény is,
akkor, uram,
hozzád küldöm imámat én is...

(Egy kis értelmet a reménynek!)

Március 29. — Nagyböjt 5. vasárnapja — Jn 8,1–11 — Meggyújtjuk a gyertyát?

Mit írtál, Uram a porba? Nem tudom, de megpróbálom elmondani, mi mindent írhattál volna, ha Neked kellene erre a vasárnapra elmélkedést készítened az „Érted vagyok”-ba.

Kedves férfitestvéreim, miért nem hozzátok ide azt a férfitársatokat is megkövezés céljából, akivel az asszony a bűnt elkövette? Az nem bűnös? Hátha még bűnösebb? Hátha az asszony nem is bűnös, csak megerőszakolták?

Kedves írástudó barátaim, megkérdezlek titeket egyenként, sohase csaltátok-e meg feleségteket. Ha megtettétek, gondoltatok-e arra, hogy akivel megcsaltátok, azt ott helyben meg is kellett volna kövesznetek? Kövezés során gondoltok-e arra, hogy titeket miért nem köveznek meg?

Kedves farizeuscsoporthoz tartozó honfitársaim, akik nemzetünk és vallásunk legelkötelezetebb megújulási mozgalmának vagytok harcosai, sohase gondolkodtatok még el arról, hogy előbbre léphetnétek az irgalom irányában? Igaz, hogy Mózes levágta az egyiptomit, de nektek azért csak illenék már legalább odáig jutnotok, hogy saját népeteket ne gyilkoljátok. Meg arra is gondolhatnátok, mennyire nem illik összefogniok az erősebbeknek a gyengébbek ellen! Hogy asszonyotok, anyátok s lányaitok is ehhez a méltánytalanul kezelt gyengébb nemhez tartoznak!

Ilyesmiket írhattál volna nekik címezve. S mit írnál nekünk, ma élő s magunkat Rólad elnevező (keresztény) férfiaknak, akik nem cipeljük már eléd megkövezés céljából azokat az asszonyokat, akik megfeledkeztek a házastársi hűségről? Nekünk mit írnál? Nekünk, akik „csak” elválunk, meg lecseréljük őket, meg azok is minket?

Biztosan sok mindent. Talán elsőül azt, hogy bűnt sohasem lehet bűnnel jóvátenni. Házasságtörést gyilkossággal. Szeretetlenséget szeretetlenséggel. Bántást bántással. Hanem mivel? Imádsággal. Soha nem kerül sor házasságtörésre abban a szövetségben, amelyben férfi és nő naponként meggyújtják a gyertyát, s közösen Teeléd állnak, hogy megtisztuljanak, hogy új erőt kapjanak. Megkérdezné: meggyújtjátok-e? Szentéllyé teszitek-e otthonotokat, avagy Isten egyre jobban kiszorul belőle, s a templomba utaljátok Őt? Oda! A házatokat pedig idegen istenek hajlékává teszitek. Ne tegyétek, mert az Isten Országának elsődleges megvalósulási színhelye a Szentháromság-mintájú házasság és család. Megírnád, hogy szent hely az otthon. Imádságnak háza az is, nemcsak a templom. S az Isten álma meg nem valósulhat az ilyen szentély-házak — tieteké is! — nélkül. Megírnád, hogy az Ország az ilyen családok teljes egyesüléséből növekedik tovább. Hogy nem szabad megállni az Úton. Hogy Isten nem kívánja tőlünk azt, amire ma még nem vagyunk képesek, de azt igen, hogy a csillagot ne tagadjuk le az égről, hogy eszményeinket ne devalváljuk: a Hegyi beszédet soha ne adjuk fel. Hogy bízzunk Istenben, s abban, hogy jó munkát végzett: alkalmasnak teremtett bennünket arra, amire megteremtett. Akkor is, ha csalódunk. Akkor is, ha önmagunkban csalódunk — ami csalódásaink közül a legfájdalmasabb. Deus semper maior! (Az Isten mindig nagyobb!) — mondták a régiek. Képes Ő még kövekből is Ábrahám-utódokat támasztani, akik meg is hallják, követik is Isten hangját. Hát még belőlünk, akikbe már annyi munkát fektetett szüleink, nevelőink, közösségeink által.

Megintcsak Vörösmarty szava tolul ajkamra:

Lesz még egyszer ünnep a világon;...
Majd ha elfárad a vész haragja,
S a viszály elvérzik a csatákon....

Meg a piarista Sík Sándor feledhetetlen *Megyeri Hitvallása,* mely úgy tudja, hogy nincsen semmi sem hiába:

Mert akit egyszer meglehelt a Lélek,
Annak mindegy-lom élet vagy halál:
Az él és áll és énekel és alkot...

György Lajos

Ökológiai tudatosságunk

(Új tan: az ökopszichológia)

Hogyan illeszkedik az ember, a tudat a kozmikus teljességbe? Hadd kezdjem azzal: *Nincsenek véletlenek.*

Az anyagi világról való ismereteinkből folyó számítások szerint a Kozmosz kialakulásának, az elemek, a vegyületek létrejöttének, az élet keletkezésének a valószínűsége hihetetlenül csekély, mégis bekövetkezett. Ha pedig ez így történt, akkor nyilvánvaló, hogy a számítások hibásak, mert nem veszik, nem vehetik figyelembe az összes tényezőt. Vannak ugyanis ismeretlenek, mert a világ alapjában véve megismerhetetlen. A fentiek alapján úgy látszik, hogy az anyagok, az élet és az ember nem véletlenül, hanem szükségszerű módon jöttek létre.

A Kozmosz rendje megszabja mindennek a helyét és célját. A rend azt is jelenti, hogy a cseresznyemagból cseresznyefa csemete nő ki, és nem más, a tyúk tojásából kiscsirke bújik ki, s ez a kis fiatal állat biztosan csirke módjára fog viselkedni, nem pedig mondjuk kacsaként. Tudja „feladatát” a poszméh, a zsákállat, az oroszlán és vércse is. Mindezek rögzítve vannak száz és ezer millió évek alatt kialakult öröklődési anyagukba. Az élőlények mindegyike beleilleszkedik a nagyobb egység rendjébe, viselkedésük egyszerre szolgálja saját fennmaradásukat, szaporodásukat, ivadékaikról való gondoskodásukat és egész fajukat. Életük, magatartásuk ugyanakkor szorosan szövődik a többi lényéhez, egyik sem „károsítja”, hanem elősegíti az evolúciót, az előrehaladást egy magasabb, tudati szint irányába, *Teilhard de Chardin* szerint az Ómega pont, Isten felé. (A neves jezsuita paleontológus és filozófus szerint Isten maga felé vonz bennünket, bár Teilhard kevéssé vesz tudomást arról, hogy tudásunk, találmányaink, életmódunk kevéssé szolgálják az evolúciót, Isten szándékait.)

Henry Bergson szerint az egész evolúciót áthatja egy éltető lendület, az „élan vital”. Ez azonban nem mindenütt, nem mindenben érvényesül. A természet és az ember világa közötti eltérések miatt szeretném összevetni sajátosságaikat.

A természetben bármely alrendszer, kisebb egység időben változik. *Eugene Odum* amerikai ökológus 1969-ben írta le a fiatal és az érett természeti rendszerek sajátosságait. Ezek röviden: A fiatal rendszerekre inkább jellemző a *növekedés*, az érettre egy viszonylagos *állandóság*. (Ez főleg alkalmazkodóképességet jelent). Az érett rendszernek — a fiatalhoz képest — magasabb az energiahatékonysága, úgymond: takarékos, a termelés és fogyasztás aránya 1 közelében van. Az érett természeti rendszerek fontos jellemvonása, hogy a vetélkedés mellett jelentős szerephez jut bennük az együttműködés, idegen szóval szimbiózis. Az érett rendszernek meghatározott belső szabályozása van, törvényei vannak, melyeket az élőlények mintegy betartanak és betartatnak.

Az élővilág ezen törvényei igen sok nemzedék alatt alakultak ki és szabályozzák a rendszer működését, beépültek az öröklődési anyagunkba. Ha azokba valami kívülről beleavatkozik, megsérti, az a fajta, faj, életközösség pusztulásához vezethet. (Egy környezeti változás rövidebb vagy hosszabb időre eltérítheti, fölboríthatja az evolúció folyamatát.)

Kíséreljük meg a nem-emberi, természeti rendszereket összevetni az emberi társadalmakkal. Ha összehasonlítjuk a mai emberi társadalmakat az érett természeti rendszerekkel, akkor úgy látszik, hogy érett társadalom nem, vagy csak igen elvétve létezik. A földi emberi társadalmak megszállottan növekedni akarnak, pocsékolnak, vagy áruhőség, vagy hiány van, és sokkal inkább jellemző rájuk a vetélkedés, mint az együttműködés, sőt még az együttműködés is gyakran csak a vetélkedés érdekében jön létre (pl. bűnszövetkezetek, háborús szövetségesek). *Fritjof Capra* így ír erről: „Az élőlények közti viszony lényegében együttműködés. A vetélkedés az együttműködés keretei között valósul meg. A *szociáldarwinizmus* kizárólag vetélkedést, harcot, pusztítást lát maga előtt. Ez a filozófia törvényesíti a kizsákmányolást és a technológia környezetpusztító hatását. E nézet tudományosan nem igazolt, nem veszi figyelembe az összerendező elveket. A szélsőséges agresszió, a vetélkedés, a romboló viselkedés főleg a emberi fajra jellemző kulturális jelenség és nem az emberi fajban bennerejlő módon meglévő dolog.” Az emberi társadalmakban a genetikailag meghatározott belső szabályozás sem érvényesül.

Érett emberi társadalom — *Edward Goldsmith* szerint — csak a törzsi társadalom. Állítása annyiban vitatható, hogy a természeti népek közösségei ugyan az érett természeti rendszer sok jegyével rendelkeznek, de a sokféleséggel, különbözőséggel nem. Az érett társadalom sokfélesége valószínűleg csak úgy valósulhat meg, ha sok kis (néhány száz, ezer, vagy tízezer főnyi), egymástól különböző közösség egymás mellett, egymással békében él. A sokféleségnek, különbözőségnek, másságnak nem föltétlenül a közösségen belül kell érvényesülni, hanem a sok, önmagán belül rendszerint azonosságra törekvő, de a többitől eltérő közösség létezésében és kapcsolatában.

***

Mi emberek is természeti lények vagyunk, hiszen nem tudunk élni a természet adta oxigén, víz, táplálék nélkül. A *természet törvényei az emberekre is vonatkoznak.* De akkor mi az oka annak, hogy az emberi társadalmak annyira mások, mint a nem-emberi világ közösségei? A fő ok: az *emberi tudat.*

A tudatosság csírái lehet, hogy jelen vannak az evolúció kezdeti szintjein (hiszen az élettelen anyag evolúciója is egy célra, az életre irányul), mégis az embernél egy újfajta, magasabb tudat alakult ki. Az ember ezen tudatossága révén egyre jobban képes elnyomni ösztönös, a természettel összhangban élni akaró késztetéseit: már *választási lehetősége* van. *Kozmikus szempontból választhatja a rendet, az evolúciót, a Tao szerint a helyes Utat, a kereszténység szerint Istent — vagy mindennek a tagadását.*

A választást elősegítik az ősi közösség előírásai, a sámán utasításai, a természeti, majd a nagy vallási rendszerek parancsai: az erkölcsi szabályok. *Az erkölcsnek az evolúciót szolgáló ösztönökre kell épülnie,* nem tagadhatja meg azokat. A tudatosabb, az evolváltabb sohasem tagadhatja meg saját alkotórészeit, a korábbi lépcsőfokokat.

Fölvetődik az a kérdés, hogy az erkölcs valóban csak emberi, tudati képződmény-e, ennyire „új”-e, vagy esetleg vannak-e, lehetnek-e előzményei az evolúció korábbi lépcsőfokain? Lehet, hogy az erkölcsnek vannak természetes gyökerei? *Edward Goldsmith*

szerint az erkölcs, az ökológiai tudás általánosításai *tudat-alattiak*, és nem vagyunk az ismeretében a világnézetünk alapját alkotó metafizikai tudásunknak. (Ha tudatunktól, racionális elhatározásainktól függene vérkeringésünk, emésztésünk és sok ezernyi életműködésünk: egy napot sem maradnánk életben.)

***

Az úgynevezett ökológiai tudattalannal *Theodore Roszak* foglalkozik egy könyvében (Voice of the Earth), amelyben a kozmológia, pszichológia és ökológia szintézisét igyekszik megadni és megalapozza az *ökopszichológia* tanítását. Kifejti, hogy a tudat magva az ökológiai tudattalan, és ennek az elnyomásában gyökerezik az ipari társadalom minden őrültsége és bűne. Ezen elmebaj gyógyítása úgy lehetséges, hogy föltárjuk és működésbe hozzuk ezt ősi, természetes, az evolúciót szolgáló ösztönt vagy késztetést.

A gyógyítás útja világunk „hímnemű" jellegének megváltoztatása. *Roszak* megkérdőjelezi a városi–ipari kultúrát, legyen az kapitalista avagy kollektivista. Nem veti el ezzel fajunk műszaki találmányait: túllép az ipari koron, de nem tagadja meg azt teljes egészében („posztindusztriális", de nem „antiindusztriális").

Az ökopszichológia szerint kölcsönös együttműködési viszony van a bolygói és személyi jólét között.

Roszak arról ír, hogy a *viselkedésünket szabályozó ösztönök helyébe egyre jobban a kultúra lépett*, az lett a „második természetünk", amely a nevelés és a társadalmi szabályok révén hat reánk. *Elveszett az ember előtti psziché spontán környezeti kapcsolata, az a képesség, hogy feleljünk a jelekre és engedelmeskedjünk a kéréseknek.* Elveszett az állatoknál meglévő spontán válaszadás, ehelyett kialakult a szertartás, a mítosz, a jelképrendszer — olyan tanok és képek, amelyek valaha az ösztönök körébe tartoztak. Amit egyszerűbb teremtmények egy szagból, színből, az éhségből fognak fel, azt nekünk a népmesékből vagy vallásos szertartásokból kell megtanulnunk. (Talán itt van a művészet eredete.)

Roszak szerint nem igaz, hogy a „pogányság" mindig „vakságot" jelentett. Inkább mi, városi emberek vagyunk a vakok. Elvesztettük azt az érzékünket, hogy úgy lássuk a világot, mint ők látták, hogy *átlássunk* a dolgokon, mint ők tették. *A dolgok a régiek számára átlátszóak voltak. Azonban bármit támasztunk föl a természeti ember animista érzékenységéből, annak korunkban már egybe kell fonódnia a modern tudománnyal: mennél mélyebbre hatol a modern tudomány a dolgokba, annál inkább talál utalásokat és nyomokat az ősi animista világban a KOZMIKUS TUDATRA!* Fontos feladatunk, hogy az ökológiai tudattalan megismerése és föltárása révén *új természetfilozófiát* teremtsünk. Fel kell élesztenünk a bennünk lévő „vad" maradványt, hogy az találkozzék korunk környezeti szükségességével. Ezért fontos a Gaia-elmélet és az antropikus elv.

Roszak az ökológiai Én csíráit keresi, s igyekszik megtalálni annak filozófiai–irodalmi gyökereit.

Roszak visszamegy *Kropotkinhoz*, aki szerint az emberi természet *alapvetően etikus*. Eszméje az olyan ideális állapot volt, ahol önálló emberek alkotják a társadalmat, olyan önálló emberek, akik mindenkihez etikai gondoskodással fordulnak. Nem kell rendőrség, bürokratikus apparátus. Miért is kellene, folytatja a gondolatot Roszak, ha az etikai tudattalan adja a társadalom kötését? *Ha ilyen etikai tudattalan nem létezik*, semmiféle politikai erő és bürokrácia nem képes összehozni és összetartani a társadalmat. *Ha viszont létezik*, akkor mi saját magunk, spontán szerveződünk családdá, klánná, törzzsé, céhvé, faluvá, várossá. Ez a működő társadalmi ökológia.

Roszak az etikai tudattalan kapcsán *Platonra* hivatkozik, aki azt tanította, hogy a szegénység nem a kevés tulajdont, hanem a nagy vágyakat jelenti.

Hosszan tárgyalja az uralkodó patriarchális eszméket. A patriarchális Én sérti mind a környezetet, mind a női személyiséget. A férfiaknak éppen úgy részt kell vállalniuk a gyereknevelésben, mint a nőknek. Úgy véli, hogy az a mód, ahogyan a világ alakítja a fiúgyerekek tudatát, nagy szerepet játszik a környezeti válság kialakulásában. — Amíg a férfiak uralják a tömegtájékoztatást és a műsorban csak olyasmik vannak, hogy terminátor, likvidátor, csúcsfegyverek stb., addig nem tudjuk magunkat megszabadítani a megsemmisítés erkölcsétől. Odakötődik a 12 éves gyerek lelkéhez, s ez lesz benne, amikor 30 éves üzletember, 40 éves ezredes vagy 50 éves politikus lesz belőle.

Roszak foglalkozik Huxley késői, Sziget című könyvével, amelyik — úgymond — átfogó ökológiai utópia. *Huxley* meggyőződése volt, hogy a vallás és a tudomány végül egy méltóságteljes, egymást kölcsönösen támogató egységben fognak összeolvadni. Szerinte az „örök filozófia" (az egyetemes tanítás, melynek gyökerei a nagy vallásos hagyományokban találhatók) nem igényli, hogy a modern tudomány tanításait seperjék félre. Utópiájában az óvodában kezdődik a mély rendszerek tanulmányozása és a bevezetés a vallásokba és az erkölcstanba. A tudomány mindennek a viszonyulásait tanítja. „Az elemi ökológia egyenesen az elemi buddhizmushoz vezet", írta.

Az ökopszichológia számára döntő fontosságú a gyerek fejlődése, az ökológiai ÉN megteremtése. Ennek fontos része a bolygó és más személyek iránti felelősségérzet.

Mit teszünk a gyerekekkel? Thomas Traherne-t idézi, aki így fogalmaz: „A gyerekek a világ örökösei és látják azokat a titkokat, amelyeket a tanultak könyvei sosem tárnak föl." A nyugati kultúrában felnőni azt jelenti, hogy ellenségesek leszünk a természettel szemben. Nem építünk a gyerekek természet iránti belső ragaszkodására, ellenkezőleg, kételyeket ébresztünk bennük. A tudat alatti ént megfosztjuk a veleszületett ökológiai bölcsesség jelentős részétől. A baj ott kezdődik, amikor az újszülöttet a kórházban elválasztjuk az anyától, megsértve a gyerek evolvált várakozását. Ezért kiabálva lép a világba, de a hagyományos társadalmakban nem. Kiabálása — tiltakozás. (*Charlene Spretnak* írja, hogy háromnapos gyerekét a júniusi meleg éjszakában kilopta a kórház kertjébe és bemutatta a fenyőknek, virágoknak, a holdnak, a csillagoknak — a kozmikus társadalomnak.) A mai pszichoterápia nem igyekszik felkelteni az igényt a tiszta levegő, a madarak éneke, a fák, a tenger, a hegyek, a folyók iránt.

A mai gyógyeljárások meg akarják szüntetni az egyénnek a többi egyéntől, családtól, társadalomtól való elidegenedését, ezzel szemben az ökopszichológia egy sokkal fontosabb elidegenedést: a személy és természeti környezet közöttit akarja fölszámolni. A mai pszichiátria *nem képes kezelni a fő bajokat, mert nem foglalkozik a tudattalan ökológiai szintjével.* Minden pszichológia a neurózis gyökereit keresi és azokat az erőket, melyek gyógyítják a zavart pszichét. Nyomoznak a titkok között a valódi identitás kulcsai után. *Freudnál* ez az incesztus és gyilkosság, *Jungnál* a mítoszok, szertartások, vallásos jelképek maradványai, *Reichnél* a meghiúsított orgazmus-energia tartalékai, stb. Csak a Gestalt-iskola keres mélyebb biológiai összefüggéseket a gyógyításhoz, csak ők használják az ökológia fogalmát.

***

A vallások ősi tanításai a maguk eredeti tisztaságában Isten vagy a Kozmosz szándékát, az evolúció kiteljesedését, az Ómega ponthoz való közeledést szolgálják, bár e tanításokat a mai ember gyakran nem érti meg. Az ipari ember, az aranyimádó, nemzetek feletti vállalatok mindent elkövetnek az emberi faj, a bolygó élővilágának elpusztítása érdekében. Rövidlejáratú anyagi hasznuk érdekében meg akarják semmisíteni, föl akarják számolni az ember ősi, hagyományos, természetet védő magatartását, s az ezt támogató vallásos gyökereket is.

A vallások ökológiai üzenete az ökológiai tudattalanra utal: ha azt nem tárjuk föl és nem engedjük hatni, akkor fajunk, kultúránk aligha éli túl az egyre jobban kibontakozó válságot.

TARTALOM

Tanulmány
Rupert Lay: Az eretnekségről 2–3
Farkas József: Jézus és az eretnekség 4–6
Rudolf Schermann: Újabb eljárás fenyeget? 7–8
Sajtószemle
Bulányi György fölmentésének sajtóvisszhangja (Szemelvények) . 9–10
Interjú
Kertész Eszter: Múlt és jövő határán (Interjú Dóka Zoltánnal) . . .11–12
Schanda Beáta: Pillamatfelvétel egy mai kibucról 19–20
Vitairat
Herbert Remmer: Péter sziklája homokra épült 13–14
Anneliese Lissner: Ne legyetek már olyan türelmesek! 14–15
Gyerekeknek Moha-mese
Három doboz 17–18
Erőszakmentesség
Csapody Tamás: Magyarország és a NATO-bővítés 21–24
Elmélkedések
Pintér Zoltán: Magánügy-e a vallás? 16
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–29
Környezetvédelem
György Lajos: Ökológiai tudatosságunk 30–31

HIBAIGAZÍTÁS

1997. decemberi számunk 7. oldalán az ajánlott könyv társszerzőjének neve helyesen: Vit László; a 16. oldal jobb hasábjának utolsó bekezdésében a dátumok helyesen: szeptember 21-től és szeptember 28-tól; a 31. oldal jobb hasábjának alján a bekeretezett közlés utolsó előtti szava helyesen: közcélú. Minden érintett elnézését kérjük!

Széchenyi-hegy

Néhány párás nap után egyetlen jeges éjszaka elég volt, hogy deréktól fölfelé jégruhába öltöztesse a hegyet, az élénk északi szél hívogatóan közel hozza a fák ágait, szinte az égre rajzolódnak. Ilyen nap egyszer van egy évben, fölmegyünk.

A nap vízszintesen süt nyugatról, mintha a világ tetején lennénk. Minden apró ágon és fűszálon kinőtt a zúzmara, halotti fehérbe vont minden élőt, szép és félelmetes. Apró, éles, pattogó hangok érkeznek minden irányból, szinte zengenek a jégtűkristályok, fény és árnyék fájóan éles ellentétekkel váltja egymást.

Hajolgatva lépkedünk ezernyi, máskor észre sem vett vékony kis ág között az árnyas erdőben, míg a fenyőtűpamacsok áttetsző jégruháján felparázslik egy-egy beszökött fénysugár, megállunk, közelről lefényképezem.

Bántóan tiszta a levegő, szél pengeti a merevítő huzalokat az antennatorony körül, a szikrázó napsütésben percenként leválik egy-egy jégdarab, százméteres magasságból hull alá némán, pörögve, szikrázva a fényben, lejjebb mintha lassulna, hang nélkül ér le, majd másodperc múlva halljuk a csattanást, amint a sima, jéggé fagyott hullámot formázó tegnapi esőréteget átszakítja a térdig érő hó fölött.

Az utakon ámulva sétáló, szánkózó emberek, mindenki csöndesen, szépen beszél, itt méltatlan lenne a másféle szó.

Másnapra elmúlik a varázslat, ködös, párás, szürke és csupasz ismét a hegy. Mi, emberek, a városban élünk, mint mindennap, megint.

B.E.

Kérjük Olvasóinkat, hogy január végéig újítsák meg előfizetésüket az impresszumban foglaltak szerint.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX/1. (47.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: GARAY András
Adress: H–2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1998-ra (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . .2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX. évf. 2. szám
1998. április
90,— Ft

Húsvéti színdarab

A kapitalizmus mint vallás

Jézus és a választások

Interjú Jankovics János festőművésszel

Moha-mese

Pápai instrukció a laikusok szerepéről

Vasárnapi elmélkedések

Környezetvédelem

Nagy Katalin

Az álmodozó

1. jelenet

Szereplők: Kaifás, Nikodémus, Gamáliel

KAIFÁS Meglesz, barátom, amit kértél. Ki fogjuk hallgatni.

NIKODÉMUS Én már beszéltem vele.

KAIFÁS S mit tudtál meg az ácstól?

NIKODÉMUS Arról beszélt, hogy újjá kell születnünk.

KAIFÁS Nagyszerű! Megpróbáltad? Sikerült? Magam csak olyannak látlak, mint eddig.

NIKODÉMUS Nem úgy értette, ahogy gondolod. Lélekben kell szerinte megújulnunk.

KAIFÁS Lári-fári. A prokurátor akkor is itt van, ha új lesz a lelkem. A prokurátoré pedig marad a régi, ő nem változik.

NIKODÉMUS A Názáreti nem érdekelt a prokurátor ügyeiben. Jahve királyságában gondolkodik. Kard nélkül akarja megmenteni Izraelt.

KAIFÁS Megmondhatod a Názáretinek, hogy ne strapálja magát. Izrael megmentésében valamivel több a tapasztalatunk, mint az övé. Hetenként hivat magához ez a gój, s hallgatnom kell bölcs megjegyzéseit: mire vigyázzak jobban meg még jobban, mert a Birodalom érdekei így, Róma meg a szenátus szándékai úgy stb. *(Gamáliel érkezik)* Csakhogy jössz. Nikodémus már tudja, hogy újjá kell születnünk. Téged is kiokított már erről a Názáreti?

GAMÁLIEL Hagyd, hogy kifújjam magam. Betániában jártam. Alig tudtam ideérni. Szamárcsikó hátán tartott bevonulást a város előtt a Názáreti, s ruhájukat terítik elébe Jeruzsálem tisztes polgárai. Dávid fiaként üdvözli őt az ujjongó tömeg.

KAIFÁS Na, kedves Nikodémusom, láthatod, így fest ez a Lélekben újjászületés. Reggel már mehetek is újra Pilátushoz. Majd megkérdezi, hogy én vagyok-e itt a főpap, s kértem-e engedélyt az illetékes centuriótól templomon kívüli felvonuláshoz.

GAMÁLIEL Nemcsak a prokurátor van a világon. Engem az érdekel, hogy mi mozog ebben az emberben. S hogy Adonájnak! – áldott legyen a neve! – tetszik-e, amit csinál.

KAIFÁS Jó neked. Irigyellek a gondjaidért. De hamar beszűkülne érdeklődésed, ha Neked kellene fel-felsétálnod a pretóriumba.

NIKODÉMUS Adonáj főpapja is vagy, Kaifás, nemcsak Pilátus bábja.

KAIFÁS Meg vagyok áldva a barátaimmal. Az egyik szentebb és bölcsebb, mint a másik. Értsétek meg, ti Izrael okosai, hogy a prokurátor két esetben boríthatja ránk az asztalt. Az egyik: ha tetszik Adonájnak, amit a Názáreti meg mi csinálunk. A másik eset pedig, ha nem tetszik neki.

GAMÁLIEL Nem lehet mindenből politikai kérdést csinálni. Izrael vagyunk, az Isten népe, küldetésünk van: Sionhoz kell jönniök az összes nemzeteknek! Pilátus nem lehet számunkra végső és egyetlen eligazító. Népünknek, küldetésünknek pedig te vagy a főpapja. Felelősséged van Isten s az ő Izraeljének színe előtt.

NIKODÉMUS Már megbocsáss nekünk. Nemcsak a Názáreti, de Isten mindannyiunk által elismert és tisztelt tolmácsai, köztük Jeremiás is, arról énekeltek, hogy új szívet teremt belénk Adonáj, a hatalmas. Ezt te is jól tudod.

KAIFÁS Nagyon szép tőletek megtisztelő bizalmatok szerény személyem iránt. Mit gondoltok, a Názáreti is belém veti reményei horgonyát?

GAMÁLIEL Ezt nem tudom. De mit számít ez? Nem az ő főpapja vagy, hanem a Mindenhatóé.

NIKODÉMUS A Názáretinek nincsenek főpapi ambíciói. Mózeshez hasonlította már magát, Áronhoz soha.

KAIFÁS A minap itt járt nálam egyik írástudótok. Beszámolt a Názáreti egyik szabadtéri előadásáról. Arról beszélt ott, hogy Jahve szőlőskertjében – én is, ti is, írástudók, rosszul dolgozunk. Legyilkoljuk küldötteit. El is veszi tőlünk ennek folytán Jahve a királyságot. Mit gondoltok, kinek adja majd oda? Gyümölcsöt hozó népnek, amelyik jól dolgozik a szőlőben, s beszolgáltatja a termést. Ez a kiváló minőségű társaság alighanem azonos a Lélekben újjászületőkkel. A Názáreti meg a halászlegényei bizonyára már újjászülettek. Ne áltassátok magatokat. Ez a szerencsétlen ácsmester Messiásnak képzeli magát. Lehet, hogy nem képzeli magát főpapnak, de ennél ő magasabbra néz. A várva várt Messiásnak, új Mózesnek álmodja magát. Majd választ magának Áront is, de halászlegényei közül.

GAMÁLIEL Biztos, hogy jók az értesüléseid? Idáig még az Isten egyetlen tolmácsa sem tört hatalomra. Sámuel sem. Nem önmagát, hanem Sault, Dávidot kente fel királlyá.

KAIFÁS Jók az értesüléseim. A feleségemet időnként felkeresi Kafarnaumból Szalóme, az unokanővére. Két fia is együtt menetel az áccsal. Szalóme elpletykálta Sarahnak minap, hogy odament a Názáretihez, s megkérte, hogy az ő két fia üljön majd jobbján és balján, ha megvalósul a Názáreti-féle királyság.

NIKODÉMUS S mit válaszolt neki?

KAIFÁS Csodálkozni fogtok: nem mondta, hogy nem lesz királyság.

GAMÁLIEL Hanem?

KAIFÁS Azt válaszolta, hogy erről mennyei Atyja fog dönteni. Maga a Magasságos fog minisztereket állítani mellé.

GAMÁLIEL Nekem ez tetszik. Az Örökkévalótól várja, hogy berendezze a Maga királyságát.

NIKODÉMUS Gamálielnek igaza lehet.

KAIFÁS Hol éltek ti, Isten barmai!? Pilátus a maga és Antiochia szír légióival eltapos bennünket mint egy varangyot, mielőtt egyet mozdulunk... A Názáreti vagy akárki. Ti pedig arról teologizáltok itt nekem, hogy az Örökkévaló kompetenciája-e miniszterekét állítani a Názáreti királysága számára.

NIKODÉMUS Már megbocsáss, de neked agyadra ment a hivatalod, s csak pretóriumban meg Pilátusban gondolkodol. Elfelejted, hogy Isten kiválasztotta magának ősatyánkat, Ábrahámot, hogy benne áldassanak meg a föld minden nemzetségei. Mi vagyunk Ábrahám ivadékai. Nem adhatjuk alább. Nemcsak Római Birodalom van a világon. A birodalmak jönnek s mennek, de Isten tervei örökök, s meg kell valósulniok. S rajtunk is fordul, hogy megvalósuljanak. Akármilyen terhes is Jahve népének lenni. Az ősatyáknak tett ígéretek az Isten ígéretei. Szövetségét Isten vissza nem vonja. S ezt neked jobban kell tudnod, mint nekünk. Te hordod a szent efódot.

GAMÁLIEL Beszélj a Názáretivel. Biztosan jó szándékú ember. Érts szót vele! Ne legyen már a prófétagyilkolás mindörökre főpapi szakma! Törd meg végre a történelem eddigi menetét. Ne gondold, hogy kényszerpályán mozogsz!

Kezdj végre valami újat! Nem engedhetjük meg magunknak erőink megosztását. Te sem akarhatsz mást, mint Jahve királyságát. Hátha van ennek az embernek üzenete számodra is. Gondold meg, mit csinálsz!

KAIFÁS Na végre, kibújt a szög a zsákból. Ha nem lennétek olyan vének, a Názáreti befogadhatna titeket is mezítlábasai közé.

NIKODÉMUS Csúfolódással nem jutunk előbbre.

KAIFÁS Nem kell mindjárt megsértődnötök. Helyette inkább gondolkodjatok. Lehet, hogy azt mondjátok: hitetlen vagyok. Nem vagyok hitetlen. Mindent hiszek. De azt tudom, hogy két lehetőségünk van, s ti folyton egy harmadikról beszéltek.

GAMÁLIEL Mi az a kettő?

KAIFÁS Táncolnunk, ahogy Pilátus fütyül – ez az egyik.

NIKODÉMUS S a másik?

KAIFÁS A teljes nemzeti végpusztulás.

GAMÁLIEL Eltúlzod a dolgot.

NIKODÉMUS A Názáreti szelíd. A zelótákat nem találod közöttük. Ő tényleg a messiási országról álmodik. Nincsenek katonái. „Nem ártanak, nem ölnek sehol szent hegyemen” – erről énekelt Izajás is.

KAIFÁS Csakhogy én nem vagyok költő, hanem reálpolitikus. Ha Jeruzsálem a szent hegy, akkor tudomásul kell vennem, hogy jelenleg ott légiók vannak, s azok bizony azért vannak ott, hogy öljenek. Ha majd az Örökkévaló eltakarítja innen a légiókat, Izajás azonnal aktuális lehet. Lehet. De erre idáig még nem volt példa. Csak arra, hogy vagy nemzeti karhatalom ellenőrzi Siont, a szent hegyet, vagy pedig Babylon királya, vagy Nagy Sándor valamelyik utóda, vagy mint most, a kitteusok.

GAMÁLIEL Te nem hiszel Isten tolmácsainak.

KAIFÁS Dehogy nem. Nem várom kevésbé álmaik megvalósulását, mint ti. De nem teszem kockára álmokért azt, ami még megvan.

NIKODÉMUS Mi van meg? Ez a nyomorult megalázott szolgaság. Az, hogy az a gój a pretóriumban úgy ráncigál, ahogy akar. Téged, Izrael főpapját.

KAIFÁS Maga az Örökkévaló kívánja tőlem, hogy elviseljem a ráncigálást. Ettől a fajankótól, aki nem ismer semmit a mi történelmi szerepünkből, a próféták álmaiból, Isten velünk kötött szövetségéből. Csak a szenátus hajón érkező rendelkezéseit, meg az antiochiai futárposta közleményeit olvassa. Ebből áll a tudománya. Tárgyalnátok egyszer vele ti. Mindjárt alább szállnátok, s megtanulnátok, mire van lehetőségtek. Arra, hogy fejet hajtsatok kívánságainak. Hivatkozhatnátok a Tórára, de hamar rájönnétek, hogy értelmetlen. Megpróbáltam nem egyszer. Megkérdezte, hogy jóváhagyta-e már ezt a Tórát vagy mit a szenátus. Enélkül nem érdekli őt.

NIKODÉMUS Így aztán nem tudsz mit kezdeni a Názáretivel, meg az új szívvel és újjászületéssel.

KAIFÁS Ahogy mondod.

GAMÁLIEL Ezért kellene beszélned vele.

KAIFÁS Szerintem ugyanolyan értelmetlen, mintha Pilátussal beszélnék, de lelketek rajta, szervezzétek meg a találkozót.

2. jelenet

Szereplők: Jézus, Nikodémus, Kaifás

JÉZUS A Mennyek Királysága nem érinti a politikai hatalmat. Nincs szüksége rá. Ahol két emberi szív egymásra talál, ott az Isten s az ő királysága. Ahol két család megérti egymást, Isten lakást vett náluk.

NIKODÉMUS De a Templom meg a zsinagóga csak a közhatalom ellenőrzése alatt tud funkcionálni, s már ott is vagy a közhatalomnál.

JÉZUS Az Isten Országának nincs szüksége középületekre. Lélekben és istennektetszésben kell Jahvet szolgálnunk, s ez lehetséges templom, még zsinagógák nélkül is.

NIKODÉMUS Mi tartja akkor össze Izrael gyermekeit, akik idehaza meg a diaszpórában élnek?

JÉZUS A barátság.

NIKODÉMUS S akkor hol mutatjuk be az áldozatokat?

JÉZUS Istennek nincs szüksége áldozatbemutatásokra. Jahve irgalmat akar. Etessétek meg az éhezőt! Kenyeretek megosztása a templom, az áldozat meg a főpap.

NIKODÉMUS Mester, bocsáss meg, kopogtatnak.

(Nikodémus feláll, ajtót nyit, s belép Kaifás. Jézus feláll)

KAIFÁS Legyen üdvözölve a Názáreti Rabbi, s Te is, Barátom.

JÉZUS és **NIKODÉMUS** Shalom, shalom.

NIKODÉMUS Foglalj helyet, Főpap.

KAIFÁS *(Jézushoz)* Tanítványaidat nem hoztad magaddal, Rabbi?

JÉZUS Nem illett volna. Majd elmondom nekik, amire megtanít bennünket a Lélek találkozásunk órájában. Örülök, hogy lehetővé tetted beszélgetésünket.

KAIFÁS *(Nikodémushoz)* Mire jutottatok?

NIKODÉMUS A Rabbi éppen arról beszélt, hogy Pilátus, nem Pilátus, nem tudja megakadályozni Jahve Királyságát, mert e Királyságnak nincs szüksége templomra, zsinagógára, még áldozatbemutatásra és főpapra sem, csak irgalomra meg barátságra. Szerinte van tehát harmadik út. A pogány jelenléte sem akadályozhatja az Ország megszületését, nemzeti királyság sem tudja megteremteni azt. Más síkon, más dimenzióban él ez az Ország.

JÉZUS A Mennyek Országa nem ebből a világból való. Nem érinti a közhatalmat. Élet, istennektetsző élet, a szeretet hatalmának az Országa ez, amelynek nincs szüksége állami támogatásra.

KAIFÁS Egyetlen dimenzió van csak. Mi van, ha Izraelt megtámadják? Importálunk hadsereget, amely megvéd bennünket?

JÉZUS Miért és ki támadná meg? Itt vannak a Birodalom légiói. De ha megtámadják is, a támadók dolga meg a légióké a vérontás.

KAIFÁS Te és a tieid pedig majd nézik a verekedést?

JÉZUS Nem. Bekötözzük és ápoljuk a sebesülteket, eltemetjük a halottakat.

KAIFÁS A támadókét vagy a kitteusokét?

JÉZUS Nem kérünk személyi igazolványt a sebesültektől, a halottaktól sem. Az irgalom nem ismer etnikai határokat.

KAIFÁS Tisztában vagy azzal, hogy az, amiről beszélsz, még soha és sehol nem valósult meg? Ha Mózes így gondolkodott volna, még mindig ott élhetnénk Gószen földjén. Józsue fegyverei nélkül soha nem jutottunk volna el ide, a megígért Földre.

JÉZUS Gószenben is lehet dolgozni és szeretni. Jahve megáldja azokat, akik ölni nem, csak ölelni tudnak. József kard nélkül ejtette meg Putifár és a fáraó szívét. Azóta már betölthette volna népünk nemcsak a Jordán, de még a Nílus völgyét is. Ábrahám Istene megígérte, hogy benne megáldja a Föld minden nemzetségét. Nemcsak Jákob vér szerinti utódaira vonatkozik az áldás. Az egyiptomi nyelvet beszélők is Isten teremtményei. Ők is eltanulhatták volna atyáinktól, hogy nem hódításokban és honfoglalásokban, harci kocsikban és kardforgatásokban áll az istennektetsző élet, hanem Isten kedvének keresésében. Isten pedig nem a vérontás istene.

KAIFÁS Rabbi, te lemondasz Dávid királyságáról. Megtagadod a múltunkat, elveszed Izrael reményét; azt, hogy egyszer még megint miénk lesz ez a Föld, amelyért őseink annyi vért hullattak.

JÉZUS Izrael főpapja, kell az Istennek az, amiről beszélsz? Kell Izraelnak az, amiről beszélsz? Mi lett az eredménye Józsue, Dávid, a Makkabeusok csatáinak? Mi a gyümölcse napjaink fegyveres lázadásainak? Halottak, özvegyek, árvák, sírás, nyomorúság. Mért gondolod, hogy ez a maroknyi Izrael uralkodhatnék a világ összes többi népe felett? Eddig még a leghatalmasabbnak is csak ideig-óráig sikerült. Aztán jött egy erősebb, legyőzte őket, és zsarnokoskodott a meghódítottak felett, szedte az adót, építette a harci kocsikat, amíg nem jött megint egy erősebb. Van ennek értelme?

KAIFÁS Ide figyelj, te názáreti Rabbi! Én csak arra vagyok kíváncsi, hogy kikkel tudod elhitetni azt, amit mondasz. Talán tudod, hogy Szalóme, Zebedeus asszonya, rokona a feleségemnek, s így tudok róla, hogy Szalóme két legényfia is a tanítványaid közé tartozik. Ne haragudj rám, hogy így mondom: Ők megeszik ezt a tanítást? Ők nem jobbodon és balodon akarnak ülni királyságodban? Ők nem arról álmodoznak, hogy leváltod Pilátus és a Római Birodalom hatalmát, s te leszel majd dicsőséges uralkodó Izraelben, s ők a minisztereid? Találtál már egyetlen férfit ebben az országban, akivel el tudtad hitetni az álmaidat?

JÉZUS Az Isten titkait kérdezed. Én nem tudom. A magvető sem tudja, melyik magból lesz kalász és termés. Küldetésem csak az, hogy vessem annak az Istennek a magját, aki maga a szeretet és az ölelés. Én csak azt tudom, hogy Isten nem azért teremtett Földet, hogy csataterekké rondítsuk azt. Az asszonyok sem azért szülnek, hogy tömeggyilkosokat neveljenek, meg hősi halottakat sirassanak. Temelletted szól a történelem, a múlt s a Gyilkosság Atyja. A Hazugság Atyja is ő, s tőle származik az a nyomorult reménytelenség, hogy ennek már mindörökre így kell lennie. Mind az idők végezetéig, amikor a Hold s a Nap lehull az égről, s eljön a Vég. De Atyánk, aki a mennyekben van, nem erről álmodik, hanem azt akarja, amiről én szólok Neked. S akinek füle van a hallásra, meghallja azt. S nem lesz hitetlen, hanem hívő.

KAIFÁS Ide figyelj, Rabbi! Én nem vitázom veled. Arra való Nikodémus meg a többi írástudó. De tudom, hogy minden rendes zsidónak a háza táján, kertjében, jól lezsírozva, ott van elásva egy görbe kard, s alig várja, hogy elhitesse vele valaki, hogy itt az óra és lehet gyilkolni. Én meg tudom, hogy nincs itt az óra. S nem tudom, hogy száz vagy ezer vagy mennyi évet kell várni, hogy az az óra itt legyen. Én csak azt tudom, hogy amíg áll Jeruzsálemben a templom, ide haza lehet jönni áldozatot bemutatni s imádkozni azért, hogy Jahve megelégelje a büntetést, s végre felvirradjon Izraelnek, s ne tapodják idegenek Izrael annyi vértől megszentelt földjét.

NIKODÉMUS Megbocsássatok már, ha én is szólok. Egymást meg nem győzitek. Én mind a kettőtöket értelek. Főpap, a te szolgálatod, Rabbi, a te álmaid megférhetnének békén egymás mellett. Az áldozatok, amiket bemutatsz a templomban, nem akadályozzák a Názáreti reményeit. A magvetés nem zavarja a templomi áldozatok rendjét. Jézus és tanítványai nem szítanak lázadást Pilátus ellen. Mért ne ölelhetnétek át egymást. Kaifás, te vagy a jelen. Názáreti, te lehetsz Izrael jövője. A Magasságbeli áldása ott lehet mindkettőtök munkáján.

KAIFÁS Minden írástudó összekeveri a valót meg az álmokat. Szakmai betegségtek ez. Ha valaki sokat olvassa Izajást, előbb-utóbb elhiszi, hogy szénát eszik az oroszlán. Mi itt ketten megegyezhetnénk, hogy kölcsönösen tiszteletben tartjuk egymás mesterségét. De ez nem sokat segítene, neked sem. Azt hallottam, hogy a Tibériási tenger mellett egyszer már megindult ötezer férfi a Rabbi felé, hogy királlyá tegyék. S te, Jézus, elmenekültél előlük. Nem fogsz tudni mindörökre elmenekülni előlük. Nem tudom, hogy mire teremtette Isten az embert, csak azt tudom, hogy az egyik ember uralkodni akar a másikon. S ha sikerülne is a rád hallgatókat megtartani magvetéseddel álmaid mellett halálodig, ha lehunyod a szemed, a téged követők azt fogják csinálni, ami elől elmenekültél. Királyt akarnak majd maguknak. S a te majdani Sámueled is be fogja látni, hogy valakit királlyá kell kennie néped közül. Csinálhatsz, amit akarsz. Nyomodba jön majd egy új Mózes, akinél egyszer majd betelik a pohár, megöli a rabszolgatartót, és Józsuét nevel. S kezdődik minden elölről. Ezt sem én, sem te, sőt maga az Örökkévaló – bocsánat főpapi fejemnek – sem tudja megakadályozni.

NIKODÉMUS Bízd rá az ügyet Istenre. Ha Gamáliel itt volna, mondaná: Isten ellen ne hadakozzunk!

KAIFÁS Nem bízhatom rá, mert van tisztemből folyó történelmi felelősségem. Felülről kaptam. S ez nem kevesebb, mint Izrael egységének megőrzése. Ma Izraelt a remény meg a Templom tartja össze. A Rabbi számára Izrael reménye nem remény. Reménytelen akár Izrael, akár a Római Birodalom jövőjében. Ő Jahve Királyságában reménykedik, amelyben nem tanulnak fegyverviselést. Ő is sokat olvassa Izajást. Az Izajásokat eddigelé idejében kettéfűrészeltük, mielőtt megbonthatták volna álmaikkal Izraelt, s elvehették volna tőle az atyák reményét.

JÉZUS Bocsáss meg neki, Atyám, ha nem tudja mit beszél! S jaj Neked, Főpap, ha látsz és hallsz, és mégis vakká és süketté teszed magad!

KAIFÁS *(Nikodémushoz)* Látod, hogy fölösleges volt a találkozás. Jöjjön, aminek jönnie kell! *(Feláll és távozik)*

3. jelenet

Szereplők: Sarah (Kaifás felesége), Gamáliel, Nikodémus, Kaifás

SARAH Isten hozta az urakat. Férjemet minden percben várom. Pilátus hivatta őt. De ennek van már vagy másfél órája. Készítettem egy kis uzsonnát. Hozhatom?

GAMÁLIEL Talán várjuk meg őt. Egyébként sajnálom, hogy éppen órám volt a főiskolán, s nem vehettem részt a találkozón a Názáretivel. Mire jutottatok?

NIKODÉMUS Talán semmire. Kaifás feldúltan távozott. Szememre hányta, hogy rávettem a találkozásra.

SARAH Nagyon dühös volt, amikor hazajött. Azt mondta, hogy legközelebb majd akkor találkozik ezzel az emberrel, amikor kötélvégen viszik őt a Nagytanács elé.

GAMÁLIEL Mért nem tudtak szót érteni?

NIKODÉMUS Tóra va Nabim.

GAMÁLIEL Hogy érted ezt?

NIKODÉMUS Kaifás Mózesben és Izraelben gondolkodik. A Názáretinek pedig kevés, hogy Izraelra gondoljon, neki a szigetek is fontosak. Az ő Örökkévalója minden népnek az Istene. Nem akarja Izrael győzelmét. Senki győzelmét sem akarja. Az emberiség testvériségére gondol, s azt hiszi, hogy Sionhoz kell jönniük az összes nemzeteknek, hogy megtanulják, miként kell elégetni minden menetelő harci csizmát, s azt is, hogy a kardokból szőlőmetsző kések legyenek. Megkaptam Kaifástól én is a magamét. Tulajdonképpen te is. Szerinte agyunkra mennek a próféták.

GAMÁLIEL S a Názáreti nem mennydörgött az írástudók ellen?

NIKODÉMUS Senki ellen sem mennydörgött, csak a végén mondott valamit, ami sérthette Kaifást.

GAMÁLIEL S mi lesz most? *(Bejön Kaifás)*

MIND Shalom, shalom, shalom.

KAIFÁS Szokása szerint megváratott. Majd megkérdezte, hogy mennyi zarándokot várok húsvétra. Mondtam, hogy bizonyára annyian jönnek, mint máskor. Felajánlotta, hogy szívesen gondoskodik a templom külső udvarán rendfenntartó erőkről. Meg kellett köszönnöm szívességét azzal, hogy majd élünk ezzel a lehetőséggel, ha szükségünk lenne rá.

GAMÁLIEL A betániai úton történteket nem említette?

KAIFÁS Szerencsémre nem. Különben magyarázhattam volna, hogy miért nem vagyok felelős érte. *(Sarahhoz)* Ennék, innék valamit.

SARAH Már kínáltam az urakat, de azt mondták, hogy várjunk meg téged. Már hozom is. Egyébként kérni akartalak, hadd maradjak köztetek, valamit szeretnék elmondani nektek. *(Közben gyümölcsöt, poharakat, korsót tesz eléjük az asztalra)*

KAIFÁS Te vagy házam asszonya. Nem kell kérned. Mondd, amit akarsz.

SARAH Itt járt nálam Szalóme. Újra elmondta, hogy férje torkig van a Rabbival, de a fiúk hajthatatlanok. János rajong a „Mesterért”, de Jakab is szilárdan kitart mellette. Az újdonság abban, amit mondott, az volt, hogy Szalóme is nyugtalankodik. Fiai arról számoltak be neki, hogy a Rabbi egyre sűrűbben mondogatja, hogy a főpapok kezébe kell esnie, akik megölik őt. Ott van köztük egy Péter nevű tanítvány is. Az megpróbált tiltakozni ez ellen a lehetőség ellen, de a Mester erélyesen leállította: Távozz tőlem, Sátán – mondta neki. Azóta a fiúk inkább hallgatnak, amikor ezt a témát a Rabbi újra előhozza. Szalóme sem érti, hogy miért ilyen borúlátó a Rabbi, s azt még kevésbé érti, hogy miért bántotta Pétert, aki el akarta volna kerültetni vele az erőszakos halált.

KAIFÁS Az a Péter nyugodtan tiltakozhat, de feleslegesen. A Názáreti jól látja a dolgokat. Kisded játékainak hamarosan végét szakasztom.

GAMÁLIEL Gondold meg jól! Úgyis eleget beszél arról, hogy atyáink meggyilkolták a prófétákat, s a nép ilyenkor is lelkesen hallgatja. Szükséged van a népharagra?

KAIFÁS A népharaggal könnyen megbirkózom. Ha keményen odaütök, hallgatni fognak.

SARAH Szalóme fiainak, ugye, nem lesz bajuk?

KAIFÁS Törődöm is én ezekkel a kamaszokkal. Majd jól felpofozza őket Zebedeus, s ha visszamennek hálóikhoz, a kemény munka kiveri a fejükből ezeket az ács-féle hülyeségeket. Meg azt is, hogy ők ülnek majd jobb felől, meg bal felől.

NIKODÉMUS Nem teheted meg jó lelkiismerettel, hogy így oldjad meg ezt a Názáreti-problémát.

KAIFÁS Nem tudom másként megoldani. Ami pedig a lelkiismeretemet illeti, ne aggódjatok. Én nem vagyok írástudó. Nem engedhetem meg magamnak a lelkizést. Amikor Jeruzsálemet ostromolják, s egy Jeremiás közben hülyéskedik, a ciszterna mélyén van a helye.

GAMÁLIEL Most nincs ostrom Jeruzsálemben.

KAIFÁS Több van, mint ostrom. El van foglalva. Ha a miénk volna, a Nagytanácsban oszlopra állítanám a Názáretit, s prédikáltatnám, legalább egyszer jól kiröhöghetnénk magunkat. Értitek ti egyáltalán, mi van ennek az embernek a megkótyagosodott fejében? Végzek vele. Lelkiismeretem alapján végzek vele. Idejében. Lehet, hogy máris késésben vagyok.

NIKODÉMUS Mi háborít fel benne ennyire? Kevés jobb szándékú emberrel találkoztam vele. Talán egyike a legkülönbeknek, akiket Izrael Istene elküldött hozzánk.

KAIFÁS Ezt én nem vitatom. Már mint a jó szándékát meg az ő lelkiismeretét. De azt tudom, hogy Izraelt meg kell szabadítanunk tőle. Ha ez az összes nemzetekben gondolkodása behatolna az írástudók fejébe is, megnézhetnénk magunkat. Amíg halászok meg vámosok figyelnek rá, nincsen nagyobb baj a megszokottnál. Fellázadnak, lemészárolnak néhány római katonát meg a családjukat, aztán jön a megtorlás, s ötezer honfitársunkat kivégzik. Ezt eddig sem tudtuk megakadályozni, ezután sem tudjuk.

GAMÁLIEL Ne haragudjál, de annyiszor mondtam már Neked, hogy a Názáreti ellene van minden vérontásnak.

KAIFÁS Nem hiába mondtad, megértettem. Találkozásunk óta magam is megbizonyosodtam róla. Éppen ezért jutottam döntésre. Ezt az embert el kell hallgattatnom. Mielőtt még szétszakítja Izraelt. Ha hülyíteni akarja az emberiséget, hülyítse, de ne minket. Nem nyúlok hozzá, ha rábírjátok, hogy menjen el, ahová akar. De Izrael földjén nem tűröm tovább.

NIKODÉMUS Mondtuk már, hogy megpróbáltuk. Azt mondta, hogy Isten tolmácsának Jeruzsálemben kell elvesznie.

KAIFÁS Legyen úgy, ahogy akarja.

GAMÁLIEL Változatlanul az az érzésem, hogy Isten ellen hadakozol. Ez az ember meg van győződve az igazáról. Ennek az embernek az érveire nem tudunk semmit sem mondani. Ez az ember azt mondja, amit a szívünk mélyén mindannyian, mi is érzünk. Az Örökkévaló nem gondolkodhat egy maroknyi nép, a mi népünk érdekei szerint se. Minden ember az Örökkévaló alkotása. Ez a Názáreti az Isten és minden ember ügyét képviseli.

KAIFÁS Ha Jeruzsálemben marad, én leszoktatom róla. Semmi ellenérzésem nincs iránta. Sajnálom. Sajnálom, mert hülye. Jószándékú hülye. Izrael népéé a dicsőség, hogy megszülte az emberiség történelmének általunk ismert legnagyobb álmodozóját. De ebbe az álmodozásába belepusztulhat a nemzetünk. Templomunk, hazánk, mindenünk. Én nem hiszek ennek az ácsnak. Én Mózes Istenének hiszek, aki azt mondta neki, hogy vezesse el Jákob ivadékait erre a Földre, s Józsuét nevelt, aki megtisztította ezt a Földet az itt lakóktól. Dávid parittyájának az Istenében hiszek, aki leteríti nekünk tegnap a filiszteusokat, holnap pedig a... majd megmondom kiket. Várok. Tudok várni és remélni. S minden utódomnak is ugyanez lesz a dolga. Izrael minden felelős főpapjának. Ha Nektek jobban tetszik: a lelkiismereti kötelessége.

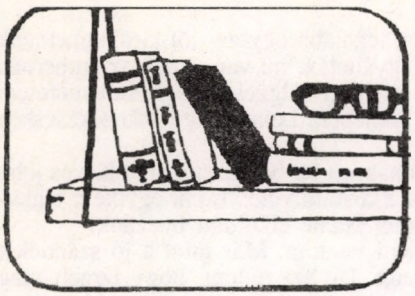
SARAH Szalóme is hallgatja olykor a Názáretit. Megrendítette Szalómét, amikor a Názáreti azt mondta, hogy hatalma van odaadni az életét, és vissza is venni azt.

NIKODÉMUS Nem tudom, mire gondolhatott, de azt tudom, ha Izajásra gondolok, hogy egy embert ketté lehet fűrészelni, de a gondolatait nem. Azok megmaradnak.

KAIFÁS Szerencsére a Názáreti nem ír. Tekercsei nem kerülnek be a zsinagógákba.

GAMÁLIEL Leírhatják mások.

KAIFÁS Nem bánom, csak héberül ne írják. Bolondítson meg velük másokat, ne minket. Ha egy kicsit jobban ismernétek az embert, a valóságost, s nem a szövegeiteket bújnátok, ti is megértenétek. Lehet, hogy valakiket elbűvöl szavaival. De azok nem embernek valók. Az ember élni akar, s nem keresztre kerülni. S ha egyszer valakik majd a Názáretire fognak esküdni, azoknak a főpapjai és királyai sem fognak mást csinálni, mint amit mi csinálunk, amióta Mózes idehozott minket. Legfeljebb a Názáreti nevében fogják kivégezni őket. De kivégzik őket, ha ezeket a hülyeségeket képviselik.

Franz Segbers

Egy parfüm örökkévalósága

A kapitalizmus mint vallás

Az ég istenei ismét föltűnnek – a piac bálványaiként. A kultusz-marketing célja, hogy vallásos módon birtokoljuk az árukat. A reklámstratégák időközben egész teológiai gondolatépítményt alakítottak ki a kapitalizmus vallása körül.

Közel az örökkévalóság ahhoz, aki Calvin Klein „Eternity" nevű parfümjét használja. – Otto Kern egy utolsó vacsorai jelenettel reklámozza a legújabb farmerkollekciót. Ugyanez a cég ágyékkendővel ábrázolja Ádámot és Évát a Paradicsomban; de miután kiűzték őket onnan, mindketten Otto Kern-farmert viselnek. A reklámplakát alcíme: „Ádámmal és Évával együtt azt kívánjuk, hogy az ember megteremtse Paradicsomát a földön." – Az egyik cigarettamárka evangéliuma: „Come together!" – Egy bodorított szőke hajú, hosszú fehér ruhájú nő a Thierry Mugler-ház „Angyal" nevű parfümjét hirdeti. – Az egyik férfiparfüm vallási megvilágosodást kínál: A reklámplakáton fénysugár töri át a sötét felhőzetet, s a fénysugárban mennyei jelenésként tűnik föl a „Heaven Chopard" férfiparfüm. – Az egyik testápoló neve: „Voile celeste" – Mennyei fátyol. – Calvin Klein „Eternity for men"-t (Örökkévalóságot a férfiaknak) ígér egy kölnivizével. – Más cégek egy utolsó vacsorai jelenetben meztelen mellekkel megjelenő nőkkel próbálják ugyanezt elérni, vagy apácákat mutatnak, akik cigarettázásra csábítanak. – A Benetton cég Jézus megfeszítésével reklámoz: a vad római katonák elegáns és könnyed Asolo csizmát viselnek.

Semmi, még a vallási jelképek sem mentesek attól, hogy ki ne használják őket a forgalom fokozására. Hermann Barth, a Németországi Evangélikus Egyház elnökhelyettese élesen kifakadt a keresztény jelképek leértékelése ellen: „Az embereknek nemcsak természetes, hanem jelképes erőforrásokra is szükségük van, amelyek ösztönzést és tartást adnak az életnek... Aki szándékosan kárt okoz ezekben vagy tönkreteszi őket, az nem kevésbé bűnösen cselekszik, mint azok, akik megmérgezik és elpusztítják a föld természetes erőforrásait."

A reklám tölti ki az egyházak hagyta űrt

Morális intelmekkel azonban nem lehet elintézni a dolgot. *A vallási jelképek értékesítését stratégiailag tervezik meg,* amint ezt két marketing-professzor kimutatta. „A vallás funkciójából kiindulva akarjuk értelmezni a marketing új stratégiáit" – írja Norbert Bolz, az Esseni Egyetem kommunikációelméleti professzora, és David Bosshart, a neves svájci Duttweiler Intézet trendkutatója közös könyvükben, amelynek címe: „Kultusz-marketing: A piac új istenei" (Econ Verlag, Düsseldorf 1995). Alig egy év elteltével már a második kiadása jelent meg ennek a marketing-szakkönyvnek. A két professzor a reklámot állítja a vallás funkciójának megüresedett helyébe. Egész teológiai gondolatépítmény bontja ki a kapitalizmus vallását. A teológia és az egyházak azonban sajátos módon nem veszik tudomásul ezt az új vallást, csodálkozik egyik interjújában N. Bolz (Publik-Forum, 1996/22).

A szerzők bizonyítják az egyházaknak, hogy spirituális sivatagot hagytak maguk után. Miután alkalmazodtak az értelmetlenségig varázsát veszített modernitáshoz, nincsenek többé abban a helyzetben, hogy segítséget nyújtsanak az élethez. „Éppen a mi oly közömbös korunkban mérhetetlen igény van az istenekre" – diagnosztizálják a szerzők a vallás jelenlegi helyzetét. *„Az istenek, akik eltűntek a vallások egéről, most a piac bálványaiként tűnnek föl újra."* A jelenkor nagyon is vallásos: „A modern vallásosság helyszínei nem a hagyományos templomok, hanem a fogyasztás templomai" (218 – az idézett könyv oldalszáma). A világnak a tudomány által végrehajtott varázstalanításával szemben a marketing emberei „az esztétikai újjávarázsolás stratégiájára építenek" (11).

Ezt a vallási helyzetet használják ki a piac stratégái. Az egyházak a „modernitás csapdájába" estek. Attól szenvednek, hogy a realitásnak és a modernitásnak olyan jól megfelelnek. Ilyen körülmények között nem képesek többé teljesen fönntartani a halhatatlansággal, az örökkévalósággal, a lélek üdvösségével kapcsolatos ígéreteiket. „Ezeket a régi nagy eszméket és ígéreteket most a marketing és a reklám ragadja magához mohón", mondja Norbert Bolz az említett interjúban. Az egyházak szerinte túlságosan felvilágosultak és túl kevéssé vallásosak, túlságosan modernek és túl kevéssé rituálisak. Isten helye ezért megüresedett, és az árureklámozás tölti ki. Mivel a piacok túltelítettek, a reklámoknak a szokványos értelemben nincs esélyük arra, hogy eladhatóvá tegyék a termékeket. A szerzők ezért új piacosítási stratégiát fejlesztenek ki: a kultusz-marketinget. „Mert csak így lehet a fogyasztási javak túltelített, globalizálódó piacán forrón »megkívánttá« tenni banális termékeket" (11). Az emberek spirituális keresése áldás a forgalom növekedése számára.

Karl Marx iskolájában

Hogy kihasználhassák a vallást a forgalom növelése érdekében, Marxhoz fordulnak kölcsönért. Marx halott. De most éppen ott támasztják föl, ahol nem vártuk volna. A marketing stratégái éppen Marx kapitalizmus-analízisét teszik magukévá. Ugyanarra az analitikai nézőpontra helyezkednek, mint ő. A reklámemberek és Karl Marx közös kiindulási pontja az a szembeötlő tény, hogy a világ „áruk roppant gyűjteménye" (K. Marx, A tőke, Berlin 1977, I, 49). A világnak ez a jellemzése ma sokkal gigantikusabb méretekben érvényes, mint Karl Marx korában. *Marx az áru kettős karakteréről beszél. Van csereértéke, és van használati értéke.* A két reklámszakember „grandiózus meglátásnak" nevezi ezt a megkülönböztetést (199). Az áruk nem csupán egyszerű használati javak, nem csupán szükségleteket elégítenek ki, hanem önálló életre is kelnek. Kezeinek terméke uralkodik az emberen. Ezt a folyamatot Marx az áru fétis (= vallásos tiszteletben álló tárgy, bálvány)-jellegével magyarázza. Ezért is kölcsönöz teológiai fogalmakat: Az áru „igen bonyolult dolog, tele metafizikai finomságokkal és teológiai szeszéllyel..., valami érzékien érzékfeletti" (A tőke, 85).

A két piaci stratéga azt tanulta Marxtól, hogy az áru kettős karakterrel bír. *Ebből két következtetés vonható le és hasznosítható a piaci stratégiára nézve: Egyrészt az áru titkának semmi köze sincs használati értékéhez.* Az áruk nem egyszerűen csak fogyasztási javak, hanem vágyakat testesítenek meg. A kapitalista termelési mód mozgatórugója ezért nem az áru használati

értékében rejlik, nem is az igényekben, hanem inkább az áru csereértékében. Csak a csereérték teremt nyereséget. *Másrészt csak a vallás világában történik meg ugyanaz, ami az áruval történik: valami érzékfeletti érzékileg foghatóvá válik.* Az áruk világa és a vallás világa között analógiák állnak fönn. Marx e megfigyeléséből a reklámemberek ezt a következtetést vonják le: „Az áru titka és a vallás titka egy és ugyanaz" (199).

Visszatérését ünnepli a fetisizmus

A fetisizmus-kritika csak kevés figyelmet tudott kelteni a marxista gondolkodásban. A fetisizmus a keresztény teológia számára sem volt téma, jóllehet Karl Marx kapitalizmus-kritikája központi kategóriájaként alkalmazza ezt a vallástudományi fogalmat. Marx a láthatatlant akarja láthatóvá tenni fetisizmus-elméletével. Amikor emberek javakat cserélnek ki, az áruviszonyok valami másnak tűnnek föl, mint amik valójában. Az áruk mintegy szubjektumokká változnak: áru-szubjektumokká. Képesek hatalmat gyakorolni az embereken. „Az emberi fejek szüleményei az emberek fejére nőttek. Ők, az alkotók, meghajoltak alkotásaik előtt" (K. Marx, Korai írások). Az emberek termékei önálló életre képes alakokká változnak.

Érdekes, hogy a marketing-stratégák újra fölfedezik és értékesítik ezt a marxi elméletet. Bár osztják Marx analízisét, de az érdekük más. Marx meg akarja szabadítani az embert az áldozatokat követelő fétistől. Fetisizmus-kritikája felszabadító szándékú. Bolz és Bosshart azonban a fétis áldozati kultuszára akarnak ösztönözni. E cél elérése érdekében tanulnak Marxtól, ill. Marx megfigyeléséből az áru kettős karakterét illetően. *Marx átláthatóvá akarja tenni a „gazdasági misztifikációt", hogy kiküszöbölhesse azt; a tőke két stratégája azonban éppen a gazdasági misztifikációt akarja,* és ennélfogva „az árufetisizmus rosszallásának megszüntetését" követeli (210). Mintegy bosszút állnak Marxon – aki fényt derített a leplezett elnyomó mechanizmusra –, amikor feltárását arra használják föl, hogy embereket ismét függőségbe taszítsanak. A világ varázstalanításával szemben az „esztétikai újjávarázsolás stratégiájára" építenek (11). Vissza akarják fordítani a befejezetlenül maradt felvilágosodást.

Kultusztermékek — a végtelen megkívánás csalétkei

A piac saját határaiba ütközik. A piac telített, és ezért átláthatatlan. De mi a teendő, ha a piac túltelített? A marketing ezzel a kérdéssel foglalkozik. A reklámszakemberek alaptézise ezért így hangzik: *„A túltelített piacon a marketing elsődlegesen nem azzal foglalkozik, hogy (kiszámítható) igényeket elégítsen ki, hanem azzal, hogy elszórja a végtelen megkívánás csalétkeit"* (245). A reklámstratégia ezért nem az igényeket célozza meg, hanem a megkívánást. Ennek az emberi megkívánásnak a célja azonban olyasmi, amit nem lehet megnevezni. *Az ember csillapíthatatlan vágyakozásokból és kívánságokból él.* Az emberi megkívánás eredete az ember alkatában rejlik. A dolog vallási jelleggel bír. Ágoston klasszikus megfogalmazásban fejezte ki ezt a vallási vágyakozást: „Nyugtalan a lelkem, amíg meg nem nyugszik Benned, Istenem."

Hogy az árukat kapcsolatba lehessen hozni a végtelen iránti csillapíthatatlan vágyakozással, kultusztermékekké kell fölmagasztalni őket. Azok a termékek, amelyeket a kultusztermékek dicsfényével vesznek körül, még előnyben is vannak a vallással szemben. A vallások tudatában vannak a végességnek, s a végtelenség utáni vágyakozást ezért az egészen mással, az igaz Istennel kapcsolják össze. Nem így a kultusztermékek. „Nem a túlvilággal vigasztalnak, hanem rögtön, itt és most oldják meg a problémákat. A hétköznapi kívánságok, gondok és vágyak szerint tájékozódnak. Ha kitekatot vásárol, elnyeri macskája szeretetét. Calvin Kleinnel eléri az örökkévalóságot. A C-osztályú Mercedes biztosítja Önt arról, hogy az érzelmek kormányozhatók" (249).

A vallás tájékozódást kínál az élethez. A vallás e tájékoztató-eligazító funkciója mutatja meg a zsákutcából kivezető utat a túltelített piacok kapitalizmusa számára. *Tekintettel a termékek sokaságára, a vallás és az áru összekapcsolása lehetővé teszi a helyes választást, és meghatározott márkákhoz és termékekhez köti a fogyasztót. A termékek „a hit támaszaivá" válnak* (245). A Nike nem Reebok, és nem Adidas, és nem Puma. Nem tornacipőket kell eladni. A választás nem ésszerűség és gazdaságosság, hanem hit kérdése. A tornacipővásárlás hitvallássá válik: »Adidason kívül más tornacipőid ne legyenek, így szól az Úr, a te Istened.« A tornacipő banális termék, hasznos a sportoláshoz. De most valamely hitközösséghez tartozás ismertetőjegyévé válik: »Az Adidas hitközösséghez tartozol. Dönts a vásárláskor, és kövess engem!« – „Maga a kapitalizmus vált a legerősebb vallássá... Maguk az áruk válnak a legerősebb vallássá. Röviden: A kapitalizmusnak sikerült isteneinkké emelni az árukat" (248). A tornacipő iránti banális igény az áruk mennyországába emel. *Ugyanazon kultusztermékek hitközösséget hívnak életre.* A fogyasztói kultuszközösségben éppen a fiatalok válnak leginkább áldozataivá ennek a közösségesítési kényszernek. Aki nem a legújabb Adidas cipőt viseli, annak sorsa a kiközösítés.

A kapitalizmus mint ultimatív vallás

A kapitalista piacgazdaság megteremtette az ember mint homo oeconomicus képét, tehát annak az embernek a képét, aki racionálisan, saját érdekeinek megfelelően viselkedik. Csak az önérdeket ismeri és azt, ami neki magának hasznos. Az a hit lelkesíti, hogy a sokak magánérdeke a közösség javává összegződik. Ennek *a homo oeconomicus-nak a tükörképe a homo consumens,* akinek élettartalma abban áll, hogy elfogyassza a legmagasabb formájúvá fejlődött homo oeconomicus „roppant árugyűjteményét" (Karl Marx). A homo consumens mindig is a homo oeconomicus komzumidiótája volt (Erich Fromm), a konzervatívok és baloldaliak kritikájának tárgya. Fromm attól félt, hogy „az ipari társadalom megteremti majd az üres embert, aki szükségleteinek rabszolgája lesz" (Konsumidiotismus, in: Neues Forum 17, 1970). A túltelített piacok kapitalizmusa új „konzumidiótát" szül: „a túltelített piacok homo consumptorát" (245). Ő az ökonómiai vallás embere.

De *a piac vallása nem elégszik meg pusztán a fogyasztással. „A passzív fogyasztástól az aktív devócióig (vallásos hódolatig) vezető lépés a döntő"* (356). A piac istenei aktív tiszteletet, devóciót követelnek. A tőke már csak egyetlen szabadságot engedélyez az áru vallásának hívei számára: azt, hogy szabadon táncolhatnak az aranyborjú előtt. „A túltelített fogyasztási piacok stádiumában lévő kapitalizmus e világ ultimatív »utolsó« vallásává válik" (22).

Ez az ember azonban végül önmagát szünteti meg. Még csak az aranyborjú előtt sem fog táncolni, hanem ő maga válik áruvá. Már nem a javak és áruk felhasználása és elhasználása, már nem az aranyborjú előtti tánc áll a középpontban. „Szimbolikusan szólva: az ember a javak között él. Már nem úgy határozza meg önmagát, mint aki a javak fölött áll: Íme, egy szubjektum, aki kiválaszt egy objektumot. A termékek szimbólumhordozók, és a vásárlók – hála a termékeknek! – a termékek révén maguk is szimbólumhordozókká lesznek" (231). A szubjektumot fölváltják az áruk, és többé nem létezik. *„Az ember hasonlatossá válik ahhoz, amit tisztel"* (Kuno Füssel: Der Kult des Goldes, die Zerstörung des Menschen und der Zorn Gottes, in: Jacob-Moneta-Segbers, Die Religion des Kapitalismus, Luzern 1996, 149). Akárcsak maguk az áruk, a szubjektum is szimbólumok hordozójává alacsonyul. Más érdekesség nincs az emberben. *Az áru megeszi az embert.*

„Vallásháborúk a túltelített piacokon"

A kapitalizmus vallásának is megvan a maga hitvallása, és ez a vallás is misszionál. Bolz és Bosshart szerint lejárt az egyházak mint tájékozódási és az élethez segítséget nyújtó intézmények ideje. „Ezt a rést ma a hitvalló fogyasztás tölti be. Ez azt jelenti: *Valamely kultusztermék választásával hitvallást teszek egy bizonyos téma mellett, amely a termékhez kötődik.* Az olyan cégek, mint a Body Shop, a Patagonia vagy a Ben & Jerry's, de a Benetton, az Esprit vagy a Burton is, egészen határozott hitvallási igényeket elégítenek ki: Azért vásárolok meg egy terméket és azonosulok vele, mivel biológiai-dinamikus kritériumok szerint állították elő, mivel ezáltal támogatom az esőerdők védelmét, mivel ezáltal felhívjuk a figyelmet a háborúra... A termék minőségének élménye találkozik a spirituális hitvallással... *Ez konkrétan azt jelenti: Önkéntesen beleegyezem tudatom misszionálásába.* Ezt fejezi ki a hitvalló fogyasztás megnevezés" (253). Az áru maga válik valamilyen szociális üzenet hordozójává. Maga az áru válik evangéliummá, amely kiáll az esőerdők megőrzéséért, tiltakozik a háború ellen stb. Ha a politika csődöt mond is – az áruk üzenetek a Jóról.

A túltelített piacok kapitalizmusában teljes keménységgel folyik a harc a piaci részesedésekért. Ebben főszerep jut a marketingnek. *A kapitalizmus vallása nyíltan aggresszív. A gazdasággal összefüggésben elutasít minden beszédet az etikáról.* A totálisan mobilizált piac „nem humanista érzületet kíván meg, hanem a háború művészetét" (34). Bolz és Bosshart „a túltelített piacokon folytatott vallási háborúkra" szólítanak föl a Levi's, az Otto Kern vagy az Armani farmerek melletti helyes hitvallás érdekében.

A fogyasztás spiritualitása

A kapitalizmus megalkuszik azzal, hogy ez a csillogó konzumvilág nem lehetséges a fonákja nélkül: a Harmadik világ és azok nyomora nélkül, akik ki vannak zárva a fogyasztásból. Ezért kollektív tehermentesítésre van van szükség a kultúrakritikus játékrontókkal szemben, akik mindig is összefüggést láttak egyesek fölöslege és mások szegénysége között. A vallásosan megmagasított, csillapíthatatlan fogyasztás egyúttal a szegények és a föld erőforrásainak határtalan kizsákmányolását jelenti. A gazdagok szó szerint megsemmisítik a föld javait, amelyek elegendőek lennének mindenki számára. Tombol a puszta hedonizmus, amely egyedül a maga számára akarja elnyelni a föld javait. A vallás azonban e tekintetben is hasznos lehet, hiszen ismeri a bűnbocsánatot. *Tehát: a fogyasztást meg kell szabadítani a rossz lelkiismerettől.* A fogyasztót föl kell menteni. „A fogyasztáshoz nem kapcsolódik többé rossz lelkiismeret, mihelyt *a bevásárlás aktusát rituális cselekvéssé stilizálják"* (355). A könyörtelen fogyasztás áldozatait pedig láthatatlanná teszik.

A kritikus gondolkodásnak ezért ki kell tágítania a kapitalizmus általi kizsákmányolás fogalmát. Nem csupán a dolgozó embert zsákmányolják ki az értéktöbblet lefölözésével. *A kapitalizmus az ember lelkét is meg akarja szerezni.* Le akarja fölözni a „spirituális értéktöbbletet" is, ezért vonja be a lelket is a profit szolgálatába.

A fogyasztás kultusz. A kapitalizmus vallásának nincs szüksége dogmákra, csak kultuszra és rituálékra. Ez a kultuszvallás „a fogyasztás spiritualitását" fejleszti ki (355). Maga a fogyasztás válik fogyasztási élménnyé. Ebben áll a „vallásos" tapasztalat.

Vasárnap is friss zsömle: az „emberiség álma"

„A kapitalista vallás kultusza folyamatos; minden nap az árufetisizmus ünnepe... A kapitalista vallás kultusza természetesen az áru kultusza. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a csereérték a vallási megdicsőítés tárgyává és a vallási mámor eszközévé válik" (223-224). A fetisizmus újra élettel telik meg, tisztelete a kapitalista kultusz egyetlen tartalmává válik.

Ennélfogva nem maradhat szabadon semmilyen idő, amely a termelés vagy a fogyasztás rendelkezésére állhatna. Meg kell hosszabbítani az üzletek nyitvatartási idejét. A vasárnapokat meg kell szüntetni. Az egyházi ünnepnapok fölöslegesek, hiszen azok a kultikus tisztelet időszakai. A Frankfurter Allgemeine Zeitung nem szégyellte az üzletek nyitva tartását módosító törvény megszületése után az „új bevásárlókorszakról" írt cikkében ezt írni ama fotó alá, amely egy boldog családot ábrázolt valamelyik pékségben: „Az emberiség egyik régi álma válik valósággá: friss zsömle vasárnap is" (1996. nov. 4., 3. o.). Az emberek víziói abban merülnek ki, hogy zsömlét vásároljanak. Olyan társadalmi célt propagálnak ezzel, amely abból áll, hogy korlátlanul fogyaszthassunk. Országszerte fellélegeztek az emberek, amikor meghosszabbították az üzletek nyitva tartását: így több időt teremtettek az áru kultuszára. Korunk nem engedheti meg magának, hogy az áruvallás kultuszidejének ne álljon teljesen rendelkezésére. *Az élet teljes ideje a piac isteneit illeti.*

A kapitalizmus ultimatív vallásának korában az ember hagyja, hogy árukkal szúrják ki a szemét. Azért él, hogy fogyasszon. Az az isten, akit imád és tisztel, nem más, mint az áru, amelyet a kapitalista piac rendelkezésére bocsát. Az embert azáltal is le lehet alacsonyítani, hogy túlságosan kis célokkal fizetik ki. *Az ember vágyakozása az élvezés élvezetében merül ki.* Isten egyedül elég, mondta Avilai Teréz. A kapitalizmus vallásának embere így alakítja át ezt a mondatot: Az áru egyedül elég. – *Nem éhezi már az igaz életet. Kielégült.*

Az érem másik oldala

A kultuszmárkéknek megvan az áruk. *A „spirituális értéktöbbletért" (206) készpénzzel kell fizetni. A különlegesség, a kultikus aura az árban csapódik le.* Marx azzal, hogy rámutat az áru kettős karakterére, láthatóvá akar tenni valami láthatatlant. Ezért ír így A tőkében: „Az áruk nem képesek maguk elmenni a piacra, és önmagukat kicserélni. Ezért őrzőik, az áruk tulajdonosai után kell néznünk" (i.m., 99. o.). Ám a kultuszmarketingben sehol sem esik szó a tulajdon-, s főleg nem a hatalmi viszonyokról. Kinek hasznos az aranyborjú körüli tánc? Ki viszi színre a táncot? Ezeket a kérdéseket nem teszik föl és nem válaszolják meg.

Az áru kultusza elfedi, hogy a kapitalizmus vallása mértéktelenül kizsákmányolja az embert mint fogyasztót; olyan vallás, amely még az ember spiritualitása és vallásossága előtt sem hajt fejet. A kultuszmarketing az ember totális igénybevételének gigantikus stratégiájaként lepleződik le. *A bálványnak mindent föl kell áldozni* – a lelket is. A kapitalizmus fölzabálja a lelkeket.

A farmerruhák és tornacipők a globális Dél országainak kizsákmányolását jelképezik. Ezeket a kultuszmárkéket többnyire olyan országokban állítják elő, ahol alacsony a munkabér. Éhbérért varrják a farmerokat Malajziában, gyártják az Adidas cipőket a Fülöp-szigeteken, s a Reebokot Indonéziában. Ott, ahol lábbal tapossák az emberi és szakszervezeti jogokat, a kapitalista termelés jól érzi magát. E kultuszmárkéknek a gazdag centrumokban keletkező „spirituális értéktöbblete" csak fokozza a kizsákmányolás mértékét. A kapitalizmus spiritualitása láthatatlanná teszi az áldozatokat.

A túltelített piacok kapitalizmusa a világ helytelen észleléséből indul ki. Nem a túltelítettség az első számú világprobléma, hanem a javak egyenlőtlen elosztása. Miközben a központokban azon kell töprengeni, hogyan lehetne a túltelített piacokon tovább növelni a forgalmat, a világ népességének nagyobbik része minimális igényeit sem elégítheti ki. Az ő igényeik nem számítanak, mivel nem tudnak fizetni. A túltelített piacok kapitalizmusa olyan kapitalizmus, amely rég kiegyezett azzal, hogy a lakosság bizonyos csoportjai, sőt egész népek ki vannak zárva a javakból és az emberhez méltó életből. Számukra nincs más lehetőség, mivel csak annak a másik gazdálkodási

és elosztási formának van létjogosultsága, amely a tőke logikájának megfelelően fosztogat és mindent elnyel. *Az áru kultusza: a kizártak halála melletti döntés ideológiai felépítménye.*

Az olcsó előállítási költségek és a magas eladási árak iránti kapitalista sóvárgás közben megbosszulja magát. Mert *az a logika, amely egész népeket kizsákmányol és kevesek érdekeinek vet alá, ugyanaz, mint amelyik sivataggá teszi a földet, s a magas nyereség érdekében mérgekkel és vegyszerekkel teszi tönkre.*

Ezzel a logikával szembeszállva most olyan termékek jelennek meg a piacon, amelyeket mérgek és vegyszerek mellőzésével állítottak elő. De a kultuszmarketing stratégái ismét utolérik a piac e disszidenseit, s újból kultusztermékekké teszik a szóban forgó árukat: Sikkes dolog olyan farmerokat hordani, amelyeket nem vegyszerezett gyapotból gyártottak. Ezt a gyapotot olyan kultusztermékként viszik piacra, amely az ökológiai felelősséget reklámozza. A kapitalista logika utolséri a kapitalista termelés alternatíváját is: a kör bezárul. *A kapitalizmus nem engedélyez különutakat.*

Ellenállás a piac bálványának

A kapitalizmus nemcsak anyagi javakat „produkál", hanem bálványimádást is. Ez a bálványimádás a hatalom kiterjesztésének egyik formája. „Ha a gazdaságilag uralkodó hatalom képes létrehozni ezt a spirituális dimenziót, ezzel megnöveli hatalmát" (P. Richard: Die Anwesenheit und Offenbarung Gottes in der Welt, in: Concilium, 28. évf., 4. füzet, 301. o.). Az a társadalom, amely átadja magát a bálványimádásnak, nemcsak gazdasági, hanem spirituális uralom alatt is áll.

A nyugati kultúrában kétfajta vallás él egymás mellett, messzemenően konkfliktusmentesen: a kapitalizmus vallása és a keresztény vallás. Sőt, a kapitalizmus vallása képes volt bekebelezni a keresztény vallást. Isten tiszteletét átalakította bálványimádássá. A karácsonyi ünnep, Jézus születése istállóban, szegényes körülmények között, az áru vallásának mámorító ünnepévé züllött le. Ténylegesen egy vallásilag toleráns pluralizmus uralkodik, amely jellemző a modern korra. Ez *a pluralista tolerancia azonban csak addig létezik, amíg nem érinti a központi kultuszt.* A Római Birodalom jó példája ennek a vallási türelemnek: Szabadon lehetett gyakorolni a különböző vallásokat és kultuszokat, sőt fölvették őket a pantheonba, föltéve, hogy nem kérdőjelezték meg a központi császárkultuszt. De ahogy akkoriban, a Római Birodalom korában érvényes volt, ugyanúgy ma is: *Aki hozzányúl a társadalom központi kultuszához, az megtapasztalja a hatalom kezét.*

Gottfried Brakemeier, a Lutheránus Világszövetség elnöke 1996. szeptemberében, Genfben, a Lutheránus Világszövetség évi közgyűlésének megnyitóján a „világgazdasági háborúval" szembeni ellenállásra szólította föl az egyházakat. *A kereszténveknek nem lenne szabad kiegyezniük a neoliberális gazdasági rendszerrel.*

Brakemeier *szembefordult a modern kor világias önértékelésével is:* „A világias (szekuláris) világ egyáltalán nem hitvallásmentes. Csak hajlamos arra, hogy elleplezze hitvallásait... Nem a hitetlenség ellen kell harcolni, mert *hitetlenség nem létezik. Csak a hitek egymásmellettisége létezik, és a köztük folyó küzdelem."* A Református Szövetség mammonellenes programot akar kifejleszteni. Az egyházakban szaporodnak a totális piac ellen irányuló hangok.

A világiasság homlokzata elrejti az élet bibliai Istene szerinti tájékozódás és a korlátlan növekedés bálványkultusza szerinti tájékozódás közötti mély konfliktust. „A Mammon akkor tud uralkodni, ha az emberek legfőbb célként fogadják el a folytonos pénzszaporítás rossz végtelenségét, s ennek megfelelően is viselkednek" (Kuno Füssel, i.m., 148. o.). *Ha tehát a túltelített piacok kapitalizmusának e vallását nem győzzük le az égben, akkor nem fogunk tudni védekezni ellene a földön.*

A Biblia fétiskritikája

A bibliai fetisizmus-kritika aktuális jelentőségűvé válik ebben az összefüggésben. *Izajás 44. fejezete klasszikus példája a felvilágosult bibliai fetisizmus-kritikának. Izajás mítosztalanítja a fétist:* A kovács megmunkálja vasat, az asztalos a fát, a szobrász megformálja az arcot. Izajás irónikusan írja le, mi történik azután az anyaggal. A fa egyik részével az ember megsüti a kenyerét, a másikból bálványokat csinál magának (Iz 44,19). *A bálvány magunk gyártotta termék. Az ember azonban természetfölötti képességeket tulajdonít neki, és letérdel kezeinek terméke előtt.* A halált életnek állítja be.

Az Istenről szóló bibliai beszéd felvilágosító hagyománya mítosztalanítja a bálványokat, és felimerhetővé teszi az áldozatokat. Oly módon válnak láthatóvá, amilyenek. Ezért Martin Buber is „semmiknek" nevezi a bálványokat. Isten tisztelete mindenekelőtt a bálványimádás tagadása. *Ebben annak a szabadságnak a szelleme tükröződik, amely a bibliai Kivonulás óta Isten nevével kapcsolódik össze. A próféták ezért bálványimádást emlegetnek abban az összefüggésben is, amelyet az újkorban önmegalázással, önmagunktól való elidegenedéssel, alávetettséggel és a szabadság hiányával írunk le.*

Amikor Bolz és Bosshart a kultuszmarketing koncepciójával „az árufetisizmus rosszallásának megszüntetését" akarják elérni (210), akkor azt a szabadság-elképzelést teszik prédává, amelynek mind a bibliai hagyomány, mind az európai felvilágosodás elkötelezettje. Ma úgy tűnik, mintha az elidegenedésről alkotott elképzelés teljesen idejétmúlt, vagy a modern előtti kor maradványa lenne.

A bálványokat fel kell áldozni

Kapitalizmus-kritikájában *Marx* teológiai fogalmakat használ, s a bibliai forrásokból táplálkozó éthosz alapján fetisizmusként, avagy *bálványimádásként kritizálja a kapitalizmust.* Marx mintegy a közgazdaságtantól a teológia kritikájához vezető utat járja be. A túltelített piacok kapitalizmusa ellentétes irányú úton halad. A közgazdaságtanból vallás lesz.

A miénkhez hasonló, magukat világiasan értelmező koroknak is megvan a vallásuk, hangsúlyozzák a reklámstratégák. „Csak nem szabad (ti. a vallást) a hivatalos egyházakban keresni. *A modern vallásosság helyszínei ma nem a hagyományos értelemben vett templomok, hanem a fogyasztás templomai (az áruházak)"* (217).

A túltelített piacok kapitalizmusa ellen irányuló minden kritikának ezért azzal kell kezdődnie, hogy *ne higgyük el a kapitalizmus uralkodó vallásosságának világiasságát. „Világiassága" (szekularitása) mögött a korlátlan fogyasztás és az emberi szükségletek végtelen fokozásának vallása rejtőzik.*

A modern világszemlélet lebecsülte a vallást, s ez *katasztrofális tévítéletekhez vezetett:* szabaddá tette a teret a kapitalizmus kendőzött, de ettől még nem kevésbé jelenvaló és hatékony vallása számára, annak minden pusztító kihatásával együtt.

Az ember humanitásának tervezete forog kockán. Kevesek profitéhsége azt kívánja, hogy feláldozzuk neki a humanitást. A piac bálványa egy halálos spirál csalétkeit szórja szét, s ezért mélységesen destruktív vallást képvisel. A túltelített piacok kapitalizmusában jelentkező hedonizmus halálos spirálja ellen nemcsak politikai, hanem teológiai ellenállást is kell hirdetni. *Az ember humanitása érdekében el kell tűnnie ennek a bálványnak, hogy ismét helyreállítható legyen az ember méltósága.*

Fordította: Gergely G. András

Forrás: Junge Kirche, 1997/4

Franz Segbers a Friedewald-i Evangélikus Társadalomtudományi Akadémia teológiai docense.

FELHÍVÁS!

Kérjük Olvasóinkat,
hogy az impresszumban foglaltak szerint
április végéig
újítsák meg előfizetésüket.

„Ezen a kapitalista rendszeren túl kell adni”

Beszélgetés Gregor Böckermann-nal

„Csuhás szocialistának” vagy „magányos pusztában kiáltónak” tartják a Fehér Atyák 55 éves tagját, Gregor Böckermannt, aki évek óta elkötelezetten küzd az igazságosságért a Harmadik világ ügyében, és különösen a szegény országok adósságainak elengedéséért. A szerzetes a civil engedetlenségtől sem riad vissza, és ezért már börtönben is ült. Misszionáriusként meghatározó tapasztalatokat gyűjtött hosszú évek alatt Algériában. Beat Baumgartner, a „Wendekreis” folyóirat szerkesztője készítette vele a következő beszélgetést.

Pater Gregor Böckermann, az Ön alaptézise, amelyet számos előadásán képvisel, így hangzik: „Keresztények nem lehetnek kapitalisták.” Miért nem?

Ezt a kijelentést algériai tapasztalataim és az algériaiak biztatása támasztják alá: „Menj vissza a te kapitalista Németországodba, és ott változtasd meg a struktúrákat, akkor többet teszel országunk felépüléséért, mint ha itt dolgozol fejlesztési segítőként.” Mindenekelőtt az a tapasztalatom, hogy az afrikaiak a keresztényeket kapitalistáknak és elnyomóknak tekintik. És azt mondják: „Menj és változtasd meg a helyzetet. Tönkretesz bennünket, nem jutunk előbbre, nem élhetünk emberhez méltó életet.”

Most ismét Németországban élek már jó nyolc éve, hogy eleget tegyek ennek a megbízásnak, és hogy itt változtassam meg az igazságtalan struktúrákat. Ezért mondhatom: Keresztények nem lehetnek kapitalisták. Látom, hogy mi határozza itt meg a gazdaságot, a gazdaságosság — o. k. —, de a profit is, és hogy a profit, és nem az ember áll a középpontban. Ma már nincs szükségem az algériaiakra, hogy felismerjem, ez a rendszer mind több áldozatot követel. Frankfurtban is lépten-nyomon meg tudom Önnek mutatni, hogy a kapitalizmus áldozatokat követel: a hajléktalanokat a Majna hídjai alatt, a kábítószereseket a Taunus létesítményben vagy a pályaudvarnegyedben, és a munkanélkülieket. Ez a rendszer egyre több áldozatot követel, és ez — biztos vagyok benne — nem felel meg Jézus szellemének. Ezért nem lehetnek a keresztények kapitalisták.

A profithajhászat áll tehát a szabad piacgazdaság középpontjában...

Igen, nem az ember áll a középpontban, hanem a profit. Nem rég kérdezte tőlem egy holland professzor: „Hogyan döntsön egy holland vállalkozó, ha választania kell a hollandiai és a magyarországi dolgozók érdekei között, ahol szintén beruházott?” Ez, úgy tűnik, dilemma a vállalkozónak — és feltételezem is a jószándékát —, ennek ellenére inkább aszerint fog dönteni, hol keres a legtöbbet, és csak másodsorban fog az emberekre gondolni, a magyarországi és a hollandiai dolgozókra. Úgy gondolom, Jézus nyomán nem lehet alternatíva, hogy a profit vagy az ember. Látnunk kell, milyenek az esélyeik a hollandoknak, és milyenek a magyaroknak a munkára és az emberhez méltó életre.

A kritikus keresztények tulajdonképpen nem hontalanok ma, ha arra gondolok, hogy a reálisan „létező szocializmus” összeomlása után nincs más vízió, mint a neoliberalizmus és a szabad piacgazdaság?

Amikor nyolc évvel ezelőtt visszatértem Németországba, és kijelentettem: „A kapitalizmust le kell győzni, hogy az algériaiaknak is legyen reményük”, mintegy falnak rohantam. Németország újraegyesítése és a fal leomlása óta egyre több embernek nyílt fel a szeme, mivel a *tulajdon kapitalista rendszerünk áldozatának* érzik magukat. Az ember ma már nem olyan hontalan, mint nyolc évvel ezelőtt. És a keresztényeknek sem kell azt mondaniuk: „Nincs semmi elképzelésünk, gyökértelenek vagyunk.” Én ugyan még mindig azt mondom, „szocializmus”, de épp úgy hivatkozhatnánk — nem mondanám, hogy a kereszténységre, de — Jézus Krisztusra.

A kereszténység két pillére fontos számomra. Minden egyéb tulajdonképpen teológiai szemét, és sajnos sokkal inkább a teológiai szeméttel foglalkozunk az egyházban és a társadalomban. Először is: Jézus eljött, és egy olyan Istenről szólt, *aki minden embert szeret,* olyannak amilyen, és nem azért, amit teljesít és termel, vagy fogyaszt. Azért, mert egyedi vagy, azért szeret Téged. Minden reggel felkelhetek, és azt mondhatom: „Elfogad olyannak, amilyen vagyok — a hibáimmal, gyengeségeimmel és egyedi mivoltomban.”

A második pillér is ebből következik: *Jézus mindig a gyengék és az elnyomottak oldalán áll.* Azt akarja, hogy a vakok lássanak, a bénák járjanak, és a meggörnyedtek felegyenesedjenek. Ha azt mondjuk, hogy őt

követjük, úgy kell cselekednünk, mint ő. Erre a bizonyosságra, hogy egyediek vagyunk, akiket szeretnek, olyan társadalmat építhetünk, amelyben jövője van minden embernek északon és délen, és még hazánk szegényeinek és gazdagjainak is.

A peremre szorítottakért és az elnyomottakért folytatott harcot — ahogyan Ön mondja — az a tény gátolja, hogy az egyes országok politikájának mind kisebb a jelentősége a nemzetekfeletti gazdasági fejlődés következtében. Milyen lehetőséget lát itt az elkötelezett keresztények répszére?

A nemzetekfeletti cégek és bankok hatalma óriási probléma. Az EU nagy tüske a szememben. Persze nagyon jó útlevél nélkül Franciaországba vagy Hollandiába utazni. A tőke azonban már rég átlépte ellenőrzés nélkül a határokat. Ez megint csak azt bizonyítja, hogy ma a tőke kormányoz, és hogy egy egészen más Istent imádunk, mint Abrahám Istenét és akit Jézus hirdetett. Ma éjjel-nappal a tőkét imádják. És azután vasárnap tíz és tizenegy között megpróbáljuk egy óra hosszat épp az ellenkezőjét prédikálni és tanítani. Kilátástalan a helyzetünk, ha nem avatkozunk be a politikába és a nemzetekfeletti társaságok hatalmába. *Tiltakoznunk kell* a határok felszámolása ellen, nem primitív nacionalizmusból, hanem azért, hogy a tőke ne törhessen még nagyobb profitra. Ma pénzmilliárdok keringenek a föld körül csak azért, hogy kispekulálhassák, nem adnak-e vajon pl. Tokióban egy negyed pfenniggel többet a dollárért. Feltétlenül tiltakoznunk kell a *tőke korlátlan áramlása* ellen.

Ön hosszú ideig Algériában volt misszióban. Ez az időszak biztosan hatott az Ön politikai nézeteire. A szocializmus algériai változata azonban nem tűnt éppen túl sikeresnek. Hogyan látja Ön ezt ma?

1968-ban — hat évvel a függetlenség kivívása után — érkeztem Algériába, és nagyon megragadott a szocializmus algériai modellje. 1973-tól 1977-ig szociológiát tanultam az egyetemen. *Marxista szociológiát* is hallgattunk. Valami egész újat lehetett érzékelni: Itt van egy egész generációra való fiatal ember, akik azt remélik, hogy a szocializmus az az ideológia, amellyel kivívhatják a *függetlenségüket* a gazdag Északtól. A nyári szünetben az *agrárforradalomért* lelkesedve vidékre indultak. Ez és Bumedien elnök elkötelezettsége a Harmadik világ iránt nagyon megindított. Tulajdonképpen mindnyájan azt reméltük, hogy ez a modell nemcsak politikailag, hanem gazdaságilag is függetlenné teszi Algériát.

Amit a templomokban oly jámboran hirdetni szoktunk, hogy *„segíts magadon, az Isten is megsegít"*, azt az algériaiak megpróbálták, amennyiben az ipari egységeket megvásárolták, hogy kijelenthessék: „Magunk akarjuk csinálni, nem akarunk másoktól függeni." Igyekeztek mindent maguk előállítani, hogy ne függjenek a francia vagy a német importtól.

Sajnos — igaza van — az algériai modell is csődöt mondott. De miért? A 70-es években, amikor az olaj 30–40 dollárba került, Algéria, részben jogosan, nyakrafőre beruházott az iparban, az iskolákban és az egyetemeken. Csaknem minden algériai gyerek iskolába járt. A nyolcvanas évek elején *az olaj* ára ismét leesett tíz dollárra. Algéria rövidesen úgy eladósodott, hogy ma már semmi reménye sincs. Így aztán az algériaiak még a Szovjetunió előtt glásznosztyot és peresztrojkát követeltek, utazni akartak, autót akartak és camembert Franciaországból. Chadli ben Jidit elnök hiába próbálkozott tíz évig. Eleinte utazhattak az emberek, és háromszor annyi devizát válthattak, mint Bumedien elnök szocialista rendszere alatt. Ez azonban hamarosan megszűnt, mert elfogyott a pénz. Azután 1988-ban az algériaiak az utcára vonultak az úgynevezett *éhséglázadáskor*, és azt kérdezték: Ez a liberalizmus? Azt gondoltuk, jobban fogunk élni. Talán most egyeseknek jobban megy, de csak az árak nőnek, a bérek nem.

Igen, az algériai szocializmus ugyan csődöt mondott, de a liberalizmus is. És ezért van ma Algériában polgárháború, mert az algériaiak úgy gondolták: „Jó, hát akkor próbálkozzunk az iszlámmal. Ha nem működik sem a szocializmus, sem a liberalizmus/kapitalizmus, nyúljunk vissza saját gyökereinkhez."

Hogyan látja Ön személyesen ennek az országnak a jövőjét?

Nagyon pesszimista vagyok. Ha mi, a gazdag északiak nem vagyunk képesek az olajért többet fizetni, és az adósságokat eltörölni, akkor semmi reménye sincs egy olyan gazdag országnak, mint Algéria, nem is említve a sokkal szegényebb afrikai országokat.

Algériai barátai azt mondták Önnek, vissza kellene térnie Németországba, hogy az igazságtalan struktúrák ellen harcoljon. Ön most a békért küzdő szerzetesek csoportjának elkötelezettje. Önök figyelmeztető virrasztásokat tartanak a Deutsche Bank épülete előtt. A bank hatalmának láttán nem naiv-e egy kicsit azt gondolni, hogy így az ember eredményesen harcolhat a nemzetekfeletti szervezetek ellen.

Csupán kis csoport vagyunk a szerzetesek között. Azért választottuk a legnagyobb német bankot, hogy elmondjuk: „Ennek a kapitalista rendszernek véget kell vetni, mert ez igazságtalan rendszer." Mi nem prédikálunk és nem követelünk mindjárt forradalmat, csak a *Harmadik világ adósságainak eltörlését* követeljük a legnagyobb német banktól. Önnek igaza van, nagyon kicsinek tűnünk, amikor minden hónap első csütörtökén megjelenik egy maroknyi ember, és figyelmeztető virrasztást tart. De öt év alatt egyetlen virrasztás sem maradt el, és ez rendkívül nagy erőt ad ennek a kis csoportnak. És azt látom, hogy ez az erő szétsugárzik a rendünkbe, más rendekbe, az egyházba és a társadalomba. Elmondhatjuk, nincs szükségünk ezrekre vagy százezrekre, egy maroknyi ember is képes a lehetetlenre, ha elég határozottan lép fel.

Igaz, önmagában a virrasztás még nem elég, közben akciókat is szervezünk, hogy világosabbá tegyük, mire megy itt a játék: arra ugyanis, hogy emberek halnak meg az eladósodás miatt. Ezért mennek oda a szerzetesek, hogy a törvényeket áthágják, hogy civil engedetlenséget tanúsítsanak. Például odaláncoltuk magunkat a bank mélygarázsainak a bejáratához, hogy akadályozzuk az autók, Mercédeszek és BMW-k ki- és bejutását. A rendőrség gyorsvágóval kihozott bennünket, hogy a forgalom ismét zavartalan legyen. Az, hogy szerzetesek odamennek, megszállják a bankot és ott három napot böjtölnek, bennem annak a reményét ébreszti, hogy sikerülni fog.

Támogatják Önt a rendi elöljárói, vagy másképpen: Legalábbis nem akadályozzák ebben önöket?

Öt évvel ezelőtt még inkább azt mondtam, kilátástalan a helyzetem még a saját rendemben is. De mára, öt év után a rend belátta: ez nem pillanatnyi felindulás, hanem állhatatos elkötelezettség. Számomra a *remény jele*, hogy a tulajdon rendi elöljáróim tudata is fejlődött, és ma több támogatást kapok, mint öt évvel ezelőtt.

Ha az ember gazdasági szakembereket kritizál, akkor azok azt felelik, amit egy svájci bankár mondott nekem néhány hónappal ezelőtt. Önök jó keresztény idealisták, de nem értenek a gazdasághoz, annak törvényeihez és mechanizmusaihoz. Hogyan válaszolna Ön erre?

Nagyon is jól ismerem az embereknek, köztük a járókelőknek ezt a megjegyzését: Törődjetek a templomban a magatok dolgával, a gazdaságról úgy sincs semmi fogalmatok. Tulajdonképpen már kezdetben sem volt kisebbségi érzésem. Más elgondolásaink vannak, mint — ahogy mondani szoktam — a szakidiótáknak. Ezek az emberek rendelkeznek bizonyos kompetenciával, de csak a saját területüket látják, míg nekünk, szerzeteseknek a Harmadik vi-

lágban szerzett tapasztalatok alapján *szélesebb*, emberségesebb látókörünk van. Ha ezt megemlítjük a bankárokkal folytatott beszélgetések során, akkor nem kell, hogy kisebbségi érzésünk legyen.

Egyszer három órát beszélgettem a Deutsche Bank sajtószóvivőjével. Tulajdonképpen végig két malomban őröltünk. Ő a saját kerékvágásában az mondta: „Nem szabad eltörölnünk a Harmadik világ adósságait, ez halálos csapást jelentene a Harmadik világ országaira." Mit akart ezzel mondani? Úgy gondolta, ha Algéria adósságait máról-holnapra eltörölnék, akkor az ország soha semmilyen hitelt sem kaphatna a nemzetközi piacon, ami halálos csapást jelentene. Az ő logikája szerint teljesen igaza van. Mi a saját nézőpontunkból így válaszolunk: „Nem, már ma lesújtott a halálos csapás ezekre az országokra, mert teljesen elvéreztek az eladósodásban." *Két teljesen különböző szintről és kompetenciáról* van szó. Mi azonban abból indulunk ki, hogy a mi szemléletünk globálisabb.

Éppen ezt kritizáljuk a kapitalizmusban. A virrasztások alkalmával arra járó nők és fiatalemberek gyakran fogékonyabbak az érveinkre, mint a nyakkendős férfiak. Ebből az látom: *Az egyszerű emberek egészséges felfogással rendelkeznek*, és néha világosabban látják napjaink tényleges problémáit, mint a nyakkendős férfiak, akik felküzdötték magukat, és meg kellett alkudniuk annak érdekében, hogy egyáltalán előbbre jussanak.

Még valamit a szocializmusról: A társadalmi ranglétra alján álló embereknek és a Harmadik világ jogfosztottjainak a reménye korábban a szocializmus volt. Ez a reményük mára szertefoszlott. Feltűnt nekem, hogy gazdasági viszonyaink áldozatai tulajdonképpen maguk is csodálják a neoliberalizmust, és a gazdaság napos oldalán szeretnének állni. Ön hogy látja ezt? Miért éppoly elbűvölő a neoliberalizmus a hatalmasok, mint az áldozatok szemében?

Először is minden ember azt szeretné, hogy neki vagy a gyermekeinek egyszer jobb legyen. Ez jó érzés. Igen, az embereket bátorítani kell, hogy nekik jobb lesz, hogy kevesebb lesz a stressz, kevesebbet kell majd gürcölniük, hogy olyan gépeket állítanak elő, amelyek megkönnyítik az életet. Ez így is van rendjén, és mi sem azt prédikáljuk, hogy vissza kellene térni a középkorba, ahol mindenki csak gyalog járt, és nem volt sem rádiója, sem televíziója. De amit mi a kapitalizmusnak és a neoliberalizmusnak felrovunk, az az, hogy úgy tesz, mintha ez a rendszer az egész világon megvalósítható lenne. Noha közben jól tudjuk, hogy egymilliárd kínai nem tarthat annyi autót, mint mi, és hogy hétszáz vagy nyolcszáz millió hindu nem fogyaszthat annyi kalóriát, mint mi, mivel ez egyik napról a másikra földünk összeomlását eredményezné. De nem cinikus dolog-e azt állítani, hogy nekik nem szabad ugyanazt a hibát elkövetniük, mint nekünk. Az afrikaiak nem követhetik el ugyanazt a környezeti vétséget, mint mi, nem lehet annyi autójuk, mint nekünk. De mi nem járunk elöl jó példával. Nem veszem rossz néven az afrikaiaktól, ha ők is ugyanannyi autót akarnak, mint mi.

És még valami: Mindig úgy tettünk, mintha a mi társadalmunk lenne a legeslegjobb, és oly nagyon propagáltuk, hogy *ma már tulajdon propagandánktól kell félnünk*. Attól félünk, hogy egyszer minden ember úgy akar élni, mint mi, ugyanolyan fogyasztással és energiafelhasználással. Ez lenne számunkra a vég.

Fordította: Deliné Szita Anna

Forrás: Christenrechte info, 1996/5

Ullrich Hahn

Jézus elment volna-e választani?

Tíz tétel arról, miért *ne* menjünk szavazni

1. tétel: A törvényhozói vagy kormányzati szervek megválasztása nem más, mint a tömeg bevonása abba a kísérletbe, hogy az illetékesek törvény útján, hatalommal, és végső soron erőszakkal rákényszerítsék a másként gondolkodókra saját politikai véleményüket. Az erőszakról történő alapvető lemondás melletti hitvallással nem egyeztethető össze a képviseleti demokráciák választásaiban való részvétel sem. Aki le akarja küzdeni az emberek fölötti hatalmat és uralmat, az nem fog harcolni ezért a hatalomért, hanem lemond róla.

2. tétel: Az a kísérlet, hogy valakik törvénnyé emeljék saját „legjobb meggyőződésüket", egyúttal azt az óhajt is tartalmazza, hogy lerövidítsék a politikai ellenfelek meggyőzésének nehéz és hosszadalmas útját. Ha az én oldalam megnyeri a (lehetőleg abszolút) többséget, akkor már nincs szükség a másikkal folytatott dialógusra, a konszenzus keresésére.

3. tétel: A törekvés a hatalomra mint arra a lehetőségre, hogy lerövidüljön a politikai meggyőző munka, állandó kísértés, amely önmagunknak abból a szubjektív túlértékeléséből fakad, hogy mi csak a „jót" akarjuk. Ez az emberi tévedés mindennapos, és elviselhető, amíg nem párosul hatalommal. Amikor azonban tévedéseket állami hatalommal lehet érvényre juttatni, akkor ez elviselhetetlenné válhat az emberek és a természet számára.

4. tétel: A politikai hatalomra törekvés, akár demokratikus választások útján is, nem garantálja a társadalom legalkalmasabb tagjainak kiválasztását, hanem ellenkezőleg, azoknak a negatív szelekcióját jelenti, akik a hatalomért folytatott harcban a legkevésbé aggályosak. Még magánál a választási küzdelemnél is világosabbá válik ez a pártokon belüli jelöltválogatások és a listás helyek megállapítása során, ami egyébként már jóval a választások napja előtt bő 80 %-ban eldönti a parlament és az önkormányzatok összetételét. És ami érvényes az egyes politikusokra, az a pártokra nézve is igaznak bizonyul: Energiájuk legnagyobb részét nem a tárgyi problémák megoldására fordítják a kormányok, hanem arra, hogy kormányon maradjanak. Az ellenzék pedig arra fordítja energiájának legnagyobb részét, hogy kormányra kerüljön.

5. tétel: A hatalomért folytatott harc a parlamentáris demokráciában is olyan fogyatékosságokat hoz létre, amilyeneket különben csak a kelet-nyugat konfliktusban lehetett megfigyelni. Az egyébként sokrétegű valóság két blokkra esik szét, a jókra és a rosszakra. A mindenkori másik győzelme „káoszt teremt", boldogulást csak a mi oldalunk győzelmétől lehet várni. A köztes hangokat nem tűrik, azok kárt okoznak a pártnak, beleütköznek a frakció kényszerébe.

6. tétel: A két részre hullott valóság e nulla összegű gondolkodásával találkozom ismételten abban az érvben is, hogy le nem adott szavazatom a másik oldal melletti szavazat, és legalábbis a legkisebb rossz mellett kellene döntenem; én azonban alapvetően a rossz ellen döntöttem, és még a kisebb rosszra sem szeretnék szavazni.

7. tétel: A részvétel a parlamenti választásokon azt is jelenti, hogy igent mondunk a nemzetállamra abban a mai kiterjedésében, amivé nem tárgyi szükségszerűség, hanem háborúk és hatalmi politikai révén vált. A nemzetállam határai azonban részben túl tágak, részben túl szűkek számomra: a) A nemzetállam olyan nagy, hogy nem tartom áttekinthetőnek. A politikusok, akik azt hiszik, hogy az emberek javára kor-

mányozhatják, túlértékelik magukat és emberileg korlátozott képességeiket. b) Határai között tekintve azonban másfelől túl szűk számomra a nemzetállam. A nemzetközi konszernek gazdasági hatalmának, a menekültek nyomorának vagy a környezetvédelemnek a problémái nem oldhatók meg nemzetállami keretek között, hanem csak akkor, ha gondolkodásunk és cselekvésünk átlépi a fönnálló határokat.

8. tétel: Ha aztán a kisebb rossz védelmezői egyszer mégiscsak a szavazóurna közelébe szorítanak, megpróbálok aszerint tájékozódni, hogy elképzelem, a helyemben Jézus kit választott volna. Feltételezve róla bizonyos állampolgárságot, megmutatta volna-e személyi igazolványát, leadta volna-e a kopogtatócédulát, és aztán tényleg beikszelt volna-e egy pártot? Keresztény, szociális, vagy liberális pártot-e, egy zöldet, vagy melyiket? Nem hiszem, hogy Jézus szavazott volna, mivel nem hagyta volna, hogy belepréseljék az állampolgárság, a nemzetiség vagy a választási jog sémájába; ő osztatlan, egész ember volt, akinek nem a hatalom volt fontos, hanem kizárólag a szükséget szenvedők szolgálata, és az összes emberek határokfeletti közössége. Azzal, hogy példaszerűen megélte, amit akart, napjainkig ható befolyást gyakorolt, és meghatározta sok-sok ember viselkedését, anélkül hogy hatalommal bármire is kényszerítette volna őket.

9. tétel: A hatalom kérdését illetően számomra csak világos döntés létezik, a vagy-vagy. A politikai ellenféllel folytatott dialógus végső soron csak akkor tekinthető őszintének, ha nem törekszem arra, hogy hatalommal kényszeríthessem arra, amiről nem tudtam meggyőzni.

10. tétel: Ha igaz, hogy az út meghatározza a célt, és a magok eldöntik, milyen gyümölcs lehet belőlük, akkor csak úgy törekedhetem célomra, a határokfeletti emberi közösségre, melyet már nem hatalom és erőszak fog kormányozni, ha már most egyértelműen lemondok a hatalom és az erőszak minden formájáról. A parlamentáris demokráciában sem a többség győzelmébe vetem reményemet, hanem azoknak a kicsi közösségeknek a példájába, melyek mintaszerűen már most megélik jövőnk modelljét.

Fordította: —n —s

Forrás: Publik-Forum, 1994/7

Miért menjünk el választani?

Ullrich Hahn tíz tétele igaz a pártokráciákra, vagyis azokra a demokratikusnak nevezett államformákra, amelyekben bizonyos csoportok érdekképviseleti szervei nem szakszervezetekként vagy társadalmi egyesületekként jelennek meg, hanem politikai pártként próbálják meg elhitetni az ország polgáraival, hogy az általuk képviselt érdekek a társadalom érdekei is, ezért rájuk kell bízni az ország kormányzását. Ennek érdekében nem riadnak vissza a legátlátszóbb hamisítástól sem, bár a legtöbbször valóban körmönfont módon szédítik el a választókat.

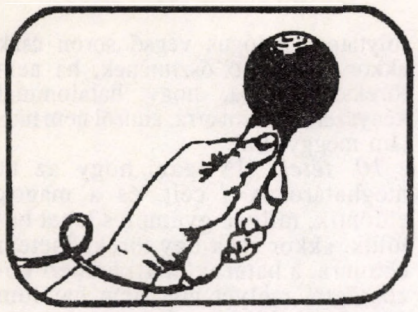
Van azonban más mód is a polisz (városállam) ügyeinek intézésére. Pártoktól független, egyéni jelöltek kidolgozhatnak olyan programpontokat, amelyekről bárki megállapíthatja, hogy kinek az érdekét szolgálják, és szerződést is köthetnek a választókkal arra, hogy megválasztásuk esetén ezekért a programpontokért fognak tevékenykedni a törvényhozásban. Ezeket a „szerződéses" képviselőjelölteket nem köti semmiféle párt- vagy frakciófegyelem, saját lelkiismeretük után egyetlen fórumnak tartoznak elszámolással – az őket megválasztó polgárok közösségének.

Mutatóba egy tucat azokból az egyszerűen eldönthető kérdésekből, amelyek egy ilyen egyéni jelölt programját alkothatják:

	Ember-központú politika	Pénz-központú politika
1) Vissza kell-e állítani az elveszett 1,5 millió munkahelyet?	Igen	Nem
2) A föld csak helybeli földműveseké legyen-e?	Igen	Nem
3) Fontosabb-e a hazai lakosság létbiztonsága, mint a nemzetközi kereskedelem és tőkemozgás szabadsága?	Igen	Nem
4) Nyilvánossá kell-e tenni a közérdekű adatoka:?	Igen	Nem
5) Felül kell-e vizsgálni a privatizációk törvényességét, és ahol lehet, jóvátenni a bűnöket?	Igen	Nem
6) A költségvetés kamattétele 900 milliárd forint, és évről-évre nő a lakosság kárára. Lehet-e és kell-e ezt gyorsan a töredékére csökkenteni?	Igen	Nem
7) A dolgozók csak önként (nem kötelezően) kössenek-e magán-nyugdíjbiztosítást?	Igen	Nem
8) Visszautasítsuk-e az atomfegyverek és az idegen csapatok ideiglenes állomásoztatását?	Igen	Nem
9) A természeti károkat és a társadalmi költségeket az okozókra kell-e hárítani?	Igen	Nem
10) Az élet, a működés adófajtái helyett át kell-e térni a pénz adóztatására?	Igen	Nem
11) Szükséges-e az Országgyűléstől és pártoktól független Alkotmányozó Nemzetgyűlés megválasztása?	Igen	Nem
12) A választási programjukat megszegő képviselők visszahívhatók-e?	Igen	Nem

Ezek olyan kérdések, amelyekkel az egyes képviselőjelöltekről eldönthető, hogy a magyar népesség 95%-ának az érdekeit fogják-e képviselni, vagy valami mást. A magam részéről szívesen választanék olyan jelöltet, aki az előbbi programot szerződéses formában is vállalja.

D.J.

Élmény és igazságkeresés

Interjú Jankovics János festőművésszel

Verőcén, a Duna mellett, faluvégen, főútszélen, egy fáskamrányi teremben „Amaltheia” feliratú képgaléria hívogatja az arra járót. Jankovics János 54 éves festőművész a galéria működtetője. A nehéz sorsú, ötgyermekes, evangéliumi szegénységben élő művésszel készült az alábbi interjú.

Múltkori megnyitódat egy kis incidens zavarta meg. A kis vaskályha nem kifelé, hanem a terembe ontotta a füstöt. Nem okozott nagy kárt a füst a kiállítóteremben és a képekben?

A dolog derűssé vált. A megnyitó személy úgy vélte, hogy egy művészeti aktus misztikum nélkül mit sem ér, ezután mindig füstöléssel kellene végezni a megnyitást. Egyébként a résztvevők közt volt, akiben távol-keleti hangulatokat ébresztett a dolog, volt, aki a füstölt kolbászra gondolt. A képeket nem érte kár, mert üveg alatt voltak.

A nyáron tanúja voltam egy autós pár röplátogatásának a galériában. A tenyérnyi terem és a szegényes körülmények láttán a fiatal pár tíz másodpercen belül távozott. Az ilyen eset nem tör le?

Gustave Courbet, minekutána nem fért be a szalonba művészetével, ugyanis kizsűrizték, kihúzott egy zsinórt a szemközti parkban, és egy kis építési barakkot bérelt ki hozzá. Itt állította ki a képeit. Nos hát ez lett az ő galériája, a megemlékezés szerint sok látogatóval. E képek ma a Louvre-ban vannak és más előkelő helyeken. Az akkori zsűritagok és kiállítók nevére senki sem emlékeznék, ha nem készült volna az esetről jegyzőkönyv.

Híres festők életét olvasva gyakran találkozik az ember a csaknem nyomorban, de mindenképpen létbizonytalanságban élő művészek sorsával. Te őket juttatod eszembe, ahogy itt a műtermedben és lerobbant lakásotokban körülnézek. Ma is ez a festősors?

Mi mindennap eszünk. Nem mondhatom, hogy éhezünk. A számlákkal kapcsolatban tény, hogy gyakran fő a fejünk. De az ég madarainak sorsához hasonlóan a dolgok megoldódnak. Az emberi kommunikálás sokféle lehet. Vannak, akik színházba, presszóba járnak. Vannak, akik munkaversenyben vannak: mai szóval „kaparnak”. Úgy alakult az életünk, hogy több, szeretetben élő közösséggel vagyunk kapcsolatban, ahol a segítő szándék sem marad el. Egyébként nem az a legfontosabb, hogy mit eszünk, vagy mit iszunk. A festői szemlélődés élmény és igazságkeresés, ezt követően pedig ebben való osztozás azokkal, akik fogékonyak rá.

Miért adtad a fejed erre a pályára? Már kisgyermek korodtól fogva pingáltál? Mesélj valamit a kezdetekről.

1963-ban láttam egy Van Gogh filmet. A vásznon addig soha nem látott színes, a vászont teljes terjedelmében kitöltő képek voltak. Ezekről a képekről elmondhatjuk, hogy Isten kertjének dicséretére és szépségének megélésére készültek. A kíváncsiság szintjén előtte is rajzoltam, de az előbb említett új szemlélet meggyőző hatással volt az életem alakulására.

Más győzködések is értek akkortájt, az érettségi után. Úgy gondolták, hogy inkább legyek segédmunkás, hullahordó, gyári munkás, szakmunkás stb. Az élménytáramnak mégis alapvető kellékeivé váltak ezek a dolgok. A mellettem elhaladók közül sokan megnyerni akarták az életet. Nálam úgy alakult, hogy én megismerni akartam.

A festői pályát hivatásszerűen csak 46 éves koromban tudtam elkezdeni. Most van századvégi hangulatú műtermem, egy kis galériám. Tagja vagyok a Magyar Alkotóművészek Országos Szövetségének.

Említetted Van Gogh szerepét életedben. A nagy festőiskolák közül melyikhez tartozónak vallod magad? Milyen irányú a művészeted?

Festői mesterem a Természet, és úgy merem érezni, hogy a Mindenható terelget kertjében.

A régi rendszer elismerte tehetségedet, képeidet? Milyen „civil” szakmád van?

A régebbi rendszerben fontosnak tartották, hogy ne legyen közveszélyes munkakerülő. Hogy mindennap pontosan, gondosan, nyolc órán keresztül hajtsuk a semmit. Voltam sofőr, autószerelő, betanított munkás, reprodukciós fényképész, és később, szerencsémre és kedvemre, jártam tipográfiára is. Ez előtt azonban elvégezhettem a „foxi-maxi egyetemet”, utána azt a véleményt írták rólam, hogy immár rendes munkásember vagyok. Ettől kezdve a „természetes kiválasztódás” gáncsain kívül más akadály nem ért. Nem biztos, hogy akadály és vargabetű nélkül előrébb lennék. Az ember hamar megszédül produktumai láttán. Talapzatot barkácsol magának. Ahhoz, hogy egészséges szemlélettel közelíthessem meg a festő életmódot, mindennapos evangéliumolvasóvá kellett válnom. Ezt pedig feleségemmel, Verával, tizenegy éve kezdtük el.

Jó, hogy említed Verát. Éppen róla akartam érdeklődni. Tudom, milyen nagy szerepe volt életalakulásodban. Róla több képet is festettél. Érdekelne, hogyan viseli egy megszállott festőművész mellett az életet?

Mi feladtuk a társadalom kínálta életformát. Ő nyolc éve itthon van szülésin, GYES-en, GYED-en. Mi együtt kelünk, együtt is gondolkozunk. Az Evangélium általi útkeresésünk is közös. A festés valahol ezután jön.

Öt gyermeketek van, négy fiú és egy leány. A legnagyobb tíz éves, a legkisebb hét hónapos. Nagyon jó gyermekek. Ez annak is tudható be, hogy családod nélkül nem mész sehová?

A barátaink szintén nagycsaládosok és keresztények. Kivonulásunk az együttlét önbizalmát hozta, és az ebből való olykori kilépés, az esetleges távollét a megkopott idegrendszer szorongásait idézné fel. Ez utóbbiakra pedig nincs szükségem. Idegrendszerem, teherbírásom is (a festői koncentrálás, esetleges aprólékos munka) az általunk megválasztott életformában működik megfelelően.

Említetted, hogy gyermekeid is néha belefestenek a képeidbe. Ők is festők lesznek?

Gyermekeink az ő érdeklődésükön és a mi lehetőségeinken belül gyűjtik be élményeiket. Még nem tudjuk, hogy mi lesz belőlük. Hétvégeken igyekszünk az Evangélium értékeit a heti „e világi magvetés” mellé elültetni.

Nekik is hasonló életkeretet gondolsz jónak mint a Tiétek? Valamiféle kivonulást?

Szívünk vágya szerint, ha semmiképpen sem kommunába, de a szolgáló evangelizációt megvalósító szűkebb közösségbe vágyunk. Ez a kivonulás nem feladása e világnak, mert képeim valahogy mindenhová eljutnak. Ha tájképet festek, én is Isten kertjét akarom idézni, vagy annak hiányát leplezem le. Az emberek nem figurák számomra, hanem Isten által Lélekkel vezérelt, vagy azt elveszített társak. Ilyen igénnyel fogok egy portréhoz is. A nagyobb kompozíciók lelki tartalma mindig valahogy a keresztény etika körében zajlik.

Tudom, hogy elkötelezettje vagy két mozgalomnak is. Megismerted a Bokor közösséget, és meghatározó számodra a Bárka szellemisége. Egyik sem a kapitalista fogyasztói társadalom siker-útja, hanem az erőszaknélküliség és az elesettekért élés életformája.

A Bárka mozgalom tetszik. Egyáltalán, Vanier szellemisége meghatároz minket. Alapolvasmányunk a KIO (Bulányi: Keressétek az Isten Országát). Ezekből építkezünk.

A kapitalizmus a természetes kiválasztódás egyik eszköze. Az Isten Országa pedig a Lélek általi felismerések és az azt követő gyakorlati megvalósulások országa. Számomra úgy tűnik, hogy a struktúra másodlagos, az individuum az elsődleges. Feudalizmus, kapitalizmus, szocializmus stb. bizony alkalmas a Pokol földi megvalósítására, ha az ember lehetőségeit, a közösségi élet problémáit kizárólag strukturálisan akarja megoldani. Az intézményes megoldás, pl. a kórház, szükséges, de nem oldja meg egy személy problémáját, ha a későbbiekben hiányoznak az élő, emberi szeretetkapcsolatok.

Nagy szerelmed a Biblia mellett még a filozófia. Olvastam nagy tanulmányodat. Nem értem, miért fecséreled ilyen agyaskodásra a drága idődet? Helyette inkább festhetnél.

A kép felülete Pannon Color, jobb napokon Taleus matériával van borítva. Ettől ugyan még idol maradna. A műalkotás és műélvezés lelki tevékenység, tehát az ember nem lehet iparos. Így gondolatai és lelki élményei vannak. És ha azokból elveszítek egyet, egyáltalán nem biztos, hogy holnap vagy holnapután megtalálom. Valahol olvastam, hogy a betű megöl, ha nem válik átélt tevékenységgé. Természetesen szelektálni kell.

Terveidről és álmaidról kérdezlek még.

Már az eddigiekből is kiderült, hogy az álmok hol bújnak meg. Megálmodtam egy BB-t: BOKOR BÁRKAT, amely túlnő a rehabilitáción, és valami közösségépítést vesz célba, nem elveszítve a kulcsot a világ felé.

Kovács László

(Az alább közölt megnyitó beszéd nem az interjú elején említett kiállításon hangzott el)

Jankovics János kiállításának megnyitójára

(Verőce, 1997. december 6.)

Kedves Barátaim!

Adventben az ember várakozik. Hite és meggyőződése, vagy gyerekkori nosztalgiái szerint Jézuskára, ajándékokra, a gyermekei, hozzátartozói örömére, a család együttlétére, az év végi pihenésre, a hóra, a téli szünidőre, vagy érettebb, felnőttebb szinten Jézus újbóli és újbóli megérkezésére, nálunk levésére.

S csak nagyon ritkán kérdezzük meg azt, hogy Isten mire várakozik adventben, mi az Ő várakozása, mi az, amit Ő remél. Pedig a válasz nagyon egyszerű: Isten az emberre várakozik, arra az emberre, aki teremtettségét megélve éli tanúságtevő életét. Nagyon sokszor elmondjuk, hogy Isten ezt és ezt tette értünk – többek között erről szól a liturgiánk –, s csak nagyon ritkán kérdezzük meg önmagunkat, mi mit tettünk Istenért.

Amikor most összejöttünk ezen a téli, borongós estén Jankovics János festőművész kiállítására, és végigtekintünk a képeken, könnyen belátjuk, hogy János üzenete nem a mi adventünkről, hanem Isten adventjéről szól, az Ő várakozásáról, arról, hogy mit vár el tőlünk, az ezredvég gyermekeitől, fő- és mellékszereplőitől, epizódistáiról, mit vár el ezen apokaliptikus, értékvesztő idők emberétől. János – aki a szavak embere is – választ ad erre. S ezért nem találunk itt karácsonyi hangulatot, kisjézust, bárányokat és angyalokat. A választott témák és megfogalmazások súlyosak, felszólítók, állásfoglalásra, magunkba szállásra késztetők. A képi megfogalmazások kifejezik a művész hitvallását is, a képek Jánosról, az ő családjáról, az ő életükről is szólnak. Arról az életről, mellyel ők akarnak megfelelni Isten adventjének.

Ez a galéria is erről beszél, s erről beszél a kiállítás mondanivalóját, a festő üzenetét karakteresen megfogalmazó kép, a Lukács 23,34 is, a sokszor idézett mondat: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.” E jézusi mondás összegzi a teljes tanítást, amit Istenről tanított: megtorlás helyett megbocsátás. Kimondja az ítéletet is: a gyilkosai bűnösök, szükségük van a bocsánatra. De lemond az igazságos megtorlás jogigényéről, kilép az igazságosság köréből, és belép a szeretet körébe. Ez a halálos kínok közötti megbocsátóképesség a Megfeszített megváltói műve. Ahogy a Miatyánkban is mondanunk kellene: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátottunk az ellenünk vétkezőknek.” Ez a kiengesztelődési képesség az Evangélium adventi üzenete.

A festő szándéka szerint a képet több síkon értelmezhetjük: az emberek síkján, Isten síkján és a vallások síkján is.

Mindhárom értelmezhetőség központjában az arany színben megfestett korpusz áll. Itt nem Greco kékes, vagy Rubens halottfehér színe beszél Jézus haláláról, hanem az arany, kifejezve a tett értékét, aranyfedezetét.

A keresztre feszítés az ember műve, melyben az ember kifejezi a jogát arra, hogy eldöntse, mi az ő érdeke. „Az Isten halott” – írta Nietzsche több mint száz éve. Eldöntjük, hogyan kell megvédeni magunkat, minden időben és korban, minden politikai helyzetben, diktatúrában és demokráciában.

Jézus megölése nagyon fontos tett az ember számára; ezúttal már minden lehetséges – ezért láthatók a háttérben a különböző korok kivégző eszközei és a vérfolyam –, már nincsenek gátlások, lehetséges az atombomba, a holocaust, vagy mai aktualitást adva neki a gettósítás, a családellenes politika, az ország kiárusítása, kirablása. Jézust keresztre feszítették, s az emberi történelem útja azóta is katonatemetők – a kép hátterében –, lámpavasak, kerékbetörő kerekek által van szegélyezve, nem beszélve a könnyekről és fájdalmakról. A művész pesszimista, a keresztre feszítés szögei nagy halomban találhatók a kép előterében, üzenve: Uraim, hölgyeim, van szög elég. Ha becsületesek vagyunk és hajlandók vagyunk a zsebünkben kotorászni, mi is találunk párat magunknál. A kereszthalálkor megtörtént a szögek csodálatos megszaporítása, a végső mérték az emberi önzés lett.

Értelmezhetjük a képet Isten oldaláról is. Az Atya dicsősége beragyogja azt, aki képes az élet határhelyzeteiben is lemondani az erőszakról, és Isten oldalára állni. S ahol Szeretet van, ott ragyogás van – mondotta Gárdonyi. Beragyogja azt, aki képes ember maradni az embertelenségben. Az aranyló test, mely magán hordja a szenvedés és megaláztatás megannyi nyomát, érték Isten szemében, s ezáltal érték minden emberi szenvedés – tűrésével vagy lázadásával –, s érték a keresztre feszített magatartása. Érték, mely elővételezi az örök dicsőséget. Hamvas Béla írja, hogy „minden tettünket az örökkévalóság mérlegére” téve éljük az életünket. Mennyire elfelejtettük ezen ősi bölcsességet; hajszoljuk a pénzt, a sikert, ötről hatra szeretnénk jutni. S közben ezt az arany ragyogást veszítjük el. A művész üzen: ne veszítsük el, de ne feledjük, hogy ára van.

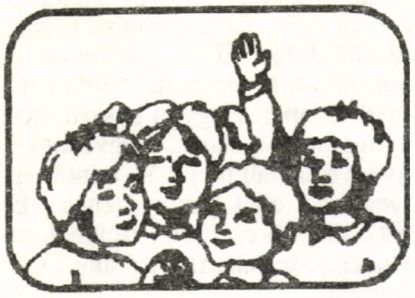

Az aranyló test harmadik értelmezési lehetősége egy veszélyre hívja fel a figyelmet, melynek csapdájába sokszor mi magunk is beleesünk; arra, hogy Jézus – elnézést a szóért – az új aranyborjú, az új bálvány. Arra, hogy Jézus helyettünk szenvedett, s engesztelte ki az Istent, s nekünk már semmi dolgunk, hiszen minden elvégeztetett helyettünk. Igaz, hogy a mátéi ítélettabló nem erről szól, igaz, hogy az Isten nem ezt várja az embertől, mégis masszívan gyökerezik ez a hit a vallások világában. „Az a véres Isten nincsen” – mondja Babits, s mondották sokan az elmúlt évszázadokban, s az ő sorsukra is utalnak a kép szimbólumai. Mert ez a „véres istenkép” alkalmas a manipulálásra, az igazságos háborúktól kezdve, a tömegek fékentartására, a hatalommal történő összefonódásra, a paktumokra, az elvtelenségekre. Ezt a véres keresztet mutatta fel Szent Bernát a kereszteshábort meghirdetve, hogy „Isten akarja”!

A festő nem marad adós a válasszal, hogy mit akar Isten. Jób könyvére utal képével. Jóbra, akit elhagytak, aki tönkrement, akinek már nincs családja, nincs egészsége, már csak a szemétdombon ül és cserépdarabokkal vakarja vérző testét, miközben gúnyolják. De mindezek ellenére hűséges marad. Hiába minden csábítás – a kép jobboldalán a művész meg is fogalmazza a ma csábításrendszerét –, ő kitart, ő a mégis, a csakazértis ember, aki akkor is teszi a dolgát, ha egyedül marad. Teszi, mert meggyőződése, hogy amit tesz, nemcsak Istennek tetsző, hanem az való az embernek, az való az egész emberiség számára is. S ha János és családja egyszerű életére és kitartására gondolok, tudom, hogy magát festette meg Jóbként, „csakazértis” emberként, lemondva számos dologról, de megnyerve az örök javakat.

Ez Jankovics János festőművész adventi üzenete mindannyiunk számára, akik itt összegyűltünk és megnézzük a képeket: azt üzeni 1997 adventjén, hogy mindannyiunknak jóvá, jobbakká, s ha kell, Jóbokká kell válnunk.

Garay András

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Édesanya

Egy májusi estén édesanyánk, miközben kikísérte vendégét, Mályva nénit, így kiáltott fel a verandán: „Jaj! Egy moly! Pedig milyen alaposan átnéztem minden ruhát!” Megfogta a molylepkét, és feddőleg szólt Gyopár bátyámhoz meg hozzám: „Itt röpköd az orrotok előtt, és nem törődtök vele!” Gyopár ravaszkás ábrázattal azt mondta: „Tetszik tudni mit? Kapjunk minden molyért egy krajcárt.” Édesanyánk elkomolyodott, nagynénénk azonban nevetett: „Nem rossz gondolat. Így jobban eszükbe jut, hogy nézelődjenek. Én megadom nektek a krajcárt a molyokért.” Láttam édesanyánkon, hogy bántja ez a megállapodás, de nem akart ellenkezni a nővérével. Csak ennyit mondott: „Reméljük, most már nemigen lesz. Hiszen mindent kiporoltam, benaftalinoztam.”

De bizony, röpködtek a molyok továbbra is. Gyopár egy hét múlva, szombaton vagy húsz lepkécskének a maradványait vitte igazolásul Mályva nénihez, és ment aztán a völgybeli falucskába kisfúrót meg csavarokat vásárolni, mert akkoriban már nagy kedvvel ezermesterkedett. Ugyanazon az estén így szólt hozzánk édesanyánk: „Mintha a ti szobátokból jönnének a molyok. Én ugyan átnéztem minden holmitokat, de hátha elkerülte valami a figyelmem. Vizsgáljátok át holnap ti is a szobátokat. Hátha van valami rongydarab vagy szövetholmi a játékaitok között, és abban van a molyfészek.” De hiába vizsgáltuk át minden holminkat, a következő héten még több moly röpködött házunkban, és szombaton Gyopár már vagy harmincat vitt Mályva nénihez. Kérdezte is tőlünk édesanyánk aznap este: „De hát jól átnéztetek a múltkor mindent?” Gyopárhoz fordult: „Te rongyokat szoktál a padlóra teríteni kilincsolajozáskor.” Gyopár buzgón bólogatott: „Azokat is megnéztem. Alaposan.” És egy hét múlva már negyven molyocskával sietett nagynénénkhez.

Hétfőn délelőtt, a nyári szünet első napján édesanyánk megint kihordta családunk összes ruháit az udvarra, szellőztette, kefélte, töprengve vizsgálgatta őket. Töprengve álltam magam is szobánk közepén. Gyopár nem volt odahaza, és egyszerre csak két molylepke szállongott el előttem ugyanabból az irányból, Gyopár fiókos szekrényének legalsó fiókja felől. Figyelni kezdtem a fiókot, és abban a pillanatban kiröppent a résből a harmadik. Örömömben, hogy megtaláltam a molyfészket, sajnos üvöltöttem egy nagyot. Ha óvatosabb vagyok és titokban megsemmisítem, szomorúságtól mentem meg édesanyánkat. Üvöltésemre ugyanis bejött, és együtt vettük ki a fiók hátsó sarkából Gyopár ócska, rongynak használt, kötött melegítőjét. Ellepték a zsákszerű hernyótokocskák, és röpködtek belőle a molylepkék. Éppen csak kitettük az udvarra a csirkéknek, már szaladt is be kertünkbe Gyopár: „Tízórait kérek!” Édesanyánk szótlanul figyelte, hogyan fog viselkedni, ha megpillantja a tolongó csirkék közt a melegítőt. És ez a viselkedés, hogy nem kiáltott fel meglepődve és sajnálkozva, hanem legelőször is haragosan rám pillantott, aztán meg egyre vörösebb és vörösebb lett, ez a viselkedés határozottan elárulta: tudott a molyfészekről. Édesanyánk szótlanul nézte egy ideig, aztán csöndesen ezt mondta: „Hozom a tízórait.”

Miután bement a konyhába, Gyopár rám emelte tekintetét: „Te fedezted fel?” „Én.” „Milyen mafla vagy. Most fuccs a krajcároknak.” Vagy félóra múlva, amikor Gyopár már eloldalgott hazulról, édesanyánk egyszerre csak abbahagyta a molyos fiók súrolását és így szólt hozzám: „Látom az arcodon, kisfiam, mennyire megdöbbent téged, amit Gyopár cselekedett. Nincs igazad, ha nagyon neheztelsz rá. Nem rosszaság ez, csak csintalanság.” Súrolt tovább, majd megint rám nézett: „Fúrók meg csavarok kellettek neki, azért füllentette, hogy jól megnézte minden holmiját. Egy kis csíny ez kisfiam, semmi más... Ezen tulajdonképpen... nevetni kell..., nevetni...” És csakugyan el is nevette magát.

Eljött a nyár, megérett kertünkben a sárgabarack. Gyopár annyira szerette a baracklekvárt, hogy alig készült el édesanyánk a befőzéssel, máris nyaggatta nap nap után, bontson ki egy üveget a tízórai vajaskenyerünkhöz. Édesanyánk meg nap nap után elmagyarázta: „A lekvár télire való. Most friss gyümölcsöt egyetek.” Egy délelőtt kihozott Gyopár egy üveg baraclekvárt a kamrából: „Tessék csak nézni, édesanya! Ez az üveg romlani kezd.” Édesanyánk aggodalmas arccal

megszemlélte: „Csakugyan. Akkor hát ezt az egyet kibontjuk, meg kell enni.” Ettől kezdve minden harmadik-negyedik napon talált Gyopár egy-egy romlani kezdő üveget, és néhány hét múlva édesanyánk szomorúan kijelentette: „Úgy látszik, valami hibát követtem el, talán nem forraltam elég ideig.” És másnap reggel nekiállt: az összes üvegből kicsorgatta nagy lábasokba a lekvárt, újból főzte. Egész délelőtt a tűzhely mellett állt, kavargatta, hogy oda ne égjen. Csorgott a homlokáról a verejték. Főzte közben az ebédet is, és kimosta újból a lekvárosüvegeket. Segítettem a törölgetésben és nézegettem az üvegekről leszedett, vízbe áztatott hólyagpapírokat. És egyszerre csak felkiáltottam: „Tes-

sék csak nézni! Ezen a papíron valami kis kukac lyukat rágott.” Édesanya figyelmesen megnézte a papirost: „Dehogyis kukac. Ez egy kis hiba a papirosban. Mintha tűvel átszúrták volna. Rossz gyerekek szoktak is csinálni ilyesmit: lyukat szúrnak a papiroson, hogy romolni kezdjen a befőtt, és hogy...” Ekkor hirtelen elhallgatott, nagyon elkomolyodott és megszemlélte a többi papírt is. Majdnem mindegyiken átcsillant egy icipici ponton a napfény.

Ebéd előtt, amikor Gyopár hazajött, kitört belőlem a felháborodás: „Szégyeld magad! Lyukat szúrtál a hólyagpapírokon!” Megpróbálta tagadni: „Én?! Lyukat?! Te megbolondultál!” — de abból, hogy hirtelen a homlokáig vörösödött és édesanyára kapta tekintetét, nyilvánvaló volt, hogy ő tette. A levest még lesütött szemmel, szótlanul kanalazta, de aztán rándított egyet a vállán, és túlságosan is élénk, beszédes lett. Szólogatott hozzám is, én azonban nem voltam hajlandó úgy tenni, mintha semmi se történt volna. Nem feleltem neki.

Ebéd után mintha semmi sem történt volna, úgy viselkedett. Édesanya hátrahívta a kertbe és hosszasan beszélt vele. Aztán meg engem szólított be a konyhába, és ezt mondta: „Látom, megint nagyon haragszol Gyopárra. Pedig nem nevezhető rosszaságnak, amit tett. Ez csak egy..., csak egy kis...” Bántott a feddése, folytattam hát némi csúfolódással: „Tudom, tudom, csak egy kis csintalanság. És nem is hazudott, hanem füllentett. Nem is ravaszkodott, hanem huncutkodott.” Édesanya azonban nem vette észre a csúfolódást. Felderülő arccal bólintott: „Úgy van, kisfiam! Ez csak egy kis csíny volt... Ezen nem felháborodni, csak nevetni kell.” Nem tudtam, hogy miért, de nagyon-nagyon szépnek éreztem, hogy édesanyánk ott a konyhában, a sok üres üveg mellett, amelyeket újból meg kellett töltögetnie, le kellett kötözgetnie, valóban meg is próbált nevetni egy kicsit. Cuppantottam egy nagyot a kezére, és kiszaladtam a konyhából.

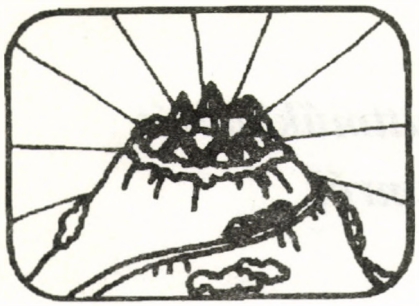
Egy őszi vasárnap, estefelé a verandán olvasgattam. Édesanya és Mályva néni a kerti padon beszélgetett egymással. Egyszerre csak betotyogott a kis Csiripiszli, és majdnem sírva kérdezte tőlük: „Hazajött már Gyopár? Mert elvitte a trombitámat.” Vásár volt aznap a völgybeli falucskában, onnan jött hazafelé Csiripiszli többedmagával, és megálltak labdázni az erdőben. Lerakták a sok vásárfiát, dobokat, kardokat, papírtrombitákat egy nagy fa tövébe, és amikor hazaindultak, Csiripiszli trombitája hiányzott. Gyopár utánuk jött fel a vásárból, és egyikük látta, hogy ő járt ott a fánál. Mályva néni, aki már úgyis hazafelé készülődött, kézenfogta Csiripiszlit: „Gyere, keressük meg Gyopárt. Nem lehet az, hogy ő vitte el! Megismered valamiről a trombitádat?” „Megismerem. Ki van szakadva egy kicsike a papirosából.” Mályva néni köszörült egyet a torkán. „Na jól van, gyerünk csak! Hiszen lehetséges, hogy tréfából csakugyan elvette, hogy trombitáljon egy kicsit, és aztán visszaadja. Érted?” Csiripiszli azonban tudott gondolkodni, és ezt mondta: „De akkor miért nem maradt ott, ahol labdáztunk. Ha nem akarja megtartani...” Becsukódott mögöttük a kertajtó, és egy ideig csönd volt. Egyedül ült édesanyánk a homályosodó kertben. Egyszerre csak felhangzott az utcán egy vásári papírtrombita rekedtes hangja. Nyílt a kertajtó, csikorgott az ösvény kavicsa és hallottam édesanyánk kérdését: „Mit vettél a vásáron, kisfiam?” Gyopár válasza határozott

hangon kezdődött: „Ezt a pisztolyt, hozzá ezt a két doboz gyutacsot, meg ezt az ólomsípot.” Bele is fújt a sípba, majd pedig, mint akinek csak ekkor jut eszébe, elbizonytalanodott hangon hozzátette: „Meg, igaz, ezt a trombitát is.” De abba már nem fújt bele. „Hadd nézzem meg közelebbről is a trombitát, kisfiam.” Zavart volt Gyopár hangja: „Olyan, mint a többi. Ezek mind egyformák. Tessék.” Most hosszú ideig csönd volt. Aztán úgy szólalt meg édesanyánk, mint aki nagy terhet cipel, és nehezére esik a szó: „Ezt a... trombitát... te itt az erdőben vetted el, kisfiam... egy fa alól... Ez a trombita... Csiripiszlié. Légy szíves, vidd el neki.” Visszatartott lélegzettel vártam, mit felel Gyopár. Nagyon hosszú ideig hallgatott. Aztán.... ugyanúgy..., nyögve szólalt meg ő is, mintha súlyos teher alatt görnyedeznék: „Én ezt csak..., és ezt csak... tréfából vettem el... Meg akartam tréfálni... Csiripiszlit.”

Édesanyánk sóhajtott, aztán csöndesen így szólt: „Nem is tudtad, hogy Csiripiszlié. És nekem is azt mondtad most, hogy vásároltad.” Gyopár azonban most már megmakacsolta magát, és élénkült is a szava: „Azt is tréfából mondtam. Holnap megkérdeztem volna, kié, és visszadtam volna. De visszaadhatom ma is. Megmondom Csiripiszlinek is, hogy tréfából vettem el.” És hangosan csikordult a kavics, indult Gyopár. De édesanyánk utánaszólt: „Csak olyasmit mondj kisfiam, ami igaz; leghelyesebb, ha ezt mondod: Bocsásd meg, Csiripiszli.”

Éreztem, bántaná édesanyát, hogy én is hallottam mindezt. Beosontam hát lábujjhegyen a szobánkba, és a konyhán át akartam fellopódzni a ház mögé, a gyümölcsöskertbe. Ezalatt azonban édesanya is ment a konyha felé, és az ajtajában egyszerre csak szemben álltam vele. Tovább akartam menni, de megfogta a karom és a szemembe nézett. Ekkor már holdvilág volt. Meglátta tehát arcomon, hogy tudom, mi történt. Beszélni is kezdett tüstént, de most már izgatottan és neheztelve: „Semmi ok sincs rá, hogy ilyen komoran nézz, kisfiam! Olyan megdöbbenve nézel, mintha... tudom is én..., mintha talán lopott volna Gyopár! Pedig ez nem az..., ki se akarom mondani még egyszer..., hiszen az rettenetes volna..., hogy az én kisfiam ilyesmit tesz! Nem, nem, dehogy is! Ez csak egy kis..., csak egy kis csíny, huncutság, meggondolatlanság..., meg egy kis füllentés..., no és hát, mondjuk így... csenés..., de nem rossz szándékkal, nem abból, mert Gyopár jó, igenis, jó, ebben én biztos vagyok! Ha néha nem úgy látszik is..., de majd meglátod, hogy nekem van igazam...., ne nézz már ilyen sötéten, kisfiam..., hiszen ezen tulajdonképpen... ezen a csacsiságon és meggondolatlanságon..., ezen inkább csak mosolyogni és... igenis: nevetni kell!” Kimondta még egyszer: „Nevetni!” De ekkor már megmegcsillant a holdfény a sűrűn egymás után legördülő könnyein.

Vissza a középkorba?

A nyugat-európai katolikusok részint felbosszankodva, részint fáradt „észre-sem-vesszük” magatartással fogadták a múlt év adventjében megjelent, legújabb római instrukciót a „laikusok” szerepéről. Ez a dokumentum megnyirbálja, és pusztán a paphiányt áthidaló szükségmegoldásként engedélyezi elkötelezett keresztények alkalmazását plébániai munkatársként, áldoztatóként és így tovább.

Az alábbiakban először a dokumentum rövid összefoglalását ismertetjük, majd az azóta már nyugalomba vonult innsbrucki megyéspüspök Európa-szerte nagy visszhangot kiváltott Vatikán-kritikájából közlünk részleteket (kiemelések tőlünk), végül a „laikusok” szerepének történelmi alakulását bemutató tanulmány következik.

Britta Baas

Az instrukció: tiltások katalógusa

A római *Instrukció a világiak papi szolgálatban történő együttműködésének egyes kérdéseiről* 13 cikkelyben szabályozza teljes részletességgel a közösségekben végzendő munkát. Az irat célja, hogy bebetonozza az éles különbséget minden hívők „általános papsága” és a „szolgálati papság” között. Az instrukció azt is világossá teszi, hogy a sok helyen nagy számban gyakorolt kivételes szabályozásokat a római központ a továbbiakban nem fogadja el. A 13 cikkely lényegében a következőket írja elő:

1. A papi szolgálatot világosan el kell választani a világi szolgálatoktól. Szorosabb értelemben *szolgálatnak* csak az tekinthető, amit „a pásztorok a szentelés szentségének erejében gyakorolnak”. A világiak azonban olyan *feladatokat* vesznek át, amelyeket a felszenteltek rájuk bíznak.

2. A szentségek kiszolgáltatása papi szolgálat. A világiak számára viszont az „illetékes tekintély” engedélyt adhat a prédikációhoz. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha „hiányzik a papi hivatalviselő”.

3. Világiak nem prédikálhatnak *a szentmisén*. Ez azt jelenti: a homiliát — vagyis a prédikációt a vasárnapi istentisztelet részét képező bibliai szövegről — fenn kell tartani a felszentelt személy számára.

4. A világiak plébániát nem vezethetnek, sem nem koordinálhatnak, moderálhatnak vagy igazgathatnak. Pusztán olyan feladatokat vehetnek át, amelyek során „gyümölcsöző módon működnek együtt a klerikusok pasztorális szolgálatával”. Tehát abban az esetben, ha a plébános úgy dönt, hogy igényli a világi személy segítségét.

5. Minden plébániai testületben a plébánost illeti az elnökség joga. Érvénytelen minden olyan döntés, amelyet „nem a plébános elnöklése mellett, vagy személye ellen összehívott tanács” hoz. A pasztorális tanács és a vagyonkezelő tanács csak „tanácsadó szavazati joggal” rendelkezik, de döntésekre nincs felhatalmazva.

6. Világiak nem hordhatnak liturgikus öltözeteket, ezek fenn vannak tartva a papok és diakónusok számára. Nem vehetnek részt az eucharisztikus imában (ez vezeti be a kenyér és bor eucharisztikus átváltoztatását Jézus testévé és vérévé), és az eucharisztikus ünneplés során semmiféle vezető funkciót nem vehetnek át.

7. Ha valaki részt vesz egy vasárnapi igeliturgián, nem mentesül a vasárnapi misehallgatási kötelezettség alól. A világiak által igeliturgián alkalmazott szövegeket „jóvá kell hagyatni az illetékes egyházi tekintéllyel”.

8. „Rendes áldoztatónak” csak a klerikus minősül. Világiak csupán akkor áldoztathatnak, ha klerikus nincs jelen, vagy az áldozók száma meghaladja az átlagot. A világiak bevetése nem válhat szokássá. Semmi esetben sem áldozhat a világi személy a pappal együtt az oltárnál.

9. A törődés a betegekkel a világiak feladata. Ennek során „fel kell ébreszteniük a vágyat a bűnbánat és a betegek szentsége iránt”. Mindkét szentséget kizárólag a pap szolgáltathatja ki.

10. „Felszentelt hivatalviselő súlyos hiánya esetén” a püspök világi személyt delegálhat „házasságkötési segédszolgálatra”.

11. Szükség esetén — amennyiben papi hivatalviselő nincs jelen — világi személynek is szabad keresztelnie.

12. A világiak csak a felszentelt hivatalviselő tényleges hiánya esetében vezethetnek egyházi temetést. A pap túlterheltségének indoka nem elégséges.

13. Az egyházi feladatokhoz a világiakat megfelelően ki kell képezni, persze nem a szemináriumokban, amelyek kizárólag a papok számára vannak fenntartva.

Forrás: Publik-Forum, 1997/24

Reinhold Stecher püspök

Gondolatok a papok és világiak együttműködését szabályozó legújabb dekrétumról

(Részletek)

Mivel egyszer elhatároztam, hogy az egyházkritikai szempontból szükséges dolgokat nem „bátor nyugdíjasként", hanem aktívként mondom el, nem kerülhetem meg, hogy néhány gondolatot elmondjak erről a dekrétumról, mielőtt továbbadom a botot. Persze nem annyira a részletekről. Itt olyan dolgokat mondok ki, amelyeket szilárdan rögzíteni kell. Először is adva van az eucharisztia teljhatalmával felruházott pap — és ezt a teljhatalmat senki sem veheti el, vagy igazolhatja alulról. Nehéz azonban belátni, miért kell megtiltani a közösség egy teológiailag teljesen kiképzett, és emberi–lelki szempontból alkalmas tagjának a prédikációt az eucharisztia ünneplésekor. Teljes mértékben azt képviselem, hogy a hirdetéshez egyházi felhatalmazás szükséges. De más dolognak tartom, hogy a misén a hirdetést azért hagyják el, mert ahhoz feltétlenül felszentelt személy szükséges.

És ezzel már itt is vagyok tulajdonképpeni aggályomnál ezzel a megint csak korlátozó dekrétummal szemben, amely *a világiakat, segédáldoztatókat stb., legfeljebb kelletlenül engedélyezett szükségmegoldásnak tekinti* néhány funkció ellátásához, ha ti. másképp már egyáltalán nem megy. Aggodalmam főleg a nálunk és a Föld legtöbb országában kialakult lelkipásztori helyzetnek „tudomásul-nem-vételét" illeti, és annak „tudomásul-nem-vételét", hogy az eucharisztiának mi a teológiai jelentősége a keresztény közösség és az egyház számára.

Némiképp mindig problematikus, ha Isten üdvözítő szándékain és a szentségek legmélyebb teológiai lényegén túlmenően emberi rendelkezéseket abszolutizálnak.

A világiakról szóló említett dekrétum megelégszik a klérus teljhatalmának, méltóságainak és rendi kiváltságainak védelmével. A közösségek egészsége–üdve teljesen kimarad a játékból.

Franciaországban olyan papokat ismertem meg, fáradt és reményvesztett papokat, akik körberohangálva hét–tíz plébániát „látnak el". Még ha az ilyen papok teológiailag kiválóan képzettek is, nincs semmi esélyük arra, hogy a „felsőbb emeletek" intézkedéseibe beleszólhassanak. *Az alacsony helyzetű, elsővonalbeli papot a püspöki méltóság teljesen távol tartja magától, és az ügyekbe semmi beleszólást nem enged számára.* Így a tapasztalatokat és ellehetetlenüléseket csak kevés püspök veszi észre és viszi föl a magasabb szintre. Lefelé megelégszenek legjobb esetben egy megértő sóhajtással, és a megindult panasszal, hogy nincsenek keresztény családok, amelyek elegendő számban fabrikálnák a celebsz hivatásokat. Feljebb pedig *megelégszenek a kéznél lévő rendelkezések bebetonozásával,* amint azt a jelen dekrétum is teszi. A mögötte lévő szükség és baj nem beszédtéma.

Itt az a borzasztó, hogy *a jelenlegi egyházvezetésnek teológiai és lelkipásztori hiányosságai vannak,* bármilyen kellemetlen is kimondani ezt. A hivatal az egyházban annak bibliai értelmezése alapján az üdvösséget szolgáló hivatal, és nem szakrális öncél, amely számára teljesen közömbös lehet, hogy keresztények milliói és tízmilliói egyáltalán kapnak-e lehetőséget az üdvösséget előkészítő szentségek vételére, és hogy emberileg élményszerű formában gyakorolhatják-e közösségeik középpontját, ami bibliai és dogmatikai alapokon az eucharisztia. A hitvallásban pontosan így mondjuk még mindig: „Értünk emberekért és a mi üdvösségünkért leszállott a mennyből". Nem pedig így: „Tekintélyünkért és az egyház struktúráinak szigorú megőrzéséért leszállott a mennyből".

E század végén egyházunk egyes jelenségei között tulajdonképp *a legmegrendítőbb az a tendencia, hogy emberi rendelkezéseket és hagyományokat az isteni megbízatásoknál magasabbra értékelnek.* Úgy látszik például, hogy a magasabb grémiumokban senkit sem nyugtalanít, hogy szó szerint katolikusok százmilliói egyáltalán nem juthatnak hozzá a megbocsátásnak az üdvösséghez morálisan elengedhetetlen szentségéhez (és mivel nem juthatnak hozzá, egy generáció múlva már nem is akarnak hozzájutni).

Számomra mind régen, mind most az isteni tanítások figyelmen kívül hagyásának kérdésében a leginkább aggodalmat keltő az az eljárás, ahogy a házas papokkal bánnak. Saját tapasztalatból tudom, hogy azok a folyamodványok, amelyeket a püspök sürgető pasztorális és emberi alapokkal támogatott kérésként nyújt be, nos, ezeket tíz, vagy több éven keresztül pillantásra sem méltatják. Ezt a gyakorlatot a legújabb dekrétum is alig változtatja meg. Vegyük figyelembe, hogy itt az Istennel és az egyházzal létrehozandó megbékélés kéréseiről van szó, arról a lehetőségről, hogy keresztény házasságban élhessenek, és néha arról is, hogy nem papi szolgálatokat végezhessenek. *Itt sincs más, mint a könyörtelen nem. Teológiailag nem magától értetődő-e, hogy a megbocsátás és megbékélés megtagadása sokkal nagyobb bűn, mint a celibátus megsértése?* A második emberi parancsot érint, és a gyengeség bűne, az első istenit, és a keménység bűne. Vagy talán azt hisszük, hogy az egyházban a jogi törvényalkalmazásokra nem állnak Jézus parancsai? Úgy gondoljuk, hogy a Világbíró rendjében az íróasztalkukacok jobban megússzák, mint az apró dolgokban vétkezők?

Itt is megmutatkozik a folyton felmerülő tendencia, hogy Jézus tanítását alárendeljék az egyházi közigazgatás praktikáinak és az emberi tekintélygyakorlásnak.

A történelem azt tanítja, hogy a legfelsőbb hivatal gyakorlata is eltévelyedhet Jézus ügyétől. Az egyéni vétkezőkkel szemben folytatott mai gyakorlat ellentmond Jézus Lelkének, pontosan úgy, mint az egész országok és városok ellen foganatosított egyházi átkok és kiközösítések. Magam tudom, hogy sok pap és világi, akik komolyan veszik kereszténységüket, szenvednek ezektől az ellentmondásoktól, és olyan pápára vágyakoznak, aki korunkban mindenekelőtt a jóságot testesíti meg. Ahogy ma fest a helyzet, *Róma elveszítette a könyörületesség arculatát, és a látványos és kemény uralkodás arculatára tett szert.* Ezzel az arculattal az egyház a harmadik évezredben nem lesz ütőképes, és ezen a pompázatos millenniumünnepségek és a mégoly szép szavak sem segítenek semmit.

Éppen az egyház érdekében nem szabad azt tenni, hogy *a legfelsőbb szinten a bázis minden szálkájáért gondban vannak, de a maguk szemében a gerendát sem veszik észre.*

Én ugyan nevén nevezem mai egyházunknak a Szentírás farizeusi értelmezési vitáiba nyúló hiányosságait, de reményem a Szentlélek működésében és Jézus ügyének jövőjében semmit sem csökkent. Azonban az igaz szándékok iránti érzékenységnek világosabbá kell válnia egyházunkban. Az eltévelyedés az ilyen alaptételektől súlyos következményekkel járt a múltban. Az elmélkedések az ezredfordulóról ebben a tekintetben is új meglátásokat hozhatnának.

Dr. Reinhold Stecher
Innsbruck megyéspüspöke

Pünkösd utáni 33. vasárnap,
az Utolsó ítélet vasárnapja

Forrás: Publik-Forum, 1997/24

Rudolf Schermann

A „laikusok" másodosztályú keresztények?

A legújabb, a püspökökhöz múlt év adventjében megküldött vatikáni rendelkezés hosszú címe: „A világiak papi szolgálatban történő együttműködésének egyes kérdéseiről" szóhasználatában kísértetiesen emlékeztet az SZKP levitézlett Központi Bizottságának rendelkezéseire „a reálisan létező szocializmus egyes kérdéseiről".

Ugyanis akárcsak ott, itt is az uralkodó kaszt, a mindenkori hierarchia hatalmának biztosításáról van szó. Ők persze élénken vitatják ezt. Azt akarják beadni nekünk, hogy minden az egyház javára és virágzása érdekében történik: „A szentszék a szóban forgó dokumentumot", olvashatjuk, „a különböző részegyházak megyéspüspökeinek és más ordináriusainak lelkipásztori buzgóságába ajánlja, bízva abban, hogy annak végrehajtása bőséges gyümölcstermést hoz a papi hivatalviselők és laikusok közötti közösség növekedésében." A buzdító irat szerzői, ókonzervatív, a lelkipásztorkodásban teljesen tapasztalatlan vatikáni urak egész csapata pontosan ismeri azokat a nehézségeket, amiket ilyen küzdelmek esetén a gondolkodó birkafejek tudnak okozni főpásztoraiknak. Ezért a pápát idézik: „Meg kell értetni", mondja a pontifex (akinek az aláírása feltűnő módon nem szerepel az ukázon), „hogy ezek a tisztázások és pontosítások nem a klerikális kiváltságok védelme érdekében végzett fáradozásokból születnek, hanem annak szükségességéből, hogy engedelmeskedjünk Krisztus akaratának, és tiszteletben tartsuk az általa egyházába kitörülhetetlenül belevésett alapalakzatot".

Már Luther felmordult

De hogy az „egyházába kitörülhetetlenül belevésett alapalakzat" vonatkozásában mi Krisztus akarata, azt a világ legtartósabb diktatúrájában, a római katolikus egyházban nem tudós fejek, kutatók, teológus nők és férfiak határozzák meg, akik hivatkozhatnak az egyértelmű bibliai tényállásra, hanem pápa, és a saját „tanítóhivatal", amit elég gyakran a hatalmi érdekek irányítanak. Bárki, aki a történelem folyamán megkísérelte a Bibliához mérni magát a pápát és a tanítóhivatalt, az igen hamar megégette az ujjait — és nem csak az ujjait. A professzorok, akár a néhai Martin Luther, vagy kortársunk, az ázsiai Tissa Balasuriya mindig újra rámutattak arra, hogy a pápák és a tanítóhivatal hivalkodása, miszerint egyedül az ő joguk értelmezni, mi Krisztus akarata és az egyház alapalakzata, tárt kapukat nyit a manipulációk számára.

Luther eredeti hangja (a német nemzet keresztény nemességéhez): „Így mindig megtörténhet, hogy a pápa és övéi gonoszak, és nem igaz keresztények, sem az Istentől tanított helyes értelemmel nem rendelkeznek, ezzel szemben egy alacsonyrendű ember helyes értelemmel rendelkezik. Akkor miért nem őt követjük? Nem tévedett-e sokszor a pápa? Ezért arcátlanul költött mese, amelynek védelmére egyetlen betűt sem tudnak felhozni, hogy egyedül a pápának jár ki az írás magyarázata, vagy az írásmagyarázat igazolása. Ők maguk teremtették meg ezt a hatalmukat." Luthernek nem kellett messzire zarándokolnia a bizonyítékért. Szeme előtt állt a kortársi pápaság züllöttsége, tudta, miről beszél.

Persze a centrálé nem engedi érvényesülni az ilyen kritikát, vagy ideológiai és manipulációs gyanút. Dr. Luthert éppúgy kitagadták, mint évszázadokkal később Balasuriya kollégát.

Az egyház tanítása ugyan szakadatlanul prédikálja, hogy a Szentlélek nem a hierarchia haszonbérlete, hanem benne lakozik minden keresztényben, és már Pál így írt: „Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok, és Isten Lelke bennetek lakozik?" — de a reálisan létező katolicizmusban ez egészen másképp fest, ami nem újdonság, és egyáltalán nem meglepő az egyháztörténet ismerői számára.

Ugyanis a legfrissebb „Római levél" hátterében ott áll a — Jézus által persze soha nem szándékolt — egyházi kétosztályos ideológia keletkezésének és megszilárdulásának majd kétezer éves története.

A hibás fejlődés korai nyomai

Jézus még kifejezetten hivatkozott arra, hogy tanítványai körében a hatalmat nem szabad úgy gyakorolni, amint azt „a hatalom evilági birtokosai" teszik, ezért testvéri közösséget alapított, amelyben nincs fenn és lenn, nincs parancsnok és alárendelt, hanem csak szolgák és olyanok, akiknek szolgálnak. Mégis hamarosan megváltozott a kép a zsidó-római környezet és a hatalmi struktúrák hatására, amelyek ellen Jézus hevesen küzdött. Az őskeresztény közösség — Jézus lábanyomát követve — még az egyenlők közötti egyenlők karizmatikus közössége volt, amelyben senkinek sem volt hatalma a másik fölött, hanem mindenki képességei és adottságai szerint a közösséget szolgálta (figyelemre méltó, hogy a közösség tisztségviselőit olyan egyszerű megnevezésekkel illették, mint „vén", „felvigyázó" vagy „szolga"). De már az 1. század végén jelentkeznek a későbbi hibás fejlődés nyomai. A zsidó-ószövetségi krétakör osztályszerkezetét igen hamar átültetik a fiatal keresztény közösségbe. Az első, akinél ez a fejlemény megfogalmazódik, Római Kelemen, Péter apostol harmadik utóda. A 93/97-es években a korintusi egyházközösség számára írt levelében, amely akkoriban széles körben elterjedt, arról beszél, hogy a beiktatott közösségvezetők, illetve istentiszteleti vezetők miatt fellázadtak „a figyelmen kívül hagyottak a figyelemre méltatottak ellen", „a tekintély nélküliek a tekintélyesek ellen", „a fiatalok az idősek ellen". Utalva arra, hogy az Ó- (vagy Első) Szövetségben a kultusztörvények megsértéséért halálbüntetés járt, Kelemen megkísérli elfogadtatni a fiatal korintusi keresztény közösséggel a főpap, levita, laikus hierarchikus rangsorolást. Az Ószövetségben, mondja Kelemen, „különleges funkciók hárulnak a főpapra, ugyanúgy a papoknak is megvan a különleges helyük, a levitáknak az előírt szolgálataik, és a laikus embert is kötik a laikus számára előírt rendelkezések" (40,5). Az ellentmondást Jézus tanításával szemben világosabban már nem lehet bemutatni. Jézus ugyanis kifejezetten elítélt minden hivalkodást a „különleges helyekkel", Kelemen viszont az ilyenféle rendben nemcsak semmi kivetni valót nem talál, hanem azt magától értetődő és követésre méltó modellként állítja a keresztény közösség elé. Nem csoda, hogy Rudolf Sohm, az előző század híres egyházjogásza Egyházjog c. munkájában (1892) a Kelemen-levelet „a konzervatív rendről szóló tan Magna Chartájának nevezte". Kelemen volt az, aki az egyházi szóhasználatba bevezette a „laikus" fogalmát (a klerikus ellentéteként). Amint azt Peter Eicher paderborni teológus „A jelenkor papjai" c. gyűjteményes kötetében kimutatja, Kelemen a „laikus" szót egyértelműen a „plebeius ordo", a csőcselék értelmében használja.

Szomorú korszak

A Krisztus akaratának ellentmondó fejlődés aztán a középkor során abban a meggyőződésben csúcsosodik ki, hogy egyedül csak a klérus alkotja az egyházat. Ives Congar, a közelmúltban meghalt francia dominikánus teológus „A laikus" c. alapvető munkájában (Schwabenverlag, Stuttgart 1957) ennek a gyámság alá vonási folyamatnak számtalan igazolását olvashatjuk. Congar szerint „a 12-iktől a 16. századig sok olyan szöveg található, amelyben az »egyház« szón a hierarchiát értik".

A „Summa Parisiensis" (12. század): „Az egyház szóval nem mást jelölnek, mint a klerikusokat." Petrus Amelii, a francia bencés és bíboros (14. század) valamivel mérsékeltebb: „Az egyházat nagyobb része alapján, tehát a kleri-

kusok vagy a klerikusok közössége alapján tekintik. Nem mintha a laikusok nem volnának az egyház tagjai, persze hogy azok (immo sunt), de nem olyan előkelőek (nobiles), mint a klerikusok."

Hatalommal rendelkezőnek kellett lenni ahhoz, hogy annak idején e véleménynek büntetlenül ellene mondjon valaki. Szép Fülöp mordult fel egyszer így: „Az egyház nemcsak klerikusokból, hanem laikusokból is áll". Congar végkövetkeztetése: „Szomorú korszak ez, amely során egy pápa saját személyében (VIII. Bonifác 1296 februárjában, a szerk.) egy bullában azt nyilatkozta, hogy a laikusok ősidők óta ellenségei a klerikusoknak."

Feldolgozatlan múlt

Az egyházvezetés bármennyire meg akart is szabadulni a legújabb korban ettől a hibás fejlődéstől, ez csak részben sikerült, semmiképp sem alapjaiban — amint mutatja ezt a római instrukció.

Mint azelőtt, most is a kétosztályos társadalmat akarja megszilárdítani, és ezt az egyház Krisztus akaratának megfelelő, „kitörülhetetlenül bevésett alapalakzatának" nyilvánítja. Amint az instrukciónak már a címe is kifejezésre juttatja, a „laikusok" pusztán „a papok szolgálatában" működhetnek közre. Így például a „laikus" nem mondhat homiliát (= a Szentírást magyarázó prédikációt) a szentmisében, bármennyire is megvilágosította őt a Szentlélek. Erről így szól a római instrukció: „A homilia a prédikációnak kiemelkedő formája... Ezért azt az eucharisztia ünneplése során a papi hivatalviselő, a pap vagy a diákonus számára kell fenntartani. A laikusok ebből akkor is ki vannak zárva, ha valamely közösségben vagy gyülekezetben »lelkipásztori kisegítői«, vagy hitoktatói munkát végeznek. Itt ugyanis nem az előadói képesség esetlegesen jobb adottságáról vagy nagyobb teológiai tudásról van szó, hanem arról a fenntartott feladatról, amelyet az egyházi rend szentségével tüntettek ki." Magyarán: bármely püspök, pap vagy diákonus leglaposabb és legostobább vasárnapi prédikációja, amelyik kiűzi az embereket a templomból, még mindig abszolút elsőbbséget élvez egy „laikusnak" a Lélektől mégannyira átitatott írásmagyarázatával szemben. Mert nem a lelki haszon a fontos, hanem a történetileg átörökölt rang- és hatalomviszonyok megőrzése. Mindezt alátámasztja a Biblia? Hát persze.

Mindenesetre nem Krisztus örömhíre, hanem a Vatikán bibliája, a saját hatalmi igényeire szabott Egyházi Törvénykönyv, a 767. kánon 1. §-a.

Tetterős papok kerestetnek

Hogy nem az ember a fontos, akinek szolgálatára küldte Jézus a tanítványait — lásd a lábmosási jelenetet a Bibliában —, hanem a saját hatalom, ez a római instrukció egyéb helyeiről is kiolvasható. Így egy mégoly képzett, és a szó legjobb értelmében jámbor „laikus" (hát még „laikus" nő) soha nem vezethet közösséget úgy, amint ez gyakorlat volt az őskeresztényeknél, még „objektív" paphiány esetén sem. A római urak ilyen esetekre azt tanácsolják, hogy vegyenek igénybe „idősebb, még tetterős papot", több plébániát osszanak egy papra. Még a diakónus is előnyt élvez a „laikussal" szemben. Ebben az összefüggésben az instrukció arra emlékeztet, hogy egy pap számára még a 75. életév sem kötelező alapja a hivatalról történő lemondásnak. És egyetlen „laikust" sem kell „közösségvezetőnek" vagy hasonlónak nevezni, „ha részt vesz a lelkipásztori tevékenységben".

Ugyanis „az ilyen feladat betöltése", idézik a pápát, „a laikust... nem teszi pásztorrá: nem a feladat hozza létre a hivatalt, hanem a szentelés szentsége".

Helyjegy Jézus számára

A birka birka marad. Sőt, mi több: „Ha... a közösségben pap nincs jelen, akkor hiányzik Krisztusnak, a Főnek és Pásztornak szolgálata és funkciója, ami elengedhetetlen az egyházi közösség élete számára." Az instrukció szerzői így licitálják egyre magasabbra bibliátlan és semmivel sem bizonyítható tételeiket. Persze a biblikusan képzett keresztény nők és férfiak számára elegendő Jézus igéje: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük" (Mt 18,20). Jézus Krisztus végtelenül „nagyobb" Istenét a maga végtelen szeretetével és emberbarátságával nem lehet beleszorítani sem egyházjogi, sem szentségi vagy egyéb kategóriákba, vagy valamiféle ketrecbe zárni, és semmiképp sem áll ideológiai megalapozási kísérletként rendelkezésre hatalomvesztési félelmektől űzött tanítványai számára.

Fölösleges dolog itt felsorolni a laikusokról szóló instrukció mindazon helyeit, amelyekből kiderül Róma restaurációs csapása az egyházi két- vagy akár háromosztályú társadalom fenyegető szétesése ellen (ugyanis a szöveg különbséget tesz a „klerikusok", „laikusok" és az „Istennek szentelt" szerzetesek között).

A „laikus" csak szükségmegoldás

Aki tanulmányozza a szöveget, hamarosan meggyőződik arról, hogy a kritikusoknak teljesen igazuk van. A dokumentum mindig szükségmegoldásnak tekinti laikust, akit ott kell bedobni, ahol nincs kéznél pap.

Ezt egyébként egészen nyíltan ki is jelenti: „Ha a paphiány bizonyos területeken különösen érezhető is, más helyeken a hivatások sokat ígérő felvirágzása tapasztalható, ami a jövőre nézve pozitív kilátásokat jelez. Ezért a papi hivatalviselők hiányával kapcsolatos bemutatott megoldások csak átmeneti jellegűek lehetnek. Ugyanakkor a lelkipásztorkodásban előjogot kell biztosítani a papi hivatások előmozdításának." Ez kétségtelen visszalépést jelent a zsinati fejlődés mögé. (Az újklerikalizmus néhány ókonzervatív szóvivője, mint a Sankt Pölten-i Krenn püspök, már arról álmodoznak, hogy újra lesznek papi képviselők, akik, mint a régmúlt áldatlan időkben, bevonulnak a parlamentekbe, hogy ott képviseljék az egyház érdekeit.)

Római öngól

Természetesen ez az ukáz semmi más eredményt nem hoz, mint a római egyházi centrum tekintélyének további hanyatlását. Még a különben inkább a konzervatívok közé sorolható püspökök is kifejezésre juttatták nemtetszésüket a visszalépéssel kapcsolatban — persze gyakorlatuknak megfelelően a kötelező hangtompítással. Csupán az egyház reakciós trendjét képviselő püspökök és papok érzik igazoltnak magukat, és — ha a szükség másra nem kényszeríti őket — fogják a normát kétszáz százalékra teljesíteni, mint egykoron a kipirult arcú szovjet sztahanovisták.

A római kúria arra irányuló kitartó fáradozásai, hogy elhárítsa magától a pótkreml és a legsilányabb nyet-központ végzetes imázsát, bizony az alkalmasinti túlzásokat illető, megalapozott utalások ellenére is a világméretű kritika hengere alá kerülnek. Az sem csoda, hogy egy bizonyos vatikáni szóvivő kétségbeesett kísérletei az utólagos értelmezésre, miszerint mindezt egyáltalán nem úgy gondolták, kevés hitelre találnak. Mindehhez már nagyon hosszú ideje tart az egyházi tél. Rómának, ha már a képzett és elkötelezett katolikusoknak, teológus nőknek és férfiaknak nem is, legalább a püspököknek kellene annyi egészséges ítélőképességet, egyáltalán szellemi megvilágosultságot tulajdonítania, hogy maguk is észreveszik, hol mutatkoznak egészségtelen fejlődési irányok vagy túlkapások, s hogy elég bátrak ahhoz, hogy fellépjenek az ilyesmi ellen.

Franz Kamphaus limburgi püspök szavaival teljes mértékben egyet lehet érteni, mikor ezt mondja: „Nem kell elrejtőznünk. Nincs minden területre kiterjedő hivatali visszaélés. A legtöbb egyházközségben jó az együttműködés laikusok és papok között. Ezért most a legmagabiztosabban meg kell vizsgálnunk, hol érint bennünket ez a dokumentum. Ami évtizedek során alakult ki, azt nem lehet máról holnapra megváltoztatni, és erre nincs is szükség. Aki túl gyakran ássa fel a földet, nem arat semmit."

A rovat mindhárom írását fordította: Hampel Károly

Forrás: Kirche Intern, 1998/1

Farkas István

Tavaszi áldozás

Nagyhét van. Idén nagyon korán jött. A múlt héten volt Benedek. A tavasznak alig van néhány jele. Hétfőn és kedden egész nap szállingózott a hó. A hunyorok és keltikék legszívesebben visszabújnának a földbe, de már nem lehet, csak a földhöz simulhatnak. Várnak.

Vasárnap óta nem ettem mást, csak kenyeret és hozzá vizet. Nem a Nagyhét miatt. Máskor is megteszem. Nem is sportból. Nem is a jó egészségem érdekében. Hozzátartozik az életformámhoz (éppúgy, ahogy a napfelkeltenézés, a borozgatás társaságban vagy az esti ima) az évenként egyszeri teljes elvonulás, magány, csönd, kenyér és víz. Ezek a dolgok összetartoznak. Nem lehet elvonulni a családdal, vagy baráttal, barátnővel. Lehet, de az más. Az nem magány és nem csönd. A magányban nem lehet tévét nézni vagy rádiót hallgatni, vagy a szomszéddal diskurálni. A magányhoz és a csendhez a madárcsicsergés, az esőkopogás, a hószállingózás, a rövid esti séta és esetleg, ha kell a hideg miatt, egy kis favágás tartozik. A magányhoz nem megy a villanyfény sem, csak a gyertya, esetleg petróleumlámpa. A magányhoz tartozik a szunyókálás a kályha mellett, vagy ha kisüt, a napon. Ha hideg van, pokrócba betekerve. A csöndhöz tartozik ilyenkor még a kályha buhogása, a fa sziszegése, a vízcsap csepegése. A csöndhöz nem kell az óraketyegés, csak ha már a hazavivő busz érkezését várod. De az már más világ. A magányhoz nem illik a főtt étel. Azt meg kell főzni. A főzés nem egyeztethető össze a csenddel. A főzés: sürgés-forgás, kóstolgatás, csörömpölés, mosogatás. Legjobb a nyers koszt. Kevés zöldség, ha van, gyümölcs, és kenyér. De valójában elég a kenyér is. Napi fél kiló vagy kevesebb, beosztva. A teljes búzából készült a legjobb, de ha más nincs, az omlós, rugalmas, recsegő héjú fehér kenyér is jó. És a víz. Jó lehetne a bor is, de a bor társaságot kíván, így nem megy a magányhoz. A mennyiségtől függően a csönddel is összetűzésbe kerülhet. Legjobb a víz. Ha van forrásvíz. Kannába, saját kezűleg csapolva és lehetőleg kancsóban tárolva az ivás előtt fél óráig.

Az északi szél kifújta a felhőket és délben kisütött nap. Ülök a teraszon. Becsukom a szememet. Élvezem a tavaszi nap lágy melegét. Török egy falatot a kenyérből — a morzsákra vigyázva —, és a szájamba veszem. Az élet szétárad a számban, a nyelőcsövemben, lassan lekúszik a gyomromba. Csodálatosan finom tud lenni a kenyér magában. Először a belét eszem ki. Már gyerekkoromban így tanultam a nagyobbaktól, és jónak bizonyult. A végére marad a java. A héj elropogtatása a napfényes teraszon, a magányos csöndben maga a tökéletes boldogság. Időnként töltök néhány korty vizet a kancsóból a pohárba, és iszom. Lassan iszom. Nem kell sietnem. Víz is van elég a forrásban ilyenkor tavasszal. A tavaszi forrásvíz íze egész más, mint a nyárié. Sokkal több benne a vad, nyers íz. A hó íze és a kemény hidegeké, a téli, halott avaré.

Lábamnál ül a macska. Ő belefér a magányba. Ő is magányos, de szabad. Nincs gazdája, mint a kutyának. Akkor jön és megy, amikor akar. Most éppen az evés utáni tisztálkodását végzi. Ő is kivette részét az áldozatból. Egész télen koplalt. Most ezen a pár napon megérdemel egy kis finom hazai maradékot: csirkecsontot, töpörtyűt, lejárt parizert. Ő is elégedett a sorsával. A teraszkorláton két csuszka is részese az áldozatnak. Ők dióbelet kaptak, de a macskára való tekintettel csak beugranak érte, és inkább a közeli fenyő ágai között áldoznak.

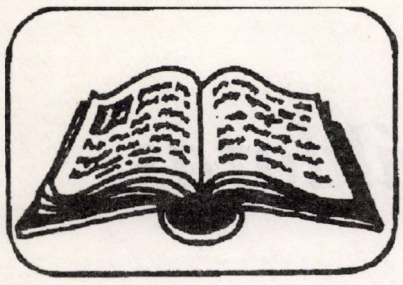
A kenyér elfogyott. A vizet megittam. Jólesően nyújtózom el. Kezemre egy gyenge, szédelgő tavaszi légy száll. Kicsit melengetem a tenyeremben. Egyre vidámabb és fürgébb lesz. Majd szárnyra kap és elvitorlázik.

Az áldozásnak vége. Következik a szunyókálás. Ez is a liturgia része. A macska tudja ezt. Összekuporodik a küszöbön, és már szuszog is.

Ez az óra nem illik bele a Nagyhétbe. Ez már nem szorongás, nem félelem, nem kilátástalanság, nem bánat és nem szomorúság. És már nem is várakozás. Ez nem a boldogtalanság órája, hanem a boldogságé.

Mennyei Atyám, aki titokban nézel, remélem megbocsátasz!

(Dobogókő, '97 március)

BIBLIA

Az áprilisi elmélkedéseket Várnai László mosdósi plébános, a májusiakat Mihálffy László készítette.

Április 5. — Virágvasárnap — Lk 19,28–40 és Lk 22,14–23.56 — A szelídek Királya

A barkaszentelési evangéliumban Jézus jeruzsálemi bevonulását szemléljük. Zakariás próféta szavait teljesíti be, amikor nem az uralkodókra jellemző lovon, hanem a békés, szelíd állaton, a szamáron ülve megy be a fővárosba. Ebből a jelképes cselekedetből a tanítványok, a nép és az írástudók felismerték, hogy a jövendölésben szereplő békesség királya érkezik, aki eltünteti a harci szekereket és lovakat Jeruzsálemből, széttöri a harci íjakat és békét hirdet a nemzeteknek (vö. Zak 9,10). A lelkes tömeg a várva-várt Messiás-királyt köszönti benne, és a karácsonyi angyali szózathoz hasonlóan békességet és dicsőséget emleget. Ez már sok volt a farizeusoknak, akik kérik Jézust, hogy csendesítse le követőit. Jézus azonban jóváhagyja a róla szóló hitvallást, és egy másik próféta szavaival válaszol: „...ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak megszólalni” (Hab 2,11). Vagyis a háborúban lerombolt Jeruzsálem kövei fogják majd igazolni Jézus föllépését, ha nem fogadják el szelídségét, békeüzenetét.

Jézus nem engedett a népszerűség kísértésének. Lemondott az erőszakos uralkodásról. Hűséges maradt a próféták által előre mondott szelídség útjához, és vállalta ennek következményét: a passiót.

Olykor minket is megkísért az erőszakos érdekérvényesítés és a népszerűség vágya, lehetősége. Pillanatnyi előnyökért nem szabad lemondanunk a szegény, szelíd, szolgáló szeretet jézusi útjáról, mert ma is csak őt követve valósulhat meg bennünk, közöttünk és tanúságtételünk nyomán világunkban a békesség országa. Ne hűtlenségünk romhalmazának kövei igazolják Jézus győzelmét, hanem hozzá hűséges életünk. Őt a passió szerint megölték, de hiába zárták kősírba. Üzenetét nem tudták eltemetni.

Április 12. — Húsvétvasárnap — Jn 20, 1–9 — Az élő Jézus

A húsvétvasárnap reggeli mozgalmas temetőlátogatás — az evangelista szerint — Jézus feltámadásának hitét váltotta ki a szemtanúkból. Az üres sír látványa és az ott hagyott leplek helyzete segített nekik megérteni a feltámadásról elhangzott jövendöléseket, melyek szerint: „Jézusnak fel kellett támadnia a halálból”.

Kinek kellett/kell a feltámadás?

— Az Atyának? Aligha. Számára minden létező él. Sőt nála van mindenki, aki teljesíti akaratát. Jézus a halálában kezébe tette le földi életét és hozzá tért vissza küldetése teljesítése után.

— Jézusnak? A Zsidó levél szerint ő mindenkor él, hogy közbenjárjon értünk” (7,25). Neki mint embernek át kellett menni a szenvedésen és a halálon. Így ad példát a szeretetben mindvégig kitartásra.

— Tanítványainak? Nyilvánvalóan igen. Míg vele jártak, nehezen zárkóztak fel Jézus gondolkodásához. Nagypénteken eltemették hamis messiási reményüket, és csak később értették meg őt.

Úgy gondolom, ma is a bizonyosságot kereső, csodaváró embernek kell a feltámadás hite. Annak, akit Jézus üzenete nem bűvöl el annyira, hogy ébren tartsa benne Krisztus szerelmét. Akiben ott él Jézus, annak mindennél fontosabb, hogy életre keltse őt embertársaiban. Ezért koptatja száját, lábát, szeretetét.

Április 19. — Húsvét 2. vasárnapja — Jn 20,19–31 — Fejlődés a hitben

Az evangélista megfogalmazza írása célját: „a hit által életetek legyen”. Az előző versekben bemutatja, hogy hogyan jutottak el az élő hitre Jézus apostolai.

A szerző–szerkesztő irodalmi párhuzamok segítségével szemlélteti a tanítványokban történt változást. Jézus *rájuk lehelt*, mint a Teremtő Ádámra, hogy Lélekben való életük legyen. A *„vegyétek a Szentlelket”* inkább a keresztségre és a megtérésre vonatkozik, mert az addigi életmóddal szakítás a jézusi közösségbe kerülés feltétele (vö. ApCsel 2,40).

A hiányzó Tamás apostol nem részesült a Lélek életet adó, újjáteremtő ajándékában. Nem hitte el társai átalakulását. Feltételt támasztott a Jézussal való közösség megtapasztalásához. Példája arra tanít, hogy csak a Lélek forrásával, azaz a Jézussal való közösség által tudunk továbblépni a hitben.

A húsvéti és pünkösdi híradás nem „fénykép”, riport vagy jegyzőkönyvi tudósítás, hanem a történéseknek a kor nyelvén megfogalmazott értelmeézse. Téved az, aki nem veszi figyelembe az egzegézis eredményeit. Ez az új szemlélet segíthet a hitben növekedni. A fejlődés képlete: 1. A képbe, irodalmi formába csomagolt igazság megismerése. 2. Kiábrándulás a körítés miatt. 3. Az ábrándból való kiszabadulás a hit valódi alapjához vezet el. — Vagyis az előző lépcsőfokról tovább kell lépni, az eddigi bizonyosságot fel kell adni a fejlődés érdekében.

Jézus követői akkor válnak nagykorúvá, ha a Mester fogható jelenléte nélkül is képesek az ő életét élni, hirdetni. Az lesz boldog hitében, aki személyes üzenetként fogadja Isten akaratát, és ehhez vállalja régi hite (itt pl. látni akarása) feladását. Így tudja a Szentlélek egyre mélyebben elvezetni az igazságra (vö. Jn 16,13).

Április 26. — Húsvét 3. vasárnapja — Jn 21,1–19 — A hívő jövője

János evangéliuma nyilvánvalóan befejeződött a 20. fejezettel. A most olvasott hozzátoldás Péter és János apostol sorsának megmagyarázása céljából íródott. A csodálatos halfogás és a kenyérszaporítás csodája felidézésével Jézus életét hozza a jelenbe a szerző. Az izzó parázs az égő csipkebokorra emlékeztető párhuzam: Jézus az isteni szeretet tüzét tartja lángon. Jelentheti azt az izzó parazsat is, amelynek fényében Péter megtagadta Mesterét (Jn 18,18). A főparancs számonkérése az apostolon a tanítványi–tanítói lét alapját fogalmazza meg: Jézus szeretetében nyer alapot a felebaráti szeretet. Nincs végleg elveszve az sem, aki bár megtagadta hitét, kész az újrakezdésre, és újra vállalja a jézusi sorsot. (Válasz ez az üldözésben elbukottak visszafogadásának kérdésére?!)

Péter kiterjesztett karja és testének felemelése a már megtörtént kereszthalála alapján megírt jövendölés. Segít elfogadni a tanítást, hogy csak Jézus szoros követésével, sorsának vállalásával lesz teljes a hívő élet. Ma is csak a búzaszem sorsát elfogadó hívő élet hoz gyümölcsöt: új követőket Jézusnak. A mindhalálig tartó hűség a jövő vetőmagja. Ennek fényében, ismeretében nem a holnap titkait kell kutatni, hanem a jelenben kell Jézust követni. Így lehetünk szinkronban a mindig jelenben élő Istennel.

Május 3. — Húsvét 4. vasárnapja — Jn 10,27–30 — Mit jelent Jézus juhai közé tartozni ?

Jézus ebben a részben egy kérdésre válaszolva élesen két részre osztja az embereket: azokra, akik **nem a juhai közül valók**, és azokra, akik **az ő juhai**.

A jeruzsálemi templom egyik csarnokában Jézus az ő Messiás-volta felől érdeklődő emberek egy csoportjának mondja: „nem vagytok a juhaim közül valók” (26. vers). Miért mondja ezt nekik? Mert az ismeret adományát birtokolva (vö. 1Kor 12,8) tudja, hogy ezek az emberek nem hisznek az ő tetteinek, csodajeleinek, melyekkel az Atyától-küldöttségét szándékolta igazolni. Nyilván azokról a tettekről van itt szó, amelyeket korábban — Keresztelő János börtönből hozzá intézett

kérdésére — maga sorolt fel: „Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegényeknek pedig hirdetik az evangéliumot” (Mt 11,5).

A Jézus juhai közé tartozásnak tehát ez az első feltétele: **hittel, Istenbe vetett bizalommal fogadni azokat a tetteket és jeleket, melyeket az isteni bölcsesség éppen a mi elkalandozó figyelmünk megragadására engedett megvalósulni.**

Én hiszek-e Jézus csodatetteinek? Elfogadom-e Jézus azon állítását, hogy az őt követők ugyanolyan tetteket visznek végbe, mint ő (Jn 14,12), és hogy ezek a — Lélek erejében végbevitt — jelek hitelesítik a keresztény közösséget a Jézus utáni korban is (vö. ApCsel 3,6; 5,12; 8,6 stb.)? Odafigyelek-e ma is azokra az Úr által végbevitt testi-lelki gyógyulásokra, a Bibliából és elkötelezett testvérek próféciáiból kapott üzenetekre és egyéb jelekre, melyekkel az Úr az én lankadó figyelmemet akarja felrázni?

Jézus a továbbiakban **azokat nevezi juhainak, akik hallgatnak őrá és követik őt.** Azaz meghallgatják a tanítást, de nemcsak meghallgatják, hanem — életük teljes odaszánásával — azt cselekedeteikben meg is valósítják. Ugyanazokról van itt szó, mint a sziklára épített házról szóló példázatban (Mt 7,24–27). „Aki hallgatja szavamat és tettekre is váltja, az okos emberhez hasonlít” — mondja ott Jézus. Az ő követéséről pedig így tanít: „Aki apját vagy anyját jobban szereti, mint engem, nem méltó hozzám. Aki nem veszi vállára a keresztjét, s nem követ, nem méltó hozzám” (Mt 11,37–38). A „követés” tehát azt jelenti, hogy **minden evilági kapcsolatot az istenkapcsolatom mögé rangsorolok**, és tudatosan vállalom ennek ódiumát, az engem emiatt érő kellemetlenségeket és szenvedéseket. Ha ilyen módon alakítom át életemet, akkor sorol Jézus engem is az ő juhai közé.

János evangelista szép és ünnepélyes megfogalmazásai mögött tehát nagyon is kemény tartalom rejlik. A pásztor-, juh- és nyáj-hasonlatok igazi tartalmát meghamisítja az, aki langyos romantikát csinál belőlük, netán a hívők gondolkodásmentes nyáj-szellemének igazolására próbálja fölhasználni. Vegyük észre, hogy éppen templomba járó emberek egy csoportjának mondja Jézus, hogy „nem vagytok a juhaim közül valók”. Az őrá hallgatás és a követés a kritérium, amelynek alapján Jézus a juhai közé sorol.

Az ilyenekről mondja, hogy „nem ragadja ki őket a kezemből senki”. Vagyis **a Sátán hatalma véget ér ott, ahol valaki teljesen Istennek adta magát.** Jézus az ő juhainak — igazi juhainak — az örök életet ígéri, és azt a bizonyosságot, hogy nem az ellenséges hatalom fog győzni fölöttük. Azt a biztonságot adja, amelyet egyedül csak Isten adhat.

Nem e világi biztonságot ad. Hogy mennyire nem, kiderül, ha csak egy mondattal tovább olvassuk a szöveget: Jézust itt már meg akarják kövezni (31. vers).

— Vállalom-e én is, hogy e világi biztonságom föladásával legyek Jézus követője?

— Készen állok-e arra, hogy énáltalam is jeleket vigyen végbe az Úr?

— Ott vagyok-e én is, ahol a szegényeknek hirdetik az evangéliumot?

Május 10. — Húsvét 5. vasárnapja — Jn 13,31–35 — Hogyan kell szeretnünk egymást?

„Keresni fogtok, de ahova megyek, oda ti nem jöhettek” — ezekkel a szavakkal kezdi Jézus felkészíteni a — személyéhez ragaszkodó, de tanítását még alig értő — tanítványait az ő földi életének emberileg fájdalmas befejezésére. Hogy ez csak emberileg fájdalmas, Isten szempontjából viszont megdicsőülés, ezt ugyancsak elmondja nekik. (Bár aligha remélhette ennek azonnali megértését, inkább csak vigasztalásként mondhatta.)

Ebben a helyzetben — miután Júdás már elment, hogy elárulja őt — akar valami maradandót mondani a megmaradt tizenegynek. Ez a maradandó a szeretetparancs: **„Amint én szerettelek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást!”**

De hát hogyan szeretett Jézus, mi a lényege az ő szeretetének? Tisztázni kell ezt, mert — parancsa szerint — ennek mintájára kell nekünk is alakítanunk szeretetünket embertársaink iránt.

Jézus szeretetének lényege szoros egységben levés az Atyával, **akaratának ismétlődő hozzáigazítása az Atya akaratához**, ami neki se ment könnyen; vállalta a kísértővel vívott emberi küzdelmet is. (A pusztai kísértés; később, amikor egy félreeső helyre megy imádkozni; végül a szenvedés elfogadása.) Emberi oldalról nézve: ellene mondás a gazdagság, hatalom, e világi nagyság csábításainak, ellene mondás az iránta erőteljesen megmutatkozó emberi elvárásoknak, és egy **új értékrend** követése, vállalva a meg-nemértettséget. Sorsazonosságot vállalt a szegényebb néprétteggel, és odafordult a társadalom kitaszítottjaihoz, miközben távol tartotta magát az e világi uralkodás és a társadalmi nagyság mindenféle formájától.

A jézusi szeretet tehát nem olyan érzelem, amelynek langymelegét a szegény, a gazdag, a kitaszított és a hatalommal rendelkező ember egyformán átérezheti. Ahol ilyen — csupán emberi — szeretettel találkozunk, ott még nem Jézus tanítása valósul meg. Jézus úgy szeretett minket, hogy **maga is szegénnyé lett; odafordult a kisemmizettekhez**, hogy felemelje őket; de **semilyen hatalmi eszközt nem vett igénybe**, még a szegények felemelése érdekében sem; csupán az Isten Országáról szóló **tanítását mondta el** úton-útfélen, szegénynek és gazdagnak egyaránt; addig, amíg hagyták, hogy elmondja. Utána pedig — példát adva nekünk az ellenségszeretetre — a szenvedést és a halált is vállalta, hogy tanúbizonyságot tegyen arról: ő már kezdettől fogva **értünk adta életét**. „Senki sem szeret jobban, mint aki életét adja barátaiért” (Jn 15,13).

— Milyen az én szeretetem? Csupán emberi érzelem, mely az e világi elvárásokhoz igazodik? Vagy elindultam már egy ettől lényegileg különböző isteni értékrend megvalósítása útján? Megtaláltam-e a módját annak, hogy én is odaforduljak a rászorulókhoz, lelki felemelkedésüket segítve? Megtaláltam-e már annak is a módját, hogy sorsazonosságot vállaljak a szegényebbekkel, és lemondjak a társadalmi nagyságról? Komolyan veszem-e és megvalósítom-e az ellenségszeretet parancsát mindennapi környezetemben? Odaszenteltem-e életemet teljesen embertársaim szolgálatára? Továbbadom-e nekik az örömhírt? Vállalom-e, ha úgy adódik, az üldözöttséget, sőt életem odaadását is?

És ezek nem kivételes, ritka emberpéldányoknak szóló kérdések, hanem **minden kereszténynek szembesülnie kell velük.** Hiszen mindnyájunknak mondta Jézus: „Amint én szerettelek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást!”

Végül megfontolásra érdemes az is: **egymás iránti szeretetünkről kell, hogy felismerhetők legyünk az emberek előtt.** Igen, ez is nekünk szól. *Szeretjük-e egymást úgy a keresztény közösségen belül, hogy ez felismerhető és vonzó példa a többi embertársunk számára? Egymás közti érzéseinket, gondjainkat, feszültségeinket le tudjuk-e rakni úgy az Úr elé, hogy Ő járja át kapcsolatainkat minden vonatkozásban?*

Május 17. — Húsvét 6. vasárnapja — Jn 14,23–29 — Nem kell nyugtalankodnunk!

Jézus még egyszer lelkére köti tanítványainak: „aki szeret engem, az megtartja tanításomat”, és közben már arra készül, hogy pontot tegyen tanításának végére („ezeket akartam nektek mondani...”).

Számot vetett már azzal, hogy földi élete rövidesen véget ér. Ugyanakkor világosan látja, hogy a tanítványok még messze vannak ennek megértésétől, még mindig előzetes Messiás-elképzelésük foglyai, nem értik még teljesen a nekik átadott tanítást.

Mit tehet ebben a helyzetben Jézus? Szavakkal nem tudja megértetni velük, hogy milyen az, ha valaki életét adja barátaiért; ezt majd át kell élniük. A csalódások és bizonytalanságok előtt álló tanítványokkal egyet tehet: megpróbálja vigasztalni őket. Előre látva a húsvét utáni eseményeket, **a Szentlélek megerősítő eljövetelét említi nekik vigasztalásként.**

(Alighanem a maga vigasztalására is mondja ezt Jézus. A tanítás átadásában őt ért kudarcok után bizonyára jólesik neki kimondani, hogy a Szentlélek majd „eszetekbe juttat mindent” és „megtanít benneteket mindenre”.)

Előre látja azt az időt — noha emberileg ez teljesen valószínűtlen —, **amikor a tanítványok a Szentlélektől kapott erő által megszűnnek bizonytalanok lenni**, és nem jelent már problémát számukra a tanítás megértése, sőt, ők maguk adják azt tovább másoknak. Előre látja a Pünkösd utáni időszak keresztényeinek lelkes elkötelezettségét, odaadottságát, a Lélek adományai iránti nyitottságát.

Ennek fényében már nem üres vigasz az, hogy „**ne nyugtalankodjék a szívetek, s ne csüggedjen**”, és „ha szeretnétek, örülnétek, hogy az Atyához megyek”. **A szív nyugalma, a teljes lelki béke akkor válik valósággá, amikor a Lélek betölti az embert.** Ugyancsak a Szentlélek műve az emberben a testi halál utáni örök boldogságnak való örvendezés... („Oly közel az óra, úgy várunk Rád, hogy elvidd magaddal eklézsiád. Ott többé nem lesz már fájdalom, s könny sem csorog az arcokon, csak zeng az ének: glóri-alleluja” — mondja az egyik ismert karizmatikus ének), ...az Atyához menés örömének átélése, Jézus szándéka szerint.

Nekünk ma már könnyebb vigasztalódnunk, mint akkor a tanítványoknak. Az első **Pünkösd óta ismerjük a Szentlélek művét az egyházban. Csak az a kérdés, hogy eléggé ismerjük-e.**

Felismertük-e, hogy kétségeink, bizonytalanságaink közepette Ő az, aki megerősítést tud adni? Tudjuk-e, hogy a jézusi tanítás megismerésében még meglévő hiányainkat Ő tudja betölteni („megtanít titeket mindenre”)? Elhisszük-e, hogy kiárasztja ránk Jézus békéjét, és valóban nem kell már nyugtalankodnunk? Tudunk-e örülni annak, hogy a hozzánk közel állók földi pályájuk bevégzésekor az Úrhoz kerülnek („ha szeretnétek, örülnétek, hogy az Atyához megyek”)?

Olyannak fogadom-e el a Szentlelket, mint aki — az ősegyház tapasztalatával megegyezően — ma is személyesen szól hozzám, és ha nem állok ellen neki, átalakítja életemet?

Május 24. — Krisztus mennybemenetele — Lk 24,46–53 — Jézus távozása új kezdet

Jézusnak a mennybemenetel előtti utolsó szavai között olvassuk: „megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetni minden népnek”.

Felszólítás a megtérésre, immár negyedízben az Újszövetség lapjain.

Az első Keresztelő János ajkáról hangzott el a Jordánnál (Mt 3,2; Mk 1,4; Lk 3,3). A következő Jézus volt, aki szinte ugyanazokkal a szavakkal fordult a néphez Kafarnaumban, működése kezdetén (Mt 4,17; Mk 1,15). Harmadszor a Jézus által kettesével szétküldött apostolok hirdették útjukon a megtérést és bűnbánatot (Mk 6,12). Végül negyedszer a missziós parancs tartalmazza ezt a felszólítást (Lk 24,47).

Mind a négy felszólítás (pontosabban: felszólítás-sorozat) **valami újnak a kezdetét jelenti**. A Keresztelő egy megtisztult, **új** útra hívja az embereket. Jézusnál a megtérés az ő tanításának elfogadása, ami valóban **új** életirányt ad az embernek. A harmadik: az apostolok **első**, egyelőre ideiglenes szárnypróbálgatásai. Végül a negyedik a Jézus testi eltávozása után **megkezdődő** hithirdetésre buzdít.

Miután ezt így áttekintettük, érdemes azt is megvizsgálni, hogy e különböző helyeken és időben elhangzott felszólítások **mennyire voltak hatásosak**.

1. Keresztelő János szavára vélhetően sokan megtisztultak, megszabadultak bűneiktől, és bűnbocsánatot nyertek, de ő nem adott olyan életprogramot, ami követőit halála után is egybetartotta volna. Neki csak a felrázás és a Jézusra rámutatás volt a hivatása.

2. Jézus már adott programot, méghozzá olyan töményet, hogy alig akadt, aki megértse. Még a kiválasztott tizenkettőről is sokszor kiderül, hogy Jézustól eltérő módon gondolkodik. Jézus földi élete vége felé, sőt a feltámadás után is előfordul még ilyen jelenet (Mt 20,20–28; ApCsel 1,6).

3. Az apostolok szétküldése csak próbaút, egyszeri esemény lehetett.

4. A missziós parancs teljesítése az első napokban–hetekben szintén megfeneklelni látszott: nem mentek prédikálni az apostolok, hanem egy teremben összegyűlve imádkoztak (ApCsel 1,13). Pünkösdkor azonban hirtelen fordulat állt be, egy nap alatt háromezer ember megtért (ApCsel 2,41). Utána pedig jött a folytatás, Jeruzsálemből kiindulva a többi városban, majd a környező országok zsidó és pogány lakói körében is.

Mi tette ezt a negyedik kezdetet, negyedik nekibuzdulást ennyivel eredményesebbé, mint a korábbiakat?

A mai evangéliumi részt tovább olvasva megkapjuk a választ: „kiárasztom rátok Atyám ígéretét”. Vagyis **a Jézus által megígért Szentlélek-kiáradás hozza a nagy fordulatot**. Új erő tölti el a tanítványokat, immár hatékony hithirdetésre, és Jézus nevében csodatevésekre is képesek. Beigazolódik rajtuk Jézus eme mondása: „Aki hisz bennem, ugyanazokat a tetteket viszi végbe, amelyeket én végbevittem, sőt még nagyobbakat is...” (Jn 14,12).

Május 31. — Pünkösdvasárnap — Jn 20,19–23 — Hogyan küld minket Jézus?

A fenti kérdésre Jézus a következő — áttételes — választ adja a mai evangéliumban: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket.” A kérdés tartalmi megválaszolásához tehát először is azt kell tisztáznunk, hogy **Jézust hogyan küldötte az Atya**.

1. *Az emberek iránti szeretetből.* „Az Isten szeretet” (1Jn 4,8). „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen” (Jn 3,16).

2. *Tanításával felvértezve.* „A tanítás, amelyet hallotok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki engem küldött” (Jn 14,24). Ennek a tanításnak az átadásán fáradozott Jézus egész működési ideje alatt, és ezért szenvedte az üldöztetést is.

3. *A Fiú önkéntes vállalása alapján.* „...ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogyan Te” (Mk 14,36). A Fiú „igen”-je is és Mária „igen”-je is szükséges volt. A szeretet nem ismer engedelmeskedtetést, de az önkéntes alárendelődést egy magasabb cél érdekében: igen.

4. *Kettejük Szentlelkének erejében.* „János tanúsította: *aki vízzel keresztelni küldött, azt mondta:* ’Akire látod, hogy leszáll a Lélek, s rajta is marad, az majd Szentlélekkel fog keresztelni’” (Jn 1,32–33). Jézus, amikor bemerítkezett a vízbe, betöltötte őt a Szentlélek, vagyis a Szentlélekbe is bemerítkezett. Emberi, testi mivoltában e Szentlélek-keresztség által vált alkalmassá az evangélium hirdetésére, és vált képessé tanítását jelekkel is igazolni.

Ugyanezeket kell értelemszerűen magunkra alkalmazni, ha meg akarjuk tudni, hogy **minket hogyan küld Jézus**.

1. Az emberek iránti szeretetből. Arra választott ki minket, hogy **az ő szeretetét adjuk tovább** az embereknek. Bármit is teszünk, azt olyan szeretettel tegyük, mint ő.

2. Tanításával felvértezve. **Az ő tanítását** kell továbbadnunk, nem a magunkét. Olyan hűséggel, hogy üldöztetés esetén se inogjunk meg.

3. A mi önkéntes vállalásunk alapján. A döntés a mi kezünkbe van letéve. De nem kevesebbet, mint **teljes őrá hagyatkozást** kér tőlünk Jézus.

4. Az Atya és a Fiú Szentlelkének erejében. **A Szentlélekkel betöltekezve**, részesülve a Szentlélek-keresztségben (Szentlélekbe való bemerítkezésben). Ezért mondja (a 22. versben): „Vegyétek a Szentlelket!” Hogy alkalmassá váljunk az evangélium hirdetésére, és a tanítás hitelességét mi is jelekkel tudjuk igazolni. — De milyen jelekkel és hogyan?

Erről szól a mai első olvasmány (1Kor 12,3b–7 és 12–13) és különösen az abból kihagyott rész (1Kor 12,8–11). A Szentlélek adományainak kilenc fajtáját sorolja itt föl Pál (bölcsesség, ismeret, hit, gyógyítás, csodatevés, prófétálás, szellemek megkülönböztetése, nyelveken szólás, nyelvek magyarázata), melyek többsége jól látható módon végigkísérte Jézus egész működését, nemkülönben a Pünkösd utáni első keresztény közösségek életét is. Ezek az adományok azok a jelek, amelyek a tanítást igazolják. Nem úgy, hogy minden kereszténynek minden adományt birtokolnia kellene, hanem úgy, hogy egyik ember az egyiket kapja meg, másik ember a másikat, némelyek többet is megkaphatnak, de nem ez a lényeg. Hanem az, hogy a keresztény közösség egésze birtokolja ezeket (és egyéb) adományokat, a közösség tagjai pedig kiegészítik ebben egymást. Erre akar rávilágítani Pál a testről és tagjairól szóló hasonlattal (1Kor 12,12–13 és 27–28).

Az eredeti kérdésünkre 4 pontban leírt válaszunkat tehát a következő kiegészítéssel pontosíthatjuk:

A Szentlélek adományai iránt nyitott szívvel küld minket Jézus, egy olyan keresztény közösség tagjaiként, amely az adományok birtoklása által is jelszerepet tölt be a világban.

A Pünkösd a rendkívüliségek ünnepe is. Fontos, hogy a Szentlélekkel kapcsolatos rendkívüli dolgokról is helyesen vélekedjünk: sem nem megijedve és elhatárolódva tőlük, sem nem túlértékelve vagy hajszolva őket, hanem kiegyensúlyozottan a maguk helyére téve e jelenségeket.

Helena Norberg-Hodge

A bolygószintű függőségtől a helyi kölcsönös egymásrautaltságig

Az egész világon, Északtól Délig, bal- és jobboldalon egyre inkább ráébrednek a gazdasági globalizáció romboló hatásaira, azonban az a felismerés, hogy a megoldást csak a gazdasági tevékenység korlátozása, helyhez kötése hozhatja — kevésbé tudatosult. Sokan nem tudják elképzelni a jelenleginél sokkal inkább helyi jellegű gazdálkodást. Azt mondják: „Az idő túllépett ezen. Globalizált világban élünk.”

Látszólag ez teljesen ésszerű nézet, hiszen hogyan is lehetne megbirkózni a jelenlegi globális gazdasági–társadalmi válsággal másként, mint bolygói szinten? Ez azonban nem ilyen egyszerű. Azt gondolom, hogy különbséget kell tenni a globalizáció fokozódását gátló, és a valódi megoldást jelentő erőfeszítések között. Az egész bolygóra kiterjedő gazdaság elszabadulását meg lehet állítani többoldalú szerződésekkel, amelyek képessé teszik a kormányokat arra, hogy megvédjék az embereket és a környezetet a „szabad kereskedelem” mértéktelenségétől. Azonban az ilyen nemzetközi lépések önmagukban nem elegendőek, mert nem állítják helyre az egészséges gazdaságot és közösségeket: a jelen társadalmi és környezeti gondjainak távlati megoldásához sok helyi kezdeményezésre van szükség. Ezek eltérnek egymástól, akár a közösségek kultúrája és a környezete. A kisléptékű erőfeszítések is fontosak, de szükség van olyan intézményekre, amelyek nagyobb összefüggéseket keresnek.

Sokan rosszul értelmezik a helyi gazdaságot — mintha az települési szinten teljes önellátást jelentene, minden kereskedelem nélkül. A legsürgősebb kérdés nem az, hogy a hideg vidékeken lakóknak van-e narancsuk, hanem hogy vajon a búzájuknak, tojásuknak, tejüknek miért kell ezer mérföldeket megtenni, ha mindez előállítható 50 mérföldes körzetben is.

Mongóliában, ahol több ezer éven át volt helyi tejtermelés és ma is van 25 millió tejelő állat, az üzletekben főleg német vajat lehet kapni. Kenyában a holland vaj fele annyiba kerül, mint a helyi, Angliában az Új Zéland-i vaj sokkal olcsóbb, mint a hazai, és Spanyolországban főleg dán tejipari termékeket lehet kapni. Ebben az abszurd helyzetben az egyének mindennapi szükségleteik tekintetében olyan termékektől függnek, amelyeket sok ezer mérföldről szállítanak — gyakran szükségtelenül. A helyi önállóság fejlesztése nem szüntet majd meg minden kereskedelmet, de csökkenti a szükségtelen szállítást, és erősíti, változatossá teszi a közösségi és a nemzeti szintű gazdaságot. A változatosság és a kereskedelem mennyisége természetesen területenként változhat.

A változtatást akadályozza az a nézet, hogy ha Észak nagyobb mértékben támaszkodna önmagára, ez alá-aknázná a Harmadik világ gazdaságát. Annak a lakossága ugyanis — úgymond — ha ki akar jutni a nyomorból, szüksége van Észak piacaira. Ezzel szemben az igazság az, hogy a kereskedelem csökkentése és a helyi termelés növelése előnyös lenne mind Észak, mint Dél számára, lehetővé téve az értelmes munkát és a teljesebb foglalkoztatást mindenki számára. Ma Dél természeti erőforrásainak nagy részét nyersanyagként szállítják Északra; legjobb termőföldjein Észak számára termelnek élelmet, rostnövényeket és még virágot is. Dél munkaerejének jelentős része Észak számára termel. Ha Dél országai saját maguk számára termelnének, saját forrásaikat használva — csökkenne a nyomor.

Észak és Dél gazdasága merőben eltér egymástól. Egy Észak számára hasznos tevékenység nem biztos, hogy hasznos lesz egy kevésbé iparosított ország számára is. A hitelek például rombolóan hatnak a kisvállalkozókra, függővé téve őket a világgazdaságtól. Ha a földtől függő gazdaságból elmegy 1000 ember a városba, ott legfeljebb 100 ember kap munkát, 900 munkanélküli lesz.

Egy tévhit szerint a városok a „valódi” kultúra és a sokféleség központjai, és a kis, helyi közösségeket tespedés, kicsinyesség és előítéletek jellemzik. Azért tűnik ez így, mert az iparosítás egész folyamata azzal járt együtt, hogy a falusi területek politikai és gazdasági ereje megszűnt és a falusiak elvesztették önbecsülésüket. A kis közösségek emberei igen távol vannak a másutt összpontosuló hatalomtól és „kultúrától”.

Nyugaton a falusi élet sok nemzedéken keresztül a szélekre szorult, és a falusi közösségek életéről a nyugatiaknak torz nézeteik vannak. Jóllehet a Harmadik világ jelentős részét a kis települések alkotják, a fenti fölfogás kitörölhetetlen nyomokat hagyott. Ha azt akarjuk vizsgálni, hogy

milyenek a közösségek a valódi helyi gazdasági hatalom birtokában, vissza kell mennünk néhány száz évvel. Korábban írtam már arról, hogy miként alakította át a gazdasági fejlődés az önmagára támaszkodó, közösségi kultúrát Ladakhban, Kis-Tibetben. A korábbi, hagyományos kultúrát átszőtte a mások iránti türelem. A gazdasági változás szétzilálta a helyi gazdaságot, a döntési jogok a háztartásból és a faluból szinte pillanatok alatt átkerültek a távoli városi központok kezébe. A gyerekek nevelése függetlenné vált a helyi összefüggésektől, és teljesen más lett, mint az időseké volt. Az embereket hirtelen bombázni kezdték a médiumok és a hirdetések, amelyek azt sugallták, hogy a falusi élet elmaradott és kezdetleges, a városi élet viszont nagyszerű. Emiatt az emberek elveszítették önbecsülésüket, gyakori lett a pletykálkodás és a súrlódások. Ha a dolgok így folytatódnak, Ladakh élete nem sokban fog különbözni a nyugati városok életétől.

Könnyen elfeledkeznek arról, hogy a Föld lakosságának többsége — főleg a Harmadik világban — a falvakban él. Erről elfeledkezni és arról beszélni, hogy az emberi lét magával hozza a városiasodást — nagyon veszélyes, a városok növekedési folyamatát tápláló téveszme. „Utópiának" tekintik azt a javaslatot, hogy Amerika vagy Európa népei költözzenek nagyobb arányokban falura, és alig érdekli őket, hogy Kína 440 millió embert a falvakból a városokba akar költöztetni. Kína gazdaságának „korszerűsítése" ugyanannak a folyamatnak a része, amelyik Délen kezelhetetlen városi népességrobbanást okozott — Bangkoktól Mexico Cityig, Dzsakartáig és Lagoszig. Ezekben a városokban a munkanélküliség uralkodik és milliónyi hontalan él a nyomortanyákon.

Északon is növekednek a városok. A falusi közösségek folyamatosan leépülnek, lakosságuk az óriásvárosok elővárosaiba törekszik. Az Egyesült Államokban, ahol a népesség 2%-a él falun, évente 35.000 paraszti gazdaság tűnik el. Ezt a folyamatot nem lehet ajánlani a világ többi részének, ahol a lakosság többsége gazdálkodó. Azonban sehol sem mondják az emberek: „Túl sokan vagyunk ahhoz, hogy a városba menjünk."

Ellenkezőleg, azt hangoztatják, hogy a városiasodás a túlnépesedés miatt szükséges. Magától értetődőnek vélik, hogy a központosítás valamilyen módon hatékonyabb, mert a városi lakosság kevesebb forrást fogyaszt. Ha azonban a városok növekedésének valódi költségeit tudomásul vesszük, akkor látjuk, hogy a fenti nézet mennyire távol van az igazságtól. A városi központok az egész világon hallatlanul forrásigényesek. A nagyléptékű, központosított rendszerek sokkal jobban károsítják a környezetet, mint a kisméretű, a helyhez alkalmazkodott termelés. Az élelmet és a vizet, az építőanyagot és az energiát mind nagy távolságból hozzák nagy energiafogyasztású létesítmények révén; az összegyűjtött hulladékot szintén távolra szállítják vagy a környezetre terhes módon elégetik. Az üveg- és acélházakban, amelyek ablakai soha nincsenek nyitva, a belélegezhető levegőhöz szivattyúkra és energiára van szükség.

Párizs vagy Kalkutta legzsúfoltabb kerületeiben a lakosok élete az élelmiszerszállításoktól függ, minden kilogramm odaszállított és elfogyasztott élelmiszer többször annyi olaj elégetésével, és jelentős mennyiségű hulladék termelésével, szennyezéssel párosul.

Ezek a nyugati jellegű városi központok, legyenek azok Brazíliában, Egyiptomban vagy Skandináviában — egyaránt kiszorítják a helyileg alkalmazott módszereket, amelyek a helyi források, a tudás és a biológiai különbözőség használatán alapultak.

A norvég halászfalvakban élő gyerekek szeretik a tőkehalat, míg a tibeti fennsík lakói jobban kedvelik főterményüket, az árpát. Mégis, egyre inkább rábeszélik az embereket arra, hogy mindenütt ugyanazokat az élelmiszereket fogyasszák. Világszerte rábírják az embereket a monokultúrás termelésre, amely lerombolja a kulturális és a biológiai különbözőséget. A világgazdaság mesterséges hiányt okoz azzal, hogy nem veszi figyelembe a helyi tudásrendszereket, és úgy neveli a gyerekeket, hogy függjenek az erősen központosított gazdaságtól. Az eredmény a hatalmas munkanélküliség, a növekvő vetélkedés, az egyre gyakoribb etnikai összeütközések.

El kell vetni az olyan globalizált gazdasági rendszert, amely nagyon sok ember közül csupán egy kisebbséget képes etetni, ruházni és fedéllel ellátni. Olyan tudás- és gazdasági mintát kell támogatni, amelynek alapja a különböző tájegységek, éghajlatuk, talajuk és forrásaik ismerete.

Északon, ahol a legtöbben eltávolodtunk a földtől és egymástól, nagyot kell ehhez lépnünk. De éppen egy városiasodott területen lehetséges a kapcsolatteremtés. A nagy városokon belül újra megteremtve a kisebb közösségek szövedékét, és a gazdasági tevékenységet a körülöttük lévő források felé irányítva, a települések visszanyerhetik tájegységi jellegüket, sokkal „élhetőbbek" lesznek, és kevésbé terhelik majd a környezetüket.

Feladatunkat könnyebben tudjuk végrehajtani, ha támogatjuk a falusi közösségeket és a kistermelőket: ők az egészséges mezőgazdasági alapok újrateremtésének kulcsai egy erősebb, különbözőségeket ismerő gazdaság felé vezető úton.

A változás iránya

A helyi csoportokon belül már sokan munkálkodnak azon, hogy erősítsék a közösségét és a helyi gazdaságot. Ahhoz, hogy ez sikeres legyen, politikai változások szükségesek mind nemzeti, mind nemzetközi vonatkozásban. Hogyan lenne lehetséges például erősíteni a mozgalmi részvételi demokráciát, ha a tevékenységet korlátozza a hatalmas vállalatok politikai hatalma? Miként tehetné lehetővé a támogatás kizárólag a kistermelők és a helyi tulajdonú üzletek virágzását, ha a társaságok jóléte és a „szabad kereskedelem" politikája a nagytermelők és nagy eladók érdekeit támogatja? Miképpen térhetünk vissza az oktatás során a helyi összefüggésekre, ha a monokultúráját hirdető média folyamatosan befolyásolja a gyerekeket a bolygó minden szögletében? Miképpen lehet a helyi erőfeszítések révén elősegíteni a helyileg rendelkezésre álló erőforrások használatát, hogy azok versenyképesek legyenek — az erősen támogatott nagy vízi erőművekkel és atomerőművekkel szemben?

A politikai változások teret nyújtanak az inkább közösségen alapuló gazdaságnak. Egyesek azt fogják mondani, hogy a decentralizálás beavatkozást jelent („társadalmi mérnökség"), ami súlyos változásokkal jár sok ember életében. Valójában éppen a mai munkanélküliséggel és növekedéssel járó társadalom igényli a beavatkozást minden korábbinál nagyobb mértékben, mivel ez hozta magával, hogy az emberek elhagyják nyelvüket, élelmiszereiket, építészetüket egy egységesített monokultúra kedvéért.

Mások úgy értelmezik a *helyi* termelés pénzügyi ösztönzését mint helytelen támogatást. Azonban ezen ösztönzők léteznek jelenleg is a szállítás, távközlés, energiaszolgáltatás területén, az oktatásban, a központosított termeléssel kapcsolatos kutatásban és fejlesztésben. Olcsóbb lenne a *helyi*, mint a világméretű felé haladni.

A távolsági közúti közlekedést ma jelentősen támogatják — ez mutatja, hogy miként működik a világgazda-

ság. Az Egyesült Államokban ma 2,5 millió mérföld aszfaltos út van, és a következő években 80 milliárd $-t szánnak ennek növelésére. Tervek készülnek pl. az Alaszkát és Szibériát összekötő útra. Az Európai Közösség 2002-ig 120 milliárd ECU-t akar fordítani további 7500 mérföldnyi autópálya építésére, és alagúttal akarja összekötni Európát és Afrikát. Délen a gyér erőforrásokból is fordítanak erre, pl. Új Guineán 48 millió $-t költöttek 23 mérföld út építésére, hogy a faanyagot közelebb vigyék a kiviteli piacokhoz.

Ha ezeket a támogatásra fordított pénzösszegeket arra szánnák, hogy fejlesszék a kisebb léptékű, helyi közlekedést, annak hatalmas volna a haszna. Munkahelyeket és egészségesebb környezetet teremtene. Lehetne kerékpár- és gyalogutakat létesíteni, ösvényeket az állatok szállítására, fejleszteni a csónak- és hajóközlekedést, a vasutat. Még az ipari országokban is lehet tenni valamit ebben az irányban. Amszterdamban például ki akarják tiltani a gépkocsikat a városközpontból, szélesítik a járdákat és kerékpárutakat csinálnak.

A kormányok erősen támogatják a nagyléptékű energiaszolgáltató rendszereket — sokmilliárd dolláros beruházásokról van szó — ahelyett, hogy a helyi megújuló energiaforrások kihasználásával törődnének. Ezek kevésbé szennyeznék a környezetet, csökkenne a természeti területekre és az óceánokra nehezedő nyomás, és a veszélyes nukleáris technológia használata.

A mezőgazdaságban is a nagyméretű üzleteket segítik: a nagytermelőket, valamint a biotechnológia, a vegyszer- és energiaigényes monokultúrák területén folyó kutatást és az oktatást. Ezen összegek a kisléptékű mezőgazdaságra fordítva segítenék a falusi kis gazdaságokat, a biológiai különbözőség, a jó minőségű talajok megőrzését, a jobb élelmiszerek termelését. A városi fogyasztók nem tudják, hogy a nagyüzemi mezőgazdaság támogatásai a nagyvállalatok és a közvetítő kereskedelem érdekeit szolgálják.

Az autópályák építésére szánt kormánytámogatások elősegítik a nagyvállalatok tulajdonában lévő óriásüzletek szaporodását. Azokat a kis piacokat kellene visszaállítani és fejleszteni, amelyek korábban Európa minden városában és településén ott voltak. Ez lehetővé tenné a kis tőkével rendelkező helyi kereskedőknek és kézműveseknek, hogy eladják áruikat; élénkítené a városi központokat és csökkentené az üzemanyag okozta szennyezést. A kistermelők támogatása fellendítené a városokat és a környék mezőgazdasági termelését — kevesebbet kellene fordítani az élelmiszerek földolgozására, csomagolására, szállítására és hirdetésére.

A tévé és a többi tömegtájékoztató eszköz jelentős támogatást kap a kutatási és fejlesztési alapból, közlétesítményi fejlesztés vagy oktatási támogatás címén és egyéb közvetlen és közvetett támogatás alakjában. Ezek manapság összeolvasztják, egyformává teszik a különféle kulturális hagyományokat szerte a világon. Ehelyett lehetőséget kellene nyújtani a helyi kultúra támogatására, a zenétől és a drámától a bábjátékig és a fesztiválokig.

Jelenleg az egészségügy területén a beruházásokkal a hatalmas, központosított kórházakat támogatják, amelyek a városi lakosságot szolgálják. Az erre fordított pénzen több kisebb klinikát kellene létesíteni több ember egészségügyi ellátásának a biztosítására. Kisebb súlyt kell fordítani a technológiára és nagyobbat a szakemberekre.

Alkalmat kell teremteni a nyilvános gyűlésekre, ahol a döntéshozók szembesülnek a lakossággal. Ez élénkíti a közösségeket és erősíti a részvételi demokráciát. Vermontban pl. városi gyűléseket rendeznek ezzel a céllal.

Ma a nagyvállalatok — túl a támogatásokon — több kormányzati intézkedésből vagy a szabályozás hiányából is hasznot húznak. Mindez a kis, helyi vállalkozások kárára van. A nem korlátozott „szabad” kereskedelem feltétlenül igényli a szabályozást, és a polgároknak ragaszkodniuk kell ahhoz, hogy a kormányok védjék meg az érdekeiket. Nemzetközi szerződésekben meg kell változtatni a „játékszabályokat”, hogy elősegítsék az üzleti világban a különbözőség fejlesztését és a központosítás jelentős csökkentését, illetve felszámolását.

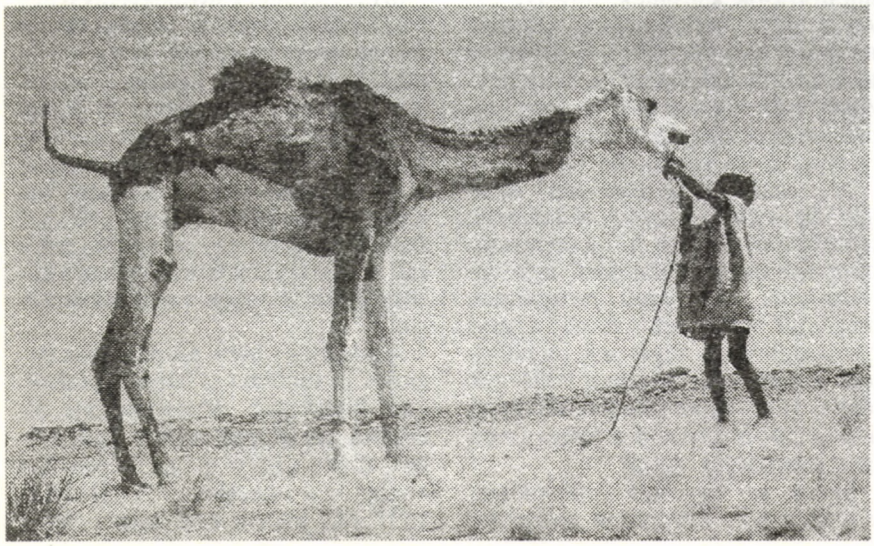
Milyen területeket kell megvizsgálni?

A tőke szabad áramlása szükségszerűen a nemzetekfeletti vállalatok növekedéséhez vezet. Megvan rá a lehetőségük, hogy bárhol a világon működjenek, és önálló nemzeteket túszként kezelnek, azzal fenyegetve a kormányokat, hogy összecsomagolnak és elmennek, megszüntetve a munkaalkalmakat. A kormányokat arra kényszerítik, hogy vetélkedjenek ezen csavargó társaságok („vagabonds”) kegyeiért, és csalogassák őket az alacsony munkabérekkel, laza környezetvédelmi szabályozással és anyagi támogatással.

Például egy néhány száz munkahelyet létesítő társaság alacsony kamatra kap kölcsönt, támogatják dolgozóik képzését, mentesítik őket a helyi adók fizetése alól és csökkentik nemzeti adóikat. A helyi vállalatok ilyen támogatást nem kapnak, és nem tudják túlélni ezt a vetélkedést. A tőke szabad áramlásának korlátozása csökkentené a nemzetekfeletti vállalatok előnyeit.

A kormányok abban a hitben támogatják a „szabadkereskedelmi” politikát, hogy a globalizáció meggyógyítja országuk beteg gazdaságát. Ehelyett éppen ellenkezőleg, korlátozniuk kellene azon termékek behozatalát, amelyeket helyben is elő lehet állítani. Ezzel meg lehetne védeni a munkalehetőségeket és a helyi forrásokat a nemzetekfelettiekkel szemben.

A legtöbb országban az adózási szabályok a kisvállalkozókat sújtják. A kisléptékű termelés munkaigényesebb, és az emberi munkát terhelik a jövedelemadók, társadalombiztosítási járulékok, forgalmi adók is. Az adórendszer a nagyvállalatok tőke- és energiaigényes termelését támogatja. Alapvetően meg kell változtatni az adórendszert, ezzel segítve a helyi termelőket, munkahelyeket teremtve, előnyben részesítve az embereket a gépekkel szemben.

Az energiafelhasználás megadóztatása is a kisléptékű, emberi munkán alapuló vállalkozásoknak kedvezne. Az üzemanyagot úgy kell megadóztatni, hogy az tükrözze a valós költségeket, beleértve a felhasználásuk révén okozott környezeti károkat is. Ennek következtében csökkenne a szállítás, és előnyt kapna a helyi termelés és fogyasztás.

A bankok hitelpolitikája is a kicsiket sújtja: ők magasabb kamatot fizetnek kölcsöneik után, mint a nagy cégek. Csak a kicsiktől kérnek személyi biztosítékot.

A kistermelők vállait tisztességtelen terhek nyomják. A nagyüzemi csirketartás jelentős környezeti gondokkal jár: betegségek veszélye, a szennyvíz elhelyezése, szállítási kérdések stb. Ezeket a kérdéseket törvényesen szabályozzák, de a szabályozás ugyanúgy vonatkozik arra a kistermelőre, akinek mindössze egy tucat kapirgáló csirkéje van. Emiatt társaival együtt gyakran versenyképtelenné válik.

Egy kisvállalkozótól, aki odahaza eladásra süt süteményt, a nagyüzemi konyhákra vonatkozó egészségügyi szabályok betartását követelik. Ez gazdaságilag természetesen lehetetlen.

A városokban elválasztják egymástól a lakó-, üzleti- és ipari övezeteket. A megszorításokat újra kell gondolni, és egymáshoz közel kell hozni a lakásokat, kis üzleteket, kisiparosokat és egyéb kisléptékű termelést.

A Harmadik világ lakosságának legnagyobb része kis városokban és falusi közösségekben él és függ a helyi gazdaságtól. Ezért is meg kell állítani a városiasodás és globalizáció folyamatát, erősítve a helyi gazdaságokat. A teendők:

A nagy gátakat, az ásványi tüzelőanyaggal működő erőműveket, a többi nagy energiaigényes létesítményt, a szállítást hozzá kell igazítani a városok szükségleteihez és a kiviteli termeléshez. Nem ezeket kell támogatni, hanem a helyi, megújuló energián alapuló létesítményeket. Így gátolni lehetne a városok növekedését és erősíteni a kis városokat, falvakat. Mivel Dél országaiban van igény az energiatermelés fejlesztésére, a fent említett folyamatok támogatására feltehetően lehet északi támogatást szerezni.

Régen a gyarmatosítás, a fejlődés hozta magával, most a „szabad kereskedelem" és a globalizáció eredményezi azt, hogy a legjobb földeken Észak piacai számára termelnek. Ha a termelés nagyobb mértékben szolgálja a helyi fogyasztás érdekeit, ezzel nemcsak a helyi közösségek gazdasága erősödik, hanem kisebb lesz a szakadék is a gazdag és a szegény között, és csökken a „fejlődő" világban rendszeres éhezés.

Dél országait keményen sújtják olyan „szabadkereskedelmi" egyezmények, mint a GATT és a NAFTA. Sokkal előnyösebb volna számukra, ha megőrizhetnék természeti erőforrásaikat, segíthetnék nemzeti és helyi üzleti vállalkozásaikat és korlátoznák az idegen média és hirdetések saját kultúrájukra gyakorolt hatását. Kiemelik az embereket a viszonylag biztonságos helyi gazdaságból, és rákakják őket a globális gazdasági létra legalsó fokára — akkor is, ha ez távlatokban Dél lakossága többségének nem érdeke.

Dél számára hatalmas előnnyel járna, ha véget vetnének a nyugati jellegű monokultúrát tanító oktatásnak. Előnyt kell adni a helyi nyelv és helyi értékek, a helyre jellemző tudás számára.

Dél gazdaságai és közösségei számára előnyös volna, ha a nyugati rendszerű nagy tőkére és energiára alapozott egészségi ellátás helyett inkább használnák a helyi, bennszülött eljárásokat.

Döntő fontosságú, hogy megjavuljon az elsődleges javakat termelők (elsősorban gazdálkodók) helyzete és általánosságban a falusi élet. Manapság Dél számára a médiumok, a hirdetések és a turizmus azt az üzenetet közvetítik, hogy a falusi élet alacsonyabb evolúciós szintet jelent, s ezzel hatalmas pszichológiai nyomást gyakorolnak a lakosságra annak érdekében, hogy váljanak korszerű, városi fogyasztókká. Ezellen föl kell lépni sajtótermékekkel, a vicces könyvektől kezdve a színházig és a filmig, amelyek ráébreszthetik a déli embereket Észak életének a valóságára. Ezen erőfeszítéseket „ellenfejlődésnek" nevezem, mivel tudatos erőfeszítéseket jelentenek a fenntarthatatlan, erősen szennyező, fogyasztói életmód egész világon való elterjesztésével szemben.

Délen az emberek többsége a saját szülőföldjével fenntartott kapcsolatából meríti spirituális, kulturális és gazdasági erejét. Tudatosítanunk kell, hogy az ember természetére, valamint a nyugati ipari kultúrának a hatékonyságára és felsőbbrendűségére vonatkozó feltételezéseink elpusztítják a helyi gazdaságok és közösségek szerkezetét. Nyugat behatolása előtt az emberek saját dalaikat szerették énekelni, saját nyelvükön beszéltek, saját vidékük ételeit fogyasztották. És a legtöbb felnőtt még ma is szeretné fenntartani a régi kultúrát, megtartani a közösséget. Ahelyett hogy belehelyeznénk az embereket a nyugati jellegű városi központokba, és elrabolnánk kulturális és személyi azonosságtudatukat, függővé téve őket a világgazdaságtól, hagynunk kell az embereket ott, ahol vannak.

Az emberek kezdeményezései

A helyi gazdaság fejlesztésének maga után kell vonnia a kulturális és biológiai különbözőséghez való alkalmazkodást, ezért sehol sem lehetséges valamiféle *egyetlen megoldás*. A helyi mozgalmi erőfeszítések annyira különbözőek lehetnek, mint az adott terület sajátságai. Az alábbi áttekintés nem törekszik teljességre, de megmutatja a ma lehetséges lépések lehetőségeit.

Sok helyen közösségi bankok és hitelforrások létesültek, növelve ezzel a helyi vállalkozások számára rendelkezésre álló tőkét, és lehetővé téve az emberek számára, hogy pénzüket saját közösségükben vagy annak szomszédságában fektessék be, és nem távoli vállatokba.

A „vásárolj helyi terméket" mozgalmak segítik a helyi vállalkozók fentmaradását akkor is, ha erősen támogatott nagyvállalatokkal kell vetélkedniük. Az ilyen mozgalmak megóvják a pénz „elszökését" a helyi gazdaságból, és segítenek ráébreszteni az embereket a rejtett költségek létére, amelyek az olcsóbb, de távoli áruk vásárlása esetén a környezetet és a közösséget sújtják.

Szerte az Egyesült Államokban, Kanadában és Európában mozgalmi csoportok jöttek létre, szembeszállva a nagyvállalati láncok falusi és kisvárosi gazdaságba történő behatolása ellen.

Például a McDonald's vállalat, amely 1993-ban szerte a világban 900 vendéglőt létesített, és tervei szerint a következő években minden kilencedik órában egy újat kíván megnyitni, legalább két tucat országban találkozott a mozgalom ellenállásával. Krakkóban például megakadályozták egy régi városnegyedben egy McDonald's étterem létesítését, Indiában azért küzdenek, hogy a vállalat be se tudjon hatolni a piacra. Az Egyesült Államokban és Kanadában például a Wal-Mart, a világ legnagyobb kiskereskedelmi vállalatának terjeszkedésével és a nagy bevásárlóközpontok terjeszkedésével szemben lép fel egy mozgalmi hálózat, amely igyekszik megvédeni a közösségeket és azok munkalehetőségeit.

A pénznek a helyi gazdaságban tartására jó módszer a helyi pénzrendszer kialakítása. Massachusetts államban megteremtették a Deli-dollárt, amely a helyi gyorsétkezdékben költhető el. Ithacaban, NY államban 1991 óta létezik egy Ithaca-Hours

nevű helyi pénz, amely 900 részvevő között forog, naponta több mint 48000 $ összegben. Hasonló helyi pénzrendszereket már az USA nyolc államában használnak.

A Helyi Cserekereskedelmi Rendszer (Local Exchange Trading Systems, LETS) lényegét a nevében hordozza. Az emberek felsorolják az általuk kínált szolgáltatásokat és javakat, és hogy mit kérnek cserébe azokért. A számlájukon a javukra írják azokat a javakat és szolgáltatásokat, amelyeket más rendszer-tagoknak nyújtottak, és ezen jóváírást a rendszer más tagjaitól kapott szolgáltatásokra és javakra fordíthatják. Így a kevés „valódi” pénzzel rendelkező emberek is részt vehetnek és előnyökhöz juthatnak a helyi gazdaságban. A rendszer Nagy-Britanniában jött létre, ahol már több mint 250 ilyen működik, és létezik Írországban, Kanadában, Franciaországban, Argentínában, az Egyesült Államokban és Új Zélandon. A rendszer lehetővé teszi sokféle szolgáltatás, pl. ácsmunka, kocsijavítás, gyerekfelügyelet, varrás, lakásfestés, könyvelés, egészségügyi gondozás, valamint helyben előállított mezőgazdasági és egyéb termékek cseréjét. A rendszer hallatlanul sikeres pl. magas munkanélküliség esetén. Birminghamban (Angliában), ahol 20% körüli munkanélküliség van, a városi önkormányzat támogatta egy igen sikeres LETS-rendszer kialakítását. Ezeknek a kezdeményezéseknek pszichológiai előnyei is vannak, ami van annyira fontos, mint a gazdasági előny: sok ember, aki addig úgymond „csak munkanélküli” és „haszontalan” volt, értékessé vált a szakértelme és tudása révén.

További ötlet a helyi „kölcsönös-zköz-tárak létesítése”, amelyek révén az emberek meg tudják osztani szerszámaikat a közösséggel. Ezzel csökkenteni lehet a mezőgazdaságban, erdészetben, kertészetben, háztartási javítások során használt eszközök egyéni birtoklását, és az emberek pénzt takarítanak meg, ezzel együtt erősítik a szomszédsági együttműködést, ami egy valódi közösség fontos része.

A legérdekesebb mozgalmi erőfeszítés a Közösségi Támogatott Mezőgazdaság (Community Supported Agriculture, CSA) mozgalom, amelynek révén a városi fogyasztók közvetlen kapcsolatba kerülnek egy közeli termelővel. Egyes esetekben a fogyasztó előre megveszi az egész évi termést, megosztva a kockázatot a termelővel. Más esetekben a termést havi vagy negyedévi részletekben veszik meg. A fogyasztónak joga van rá, hogy meglátogassa a gazdaságot, ahol az élelem nő, egyes esetekben segítenek is a munkában. Ez a rendszer gyorsan terjed Európában, Észak-Amerikában, Japánban. Az Egyesült Államokban 1986 és 1992 között ezen rendszerek száma 200-ról 600-ra emelkedett. Ahol a kis gazdaságok száma rohamosan csökken, ott ennek a rendszernek nemcsak gazdasági indoka van.

A termelő és a városi fogyasztó közvetlen kapcsolatának kedvező hatása van a helyi gazdaságra és a környezetre. New York Cityben jelenleg több mint két tucat termelői piac van, ahol a közeli termelők évente több millió dollárt vesznek be. (Fordító: Budapesten jelenleg 26!) A Cornell Egyetem „Új termelők — új piacok” című programja igyekszik ezt fejleszteni. A munkaterv igen fontos például a termelői szakértelemmel rendelkező bevándorlók számára.

Az ökofalu alapítási mozgalom talán a legjobb módszer a világpiactól való függés ellen. Szerte a Földön az emberek építik a közösségeiket, amelyek révén igyekeznek megszabadulni a mai kor szennyezésétől, a vetélkedéstől és az erőszaktól. Sok közösség a megújuló energiaforrásokra építve arra törekszik, hogy sokkal együttműködőbb helyi gazdaságokat fejlesszenek ki. Az Ökofalu Hálózat (Global Eco-village Network) összekapcsolja a hasonló közösségeket.

A helyi gazdaságok megteremtése a „nevelés” újraértékelésével jár. Meg kell vizsgálni, hogy egy nagyobb gazdasági területen milyen az összefüggés a növekvő specializálódás és a függővé válás fokozódása között. A mai oktatási rendszer világszerte a központosított globális gazdasági rendszer számára készíti fel a gyerekeket. Lényegében mindenütt ugyanazon tanterv szerint oktatnak, függetlenül a kulturális hagyományoktól és a helyi forrásoktól. A helyi gazdaságba akkor lehet új életet önteni, ha az iskolák alkalmazkodnak a tájegységi és helyi követelményekhez. Meg kell ismertetni a helyhez alkalmazkodott mezőgazdaságot, építészetet, kézművességet, könyvnyomtatást, fazekasmesterséget, szövést, bútorasztalosságot stb. — továbbá a műszaki eljárásoknak meg kell felelniük az éghajlatnak és a helyi forrásoknak. Így lehet megszabadulni a központosítástól, és megvalósítani az alapvető szükségletekre irányuló termelést. A gyerekeket nem arra kell nevelni, hogy a vetélkedő gazdaság és növekedés rendszerének szakemberei legyenek, hanem hogy megismerjék a főleg helyi forrásoktól függő különféle gazdasági rendszereket. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne rendelkezzenek tudással a világ más részéről. Ellenkezőleg, a nevelési rendszer fontos része a többi kultúrák — részben csereprogramok révén történő megismerése.

Újra összekötve a közösséggel és a hellyel

A leírt gazdasági változásoknak elkerülhetetlenül hatniuk kell a személyekre is. Újra föl kell fedezni a közösségekben jelen lévő pszichológiai előnyöket, az örömöt, a vidámságot. Az anyák, a gyerekek és az idősek fontosnak tartják, hogy átérezzék másokhoz fűződő kapcsolatukat. A jelenlegi gyorsan változó, széttagolt ipari társadalom jellemző értékei a „tizenéves fiúk kultúrája”. Ez a kultúra mozgékonyságot, hajlékonyságot és függetlenséget igényel. Magával hozza a félelmet attól, hogy felnőtté, sebezhetővé és függővé válnak.

További alapvető feladat újra felébreszteni az emberekben a lakóhelykapcsolat érzését. A kultúra és információ bolygói szintűvé válása nyomán kialakult életmódunk megvetéssel kezeli a közelit, a szomszédost. A televízióban újságokat hallunk Kínából, aztán egy gombnyomás után Afrika élővilágát látjuk. Ennek következtében a közvetlen szomszédságunkat unalmasnak és érdektelennek látjuk. A hely átérzése azt is jelenti, hogy segítünk magunknak és gyermekeinknek, hogy észrevegyék a körülöttünk lévő élő természetet és újra kapcsolatot teremtsünk élelemforrásainkkal, fölfogjuk az évszakok változásait, a növény- és állatvilág sajátosságait.

Végül szólnunk kell a másokkal és a természettel való kapcsolatteremtésből eredő spirituális ébredésről. Ennek révén önmagunkban is észrevesszük a világot, tudatosabban tapasztaljuk az élet hálójának összefüggéseit, amelynek mi is alkotórészei vagyunk.

Fordította: György Lajos

Megjelent
a Magyar Szemle 1997. novemberi számában

A szerző svéd származású nyelvész, tízegynéhány éven át dolgozott Ladakhban, hogy segítsen az ország hagyományos kultúrájának és mezőgazdaságának a megőrzésében. Az Ökológia és Kultúra Nemzetközi Társaságának alapítója és igazgatója. Híres könyve: Ancient Futures: Learning from Ladakh (Ősrégi jövendők — Ladakh tanulsága), Sierra Club, 1991.

TARTALOM

Húsvéti szándarad
Nagy Katalin: Az álmodozó 2–5
Tanulmány
Franz Segbers: Egy parfüm örökkévalósága 6–9
„Ezen a kapitalista rendszeren túl kell adni"
(Beszélgetés Gregor Böckermann-nal) 10–12
Ullrich Hahn: Jézus elment volna-e választani? 12–13
D. J.: Miért menjünk el választani? 13
Interjú
Kovács László: Élmény és igazságkeresés
(Interjú Jankovics János festőművésszel) 14–15
Garay András: Jankovics János kiállításának megnyitójára 15–16
Gyerekeknek Moha-mese
Édesanya 17–18
Pápai instrukció
Britta Baas: Az instrukció: tiltások katalógusa 19
Reinchold Stecher püspök: Gondolatok a papok és világiak
együttműködését szabályozó legújabb dekrétumról 20
Rudolf Schermann: A „laikusok" másodosztályú keresztények? . .21–22
Elmélkedések
Tavaszi áldozás 23
Vasárnapi szentírási elmélkedések 24–26
Környezetvédelem
Helena Norberg–Hodge: A bolygószintű függőségtől
a helyi kölcsönös egymásrautaltságig 27–31

**Kérjük Olvasóinkat,
hogy április végéig újítsák meg előfizetésüket
az impresszumban foglaltak szerint.**

Az amerikanizmusról

A *jenkik* aranyat és zsákmányt kereső rézbőrűekké váltak, s nem csupán a prériken bolyonganak, hanem átszáguldják az egész földtekét. A szabadságharc és a rabszolgákat felszabadító háború régi ideáljait és erényeit régen sutba dobták, noha olykor még mindig dicsekvőleg emlegetik, de nem egyéb ez ma már, mint nagyon is elvékonyodott és átlátszó takarója a legborzalmasabb általános rabszolgaságnak. A régi ideálok helyébe újak léptek: a trösztök rettenetes alakjai, új sárkányok, melyek borzasztóbbak a modern emberiség számára, mint az ősember számára voltak az állatvilág szörnyetegei; mindazok a szörnyetegek, melyekkel Heraklészek és Thézeuszok küzdöttek, eltörpülnek ezek mellett, melyek periodikusan százezrével szedik emberáldozataikat. Amerikai befolyások érvényesülése az elmélet és a gyakorlat minden terén, művészetben és tudományban éppúgy, mint közszokásban és erkölcsben *csak az általános szellemi eldurvulást jelenti.* Az amerikanizmus szemében csak egy tiszteletreméltóság van: az anyagi eredmény, a pénz; egy taktikát ismer: a korrupciót minden téren, az üzleti, a politikai és az intellektuális életben egyaránt, és minden temploma és szektája ellenére csak egy istent: a mammont! És ez a nyugati invázió jobban veszélyezteti kultúránkat, mint a keleti sárga veszedelem, amely szintén az amerikanizmus következtében lett aktuálissá. Minden szellemi értéknek, minden erkölcsi fogalomnak az elvadulása, a szellemnek és a kedélynek hihetetlen elszegényedése és szétzüllése egyenes következménye az amerikanizmus megjelenésének, ezen „tett"-emberek fölvonulásának.

**Schmitt Jenő Henrik
(1913)**

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX/2. (48.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára
„Érted vagyok" megjelöléssel
támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg
az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: GARAY András
Adress: H–2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

**Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.**

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1998-ra (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . .2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX. évf. 3. szám

1998. június

90,— Ft

Vissza a múlt vallásosságához?

Az ázsiai vallások kihívása

A vallások közötti dialógus alapjai

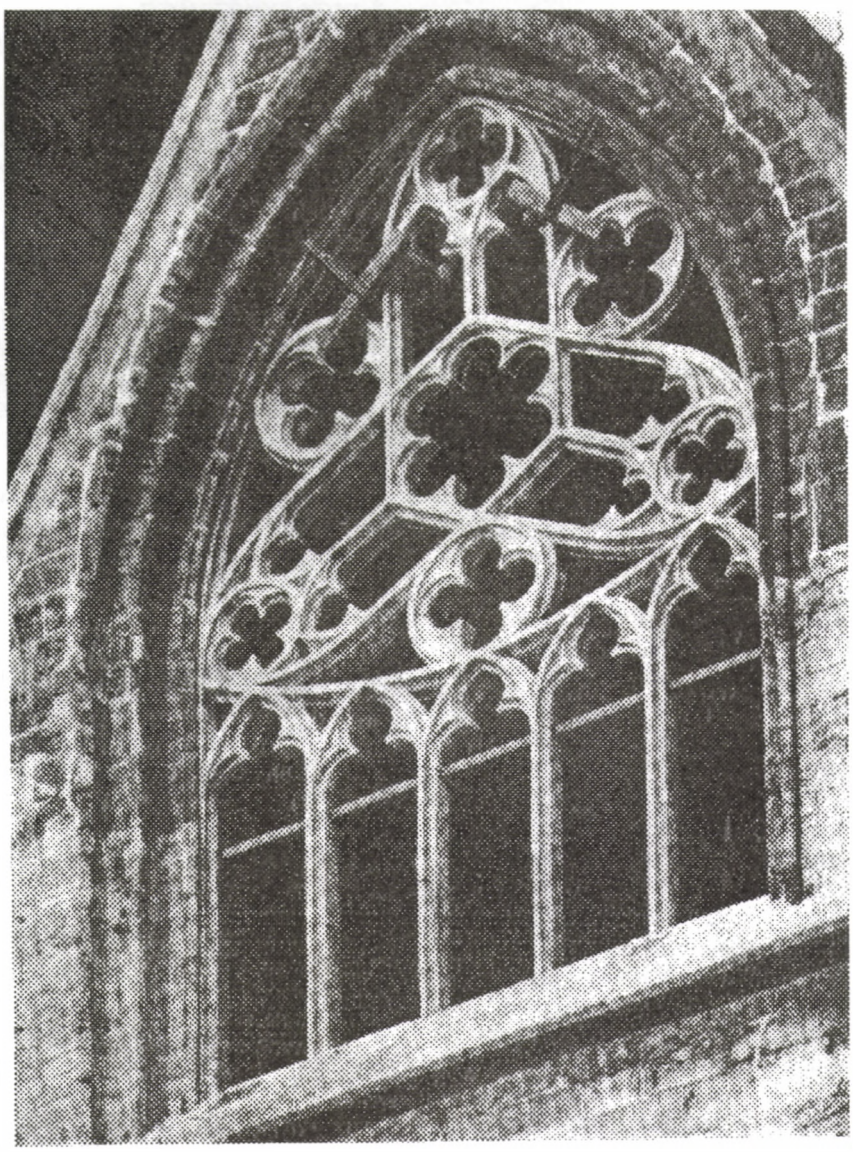
Interjú Felix Wilfred indiai teológussal

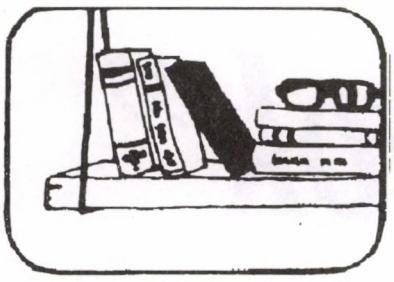
Egyház és templomépítészet

A keresztények és az engedelmesség

Miért sírt Maradona?

Szabadidő és kreativitás

Kovács László

Vissza a katolikus eszköztárhoz?

(Vitairat)

„A vallásos nevelés negyven éves hiánya miatt vagyunk erkölcsi válságban” – állítják a vallások képviselői. „Vissza a katolikus vallási eszköztárhoz – követelik a katolikusok – mert gyermekeink, vagyis a jövő nemzedék, vallásos nevelés nélkül még olyan ember sem lesz mint amilyenek mi lettünk!”

Ezeket hallva gondolkodom el azon, hogy mitől is lesz egy gyermekből érett és értékes felnőtt, netán jézusi elkötelezettségű keresztény? Vajon a valláserkölcsi nevelés-e az a nagyhatalom, amely gyermekeinkből új jézusokat formál? Vajon éppen a katolikus vallási eszköztár a legtökéletesebb? Van-e egyáltalán olyan eszköztár, amelylyel ilyen embertípusok nevelhetők?

Írásom vitairat egy katolikus vallási előítélettel szemben, amennyiben cáfolni igyekszik valamit és érvelni olyasmi mellett, amit gyermekeink jövője szempontjából igazán fontosnak gondolok.

Az ateisták neveletlenek?

Vannak elméleti és gyakorlati ateisták. A vallásos emberek róluk úgy beszélnek, mint valami alsóbbrendű kasztról. A tudatukban az él, hogy jó-jó, lehetnek „rendes emberek” az ateisták között is, de az ateista, „szegény”, a kárhozat fia, mert nem hisz Istenben és erkölcsileg sem lehet olyan, mint egy hivő. Ha akad kivétel, az azért van, mert az illető – tudta nélkül – „anonim keresztény”, aki valamiképpen hisz Istenben és él is a keresztény normák szerint.

Ez a vallási előítélet egyrészt mérhetetlenül sértő és megalázó az ateistákkal szemben, akik maguk is tiltakoznak nemcsak az ilyen fajta megbélyegzés ellen, de a rafinált vallási kisajátítás ellen is. Másrészt ez a felfogás sokszor képmutató gőgösködés, mert volt már alkalmam mélyen hívő emberek vallomásait hallani arról, hogy bizony nem tudják ők sem, hogy létezik-e Isten. Valljuk be őszintén, hogy mindannyiunk fejében megfordult már ilyen kétely, de így volt ez a legnagyobb szenteknél is! Akkor pedig nem is olyan sok választ el egymástól hívőt és hitetlent!

Az Istenben nem hívőket egyébként nem kell védenem, mert nem is kérnek ebből a védelemből. A tapasztalat bizonyítja, hogy ateistaként is lehet értelmes és tartalmas emberi életet élni. Az igazság és a becsület azt kívánja, hogy ismerjük el, sokan vannak a Föld hátán ilyenek, és ők is tudnak felnevelni, vallásos eszköztár nélkül is, legalább olyan gyermekeket mint pl. a római katolikus egyház.

A más vallásúak neveletlenek?

A más vallásúakról lényegében ugyanezt el lehet mondani.

Annyiban más a helyzet, hogy a más vallású ember is hívő ember, vagyis nem ateista. Az is tény, hogy nekik vallási obszervanciáik (előírásaik) is vannak. Az elméleti mérlegeléskor ők már nincsenek olyan mélyen a katolikusok szemében. De egy hithű katolikus szemében azért az ő vallási eszköztáruk mégiscsak szegényesebb, főleg ha nem is keresztények, hanem pl. muzulmánok, buddhisták, hinduk stb.

A más vallásúak milliói számunkra itt abból a szempontból figyelemre méltók, hogy más eszköztárakkal is lehet embert nevelni. Ez annyit mond a katolikus eszköztár híveinek, hogy van másfajta eszköz is a gyermeknevelésben, és ismét a tények bizonyítják szerte a világon, hogy ezekkel a másfajta eszközökkel is lehet egy Martin Luther Kinget vagy egy Ghandit felnevelni. Ha egyáltalán a vallási eszköztáraktól váltak azzá, akikké lettek.

A vallásos nevelés az egyetlen?

Mielőtt a katolikus eszköztárat vizsgálnám, felteszem azt a kérdést, hogy vajon a vallásos nevelés az egyetlen-e?

Akik látatlanban is a valláserkölcsi nevelésre szavaznak, azok közül sokan abból a meggondolásból indulnak ki, hogy csak a vallás tudja megalapozni az erkölcsöt. Ki is mondják, hogy a „laikus erkölcs” fából vaskarika. Vagyis az erkölcs Isten nélkül nem eléggé megalapozott és nem eléggé nyomatékos. Csak a legfőbb erkölcsi tekintély képes megalapozni és nyomósítani egy általános, mindenkire érvényes erkölcsi törvényt. Ha ugyanis az erkölcs nem örök, hanem a mindenkori társadalom terméke, akkor úgy változhat, mint az öltözködési divat vagy a különféle ideológiák.

Ezzel tulajdonképpen egyet is értenék, csak ott van a nehézség, hogy a különféle vallások különféle istenképekkel és ebből következően különféle erkölcsi normákkal rendelkeznek, amelyek sokszor szöges ellentétben is állnak egymással.

Gondoljunk csak a keresztény valláson belüli felfogásra az „egy csúcsértékes” vagy „két csúcsértékes” Istenről. A zsidó–keresztény vallás Istene irgalmas és igazságosztó, aki a Tizparancsban egyrészt kijelenti, hogy „Ne ölj!”, de rögtön tudatja Mózessel, hogy aki öl, azt meg kell ölni. Az ”szövetségi Isten tiltja is és parancsolja is az ölést. Szemben áll ezzel az evangéliumok Jézusa, aki tiltja az ütést és egyben az ütő (az ellenség) szeretését is megköveteli. Vagyis „csak” egyetlen erkölcsi értéket vall csúcsértékként.

Mindezek alapján nem lehetünk olyan biztosak abban, hogy a valódi Isten áll-e egy valláserkölcs mögött, vagy csupán egy emberi felfogás. Mivel minden ismeretünk szubjektív, ezért legfeljebb sejthetjük a valódi Istent és a valódi erkölcsöt, vagyis a legtárgyilagosabbnak mondható erkölcsi normákat. (Ám a történelem folyamán a vallások tekintélyei ezek képviselőit is rendre keresztre és máglyára utasították).

Ami pedig az Istennel történő nyomatékozást illeti, valóban vannak, akik sokkal hatékonyabbnak gondolják az Istennel nyomósított erkölcsöt, mint a társadalom szülte normákat, mégpedig azon az alapon, hogy Isten

tekintélye mégiscsak több a gyermek számára egy ember (társadalom, szülő vagy nevelő) tekintélyénél. Így azonban Isten nem más, mint egy túlvilági pedagógiai eszköz, amellyel biztatni és fenyegetni lehet valakit. Ez viszont iszonyatos blaszfémia (istenkáromlás), mert egyrészt Istent lefo-kozza egy jó tündérré vagy gonosz mumussá, másrészt egy személyt „eszközként” használ célja elérésében.

Mindezekből számomra két dolog egyértelműen világos: 1. A „laikus erkölcs” és – mondjuk így – a „klerikus erkölcs” között alapjaiban nincs is olyan nagy különbség, s így a vallásos nevelés is legalább olyan bizonytalan lábakon áll, mint a nem vallásos. 2. Az „Istennel nyomósított erkölcs” és – mondjuk így – a „társadalmi közmegegyezéssel nyomósított erkölcs” ugyanabban a hibában szenved, mert külső tekintéllyel akar erkölcsöt diktálni az erkölcs belső értékének belátása, ill. belátttatása helyett.

A katolikus eszköztár jó?

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a valláserkölcs hívei átgondolatlanul gőgösködnek a maguk abszolút erkölcsével, amit a történelmi példák özöne is csak megerősít (pl. magántulajdon, igazságos háború, szabadságjogok stb.). De hogyan állunk ezek után a katolikus vallási eszköztárral (obszervanciákkal)?

Elméletileg és gyakorlatilag is meg kellene vizsgálni azt az eszköztárat, amit újra visszaparancsolni vagy legalábbis rehabilitálni akarunk. Fontos ezt a vizsgálatot elvégezni, hiszen most már nemcsak rólunk, hanem legdrágább kincseinkről, a gyermekeinkről, vagyis a jövő nemzedékről van szó. Mit is akarunk velük tenni?

Vegyük sorra a legfontosabb katolikus vallási obszervanciákat úgy, ahogy azt a katolikus dogmatika tanítja. Hangsúlyozom, hogy kifogásaim kifejezetten a katolikus vallási ideológiára irányulnak, amelyből hamis gyakorlat vezethető le. Tudom azt is, hogy a gyakorlatban nem mindig érvényesül a dogma szemlélete. De a legtöbb esetben sajnálatos módon éppen az érvényesül. Vegyük sorra.

Imádság

Vajon helyes pedagógia-e az, ha a gyereket arra tanítom, hogy ne rakja rendbe a ruháit, mert majd rendbe teszi azokat a szülő – csupán szólnia kell?

A katolikus kérő imádság elméletben és gyakorlatban is arra nevel, hogy nem nekem kell cselekednem, majd Isten mindent megtesz helyettem – nekem csupán kérnem kell. Bármit kérek, abszzolút biztosan (így vagy úgy, de) megkapom. A különféle értelmezések nem változtatnak ezen a lényegen. És azon sem, hogy az ilyen imádságban a szómágia esetével állunk szemben.

Szentségek

Aligha volt helyes pedagógia annak idején úgy nevelni a gyermeket, hogy kösse csak fel a kisdobos- vagy úttörő nyakkendőt, attól még lehet ministráns. A nyakkendő ugyanis nem jelent semmit, sugallta a vallásos szülő.

A katolikusoknál ez éppen fordítva van, már ami a „nyakkendőt” (a külső jelet) illeti. Amelyik gyereknek a fejét leöntötte a pap vízzel (persze meghatározott szöveg kíséretében), az katolikus keresztény lesz, mégpedig automatikusan és a jel erejében (ex opere operato). Vagyis a jel (a vízzel leöntés) „mindent” jelent. Csak fejre a vizet, és tehetsz bármi gazságot, te még a pokolban is keresztény leszel! Lehet így vagy úgy mentegetni a katolikus dogmát, az tény, hogy a gyakorlatban hivatalosan is azt tartják kereszténynek, akit megkereszteltek (pl. Magyarország lakóinak 70 %-a katolikus keresztény!). Persze az is tény, hogy ebben az esetben is a mágia újabb formájával, a cselekmény-mágiával állunk szemben (ami nem más, mint egy külső jelnek, cselekménynek olyan erőt tulajdonítani, amivel önmagában nem rendelkezik).

A mise

Melyik szülő tanítaná arra a gyermekét, hogy ha megeszi az asztal közepére tett almát, akkor mehet a háztól. De ha ezután megöli a nagytestvérét, akkor újra hazamehet és minden megbocsátva?

Melyik szülő tenné meg azt, hogy miután a fenti módon járt el, még videóra is venné az almaevést és testvérgyilkolást, aztán fizetett alkalmazottak segítségével mindennap levetítené a filmet, és a kedves nézőket is részesítené ugyanazokból a kegyekből, mint bűnöző fiát?

A katolikus mise, a dogmák értelmében, Jézus véres keresztáldozatának vértelen megújítása és a megváltás kegyelmeinek kiárasztása. A megváltástan szerint pedig Jézusnak azért kellett a kereszten meghalnia, hogy vére árán kiengesztelje Ádám és Éva, valamint az egész emberiség bűnét.

Hogy mi ebben a rossz? Rossz az elképzelés a vérszomjas apáról (Istenről), aki csak akkor bocsát meg, ha fiát megölik. Rossz, ha a többi gyerek a megölt fiú vére árán akar kegyelmet nyerni. Rossz mindeme szörnyűségnek napi lejátszása és ismételgetése.

Mindezen a tanbeli tényen semmit sem változtat, hogy a mise lakoma is egyben, hiszen ez a lakoma, a dogma szerint, a meggyilkolt fiú testének és vérének magunkhoz vétele, magyarul kulturált felfalása. Kulturált forma, hiszen a kannibalizmus, a legyőzött vezér testének megevése (íme ismét a mágia!) ma már csak ilyen módon elképzelhető.

Aki a katolikus dogmák értelmében vett miséken (és itt a dogmán van a hangsúly!) vesz részt és ilyen szellemben neveli gyermekeit, aligha nevel szelíd és erkölcsös embert, esetleg egy Isten nevében uszító Kapisztrán Jánost és az Ő nevében gyilkoló Hunyadit. (De hát nem ezek a katolikus és magyar szent eszményképek?!)

A katolikus hittan, a katolikus iskola jó?

A fentiekben csak a katolikus valláserkölcsi eszköztár legfőbb formáira utaltam csupán, de sorra lehetne venni a többi katolikus vallásos nevelési eszközt is: „nagy kilenced”, öt miatyánkos „elégtétel”, rózsafűzér, litánia, skapuláré, áldások, szentelések, búcsúk, eskük stb. Kimutatható ezekben a legdurvább mágikus gondolkodás, de súlyos erkölcsi fogyatékosság is. Kimutatható a hatalom tiszteletére nevelés, kezdve a templom hierarchikus rendjén a feltétlen egyházi és állami engedelmességre nevelésig. Kimutatható a gazdagság vallásilag igazolt hajszolása, kezdve a kiváltságos vallás tudatától a gazdasági elithez tartozás eléréséig. Egyértelműen és ellentmondást nem tűrően megtalálható az erőszak kultusza, kezdve a megtorló istenképen, egészen az „Istent, hazát, családot” fegyverrel is megvédeni kész militarista nevelésig.

Mindezen embernevelési módszerek legfőbb gyermekgyúró színtere a katolikus templom, a katolikus hittan, a katolikus iskola. Az

utóbbival kapcsolatban megdöbbenéssel látom, hogy komoly jézusi elkötelezettségű, kritikus keresztények is ezekbe az iskolákba terelik gyermekeiket. Kérdésemre azt az egyhangú választ kaptam, hogy ott legalább tiszteletre és munkára nevelik őket. A válaszban burkoltan az rejlik, hogy minden állami, más vallású és elvileg ideológia-semleges iskola betyárfészek. De rosszindulatú általánosítás nélkül lehet-e ezt állítani? Mit szólnak ehhez az érintett és megrágalmazott iskolák? Nem inkább arról van szó, hogy a katolikus elit gimnázumokba iratkozás döntő indítéka egyáltalán nem a jézusi értékek megszerzése, még csak nem is valami tisztesség igénye, hanem egy elitgőg vezérelte vágy az érvényesülés, a gazdagodás, a kiváltságos rendhez tartozás és hasonló finomságok elérésére. (Amint úgy általában a katolikus „világegyházhoz” tartozás végső oka is ez!) Persze lehet valakinek ez a törekvése, de legalább vallja be és ne csapja be se önmagát, se másokat, hogy ő az ún. keresztény értékeket keresi, mert tulajdonképpen csak a meghamisított keresztény értékekre vágyik.

Mitől függ a jövő nemzedék emberi minősége?

A valláserkölcs és katolikus vallási obszervanciák kritikája után arra a kérdésre kell válaszolnunk, hogy mitől függ hát a jövő nemzedék emberi minősége?

Sokan kétségbe vonják az ember nevelhetőségét, és azt állítják, hogy az ember alaptendenciái nem változtathatók meg. Mások a nevelés mindenhatóságában hisznek. Az igazság valahol középen található. A nevelés ugyanis csupán segítő kísérlet az ember testi, szellemi, erkölcsi, lelki képességeinek kibontakoztatására, de az eredmény reményében.

Ez az eredmény többfüggős. Függ a nevelt, a nevelők és a környezet minőségétől, aktivitásától, céljától és eszközeitől. Nem mindegy, hogy milyen alapadottságokkal rendelkezik a gyermek. Nem mindegy, hogy ki és milyen adottságú a szülő és a nevelő. Nem mindegy, hogy milyen környezeti hatásoknak van kitéve mindkettő. Természetesen az sem mindegy, hogy milyen cél vezérli a nevelőt. Végül pedig nem mindegy, hogy milyen nevelési eszközöket használ a szülő és nevelő a kitűzött cél érdekében. Gyermekeink emberi minősége tehát nem egyszerűen nevelési eszköztár kérdése.

Az eredmény a tekintetben is többfüggős, hogy a nevelésnek az egész emberre ki kell terjednie. Vagyis segíteni kell kibontakoztatni a gyermek testi, szellemi, erkölcsi, lelki képességeit. Tehát mitől függ gyermekeink, a jövő nemzedék emberi minősége? Ismétlem, szükséges a testi nevelés, a szellemi nevelés, az erkölcsi nevelés, a lelki nevelés. Nem elég csupán, kicsit durván fogalmazva, valamiféle „lelkizés”. Az ateista vagy más vallású azért produkálhat akár különb embereket is, mint a katolikus, mert az általános emberi alapokat jobban kiművelte neveltjében, mint azok a katolikusok, akik esetleg elfelejtettek előbb embert faragni gyermekeikből, helyette valami hamis eszményre neveltek, vagy még ha egy második Jézust akartak is gyermekükből, azt emberi alapok nélkül akarták.

Milyen területeket ölel fel a nevelés?

Régen a „nevel” (=„növel”) szó emberre vonatkoztatva csupán testi gyarapítást, gondozást–ápolást–táplálást jelentett. Csak a 17. századtól jelenti a testen túli „növelést”, a szellemi, erkölcsi és lelki képességek kifejlesztését.

Érdemes áttekinteni röviden az egyes nevelési területeket és tennivalókat, hogy egyrészt megfelelő jelentőséget tulajdonítsunk minden területnek, másrészt pedig helyére tegyük a szóban forgó vallási obszervanciákat.

Testi nevelés

A testi neveléshez tartozik, hogy biztosítsuk gyermekeinknek az egészséges életfeltételeket: helyes, változatos, mértéktartó táplálkozást, megfelelő ruházkodást, a rend-

szeres tisztálkodást, alvást, pihenést, szórakozást. Megtanítsuk őket magukat is az egészségvédelemre, balesetvédelemre stb. Ki kell alakítanunk a helyes mozgáskultúrát: erőfejlesztést, gyorsaságot, ügyességet, állóképességet stb. Mindezeket a testgyakorlatok, természetjárás, játék, sport stb. útján. Önfegyelmet kell velük begyakoroltatni az élet különféle területein, koruknak megfelelően: táplálkozás, szórakozás, nemiség, káros szenvedélyek (édesség, dohányzás, kávé, szesz, kábítószer, gyógyszer stb.), a tömegkommunikációs ártalmak (TV, számítógép, reklám stb.) terén.

A testi nevelés feladatát ideológiáktól függetlenül minden szülő ellátja. A hívő keresztény szülőknek is el kell látniuk, mégpedig minőségi testi nevelést kell kapniuk gyermekeiknek, hogy meglegyen a természetes és egészséges alapja annak a többletnek, amit gyermekeiktől várnak.

Szellemi nevelés

A szellemi nevelés az ember értelmi, akarati és érzelmi nevelését jelenti.

Gyermekeink értelmi nevelése magában foglalja az észlelő és megfigyelőképesség, az emlékezet, a képzelet, gondolkodás fejlesztését. Az igazság szeretetére nevelést, vagyis az igazság felkutatásának, megismerésének vágyát, a kritikai gondolkodást, a dialóguskészséget. A kreatívvá nevelést, az öntudat, az önbizalom, a felelősségtudat kibontakoztatását. Végül a bölcsesség megszerzését, vagyis a szintézis iránti érzék kifejlesztését.

Az akarati nevelésben ki kell bontakoztatnunk a szabadság és alkalmazkodás, az autonómia és kontroll, a kockázat és felelősség, a szerves és szervetlen aszkézis stb. célhoz segítő egyensúlyát. Munkára kell nevelnünk, a szabadidő helyes felhasználására, a segítőkészségre, a szociális erényekre kell segítenünk gyermekeink önzésre hajló akaratát.

Az érzelmi nevelés is rendkívül fontos gyermekeink nevelésében. Nemcsak azért, hogy a kellemes vagy kellemetlen érzéseket fel tudják dolgozni, hogy helyes érzelmi alapbeállítottságra tegyenek szert, hogy érzelmi reakcióik helyesek legyenek, hanem amiatt az energiatöltés miatt is, amire az emberi cselekvésben szükségük van. Főleg a magasabbrendű érzelmeknél fontos ez. Ilyenek az intellektuális színezetű érzelmek, amikor egy komoly értelmi feladat megoldása miatt éreznek örömet (igazság), vagy az esztétikai érzelmek, amikor a természet vagy művészet szépsége nyujt nekik élményt (szépség), vagy a morális érzelmek adta öröm miatt, amely a lelkiismeret nyugalmában jelentkezik (jóság).

A szellemi nevelés nem egyszerűen iskoláztatást jelent, hanem az emberi értelem, akarat és érzelem kibontakoztatását, amit ugyancsak minden szülő és nevelő céljának tekint ideológiáktól függetlenül.

Erkölcsi nevelés

Az erkölcsi nevelés célja, hogy segítse az embert saját személyének és a más személyekhez fűződő kapcsolatának tudatos és szabad formálásában, mégpedig meghatározott etikai normák alapján.

Az erkölcsi érettség hat fokát emlegeti az erkölcspszichológia, melyeknek bármely fokára eljuthat, ill. bármely fokán megrekedhet valaki: erkölcs nélküli jellem, megalkuvó, tekintélyen alapuló, kollektivista, elvekhez ragaszkodó, embertársra irányuló szabad erkölcsjellem.

Az erkölcsi normák valamely közösség által elfogadott, kötelező magatartási szabályok. Ezek lehetnek egy adott társadalom, egy adott vallás erkölcsi törvényei, de lehetnek magának az embernek, ill. az emberiségnek alaptörvényei.

A erkölcsi nevelés szoktatással, ösztönzéssel és oktatással történik. Az ösztönzés történhet tanáccsal, intéssel, paranccsal, buzdítással, példával.

Ezen a ponton is meg kell állapítanunk, hogy minden szülő erkölcsileg is neveli gyermekét. Itt azonban már nem mindegy, hogy milyen erkölcsi normák és eszmények szerint nevel, és ettől függően milyen erkölcsi fokra tudja segíteni gyermekét.

Ha átlépjük a laikus erkölcs és valláserkölcs vitáját, akkor úgy gondolhatjuk, hogy nagy valószínűséggel a nagy emberi erkölcsi örökség ellentmondásmentes erkölcsi normájának birtokában vagyunk, amennyiben a legfőbb erkölcsi nevelési törvénynek és elvnek a szeretetet valljuk. Nem akármilyen szeretetet, hanem azt, amely az adás, a szolgálat, a szelídség evangéliumi tartalmait hordozza és amely „aranyszabályként” újra és újra felbukkan a történelemben: „Amit nem akarsz, hogy veled tegyenek mások, te se tedd velük! Amit akarsz, hogy veled tegyenek az emberek, te is tedd velük!”(lásd Konfucius, Zarathusztra, Buddha, Jézus stb.).

Lelki nevelés

Az embernek lelki igényei is vannak. Az emberi személy központjában ismer egy olyan valamit vagy valakit, aminek vagy akinek felelősséggel tartozik. A lelkiismeret jelzi, hogy megfelel-e az Igaz, a Jó, a Szép egész emberséget kívánó elvárásainak. Lelki bajok lépnek fel akkor, ha az ember szembekerül önnön központjával. De lelki segítséget kíván az is, aki lelkiismeretesen akar élni ebben a világban.

A lelki nevelést is ideológiáktól függetlenül megtaláljuk minden szülőnél. A különbség csak abban van, hogy az ember a saját énjének, vagy egy személytelen Taonak, vagy egy személyes Istennek tartozik-e elszámolással. Ezen a vitán is túllépve úgy gondolhatjuk, hogy mi a nagy betűs Szeretettel vagyunk kapcsolatban énünk központjában. Ez a megoldás nem olcsó trükk vagy kibúvás a választás elől, hanem annak belátása, hogy elég tartalmilag jeleznünk, milyennek gondoljuk a minket éltető legfőbb valóságot, különben ugyanis vagy sárarcúvá (materializmus), vagy szellemarcúvá (panteizmus), vagy emberarcúvá (vallások) képezzük, és így biztosan tévedünk.

Vallásos helyett hívő eszköztár kell!

Talán nem volt haszontalan a fenti elkalandozás a nevelés különféle területeire. Ez a széttekintés meggyőzhet arról, hogy nem a vallási eszköztáron múlik egy ember jövendő minősége. A katolikus eszköztár ellentmondásait kimutatva, még egy fontos szétválasztást szeretnék tenni.

A hit és valamiféle „Abszzolútban” való hit az ember sajátja. Erre a hitre rakódik rá a különféle vallások „vallási” hitvallása, erkölcstana, szervezete, szertartása. A fontos szétválasztást abban látom, hogy igent tudok mondani a „hitre”, de nem tudok maradéktalanul igent mondani a vallásra. E megkülönböztetés alapján állítom, hogy vallásos eszköztárra nincs szükségünk, de hívő eszköztárra szükségünk lehet a nevelésben.

Ezzel nem lopom vissza azt, amit eddig cáfoltam. Mert egyrészt nem vallási obszervanciákról beszélek, másrészt nem kizárólag ettől várom a nevelés sikerét. Magam is úgy gondolom, hogy a keresztény kultúrkörben a lelki nevelésnek azokat az eszközeit használhatjuk és is kell használnunk (a magunk és gyermekeink nevelésében is), amelyek megszabadíthatók a vallási kegyenclelkülettől, a mágiától stb. Az ezektől megszabadított eszközöket nevezem „hívő eszköztárnak”, szemben a „vallási eszköztárral”.

Ezért állítom, hogy szükségünk van a csendre, szükségünk van a lelkiismeretvizsgálatra, szükségünk van a kommunikációra a „Központtal”, szükségünk van a testvéri kontrollra, szükségünk van a közösségi megpecsételésekre, szükségünk van a szövetségújításokra, szükségünk van a nagyközösségi Szeretet (Isten)-kapcsolatra. Ha valaki veszi a fáradságot, és a külső hasonlóság mögött keresi a lényegi különbséget, az meg is találhatja, hogy miben tér el ebben az értelemben vett „imádság”, „szentségek”, „mise”, „liturgia” az elején bírált vallási eszköztártól.

Vallásos eszköztár helyett tehát hívő eszköztár kell. Ebben az irányban kell gondolkodnunk. Fenntartom azonban továbbra is azt az állítást, hogy még e nélkül a hívő eszköztár nélkül is lehet emberebb embert nevelni. Ezt azokra gondolva jegyzem meg, akik nem tudnak vagy nem is akarnak az említett „hívő” eszköztárral sem szóba állni. Nekik ugyanis egyrészt megvan a maguk „nemhívő”, profán változatuk, másrészt a hívő eszköztárnál is van fontosabb eszköz az emberréválásban és a nevelésben.

Morális tettek és morális „obszervanciák” kellenek!

A hívő eszköztár is elégtelen, sőt képmutatás csupán, ha az erkölcsi normák eltorzítottak (pl. aki öl, azt meg kell ölni). De ha még eszményiek is (jézusi eszmények), akkor is elégtelenek, ha a szülő és nevelő csak mondja azokat, de nem teszi, vagyis az életével cáfolja, amit mond. A nevelésben döntő szerepük a „morális obszervanciáknak” van. A teljesség igénye nélkül említek néhány „erkölcsi szertartást”, amelyek a nevelésben döntő jelentőségűek a gyermek számára.

Szertartás, szent cselekmény a gyermek számára az, amit a szülő bemutat a vágyaiban, a tekintetében, a gesztusaiban, a hangjában, a tetteiben, az események „lereagálásában”.

Elég csak arra gondolnunk, hogy a szülő vágyaival nevel elsősorban. Ha valaki gazdagságra vágyik minden porcikájával, akkor hiába beszél a jézusi szegénység vállalásáról.

Vagy ha sugárzó tekintettel meséli el, hogy kezet fogott vele egy „nagy ember”, beszélhet az ilyen a jézusi kicsiségről.

Vagy ha a gyerek valami nagyobb értéket szeretne adni egy szegényebb gyereknek, de a szülő türelmetlen gesztussal kitépi kezéből, beszélhet ez a szülő a jézusi adástörvényről!

Vagy ha a szülő a cigánykérdés, Erdély vagy egy tömeggyilkos sorsának kereszténytelen megoldásáról beszél, hangját beissza a gyermeklélek, és később közömbös lesz minden erőszakmentességgel szemben.

Vagy ott vannak legfőképp a tettek. A „vizet prédikál és bort iszik” ellentmondás olyan lélekromboló szertartás a gyermek számára, hogy azt semmiféle vallási vagy lelki szent szertartásozással kitörölni nem lehet többé.

De hogy is lehetne a dolláros zsák tetejéről, a gazdasági elit pozíciójából vagy éppen a laktanyában keresztségre nevelni?! Persze Jézusra hivatkozva vallásoskodni és vallási obszervanciák sorozatát végezni igen kényelmesen lehet a fenti helyzetekben is. Csakhogy ebből a képmutatásból jobb lenne kihagyni a názáreti mezítlábas Jézust!

Szertartás, szent cselekmény a gyermek számára az is, amit nemcsak lát a szülőnél, hanem amit együtt végez vele. A pozitív tettek bizony olyan erős morális eszköztárat rejtenek magukban, amely ugyancsak kitörölhetetlen a gyermek lelkéből.

Ilyenek pl., ha a szülő és gyermekei együtt teszik borítékba a harmadik és második világ megsegítésére szánt összegeket, persze ki-ki a magáét. Vagy ha együtt válogatják ki az ajándék ruhákat, játékokat, és viszik el a rászorultabbaknak.

Vagy ha szülő és gyermek együtt szolgál családon kívül is, más családosoknak, magányosoknak, betegeknek.

Vagy éppen ha a gyermek játékpisztolyait (ha lennének ilyenek) palacsintára vagy labdára cserélné nagy ünnepi szertartással a Margitszigeten.

A valós vagy jelképes morális tettek együtt-végzésének szertartását naponta számtalanszor gyakorolhatja a szülő vagy nevelő. Ezek hatása messze felülmúl minden vallási obszervanciát.

Szertartás, szent cselekmény az is, ha a szülő és nevelő együtt végzi nagy közösségben az eszmények dicséretét, az eszményi tetteket cselekvők felmagasztalását, az újabb kis és nagy tettek közös tervezését, a következmények közös vállalását, a tiszta lelkiismeret örömének közös megélését.

Mennyire más „istentisztelet”, „gyülekezeti élet”, „közösségi élet” lenne az ilyen? A nagy közösség meghatványozza az egyéni és családi nevelés hatását. Milyen eredményeket lehetne elérni akkor, ha ez a hatás az erkölcsi jellem kialakítására összpontosulna, teljes összhangban a legfőbb erkölcsi Jóval, a Szeretettel!

Összefoglalás

Nem vallási nevelésre, nem is valláserkölcsi nevelésre van szükségük gyermekeinknek. Nem a katolikus vallási eszköztárhoz való visszakényszerítésben van a megoldás. A „vallási obszeranciák” csupán az ilyen vagy olyan istenben való hitet növelhetik. A „hivő obszervanciáknak” is csak akkor van pozitív erkölcsi hatásuk, ha a Szeretetben való hitre irányulnak. A jövő nemzedék erkölcsi fejlődése és érettsége így mindenképpen egyedül azon az erkölcsi nevelésen múlik (a testi, szellemi stb. nevelés mellett), amit az emberiség egyéni és közösségi lelkiismerete alapján „Valódi Jónak” (lásd ellentmondásmentes szeretet), igaz erkölcsi értéknek és eszménynek fogadunk el, amit aztán „erkölcsi szertartások” útján gyakorolhatunk be. Biztos az, hogy aki az erkölcs vonalán akar előre lépni, annak az erkölcsi értékekben kell hinnie és az „erkölcsi eszköztár” eszközeit kell használnia. Az erkölcsöt nem pótolhatja a „jámborság”, amint már 2000 évvel ezelőtt is elhangzott: „Nem mindaz, aki mondja: Uram, Uram, megy be az Országba, hanem aki az Atya akaratát cselekszi” (Mt 7,21)

Walbert Bühlmann

Jézus, Buddha, Krisna — és az egy Isten

Az ázsiai vallások kihívása

Eddig épp fordítva volt: a kereszténység jelentett kihívást a világvallások számára. Azzal az igénnyel lépett föl, hogy az egyetlen igaz vallás, és azzal a szándékkal, hogy a többi vallást gyökerestül kiirtsa. A latinamerikai és afrikai — és Fülöp-szigeteki — egyszerű törzsi vallásokat illetően ez valamennyire sikerült is neki. Ázsia szárazföldjének magasabbrendű vallásai azonban a maguk templomaival és szent könyveivel kereken 500 éven át ellenálltak ennek az igénynek, úgyhogy Ázsia — a Fülöp-szigeteket leszámítva — csak 1,74 %-ban keresztény, és 0,9 %-ban katolikus. A keresztény egyházaknak ugyan jelentősen erősebb a hangjuk, mint az számarányuknak megfelelne, de az ázsiai vallások ma azt a kihívást támasztják velük szemben, hogy szálljanak magukba és kérdőjelezzék meg önmagukat.

1492-ben Kolumbusz Kristóf fölfedezte Amerikát. Nagyjából ugyanebben az időben Afrikát is körülvitorlázták, és megindultak Ázsia felé. Akkoriban és a gyarmatosítás későbbi hullámai során az európai hatalmak földrajzilag fölfedezték, politikailag leigázták, gazdaságilag kizsákmányolták a szóban forgó országokat. Csak ma, a bekövetkezett dekolonializáció után tartunk ott, hogy ezeket a népeket emberileg és vallásilag is fölfedezzük.

Ez először is e vallások újraértékeléséhez vezetett. Nem lehetett többé pogányságként, bálványimádásként, hitetlenségként elvetni őket. Inkább azt lehet és kell is mondani, hogy Isten kezdettől fogva mindmáig az összes vallások tagjainak ajándékozza jóindulatát és kegyelmét, körükben is prófétákat és misztikusokat támaszt, nekik is megadta a Szentlelket és a kinyilatkoztatást. Ez nagyszerű új világkép. A többi vallások hívei velünk, keresztényekkel együtt zarándokolnak az élet teljességéhez vezető úton az egy Istenhez, aki minden embernek atyja és anyja. Annyi emberi szűkösség után most megtapasztaljuk a fordulatot Isten tágassága felé!

A vallások e fölfedezésével azonban második lépésben és fordított irányban most előttünk áll a kereszténység újrafölfedezésének kihívása. Jézus Krisztus titkát eddig senkinek sem sikerült teljesen megközelítenie, sem akkoriban, a kereszténység kezdetein az apostoloknak és az egyházatyáknak, sem ma a teológusoknak és a püspököknek, de még a szenteknek és a misztikusoknak sem. Mindig úton vagyunk e titok „hosszúságának és szélességének, magasságának és mélységének” alaposabb megismerése felé, és „egyre jobban el kell telnünk Isten egész teljességével”.

Ez a fölfedező utazás a kezdetek óta tart. Hasonlítsuk csak össze Márk elsőként leírt evangéliumát a negyedikkel és utolsóval, Jánoséval. Márk egyszerű pragmatikusként mutatja be Jézust, aki minden emberen segít szükségében. János viszont a görög filozófia hatása alatt „Isten Igéjéről” beszél, misztikusként mutatja be Jézust, aki hosszú beszélgetéseket folytat Nikodémussal, a szamáriai asszonnyal, és hosszú beszédet mond az utolsó vacsorán. A történelem folyamán hasonlóképpen mélyítették el, bővítették ki, kérdőjelezték meg vagy éppen relativizálták a Jézusról szóló tant, valahányszor a kereszténység új kultúrtérbe lépett át. Várható, hogy ma az ázsiai tér — amelyben az emberiség több mint 60 %-a él — fog olyan kihívást támasztani a kereszténységgel szemben, amely nem múlik el nyomtalanul.

Meglepő, hogy a názáreti Jézus, ez a csodálatos ember, ez a meggyőző tanító mennyire otthonra talált Ázsiában. Igen sok nem-keresztény házában is megtalálható a képe, előtte olajmécs és virágok. Az ázsiaiak szívesen olvassák az Újszövetséget. Az USA után Indiában és Japánban adják el a legtöbb példányt ebből a könyvből.

Más a helyzet viszont a dogmák Krisztusával. Az ázsiaiak számára mindenekelőtt egyszerisége és kizárólagossága botrányos. Az ő nagy vallási toleranciájuk abból a meggyőződésből fakad, hogy egyetlen történelmi vallás sem meríthet ki a teljes igazságot, és minden vallásban jelen vannak az igazság töredékei, melyeket kölcsönösen el kell ismerni. Indiában, az egyik katolikus missziós kórházban találkoztam egy igen elkötelezett főorvossal, egy hinduval, aki így írta körül vallási felfogását: „Személyes filozófiám alapja a vallások egyetemessége. Hiszem, hogy Krisztus, Krisna, Zoroaszter, Buddha, Mohamed egy és ugyanazon személy volt, aki különböző korokban testet öltött, és egy és ugyanazon üzenetet hirdette azokkal a különbségekkel, amelyek a különböző korokból és kultúrákból adódtak. Boldog lennék, ha kereszténynek, zoroasztriánusnak vagy muszlimnak neveznének, vagy egyszerűen valakinek, aki keresi és szereti Istent...”

Ázsiában messzemenően így gondolkodtak és gondolkodnak a művelt, nem-keresztény, de vallásos emberek. És íme a meglepetés: Így gondolkodik ma nem kevés keresztény teológus is a különböző egyházakban! Már az 1974-es bangalorei (India) teológuskongresszuson is megszólaltak olyan hangok, hogy többé nem lehet bekebelezni az ázsiai vallásokat Krisztus számára, hogy Isten ezeket a vallásokat önmagukért, és nem csupán Jézusra való tekintettel akarta. A nyugati teológusoknak szemükre vetették, hogy „az ázsiai vallásokat illető derűs tudatlansággal teologizálnak”. Katolikus teológiaprofesszorokkal beszélgetve magam hallottam ismételten Indiában, hogy a nyugati krisztológia (Krisztusról szóló tan) túlságosan nyugatias, túlságosan provinciális, nem eléggé katolikus. Tudomásul kell tehát venni, hogy Indiában új krisztológia van születőben.

Ennek az irányzatnak egyik vezető képviselője, *Raimundo Panikkar* nagyjából így fogalmazza meg röviden gondolatait: A názáreti Jézus kétségtelenül azonos Isten Fiával, a Logosszal, az Igével, akit Isten belemondott a világba. De ez a Logosz nem azonos kizárólagosan a názáreti Jézussal, hanem Buddhában, Krisnában és más vallási nagyságokban is megmutatkozott és megtestesült. Tehát nem kérdőjelezi meg Jézus istenfiúságát, de egyedülálló voltát igenis. Ezért Panikkar szerint ne mondjuk többé, hogy Jézus megváltotta a hindukat, hanem tudatosítsuk a keresztényekben, hogy Jézus mellett létezik a hinduizmusban Krisztusnak olyan jelenléte, amely a Krisztusról alkotott nyugati felfogást egyetemessé tágítja. *Elit-krisztológiának* lehetne ezt nevezni: a különböző vallások elit alakjainak egész sora az egy Isten más és másfajta inkarnációja, megtestesülése volt.

Egy másik teológus, *A. Sequeira* végtelenné tágítja ezeknek a megtestesüléseknek a sorát, és arra a következtetésre jut, hogy a Logosz megtestesülése Jézusban modell-esete minden emberi vallásosságnak. Amint halála és feltámadása által Jézus fölmagasztalt Úrrá, Krisztussá lett, ugyanúgy *minden* ember arra van rendelve, hogy Krisztussá váljék. Minden ember arra hivatott, hogy elnyerje az élet teljességét Istenben. Valamennyiüknek olyanná kell válniuk, mint Krisztus. Ez tehát valamiféle *faj-krisztológia* lenne: Krisztusban az egész emberi faj fölvétetik Isten titkába, amint ez Jézus életében és tanításában világossá vált.

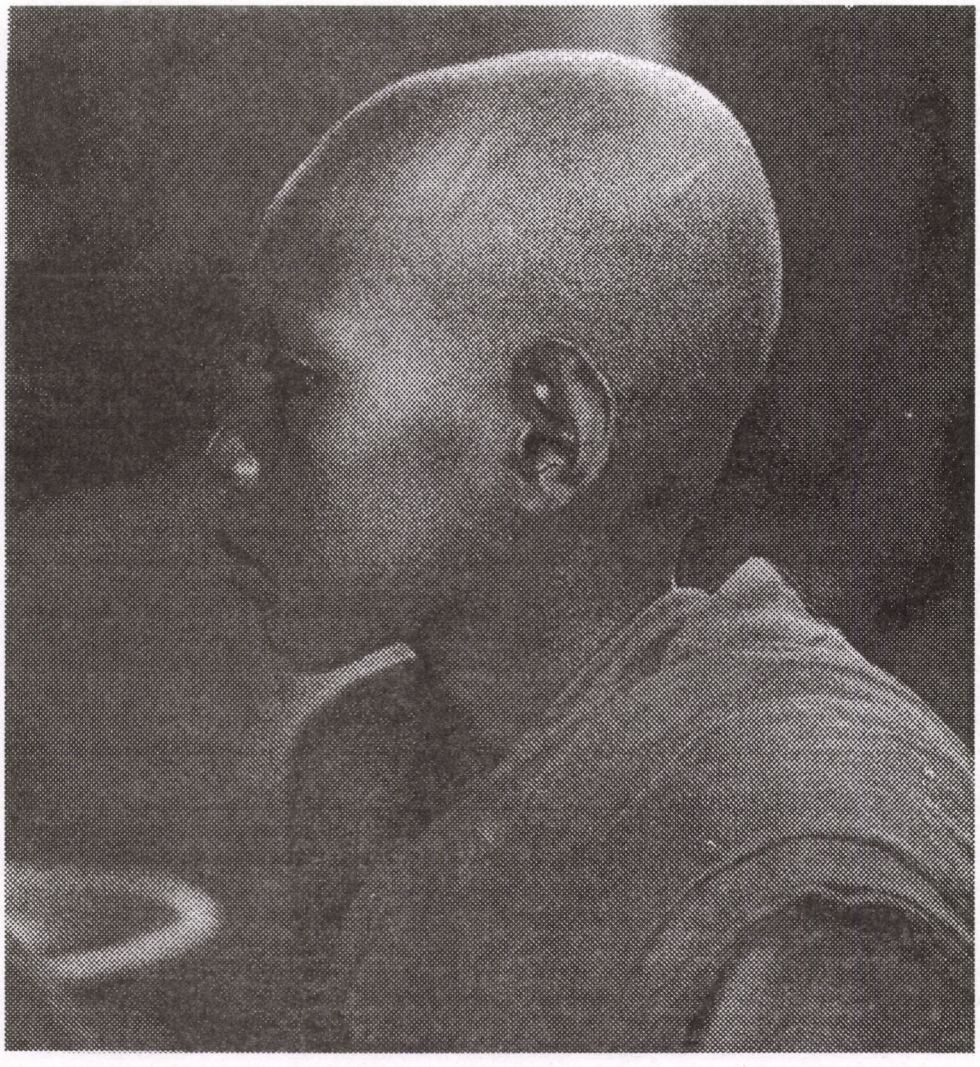
Nem várom önmagamtól annak eldöntését, hogy ez az álláspont a krisztushit grandiózus kitágítása, vagy annak alapvető megszüntetése-e; hatalmas ugrás a dogmafejlődésben, vagy a dogmaeltörlés erőszakos aktusa; korszakalkotó fordulat a lokális, nyugati krisztológiától a globális, átfogó krisztológiához, vagy a valaha létezett legveszélyesebb eretnekség. Egyszerűen tudatosítani szeretném, mi zajlik Ázsiában, és mi vár ránk. Ehhez képest mindenesetre gyerekjáték volt a felszabadítási teológia körüli konfliktus.

Az a kérdés, mit tartanak az ázsiaiak, a hinduk és a keresztények Jézus Krisztusról, bár nem jelentéktelen, mégis másodlagos számomra. A döntő az a kérdés: Kinek tartjátok ti, kinek tartom én az Emberfiát? Ha Jézus számomra az, aki mellett döntöttem és elköteleztem magam: Világosság, Igazság, Út az Atyához, akkor higgadtan nézhetek szembe az ázsiai teológiai fejlődéssel.

Egyáltalán: jó lenne, ha a nyugati egyház igen tartózkodó maradna ítéletében, hiszen az „eretnekségek” elítélésének hosszú története során erősen megcsappantak hitelreméltóságának tartalékai. Mennyi „eretnekséget” tettek meg tévtanná a dialógus hiánya miatt, és az egymásra hallgatás és egymás jobb megértésének képtelensége miatt, ahelyett hogy elkerülték volna őket! A nyugati egyház ráadásul outsidernek számít Ázsiában. Az ázsiai teológusok joggal jegyzik meg, hogy ebbe a kérdésbe csak az tud beleszólni, aki belülről ismeri az ázsiai vallásokat.

Ezért nyíltan föl kell tennünk a kérdést: A római Hittani Kongregáció alkalmas bíróság lehet-e ennek a teológiai konfliktusnak az eldöntésére? Ott legfeljebb azt jelenthetnék ki: Ez nem felel meg az eddigi hitnek. De elég lenne-e ez ahhoz, hogy eretnekségként vessük el? Karl Rahner óta tudjuk, hogy a dogmáknak mindig nyitottnak kell maradniuk előrefelé. Ha a Hittani Kongregáció 78 tagja és tanácsadója közül csak egyetlen egy származik Ázsiából (és ez az egy is jogász, és nem teológus), akkor meg kell kérdőjelezni ennek a testületnek az illetékességét. A nyugati egyháznak tehát mindenekelőtt hallgatást és bizalmat kell ajánlanunk.

A nyugati kereszténységnek időt kellene hagyniuk ennek a még csak kialakulóban lévő folyamatnak, és közben bizalmat kellene szavazniuk az ázsiai teológusoknak és püspökeiknek, hogy kölcsönös beszélgetések révén megtalálják a helyes utat. Feszültségek és viták nélkül nem fog menni a dolog. Idővel nyilván esedékessé válik egy ázsiai zsinat, amely számot vet ezzel a kérdéssel, és esetleg pontot is tesz rá. Szabad bíznunk a Szentlélekben is, hogy nem enged tévedésbe esni egy egész kontinentális egyházat. Végső soron Ő a felelős azért, hogy az egyházat ne tévedésbe vigye, hanem „elvezesse a teljes igazságra”. Ezt nem előre megfabrikált és végérvényes formulák révén teszi, hanem az anyagi és szellemi világ hatalmas evolúciós folyamatában, véget nem érő teremtéssel.

Csakhogy: bármilyen fontosak is ezek a teológiai kérdések (az ortodoxia), még fontosabb a helyes gyakorlat (az ortopraxis), nevezetesen hogy az összes egyházak és vallások együtt beszélgessenek, imádkozzanak és cselekedjenek a békéért, az igazságosságért és a teremtés megőrzéséért, ily módon kivitelezve Isten üdvtervét az emberiséggel, és már a földön egy kicsivel több mennyországot hozzanak létre — hiszen Isten szeretete már most működik, és nemcsak a végérvényes mennyországban.

Fordította: Gergely G. András

Forrás: Publik-Forum, 1991/24

A nyugdíjas korú Szerző hosszú évtizedeket töltött a missziókban, s ma a missziólógia legjelentősebb katolikus tudósai közé számít.

A vallások párbeszéde nem ismer sem győzteseket, sem legyőzötteket

Raimundo Panikkar

Nagy kétség és alázat

A dialógus alapjai és feltételei

A dialógus legyen nyitott. Ez a nyitottság a dialógus lényegéhez tartozik. A dialógus nem oktatás, nem tan. Minden dialógusnak két pólusa van, és egyik pólus sem határozhatja meg önkényesen a dialógus játékszabályait. Ez a következőket jelenti:

Senkit sem szabad eleve kizárni. Nemcsak minden embernek szabad részt vennie ebben a dialógusban, hanem minden ideológiának, világnézetnek és filozófiának is jogában áll a részvétel. Az ún. vallásoknak nincs monopóliumuk a vallásra. Amikor az élet és a halál végső problémáiról van szó, akkor egy marxistának, egy humanistának és egy tudósnak ugyanolyan jogai vannak a részvételhez, mint egy ún. vallásos személynek.

Elvileg semmit sem szabad kihagyni. A dialógusközösség nem specialisták klubja. Mélyen emberi ügyről van szó. A dialógus bennfoglaltan irányulhat bizonyos válaszokra, de semmilyen választ nem szabad eleve kizárnia. Hagyni kell, hogy a dialógus során maguk vetődjenek föl a tetszőleges kérdések, ill. a dialógus során kell azokat kidolgozni.

A dialógus ezért igazi kockázatot jelent. Az ember elveszítheti saját álláspontját, sőt az álláspontok meg is fordulhatnak. Lehetséges a megtérés, de az összezavarodás is. Minden kockán forog. Ez mérhetetlen bizalmat feltételez az ember iránt — és ama hatalom, rend és realitás iránt, amely az embert emberként lépteti színre és hagyja érvényesülni.

A dialógus konstitutív módon nyitott marad. A dialógus célja nem az összes véleménykülönbségek kiküszöbölése, a világ uniformizálása vagy egyetlen világvallás létrehozása — mintha a realitást egyetlen elvre kellene redukálni. Ez lehet a dialógus előre nem látott eredménye, de nem előfeltétel. Valami veszendőbe menne, ha megsértenénk az igazság pluralista alkatát. Az igazságot nem lehet sem egységre, sem sokféleségre redukálni.

A dialógus az emberi esetlegesség tapasztalatának kifejeződése, úgyhogy egyetlen ember, emberi csoport, még az adott korban élő emberiség sem képes megtestesíteni az igazság mércéjét. A dialógus célja nem az egyik partner győzelme a másikon; a dialógus lényegi alkotóeleme az emberi életnek és magának az életnek, sőt a létnek.

A dialógus belső vitaként kezdődik. A buddhista tradíció „nagy kétségnek” nevezi ezt a magatartást. Filozófiai fogalma a németben az „alázat”, a De-Mut, szó szerint „az a bátorság, hogy szolgái legyünk valamely igazságnak” (ófelnémet „dio”, szolga — „muot”, bátorság; azaz tulajdonképpen „egy szolgáló ember bátorsága”), amely nem egyedül a miénk. Másképpen fogalmazva: Ha önmagamat nem kérdőjelezem meg, ha nem vagyok kész arra, hogy lemondjak biztonságomról vagy elveszítsem az életemet, ahogy az evangélium mondaná, vagy ha nem borulok a mester lábaihoz, ahogy a védanta (India legfontosabb filozófiai iskolája) tanítja, ha nem tudatosul bennem esetlegességem vagy bűnösségem, tudatlanságom vagy fegyelmezetlen vágyakozásom, és nem bízom rá magam teljes szívvel, lélekkel és értelemmel az igazságra, akkor még nem vagyok érett a dialógusra. A dialógus önfegyelmet, érettséget és alázatot feltételez. Aki már mindent tud, annak biztosan nincs szüksége dialógusra.

A dialógus a partner lelkének legmélyét érinti. A valódi vallási dialógus csak akkor kezdődik, ha a másik érintettnek, fenyegetettnek, bátorítottnak, ingereltnek, fölrázottnak, bensejében felzaklatottnak érzi magát.

A dialógus az emberi szellem (logosz) aktivitása. Eszmékről, gondolatokról, értelmezésekről, tanokról, nézetekről és belátásokról van szó. Tudatosan vagy tudattalanul mindegyikünk hordozója egy tradíciónak, amely egy egész világot jelent. A dialógus ezt fejti ki. Nemcsak azt mondjuk, ami fölrémlik előttünk vagy eszünkbe jut. A valódi dialógusra a beszélő egész hagyományának terhe és méltósága nehezedik. Partnerem fölfedezi, hogy nem hallgatólagos előfeltevések híján élek és beszélek.

Itt nagyon kell hangsúlyoznunk, hogy a valódi vallási dialógus nem kerülheti meg a „fogalmi erőfeszítést”, hogy olyan tartalmakról van szó, amelyekkel kapcsolatban nem szabad lemondani az érthetőségről. Nem folytatható termékeny beszélgetés például Istenről, pokolról, karmáról vagy szunjatáról, ha az ember durva karikatúrákat csinál ezekről a fogalmakról.

A dialógus a duológusból ered. A dialógus nem egyirányú utca. Ha a másikat meg akarom érteni, sőt akár meg is értem, még csak a valódi dialógus területének felét alkotom. Késznek kell lennem arra, hogy megértessem magam a partneremmel, és esetleg arra is, hogy félreértést okozzak neki. És ez a másik oldalról ugyanúgy érvényes.

A védanta hagyomány szavanáról (meghallgatás), mananáról (belegondolás) és nididhjaszanáról (aktív kontempláció) beszél mint a duológus módszereiről. A keresztény megkérdezheti a buddhistát, hogyhogy nem ismer el semmilyen Istent; de önmagát is meg kell kérdeznie, hogyhogy nem ismer el semmilyen Ürességet (szunjata). A hindu megkérdezheti a muszlimot, mi módon kerülheti el a teokráciát; de a maga részéről hagynia kell, hogy őt is megkérdezzék, hogyan képes legyőzni az anarchiát, mindenekelőtt morális területen. Másképp kifejezve: A dialógusnak két irányban kell zajlania. Kultúrák közinek és vallásközinek kell lennie.

A dialógus párbeszédet jelent. A valódi vallási dialógus nemcsak azt kívánja meg, hogy minden partner beszéljen, hanem azt is, hogy mindegyik a saját nyelvén beszéljen. A nyelvek nem tagolhatók egyszerűen szavakra. Minden nyelv egy életmód, a világban létezés egyik módja, és visszatükröződése egy egész kozmológiának. Kulturális és emberi elszegényedés lenne, ha az emberek egyetlen egyetemes nyelven beszélnének.

Semmilyen párbeszéd nem jöhet létre, ha a beszélgetésben nem tűnik föl a Te. Beszélgetés emberek között zajlik, és nem eszmék, vagy még kevésbé gépek között. A Te fölfedezéséhez azonban el kell hatolni egészen a dialógus forrásáig. Valóban ismerni kell a partnert, és nem csupán meghallani, amit mond. Meg kell érteni, és ezt azt is jelenti: osztozni vele, együtt szenvedni vele, szeretni őt.

A vallási dialógus politikai dialógus is, és ezért politikailag sem nem semleges, sem nem egyetemes. Szókratész vallásos bölcs volt, Jézus vallásos ember volt, Al-Hallaj vallásos misztikus volt. Mindhárman elkötelezettjei voltak a dialógusnak. Mindhármukat politikailag ítélték halálra.

A dialógus megváltoztatja a résztvevők, és ezáltal a vallások önmagukról alkotott felfogását, és más tényezőkkel együtt ezek alakítják a polisz, a köz(össég) életét. A dialógus azonban közvetlen módon is politikai aktivitás. Nemcsak Észak-Írországra, Kasmírra, Libanonra, Palesztinára, Kubára, Etiópiára, a Vatikánra és hasonlókra gondolok, ahol a vallási beszélgetés egyidejűleg politikai beszélgetés is. Inkább arra, hogy elvileg minden vallásközi találkozás olyan emberi problémákat érint, amelyek közvetlenül befolyásolják a polisz életét. A hármasság társadalmi életet is jelent; a halál temetést kíván; a szentségek a

beavatásra, az egészségre és a házasságra irányulnak; Isten azt jelenti, tekintély; a megigazulás magában foglalja az igazságosságot, és hasonlók. Mindez a politikai nyilvánossághoz tartozik.

A dialógus teljesen terméketlenné és jelentéktelenné tételét jelentené, ha ki akarnánk zárni a politikai problémákat. Ez azt jelentené, hogy a politikai *status quo*-t minden vallás fölött állónak tekintenénk, és ezzel elfogadnánk. A keresztény misszionáriusok például elkövették azt a hibát Indiában, hogy azt gondolták, keresztény beszélgetést folytathatnak India vallásaival anélkül, hogy figyelembe vennék a brit gyarmatosító uralmat. Az iszlám–hinduista párbeszéd sem hozhat sok gyümölcsöt Indiában, ha elvonatkoztatnak a szociopolitikai helyzettől.

A dialógus elméletektől megterhelt gyakorlat, amely új elméleteket szül. A dialógus olyan gyakorlat, amely valamilyen elméletből fakad, és a maga részéről egy új elmélet alapjává válik. A dialógusban az elméleteket megvizsgálják és fölbecsülik a dialógus gyakorlata alapján, amely a maga részéről új elméleteket hoz létre. A dialógus olyan gyakorlat, amely nem csupán az eszmék elmélyítését vagy megváltoztatását hozza magával; a hozzáállásokat és a viselkedéseket is megváltoztatja. Minden emberek közötti konfliktus a hatalmat teszi kockára, és következményekkel jár a polisz életére nézve.

Más szavakkal: a politika nemcsak a legjobb eszközök alkalmazását jelenti, hanem az emberi élet céljainak föltárását, megvalósítását, meghódítását és megvitatását is.

A vallási dialógus témáinak politikai tartalmuk is van. Ha vallás és politika kritikátlan összekeverése totalitárius rendszerekhez vezet az egyik (teokráciák) vagy a másik oldal részéről (államtotalitarizmusok), akkor szétválasztásuk világidegen valláshoz (tisztán elvont tanok) és lesüllyedt pártpolitikához vezet (üres vitatkozás az eszközökről és a hatalomról).

A megigazulásról folytatott dialógus nem hagyhatja érintetlenül az igazságosság problémáját, és az utóbbival kapcsolatos megfontolások nem hagyhatják figyelmen kívül a világ társadalmi–politikai–gazdasági problémáit. Nem fogadható el, hogy a békéről úgy vitázzanak, hogy nem veszik tekintetbe a *pax civilis*-t, a nem-katonai békét. Nemcsak a dzsihádról és az „igazságos háborúról” folytatott viták tartoznak ide, hanem a mindenkori politikai helyzetet sem lehet zárójelbe tenni.

Azt állítani, hogy például a katolikus egyház papjai, az iszlám mullahjai vagy a buddhizmus bhikkhuszai ne törődjenek a politikával, már politikai döntés a vallásról, s ha a vallási hierarchiák részéről hangzik el, akkor vallási beavatkozás a politikába. A gazdasági problémák szintén vallási természetűek.

A vallások dialógusa nincs befalazva a „vallási” intézmények klauzúrájába; ott áll az élet közepén, nem csupán az ún. teológusok vagy „vallási vezetők”, s még csak nem is a specialisták illetékességének dolga. A vallás betokozódása éppoly életellenes, mint a klerikusok uralma. A vallások valódi dialógusa az ember felszabadítást célozza azáltal, hogy le akarja győzni az emberlét specializálódásokra daraboltságát.

TOMASCHOFF

A vallások dialógusa az életet érinti, és ezért nem hagyhatja a dialóguson kívül a mítoszt. A dialógusban nemcsak engedem, hogy a másik megismerjen, hanem magamat is jobban ismerem meg azáltal, hogy engedem, hogy a másik megismerjen, és így saját mítoszomat ért kritikája és feltárása révén magamat is jobban megismerem. A dialógus sem arra nem törekszik, hogy győzelmet arasson az eszmék versenyében, sem arra, hogy olyan összhangot teremtsen, amelyben minden véleménykülönbség megszűnik; inkább arra irányul, hogy kitágítsa a megértés területét azáltal, hogy az ember elmélyíti saját mezejét, és esetleg helyet enged az érthetetlennek is.

Maga a dialógus a valódi vallásosság kifejeződése. Sőt több! Azok a konzervatív személyiségek, akik a dialógusban veszélyt látnak a szervezett vallásosságra nézve, megérezték a dialógus forradalmi jellegét. A vallások dialógusa ténylegesen lerombolja a „vallási nacionalizmusok” falait. A vallások dialógusa spiritualitásokat old ki, és új kapcsolatokat teremt, amelyek átlépik a finoman kijelölt vallások határait.

A dialógus végső forrása saját elégtelenségünk tapasztalata. Ez azt akarja jelenteni, hogy a dolgokat megfontoló, a gondolkodó ember lemond mindenfajta abszolútságigényről. Üdvösség, felszabadítás, boldogság, megvilágosodás, megváltás, vagy igazságosság, béke, emberi teljesség vagy bármi más, nem csupán egyéni problémák. Részvételt, szolidaritást, az emberi, sőt kozmikus összetartozás növekvő észrevételét követelik meg. A dialógus mindenfajta egoizmus legyőzésének útja. Legmélyebb énünket valósítjuk meg, ha aktívan részt veszünk az egész kozmosz sorsában. Vajon nem vallási ügy ez?

Maga a dialógus vallási aktus. Aki a vallások dialógusáért fáradozik, az kétségtelenül a világ üdvösségét és a világ meggyógyítását akarja. Felebaráti szeretet, türelem, alázat, megértés, engedékenység, megbocsátás, aszkézis, hit, bizalom, őszinteség — a lista vég nélkül folytatható —: lényeges erényei a valódi dialógus kivitelezésének. Kell-e több a dialógus vallási jellegének igazolásához?

Maga a dialógus egyfajta megtérés, nem pedig annak eszköze, hogy a másikat megnyerjem a magam nézeteinek. Ha alázatos, azaz őszinte vagyok a saját keresésemben, akkor nemcsak a másik keresését fogom tisztelni, hanem csatlakozni is akarok az ő kereséséhez. A másik ugyanis nemcsak igazságkereső, hanem — mint minden ember — igazságforrás is.

A dialógus egész-jellegű aktivitás. A vallások dialógusa nem parlament, ahol frakciófegyelem uralkodik, és mindenki egy párt vagy egy közösség képviselőjeként lép föl. A dialógus színpada az élet, s az élet a dialógus ára — és jutalma. Egészen jelen vagyunk benne. Az élet a tét. Minden más színjáték, és pszichológiai vagy szociológiai szerepjátszás, ha nem éppen puszta hivatalnok-karrier. Aki nem kész elveszíteni az életét, és megriad a kockázattól, annak nem szabad a dialógus színpadára lépnie.

A dialógus liturgikus természetű. A dialógus nem új vallás, hanem liturgia, amely mindenkit és mindent meghív, és végül szeretne mindent átalakítani,

akárcsak a hagyományos rítusok, anélkül hogy az alkotóelemek identitása közben veszendőbe menne.

A vallások találkozása állandó folyamat. Mindig zajlik. A találkozások célja nem az egybeolvadás, még csak nem is a maradéktalan egyszólamúság, hanem a kommunikáció, a szimpátia, a szeretet, egymás poláris kiegészítése.

A dialógus trinitárius, azaz hármas jellegű. A beszélgetést olyas valamiről folytatjuk, ami meghalad minket, amivel nem rendelkezhetünk önkényesen. Mindig egy harmadikról beszélgetünk, ami mindkettőnket meghalad. Legyen az Isten, az igazság, a karma, a kegyelem, a részvét vagy bármi. Ez a harmadik, ami körül a dialógus lángra lobban, kivonja magát mindkét oldal manipulációja alól. Nem vagyunk abszolút urak a vallási dialógusban. Valódi dialógus csak akkor jön létre, ha erre a harmadikra figyelve mondjuk ki véleménykülönbségeinket. És mégis itt van a dialógusnak ez a harmadik eleme: egy szellem, amely ott, akkor és úgy fúj, ahol, amikor és ahogy akar.

A dialógus végérvényessége tökéletlenségében rejlik. Egy másik szó, amely megfelel az ember végérvényes dialógikus alkatának, a pluralizmus, tehát annak lehetetlensége, hogy az emberi tapasztalást redukcionizmus nélkül visszavezessük valamilyen egységre. Más szavakkal, az emberek a dialógus révén művelik emberségüket. A vallási dialógus ennek a keresésnek a kifejeződése.

Forrás: Publik-Forum, 1991/14

A Szerző a vallások közötti párbeszéd vezető keresztény teológusa.

A vallás Ázsiában és Európában

Kis sóbábu a nagy óceánban

Interjú **Felix Wilfred** indiai teológussal

Hogyan találkoznak Istennel az emberek Indiában, amely a nagy ázsiai vallások, a hinduizmus és a buddhizmus bölcsője?

Isten megtapasztalásának két áramlatát, két útját különböztetem meg. Az első úton, tehát a jól szituált, klasszikus hindu-miliőben az a tapasztalat, hogy „Isten *bennünk* lakik". És a többé-kevésbé emelkedett, a hinduizmus által formált kasztrendszer életvilágában akkor találkozol Istennel, ha éberré válsz az isteni valósága iránt. Döntő fontosságú ez az éberré válás és ébernek maradás — aszkézis révén, elmélyedés révén, de az isteni tiszteletének sokféle formája révén is. Egyfajta *„enlightment"*-ről, belülről fakadó, mindent átizzító, csöndes megvilágosodásról van szó. Ez az istentapasztalat együttjár azzal a felismeréssel, hogy minden egy — az egész világegyetem, minden lény.

Különbözik-e ez az istentapasztalat a nyugati kereszténységétől?

Igen, mégpedig mélységesen. Indiának ebben a mély megvilágosodási tapasztalatában ugyanis nem létezik többé igen vagy nem, vagy-vagy, jó vagy rossz, helyes vagy hamis, avagy az emberi Én és az isteni Te kétpólusú találkozása. Minden ellentét megszűnik. Minden egy. Kihunyt a dualizmus alapvető gondolkodási formája, amely a Nyugatot és a bibliai vallásokat, a zsidóságot és a kereszténységet egyaránt áthatja, amely meghatározza a modern nyugati világot, és amelynek a mechanikája alapján funkcionálnak a computerek.

Európai ember képes-e felfogni ezt az istentapasztalatot?

Aligha. Hiszen már a „felfogni" vagy „megérteni" szó is feltételezi Én és Isten, személy és tárgy kétpólusú szembenállását. Ez a keresztény, nyugati „megértés" éppen hogy megmarad a Nyugat dualista gondolatvilágában. Ez a „felfogás" megmarad a világ megtapasztalásának azon a síkján, ahol a szubjektum, az Én szeretne „felfogni" egy objektumot, egy Tárgyat, esetünkben India istentapasztalatát. Ez a nyugati gondolkodás és kutatás azonban — képletesen szólva — nem jut túl saját tényérjának peremén, és a tál fölfelé domborodó peremén újból és újból visszacsúszik kiindulópontjára. India tulajdonképpeni tapasztalata pedig a tálon túl, a tányéron kívül kezdődik... Ezért terheli annyi félreértés, ezért olyan szélsőségesen nehéz a Nyugat és Ázsia vallásai közötti vallási párbeszéd. Szinte nincs olyan nyugati teológus, aki megért minket. A nyugati egyetemeken tanított teológiai tudomány megmarad korlátozott világtapasztalatának területén és a dualista gondolkodásban.

Indiai teológusként bírálja-e az Istennel kapcsolatos nyugati gondolkodást?

Igen, éspedig testvéri és szolidáris módon. Indiából a nézve a nyugati gondolkodást, sőt a nyugati egyházak nagy részét is mindenestül az a veszély fenyegeti, hogy a felvilágosodást és a racionalitást, tehát a vallás Hiszekegybe, tantételekbe és hitvallásokba való fogalmi rögzítését tartják a legfontosabbnak, a tulajdonképpeni lényegnek. India régi vallásaiban,a hinduizmusban és a buddhizmusban létezik — akárcsak Nyugaton — a *tharka*, azaz a kicsiszolt logika, a megértésen alapuló tudományok és a fogalmiság gondolatvilága. De ez az egész *tharka*-fáradozás csupán apró ösvény a cél felé, és egyébként egyáltalán nem az egyetlen. Csak ezen az ösvényen túl kezdődik az indiai vallások tulajdonképpeni jellemzője. Az isteni *megtapasztalása* fontosabb, mint minden fogalom, hitvallás és teológia.

Hol nyílik lehetőség arra, hogy megértse egymást a nyugati kereszténység és az a világ, amelyből Ön származik?

Egyes nyugati misztikusok tanúságtételeiben, akik szavakba öntik „az eggyéválás tapasztalatának fényes szakadékát", mint például *Eckhart mester*. A művelt hinduk körében ismertek és igen népszerűek, és nagy tekintélyt élveznek az európai középkor misztikusai.

Melyik az Istennel találkozás második, másik útja Indiában?

Az Istennel találkozás másik módja nem aszketikus, nem csöndes és nem bensőséges, hanem orgiasztikus, nagy zajjal és lármával jár. Ezt az istentapasztalatot hatalmas ünnepeken éjt nappallá téve ünneplik. Így találkoznak Istennel Indiában a szegények és a kaszton kívüliek, tehát a falusi emberek, akiknek a finoman cizellált, százszorosan magas és kevésbé magas kasztokba tagolódott hindu kultúrától távol kell élniük. Ez az istentapasztalat nem egyéni, hanem mindig közösségi.

Az európaiak — s így a nyugati teológusok is — megérthetik-e az indiai vallásosság és a hinduizmus különböző irányzatait?

Beleérezve a klasszikus hinduizmus ezeralakú istenvilágába a nyugati teológia alapján is meg lehet érteni a kasztrendszerben jól berendezkedett indiaiak hindu vallásosságát — éppen azért, mivel isteni alakok *rendszeréről* van szó. De a szegények vallásával aztán bajban vannak a nyugati teológusok. Miért? Mivel a falvak népi vallásossága — amelyet a városi szegénynegyedekben is teljes magától értetődőséggel élnek meg — semmiféle rendszert nem alkot a hitvallásokkal és tantételekkel.

Hogyan fest a falusi emberek vallásossága?

A több tízezer indiai falu mindegyikének megvan a maga istennője, istene vagy istencsoportja. Az istenek között többnyire mindkét nem képviselői megtalálhatók, de több közöttük a női isten, mint a férfi. A hinduizmus sokféle istennel túlságos bőségben ellátott panteonjával szemben a falvak és az egyszerű emberek vallása áttekinthetően kevés istenre összpontosít. Minden indiai faluközösségnek más és más istenei vannak. A falu isteneinek van lakhelyük, többnyire a közelben, mondjuk egy fán. Viszont a klasszikus hinduizmustól eltérően nincs templomuk, emberek által ünnepélyesen elkészített áldozati és tiszteleti helyük. A falusi vallásoknak — szintén eltérően a klasszikus hinduizmustól — nincsenek papjaik, tehát vallási specialistáik, akik kizárólagosan gyakorolnak fontos tevékenységeket, és azokhoz hozzákapcsolják hatalmi igényeiket.

Hogyan nyilvánul meg a falvak vallásossága?

Mindenről közösen döntenek. A falusi istenek ünnepei a vetés, várakozás, aratás ritmusában követik egymást újból és újból. Ezeken szerez aztán közös istentapasztalatot a falu minden tagja — nagy zaj és lárma, ivászat és kicsapongás közepette. Így élik ki annak örömét, hogy életben maradtak. Hiszen a falu nemcsak vallási közösség, hanem olyan is, amely kemény, közös munkával dolgozik a fennmaradásért s hogy szembe tudjanak szállni a természet erőivel.

Keresztény teológusként milyen kapcsolatban áll Ön ezzel a népi vallásossággal?

Mély megbecsülést érzek az egyszerű emberek hite iránt. Az Újszövetség végső soron egyetlen mércét kínál számomra, mégpedig ezt a jézusi igét: „Tetteikről fogjátok fölismerni őket.” Mik az eredményei, a *tettei* ennek a falusi vallásosságnak? A falu isteneinek ünnepe előtti napokban a lakóknak véget kell vetniük minden perpatvarnak és veszekedésnek. Mert az istentapasztalás ünnepe csak akkor lehet sikeres, ha előzőleg mindenki mindenkivel kiengesztelődött, ha — az ott élők lehetőségei szerint — eltakarítottak minden bántást és jogtalanságot, és helyreállították az igazságosságot, azaz olyan közösséget teremtettek, amelyben érdemes élni. Ezt e vallás nagyszerű eredményének tartom. A rendszeres kiengesztelődés és egyensúly megteremtésével lehetővé teszi és megkönnyíti a faluközösség továbbélését, és a lehető legerősebben kifejezésre juttatja az emberek kollektív élniakarását.

Hogyan ítéli meg Ön a sokistenhitet, amely elválaszthatatlan a szegények vallásától?

Nem annyira a szimbólumok érdekelnek, hanem a nyomukban járó következmények. A falusi emberek csodálatos istentapasztalatra tesznek szert vallásuk révén — s ez a tapasztalat igen nagy vonalúvá teszi őket az élettel és mindazzal szemben, ami számukra idegen, igen barátságossá, igen erőssé és bölccsé is.

Hatnak-e a szegények istenei a falujukon kívül is?

Hogyne! Ha az emberek, akiket sorsuk falujukból a városba űzött, nem vágják el gyökereiket. Az istenségek védik és megőrzik a falu és lakói történelmét. Az istenek szövetségesei azoknak a falusi embereknek, akik ügyelnek gyökereikre. Összekötik a kivándoroltakat az otthon maradottakkal. Az indiai falvak istenei természetesen Európában is hatnak. Erre kell gondolnom, amikor indiaiakkal találkozom, akik újságot árulnak az autósoknak a nyugati nagyvárosok útkereszteződéseiben, vagy mosogatóként gürcölnek az éttermekben.

Minden falunak más istenségei vannak. De léteznek-e nem helyi istenek is, akiket a szegények tisztelnek?

Igen. Így például Kalkutta körzetében sok faluban istennőként és a feltétlen önátadás isteni szimbólumaként tisztelik Teréz anyát. Vagy ott van a *Cenatambi* nevű faluisten, aki igen népszerű Dél-Indiában. Története a következő: A kasztrendszerből kitaszított, szegény fiatalember volt, aki egy magas *bráhmin*kasztbeli lányt szeretett. A lány is szerette őt, de nem házasodhattak össze. Hozzátartozói aztán szerelme miatt meggyilkolták a fiút. Eköré igen sok legenda szövődött, s *Cenatambi*t sok faluban tisztelik istenként. A szeretet és az igazságosság utáni vágy isteni szimbóluma lett.

Hogyan teszi érthetővé az európai keresztények számára a mai hinduizmust?

Ez az a régi, nagy vallás, amely egybegyűjti India sokféle gondolatát Istenről. A hinduizmuson belül számtalan millió út vezet Istenhez — éppen annyi út, ahány ember van. A hinduizmus végső magva a *Brahma*. Én így fordítom le: „A Minden”. E *Brahma* előtt elnémul a logikánk, a beszédünk. Még csak azt sem lehet mondani, hogy a *Brahma* „van”, vagy „nincs”. Mert a „létezést” kifejező szóval automatikusan a nem-létezés ellentétét állítjuk. A *Brahma* azonban mindent átfog. Az ember megtapasztalhatja a *Brahmát*, de nem foghatja föl és nem vitatkozhat róla.

Minden vallásban más és más világtapasztalat szólal meg. Hogyan látják a világot a hinduk?

A vallásos hinduk világtapasztalata kicsit hasonlít a modern nyugati ökospiritualitásához. Ez egészen más világtapasztalat, mint az arab–zsidó térségből származó semita vallások, a zsidóság, a kereszténység és az iszlám hagyományos világlátása. Mert a hinduk számára nem a hit és hitetlenség, Isten vagy istenek, igaz vagy hamis, jó vagy rossz közötti ellentét jellemzi a valóságot. Nem, a hinduk másképpen tapasztalják meg a létet, mégpedig végtelen hálóként. Ebben a hálóstruktúrában nyilvánul meg a világ indiai alapmegértése. Képileg kifejezve: az egyes ember egyik csomója annak a végtelen hálónak, amely az összes lényekből, a teremtettekből és teremtetlenekből, az észlelhetőkből és a nem-észlelhetőkből áll.

Mi az istenek jelentősége?

Tekintettel a *Brahmá*ra, legfeljebb a végsőt megelőző jelentőségük van. Mit csinálnak az istenek? Játszanak velünk, emberekkel — a klasszikus hinduizmusban ezt *„lilá”*-nak hívják —, és egymással is játszanak. Etikailag nem mindig korrektek. Elsődlegesen nem a morálhoz, a jóhoz és rosszhoz van közük. Ez erősen megkülönbözteti őket a modern zsidó–keresztény–muszlim istentapasztalattól. A hindu istenek inkább különböző létmódokat és léterőket testesítenek meg. Ennek megértését elősegítő áthidalásként gondoljunk az antik görögök istenvilágára. A hinduizmusban nincs tan, nincs egyházi vagy bármilyen más tanítóhivatal. Mindenki megkeresi a maga istenét, istennőjét, a maga útját. És ennek megvilágosult beteljesedése az egész valósággal való eggyéválás megtapasztalása. A *Brahma* e megtapasztalása megváltoztat minden beállítottságot. A szenvedést — hindiül *„duka”* — az győzi le, hogy beleilleszkedem a „Mindenbe”. A zsidó és a keresztény vallás prófétai lázadása végső soron idegen India régi vallásaitól.

Teológusként beszél-e olyan képi nyelvet, amellyel az európaiak számára szemléltetni tud valamit a hinduizmus magvából?

Igen. Képzeld el, hogy kis sóbábu vagy, teljesen sóból készültél, és hogy léted és vallási vágyakozásod akkor teljesedik be, ha a sóbábu eljut a tengerbe, elsüllyed és feloldódik a végtelen, sós óceánban. Ez a hinduizmus régi indiai vallásainak magva, de a buddhizmusé is.

Létezik-e a kereszténység és a hinduizmus párbeszédét lehetővé tevő híd?

A semita kinyilatkoztatási vallások, a zsidóság, a kereszténység és az iszlám híveinek le kell szállniuk a magas lóról. Mert a dialógus csak akkor lehet sikeres, ha eljutnak India vallásainak mély tiszteletére. Ez a tisztelet abból fakadhat, hogy távolságtartóvá válnak saját magától értetődőségeikkel szemben, és megismerik az indiai történelmet. A hinduizmus, India régi védikus vallása az állatáldozatok és a fölülről lefelé tagozódó társadalom vallása volt. A Kr.e. 5. században ez a védikus vallás szembesül azzal a hatalmas sikerrel, amelyet *Buddha* vallási zsenije ért el. *Buddha* királyfi Észak-Indiában működik, és lassankint kiüríti a sűrűn benépesült védikus panteont. *Buddha* istentapasztalata a nirvánáról azonos a *Brahma* hindu tapasztalatával. De a történeti *Buddha* egy egalitárius vallással szembesítette a régi kasztvallást — és ebben a vonásában hasonlít Jézushoz. Szerinte minden lény egyenlő az Isteni előtt. Megalapítja a „*zanghát*„, a női és férfi tanítványok körét. Legyőzi az állatáldozatokat, bevezeti a vegetárius lemondást, és a „*karunát*„, a minden lényre kiterjedő, együttérző szeretetet hirdeti.

A hinduizmus azonban a 19. századi nagy reformer, *Vivekananda* szavai szerint „olyan, mint az ár-apály jellemezte tenger". Az apály után viszatért a tenger, és a keresztény időszámítás 9. századában *Szankára* reformja révén apró töredékeket leszámítva kiszorította Indiából a buddhizmust. *Szankára* stratégiailag gondolkodó reformátor volt, aki nagy hindu kolostorokat alapított India fontos helyein. Buddhista mintára magas kasztbeli hinduk számára is bevezette a vegetárizmust. Ügyes reformátorként átvett bizonyos elemeket a buddhizmusból, a konfliktus-dialógusban a hindu vallás apologétájának és támadó védelmezőjének bizonyult, és végül kiszorította a buddhizmust.

És hogy áll a helyzet a Nyugat vallásaival?

A hinduizmus megszállóként élte meg a semita vallásokat. Ez különösen az iszlámra vonatkozik, amely karddal érkezett a 11. és 12., valamint később a 14. és 15. században. Az észak-indiai metropoliszt, *Delhi*t hétszer rombolták le és építették föl újra.

És a kereszténység?

A nyugati keresztények pénzzel és hatalommal jöttek. A többé-kevésbé erőszakos behatolás különböző hullámokban zajlott le. Emellett létezik egy ortodox és bizánci jellegű, ősrégi indiai kereszténység. Kívülről nézve egyébként a kereszténység úgy él, mint az egyik kaszt a többi indiai kaszt világában.

Megváltoztatta-e a nyugati kereszténység Indiát?

Hát persze! Szervezett formája, az „egyház" a maga tanítóhivatalával, régiók fölötti struktúrájával, iskoláival és szervezett karitászmunkájával hinduista nézőpontból hasonlít az iszlám ugyancsak hatékony szervezeti formáihoz. A portugál kereskedők, és évszázadokkal később a brit és francia gyarmatosítók katolikus vagy protestáns kereszténységét militánsnak, hódítónak, felvilágosítónak és konkurenciának élték meg. Politikailag érzékeny indiaiak ezért törekszenek a 19. század óta valamiféle alkalmazkodásra, azaz a középosztály-jellegű hinduizmus pótlólagos önszervezésére. A vallásszociológusok az óindiai vallás „semitizálódásáról" beszélnek: azáltal, hogy mintegy „egyházként" szerveződik meg, átveszi a kereszténységtől és az iszlámtól a szervezett harcosság képességét. Amikor a hinduizmusnak ez az árama az évszázadok óta jól szervezett iszlámba ütközik, a legsúlyosabb konflikutok robbanhatnak ki, amint ezt az *ajodzsah*i mecsetért, ill. hindu templomért folytatott harc mutatja. Ez a küzdelem több száz ember életét követelte évekkel ezelőtt.

Keresztény teológusként hogyan közeledik Ön a klasszikus hinduizmushoz?

Beleérzéssel. Megértem a hinduizmus évszázadok alatt kialakult érzéseit a történelmileg fiatalabb bevándorlókkal, az iszlámmal és a keresztény séggel kapcsolatosan. És mélységesen hálás vagyok, hogy a hinduizmus mindent egybevetve végtelenül türelmes. Szinte alig tanúsít agressziót a legkérdésesebb módszerekkel behatolt kereszténységgel és iszlámmal szemben. Ellenkezőleg. A hinduizmus legnagyszerűbb képviselői, például *Mahatma Gandhi*, a politikai igazságtalanságok ellenére a barátság és a nagyrabecsülés talaján foglalkoztak a kereszténységgel. Ez mélyen érint engem. Ugyanezt tapasztalom egyetemi hallgatóim és professzortársaim részéről *Madrász*ban. Nekem magamnak nem kell megvédenem a kereszténységet — mert művelt muszlim, buddhista vagy hinduista tudósbarátaim tökéletesen megteszik.

Mit tanulhatnak a nyugati teológusok az indiai vallásoktól?

Higgadtságot, szerénységet, toleranciát; beilleszkedést a teremtés „nagy játékába", amelyet Isten játszik minden lénnyel. A nyugati teológiaprofesszoroknak meg kell tanulniuk, hogy a vallási párbeszéd nyugati módja, amely úgy véli, lemondhat a közös, időrabló és fáradságos tapasztalatszerzésről, csak tudálékossághoz vagy másfajta agresszióhoz vezet. Aki egyes nyugati teológusokhoz hasonlóan kérdéseket vet föl, és előre raktáron tartja a válaszokat computerében, az semmit sem fog megérteni Indiából.

És az sem állítható, hogy a nyugati felismerések mindig a fejlődés csúcsát jelentik. Vegyük példának a felszabadítás teológiáját: 1965-től jelentett újdonságot a Nyugat számára. Pedig Indiában a brit birodalommal szembeni felszabadítási mozgalom keretei között a 20. század kezdete óta folyamatban volt egy buddhista felszabadítási teológia létrejötte. A felszabadítási harc kontextusában újraolvasták és újraértelmezték ezt a régi indiai vallást — tekintettel az egyenlőségre és az igazságosságra. Ez lényegileg ugyanaz a teológiai–politikai újrafelfedezési folyamat, amely fél évszázaddal később Latin-Amerika keresztény ségében játszódik le. Ezt az indiai felszabadítási teológiát *Gandhi* nagy harcostársa, *Ambedkár* testesíti meg. Ő nem kívülről jött, mint a Dél-Afrikából bevándorolt *Gandhi*. *Ambedkár* elfordult a hinduizmus igazságtalan kasztrendszerétől, és a felszabadító, egalitárius buddhizmus felé fordult, mint annyi sok ezer indiai teszi mindmáig.

India kasztokból álló társadalmát ma a kaszton kívüliek harca rázkódtatja meg.

Így van. Ez a legmélyrehatóbb és legreménytelibb ama sok, ellentmondásos átalakulási és modernizálódási folyamat közül, amelyek manapság meghatározzák Indiát. A prófétai kereszténység, a Hegyi beszéd szelleme egyike azon erőknek, amelyek a „*dalit*ok", a „letaposottak" mozgalmát lelkesítik. De a mi keresztény felszabadító hitünk, a prófétákon iskolázott föllépésünk és küzdelmünk a jogtalanságok ellen — India világában mindez csak az egyik, és távolról sem az egyetlen olyan erő, amely a jóra, a társadalmi viszonyok megváltoztatására törekszik. Éppilyen hasznos az újból erőre kapott buddhizmus, de számos hinduista vagy muszlim igazságossági mozgalom is. A több emberi méltóságot és a teremtés minden lénye iránti mélyebb tiszteletet célul kitűző forradalom csak együtt sikerülhet nekünk, indiaiaknak. Keresztény teológusként ezért dolgozom.

Forrás: Publik-Forum, 1997/2

Felix Wilfred 49 éves katolikus teológus, egyike India legjellegzetesebb gondolkodóinak. Dél-Indiából származik, Franciaországban és Olaszországban tanult filozófiát és teológiát, majd 1977-től Tirucsirapalliban tanított rendszeres teológiát. 1993 óta a keresztény teológia tanára a madrászi Állami Egyetemen, és az interkulturális teológia vendégprofesszora Frankfurt am Mainban. Indiában elkötelezte magát a kitaszítottak, a kaszton kívüli „dalitok" igazságosságért folytatott küzdelmében (lásd következő cikkünket!).

Rainer Hörig

Fekete lobogó a harangtornyokon

India keresztényei fölzúdultak. Püspökök léptek éhségsztrájkba, keresztény iskolák zárták be kapujukat egy napra tiltakozásul, a templomok tornyaira fekete lobogókat tűztek. Szinte minden indiai egyház ritka egységességgel követeli az állami védelmet és támogatást a gyülekezeteikbeli „érinthetetlenek”, kaszton kívüliek számára. Azt akarják, hogy az indiai állam ugyanúgy könnyítse meg az iskolához és munkahelyhez jutást a legalacsonyabb társadalmi réteghez tartozó keresztények számára, mint a régi indiai vallások „érinthetetlenei” számára, és ezzel mozdítsa elő betagozódásukat a társadalomba.

Indiában az utóbbi évtizedekben több millió *dalit* — ahogy a kaszton kívüliek nevezik önmagukat — tett kísérletet arra, hogy vallásának megváltoztatásával törjön ki diszkriminált helyzetéből. A kasztrendszer a születés révén határozza meg az emberek társadalmi rangját, e rendszer alapja pedig a hindu vallás. A legalsó kasztok tagjai például csak bizonyos foglalkozásokat űzhetnek, nem mehetnek be a magasabb kasztok templomaiba, vagy nem használhatják azok kútjait, és nem szabad amazokkal enniük. A vallásváltás ennélfogva belépés is egy vélt, kasztok nélküli társadalomba.

Ám sokan tapasztalták hamarosan, hogy származásuk miatt más vallási közösségekben is másodosztályú emberként kezelik őket. A hinduizmusnak búcsút mondva azonban egyidejűleg elveszítették azt a jogukat, hogy a kaszton kívüliek és az őslakosok számára fönntartott iskolákat és munkahelyeket igénybe vegyék. Az állam abból indul ki, hogy a kasztrendszerből fakadó diszkrimináció csak a hindu közösségben működik, és így az érintettek sorsa a vallásváltással megváltozik.

A kaszton kívülieket érintő állami kvótaredszer csak hindukra vonatkozik, ill. azokra a *szikh*ekre és buddhistákra, akik kiharcolták maguknak a különleges szabályozást. A 21 milliónyi indiai keresztény mintegy háromnegyede *dalit*-ként született. Az egyházon belül is további diszkriminációban van részük. *Japhet*, egyike azon kevés keresztény „érinthetetleneknek”, akik egyetemet végeztek, azt mondja: „Mindmáig nem léphetünk be a magasabb kasztokból származó keresztények házába. A falunkban nem mehetünk be az étterembe, és nem vágathatjuk le a hajunkat. A kasztbeli keresztények megtisztítják a vízpumpát, ha azt előzőleg *dalit*-keresztények használták, és így állítólag bemocskolódott.”

A *dalit*-keresztények úgy érzik, még a keresztény iskolákba való bejutást illetően is háttérbe szorítják őket. Az egyházi vezetésben, néhány kivételt leszámítva, nem jut nekik hely. Tíz éve harcolnak azért, hogy elismerjék őket az egyházban és a társadalomban. Időközben országszerte 5000 csoport kezdett tevékenykedni a *dalit*-keresztények mozgalmában. Első sikerüket akkor érték el, amikor szinte minden egyházi vezető elismerte, hogy a *dalit*ok a keresztény közösségekben is diszkriminációt szenvednek.

Az indiai népjóléti miniszter, *Szitaram Keszri* a parlamentben bejelentett egy törvénytervezetet, amelynek értelmében a *dalit*-keresztények egyenjogúakká válnának a *dalit*-hindukkal. Nacionalista érzületű hindu csoportok rögtön ellenállást hirdettek a tervezettel szemben, és a *dalit*-keresztényeket fölszólították, hogy térjenek vissza a hinduizmushoz. Fanatizált hinduk megtámadták a *Bombay* centrumában tüntető *dalit*-keresztényeket, és a befolyásos „Dalit-Fórum”, a kaszton kívüliek érdekvédelmi egyesülete nyomban elhatárolódott a keresztények egyenjogúsításának követelésétől.

Forrás: Publik-Forum, 1997/3

Fulbert Steffensky

Hozzuk vissza az élet álmait!

Vajon hogyan ítélnének meg minket, nyugati egyházakat, ha a szegények és az áldozatok törvényszéke elé idéznének, és nyilvánvalóvá válnának számukra mindennapos összefonódásaink a hatalommal, a társadalmi intézményekkel, a bankokkal, a tőzsdével? Milyen ítélet születne teológiánk veszélyes ártalmatlanságáról és semlegességéről? Amibe ma belebonyolódtunk, azt sajnos mindig csak holnap látjuk meg, amikor a katasztrófák már fölnyitották szemünket.

A régi protestáns erény, a kételkedés mellett szeretnék síkra szállni. A jelen sminkelt eseményei között élünk, melyek szakadatlanul arra szólítanak föl minket, hogy higgyünk egyedülálló szépségükben és szükségszerűségükben, az igazság és a jog iránti szenvedélyes elkötelezettségükben. Az egyház azonban rendelkezik azzal a szabadsággal, de egyúttal kötelezettséggel is, hogy semmit se tartson szentnek — Istenen kívül; se a jelenlegi államot, se a jelenlegi gazdasági rendszert, se a jelenleg általános hitet, még a jelenlegi egyházat se. Alapfeladataink egyike a bálványtalanítás. Ez nem olyan könnyű; mert az emberek szívesebben hisznek, mint kételkednek, szívesebben bíznak, mint tartanak bizalmatlan távolságot. Szívesen vannak otthon — akár a jelen szűk börtönében is. Az Újszövetségben ez áll: Ne szabjátok magatokat e világhoz (Róm 12,2)!

A vonakodás és a kételkedés zavarja a harmóniát. Büszke vagyok arra, hogy ahhoz a katolikus egyházhoz tartozom, amelyben nagyon sok vita folyik. Ezek a viták az igazság megismerésének eszközei. Kiszakítják az egyházat rezignált tetszőlegességéből, amelyben mindennek megvan a maga a helye, és amely fölmentést ad az igazság kutatása alól. Nem rendelkezünk az igazsággal valamiféle lerakatban, ahogyan Róma képzeli, hogy a tanítóhivatal révén birtokolja. Valamiféle bibliai lerakatban sem áll rendelkezésünkre. Az igazság beszélgetés. Párbeszéd az ember jelenlegi szenvedései és vágyai, valamint hagyományunk régi szövegei között. Párbeszéd az egyházunkon belüli csoportok és különféle elköteleződések között.

Talán vannak olyanok, akik még emlékeznek arra a vitára, amely a nikaraguai Ernesto Cardenal és az amerikai jezsuita békemunkás, Daniel Berrigan között folyt Somoza diktátor idején, amikor Cardenal a nikaraguai fegyveres harcot védelmezte, a pacifista Berrigan pedig szigorúan ellene volt. Cardenal azt mondta egy beszélgetésben: „Ha Berrigannek nincs is igaza, szükségem van az ellenvetésére. Az én hangom önmagában véve túl veszélyes, ha nem talál ellentmondásra.” Az igazság ügyét az ellenvetés és az ellentmondás viszi előre. Ennélfogva a vita nem más, mint fáradságos eszköze annak, hogy közelebb kerüljünk az igazsághoz. Vagy vegyük az Öböl-háború példáját. Ha vannak is olyan csoportok, amelyek igazolják ezt a háborút, mégiscsak akarniuk kell, hogy létezzék ellenvetés; akarniuk kell, hogy létezzék

békemozgalom, amely emlékeztet az áldozatok arcára — a 150 000 áldozat arcára, a lerombolt kórházakra és iskolákra. Csak a pápáknak nincs szükségük ellenmondásra. (Más dolog mindazonáltal a konfliktusképtelenség éppen a protestáns teológusok részéről, akikről olykor az a benyomásom, hogy — miután elvetették a pápát — immár önmagukban fedezik föl a tévedhetetlenséget. Mindig „itt állnak, és nem tehetnek másként”. Ez is lehetőség arra, hogy az ember megóvja magát a tanulástól.)

Az igazság nem lerakat, hanem beszélgetés; vitákban, dialogikusan jutunk el hozzá. Ez megköveteli, hogy az egyház olyan tér legyen, ahol lehetséges a tévedés, és ahol a tévedéseket nem átkozzák el hajlíthatatlan erkölcsi szigorral. Föltételezem, hogy az az egyház, amelyik nem képes a tévedésre, az arra sem képes, hogy megismerje az igazságot. Csak akkor nem tévedhetünk, ha tartózkodunk attól, hogy föltegyük a konkrét igazságra vonatkozó kérdést.

A bálványtalanítást és a kételkedést nevezem politikai–spirituális alapfeladatnak az igazságosság szolgálatában. Az egyháznak azonban van egy másik feladata is: hogy áthagyományozza az ember méltóságát ábrázoló képeket és történeteket. Hogy az élet értékes; hogy Isten szereti az életet; hogy szabadságra vagyunk hivatva; hogy az evangélium elsődleges címzettjei a szegények; hogy senki se válhat mások zsákmányává — hagyományunk ezt mondja, énekeli és játssza el számunkra sok történetben és képben. Az evangélium belső képeinkre épít, az életről alkotott víziónkra. Az a kételkedés, melyet az imént dicsértem, nem az örökösen távolságtartó gáncsoskodók kételkedése, hanem azoknak a türelmetlen elégedetlensége, akiknek nagy álmuk van az életről. Aki egyszer megtanulta Izajás 35-tel, hogy olyan ország ígértetett meg, ahol a béna is szökdécsel, ahol a vakok látnak, ahol a szomjas föld vízforrássá változik, ahol a némák is beszélnek — az sosem lesz teljesen otthon abban a jelenben, amelyben adottságként fogadják el oly sok ember szótlanságát, és amely a legtöbb ember számára csupán sivatag. Az evangélium az igazságosságról szőtt álmainkat és a lelkiismeretünket építgeti. Az ember nem csupán a lelkiismerete *előtt* felelős; felelős a lelkiismeretéért is. Az igazságosság eszméje és a lelkiismeret nem magától értetődő; nem tartoznak a természetünkhöz, hanem tanulnunk kell őket. Nem magától értetődő, hogy a feketéknek nem szabad a fehérek zsákmányává válniuk; erre tanít minket a raszszizmus története. Nem magától értetődő, hogy az indiánoknak nem szabad a keresztények rabszolgáivá válniuk; erre tanít minket, ha egy pillantást vetünk Sepulveda érvelésére, amely igazolja a leigázást. Az új kontinens spanyol hódítóinak alaptétele: „Nem lehetnek csupán gólyák, békáknak is kell lenniük”, sokkal magától értetődőbb, közkeletűbb és meggyőzőbb. Az evangélium képez minket, igazságosságra és lelkiismeretességre tanít. Ennélfogva az igehirdetés és a bevezetés az élet képeibe az egyház központi feladata; emlékezni az álmokra és emlékezni az áldozatokra — az egyház tartozik ezzel önmagának, és tartozik az álom nélküli társadalomnak.

Olyan élethelyzetekkel találjuk szemben magunkat, amelyekben az a veszély fenyeget, hogy az emlékezetnélküliség alapelvvé válik. Valaha létezett egy szinte mindenki által elfogadott horizont, a történelem és a világ valamilyen olvasata, egy normarendszer, amely szolidaritásra, az élet tiszteletére, a holtak emlékének megőrzésére intett. Az emberek megszokták, hogy normatív módon gondolkodjanak. Léteztek normák, amelyek elbeszélésekben, ünneplésekben és képekben jelentek meg. Léteztek humanista, keresztény és szocialista méltósághagyományok, amelyekre hivatkozni lehetett, s amelyeknek a színe előtt nehéz dolga volt a méltóság hiányának, az igazságtalanságnak és a feledésnek. Lehetett vétkezni e normarendszer ellen, az mindamellett létezett. Ezért az egyes embernek palástolnia kellett saját méltatlanságát, le kellett tagadnia, mentegetőznie kellett miatta. De mi a helyzet akkor, ha egy poszttradícionális társadalomban maga ez a normahorizont ömlik össze, tartalmaival és dramatizálásaival egyetemben? Az utóbbi években a történelem két nagy olvasatának, a szocializmusnak és a kereszténységnek az összeomlását vagy jelentéktelenné válását éljük meg. Nem akarom elsikkasztani azt, mennyire megsebezte mindkét olvasat az életet. De mégiscsak úgy volt, hogy maga a kereszténység állt a keresztények útjába, és a szocializmus eszméje legalább alkalmilag megzavarta a szocializmus realitását. Rosa Luxemburgot és Assisi Ferencet sosem lehetett teljesen elföldelni. Mindig jelen voltak, legalább mint hullák a pincében, és alkalmilag meg-megtörtént a holtak föltámadása. Voltak kötelező érvényű szövegek, bármilyen gyakran hamisították is meg őket. Ezek a szövegek azt parancsolták, hogy a világot a bántalmazottak és az áldozatok nézőpontjából kell olvasni. De mi van akkor, ha a szövegek eltűnnek, ha már nincs mit olvasni?

Nemcsak hogy összeomlanak az olvasatok; kifejezetten harcolnak is ellenük. Gondoljunk csak Joachim Fest könyvére, amelynek címe: A szétrombolt álom, alcíme pedig: Az utópista korszak végéről. A pragmatizmus új szertartáskönyve ez. Az emberi értékek érvényre jutására irányuló álmokat terrorizmussal gyanúsítja; a történelmi feladat szerinte inkább az, hogy ellene mondjunk minden víziónak és mindennek, ami valamilyen eszmét tartalmaz; lejáratja a vágyakozást. Ily módon a jelennek ad igazat az igazságosabb élet eszméjével szemben.

Az emlékezés új ellenségévé a szubjektumok zavartalan maisága lehet; a hagyománytalan szubjektum, aki saját maga horizontja és normája. Ha a normatív horizontok összeomlottak, az embernek még csak a palástolás és az elfojtás fáradságát sem kell vennie magának. Díjmentesen el lehet temetni az emlékezést. Létezik az önmagunkban nyugvás méltatlansága is; az eltemetett lelkiismeret és a kioltott álmok méltatlansága. Így válik sürgetővé az egyház feladata: Memoria passionis, memoria dignitatis — a szenvedés emlékezetének és a méltóság emlékezetének fenntartása.

Forrás: Publik-Forum, 1998/1

A sorozat írásait fordította: Gergely G. András

Gyermekvárost alapítunk!

Vajdahunyadon voltam. Lepusztult iparvidék, barakk- és garzonváros. A régi kommunista rendszer más iparvidékeihez hasonló, mocskos, penészes épületek. Sokgyermekes családok egy-két kicsi, salétromos, vizes odúban. Boldogok, ha a nagy családból legalább egy személy munkát, fizetést kap. A diktátor megalomániája szülte gyárak, kombinátok, bányák az utolsókat rúgják. Semmi kilátás. Szegénység, nyomor, mely nemcsak a testet, hanem a lelket is megöli.

Ahhoz, hogy egy gyermek felnőjön, kibontakozzon, melegre, szeretetre és sok-sok élelemre, ruhára van szüksége.

Egy kislánnyal, aki négy éve nálunk van a gyermekotthonban, meglátogattuk a családját. Az öt évvel nagyobb, kilencedikes nővére három ujjnyival kisebb nálunk növekedő húgánál. Testileg, lelkileg, szellemileg is töpörödött szalonnabőr. A szülők kinlódnak, isznak, az embertelen nyomor elvégzi test-lelket sorvasztó művét. A Sátán kacag.

Egy embertelen rendszer elpusztította a takaros magángazdaságokat, a falvakat, a tisztaszobát, a majorságot, mindent. Kollektivizált, államosított, jobb jövőt ígért, barakk- és garzonvárosokba terelte a fiatalokat. Talán már nem is tudják, milyen más volt az íze a fehér, kikeményített abroszon gőzölgő, aranysárga húslevesnek, melynek minden egyes laskáját dolgos kezek készítették el a bordán, hogy szebb legyen és finomabb az íze. Itt az olcsó szalámi a hunyorgó ünnepek fénypontja. Itt nem hizlalnak disznót, nem tudják a gyermekek, hogy milyen a paprikás abált szalonna vagy a májas és véres hurka, a disznófősajt. A kocsonya ismeretlen fogalom, akárcsak a frissen mosott rongyszőnyeg, a sárgítóval felsúrolt deszkapadló vagy a függöny az ablakon. Mindezek semmi kis dolgai mindennapjainknak. Asztal, szekrény, fogas, elmúlásunkban otthonná teszik a házat. Itt szeget vernek a falba és arra akasztják a ruhát, az ölükbe veszik a tányért, hogy megegyék a mindennapit.

El tudod képzelni azt az évek óta használt, mocskos téglát, melyre rácsavarták az izzószálat és életveszélyesen összebogozták a falból kilógó drótokkal, hogy főzni tudjanak, s ne fagyjanak meg? Ezekben a barakkokban nem ropog a tűz, itt nincs kályha, kémény, fürdőszoba. Itt felnőnek az emberek és soha nem ültek fürdőkádban, és nem hallottak Hófehérkéről meg Piroskáról. Itt mostoha a sors, és a bűn az emberek között jár. Tizenéves férjetlen lányanyák vihognak, hervadó bájaikat árulják. Itt nem kötnek házasságokat, a beteghez nem hívnak orvost, papot. Van, aki otthon szüli meg gyermekét. Vannak anyák, akik eladják gyermeküket egy televízió áráért, és ez nem mese. A víz nagy érték, messziről hozzák, csak ivásra használják. Mindenütt patkányok, legyek és svábbogarak. Az igénytelenség, a mocsok, a durva trehányság beborít mindent.

A legszörnyűbb az, hogy itt mindez természetes. Talán nem is fáj a felnőtteknek mindaz, ami van, ahogy van. Legyintenek: jól van ez így. Mint más az értékes festményeit, úgy mutogatják nyomorukat néhány lej reményében ezek a pokol bugyraiban élő emberek.

Mindenki szidja őket, joggal, de ők nem értik, hogy mit kérnek tőlük. Lusták, mocskosak, bűnösek! Lopnak? Az egyik ötgyerekes apát tyúklopás közben megfogták. Ott helyben bálakötő dróttal megkötözték és agyonverték. Jön a piszkos kiegyezés: mennyit adnak, hogy elsimuljon a dolog? És néhány millióval vagy néhány börtönévvel elsimul minden. A szomszédok szinte irigykedve jegyzik meg, hogy jó pénzt kapott az özvegy. S az árvák? Hogy nem jön haza az a durva, goromba ember? Talán nem is fáj. Egy újabb seb, melyet elkaparhatnak és mutogathatnak.

Félelmetes, kiuttalan. Jézus Krisztus meghalt ezekért az emberekért. Nincs annyi pénz, hogy ennyi családnak emberhez méltó körülményeket teremtsünk. Szegény az ország, nincs munkahely. Tudom! Innen csak elvinni lehet a gyermekeket. Süllyed minden. Menteni kell, ami menthető!

Egy kislány két éve van nálunk. Az aradi állomáson koldult. Nem tudjuk, hol van az apja és az anyja. Amikor idekerült, mocskos volt és durva. Most harmadik tanuló az osztályban, ha rászólok, elpirul, és belefúrja arcát oldalamba. Lehet vele beszélni, már nem vihog, kérdez és gondolkodik. Azt mondja, hogy tanító néni akar lenni. Nem igaz, hogy a kutyából nem lesz szalonna!

Egy fiúcskát megbuktattak és kicsaptak az iskolából, durva volt és agresszív. Most büszke, mert jó jegyei vannak. Ministrál, pap akar lenni. Mindennapi csodák. A rút kiskacsa hattyúvá változik. Öröm nézni.

Gyermekotthonunkban mint törékeny melegházban, kivirulnak a kicsinyek, akiket Krisztus nevében befogadtunk. Kint a tél, az ordító oroszlán. Törékeny üvegház. Lesz elég pénzem kenyérre, a számlákra, s még egy házra újabb gyermekeknek? És lesz erőm majd, ha felnőnek, életteret biztosítani nekik? Nincs válasz a kérdésekre. Csak hit és remény. Istenben bízva utolsó pénzemen újabb lakást veszek. A holnapi kenyeret biztos kifizetik a jószívű emberek.

Két millióan vagyunk Erdélyben. Ha csak egy millió ember adna ezer lejt (kb. 25 Ft!) évente, az egy milliárd lej lenne. Évente lehetne egy-egy gyerekvárost indítani. Tizenöt millió magyar él a földön. Már nem is számolok. Romániában az állami árvaházakból ki lehetne venni több száz magyar származású gyereket. Mindenütt zsúfoltság van, szívesen engednék őket. Csak a mai napon hat gyereket irányítottak hozzánk, akiket helyszűke miatt nem fogadhattunk, és így arra ítéltünk, hogy egy állami árvaházban románok, ortodoxok legyenek. Hány lélek? Hány magyar?

Kevesebb pátoszt és több áldozatot!

Öt év tapasztalata után azt mondhatom: érdemes, lehet és kell kollégiumokat és gyermekotthonokat alapítani. Nem fog változni a világ, ha nem változnak az emberek. Ha nem trágyázzuk meg a földet, ha nem vetünk magot, akkor nem arathatunk. Áldozatok nélkül nem változik meg a világ. Ha összefogunk, még azokkal a kis ezer lejekkel is, annyival, amennyink van, hegyeket mozgathatunk.

Segítségeddel a sokgyermekes, szegény családok kicsinyeit összeszedhetjük, s talán évek múlva közülük valaki lányodnak megkéri a kezét, vagy unokádat gyógyítani, nevelni fogja. Talán közösséged papot kap áldozatod árán.

Lehet, hogy semmid sincs, magadat sem tartod sokra. Nincs célod. Férjed–feleséged meghalt, elhagyott, s te úgy érzed, munkádra nincs szükség sehol. Lehet, hogy belefáradtál: magadat is felajánlhatod. Senki sincs magáért. Mindenki másért van. Talán te az árva gyermekekért vagy? Taníts, neveld, mossál, főzzél velük, mondj mesét, vagy egyszerűen imádkozzál a többiek munkájáért. Így megtapasztalod, befogadod az Urat a legkisebbekben.

Déván most 130 gyermekkel foglalkozunk. Sokan vagyunk. De ha lesz kivel és ha lesz mivel, újabb gyermekvárosokat alapítunk Csíkban, Háromszékben. Összeszedjük a családi fészekből kihullott gyermekeket.

Ezt kéri az Úr és mi ezt akarjuk.

Címünk: Szent Ferenc Alapítvány
(Fundatia Sf. Francisc)
RO — 2700 Deva,
str. Progresului nr.6
Tel/Fax: 054–214873

Bankszámla: BCR — Filiala Deva
LEJ: 45105622
DM: 4721310.324.0
USD: 4721616.324.0

Bőjte Csaba OFM,
a Szent Ferenc Alapítvány elnöke

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Bibi
(Önsajnálat)

Egy délben, amikor kijöttem az iskolából, még el kellett mennem a postára is egy csomagért. Nagymama nálunk töltött néhány hetet, és küldetett hazulról egy-két kiló rizskását és más élelmiszert. Úgy gondolta, 4–5 kilós lesz a csomag. A postamester néni azonban aggódó arccal nézett ki rám a kis ablakon: „Csak nem te akarod felvinni Törpeházára? 12 kiló!” Sebaj! A vállamon vittem fel az erdei ösvényken. A törpeházi főutcán megállt előttem egy kistörpe, névszerint Bibi, és felsebezett térdeire mutatott: „Bibi, bibi!” Bibiék a felvégen laktak, de ha elesett, vélgigházalta az egész falut, és mindenkivel sajnáltatta magát. „Bibi, bibi!!” Ellenszenves volt nekem ez a viselkedése és rászóltam: „Ne csináld ezt, Bibi! Ne koldulj sajnálkozást! Felsértetted a térded, hát felsértetted, majd begyógyul, katonadolog.”

Konyhánkban, ahol letettem a csomagot, senki se volt. Bántott, hogy nem látják. Amikor néhány perc múlva visszamentem, édesanyám már ott volt, és szörnyülködött: „Jaj, kisfiam! Hiszen ez több mint öt kiló! Nem volt nagyon nehéz?” Ez már olyasféle volt, amire vágyódtam, és mondani kezdtem, hogy tizenkét kiló, és a vállamon hoztam. De édesanyám akkor már a zacskók tartalmát nézegette, és ezt mondta: „Szólj nagymamának, hogy jöjjön le, fent olvas a kertben. Nézze meg, mi mindent küldött nagypapa!” Örültem, hogy nem pusztán a magam szándékából, hanem édesanyám utasítására szólok nagymamának a csomagról: „Édesanya kéreti a nagymamát, tessék szíves lenni lejönni, és megnézni, mi mindent küldött nagyapa!” Tokba tette szemüvegét: „Hát felhoztad? Nem volt nagyon nehéz? „Ah, tizenkét kiló, a vállamon hoztam fel.” S most végre részem volt abban, amire vágyakoztam: „Tizenkét kiló?! És a válladon!? Szegénykém!” Magához húzott, összecsókolt, simogatott. „Hiszen ez rettenetesen nehéz lehetett. Jaj! Szegénykém!”

Ekkoriban már vége felé járt az iskolai esztendő és a tanító bácsi sok ismétlést is feladott. Ezen a napon olyan ismétléseket kellett tanulnom, amelyeknél új lecke korukban hiányoztam. Magam is elküldhettem volna játszani hívó pajtásaimat, én azonban így szóltam uzsonna után édesanyámhoz és nagymamához: „Ha keresne engemet Kutykurutty vagy Kökörcsin, ne is tessék őket beengedni hozzám, tessék szíves lenni megmondani nekik, ma nem mehetek el a játszórétre, olyan sok lecke van. Nagyon jólesett hallanom, miközben a fiúszoba felé lépdeltem, hogy nagymama szörnyülködik: „Olyan sok leckéje van, hogy még a játszórétre sem mehet el. Szegénykém!”

Alkonyatkor szédülni kezdtem. Gondolom a szobalevegőtől, vagy attól, hogy még a félhomályban is olvastam a leckét. Megörültem a szédülésnek. Kitámolyogtam a ház elé a kertbe, lezöttyentem nagymama karosszéke előtt a fűbem, és ölébe hajtottam a fejem: „Szédülök!” Simogatott: „Jaj, szegénykém! Hát hogyne szédülnél! Ennyi tanulás, és egész délután a szobában.”

Harmadnap, vasárnap reggel a szomszédunkban lakó kislány, Lila Cica, ingerülten kiabált. Átmentem hozzájuk: „Mi baj van?” A csöpp öcsikéjére, Lila Lalira mutatott: „Nem bírok ezzel a haszontalannal, pedig az ajtó bármelyik pillanatban leszakadhat és összetörheti magát.” Lila Lali a csirkeól ajtajának alsó lécein állt, és lendítgette magát. Hintának használta az ajtót, pedig a sarokvasakat már alig tartották a megereszkedett csavarok. Tudtam, hogy édesapjuk a szőlejükben dolgozik, nem javíthatja meg tüstént az ajtót, Lila Lali pedig nem fogad szót. Visszasiettem hát hozzánk szerszámokért, csavarokért — és megörültem, mert már ott volt nálunk nagynénénk, Borbála néni is, ő is megtudja tehát, hogy egész délelőtt dolgozom. De amikor tízórai idején hazamentem enni valamit, meglepődtem. Azt hitték, hogy játszásból jövök. Mondtam tehát, mintegy mellékesen: „Maga a munka nem nehéz, csak az a baj, hogy erősen odatűz a nap!” Borbála néni felkiáltott: „Hát te dolgozol ott a tyúkolnál?! Szegénykém!” Sopánkodott nagymama is, édesanyám is: „Ebben a hőségben, a napon! Szegénykém!” Most már elégedetten mosolyogtam: „Hőség, nem hőség, meg kell csinálni. Kék bácsi csak sötétedéskor jön haza.”

Siettem vissza, és csak ebédidőre készültem el. Ebédkor pedig, a verandán máshová tettem a terítékem, és mondtam, hogy árnyékosabb helyre ülök, mert sok volt egy kicsit a napból. Nagymama részvéttel nézett rám, csak meg ne fájduljon a fejed. En meg nagyon jól éreztem magam.

Másnap volt utoljára tanítás abban az iskolai esztendőben, azon a napon lehetett utoljára beadni a rajzokat is a szokásos év végi rajzkiállításra. Rajzom, mint minden évben, még odahaza volt, és egész délután javítgattam rajta. Gyopár és Ugri Bugri már aludt, amikor sóhajtottam egy nagyot, mert már abba kellett hagynom a javítgatást, és nekiáltam a színezésnek. Éjféltájt nagyon megörültem. Nagymama lépéseit hallottam az előszobából. Felugrottam asztalkám mellől, de az ajtón már a fáradtság mozdulataival léptem ki: „Ki az? Nagymama?” Szörnyülködött:

— Te még nem alszol, és ruhában vagy?

— Dolgozom a rajzomon — és már mentem is vissza.

Most már hamarosan befejeztem a színezést és lefeküdtem. De még reggel is volt részem örömben, ahogyan édesanya és nagymama fogadott a konyhában, amikor bátyadt tekintettel, fáradtan, lógatott karokkal kimentem reggelizni.

Néhány nappal a vizsgák után, egy igen meleg délelőtt leküldött engem édesanyám egyért-másért a völgybeli falucska szatócsboltjába. Miután hazajöttem és beültem a hűvös fiúszobába, beszólt édesapám: „Légy szíves, Moha, menj le a faluba, hozz egy csomaggal a legkeskenyebb lombfűrész pengéből!” Nagyon megörültem. Annak is, hogy édesapám nem tudja, éppen most jöttem meg a faluból, annak is,

hogy se Gyopár, se Ugri Bugri nincs odahaza. Fürödtek a patakban. Tehát nem hibáztathat majd senki, amiért nem mondtam: „Most már ők menjenek le.” És annak is, hogy Borbála nénénk is nálunk volt aznap. Ő is meg fogja tehát tudni, egymásután kétszer kapaszkodtam föl a hegyre. Hazafelé jövet úgy határoztam, hogy csak nagymamával tudatom — fáradtan ölébe hajtom majd a fejem, — a többieknek majd ő elszörnyülködi. Már közel jártam portánkhoz, s noha élénken örültem a reám váró részvétnek, arcomat, úgy látszik, előre komorrá tette a vágy, hogy nagymama majd magától is kérdezze: „Mi bajod, szegénykém?” Hogy ilyen volt az arcom, abból tudtam meg, hogy Lila Lali édesapja — Kék bácsi — csak úgy menetközben, választ se várva — mert mindig sok dolga volt a szőlejükben — odaszólt nekem: „Mi a bibi, Mohácska?”

Mintha megbűvöltek volna, úgy dermedtem meg azon a helyen, ahol a kérdését meghallottam — és benne azt a szót: bibi. Villámként csapott ez a szó az agyamba, hirtelen világosságot teremtett bennem, és a világosságban egyre szélesebbre terjengett bennem a szégyenkezés. Bibi! Milyen igaza van, hiszen én ugyanazt cselekszem, amit Bibi! Sajnálkozást koldulok a környezetemtől. Amikor tovább indultam a portánk felé, már tudtam, hogy tüstént győzedelmeskedni fogok kicsinyes szokásomon. Már most se mondom el, hogy kétszer jártam odalenn. Olyan boldoggá tett győzelmem önmgamon, hogy felmentem este Földigszakáll bácsi hegytetői házába, és elujjongtam neki a történteket, de azt válaszolta: „Féleredmény! Hiszen van valaki, akivel továbbra is sajnáltatod magad!” Elvörösödtem, mert csakugyan, ahhoz, hogy megértse, hogy miket akarok elhallgatni, ezentúl őneki még el kellett mondanom a tizenkét kilós csomagot, a sok ismétlést, Lila Laliék csirkeólját és egyéb fáradalmaimat. Legközelebbi találkozásunkkor már nagyon vigyáztam, mégcsak ne is célozzak olyasmire, amiért sajnálhatna. Pedig bőven lett volna panaszolni valóm. Egy este, amikor Gyopár meg Ugri Bugri már aludt, denevér csapott be a szobánkba, és éjfélig nem bírtam elaludni a félelemtől, hogy rámröpül. Másnap egész nap nagyon fájt a fejem. Harmadnap a nógrádverőcei festőművész bácsinál, aki meghívta az iskola öt legjobb rajzolóját, a legkedvesebb ételem, jégbehűtött, tejszínhabos szamócás tejberizs volt uzsonnára, de nem ehettem, mert valami baj volt a gyomrommal és a doktor bácsi elrendelte, hogy két napig csak teát, kétszersültet meg főtt burgonyát egyem. Negyednap megbántott a barátom, Kökörcsin. Azt mondta: „De undok vagy azzal a nagy tudásoddal.” Mindebből azonban semmit sem mondtam el Földigszakáll bácsinak, nehogy azt higgye, hogy még mindig sajnáltatni akarom magam. Amikor viszont ő maga kérdezte meg: „Történt-e valami, amiért sajnálni lehetne téged?” — büszkén feleltem: „Phü, de még mennyi.” Akkor megint így szólt: „Tehát még mindig sajnáltatod magad valakivel.” Most már megboszszankodtam: „Hát talán azt kellett volna felelnem, hogy nincs miért sajnálni engem?! Hiszen akkor hazudtam volna!”

„Hát mit tegyek, hogy ne higgye azt Földigszakáll bácsi, hogy sajnáltatni akarom magam!?” Elmosolyodott és megsimogatott: „Az nagyon egyszerű! Mások bajával törődj!” Már néhány nap múlva diadalmasan újságoltam neki: „Már ott tartok, hogy én sajnálok másokat. Például az elhagyott Mosolygó bácsit, a kis Purgyit, mert csak rongylabdája van. Sőt még Bibit is, amiért olyan kicsinyes, hogy végigházalja Törpe-

házát sajnálkozásért.” Földigszakáll bácsi mosolygott: „És téged? Téged nem lehetne sajnálni semmiért?” Most már okultam a múltkoriból és még azt se mondtam, hogy lehetne. Hallgattam! De Földigszakáll bácsi óriási meglepetésemre, sőt bosszúságomra ezt mondta: „Tehát még mindig sajnáltatod magad egyvalakivel! Hallom ebből a csöndből.” Tüstént tovább is lépegetett, de néhány lépés után visszaszólt: „Egyébként én nem is azt mondtam, hogy sajnálj másokat, hanem azt, hogy törődj másokkal. Hát mit ér vele Mosolygó bácsi, Purgyi meg Bibi, hogy sajnálod őket?” Eltelt vagy egy félóra is, de én még mindig ott álltam az erdőben és elgondolkodva bámultam a bokrokat, amelyek között elballagott.

Július közepe táján nehéz napom volt. Tizenkettőkor szoktam indulni a másik hegyre, Mosolygó bácsi ebédjével, hogy egy órára a mi ebédünk idejére visszaérjek. Édesapám megkövetelte a pontosságot. A zöldbab azonban keményebb volt, lassan főtt meg, csak fél egykor indulhattam. Azért is siettem, mert zivatar volt készülőben, meg Purgyi is megállított házunk előtt — amióta nekiadtam a gumilabdám, valahányszor találkoztunk, a nyakamba kapaszkodott és megcsókolt. Viszszafelé már rohantam, de nagyon rossz, köves és sziklás volt az út, el is estem egyszer, de nem akartam, hogy erdőben érjen az égiháború. Amikor ebédhez ültünk, beszaladt hozzám Bibi nővérkéje, a kis Aranyhal: „Bibi elesett, gyere bekötni a térdét!” Édesapám bólintott — mehetek. Tudta, hogy megállapodtam Bibivel, hogy nem házalja többé végig a falut sajnálkozásért, hanem rögtön üzen értem, hogy kössem be. Az első nagy közeli dördüléssel együtt robbantam be Bibiék ajtaján — és meglepődve láttam, hogy ott van Földigszakáll bácsi is. A közelgő vihar elől húzodott be hozzájuk. Aranyhal hozta a kötözőszereket — én meg le akartam guggolni Bibi elé, de Bibi ijedt arcocskával a térdemre mutatott: „Bibi! Bibi!”

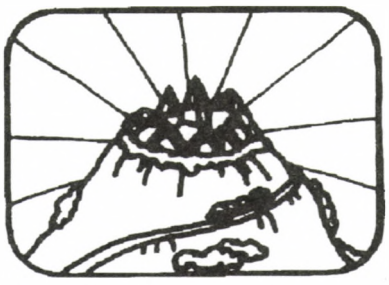
Mindkét térdemen egy-egy nagy sérülés volt. Még szivárgott is belőlük a vér. Nyilván akkor sértettem fel azokat, amikor Mosolygó bácsitól hazafelé futva elestem.

Földigszakáll bácsi érdeklődve kérdezte: „Nem tudtál róla?” Megráztam a fejem: „Észre sem vettem!” Vállamra tette a kezét — és ünnepélyesen ismételte: „Észre se vettem! Látod, Mohácska! Most már megszabadultál attól, hogy azzal az egyvalakivel még sajnáltasd magad.”

Elámultam; „Éppen most, amikor megtudta Földigszakáll bácsi, milyen baj ért?” Elmosolyodott: „Én? Nem én vagyok az az egyvalaki, akivel még akkor is sajnáltattad magad, amikor mással már senkivel. Te magad voltál az az egyvalaki.”

Bibi édesanyja behozta a levest: „Ma itt ebédel Földigszakáll bácsi is, Moha is.”

De én még leguggoltam Bibi elé, hogy bekötözzem a térdét. Odakünn meg kitört és teljes erővel tombolt a nyári zivatar.

A háztemplomtól a bazilikáig

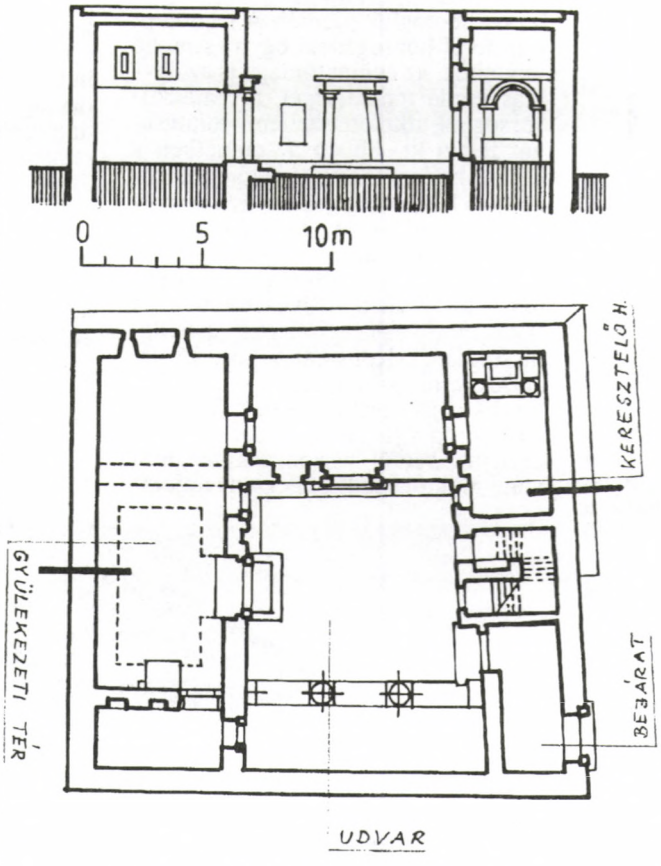
Az építőművészet egyfajta **eszköz** is, amellyel az építmények létrehozói kifejezik világnézetüket, reprezentálják anyagi helyzetüket, társadalmi státusukat. Ez az építőművészet megjelenésétől — a késő kőkortól kezdve — egészen napjainkig jól megfigyelhető. Tekintsük át a kereszténység sokat vitatott korszakát — közvetlenül a Konstantin előtti, illetve utáni időszakot — az építőművészeten hagyott lenyomatán keresztül!

Minden vallás, így a kereszténység megjelenésével is egy időben merül fel az igény szakrális épületre, templomra. A templom már az ókori civilizációkban is rendelkezett szentéllyel, azonban a gyülekezeti tér gyakran csak az előudvar, vagy a templom körüli liget volt. A kereszténység — az egyistenhittel, a szeretet és egyenlőség hirdetésével, a hívek aktív részvételével a szertartásokon — **teljesen másfajta liturgikus teret igényelt**, mint a korabeli politeista vallások.

Az ókori vallások liturgikus épületein megfigyelhető **a hívek kirekesztése a szentélyből**. Egyiptomban a hívek csak a templom előcsarnokába léphettek be, a szentélybe — ahol az istenszobrot tartották — a papok közül is csak a kiválasztottak léphettek be, meghatározott időben. A görög templom a szent liget — a temenosz — közepén szoborszerűen állt; jellemző, hogy belső terei szűkösek voltak, a hívő tömeg a templom előtt gyülekezett, az áldozatokat a templom előtt felállított oltárokon mutatták be. A templomban csak az istenszobor és az áldozatok, ajándékok számára volt hely. Az *egyistenhit* ellenére hasonló szabályok voltak Jahve jeruzsálemi templomában is: a Szentek Szentjébe csak a főpap léphetett be, évente egy alkalommal.

A kereszténység megjelenésével először valósult meg a hívek aktív részvétele a szertartásokban, ugyanis az istentisztelet lényege az utolsó vacsora mintájára tartott megemlékezés volt. Milyen volt hát az első keresztény templom?

Az első emlék a Konstantin előtti időkből a Dura-Europoszban a harmincas években feltárt templom. Dura-Europosz a Római Birodalom legkeletibb határán, a parthus birodalom mellett található város volt, ahol a keresztényüldözések — amelyek még Diocletianus császár ideje alatt (Kr.u. 304.) is zajlottak — egyáltalán nem, vagy kisebb hevességgel folytak, mivel a város többször is gazdát cserélt a rómaiak és a perzsák között. Az épület feltárói találóan a **Domus Ecclesiae** — háztemplom — nevet adták az i.sz. 3. századból származó építménynek. Az épület **elvi kialakítását tekintve** ugyanis **megegyezik az ún. közel-keleti lakóháztípusal**, amelynek első nyomait a térségből már a Kr.e. 4. évezredből ismerjük. Ezen épületek legfontosabb tere egy felülről nyitott belső udvar, amelyre egy vagy két szinten, körben szerveződnek az egyes helyiségek. Az épület kifelé, az utca felé zárt tömböt alkot; erre a nappal forró, éjszaka hűvös éghajlattal szembeni passzív védekezés miatt volt szükség.

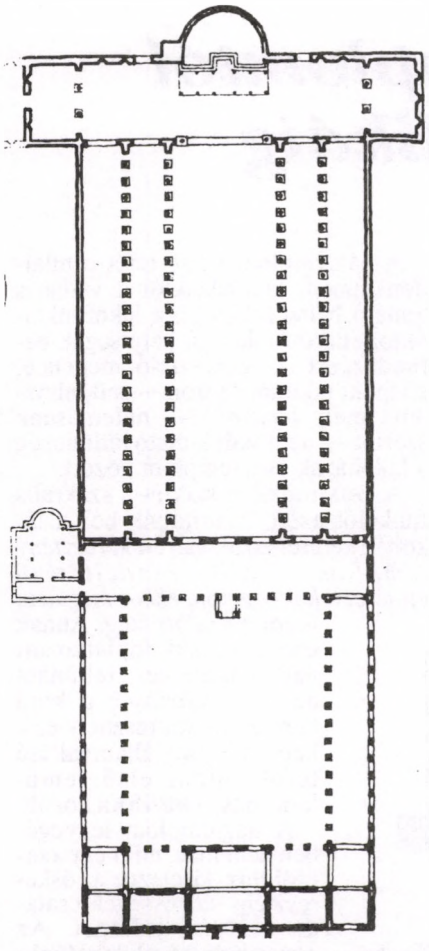
A háztemplom alaprajza és metszete

A háztemplom belső terét a tulajdonképpeni lakóházaktól a vallásos témájú belső falfestés, a lakófunkcióktól eltérő funkciójú helyiségek berendezései — keresztelő medence, püspöki pódium és trón — különböztette meg. Kívülről — tudomásunk szerint — nem volt látható különbség a lakóházak és a templom között.

A szakirodalom szerint a szakrális funkciót azért "szorították be" a lakóház keretei közé, *mert a keresztény templom önálló rendeltetésű építészeti koncepciója ekkor még nem fogalmazódott meg.* Annak azonban, aki foglalkozott vallástörténettel, feltűnhet az *éles különbség* a kora keresztény kultuszhely és a kereszténység államvallássá tétele utáni első templomtípus, a **bazilika** között.

A háztemplom lényegében nem más, mint egy **családi ház**, kifejezve az őskeresztény közösségek családi, testvéri jellegét. Az egyes helyiségek lakófunkciója helyett azonban szakrális helyiségek sorakoznak a belső udvar körül: a gyülekezeti tér, a keresztelőhelyiség (baptisterium), valamint raktárak. A keresztelés előtt állók — mint a későbbi bazilikák esetén — az udvaron, illetve annak fedett oszlopcsarnokában tartózkodhattak. **Feltűnő a gyülekezeti tér polarizálatlansága**: a püspöki pódium magassága mindössze 9 cm, ami csak leheletnyi különbséget jelent a szentély és a gyülekezeti tér hívek által elfoglalt része között.

A falfestményekre is az őskeresztény gyülekezetek testvéri, derűs békéje volt jellemző. A keresztény ikonográfia gyakran használja a "jó pásztor" szimbólumot, a természeti képeket (forrás, galambok, szőlő stb.), amelyeket a késő hellenisztikus művészet derűjével ábrázoltak. Mindez aláhúzza a mellérendeltségben, egymással szeretetben élő emberek természettel alkotott összhangját is. A kis létszámú közösségekben bizonyára jobban érvényesült a szeretet tanítása, a testvériség, mint a Konstantin utáni, hierarchikus egyház korában.

A korai keresztény Szent Péter bazilika (330–430) alaprajza

A kereszténység államvallássá tétele természetszerűleg gyökeres váltást hozott a templomépítészetben — azaz fogalmazhatnánk úgy, hogy a háztemplommal szembeni ideológiai különbség remekül leolvasható a Konstantin utáni szakrális épületek fő típusáról, a bazilikáról.

A **bazilika** mint épülettípus római eredetű: nagy tömeget befogadni képes kereskedelmi és közéleti fórumként, egyfajta árutőzsdeként szolgált. Jellegzetessége a többhajós, hosszanti elrendezés volt; a középső hajó(k) magasabb(ak) volt(ak), mint a szélsők, így az épület kedvezőbb statikai erőjátékkal bírt, emellett a középső hajó oldalfalain, a mellékhajók fölött bevilágító felületeket alakíthattak ki. Jelenleg Rómában két antik bazilika maradványa látható: Maxentius bazilikája és a Basilica Nuova. Ezek az épületek a következő jellegzetességeik miatt feleltek meg az államvallássá tett kereszténység követelményeinek:

Rendkívüli tágasságuk, nagy méretük nagy tömeg befogadására tette alkalmassá a bazilikákat, és így sokan láthatták a császár és az egyház politikai szövetségének demonstrálását — a szertartások keretén belül.

Hosszanti elrendezésükkel kifejezték a hívők és a papság közötti hierachikus különbséget. Ebben nagy szerepet kap a **szentély**, amelynek padlószintjét jelentősen megemelték, aláhúzva a templom belső terének polarizáltságát — amely az ókori vallások templomainál kisebb mértékben ugyan, de itt is újra megjelent.

A három- (vagy öt)hajós elrendezés funkciója tökéletesen alkalmas az "oszd meg és uralkodj" elvének kiteljesítésére, hiszen az egyik mellékhajóban a férfiak, a másik mellékhajóban a nők tartózkodtak, míg a középső, magasabb hajó a demonstratív bevonulásra és az ünnepi menetekre volt fenntartva a főpapok és a császár számára, és azt a mellékhajóban tartózkodó hívek jól láthatták.

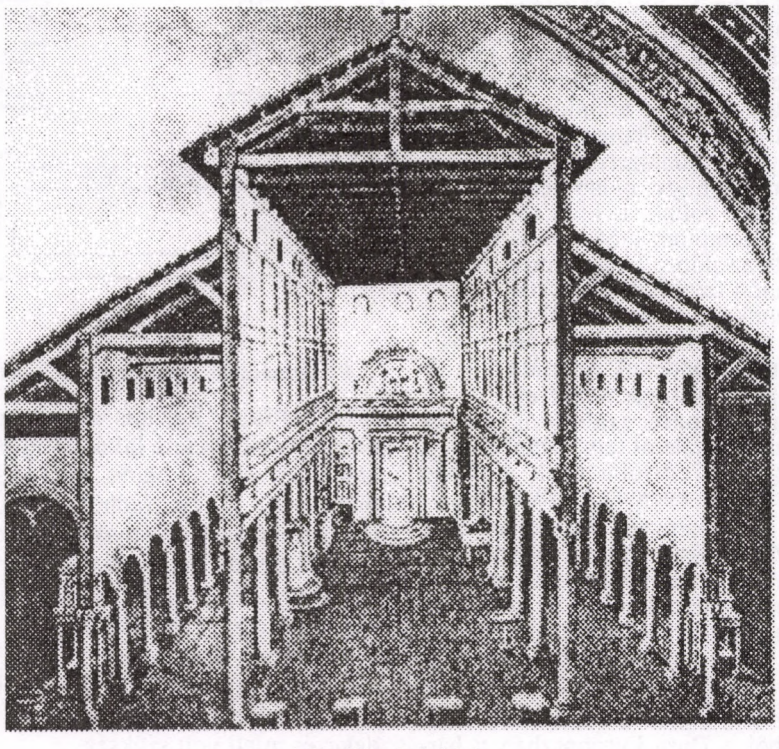
Végül — de nem utolsósorban — az épület külső megjelenése a lépcsőzetesen egymás fölé magasodó hajókkal kiválóan kifejezte a római katolikus egyház alá- és fölérendeltségekben megmutatkozó hierarchiáját.

Szembeszökő a bazilika és a dura-europoszi háztemplom közötti szellemi–ideológiai ellentét. A háztemplom terei homogének, egymás mellé rendeltek, az épület tömege is az egymás mellé rendeltséget, a családközösséggel alkotott szellemi rokonságot fejezi ki. Ebben az épületben a derűs, hellenisztikus világkép ötvöződik a kereszténység békés szeretettörvényeivel, ami ezután csak Ravenna mozaikjainak egy részén jelenik meg újra, hogy aztán végképp eltűnjön a történelem süllyesztőjében. A figurális díszítésre jellemző a hellenisztikus és Konstantin kori Jézus-ábrázolások különbsége is: a hellenisztikus ikonográfia Jézust derűs, fiatal görög ifjúnak ábrázolja, szakáll és bajusz nélkül, viszont a Konstantin utáni időktől kezdve egészen napjainkig komorabb, érett férfiként jelenik meg Jézus, szíriai eredetű szakállal és bajusszal.

A keresztény templomok építészeti megjelenését többször reformálták meg — rendszerint az uralkodó ideológiák szolgálatába állítva. A reneszánsz korban centrális templombelsővel kísérleteztek, ez azonban nem az egyenlőséget, az egymást szolgálást, hanem a hideg, humanista szerkesztési elvek szimmetria-keresését fejezte ki. A reformáció száműzte az emberábrázolást és a díszítések jó részét a templomokból, de a csupasz, kopár gyülekezeti terek korántsem családias, szeretetteljes hangulatúak. A reformációra adott válaszként az Egyház betiltja a centrális vagy görög kereszt alaprajzú templomokat, és megteremtik a barokk stílust, amelynek célja az egyszerű emberek lenyűgözése és az Egyház hatalmának, pompájának hirdetése.

Napjainkban több próbálkozás van a szertartást vezető pap és a hívek kapcsolatának szorosabbá tételére az építészet eszközeivel. Szerencsés helyzetben vagyunk, mivel Magyarország mai templomépítészete gazdag teológiai tartalommal és sokféle stílusirányzat békés egymás mellett élésével ébreszt gondolatokat a hívekben. Remek példa erre Makovecz Imre paksi Jézus Szíve temploma, amelynek gyülekezeti tere szív alaprajzú, aminek köszönhetően az oltárt a padsorok fél karéjban fogják körbe. A szentély és a gyülekezeti tér egy szintre került, az épület tetőszerkezetében kialakított felülvilágítóból pedig egyenletesen árad a padsorokra és az oltárra a transzcendens fény.

Takács Lajos

A bazilika belső képe

Wynfrith Noll

Kiáltás erős férfiért

A keresztények szenvedélyes apavágya és a gyermeki engedelmesség

Sigmund Freud, a pszichoanalízis atyja az apa utáni vágyakozásban látja minden vallásképződés gyökerét. Olyan megállapítás ez, amely alighanem inkább Freudnak saját apja, ill. saját patriarchális vallása iránti hasadt magatartásával függ össze, semmint hogy tudományosan alá lehetne támasztani. De ha az ember éveken át vizsgálta vallásos beállítottságú emberek neurózisait, akkor nem tagadhatja, hogy az ilyen emberek pszichikai fejlődésében, valamint szocializációjában és ezáltal politikai magatartásában is igen tekintélyes szerepet játszanak a saját apjukról, pótapáikról és Istenről mint apafiguráról alkotott elképzeléseik.

Az apa-problematika éppen a keresztény ségben játszik különleges, többnyire igen végzetes szerepet. Nézzünk csak bele az egyháztörténelembe: Amilyen mértékben a keresztény egyházak közösségvezetői az állam szolgálatába szegődnek — a konstantini fordulat után —, és amilyen mértékben az állam ellátja őket a hivatalnokok jogi kiváltságaival, olyan mértékben igyekeznek egyre inkább saját kezükbe venni híveik szabad lelkiismereti döntéseit. Eközben egy csomó címet és megszólítást vesznek igénybe, melyeknek az a rendeltetésük, hogy laikusaik »atyjának« igazolják őket, ill. gyermeki engedelmességre kötelezzék a laikusokat. Keleten egyszerű papok, kolostori apátok és püspökök a görög »pappas« pápa címet igénylik maguknak, azt a címet, amelyet aztán a nyugati egyházban az ötödik század közepétől már csak Róma püspökére alkalmaznak.

A klérusnak és a laikusoknak a 3. században végrehajtott szétválasztása arra csábította a klérust, hogy egyenesen nagyzási hóbortról árulkodó címekkel lássa el önmagát, és mindenféle tiszteletadást követeljen a keresztényektől; olyan jelenség ez, amely még a 20. században sem a múlté. A 3. század végén minden püspök azt akarja, hogy »szentatya« megszólítással illessék. A tipikusan újgazdag családból származó Karthágói Cyprianus püspök azt követeli, hogy a hívők álljanak föl a püspök előtt, „amint egykor a pogány bálványképek előtt". A niceiai (325) és a konstantinápolyi (382) zsinat óta először három, aztán öt püspök (köztük a római és a bizánci) osztozik a pátriárkák atyacímén. (A keleti egyházban még ma is él a pátriárkák pentarchiájának tana; Róma püspöke csak egy közülük.) Ettől kezdve fikarcnyit sem törődnek Jézusnak a Máté-evangéliumban található szavával: „Senkit se nevezzetek magatok között atyának a földön, mert egy a ti atyátok, a mennyei" (23,9)!

Mindenekelőtt azok a férfiak igyekeznek fogyatékosságukat az atya-cím annál szenvedélyesebb vágyával kendőzni, akiknek az egyházi törvények megtiltják a természetes apaságot. Ám nem csupán a tekintélyről van itt szó, hanem az apai hatalomról, a laikusok nevelésének jogáról is. Az apavágy azonban mindig feltételezi az infantilizmust, a gyermeki viselkedést. Az egyház pasztorális nyelve így igen sokat elárul, amikor például a plébánia hívő gyermekeiről vagy gyónógyermekekről beszél. A klerikusoknak mint hit- és erkölcsi kérdésekbeli gyámoknak a funkciója ma ugyanúgy létezik, mint korábban. Aki ezt kritikusan szóvá teszi, annak büntetéssel kell számolnia.

De nem kevés kereszténynek nagyon is tetszik, hogy apafigurák alapján tájékozódjék, mert azok megkímélik őket, hogy maguknak kelljen dönteniük, és leveszik vállukról saját lelkiismeretük terhét. Amint Klerikusok c. könyvében Eugen Drewermann kritikusan megkérdőjelezi a papok engedelmes gyermeki kötődését elöljáróikhoz, ugyanúgy alapvetően meg kell kérdőjelezni sok laikus gyermeki bizalmát irántunk, teológusok iránt is, és választ kell találnunk arra: Hogyan történik az engedelmességre nevelés, ill. mit kell egy embernek gyerekként megélnie, hogy felnőtt Én-jét aztán feltétlenül kiszolgáltassa szent hivatalok birtokosai akaratának? De a következő kérdést is föl kell tenni: Miért van az egyházban olyan sok apavágyó ember, akik folyton azt kérdezik, mit szabad tenni, és fölülről jövő utasításokat kérnek?

A gyermeki, az ember Én-jét és Mély-Én-jét súlyosan károsító engedelmességet mindenekelőtt három pedagógiai lépés hívja életre már a gyermeks aztán az ifjúkorban. Ezt a három nevelési alapelvet az ekkléziogén, azaz az egyházi viszonyok által kiváltott neurózisban megbetegedett felnőtteknél is meg lehet állapítani. Egyházhű páciensek esetében gyakran minden terápiai fáradozás csődöt mond, mivel ezek jámbor erények címkéjével látják el, és ezáltal érinthetetlenné teszik a beléjük nevelt fogyatékosságokat és hibás magatartásokat.

Elsőként a *tekintélyi megfélemlítést* kell megemlítenünk. Azok, akik teljesen tetszésük szerint bocsáthatnak meg vagy nem bocsáthatnak meg bűnöket, akik az eucharisztia ünneplésében megjeleníthetik Krisztus testét, vagy örök élethez segíthetik a haldoklókat, olyan nagy hatalommal rendelkeznek, hogy célszerű, ha az ember mindenben kikéri véleményüket. A megfelelő keresztény erényt aztán a papi hivatal vagy az egyházi tekintély iránti tiszteletnek hívják.

Az igazi keresztény rendelkezik a második ismertetőjeggyel is: *azonosul* az apai példaképpel: Ha az apát megsértik, haragszik, ha annak pénzre van szüksége, adakozik, ha abból dicsőség sugárzik, akkor ez jelzi, hogy ő mégis csak különleges ember az emberek között.

A harmadik ismertetőjegy: *saját ítélőképességünk megrendítése.* Ami a gyerekek számára a szocializációs folyamatban teljesen jó, föltéve, hogy felelősséggel alkalmazzák, az felnőttek számára az egyházi pályafutás céljává és keresztény erénnyé válik: engedelmességet gyakorolni azok iránt, akik bizonyára jobban tudják a dolgokat, az idősebbek, az atyák iránt.

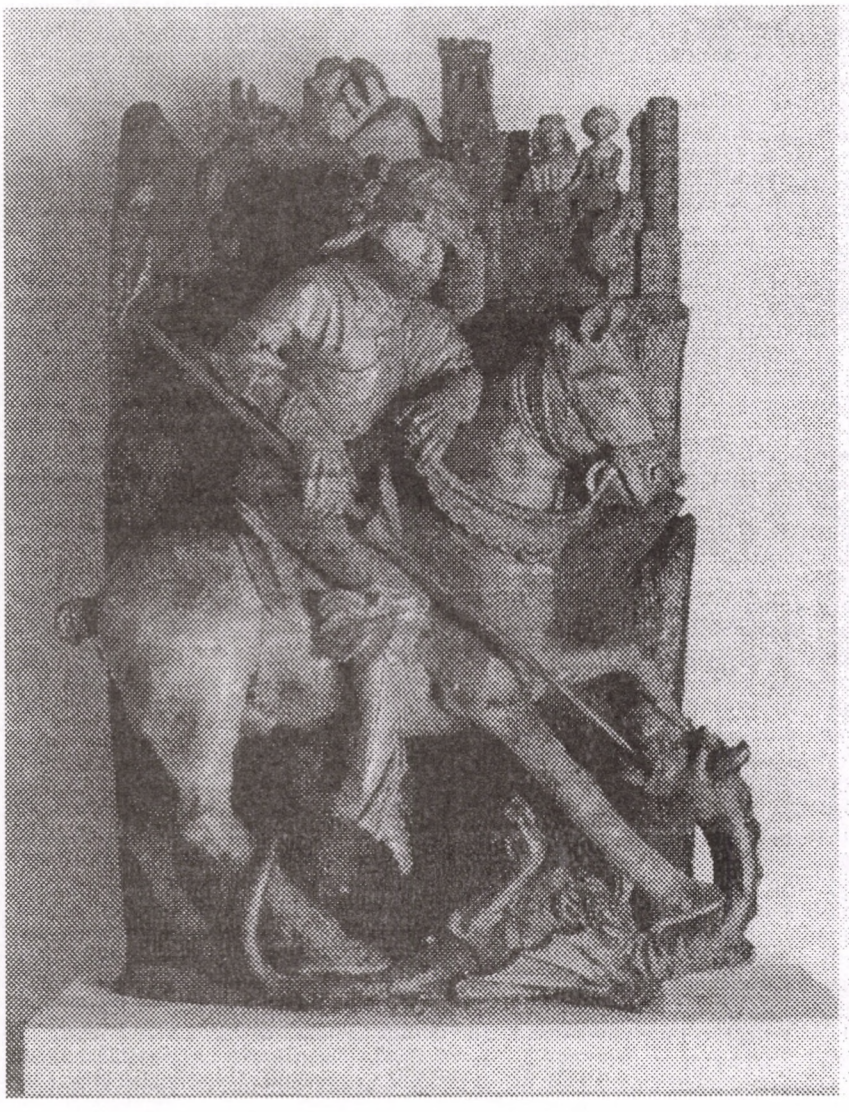
Mit lehet ez ellen tenni? Már kisgyermekkorban nem a tekintélytől és a büntetéstől való félelemmel, vagy jutalmazással kellene elérni az ösztönök alkalmasint szükségszerű háttérbe szorítását, hanem a gyermek motivációinak elismerésével és megbeszélésével. Ebben az összefüggésben azonban arra is rá kell mutatni, hogy az ösztönös kívánságok folytonos és megkülönböztetés nélküli kielégítése is infantilizmushoz vezethet. Büntetni csak egészen ritkán lenne szabad, akkor is jól megfontoltan és a jóvátétel céljával. A büntetéstől való félelem nem segíti elő a felnövekvő személyiség Én-jének kialakulását. Pedig az érésben lévő gyermeknek–fiatalnak éppen ez a nagy feladata, nevezetesen hogy az ösztönös tárgyi irányítottságtól, amelyet elsődlegesen az élvezet, ill. rossz érzés elve mozgat, eljusson az erős Én élményéig, amely aztán képes lesz sajátjává tenni az értelmes tekintélyt, és azt saját Fölöttes Énjébe integrálni. A cél az, hogy az idegen meghatározottságtól az apa tekintélyén keresztül a saját belátás képességén alapuló önmeghatározáshoz jusson el.

A praktizáló pszichoterapeuta éppen ezen a területen találkozik sok súlyos neurózissal. Sok neurotikus és pszichotikus páciensnél azt tapasztaljuk, hogy érésük folyamán sohasem nőtték ki a kisgyermek tabu-lelkiismeretét. Az ilyen, gyermeki-merev lelkiismerettel bíró emberek különösen szívesen és különösen hamar kiáltanak erős férfiért, diktátorért vagy a büntető Istenért, ha valami veszélyezteti fáradságosan felépített világ- és emberképüket. A fejlődéslélektanból ismerjük ezt a gyerekekre és fiatalokra jellemző kegyetlenséget, amely igazságosságnak tartja magát. A Harmadik Birodalomban a Hitlerjugend különösen dühöngő vezetőiként és SS-katonák között találkozhattunk ezekkel a félérettekkel. Ilyen kiéretlen fanatikusok találhatók a terroristák, és újabban a skinheadek között is.

Agresszív fanatikusokkal azonban éppen az egyházakban is találkozunk. Az erős kézbe vetett gyermeki bizalommal azt szeretnék elérni, hogy a lehető legszigorúbb állami törvények védjék őket az összes lehetséges másként-gondolkodóktól, akikre kivetítik pubertáskori félelmeiket. Mindennel kapcsolatban útmutatást akarnak egyházi elöljáróiktól, és sok felekezet elöljárói rögtön úgy is érzik, hogy ez kötelességük, ha éppenséggel nem hízeleg nekik, és »atyai bölcsességgel« elégítik ki az effajta igényeket. Mi minden pásztorlevelet, emlékiratot és választási ajánlást össze nem fabrikáltak a püspöki hivatalokban akár csak az elmúlt 50 év során is, hogy mind a hívőknek, mind a hitetleneknek bizonyítsák, az egyházi vezetés milyen éber és aktív atyai gondoskodással viseltetik éjjel-nappal az ily módon kiskorúsított keresztények iránt. Albert Görres katolikus pszichológus így vélekedik az ilyen elvárásokról: „A tekintélynek állandó kísértése, hogy bátorítsa, támogassa és jutalmazza a hamis engedelmességet.” Megfigyelése szerint ez veszélyezteti a hívők érését, és így fogékonnyá teszi őket a politikai félrevezetések iránt is. Görres úgy véli: „A gyerekszoba boldogító és óvó őshelyzetébe történő visszatérés kísértése az erkölcsi élet súlyos veszélyét jelenti, amelyet katolikus körökben gyakran nem ismernek föl. A »régi jó kisgyerek« valóban gyakori hibás terméke a katolikus nevelésnek. A tekintély számára persze nem ritkán kívánatos az infantilis engedelmesség, hiszen az megkönnyíti számára az életet.”

Hogyan fest szélsőséges esetben az effajta infantilizmus, azt például az SS-tömeggyilkos Rudolf Hessnek, az auschwitzi koncentrációs tábor parancsnokának életében láthatjuk, aki így számol be neveltetéséről: „Különösen arra utasítottak mindig, hogy haladéktalanul követnem kell, ill. végre kell hajtanom a szülők, tanárok, lelkészek, sőt szinte minden felnőtt kívánságait és rendelkezéseit, beleértve a szolgaszemélyzetet is, és ettől semminek sem szabad eltérítenie engem. Amit ők mondanak, az mindig helyes. Ezek a nevelési alaptételek a vérembe ivódtak.”

A Harmadik Birodalom rémtettei — ellentétben a keresztes háborúkkal, a boszorkányégetésekkel és az inkvizíciós perekkel — már nem egyházi útmutatás szerint történtek. De a hatalom sok birtokosának neurotikus infantilizmusában közrejátszott az egyházi oktatás is. A beléjük vetett gyermeki bizalom létrejöttében szintén.

A serdületlen fiatalnak produkálnia kell magát a felnőttek előtt, és szüksége van az elismerésükre. Egyházi mindenekelőtt katolikus berkekben csak úgy hemzsegnek a lehetőségek az éretlenek önértékérzésének felrázására: Értéktelen címek, úgymint püspöki tanácsos, monsignore vagy prelátus, lila övek és vörös gombok, rendjelek, a pápától vagy a püspöktől származó atyai kézírások adják meg az önértékelési zavarokkal küszködőknek azt az érzést, hogy imponálnak egy apának, és ily módon különösképpen is elfogadottak a hívők családjában. Am a derék kálvinistának vagy lutheránusnak sem kell egészen lemondania ezekről: néhány titulussal mi is rendelkezünk.

Úton az apa nélküli társadalom felé c. könyvében Alexander Mitscherlich pszichoanalitikus rámutatott arra, hogy a diktatúra megteremtéséhez mindenekelőtt nagy számú csatlósra van szükség. A csatlósság pedig Mitscherlich szerint mindenekelőtt a paternalizmus következménye: az egyén Én-teljesítménye ugyanis összezsugorodik a tömegben megélt erős fölindulás nyomása alatt: „Ha az Én gyengén fejlett — megfélemlítés miatt, vagy mert a felnőttek nem élték bele magukat a gyermeki szükségletekbe —, akkor minden kívülről jövő tekintélyi megerősítés megbéníthatja az Én-integrációt. Az egyénnek, ill. a kollektívumnak az effajta visszafejlődés iránti fogékonysága adja meg az adott kultúrával azonosulás elért szintjét. Úgy tűnik, az apatársadalmak kedveznek a korai bensőségesítéseknek, amelyek aztán már akkor is olyan primitív reakciókhoz vezetnek, mint a támadás, a menekülés, az engedelmesség, az aszociális egoizmus, ha a körülmények csupán mérsékelt fölindulást keltenek.”

Az ember kiskorúakra jellemző viselkedése a tömegben — mondhatnánk úgy is: a föl nem szentelt laikus viselkedése Isten népében —, ill. a kollektív pórázon tartás, amit megtapasztal, nem áll egyoldalú ok-okozati összefüggésben: Mivel az ember gyönge a döntésre és a kritikára, ezért parancsolnak neki; de fordítva is igaz: elsorvasztják kritikai képességét, hogy parancsolhassanak neki.

Ha egyszer sikerülne az egyházban, mindenekelőtt a katolikus egyházban eljutni a „megvilágosult” hivatalviselők monológjától Isten egész népének zsinati folyamatáig, és a néhány kritikus embernek meghagyni az életteret és a szólás jogát az egyházat és a teológiát illetően, még akkor is, ha ezek gondolkodnak, ahelyett hogy hinnének, akkor talán nem termelnénk többé jámbor vallásos embereket a következő »erős ember« számára. De addig, míg ez bekövetkezik, mindenre föl kell készülnünk.

Fordította: —ndr—

Forrás: Publik-Forum, 1990/13

A Szerző pszichoterapeuta és evangélikus lelkész.

Hans–Anton Ederer

Lélektelen boldogság

Menekülés az Opus Dei-ből

Most sokkoló szemrehányások érik a befolyásos, titkos katolikus szövetség, a II. János Pál pápa által különösen nagyra becsült, *Opus Dei* (»Isten Műve« elnevezésű szervezet központját. A szemrehányásokat a 68 éves spanyol nő, Maria del Carmen Tapia teszi a tekintélyes Benziger Kiadónál megjelent, A küszöb mögött. Élet az Opus Dei-ben c. könyvében.

Tapia asszony nem akárki. Mint az Opus Dei női ágának egykor Rómában működő vezetője, ill. később a venezuelai provincia főnöknője gazdag tapasztalati kinccsel rendelkezik, és női élményei alapján mély bepillantást nyújt ennek a férfiak által meghatározott szektának a belső életébe. Tényfeltárásai annyira leleplezőek, hogy az Opus Dei alapítójának, Escriva de Balaguernek a pápa által hevesen hajszolt és elsietve végrehajtott boldoggá avatása (ld. *"Érted vagyok"*, 1993. április, Schermann Rudolf: Opus Dei. Egy boldoggá avatás rejtett okai) páratlan ballépésnek minősül.

Kár, hogy Tapia asszony leleplezéseire nem a boldoggá avatás előtt került sor. Noha már 1967-ben meg tudott szabadulni a szekta karmaiból, lelkileg hosszú éveken át nem volt abban a helyzetben, hogy földolgozza, amit csaknem két évtizeden keresztül átélt és elszenvedett. Csak kaliforniai új környezetének tartós és élénk nyomásának köszönhető, hogy most olvasható a beszámolója, amely egyúttal számot is ad életútjáról.

Mintaszerűen ábrázolja a természetes családi és partneri kapcsolatoknak a szektában zajló szisztematikus szétrombolását, ami homályos és egyenesen perverz spirituális fantáziákhoz, és fanatikus bűnözői cselekedetek igazolásához vezet. 1965-ben, miután nyilvánvalóan túlságosan magabiztosan működött Venezuelában, és reformokat javasolt, a római központba citálták, ahol az Opus Dei feje, Escriva személyesen látott hozzá ahhoz, hogy a spanyol nőből kiűzze a »sátáni gőgöt« Hiába. A Via di Villa Sacchetti 36. alatti épületben, a külvilágtól elzárva fél éven át kihallgatásoknak, sőt szabályos agymosásnak vetették alá, hogy engedelmessé tegyék az »Atya« akarata iránt. A főnök dühös ordításai ostorként csaptak le az engedetlenkedőre: "Rossz, és ráadásul álnok nő vagy!" És: "Erkölcstelen és tisztességtelen gondolataiddal a mozgalom árulója vagy. Rossz vagy, gonosz vagy, tisztességtelen vagy!" S az Opus Dei-be tartozó nők engedelmeskedtek felszólításának: "Tépjétek le a bugyiját, és adjatok a seggére! Bírjátok szólásra!"

Az akkor 40 éves asszonyt azzal vádolták, hogy »félelmetes dolgokat« tett. Szűkös cellájából fokozatosan eltüntették minden személyes holmiját. Egyetlen percre sem hagyták magára — még a WC-n sem. "Menstruációm idején őrzőim elvették tőlem a használt intimbetéteket, és csak azután dobták el azokat, hogy behatóan megvizsgálták, nem rejtenek-e titkos levélkéket", írja Tapia asszony. 1960-ban aztán, miután nem sikerült őt jobb belátásra bírni, állítólagos puccskísérletéért végül is kitaszították az »Isten Művéből« mint "lelkiismeretlen személyt", aki — a megokolás szerint — "a nők egy csoportját a legrosszabb abnormitásokra bírta rá".

Tapia asszony annak idején teljesen boldognak érezte az első éveket az Opus Dei-ben, jóllehet sokkoló beszámolója ma drámai, totálisan rosszul sikerült kapcsolattörténetnek hat. Akkoriban volt az eljegyzése, de tökéletesen elidegenítették kedvesétől, hogy aztán »Isten Művében« örömmel vesse alá magát »Isten akaratának«. Egész életén át elkísérte elutasított, hívő vőlegényének tehetetlen panasza: "Ha egy másik férfi miatt hagynál el, attól sem rettennék vissza, hogy letépjem a fejét. De mit tehetek egy olyan Isten ellen, aki előtt naponta térdre borulok?"

Az emberi bizalom »Istennek tetsző« megtörése később is folytatódott. Maria del Carmen Tapiának ellenkezése ellenére el kellett szakadnia addigi gyóntatójától és lelkivezetőjétől, az akkor még az Opus Dei papjaként működő Raimundo Panikétől, aki sokkal később, miután szakított az Opus Deivel, Panikkarra változtatta a nevét, és ezen a néven vált világhírű vallásfilozófussá. Az ő szeretetreméltó személyisége nyilvánvalóan nemcsak eloszlatta a fiatal lány minden aggodalmát az Opus Dei-vel szemben, hanem megerősítette abban is, hogy fölbontsa eljegyzését. Az ifjú hölgy óriási segítségére volt az Opus Dei akkori filozófusának, hogy Franco tábornok Spanyolországában megszervezze a szekta első nemzetközi konferenciáját.

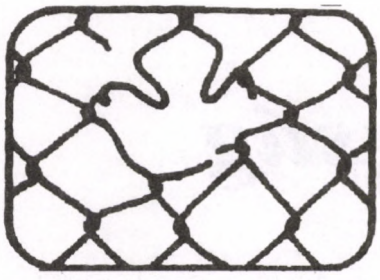
Az a hit, hogy "az Opus Dei Isten akaratát testesíti meg", sok kín és fáradság elviselését tette lehetővé Tapia asszony számára. Nehéz testi munkát végzett, deszkán aludt. Ezeket az intézkedéseket, melyeket kizárólag nőkkel szemben foganatosítottak, a természetadta női ösztönösséggel indokolták. Naponta legalább két órára föl kellett csatolnia a combjára a hírhedt vezeklőövet, hogy annak tövisszúrásai minden »testi vágyat« elfojtsanak benne. Az Opus Dei utasításai fölötte álltak mindennek. A rossz gondolatokat haladéktalanul meg kellett gyónni, a »nővérek« hibáit be kellett súgni. Tapia nővér engedelmes, alázatos, munkás — és akarat nélküli életet élt. De kiderült, hogy a tragikus alávetésből nem született meg az Opus Dei alapítója által megkövetelt bizalomteli odaadás. Escriva féltékenysége, hatalomvágya és fájdalmas kényszeressége szakításhoz vezetett. "Amikor kidobtak, teljesen össze voltam törve. Az Opus Dei nem öl fizikailag, de megöli a lelket."

Az Opus Dei-vel történt szakítás után Maria del Carmen Tapia élete csodálatos fordulatot vett. Egy véletlen folytán kezébe került egykori Opus Dei-beli gyóntatójának, az Opus Dei-nek azóta rég hátat fordított Raimundo Panikkarnak a címe. Tapia asszony ma Panikkar tudományos munkatársa a kaliforniai Santa Barbara Egyetemen. A vallásfilozófus a világvallások közötti dialógus vezető egyénisége, korszerű lelkiséget tanít és aszerint él, emberi őstapasztalatokat és politikai aktivitástól áthatott misztikát hoz termékeny kapcsolatba korunk konkrét kérdéseivel.

Ma vele együtt Tapia asszony is olyan szellemi álláspontot van, amely teljes ellentétben áll az Opus Dei szekta ideológiájával, amely fundamentalista módon tükrözi a zárt formációjú, római katolikus felekezeti egyháznak a pápa által megkívánt koncepcióját. Panikkar és Tapia asszony, akik egykor mindketten az Opus Dei tagjai voltak, most az ökumenikus katolicitás egyetemes álláspontját képviselik: egy új "kereszténységet" álláspontját, amely fölváltja a régi "keresztény séget" annak felekezeti "keresztény kedéseivel" együtt. A kettőjük által mutatott út nemcsak az Opus Dei, hanem az egész katolikus világ számára is mélyreható kihívás, és a vallásosság alapvető újraértékelését is jelenti.

Fordította: —n—s

Forrás: Publik-Forum, 1993/22

Georg Baudler

Miért sírt Maradona?

Teológiai elmélkedés a futball világbajnoksághoz

A „megverni” a sportversenyek szokásos nyelvhasználatában azt jelenti, „győzni”. A *megverni* ilyen összefüggésekben eredetileg azt jelentette, *megölni*. Az ”szövetségben, a Kivonulás könyvében az utolsó csapásról, amelylyel Jahve Egyiptomot sújtotta, ez áll: „Éjszaka az Úr *megvert* Egyiptomban minden elsőszülöttet...”

Az 1990-es futball világbajnokság döntőjében Németország *megverte* az előző világbajnokot, Argentínát. Amikor Diego Maradona, a vesztes csapat kapitánya fölállt a dobogóra, hogy a szervezőbizottság képviselőjétől átvegye az ezüstérmet, teljesen össze volt törve. Arcvonásai össze-összerándultak, újból és újból sírásra fakadt. Úgy becsülték, hogy világszerte 1,2 milliárd ember követte a TV-ben a játékot. Köztük a legtöbben férfiak. A futball „férfiak dolga”. A futballozó nők éppolyan egzotikus jelenségek, mint a bokszoló nők. A teológusok és egyházi férfiak vagy ingujjban, hivatásbeli szerepüket szimpatikus módon félretéve, egyszerűen csak férfiként szintén odaülnek a képernyő elé, vagy úgy érzik, hogy toronymagasan fölötte állnak az ilyen plebejusi-profán élvezeteknek.

Nincs szükség nagy vallástörténeti jártasságra ahhoz, hogy tudjuk: itt elementáris és eredeti módon *vallást* gyakorolnak. Hogyan álljon helyt a keresztény hit, ha „toronymagasan” elkülönül az ilyen történésektől, és sem nem kész, sem nem képes arra, hogy párbeszédbe kezdjen az ilyen elementáris vallási megnyilatkozásokkal? Minden versenysportra érvényes az, amit Coubertin báró, az újkori olimpiai játékok megalapítója „mind a régi, mind az új olimpizmus első és leglényegesebb ismertetőjegyének” nevezett, ti. hogy az vallás. Aki valóban meg akarja érteni a stadionokon belüli és kívüli történéseket, annak nem szabad becsuknia szemét ama történelem előtt, amelyen minden életmegnyilvánulásunk, a modern sporttevékenység is nyugszik.

Az „ógörög áldozati rítusok és mítoszok értelmezéseit” tartalmazó könyvének, mely az olimpiai küzdősport eredetét is tárgyalja, Walter Burkert ezt a címet adta: Homo necans — Az ember mint gyilkos (Berlin–New York, 1972). Az olimpiai terepnek, amint leírja, két kultikus központja volt: a Pelopsz-szentély és a Zeusz-oltár. A kettő között feküdt a stadion. Pelopsz egy sötét istenség, aki az emberáldozatok gyakorlatára utal vissza. A monda szerint apja, Tantalosz leölte őt, ételül tálalta föl az isteneknek, amikor azok, Zeusszal az élükön, lakomára jöttek hozzá. A szentély egy kövekkel szegélyezett áldozati árokból áll, ahová a vért folyatták. Ez eredetileg embervér volt. A Zeusz-oltár, a másik kultikus hely, egy alsó részből állt, ahol leölték az állatokat, és egy magas hamurakásból, amelynek a tetejére helyezték az állati combdarabokat, hogy elégessék őket. Ez az oltár jelentette a célt a stadion futói számára. A vérnyelő Pelopsz-sírtól rohantak, a haláltól menekülve, a Zeusz-oltárhoz, és aki elsőként érkezett oda, meggyújthatta rajta a tüzet: részesült a fényes, olimposzi isten győzelmében a vér, a sötétség és a sír fölött. Burkert azt mondja: „A futás az átmenetet hangsúlyozza a vértől a megtisztító tűzhöz, a halállal való találkozástól a túlélés tudatához, ami a győzelem erejében nyilvánul meg.”

Az újvilágban végzett kutatások azt mutatják, hogy a labdával folytatott versenyjáték is az áldozatok leölésében gyökerezik. A gömbölyű és világos labda a napot szimbolizálja. Az ember, akit létrejötte óta elbűvöltek a harc és az ölés történései, a napnak — annak a hatalomnak, amely fényével és melegével lehetővé teszi számára az életet — a működését is az *agón*, a halálos harc kategóriáiban érzékeli. Amikor este, naplemente után az ég és a tenger vörösre színeződik, akkor az erőszak szimbolikájától meghatározott ember azt látja, hogy az a hatalom, amely az életét garantálja, most halálos harcba bocsátkozott az alvilági hatalmakkal. Az aztékoknál emberek ezreinek kellett — az áldozatbemutató papok által testükből élve kitépett — remegő-rángó szívük erejével támogatniuk a napot az alvilági erők ellen folytatott harcában, és így garantálniuk, hogy újból és újból fölkeljen. Az emberiség történetének eddigi legrégebbi labdajátékterét Mexikóban, a Yucatan-félszigeten fekvő ősi Maya-városban, Chichen-Itzában fedezték föl. A mintegy 36 méter széles teret 75 méter hosszú, masszív kockakövekből álló fal fogja körül. A szemben álló oldalfalak közepén, 7 méteres magasságban súlyos kőgyűrűt helyeztek el. Könyökkel vagy térddel kellett a naplabdát átdobni a kőgyűrűn, és ezáltal támogatni futásában a napot. A játékosoknak a papi kasztba kellett tartozniuk. A játék veszteseit a győztesek leölték, és remegő szívüket föláldozták a napnak (G. Becker, Die Ursymbole der Religionen, 1987).

Csak ennek az eredetnek az alapján lehet megérteni a játékosok és edzőik szinte halálos komolyságát, a stadionok pattanásig feszült légkörét és az egymás ellen harcoló férfiak végsőkig menő elszántságát. Tevékenységük bizonyára játék, játék a világos és gömbölyű bőrlabdával, de a „homo ludens”, a játékos ember egyúttal és éppen mint játékos ember „homo necans”, gyilkos ember is. A verseny-játékban, amelyben csak az egyik győzhet, és a másikat szükségképpen *megverik*, ősrégi, évmilliókra, az emberlét kezdetére visszanyúló élet- és magatartásminták támadnak föl: Azóta, hogy mintegy 1,7 millió évvel ezelőtt a „homo erectus”, a korai ember kilépett a gyűjtögető- és dögevő lét fülkéjéből, és a nagy vad-vadászattal a vadállatok versenytársa lett, magatartását és életérzését az *agón*, a halálos harc határozza meg. Ez mindenekelőtt a férfira érvényes. Már az állati viselkedésből is tudjuk hogy a megmerevedett fallosz és a hágás az agresszivitás és a fenyegetés kifejeződése is lehet. A lándzsa, amellyel az ember fölébe emelkedett a vele élő nagy állatnak — mint Káin a testvérének, Ábelnek — és azt halálra döfte, fallikus erejének szimbóluma.

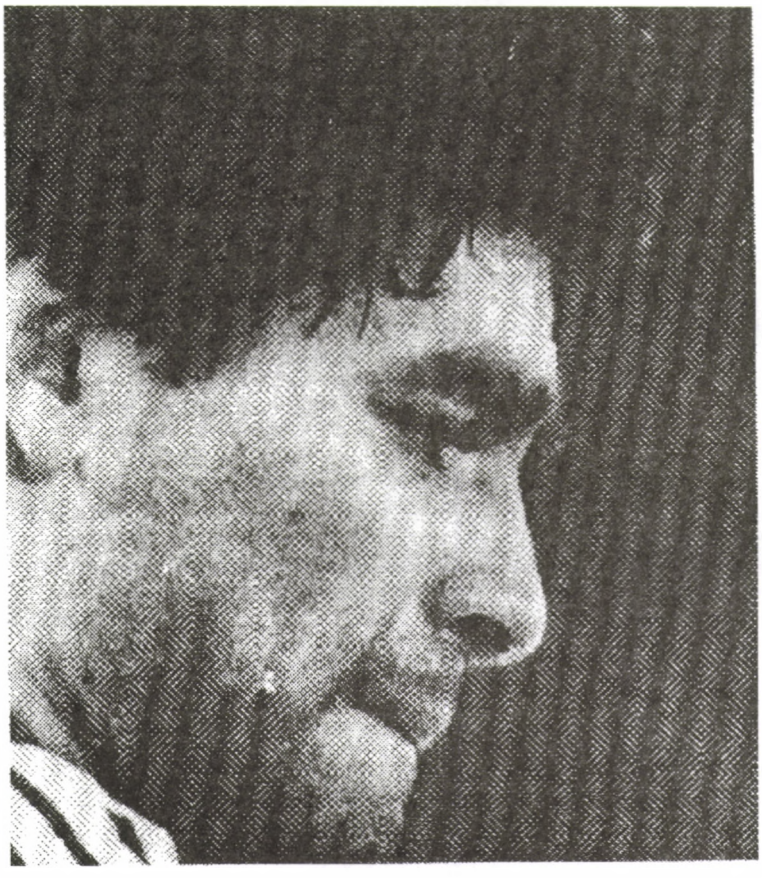
Ezek az őskori minták ott vannak bennünk. Végső okát adják annak a könny- és vérfolyamnak, melyet az emberiség történelme folyamán az emberek okoztak egymásnak. Az ember mind a magánélet, mind a politika területén mindig kész arra, hogy *power*-jét, ölési potenciáját fenyegetően megmutassa és kiélje. Még nem sokkal ez előttig csak azáltal tűnt lehetségesnek az emberiség fennmaradása, hogy a két ellenséges blokk, a keleti és a nyugati olyan gigantikus ölési potenciát állított egymással szembe, hogy az megbénította ennek az erőnek a kiélését.

Amikor a vb-döntőn két futballcsapat kifut a gyepre, a két térfél egy-egy világot jelenít meg. Tizenegy edzett, a legjobb éveiben járó férfi áll szemben egymással. Labdázni akarnak a füvön — egymással és egymás ellen. De miért ül sűrűn egymás mellett és nemzeti zászlókat lobogtatva 80 000 ember a stadion karéjában, és szerte a világon 1,2 milliárd ember a képernyők előtt, hogy megnézze ezt a labdajátékot a zöld füvön? Miért utazott ide külön ezért a határidők szorításában élő szövetségi kancellár és az államelnök? Az ember nemigen gondol ilyesmire, de *ha* belegondol, nyilvánvaló: Az emberlét ősforgatókönyve, az *agón*, győzelemre vagy vereségre, diadalra vagy könnyekre, szimbolikusan életre vagy halálra menő harc ismétlődik meg.

Nem panaszra, hanem örömre és reményre ad okot, hogy ez ilyen módon történik. Hiszen a játékosok, és álta-

lában a nézők is egyetértenek azokkal a szabályokkal, amelyek ellenőrzik az erőszak kiélését a stadionban, és megakadályozzák az emberek komoly megsebesítését. Az, hogy emberek ölési erőszakuk kiélése közben alávetik magukat ilyen szabályoknak, azt mutatja, hogy az ember alapvetően képes arra, hogy kinőjön eredetileg messzemenően vak elbűvöltségéből, melyet a felágaskodó, férfi ölési erőszak váltott ki benne, más értékeket — az életet és a test sérthetetlenségét — elébe helyezzen ennek a bűvöletnek, és így korlátok közé szorítsa azt.

De a sportversenynek ez a fölbecsülhetetlenül pozitív értéke csak akkor juthat valóban érvényre, ha minden közvetlenül vagy közvetve érintett személy tisztában van azzal, végső soron mit játszanak a futballpályán: olyan játékot, amelyet férfiak rúgásokkal játszanak. A játék tisztességesebbé és erősebb gyógyító hatásúvá válik, ha minden résztvevő bevallja magának, hogy a *szabály* az, ami megköveteli, hogy a rúgás a labdára irányuljon, és ne az ellenfélre. Csak így lehet aztán azt is megérteni, hogy a rúgás — sajnos — viszonylag még mindig gyakran elkerüli a labdát, és az ellenfél sípcsontját éri. Érthetővé válik egészében a *power* is, az az agresszív erő, amely az emberlét följegyzett kezdetei óta tulajdonképpen az ellenfél halálra taposására van programozva. Ha egy játékos leköpi az ellenfelét, vagy röviddel a lefújás előtt a másik torkának ugrik, akkor ez ugyan durva áthágása a szabályoknak és szükségképpen kiállítást von maga után, de a felvázolt perspektívák alapján morálisan megérthető ez a magatartás: a tehetetlenség gesztusa, tekintettel a fenyegető vereségre, amely szimbolikájában a halált és a pusztulást hordozza.

Az ölési hatalom *power*-je mindenekelőtt a büntetőrúgásban válik érezhetővé. A tizenegyes előtt a lövő és a kapus úgy méregetik egymást, mint a párbajozók, akik halálos párviadalba kezdenek. A kapus félelme a tizenegyestől — Peter Handke egyik elbeszélésének a címe — magában foglalja a halálfélelmet. És amint Boris Becker sikereinek idején azt lehetett olvasni a sporthírekben, hogy „a Becker-*power* elsöpri Ivan Lendl-t", az 1990-es német–argentin vb-döntő kimenetele alapján azt lehetne mondani a megsemmisítő tizenegyessel kapcsolatban: Brehme *power*-je elsöpörte az argentin kapust — és vele Maradonát és minden argentin játékost.

Ideje lenne, hogy végre az ilyen játékok szervezői is fölismerjék ezeket az összefüggéseket. Klaus Steffenhagen, a német rendőrszakszervezet szóvivője az ún. huligánok okozta zavargások kapcsán joggal panaszkodott, hogy a Német Futballszövetség felelőtlenül magára hagyja a rendőrséget abban a harcban, amelyet a futball kapcsán fellépő erőszakosságok ellen folytat: „Nekünk, rendőröknek hétről hétre be kell vetnünk a gumibotot a Német Futballszövetségért, miközben a szövetség urai ülve maradnak páholyaikban, és pezsgőjüket isszák."

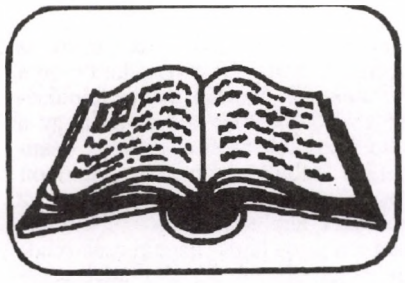
Aki megszervez egy ilyen játékot, annak tudnia kell, mire vállalkozik: nevezetesen arra a kísérletre, hogy az emberben keletkezése óta meglévő elbűvöltséget a *power*-től, az ölési erőszaktól, korlátozott térben és meghatározott szabályok között életi ki, úgy, hogy közben az emberek ne szenvedjenek komoly sérüléseket. Ez a kísérlet szelepet teremt az emberbe beleíródott őseredeti erőszakosságnak, és ezért jó; de nézők és rajongók is vannak azok között az emberek között, akiket meg kell óvni a sebesülésektől. Ezért e játékok felelőseinek gondoskodniuk kell arról, hogy a stadionban kiélt ölési erőszak ne csapjon ki a futballpályán és a stadionon túlra, és ne ragadja el az utcán is az embereket, ahol már nincs bíró, aki fölmutatja a piros lapot, hanem csak rendőrök és gumibotok állnak rendelkezésre. Központi jelentőségű lenne a széles körű felvilágosító munka mindazok számára, akik aktív vagy passzív részesei a versenysportnak. Csak aki tudja, mit csinál, az tűzheti ki a maga számára annak határait, amit szándékában áll tenni, és amit nem. Elképzelhető lenne például, hogy a nagy mérkőzések előtt és után rövid felhívást intéznek a közönséghez, és talán megfelelő zene sugárzása is gátat vethetne a megélénkülő agressziónak.

Teológiailag és valláspedagógiailag persze azon kell dolgozni, hogy megváltsuk az embert a *power*, az ölési erőszak bűvöletétől, „megváltsuk a Bikaistentől" (G. Baudler, Erlösung vom Stiergott, 1989). Erre elvileg nagyobb esélyünk van, mióta Jézus a "szövetség erőszakos vonásokat *is* hordozó Jahve Istenében azt az Abbát ismerte föl, aki végtelenül szeret *minden* embert. Aki magáévá teszi az ő útját, abban átalakul az ölési erőszak által meghatározott emberi világ megtapasztalása: a bőrgolyóval űzött játékot többé nem olyan alkalomnak látja, amikor kiélheti a veszélyes, elbűvölő ölési erőszakot, hanem ez a *power* ugyan szükséges, de korlátozott és szervesen beépült eleme lesz a játéknak, amely önmagában okoz örömet neki — persze nagyobb örömet akkor, ha (jól-rosszul) ő maga játszik, mint ha csak nézi.

Fordította: g.g.a.

Forrás: Publik-Forum, 1990/16

A Szerző a gyakorlati teológia professzora az aacheni egyetemen. Saját tapasztalatából ismeri a kapus félelmét a tizenegyestől: fiatal korában kapust játszott az Eggenfelden (Alsó-Bajorország) csapatában.

BIBLIA

A júniusi elmélkedéseket Halász Endre ny. plébános, a júliusiakat Gergely G. András készítette.

Június 7. — Szentháromság vasárnapja — Jn 16,12–15 — Úton a teljesség felé

A Szentírás legelső mondataiban olvashatjuk, hogy „Isten lelke lebegett a vizek felett” (Ter 1,2). De az ószövetségi olvasó ebből csak annyit érthetett, hogy Istennek is van lelke, mint az embereknek.

Az ”szövetség is beszél arról, hogy „vessző kél majd Izáj (Dávid apja) törzséből...” (Iz 11,1), és meghozza a békét; „együtt legel majd borjú és oroszlán..., sehol sem ártanak és nem pusztítanak” (Iz 11,6–9), és „maga Isten jön el, hogy szabadulást hozzon” (Iz 35,4). Várta is a zsidó nép a Messiást, de még ezek után sem tudta, ki lesz az.

Mikor pedig „betelt az idő, és elközelgett Isten országa” (Mk 1,15), 30 éves korában fellép Urunk, Jézus. Keresztelő János tanúságot tesz arról, hogy Ő az Isten Fia (Jn 1,34). Az első apostolok meggyőződnek róla, hogy „Te vagy az Isten Fia” (Jn 1,49). Urunk pedig beszél az Atyáról, önmagát a Fiúnak mondja, és beszél a Lélekről is. Állítja, hogy aki látja őt, az látja az Atyát is: „Én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem” (Jn 14,9–10). Azon pedig már sokan megbotránkoztak, hogy azt mondja Jézus, örülnünk kell amiatt, hogy ő elmegy, mert ha nem megy el, akkor a Lélek nem jön el; de ha elmegy, elküldi a Lelket, aki „elvezet a teljes igazságra” (Jn 16,7–13) — mert azt most még nem tudjuk elviselni, nem értjük meg (Jn 16,13). A Lélek ugyanis egy a Fiúval és az Atyával.

Olvasva az evangéliumot, lassan kitisztult Jézus későbbi tanítványai előtt, hogy nem három istenről beszélt a zsidók által megismert egyetlen Isten helyett. (Amikor a legműveltebb népek is sok istenben hittek, hallatlan előrelépés volt az emberiség kultúrtörténetében a zsidók egyistenhite.) Jézus a Szeretetről beszélt, noha ezt így csak János apostol fogalmazza meg egyértelműen első levelében „Szeretet az Isten”, és: „az Isten Szeretet” (4,8.16). Márpedig ahol szeretetről beszélünk, ott valami háromságról van szó: valakiről, aki szeret, valakiről, akit szeretnek, és magáról a szeretetről, amit a szerető ad a szeretettnek.

Sok mondanivalója volt Istennek számunkra a megtestesülés előtt is. Mondta is, üzente is a próféták által. Ez az üzenet sokat emelt az emberiség kultúráján. Az Úr Jézus evangéliuma, örömhíre még több információt hozott nekünk Isten világából; nemcsak létéről, hanem belső élete titkáról is. Urunk állandóan tanított, „még evésre sem volt ideje” (Mk 3,20); mégis azzal búcsúzik, hogy „még sok mondanivaló volna” (Jn 16,12). Küldi tehát a Lelket, hogy elvezessen minket „teljes igazságra”. A II. Vatikáni Zsinat is vallja, hogy az egyház földi zarándokútján „halad” a teljesség felé (Dei Verbum II,8). Hogy halálunk után „látni fogjuk arcát” — azt Isten üzeni nekünk a Szentírásból, de hogy meddig vezet minket a Lélek Isten megismerésében, haladva a teljesség felé, azt sejteni sem tudjuk.

Június 14. — Úrnapja — Lk 9,11–17 — Krisztus teste-vére

Az Úr Jézus nem csodadoktornak jött! Evangéliumának elején Márk leírja, hogy a Jézus a kafarnaumi zsinagógában meggyógyít egy beteget. Hazamenet Simon és András házában meggyógyítja Simon anyósát, mert „szólnak az érdekében”. Estére már „az egész város ott tolong” betegeivel, és Jézus nem utasíthatja vissza őket. De amikor kora reggel imádkozik egy távol eső helyen, és hozzáfutnak a tanítványok azzal, hogy „mindenki téged keres”, akkor azt válaszolja: „Tovább kell mennünk..., hogy hirdessem az igét, mert *ezért* jöttem” (Mk 1,23–28). Nem akarja becsapni a világot, mintha Isten most elkezdené a csodákat, mert belátja, hogy különben nem tódulnak hozzá az emberek.

Viszont ma azt olvassuk, hogy a kenyérszaporítás csodáját Jézus provokálja. Ő kezdeményezi. De ennek megvan az oka. János evangéliuma világosan elmondja, hogy ezután Kafarnaumban megígéri, hogy lelki kenyeret ad a világnak, ami soha ki nem fogy, s amit az apostolok bőven osztanak majd a népnek. Ezért a kenyérért „fáradozzanak” (Jn 6,27).

Az ígéret az utolsó vacsorán valósul meg, amelyről Máté, Márk, Lukács és Szent Pál (1Kor 11) tájékoztat minket.

Ímhol angyaloknak étke, vándorútunk erőssége,
édes fiak vendégsége: rút ebeknek el ne vesd!
Ősi manna ezt mutatja, ezt Izsáknak áldozatja,
bárány vére csordulatja: képben írja régen ezt.

Az utolsó vacsorán Jézus kezébe veszi a kenyeret, és apostolainak nyújtja „Testét”, a borral tel kelyhet fogva pedig a „Vérét”. Ebben a jelentős pillanatban nem lehet szó tréfálkozásról. Az apostolok pedig már többször tapasztalták Uruk átváltoztató hatalmát, amikor a vakot látóvá, a halott naimi ifjút vagy a négy napja halott Lázárt élővé tette.

Még rendkívülibb volt számukra, hogy az Úr folytatási parancsot is adott nekik. Jusztinosz filozófus, akit 165-ben keresztény hitéért lefejeztek, Első Védőiratában (Apologia I, Antonius Pius császárnak címezve, 155–156) írja az Eukharisztiáról, hogy az a „megtestesült Jézusnak teste és vére”. És amikor Jézus ezt mondta: „Ez az én testem” és „Ez az én vérem”, mindezt egyedül csak apostolaira bízta. Más fordítás szerint: „És csupán csak nekik hagyta meg” (Apol. I, LXVI,3).

Ezért a szentmise nemcsak Jézus igéjének asztala számunkra, hanem az Úr Testének és Vérének is. A szentmisében mi szólunk Istenhez és Isten szól hozzánk. Ez a szentmise kettős „cseréje” (Pius Parsch OSB).

Igazán tehát az „vesz részt” a szentmisén, aki hallgatja Jézus tanítását és a szentáldozásban is találkozik vele. Ez nem „misehallgatás”, hanem részvétel a szentmisében, ami így erőforrás a következő hétre.

Június 21. — Évközi 12. vasárnap — Lk 9,18–24 — „Sokat kell szenvednie”

Nagyon jelentős hely ez az evangéliumban, nemcsak Lukácsnál, hanem Máté és Márk leírásában is. Ez az apostolok nagy érettségije. Péter válasza minden szempontból kitűnő felelet. Nemcsak azt ismeri fel, hogy Jézus az ígért Messiás, hanem azt is, hogy Isten a Fiát küldte megváltónak, ő a megígért Szabadító (Mt 16,18–19).

Péter meg is kapja a teljes elismerést kitűnő feleletért. Megkapja a megbízást, hogy főapostol legyen. Ez a Péter-főség nem is lehet vita tárgya azok között, akik irányadónak tekintik az evangéliumot. Legfeljebb azt lehet kritika tárgyává tenni, mit „rákentek a századok”, azt viszont minden pápahű keresztény is fájlalja.

Az Úr Jézus elérkezettnek látta az időt, hogy tanítványai előtt szóba hozza a messiás-kérdést. De a téves tudatú, politikai messiást váró nép számára ez a kijelentése még elhallgatandó. Ezt mind a három evangélista tudta.

Miután az apostolok ennyire világos hitéről Péter bizonyságot tett, Jézus egy újabb titkot is szóvá tesz előttük: szenvedését. Máté és Márk határozottan állítja, hogy ezt az Úr „ettől fogva kezdte” csak oktatni nekik. Elég nagy csodálkozást, sőt felháborodást váltott ki ezzel még apostolaiból is. Ezt Mt 16,22–23 és Mk 8,33 is említi: „Távol legyen ez tőled!” ”szövetségi szemlélettel elég nehéz volt lenyelniük, hogy Isten emberi testtel jelenik meg előttük,

de hogy meg is lehet ölni, ezt el sem tudták képzelni. Az Úr Jézus nagyon határozottan utasítja rendre Pétert, és akit néhány perccel előbb egyháza főpásztorának rendelt, azt figyelmezteti, hogy sátáni munkát végez, amikor „emberi módon, és nem Isten tervei szerint gondolkodik” (Mt 16,23). Ez nagyon megrémíti az apostolokat, és amikor később az Úr még két alkalommal hasonlóképpen emlegeti nekik szenvedését és halálát, nem mernek szólni ellene, nehogy Péterhez hasonló elmarasztalásban legyen részük.

Különös dolog, hogy saját szenvedésének bejelentése után, amit csak az apostolok hallottak, később már a köréjük gyűlt sokaság előtt arról is beszél az Úr — Máté és Márk szerint —, hogy aki „utánam akar jönni... vegye fel keresztjét”. Ez ellen egyik evangélista sem jelez semmiféle tiltakozást, sem az apostolok, sem a nép részéről.

Azóta eltelt majd kétezer esztendő, és különös eltérést vehetünk észre az akkori krisztuskövetők és az Úr mai tanítványai között. Ők tiltakoztak Jézus szenvedései ellen, de a számukra kilátásba helyezett szenvedés ellen nem. Ma mi már szinte minden megrendülés nélkül vesszük tudomásul a templomainkban, lakásunkban lévő, vagy a nyakunkban hordott kereszteket. Legfeljebb kedves gyerektörténetekben halljuk, hogy sírva fakadnak, vagy megcsókolni, megsimogatni igyekeznek a keresztre feszített Üdvözítőt. Viszont annál nagyobb felháborodással tiltakozunk a saját keresztünk ellen, főképpen, ha az éppen keresztény voltunk miatt kerül a vállunkra. Pedig Jézus hiteles keresztény voltunk jeleként beszélt a kereszthordozásról!

Június 28. — Évközi 13. vasárnap — Lk 9,51–62 — „Milyen lelkület van bennetek?”

A Szentírás olvasásának elsősorban nem üdvösségtörténeti ismereteimet kell bővítenie, még csak nem is Jézus életét kell tanulmányoznom általa, hanem mindenekelőtt nekem szól. Nem túlzás azt állítani, hogy az Úr Jézus ma nekem teszi fel a kérdést: „Milyen lelkület van bennetek?”

Volt idő, amikor az emberek között a dzsungel törvénye uralkodott, mondjuk szebben: az erő. Még néhány évtizeddel ezelőtt is mint valami megkövesedett múmiát őrizték a katonatisztek a párbaj kötelező törvényét. Nem egyszer az lett a következménye, hogy az erősebb bűnös szolgáltatott „igazságot” a súlyosan kárt szenvedett sértettnek. Szó sem volt az Igazság győzelméről. Pedig ebben a korban már az „igazság” törvénye volt az elismert úr. Az igazság ma is tiszteletet érdemel. Emberhez méltó cél. Legfeljebb még azzal tettük szebbé, hogy ne az önbíráskodás döntsön, hanem független bíróság. Az igazság, pontosabban az igazságosság, hogy mindenkinek a magáét, ma is elismert hatalmasság. A mi Urunk Jézus Krisztus azonban megfosztotta trónjától, és helyébe egy még nemesebb szempontot tett és ajánlott az emberiség figyelmébe, és ez a szeretet lelkülete.

Ha Jézus szeretetparancsát olvassuk, elakad a lélegzetünk. „Szeressétek ellenségeiteket! Tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnek titeket! Imádkozzatok üldözőitekért!” Erre a III. osztályban, a hittanórán Szabó Laci bekiabál: „Majd bolond leszek!” Megmosolyogtuk. Jézus tanítványainak azonban szóba kell állniuk ezzel az isteni magatartással: „Az Emberfia nem azért jött, hogy az embereket elpusztítsa, hanem hogy megmentse” (Lk 9,56)!

Milyen lelkület van bennetek? A szeretet az élet kulcsa! Ez a problémák megoldója, az ellentétek elsimítója, a béke megteremtője.

És akkor is érdemes így élni, akkor is ez a békét teremtő, ha közben az embernek nincs hol lehajtania a fejét, ha időnként még a családi érdekeket is háttérbe kell szorítania, ha ezt nem lehet abbahagyni, ha ebből nem lehet engedni.

Itt az idő, hogy megvizsgáljuk: Él-e bennünk a szeretet lelkülete? Előttünk a kereszt: a szeretet legnagyobb jele. Ha Isten így tud szeretni minket, csetlőbotló embereket, akkor nekünk is meg kell kísérelnünk, hogy minden hibánk és embertársaink hibái ellenére szeressük egymást.

Július 5. — Évközi 14. vasárnap — Lk 10,1–12.17–20 — Hármas küldetés

Sokan úgy gondolják, hogy Jézusnak a mai evangéliumban elhangzó útmutatásai csak akkor élt, közvetlen tanítványaira vonatkoztak, és a mai kor kereszténye inek már nem mondanak semmit. Természetesen vannak benne korhoz kötött elemek (pl. a *vándor*tanítói életforma), de a lényeg változatlanul érvényes. Útmutatásai hármas küldetést, hármas feladatot állítanak követői elé: a betegek gondozását, gyógyítását, Isten Országának és a megtérésnek a hirdetését, valamint a gonosz szellemek kiűzését.

A betegek gyógyítása nemcsak rendkívüli („karizmatikus”) módon („kézrátétellel”) lehetséges (az eredeti szöveg „terápiáról” beszél!...), hanem sokféle „hétköznapi”, nem látványos, de azért hatékony módon is. A betegápolás (mennyivel magasabbrendű, mint a karizmatikus ráolvasás...), a beteglátogatás (a betegre szánt idő, a neki ajándékozott jó szó, a gyógyulás reményének fönntartása benne), megbízható orvos, hatásos gyógyszer vagy gyógymód ajánlása, segítés azoknak a családoknak, ahol súlyos beteg van: nem lebecsülendő módjai a terápiának! Primitív dolog lenne továbbá a betegségeket a testi betegségekre szűkíteni: a „lelki betegek”, a magányosok, elkeseredettek, kétségbeesettek, életüket céltalanul tengetők is gyógyítóra várnak, de nem feltétlenül szakképzett pszichiáterre, csak valakire, aki valóban jó hozzájuk...

Isten Országának és a megtérésnek a hirdetése sem a „szakemberek” (papok) kiváltásága, és nem „prédikációk” tartását jelenti, de még Isten vagy Jézus nevének örökös emlegetését sem; „Isten Országa” nem más, mint az az állapot, amikor az emberek „normálisan”, emberi módon, azaz önzetlenül élnek: együttérzően, segítőkészen, a rászorulókat támogatva, a bántásokat elviselve. Konkrét helyzetekben ezt cselekedni, ill. erre (szép szóval, jó példával) rávezetni másokat: ez „Isten Országáénak hirdetése”. A „megtérés hirdetése” sem feltétlenül abban nyilvánul meg, hogy „Térj meg!”, „Változz meg!”, hanem például abban, hogy rámutatunk arra, miért nem jó az, ha valaki a kényelem, a jólét bűvöletében él, bepereli a szomszédját vagy haragot tart, saját családján kívül másokkal nem törődik..., és megpróbálunk más, jobb életcélokat felmutatni.

A gonosz szellemek kiűzése értelmezhető úgy is: a megszállottak gyógyítása. Az ideg- és elmebetegségek klasszikus megnyilvánulásait bízzuk szakemberekre! De megmaradnak számunkra a megszállottság hétköznapi eseteinek tömegei: a pénz, a munka, a drogok (nemcsak a kokain, hanem pl. a TV vagy a videó), a teljesítmény, a siker, a szokások, a hagyomány vagy a közvélemény ördögének megszállottai! E gonosz szellemek kiűzése egyszerűen azt jelenti: rávezetjük az áldozatokat arra, hogy nem ezeknek a szenvedélyeknek a hajszolásától ember az ember, másképp is lehet harmonikusan élni, pontosabban: csak másképp lehet.

E hármas küldetésben, három feladatkörben mindenkinek magának kell megtalálnia a maga konkrét feladatait.

Július 12. — Évközi 15. vasárnap — Lk 10, 25–37 — Áldozatok, rablók és szamaritánusok — ma

Unalomig ismerjük ezt a történetet, s már csak ezért sem „érdekes” számunkra; másodszor azért nem, mert a hétköznapi életben viszonylag ritkán találkozunk útszélen fekvő sebesültekkel, rablókkal s még ritkábban szamaritánusokkal, jobbára csak a televízióból, az újságokból szerzünk tudomást róluk; harmadszor pedig azért, mert ilyen történeteket hallva mindig csak egyedi

esetekre gondolunk, következésképpen azt hisszük, a dolog „nem jellemző”. — Éppen ezért érdemes társadalmi szempontból nézni az egészet, méghozzá a mai korra alkalmazva, és megvizsgálni, kik az áldozatok, a rablók és a szamaritánusok.

Korunk áldozatai, akik összeverve, véresen, félholtan fekszenek az út szélén: az éhezők (közel egy milliárdnyian!), a nyomorgók (akik emberhez méltó lakás, ruházat, továbbá orvos, gyógyszer, alapvető biztonság nélkül tengődnek — újabb milliárdnyian), a menekültek, száműzöttek, táborlakók, az üldözött kisebbségek és egyének, a társadalom peremére szorult csoportok, a másod- vagy sokadrangú állampolgárok (hajléktalanok, alkoholisták, öregek, betegek, „elfekvő kórházak” lakói), a kizsákmányolt munkások és parasztok szintén milliárdos tömegei. Az emberiség döntő többsége ott hever véresen, félholtan... (Ha kevéssé látjuk őket, az leginkább abból fakad, hogy mi magunk a szerencsés kisebbséghez tartozunk...)

Korunk rablói: elsődlegesen a neoliberális kapitalizmus, a „szabad piacgazdaság”, közelebbről ennek elsődleges mozgatói és haszonélvezői: a nagytőkések, az óriáscégek tulajdonosai, a bankárok, a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap vezetői, továbbá a vezető politikusok, akik kiszolgálják a tőkéseket és a bankárokat, parlamenti képviselők, akik a „megfelelő” gombokat nyomogatják, azután a rendőrség és a hadsereg, amely erőszakkal érvényesíti az előbbiek akaratát; aztán azok a tudósok, akik technikailag működtetik és fejlesztik a rendszert, illetve filozófusok, írók, művészek, papok és főpapok, akik az ideológiát szolgáltatják, újságírók, rádiósok, tévések, akik megetetik a tömegekkel a maszlagot, valamint mindazok, akik anyagi előnyökért és/vagy pozíciókért kiszolgálják a kapitalista világrendszert, de (többé-kevésbé áttételesen) azok is, akik elvileg a helyeslik a kapitalista világrendszert, azaz vallják „a magántulajdon szentségét”. Mindezek és a hasonlók korunk rablógyilkosai.

Korunk szamaritánusai pedig azok, akik idejüket, erejüket, pénzüket, tehetségüket az áldozatok megmentésére, gondozására, támogatására fordítják. Kik ők konkrétan? Nehéz megmondani, mert egyrészt látványosság és feltűnősködés nélkül végzik áldozatos, hősies munkájukat, másrészt nagyon kevesen vannak, harmadrészt többnyire nem tartjuk őket normálisnak, így aztán nem is vesszük észre, hogy ők voltaképpen szamaritánusok.

A lényeg, Jézus példabeszédének csattanója: azon legyünk, hogy mi magunk „szamaritánusokká”, a bajban lévők megsegítőivé váljunk: *„Te cselekedj* így — és élni fogsz!”

Július 19. — Évközi 16. vasárnap — Lk 10,38–42 — Ne irigyeld mások szerencséjét!

Prédikáló papok, lelkigyakorlatos szónokok, „szemlélődő” szerzetesek és a „világtól” menekülő „vallásos” emberek kedvenc evangéliumi részlete Mária és Márta története, számos fantasztikus és még fantasztikusabb eszmefuttatás kiindulópontja, és nem kevesebb ideológiagyártás hivatkozási alapja.

Ha azonban lemondunk a fantázia szabad szárnyalásáról, és a szóban forgó jézusi tanítás legtömörebb változatából indulunk ki (ahogyan azt a D kódex tartalmazza), továbbá eltekintünk a konkrét helyzet ecsetelésétől (amelyet nem egy magyarázó legendának vagy legendaszerűnek minősít), akkor a következőket látjuk:

Adva van két asszony, akiket Jézus név szerint ismer (akár helyben lakók voltak, ahogy Lukács beszéli el, akár a Jézussal vándorló körhöz tartoztak, vö. Lk 8,2–3). Márta felizgatja magát, indulatba jön, mivel Mária (valamiben) a jobbik részt választotta, és azt követeli, hogy az előny vétessék el Máriától. Igazságos egyenlőséget kíván...

Jézus döntése: Ne vétessék el a másik „előnye”. Sőt. Barátilag, de nyomatékosan („Márta, Márta”) lelkére beszél az irigység kínozta Mártának, hogy ne nyugtalankodjék, és ne irigyelje „vetélytársnője” szerencséjét.

Ugyanezzel az alapproblémával és ugyanezzel a jézusi tanítással találkozunk két fontos példabeszédben is. A különböző időpontban munkába álló szőlőmunkásokról szólóban (Mt 20,1–16) a többet dolgozók ugyanígy méltatlankodnak és zúgolódnak a gazda „igazságtalansága” és az utolsó órákban beállták szerencséje miatt, hogy azok is megkapták a teljes napi bért. A „jézusi” gazda döntése: „Rossz (= irigy) szemmel nézed talán, hogy én jó vagyok?... Fogd, ami a tiéd, és menj!” — És ugyanígy dühöng apjának „igazságtalan” viselkedése miatt a „tékozló fiú” bátyja, s ugyanígy irigyli hazatért öcscsének a szerencséjét, hogy „igazságos” büntetés helyett ünnepléssel fogadják (Lk 15,25–30).

Jézus üzenete: „Isten Országa” a szabad és ingyenes ajándékozás, nem pedig a pontosan megszolgált, igazságos bérezés világa. Tehát nem Istennek, hanem az embernek kell átalakítania gondolkodásmódját, és meg kell szabadulnia követelőző „jogigényétől”.

Július 26. — Évközi 17. vasárnap — Lk 11,5–13 — Hiánycikkünk: a bizalom Istenben

A mai evangéliumban Jézus olyasmire hívja föl a figyelmünket, ami a mai világban is nagy-nagy hiánycikk, amire tehát fokozottan szükségünk lenne: az Istenbe vetett *feltétlen* gyermeki bizalomra.

Erre biztat Jézus, de nemcsak biztat, hanem érvekkel meg is alapozza biztatását.

Először egy kis példabeszéddel, egy költői kérdéssel. Tegyük föl, valamelyikőtöknek van egy barátja, elmegy hozzá éjjel, mondván, vendége érkezett, nincs otthon kenyere, segítse ki. Vajon azt fogja mondani a barátja: „Ne zavarj, családom már alszik, nem adhatok”? A válasz nyilvánvaló: *nem* fogja elutasítani, hiszen a barátja (a zsidóknál különösen nem, hiszen számukra a vendégbarátság szent dolog volt, ld. Ábrahám és a három vándor történetét). Ha tehát már a barátaink segítségében megbízhatunk, *mennyivel inkább* bízhatunk *Isten* segítségében!

Azután a családi életből vesz példát. Ha közületek valakitől kenyeret kér a fia, talán követ ad neki, s ha halat kér, talán kígyót ad? A kérdés szintén költői, a válasz nyilvánvalóan ismét *nem*. Ha tehát már a földi apákról feltételezni lehet, hogy jót adnak gyermekeiknek — bár ezek az apák Istenhez képest roszszak —, *mennyivel inkább* ad nekünk *Isten* jó dolgokat!

Ezért biztat Jézus: Kérjetek (Istentől), és ad nektek, keressetek (Istennél), és találtok, zörgessetek (Istennél), és ajtót nyit nektek.

Ellene lehet vetni: Szép, szép, de mi a bizonyítéka? Ki tapasztalja ezt? Nemigen látjuk!

Néhány dolgot azonban nem tanácsos elfelejteni: 1. Isten többnyire csak emberek révén tudja adni, amit adni akar nekünk, az embereknek viszont (többé-kevésbé) szabad akaratuk van, következésképpen meghiúsíthatják Isten tervét. Az egyházatyák például azt mondták: „Isten a szegények örökségét a gazdagok kezébe tette le”... 2. Sokszor kérünk olyat, ami nem válna a javunkra, ill. sokszor nem veszszük észre, hogy kaptunk valamit, pedig nem is kértük. 3. Sokszor csak nagyon megkésve (talán csak életünk vége felé) vesszük észre, milyen ajándékokat kaptunk Istentől, vagy azt, milyen jó, hogy Isten nem teljesítette valamely kérésünket; az sem zárható ki, hogy az esetek többségét illetően csak a túlvilágon látunk majd elég tisztán, akkor lesz megfelelő „rálátásunk” földi életünkre...

Érdemes tehát fölszítanunk magunkban az Istenbe vetett *feltétlen*, gyermeki bizalmat, akkor talán fölnyílik a szemünk..., és még azt is meg tudjuk látni, hogy az életünkben meglévő sok-sok „természetes dolog” egy szerető Isten ajándéka.

Kellogg kísérlete a szabadidő növelésére

Benjamin Hunnicutt történész éveket töltött a Kellogg vállalatnál végzett kutatómunkával. Munkások százaival beszélt, sokuk szerint a több szabadidő kreativitást és szabadságot eredményezett.

1930. december 1-én, a nagy világgazdasági válság kezdetén W.K. Kellogg felcserélte a hagyományos 3x8 órás műszakot 4x6 órásra Battle Creekben, Michigan állam egyik gabonaüzemében. Ettől kezdve — jelentette ki W.K. — zabpehely és tört búza terményei lelkiismeretesen készültek, hogy kivédjék a gazdasági pangást. Azzal érvelt, hogy egy teljes műszakot betéve, 30 %-kal több munkahely keletkezett, amire nagy szükség volt a városban.

Kellogg hatórás munkanapja azonnali sikert aratott, s felkeltette a nemzeti hírközlés és a Hoover kormány figyelmét. Az egész országból kiemelkedő üzletemberek és munkavezetők támogatták a kezdeményezést, Battle Creekből pedig közösségi vezetők és munkások csatlakoztak. Az egész világ elgondolkodott azon, hogy Kellogg kísérlete gyakorlati kivezető utat ajánlott a válságból, s annak a ténynek a fényében, hogy a munkaórák száma már egy évszázada folyamatosan csökkent, előrevetítette a jövőt.

W.K. és helyettesei hittek abban, hogy a hatórás munkanap forradalmasítja az ipart, mert a munkások életének súlypontja áttevődik a pénzszerzésről a szabadságra. Előtűnt a jóléti kapitalizmus igazi csodája: a meghosszabbított pihenés. A W.K.-hoz hasonló felvilágosult kapitalisták irányítása alatt a javak cseréje, a szolgáltatások és a szabadpiaci munka nem feltétlenül végződne esztelen fogyasztással vagy az emberek és az erőforrások vég nélküli kizsákmányolásával. Az emberek inkább felszabadulnának az egyre növekvő bérek és a rövidebb munkaidő hatására egészen a végső szabadság szintjéig, melyet a Függetlenségi Nyilatkozat ígért.

A válság évei alatt a hatórás munkanap Kellogg reményei szerint működött. Állások teremtődtek. A munkások boldogok voltak, hogy több szabadidejük van, különösen azért, mert heti bérük csak kicsit lett kevesebb. Az első évben hét órát fizettek a hatórás munkáért, de a második évben a fizetés ismét a nyolcórás munkanap névleges értékére emelkedett.

A termelékenység magas volt, új technológia bevezetésének és a Kellogg-féle munkaösztönzésnek hatására. Összefoglalva, a Kellogg-féle vezetés szabadidő formájában megosztotta a megnövekedett termelékenység hasznát a munkásokkal.

Családi és közösségi élet

Jól tudjuk, mi volt a munkások véleménye a rövidebb munkaidőről. 1932-ben az Egyesült Államok Munkaügyi Minisztériumának Női Osztálya megfigyelő csoportot küldött ki Battle Creek-be, hogy kikérdezzék Kellogg női munkásait. Az eredmény szerint a munkások 85 %-a jobban szerette a hatórás műszakot, elsősorban azért, mert több időt adott családi dolgokra, a háztartásra és pihenésre, és mert munkát adott néhány munkanélkülinek.

Kellogg női munkaerőinek nagy része a „szabadság” szót vagy rokon értelmű kifejezést használt, amikor összehasonlították a hatórás műszakot a nyolcórással.

A második leggyakrabban használt szócsoport az irányítással és birtoklással volt kapcsolatos; a nők ezeket a szavakat használták; „az én munkám”, „az én időm”, „a magamra szánt idő”, „feljogosít”. Többen elmondták, hogy az életük a kényszerű szolgaságból a szabadság és irányítás felé tolódott el.

Más interjúk és felmérések is megerősítik a Női Osztály felmérésének eredményeit.

Susan Smith* (* = álneveket használok az interjúalanyok magánéletének védelmében), a Kellogg alkalmazottak egyikének számára a munka soha nem volt központi életcél. A hatórás munkaidő lehetővé tette számára, hogy gyorsan végezzen a házi munkával, s a hátralévő időt számára igazán értelmes tevékenységgel töltse ki: olvasással, sétával, írással. Önmaga képezte magát, és szabadidejében frissen tarthatta eszét és kezét egyaránt, közössége életében is résztvett.

Sok nő tehernek tartotta az ismétlődő házi munkákat, de szerettek befőzni, kertészkedni, ami számukra a 19. századi szakmunkásságot idézte.

Josephine Isley* lelkesen mesélt arról, hogyan főzött be otthon, míg a Kellogg cégnél dolgozott. „Az egész család élvezte a munkát”. Az otthoni munka nem egyezett meg a cégnél végzettel. Természetesen a befőzés nehéz — néha a fiait is bevonta —, de gyümölcsöző tevékenység volt, mely sok fontos, nem anyagi természetű haszonnal is járt; a legfontosabb közülük, hogy a család együtt csinált valami értelmeset. „A fiaim megnyíltak, szabadon beszéltek, ilyenkor voltunk leginkább családként együtt. Ettől jobb szülőnek éreztük magunkat.”

Szembeállította ezeket az összetett tevékenységeket az ostoba pihenéssel (TV, video-játékok), mely a modern állásokkal együtt elveszi az időt a családi tevékenységektől.

George Howard* azt írta, hogy „a hatórás munkaidő lehetővé tette apámnak, hogy négy fiával lehessen abban az időszakban, amikor ez fontos volt”.

A rövidebb műszak a munkát is megváltoztatta. Roberta Babcock*: „Akkor mentem nyugdíjba, amikor eltörölték a hatórás műszakot... de a még ott dolgozó barátaimmal folytatott beszélgetések során az derült ki, hogy többékevésbé elvesztették érdeklődésüket, és nem várták a munkát, mint ahogyan mi mindannyian a hatórás munkaidőt. Utána kellemesen elfáradtunk, nem éreztük a nyolc óra utáni feszültséget. Mindenki örült a több fizetésnek, de érezték, hogy nem éri meg az állandó vitát. Mint munkások előző generációi Európában és az Egyesült Államokban, a Kellogg-nál dolgozó nők is erkölcsi tettnek látták a rövidített munkaidőt, mely azt jelképezte, hogy szívesen megosztják jó sorsukat másokkal. Azokat, akik nem támogatták a hatórás politikát, »pénzéhes disznók«-nak nevezték.”

Habár nincs összehasonlító adat férfiak részére a 30-as évekből, bizonyíték van rá, hogy támogatták a kezdeményezést. A 30-as, 40-es években lezajlott üzemi szavazások mellett, melyekben a férfiak 3/4 része a hatórás műszak mellett szavazott, a még élő férfiakkal készült interjúk is ezt bizonyítják. Akik még emlékeznek a 30-as évekre, elmondták, hogy csaknem teljes támogatásra talált az ügy az üzemben, s az ellenzőket kinézték maguk közül.

A közösségi élet megerősödött és kinyílt. Habár nincs pontos adatunk az akkori könyvtárak és szórakozóhelyek látogatottságának változásáról, ötszáz, a 30-as években Battle Creek-ben élő

emberrel készült interjú és egy 1932-es női felmérés azt mutatja, hogy megerősödtek azok a hagyományos intézmények, melyek felvirágoznak, amikor az embereknek szabadidejük van: amatőr sportklubok, bárok, egyházak, közösségi szolgálat.

A határás műszak új lehetőséget jelentett arra is, hogy a hagyományos úton csináljanak dolgokat. Felnőttek jártak iskolába, mert érdekelte őket az önfejlesztés, a művészetek vagy egy jobb állás lehetősége. Az emberek a városba mentek. Sokat beszélgettek arról a lehetőségről, hogy valami újat alkothatnának.

A háború utáni változás

1938 után a Kellogg-vezetés kedvetlenné vált a rövid műszakkal kapcsolatban, és elkezdte megvonni a támogatást. Ez részben azért történt, mert a szakszervezet minden munkásnak határás műszakot követelt; bizonyos osztályokon, ahol nagyon rugalmasan kellett az időt beosztani, addig megmaradt a nyolcórás munkaidő.

Minden munkással nőtt a kiadások összege is. A vezetés megpróbált arányos nyugdíjat, biztosítási segélyeket és más támogatásokat adni, de a szakszervezet sürgette az emeléseket.

A másik ok az volt, hogy Kellogg átadta az üzem vezetését Watson Vanderploeg-nak, egy Chicago-i bankárnak, aki nem osztotta filozófiáját a jóléti társadalomról.

Teljesítvén Franklin Roosevelt háborús intézkedését a hosszabb munkahéttel kapcsolatban, a Kellogg-üzemben a II. világháború elején visszaállították a nyolcórás műszakot. De szakszervezeti nyomásra a vezetés kelletlenül megígérte, hogy a háború befejezése után visszatérnek a határás rendszerre. A háború után a vezetés megpróbálta meggyőzni a munkásokat, hogy folytassák a nyolc órát. Bőkezű pénzbeli ösztönzések és a cég nyomásának hatására sem győzték meg a dolgozókat, akik 1945-ben és 1946-ban is 3/4 részben a határás műszakra szavaztak.

A vezetés azon volt, hogy „akik akarnak”, hosszabb ideig dolgozhatnak. Így megosztották a munkásokat. Az idősebb szakmunkások szívesen dolgoztak többet több pénzért, és kevésbe akarták megosztani munkájukat, Ez a csoport koalíciót alkotott, hogy a nyolcórás műszakra szavazzanak. A „szükségességet” nevezték abszolút és változhatatlan valóságnak, a „teljes munkaidőt” fontosnak és a „pihenést” feleslegesnek.

A munka romantizálása

Az új üzleti Kellogg-vezetés az „emberi kapcsolatok” technikáját üdvözölve megpróbálta meggyőzni a dolgozókat, hogy a munka az élet értelmeként önmaga miatt fontos. Az idősebb férfi munkások támogatták a vezetést, s a munkát ideális életcélként és szervező elvként állították be. Néhányan heroikus és mitikus magasságba emelték a „Munkát”.

A gazdasági válság és a 40-es évek alatt Kellogg alkalmazottai a bérek emelkedésével csökkenő szükségről beszéltek, arról a lehetőségről, hogy az ember „eleget” kap vagy „túl sokat”, s hogy képes megosztani a munkát.

A „szükségességről” mint nem anyagi értékről beszéltek, ilyeneket mondván: „szükségem van több pénzre, de azért jobban kell az otthon eltöltött idő”.

De az 1990-es évek után a nyolcórás dolgozók többsége már nem ezt vallotta, hanem hogy a pénz az egyetlen igazi jutalma a munkának. Rajta voltak, hogy mindig legyen elég munkájuk nyolc órára. A rövidebb műszakot kevesebb pénzért „butaságnak” és „hülyeségnek”, „elfecsérelt időnek” tartották, s „gyenge lányokhoz”, „lusta emberekhez” és „háziasszonyokhoz” illőnek, akik nem mérik fel a Munka komolyságát.

Ez a kérdés nemekre és osztályokra osztotta a munkásokat. Értékében egyre inkább nőiessé vált a pihenés. A közösség élén álló, erővel rendelkező és jó társadalmi helyzetben lévő emberek, akik értelmet és fontosságot tulajdonítottak a pihenésnek, közösségnek, családnak is, elvesztették befolyásukat.

Ha az emberi élet legfontosabb része a munkán kívül van, akkor ki irányítja? A nőknek van hagyományosan nagyobb hatalmuk otthon és a közösségben. Így az idő feletti vita a hatalomért való küzdelemmé alakult azok között, akik a munka központi szerepét vallották, s azok között, akik a kultúra más részeinek fontosságát hirdették.

A határás liberálisok

Az 1950-es, 60-as évek végén a határás osztályok közül több szavazott a nyolcórás műszakra. De a fennmaradó osztályok felzárkóztak egymáshoz s kölcsönösen védő, harcoló csoporttá váltak.

1960 után a határás dolgozók többsége nő volt. A határás liberálisok azt hitték, hogy a munka történelmi csatáját vívják a munkanélküliséggel. A helyi szakszervezet feladta ezt a harcot, s olyan politikusokat támogatott, akik nemzeti szinten ígértek több állást. De a liberálisok még mindig helyi problémaként beszéltek a munkanélküliségről; a munkanélküliek elbocsátott barátaik, szomszédaik, rokonaik voltak.

Az elsődleges ok, amiért a liberálisok dolgoztak, a szükségszerűség volt. Ennek ellenére ez a csoport továbbra is kitartott amellett, hogy egy mérsékelt életvitelhez eleget lehet keresni a rövid műszakkal is. A pénz és az idő egyensúlyáról is beszéltek, amit a munkaidő csökkentésével lehet elérni.

Ez a csoport abban is reménykedett, hogy a rövidebb munkaidő újjáéleszti az otthonokat és a közösségeket. Ha a család több időt töltene otthon az igazi munkanap felszámolásával, több energia juthatna az otthonteremtésre, a házi munka megoszlana, és az otthonteremtés jótékony része kihangsúlyozódna. Az otthon és a szomszédság fontossága nőne a gyárak, üzletek, áruházak helyett.

Az 1950-es évek végére a maradék liberálisok nemcsak vesztésre álló csatát vívtak a Kellogg-vezetéssel és az idősebb szakemberekkel, hanem a betolakodó tömegkultúrával is szembekerültek.

A 40-es, 50-es évek alatt a fogyasztás kulturális erővé növekedett az egész nemzetben. Battle Creek-ben a munkások nagyobb ellenállást tanúsítottak, mint máshol, először nem akarták feladni szabadidejüket a megélhetésért, az új dolgok vásárlásának kárpótlásáért.

De az 50-es évek után a tömegszórakoztatási eszközök, a rádió, a TV, átvették az irányítást a szabadidő felett. Passzív kultúrafogyasztás kezdte helyettesíteni a hagyományos aktív gyakorlati és kreatív kultúrát. Miért mennénk el megnézni baseball-ozó nőket, amikor televízión megnézhetjük a Detroit Lions csapatát? Miért főznénk be, mikor a befőttek készen megvehetők az áruházakban? Miért csináljunk bármit is szabadidőben, amikor megfizethetünk valakit, hogy ő csinálja?

Amint a pihenés elvesztette kulturális szerepét, kiüresedett az aktivitás a közösség és a család szempontjából, és megerősödött a fogyasztás. A munka központi szerepe újra megszilárdult, a felesleges pihenést „buta lányok” tevékenységének bélyegezték, s a fogyasztás ideológiájának nem volt többé ellenfele Battle Creek-ben.

A határás műszak vége

Ebben a környezetben, a megmaradt határás dolgozóknak kevés esélyük volt. A 60-as, 70-es évek alatti ostrom ellenére megtartották helyzetüket mindaddig, amíg a vita le nem zárult 1984 nyarán. A cég bejelentette, hogy a gabonaiparban lévő nagy versengés miatt kénytelenek „hatékonyabbá” tenni munkaerejüket. Az igazgatótanács megfenyegette a dolgozókat, hogy más városokban lévő üzemekbe helyezi át őket, ha minden határás osztály nem szavaz azonnal a nyolcórás műszakra.

Szakszervezeti nyomásra és a vállalat fenyegetésére a határás dolgozók nagy része 1984. december 11-én szavazással elfogadta a hosszabb munkaidőt.

Benjamin Hunnicutt

Jon Spayde

Lassan, mint én

A főnököm utasít engem, hogy lassuljak le! Sok koffeinrohamban látott már, ahogyan keresztülcsörtettem a folyosón. Vajon azt is tudja, hogy félóráig tudom bámulni a számítógép monitorjának bal alsó sarkát, nyakig merülve a tétlenségbe? Remélem, nem.

Az idő és én nem voltunk jóban. Talán amíg megírom ezt a cikket, tanulok valamit.

Az elhatározás, hogy egyszerűen éljünk, időigényes lehet. Újra kell hasznosítani a szemetet, a költségvetést újra alakítani, eladni az autót, kertet tervezni. De lassan élni, ezt másodpercnyi késedelem nélkül el lehet kezdeni. Mély lélegzetet vettem és (lassan) felvettem a kabátomat. A hivatal lépcsőjén lefelé menve különösen erőlködtem, hogy megszokott ugrálós vágtámat nyugodt suhanássá alakítsam, melyet a buddhista szerzetes, Thich Nhat „sétáló meditációnak” hív. Egy lépés. Még egy. Megint egy.

Pech. Örökké tartott amíg leértem a lépcsőn.

Dobolást kezdtem érezni a mellkasomban. Az én kis belső New York-i emberem volt, hadonászott és azt kiabálta: „Siess, te hülye!”

Nem vagyok New York-i — egy kis városból származom, Iowa államból. De nyolc évet töltöttem Manhattanben, ahol tökéletesítettem gyorstüzelésű beszédemet, azt a hajlamomat, hogy állandóan kifejezzem homályos aggodalmaimat, és általános, Dosztojevszkij-féle inkvizítorok üldözte viselkedésemet. Tápláltam és ápoltam ezt a türelmetlen kis krapekot. Ő pedig nem örült tervemnek.

Aznap este a vacsoraasztalnál mondtam Laurie-nek, a társamnak, hogy megpróbálok sietség nélkül enni.

„Jó ötlet” — mondta Laurie szemeit forgatva. Ugyanis egy egész cornwalli tyúkot meg tudok enni, amíg ő szétnyitja a szalvétáját.

Egy ideig lógattam a kanalamat a levesbe, levegőt vettem. Majd kínos eltökéltséggel a számhoz emeltem egy kanál paradicsomlevest. Próbáltam a leves ízét érezni, amint lecsúszott. Ütött egyet a gyomromba és hatalmas hőmpölygő éhséget okozott.

Az idő ment! Ki voltam éhezve!

Laurie reményteljes mosolya eltűnt, amint elkezdtem csevegni és növeltem kanálsebességemet. Nemsokára azon kaptam magam, hogy három harapással befaltam egy cipót. Leöblítettem egy erőteljes korttyal a mangóléből.

Néhány nappal később a munkahelyen visszajátszottam a magnón egy méltóságteljesnek tartott telefonbeszélgetést, és meghallgattam a hangomat. Olyan volt, mint egy hadaró amerikai mókusé.

Minden alkalommal, amikor megpróbáltam lassítani szokásos előcsarnoki rohanásaimon, szegycsontom mögött a kisember megfenyegetett az ujjával.

A modern világ többi része nem okozott problémát. Valójában épp a modern világ volt az, amely lelassított. A közlekedési dugók lehetővé tették, hogy kövessem Thich Nhat Hanh tanácsát: Lélegezz és fogadd el, lélegezz és fogadd el — amikor képes voltam emlékezni. E-mail üzeneteket és faxokat írtam a telefonálás helyett és ez időt hagyott arra, hogy eldöntsem, mit akarok mondani. A hangpostával minden telefonhívás választást jelentett, nem nyugtalanságot.

Az én problémám az a belső elégtelenségérzés volt, hogy az egész világon nincs annyi idő, mely elég lenne arra, amit meg kell csinálnom. Ez az érzés néha arra ösztökélt, hogy őrültként futkossak össze-vissza. Máskor homályosan fülembe súgta: „Minek?”, és semmit sem csináltam egy örökkévalóságig.

Írásbeli feladataimat halogattam, úgy láttam, mindig bezsúfolhatok egy kis lassúságot az utolsó percben, éppen mikor határidős volt a dolog.

Eközben otthon a szennyes halmozódott.

Laurie többször jelezte, hogy szeretné, ha a házimunkák felét én végezném.

Így fejem fölött egy kis fekete képregény-buborékkal kosaranként összegyűjtöttem a koszos ruhákat. Nyolc kosár lett. Soha nem fogom tudni kimosni az összes szennyest.

Aztán a fekete buborék villanykörtévé változott. Hirtelen magam előtt láttam az utat a tudatos lassúsághoz. Az út a teljes kudarc elfogadása volt.

Soha nem fogom tudni kimosni a ruhákat. Megmászhatatlan hegy volt. Amint megadtam magam, elkezdtem belerakni a gépbe a koszos alsóneműket. Semmi nem létezett a világon, kivéve engem, a fehér cuccokat, a fekete cuccokat és a félelmetes színeseket.

Az este kellemes álomként telt el. Elvégeztem a mosást. Körülbelül két nappal túlbecsültem a ráfordítandó időt.

Később, még azon a héten, dolgozószobámban kísérleteztem a tudatos lassúsággal. Olyan rendetlenség volt, mintha éppen akkor kutatta volna át a maffia. „Életem végéig csak papírokat rendezek és aktákat rendszerezek” — mondtam magamnak. De minden tiszta és rendes lett kb. 20 perc alatt.

Meglepetés! A nem kapkodó, de rendíthetetlen, élénk és vidám, tudatosan választott lassúság nem a sebesség ellentéte, hanem a gyorsaság és a tétlenség középútja — a két szélsőségé, melyekhez vonzódtam az idővel folytatott, soha véget nem érő párviadalomban. Amikor megadom magam „lehetetlenségének”, abbahagyom a mellőzését. Megjön az az érzésem, hogy van időm.

Ma reggel a főszerkesztő megkérdezte: „Hogy halad a lassításos cikk?” Ami magyarul azt jelentette: ma van a határideje.

„Körülbelül félig van készen” — hazudtam.

Lassúság előtti énem pánikba esett volna, de én egyszerűen átruháztam összes többi feladatomat, szeretett hangpostámra irányítottam a telefonhívásokat, és úgy írtam, mintha örökké írhatnék. Most, három órával később, befejeztem a cikket!

Rovatunk mindkét írását a Balaton Bulletin 1997. tavaszi-nyári számából vettük.

TARTALOM

Tanulmány
Kovács László: Vissza a katolikus eszköztárhoz? 2–6
Walbert Bühlmann: Jézus, Buddha, Krisna — és az egy Isten 7–8
Vallásközi dialógus
Raimundo Panikkar: Nagy kétség és alázat 9–11
Kis sóbábu a nagy óceánban (Interjú Felix Wilfreddel) 11–13
Rainer Hörig: Fekete lobogó a harangtornyokon 14
Fulbert Steffensky: Hozzuk vissza az élet álmait! 14–15
Gyerekeknek Moha-mese
Bibi 17–18
Egyházunk aktuális problémái
Bõjte Csaba OFM: Gyermekvárost alapítunk! 16
Winfrith Noll: Kiáltás erõs férfiért 21–22
Hans–Anton Ederer: Lélektelen boldogság 23
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 24–26
Környezetvédelem
Kellogg kísérlete a szabadidõ növelésére 27–30
Jon Spayde: Lassan, mint én 31

Zsoltár az egyházról

Boldog az az egyház, amely nem bízik vakon
saját hagyományaiban, de nem is dől be
kritikátlanul minden új divatnak.

Boldog az az egyház, amely nem csak enyhe gúnnyal
tud felelni az emberek bizonytalan keresésére,
és maga sem lesz ideges,
ha gúnyolják vagy megmosolyogják.

Boldog az az egyház, amely örömet merít
abból a hitből, hogy megmentő, felszabadító
Isten áll mögötte,
s amely meg nem szűnően kutatja,
itt és most milyen következtetéseket
kell levonni ebből a hitből.

Egy ilyen egyház az emberiesség helye
lehetne egy embertelen világban;
bizonyosságot önthetne az emberekbe,
hogy van jövő, megvalósítható a béke
és maga is modellje lehetne ennek a jövőnek.

De az az egyház, amely vonakodik attól,
hogy megkérdőjelezzék, teljesen
el fog tűnni az emberek tudatából.
Nem fog megállni, Urának, Istenének
ítélete előtt, sem az igazságosságért kiáltó
emberek előtt.

Annak az egyháznak, amely elválik a hatalomtól,
s amely folyton úton van új meg új
reális utópiák felé,
nem kell félnie attól, hogy Isten elhagyja;
de Isten igénybe vétele
a még oly jó szándékú emberi korlátoltsághoz —
olyan kísérlet, amely biztosan csődöt mond.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX/3. (49.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztõbizottság.
A szerkesztõbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelõs kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztõség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzõi honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzõje felelõs és nem feltétlenül a szerkesztõség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerzõ hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetõk, a forrás megjelölésével. A szerkesztõség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem õrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelõs vezetõ: Szilva István

ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: GARAY András
Adress: H–2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Elõfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Elõfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Elõfizetési díj 1998-ra (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális elõfizetés
a szerkesztõséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon elõfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis elõfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzik, a szerkesztük és a sokféle segítï ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztik munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX. évf. 4. szám
1998. augusztus
90,— Ft

A kamat tiltása az Ószövetségben

Az erőszak igézetében

A „nyerők” kultúrájának áldozatai

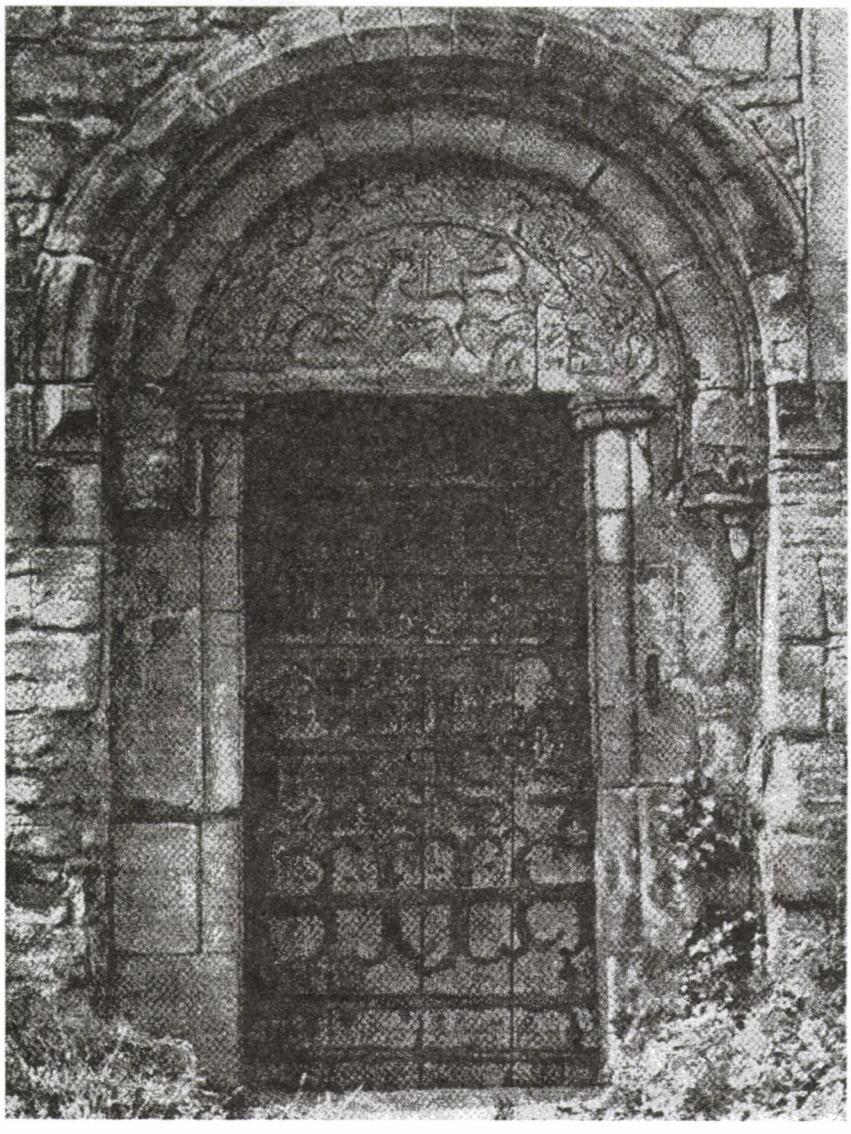
A katonai eskü és az evangélium

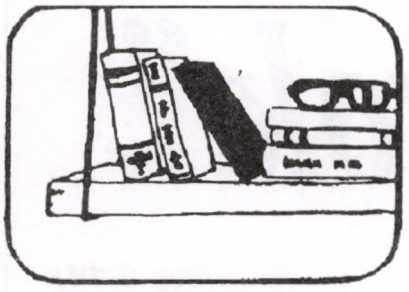
Emlékezés Martin Luther Kingre

Férfiak és nők Jézus körül

Az elváltak újraházasodásáról

A vallások ökológiai üzenete

Jürgen Kegler

A kamat tiltása a zsidó Bibliában

Elszegényedési folyamatok és ellenstratégiák Izrael történetében

Az elszegényedés megoldási modelljei

Izrael történetében mindig voltak időszakok és periódusok, amelyek során kül- vagy belpolitikai okok következtében a társadalmi konfliktusok kiéleződtek. Ezek a konfliktusok a bibliai hagyományban gyakran közvetlenül tükröződnek. Például a zsidó robotmunkások egyiptomi tartózkodásának (Kiv 1), vagy az ország Salamon halála utáni kettéválásának elbeszélésében (1Kir 12). A konfliktusok néha azonban csak közvetve tükröződnek: pl. a jogi szövegekben és prófétai ítéletekben.

A társadalmi konfliktusok sokfélék, okaik és lezajlásuk különbözőek. Ugyanabban az időszakban robbanékonyságuk is eltérő aszerint, hogy milyen társadalmi csoportokat érint, és milyen sajátos, csak a konfliktus által teremtett csoportosulásokat hoz létre. Így pl. a robot szigorodása sokkal közvetlenebbül érinti a robotmunkásokat, mint az ugyanabban az időben élő parasztokat, akik saját birtokukon gazdálkodhatnak. Ezzel szemben az az adófizetés, amellyel a zsidó király hűbéres urának, pl. az asszír vagy babiloni nagykirálynak tartozik, közvetlenebbül érinti a parasztokat, mint egyéb társadalmi csoportokat, pl. az utazó kereskedőket. Tehát mindig pontosan kell különböztetni, amikor az ember társadalmi konfliktusokat vagy folyamatokat akar megítélni. A nehézséget még csak fokozza, hogy rendkívül kevés forrással rendelkezünk Izrael és Júda államok azon 500 éves történelméről, amely Dávid és a fogság ideje között telt el. Ezek közül a legfontosabb maga a zsidó Biblia, persze azzal a nehézséggel együtt, hogy a szövegek legtöbbjét nem tudjuk pontosan datálni, illetve az időbeli elhelyezés körül zajló vita nagy idősávot ölel fel, s így csak hozzávetőleges képet alkothatunk róla.

A zsidó Biblia által áthagyományozott társadalmi konfliktusok sokaságából kiemelkednek bizonyos egészen különleges *elszegényedési folyamatok*, tehát a növekvő eladósodás kialakulása és az adósrabszolgaság különösen markáns válságjelenségei. Az elszegényedést és kezelésének stratégiáját kívánjuk először áttekinteni, mert ezek meghatározzák Izrael történetének a Biblia által kialakított képét. Ez a kép a jelenleg rendelkezésünkre álló irodalmi alakban a fogság idejének terméke. Ez azt jelenti, hogy a képet leíró szövegeket az 547 és 520 (vagy még későbbi időpontok) közötti csoportok és körök hozták mai alakjukra. De semmiképp nem jelenti ez azt, hogy a szövegek csak a fogság viszonyait tükrözik; lehetséges, hogy sokkal régibb időszakok ismeretanyaga maradt fenn bennük. Mivel a Pentateuchusz (Ter – MTörv) és az első történeti könyvek (Józsue – 2Kir) a társadalmi konfliktusokat legtöbbször főleg strukturális formájukban ábrázolják, reflektált kép alakjában tükrözik a társadalmi folyamatokat.

Az elnyomorodás első említését a Teremtés könyvében az ősatyák elbeszélésében találjuk a kánaáni éhínséggel összefüggésben: “Amikor éhínség tört ki a vidéken, Ábrahám lement Egyiptomba és ott lakott mint jövevény, mert az éhínség súlyosan ránehezedett a vidékre” (Ter 12,10). A szöveg feltételezi, hogy Egyiptomban bőven van élelem; annyi, amennyit az egyiptomiak nem is tudnak felhasználni. Az élelmiszert azonban nyilván a kereskedők nem, vagy nem elegendő mértékben, vagy nem megfizethető áron szállítják Kánaánba, így azt csak Egyiptomban lehet beszerezni. Ez azt jelenti, hogy akinek élelmiszerre van szüksége, annak végig kell menetelnie a Sínain Egyiptomba, vagyis egy időre el kell hagynia otthonát, birtokát, legelőit, és vállalnia kell menet közben a védtelenséget. Ezen kívül árura is szükségük van, amit gabonára cserélhetnek.

A Ter 26,1–11 párhuzamos hagyománya, amely Izsák vándorlását meséli el Rebekával Gerár filiszteus királyához, szintén éhínséget említ a vándorlás okaként. Mindkét elbeszélésben az ősatyáknak idegenként kell élniük a vidéken, ahova az éhínség űzi őket. A feleségeket mindkét esetben különleges veszélyeztetés éri: az, hogy az ország ura birtokba veszi őket, mert ehhez megvan a hatalma. Az elbeszélések nem közölnek részleteket az árucseréről. Világos azonban, hogy az éhség elől menekülők az élelmiszer megszerzéséhez rendelkeznek a szükséges csereáruval. Ebből következik, hogy ha elfogynak a csereeszközök, annak nyomor a vége. A tartós éhínséget csak olyan családtörzsek bírják ki, amelyek elegendő mennyiségű csereeszközzel rendelkeznek.

Hogy az éhségtől űzött kánaáni gabonakereskedők mennyire függtek a gabonakészletek fölött rendelkező (egyiptomi) hivatalnokoktól, azt hatásosan tárja elénk József elbeszélése (Ter 37–50, kül. 42,17; 44,9). Az elbeszélés politikai–gazdasági hátterét az élelmiszerellátás állami rendszere képezi, amely a gabonatöbbletek raktározásán és célzott eladásán alapult (Ter 41,48). A rendszer úgy működött, hogy felvásárolták a gabonafölöslegeket, megfelelően kialakított tárolóhelyeken raktározták, és szükség esetén ellenőrzés mellett adták el azt, főleg rossz termés esetén (Ter 41,56). Sőt úgy tűnik, hogy József elbeszélése már feltételezi a pénzgazdálkodást, mivel József testvérei *kesef*-fel, azaz ezüstdarabokkal fizettek/1/. Ez igazolja a tényt, hogy az éhezők közül csak azok juthattak gabonához, akik rendelkeztek a megfelelő anyagi eszközökkel. A különleges veszélyeztetettség abban jelentkezett, hogy a hivatalosan alkalmazott intézők és eladók nagy büntetőhatalommal rendelkeztek, amit ellenőrizetlenül alkalmazhattak: valós vagy kitalált államrendellenes cselekményekért a rabszolgaságba taszítás büntetése fenyegetett. Ezért mondja József: *“Csak az az ember legyen a szolgám, akinél a poharat megtalálták; ti azonban békében hazamehettek atyátokhoz”* (Ter 44,17). És Rúben, aki (az intrika által bűnössé lett) legfiatalabb Benjáminért kezeskedik, ezt mondja: “...azért a te szolgád szeretne itt maradni a fiú helyett, mint uramnak szolgája...” (Ter 44,33). Ez azt jelenti, hogy az úr igazságtalan vádja esetén

1 Ter 42,25–28; 44,1sk

is (József titokban rejttette ezüst kelyhét Benjámin gabonás zsákjába, és vádolta őt lopással) fenyegetett a rabszolgaság büntetése. Bizonyos értelemben ez volt a fenyegetettség legutolsó és legrosszabb foka, amit a gyenge termés, a szárazság és az ebből eredő éhínség tényleges veszélyeztetése kiválthatott. Az elnyomorodás itt a természeti bajok (rossz termés, éhínség, szárazság) — ezeket igyekeztek enyhíteni az élelmiszerrel jól ellátott területekre irányuló vándormozgalmakkal — és a tényleges hatalommal rendelkezőkkel szembeni védtelenség keverékeként állt elő.

A Ter 47,13–21 az elnyomorodás folyamatát "belpolitikai" szempontból, azaz a saját népességre való tekintettel ábrázolja szemléletesen. A szemlélet persze "felülről" jövő, hiszen amit elmond, azt József hírnevének öregbítése érdekében teszi, de ha figyelembe vesszük ezt az "ideologikus" álláspontot, a szöveg teljes mértékben olvasható a társadalmi elnyomorodás leírásaként is. Először az állami intézők ezüstért gabonát adnak el/2/; az embereknek elfogy a pénzük, noha tovább éheznek és szükségük van gabonára, arra kényszerülnek, hogy a gabonáért cserébe következőként állatállományukat adják oda/3/ — ilyen sorrendben sorolják fel a lovakat, birkákat, marhákat, szamarakat. Az elszegényedés harmadik fokozata aztán a földtulajdon eladása, a kaszálók és szántóföldek, majd az emberi munkaerő áruba bocsátása a fáraó számára szolgaként, rabszolgaként, jobbágyként/4/. Ebben a fokozatban az emberek vagyontalanokká lesznek, és az új nagybirtokosok teljes kiszolgáltatottjaivá válnak. Eljutottak az elnyomorodás legalsó fokára. A szöveg sajnos semmit sem mond arról, hogy a gabona *ára* az inflációs fejlődés következtében milyen döntő szerepet játszik az elnyomorodásban — és ezzel párhuzamosan a tartalékokkal rendelkezők profitjának növelésében. Noha a folyamatot azért mesélik el, hogy hangsúlyozzák József nagyságát és lojalitását a fáraóhoz, mégis ebben megragadhatóvá válik az ókori társadalomra jellemző elnyomorodási folyamat, amelynek kiindulópontja az ember által alig befolyásolható természeti jelenség (szárazság, rossz termés), de azt társadalmilag vezérelt mechanizmusok (az alapélelmiszerek monopolizálása) szabályozzák. Következésképp a szövegek datálásának kérdése másodrangúvá válik: ezek olyan folyamatot ábrázolnak, amely hosszú időn keresztül megfigyelhető a közel-keleti társadalmakban.

Az izraeliták egyiptomi robotmunkájának és a Kivonulásnak (Kiv 1–12) hagyományában egy jól kiformált társadalmi szükséghelyzet leírását találhatjuk meg: valamely kisebbséget bekapcsolnak a robotmunkába, s így kényszerítik őket, hogy a főúr számára munkát végezzenek. A robot enyhítésére vonatkozó követeléseket kényszerítésekkel és a robot növelésével válaszolják meg (Kiv 5)/5/. Az elbeszélés különlegességét az adja, hogy a robotmunkát olyan fogalmakkal ábrázolja, mint amilyeneket a Leviták könyve használ az adósrabszolgaság jellemzésére, tehát mondhatjuk, hogy a Kiv 1–12 elbeszélője a zsidók egyiptomi helyzetét az adósrabszolgasághoz hasonlónak látta, illetve ilyenként akarja értelmezni. Ez a hagyomány egy állami munkaerőgazdálkodási szervezet képét mutatja annak társadalmi *problémáival és kihatásaival* együtt, melynek gyökerei az uralkodó réteg profitját szolgáló hatalmi politika által kikényszerített belpolitikai elnyomásban találhatók. A szemlélet a kisebbségre gyakorolt társadalmi kihatásokra irányul. Az elbeszélő úgy érzi, hogy a kisebbséghez kötődik: ennyiben szemlélete azonos az érintettekével. *A konfliktus megoldása a különválás:* a robotot végző kisebbség elhagyja az uralmi területet, hogy másutt telepedjék le. Sor kerül a kivonulásra Egyiptomból, az exoduszra, és végigvándorolnak a Sinai félsziget pusztáján Kánaán országába. Ezt a modellt tehát az elnyomás fokozása és a társadalmi lesüllyedés ellen irányuló stratégiának, ***szeparációs (leválási) modellnek*** nevezhetjük.

Elszegényedési folyamatokról adnak hírt aztán a bírák korának hagyományai. Itt a forrás Debora éneke (Bir 5). A 6–8 versekben olvassuk: "Samgárnak, Anát fiának napjaiban, Jáel napjaiban néptelenekké váltak az utak (vagy: nem voltak többé utak; megszűntek a karavánok). Akik útra keltek, ösvényekre tértek. Megszűnt a bőkezűség, vendégbarátság, ezek nem voltak többé Izraelben, míg föl nem keltem én, Debora, egy anya Izraelben. Isten új férfiakat választ. Eltűnt az árpakenyér, pajzsokat nem lehetett látni, lándzsája sem volt negyvenezernek Izraelben"/6/

Ebben a dalban izraelita parasztok elnyomásának képét találjuk, egy kánaáni városállam (Hazor) környezetében: az utcák és országutak bizonytalanokká váltak. Az utazóknak és kereskedőknek kerülőket kellett igénybevenniük. Hasonlót akar mondani a 6. vers első fele is: az utak használhatatlanokká lettek. Úgy tűnik, a kereskedelem számára életfontosságú utcák és országutak a zsidók számára ellehetetlenültek. Hogy miért, az nyitva marad. Találgatni lehet, hogy rablótámadásokra, lefoglalásokra, zsarolásokra, vagy más erőszakoskodásokra kell-e gondolnunk. Az utak biztonsága előfeltétele az áruszállításnak és kereskedelemnek, sőt nem utolsó sorban a hírtovábbításnak. Ha mindez megbénul, annak gazdasági bajok, s ezzel éhség és betegség a következményei.

A 7. versben arról szól a panasz, hogy a zsidó társadalom egyik alapvető erkölcsi szokása és normája vált működésképtelenné: a vendégszeretet és a gyakorlati szolidaritás. Az ok árnyékban marad, lehetne arra gondolni, hogy túl nagy lett a szegénység, vagy megbénult az utazás. A 8. vers második részében felsejlik az éhség. *"Eltűnt az árpakenyér."* Sejthető, hogy a vers első fele eredetileg hasonlóról tudósított. A szöveg végső fokon a zsidók katonai legyőzöttségére utal.

Ezekben a versekben kirajzolódik az a mérhetetlen társadalmi feszültség egyfelől a kánaáni városállam fölényben lévő katonai technológiája (uralma a kereskedelemben: ellenőrzése alatt tartotta az országutakat és kereskedelmi útvonalakat), másfelől a nyitott, megerősítetlen majorságokban letelepült védtelen zsidó parasztok között.

Ha azt kérdezzük, miképp oldották meg tartósan ezt a konfliktust, a válasz: erőszakkal. *Ennek a társadalmi konfliktusnak a megoldása fegyveres erőszak alkalmazásával, katonai eszközökkel történt.* A zsidó parasztok rövidtávú szövetségre lépnek, és megszervezik a fegyveres felkelést. Ez sikerrel jár, mivel Sisera, az ellenséges csapatok parancsnoka, Hazor kánaáni városállam haderejének vezénylő hadvezére halálát leli egy asszony, Jael keze által (26. vers, vö. 4,21). Ennek következtében ez a konfliktus a lázadók számára kedvező véget ér. A hagyomány hallgat arról, hogy hogyan fejlődött tovább ez a társadalmi konfliktus, hogy ennek következtében jobb életfeltételekhez jutottak-e a zsidó parasztok csoportjai. Annyit rögzít csupán, hogy a fegyveres ellenállás, mint az elszegényedés elleni tiltakozásnak egy formája, sikeres volt. A konflik-

2 Ter 47,14

3 Ter 47,16

4 A pontos osztályozás nehéz, mivel a szöveg emberek eladásáról beszél (19. v.), akik azután "badim"-má lesznek, ami szolgát és rabszolgát is jelenthet.

5 A részletekhez lásd: J. Kegler, Arbeitsorganisation und Arbeitskampfformen im Alten Testament, in: Mitarbeiter der Schöpfung. Bibel und Arbeitswelt, hg. von L. Schottroff und W. Schottroff, München 1983, 51–71.

6 A fordítás indoklásához: J. Kegler, Debora — Erwägungen zur politischen Funktion einer Frau in einer patriarchalischen Gesellschaft, in: Traditionen der Befreiung. Sozialgeschichtliche Bibelauslegungen. Band 2: Frauen in der Bibel, hg. von W. Schottroff und W. Stegemann, München–Gelnhausen/Berlin/Stein 1980, 37–59.

tusmegoldásnak ezt a formáját ***lázadási modellnek*** nevezhetjük.

Az elszegényedés, illetve az eladósodás problémája megoldásának további modelljét találhatjuk a királyság korának elején. 1Sám 22,1–2-ben a következőket olvassuk: *"Dávid továbbment, és Adullam barlangjába menekült. Ennek hírét vették testvérei és egész családja, lementek és csatlakoztak hozzá. És azok is mind köré gyűltek, akik szorongatott helyzetben voltak[7], akik eladósodtak, vagy akik elégedetlenkedtek, és ő a vezérük lett. Mintegy 400 ember tartott vele."*

Ebből a szövegből egy *eladósodási szituáció* válik világossá. Talán elszegényedett hivatalnokok vagy eladósodott városlakók gyűltek Dávid, a későbbi király köré, aki akkoriban nem volt más, mint mindenre elszánt kalandorok bandájának vezetője. Embereknek ez a csoportja a maga egyéni (és persze ugyanakkor objektív) kétségbeesett problémájának megoldását abban látja, hogy bandákat alakítva rablóhadjáratokra vonul, és a szerzett zsákmányból él meg. Hogyan néztek ki ezek a rablóhadjáratok, azt elmondja az 1Sám 27,8–11. A megtámadottak teljes kiirtása, minden jószág elhurcolása, beleértve a tárgyi értékeket, állatokat, évi termést. Dávid, mint vezér, a zsákmány jelentős részét kapta, amit arra használt fel, hogy a Hebronban és körülötte élő júdeaiakat ajándékokkal a maga oldalára térítse, és ezzel megvesse későbbi uralmának alapját. Ezt a magam részéről az elszegényedési folyamatok ***bűnügyi megoldásának*** nevezem, ami máig terjedően szinte minden társadalomban nem csekély szerepet játszik. Ha ezt az eljárást értékeljük, látható, hogy társadalmilag a legigazságtalanabb. Úgyanis kizárólag erőszakon alapszik. És az erőszakot alkalmazó csoport csak magának gyűjt vagyont és birtokot, anélkül, hogy a legcsekélyebb részt vállalná a megtermeléséért végzett munkából. Ez meg nem szolgált javak puszta elrablása.

A Júda/Izrael királyságának korából származó hagyományok rengeteg szociális konfliktust mutatnak be. Itt elsőként kell megemlíteni annak a robotmunka rendszernek a kiépülését Dávid és Salamon alatt, amelynek kizsákmányoló jellege egyrészt a zsidók egyiptomi nyomorának elbeszélésében tükröződik. Másrészt megmutatkozik abban, hogy Salamon halála után a tíz északi törzs — amelyeknek férfiait különösen sújtotta a robotmunka terhe, és e törzsek tagjainak kellett a királyi udvar ellátásának gondját viselniök — egy felkelés révén ebből az uralomból kivált, önállósították magukat, és megalakították saját államukat (1Kir 12). Itt megint a szeparációs modellre bukkanunk a konfliktusok megoldása terén. Persze ez most nem emigráció segítségével működik, amint azt a kivonulási hagyományban láttuk, hanem kisebb területeknek a nagybirodalomról történő leválása révén, az eddigivel szemben álló önálló állami szervezet létrehozása által. A nagy állam felbomlasztásától és a saját állam megalapításától a gazdaságilag leghátrányosabb helyzetűek és legelnyomottabbak azt remélik, hogy gazdasági helyzetük és társadalmi állásuk érezhetően javulni fog./8/

De a különválás révén létrejött Izrael államban is élesednek a szociális feszültségek. A 9. század idejéből áthagyományozott Illés–Elizeus szövegek közvetett információkat szolgáltatnak az északi birodalom szociális problémáiról. Az országban mindenekelőtt az Illés-tanítvány Elizeusnak volt fő tevékenységi területe a szegények gondozása. "A prófétatanítványok (akiket Elizeus maga köré gyűjtött) asszonyai közül az egyik hangosan megszólította Elizeust ezekkel a szavakkal: Férjem, a te szolgád meghalt. Tudod, hogy szolgád az Úr (Jahve) tisztelője volt, s most jön a hitelező, hogy elvigye a két fiamat rabszolgának."/9/ Elizeus csodát tesz. Megszaporítja az özvegy olaját, aki az eladott olaj árából kiválthatja fiait (2Kir 4,7). Itt ragadhatjuk meg első alkalommal az adósrabszolgaság problémáját. Az adósrabszolgasághoz vezető elszegényedés oka a családapa halála. Így a családban hiányzik az ütőképes munkaerő, amely biztosíthatná annak fennmaradását. Mivel semmiféle szociális biztosíték sem létezik halál esetére, a hitelező ahhoz az egyetlen dologhoz ragaszkodik, amije még van a családnak: a gyerekek munkaerejéhez. A hitelező adósrabszolgaként viszi el a gyerekeket követelése fejében.

A 8. századi királyok korában a lakosság nagy részének (túlnyomórészt a mezőgazdaságból élőknek) anyagi terhei a szociális feszültségek és konfliktusok kiéleződéséhez vezettek. Ennek okai sokfélék, a sok háború következményeitől az Asszír nagyhatalomnak fizetendő adóig terjednek. E kor szociális konfliktusainak forrásai a 8. század prófétai irodalmában találhatók, noha a végleges megfogalmazás későbbi korból származik. A szociális problémákat közvetett úton mégis jól nyomon lehet követni. Itt, mint korábban is, alapvető jelentőségűek H.W. Wolff megállapításai a II. Jeroboám alatt kifejlődött úgynevezett korai kapitalizmussal kapcsolatban, amit Ámosz próféta élesen kritizált./10/ A prófétai kritika számos értékes információt szolgáltat, amelyek lehetővé teszik a szociális folyamatok utólagos megrajzolását: "Jeroboám kezdeti idejének háborús sikerei után lépett fel az a gazdasági fellendülés, amit előrejelez sok Ámosz-szöveg. A kereskedés mindenütt felélénkül (8,5a), a forgalom nemzetközivé válik (3,9). Csalás növeli a nyereségeket (8,5b). Virágzik az építő tevékenység (3,15). Több és szilárdabb ház épül Izraelben, mint korábban bármikor (3,15b; 5,11; 6,8), belső berendezésük pompás (3.10.12b. 15b; 6.4a). A szőlőművelést és állattenyésztést magas igények elvárásai szerint művelik (5,11b; 6,4b), mivel mámoros ünnepségek élvezetigényét akarják kielégíteni (4,1; 6,4.6). Új zene alakul ki (6,5). Terjed az erkölcstelenség (2,7b). A kultusz részt vesz a gazdasági virágzásban; növekszik az áldozati adományok értéke (4,4f; 5,21f); az ünnepnapok felvonulásait ringatózó énekkel és hangszeres zenével kísérik (5,23). E fejlődésnek másik oldala a szociális összeroppanás. A gazdagok gazdagabbak, a szegények szegényebbek lesznek. Az óizraeli földjogot a kánaáni gyakorlat túlszárnyalja. Az adósrabszolgaság súlyos formákat ölt (2,6; 8,6). A társadalom gyengébbjeit kizsákmányolják (2,7a; 4,1; 8,4). Jogaikat a tanúk megfélemlítésével és a bírók megvesztegetésével elrabolják tőlük (2,7ab; 5,10.12)."/11/

A megoldás, amit a próféta lát, a magatartás megváltoztatása. Vádjaival és vészjelzéseivel változást akar elérni a kizsákmányolási mechanizmusokban azzal, hogy rámutat a felsőbb réteg felelősségére, és megvádolja őket. Eközben Istent a szegények oldalán látja: Ő az a végső menedék, aki szolidáris módon fellép az elnyomottak mellett. A próféta, miközben Istent a szegények segítségére hívja, összetöri a nyilvános vallás legitimációs mechanizmusait, amelyekkel Istent a status quo fenntartásának eszközévé teszik. Ennyiben a társadalom és a kultusz kritikája kéz a kézben járnak: ugyanazon folyamat két oldalát alkotják. A szociális konfliktusok megoldási ***modellje*** itt az, hogy ***okozóját etikai–vallási szempontból felelőssé teszik.***

Az eladósodás problémája

A déli birodalom babiloniak által történt lerombolása utáni korra, és magára a fogság idejére kiváló forrásmű Nehémiás könyve, főleg annak 5. fejezete.

7 A masoq héber szót az Mtörv 28,53.55.57; Jer 19,9 az ellenség által alkalmazott fizikai fenyegetettség állapotának ábrázolására használta.

8 A konfliktusmegoldásnak ezt a módszerét alkalmazzák láthatóan az egykori Szovjetúnió területén zajló leválási mozgalmakban.

9 2Kir 4,1.

10 Wolff, Dodekapropheton 2. Joel und Amos, BK.AT XIV/2, Neunkirchen–Vluyn 1985, 105–106.

11 Wolff, i.h.; vö. továbbá J. Kegler, Prophetischer Widerstand; in: Volker Eid (kiad.) Prophetie und Widerstand. (Theologie zur Zeit, kiad. P. Eicher t.k.) 5. kötet, Düsseldorf 1989, 90–141.

"A nép és az asszonyok hangos panaszra fakadtak zsidó testvéreik ellen. Némelyek ezt mondták: 'Zálogba kell adnunk fiainkat és lányainkat, hogy gabonát szerezhessünk, ehessünk és életben maradjunk.' Mások így szóltak: 'Mezeinket, szőlőinket, házainkat kell elzálogosítani, hogy gabonához jussunk az éhínség idején'. Voltak, akik így beszéltek: 'Kölcsönt kell vennünk földjeinkre és szőleinkre, hogy megfizethessük a királynak az adót. Pedig mi is ugyanolyan húsból valók vagyunk, mint testvéreink, s gyermekeink is olyanok, mint az ő gyermekeik. El kell adnunk fiainkat és lányainkat rabszolgának. Lányaink közül némelyeket már eladtunk! Nem tehetünk ellene semmit, hiszen földjeink és szőleink már másoké lettek."

Itt rendkívüli pontossággal ismerhető fel az adósrabszolgasághoz vezető út. Az országban uralkodó éhínség oda vezet, hogy az emberek gabonavásárlásra kényszerülnek. Az eladók a fizetséget természetben kérik: szántóban, szőlőben, házban. Ha a vásárlóknak nincs semmijük, saját gyermekeiket adják el adósrabszolgaként a gabonakereskedőnek./12/ Ebben a helyzetben az eladósodás megakadályozhatatlan folyamat, s azzal jár, hogy az adósság növekszik./13/ Mert azt a gabonát, amit megvásárolnak — mint Amosztól tudjuk, ínséges időkben inflációs árakon —, elfogyasztják. Hogy vetőmagot vásárolhassanak, újra el kell adósodniuk. És aratáskor a hitelező követeli a részét, ami feltehetőleg abban a mértékben növekszik, ahogy a hitelező lelkiismeretlensége ki tudja használni a szükséghelyzetet. Gyenge aratás esetén ez kényszerítő módon arra vezet, hogy a kisparaszt ismételten kölcsönre vesz vetőmagot. A kollektív ínség és a vagyoni kiváltságok azt eredményezik, hogy egy kis csoport sokak ínségének árán gazdagodik. Az eladósodás másik oka a királynak fizetendő adó. Ez nyilvánvalóan olyan magas, hogy sok földbirtokos jelzálogot kényszerül felvenni az adó megfizetéséhez. Itt ragadható meg, hogy a perzsa adórendszer is egyik tényezője volt az elnyomorodásnak.

Nehémiás könyve összességében Nehémiás nagy önigazoló irata a szociális reformok végrehajtása tárgyában. Ő, a perzsa helytartó, mélyreható társadalmi reformokat vezet be, amelyek belenyúlnak az idáig privilegizáltak birtokviszonyaiba. Hogy emiatt igazolja magát, hosszasan ábrázolja, mi mindent tett Jeruzsálem ujjáépítéséért — tizenkét fejezet tudósít a fal építéséről, és csak utána mutatja be a mélyreható szociális reformokat. Csak a falépítéssel kapcsolatos rendszabályok révén kapja meg Nehémiás azt a tekintélyt, amely lehetővé teszi, hogy döntő társadalmi reformokat vezessen be. A jeruzsálemi falépítés révén válik a zsidók őszinte barátjává. És ezáltal elfogadott tekintéllyé. Nehémiás ezzel a tekintéllyel kívánja az uralkodó és birtokos réteg képviselőitől, hogy engedjék el az adósságokat/14/: "Magam is, testvéreim és embereim is adtunk nekik pénzt és gabonát, s most elengedjük nekik ezt a tartozást. Adjátok nekik vissza késedelem nélkül földjüket, szőlőjüket, olajfasukat és házukat. Engedjétek el [illegible]ik, amivel pénzben, gabonában, borban és olajban tartoznak nektek, amit kölcsön adtatok nekik."/15/ Az a probléma ezzel a rendelkezéssel, hogy nem mond semmit a rabszolgák szabadon engedéséről. Nehémiás megköveteli a pénzben, gabonában és más természeti javakban jelentkező tartozások elengedését, valamint a földek visszaadását (mint egy jóbel-évben, vagy smitta-évben): de hogy ezzel össze van-e kötve a szabadon engedés is, azt a szöveg nyitva hagyja. A szociális konfliktus megoldásának ***modellje itt az adósság elengedése.***

Legalábbis ami az akkori irodalmi formát illeti, az elengedés évének a Leviták könyvében közölt meghatározásai ugyanerre a korra vonatkoznak. A fogság idejében papi körökben utat tört magának a felismerés, hogy szükség van valamilyen ellenstratégiára az elnyomorodás ellen, olyannyira, hogy ezt felvették a jóbel-év törvénytételei közé. Az elengedés évét, amit jóbelévnek is neveznek/16/, minden 50. évben (7x7 + 1 év) kell kikiáltani. Az elengedés évének célját így fogalmazzák meg: "mindenki kapja vissza birtokát, mindenki térjen vissza családjához" (Lev 25,10). Itt tehát az eredeti birtokhelyzet visszaállításáról, valamint az adósrabszolgaságból történő felszabadításról van szó. Ennek teológiai előtétele így hangzik: a föld Jahve tulajdona; minden egyén tulajdonképpen jövevény és eltartott Isten földjén (Lev 25,23).

A Lev 25,25–43 az elszegényedésnek különböző fokozatait mutatja be. Az elszegényedés minden formáját azonosan hangzó formulával vezeti be: "Ha testvéred szűkös helyzetbe jut" (25.35.39. vers). Az első formát így jellemzi: valakinek valamit el kell adnia birtokából. Ebben az esetben a klánnak, vagy a nagycsaládnak szolidárisnak kell lennie, a rokonok kötelessége, hogy kiváltsák, amit a "testvér" eladott. Ha nincs olyan, aki kiváltsa, akkor a visszavásárlás joga először az eladót illeti. A visszavásárlási ár ahhoz igazodik, hogy az eladott birtok mennyi ideig használható az elengedés évéig, és mennyi ideig használták idáig. Ha azonban a birtokos nem képes visszaváltani tulajdonát, a használat joga a vásárlóé a következő jóbel-évig. Az elengedés évében aztán visszaszáll az eredeti tulajdonosra.

Az elszegényedés másik formája abban áll, hogy valaki teljesen vagyontalanná válik, s így az élete forog kockán (35. vers skk): "Ha veled élő testvéred nyomorba jut és nincs biztosítva a megélhetése nálad, akkor segítsd úgy, mint az idegent és a vendéget, s maradjon veled. Ne vond meg tőle a munkát, ne végy tőle kamatot, hanem féld Istenedet, hogy testvéred eléldegélhessen melletted. Ne kölcsönözz neki pénzt azért, hogy hasznot húzz belőle, sem pedig ételt, hogy kamatostul kapd vissza. Én vagyok az Úr, a ti Istenetek, aki kihoztalak benneteket Egyiptomból, hogy nektek adjam Kánaán földjét, és Istenetek legyek."

A kamat tiltása itt két fogalommal függ össze, amelyek az indoklás tekintetében alapvető jelentőségűek: az élet fogalmával és "Isten exodusz-tette" fogalmával. Ismét egy elszegényedési folyamat leírására kerül sor. Ha egy testvér szükséget szenved, és nem tud megmaradni egy tehetősebb paraszt mellett, akkor ennek úgy kell bánnia vele — s itt említésre kerülnek a gazdagabbak, a birtokos szomszédok vagy hozzátartozók —, hogy élni, helyesebben kifejezve túlélni tudjon. Ugyanez vonatkozik az idegenre, a ger-re, és a vendégre, a mosab-ra. Miképp kell ezt "tartani", azt a 36. vers mondja meg pontosan. Nem szabad tőle kamatot (nesek), sem ráadást (tarbit) venni, inkább az Istent kell félni, hogy a testvér a birtokos mellett élhessen. A túlélésről van szó, talán egyfajta méltóságban, a létminimumot meghaladó szinten élésről is van szó, talán ezt jelzi a kapcsolat az idegennel, a vendéggel. A 37. vers konkrétumot is mond. Ha pénzt/ezüstöt ad az elszegényedettnek, ne számítson fel kamatot, ha élelmiszert ad, ne számítson felárat, vagyis a vers a kamatot a pénzkölcsönre, a felárat a természetbeni cikkekre vonatkoztatja. Azaz a kamat és felár tiltása azt szolgálja, hogy ne fokozódjék az elszegényedés. Csak azt szabad visszakövetelni, ami

12 Neh 5 itt eltér a Gen 47-től: a földeladást és a rabszolgaként eladást két különböző jogi cselekményként értékeli. A saját test eladása elé lép a saját gyermek eladása.

13 Ezt a gazdasági folyamatot egyébként Indiában még ma is nyomon lehet követni. India olyan ország, ahol az adósrabszolgaság még korunkban is fennáll.

14 A következőket nevezi meg: horim, itt a szabadokról, az előkelőkről van szó, anélkül, hogy pontosabban meg lehetne határozni, melyik rétegről beszél, és ganim, azaz elöljárók; a szó helytartót is jelenthet.

15 Neh 5,10–11.

16 A fogalom a jóbel=kos főnévből származik, mivel ennek az évnek kezdetét kosszarv kürtök megfúvásával jelzik.

azonos a kölcsön mértékével. Ezt Isten exodusz-tettével indokolják. Ennek értelme: az emberek egymás közötti szociális, segítő viselkedését azzal indokolják, hogy Isten is segítő módon bánik népével (őskép–képmás).

Végül az elszegényedés harmadik formája, ha valakit adósrabszolgának adnak el (39–43. vers). Itt azt kívánják meg a jómódútól, hogy napszámosként, illetve zsellérként kezelje azt, aki rabszolgaként adja el magát neki, és tegye szabaddá az elengedés évében. Persze ez azt jelenti, hogy munkájáért bért kell fizetni neki, és nem szabad verni. Családja és maga vissza kell, hogy kapja szabadságát az elengedés évében. ***Az elengedés évének modellje*** ily módon kétszeres ellenstratégiát jelent az elszegényedéssel szemben. 50 év után vissza kell állniok a régi birtokviszonyoknak, és végét kell szakítani az adósrabszolgaságnak. Hogy az elengedés évének rendelkezései között a kamat általános tiltása az elszegényedés eseténél szerepel, sőt annak középpontjában foglal helyet, jól mutatja, hogy ezt az elengedés évéhez hasonlóan az elszegényedési folyamat elleni eszköznek tekintették, és annak is kell tekinteni.

A kamat tiltása a jogi rendelkezésekben mint az elszegényedés ellenstratégiája

Ezzel megalapozható az a tétel, hogy a zsidó–izraelita társadalomban a kamat bibliai tiltását az elszegényedési folyamatok ellenstratégiájának gondolták. Ezt igazolja a régebbi jogi gyűjtemények anyaga is, mindenekelőtt a Szövetség könyve (Kiv 20,22–23.33). A Szövetség könyve, amelynek keltezése vitatott, jelenti az első kísérletet arra, hogy törvényes rendelkezésekkel gyakoroljanak befolyást az elszegényedési folyamatokra. Ezek legfontosabbjainak egyike a kamat tiltása.

Kiv 22,24: "Ha a népemből való szegénynek, aki közötted él, pénzt kölcsönzöl, ne viselkedj vele szemben uzsorás módjára. Ne követelj tőle kamatot."/17/

Gondosan figyelni kell: itt párhuzamos fogalmakként jelenik meg a kamatszedés és az uzsora. Akit a szöveg megszólít, az a vagyonos, teljes jogú polgár. Szemben áll vele a "mellette lévő" szegény. Ettől a szegénytől semmilyen kamatot nem szabad megkívánni. Csak annyit szabad visszakövetelni, amennyi a kölcsön összege volt. Ebből világos, hogy a Szövetség könyvében rögzített jog élesen látja, hogy a kamatszedés az egyik oka az elszegényedés folyamatának. A kamat tiltásának segítségével védőfunkciót akarnak kiépíteni. Az adósnak csak a tőkét, illetve a természetbeni juttatásokat kell visszaadnia, annyit, amennyit kapott; de nem kell többletértéket biztosítania a hitelezőnek.

A kamat tiltását felveszik a Másodtörvény előírásai közé. Itt azonban jelentkezik egy korlátozás, amely lehet, hogy a papi és másodtörvényi szándékok következménye. A kamat tiltását érvényesnek tekintik saját népük vonatkozásában, feloldják azonban a nemzsidókkal szemben: "Testvérednek ne adj kamatra sem pénzt, sem élelmet, sem egyebet, amit kamatra szoktak kölcsönözni. Az idegentől kérhetsz kamatot, de testvéredtől ne fogadj el kamatot, s az Úr, a te Istened megáldja kezed minden munkáját azon a földön, amelyre bevonulsz, hogy birtokodba vedd" (MTörv 23,20–21).

Ebben a Másodtörvény teológiájának fokozottan nemzeti–vallási jellegzetessége tükröződik. Itt nem kell feltétlenül a Lev 25 és MTörv 23 időbeli egymásutániságából kiindulni; lehet, hogy különböző csoportok különböző koncepcióiról van szó.

A kamat tiltása egyéb társadalmi törvények sorához tartozik, melyek közül meg kell említeni még egy teológiailag különleges jelentőségűt:

"Ha embertársad köntösét zálogba veszed, napszálltakor add vissza neki. Ez az egyetlen takarója, amelybe burkolja testét. Különben mi alatt hálna? Ha hozzám kiált, meghallgatom, mert irgalmas vagyok" (Kiv 22,25.26).

Jahve itt a szegények iránti szolidaritását fejezi ki a jog nyelvén. Mint a próféták szövegeiben, Ő őrzi a társadalmi igazságosságot, és az emberiességet a szegények iránt. Ha tehát kudarcot vallanak a szolidaritás társadalmi és emberek közötti formái, akkor a szegény bizonyos lehet, hogy Isten meghallja az őt ért társadalmi igazságtalanságot.

A zálogba vétel kapcsán a hatalmi visszaélés terén szerzett tapasztalatok alapján a Másodtörvény azt is szabályozza, mi legyen az eljárás, ha a tartozás kiegyenlítése során zálogba vételre kerül sor: a hitelező nem léphet be a kölcsönt felvevő házába, és ha szegény az adós, a zálogot éjszakára nem tarthatja meg:

"Ha kölcsönt adsz embertársadnak, ne lépd át küszöbét, hogy zálogot végy tőle. Állj meg kint, s akinek kölcsönt adsz, az hozza ki neked a zálogot. Ha szegény, ne térj nyugovóra zálogával. Napnyugtakor vidd neki vissza a zálogot, hogy köntösében fekhessen le és áldjon téged. Ez igaz tettnek számít majd az Úr, a te Istened színe előtt" (MTörv 24,10–13).

Természetesen szóba kerülnek itt zálogként a mindennapi élet tárgyai: kabátok, takarók, ruhadarabok, kézimalmok, szerszámok, stb... Sőt, a Másodtörvény azt is megköveteli, hogy az itt smitta elnevezésű/18/, 7. évben keletkezett adósságokat ne hajtsák be. Hogy ezt szintén az elszegényedés elleni eszköznek tekintették, az a 4. versből látható. S hogy ez ugyanakkor nehezen érvényesíthető parancs volt, azt a következő versek mutatják. Következik ez abból a háttérjelenségből, hogy a 7. év közeledtével a vagyonosok vonakodtak pénzt vagy élelmiszert kölcsönözni, mivel féltek, hogy azt le kell írniuk. Épp ezért társadalmi kötelezettségük és felelősségük fokozott volt. Arra hívták fel őket, hogy "ne keményítsd meg szívedet", valamint "ügyelj, nehogy gonosz gondolat támadjon szívedben, hogy közelít a hetedik esztendő", és ezért megtagadják a kölcsönt. Épp ellenkezőleg, legyenek jó szívvel adakozók, ezért kapják meg Jahve áldását (MTörv 15,7.9.10).

Hogy a kamat tiltása nem állt vitán felül, azt a népi bölcsesség is mutatja: "Aki kamattal és uzsorával gyarapítja vagyonát, olyannak gyűjt, aki megkönyörül a szegényen" (Péld 28,8). A látásmód a vagyonosé, s a kamatszedés nyereségét itt olyan vagyongyarapításnak tekintik, amely a szegények javára válik, mert a nyereségből valamennyit le lehet adni nekik. Más szóval a vagyonosok azzal igazolják birtoklásukat, hogy így érvelnek: értéktöbbletünk végül is a szegények javára válik. Jószerivel ez a bibliai magja az úgynevezett szociális piacgazdaság ideológiájának. Ennek gyökere tehát a vagyonos polgári rétegek "bölcsessége", amely az önzés és a felelősség keverékéből táplálkozik, és nem a papi és másodtörvényi körök teológiailag megalapozott felelősségetikájából. Ez a "fenti", a vagyonos ember nézőpontja, és nem a "lenti", az érintett emberé.

Fordította: Hampel Károly

Forrás: M. Crüsemann und W. Schrotthoff (Hrsg.), Schuld und Schulden. Biblische Traditionen in gegenwärtigen Konflikten (Adósság és adóslét. Bibliai hagyományok a jelenkori konfliktusokban.), Kaiser Tb., München, 1992. 17–33.o. (Publik-Forum Materialmappe 3)

A szerző teológiai doktor, és plébánosként működik.

17 A szöveg itt a következő fogalmakat használja: הול II hif. = kölcsönözni (a hitelező szempontjából tekintve), és נשׁך II (נשׁך I) = kölcsönözni — ugyancsak a kölcsönt adó szempontjából tekintve — ebből aktiv participium = hitelező, hivatásos pénzkölcsönző és uzsorás.

18 A חנם = adósságot elengedni igéből.

Georg Baudler

Ősidők óta az erőszak igézetében

Tíz tétel arról, miért bűvöli el az embert az erőszak

1. A háború, a vadászat, az erőszak és az ölés általában a férfiak dolga. A háborúk és hódítások formálta emberi történelmet túlnyomórészt férfiak csinálják és határozzák meg.

Ez a megállapítás nemcsak a történetileg kutatható történelem néhány ezer évére érvényes. Amint a megsebesített vadállatok ábrázolása mutatja az ókőkorszaki kultikus barlangokban (pl. Lascaux és Altamira), és amint koponyaleletek kézenfekvővé teszik (pl. Monte Circeo), éppen a korai emberek életét is az ölés, a vadászat, az emberáldozatok formálták. Az emberi élet (és a női élet is) évmilliók óta a férfiak ölési hatalmának igézete alatt áll. A viszonylag békés matriarchális kultúrák (pl. Máltán, Krétán vagy a korai Indus-völgyben) inkább csak az ember letelepedéséhez kötődő, korlátozott tér-időbeli megszakításai voltak ennek az ősemberi erőszakbűvöletnek. Csak a történelem (Jaspers által) „tengelykorszaknak” nevezett szakaszában (pl. a buddhizmusban, a taoizmusban vagy a „szenvedő istenszolga” szimbolikus alakjában) kérdőjelezik meg alapvetően az ölési erőszak numinózus-isteni jellegét.

2. Törzstörténeti szempontból az evolúcióban rejlenek a férfiak erőszakos viselkedésének gyökerei. 180-190 millió éve zajlik azoknak a hím emlős állatoknak a pozitív kiválogatódása, amelyek a rivalizáló harcokban jobban érvényesülnek. Az emlős állatok világában a hímek viselkedését a riválisok harca, a nőstények viselkedését az ivadékgondozás határozza meg.

A férfi, ill. női magatartás ezen előzetes evolutív meghatározottságait sokszorosan megállapították és bizonyították már. Azt viszont vitatják, hogy milyen erősen határozzák meg ezek az előzetes beidegződések az emberi magatartást. Mindazonáltal ma a femininizmuskutatás is elismeri, hogy a szükséges kulturális átformálás alapjaként és anyagaként komolyan kell venni őket.

3. A természetben az ölési gátlás kialakulása megakadályozza, hogy a hímek elpusztítsák egymást a rivalisharcok során, és így kipusztuljanak a fajok. Az emberhez legközelebb álló élőlények, a csimpánzok — örökítőanyaguk 98 %-ban közös az emberével — ún. tekintélykeltő pózok formájában gyakorolják rivalisharcaikat, s azokban megpróbálják az ellenfél csoporttagot megfélemlíteni, de anélkül, hogy komolyan megsebesítenék azt.

Ez a veleszületett ölési gátlás különösen erős a saját csoporton belüli rivalisharcokban (csoportidegen fajtársak megölését megfigyelték a csimpánzok között). Az emberiség globális fenyegetettsége az éhezés, a környezetpusztítás és az erőszak újabb és újabb kitörései révén, különös tekintettel az egész emberiséget fenyegető tömegpusztító fegyverekre, megkívánja, hogy kifejlesszük és ápoljuk annak tudatát, hogy (legalábbis ma) minden nemzet és vallás minden tagja egyazon csónakban ül, tehát a világon minden ember az én „csoportomba” tartozik.

4. A csimpánzok között megfigyelhető, hogy a trópusi viharok heves villámlásai és dörgései kiváltják a horda hímjeiből a tekintélykeltő pózt (az ún. „esőtáncot”, ahogy Jane Godall mondja). A — gyakran halálos — természeti erőkben nyilvánvalóan egy olyan hatalmat érzékelnek, amelyet (rivalizálva) megpróbálnak buzgón követni.

Itt az ember erőszakbűvöltségének vallási összetevőjét érjük tetten. A csimpánzok már magas fokban rendelkeznek a szimbolikus érzékelés és a szimbolikus kommunikáció képességével. Ennek a képességnek a segítségével bizonyos élőlények az empirikusan adottat felülmúló dimenziót, valamilyen szimbolikus üzenetet érzékelnek azokban az eseményekben és valóságokban, amelyekkel találkoznak. Ha az illető élőlény *sajátos módon* reagál erre a dimenzióra, ill. üzenetre (tehát nem csupán úgy, mint a csimpánzok, melyek egy már előzetesen bevésett viselkedést pörgetnek le mintegy gombnyomásra), akkor máris adva van a vallás, a kultusz és az emberlét.

5. A vallástörténelem meghatározó istenségei — Síva, Zeusz, Indra, Wotan, de Jahve és Allah is — a viharban, villámlásban, dörgésben és a kiszámíthatatlan ölési erőszakban teszik nyilvánvalóvá hatalmukat. Az ember ezekben a (halálos) hatalmakban a természetet felülmúló dimenziót érzékel, és azt istenségként tiszteli.

Ezt a tételt nem szabad panteista módon félreérteni. A természeti erők együttese nem Isten. De a velük (akárcsak az élet összes eseményeivel) történő találkozásban a szimbolikus érzékelésre képes élőlény előtt fölragyoghat egy (a természetet) felülmúló dimenzió: megtapasztalása annak az őserejű-hatalmas létalapnak, amelynek ki van szolgáltatva. Ez a létalap egyrészt táplálékot és életet nyújt, másrészt gyakran jelenik meg vadul, kiszámíthatatlanul és kegyetlenül: „Éjszaka Jahve lecsapott Mózesre, hogy megölje őt" (2Móz 4,24). A természet és a történelem effajta érzékelésének persze feltétele a hím tekintélykeltő erőszak kivetítése a körülvevő elemekre és eseményekre (vö. 6., 8. és 9. tétel).

6. A férfi ebben a természetet felülmúló dimenzióban valami hozzá hasonlót, egyfajta (transzcendáló) tekintélykeltő pózt vél fölismerni, és azon fáradozik, hogy azt (rivalizálva) saját viselkedésével utánozza, tehát az Istenihez hasonuljon. Eközben áttöri az evolúciófüggő ölési gátlást, és az áldozati ölés során kultikus tekintélykeltő pózzal halálos döfést ejt az állaton és az emberen.

Az eltemetés mellett az áldozati ölés a vallástörténet legrégebbi megfogható kultikus cselekménye. Benne az ember nevű élőlény sajátos módon reagál az őt körülvevő világot felülmúló dimenzió érzékelésére: Azt, ami felülmúlja, transzcendálja a természetet és az evolúciót, bevonja a válaszába — és ezzel vallást és emberlétet alapít. Persze az alávetés gesztusával rá is bízhatta volna magát erre a természetet felülmúló dimenzióra, amint ez később az ábrahámi vallásokban (zsidóság, kereszténység, iszlám) történik meg alapvetően. A női módon (az ivadékgondozás alapján) meghatározott eltemetési viselkedés hasonlóképpen sajátos módon (azaz vallásosan) reagál, amikor egy (a természetet) felülmúló (a halál után is megmaradó) dimenziót érzékel (az elhunyt) élőlénytársban. A konkrét vallástörténelmet azonban túlnyomórészt az áldozati ölés, tehát a férfias-kultikus tekintélykeltő póz, és nem a transzcendáló női, gondoskodó magatartás határozza meg.

7. A háborúban egy embercsoport magának igényli ezt az ölési erőszakban dokumentálódó (dokumentálódni vélt, vö. 9. tétel) isteni hatalmat, és az ellenfelet a megölendő áldozatként határozza meg.

Az iraki muszlimok számára a „hitetlenek és hívők, a jó és rossz" közötti harcról van szó. Szaddám Huszszein istenteleneknek (és ezzel az isteni ölési erőszak védelme alatt nem állóknak) nevezi a zsidókat, az amerikaiakat és az európaiakat, s ily módon azzá a bűnbakká teszi őket, amelynek áldozati megölése majd új, világot átfogó fényben ragyogtatja föl az általa igényelt isteni és ölési erőszakot. Szaddám „szent háborúja" kultikus ölési-tekintélykeltő póz. De az ellene irányuló szövetséget is az a veszély fenyegeti (ha háborút visel), hogy az agresszor rettenetet keltő elpusztításában saját életpátoszát emeli isteni-tekintélykeltő valósággá, s így meghamisítja azt. Alapdinamikája miatt a háború mindig és minden résztvevő részéről azzal fenyeget, hogy „szent" háborúvá válik, amelyben az a cél, hogy a pusztítással és az ellenfél megölésével isteni rettenetet hozzanak létre.

8. A sémita világban az 'l szógyökkel fejezik ki „Istent", és Il, El vagy Al formában ejtik ki. Minden ebből a szótagból alkotott istennév — az Ószövetség El-je csakúgy, mint Allah — a jóságos és áldásosztó vonás mellett a tekintélykeltő ölési erőszakot is tartalmazza.

Il-Afrit az óarab mesék emberevője, de ő sem nélkülözi a jóságos vonást. Az ószövetségi Teremtés könyvében, a 17. fejezetben Ábrahám Istene „El-Saddáj"-nak nevezi magát, azaz a vadon és a rettenet istenének, aki véres áldozati cselekményben köt szövetséget Ábrahámmal, és a gyermek- és emberáldozat készségét követeli tőle. Az „Al-lah" név az „Al" szótag megkettőzésével jött létre, a második szótag az első megfordítása. Az „Alla il Allah il Allah..."-ban már az l-szótagoknak ez a halmozása is azt a dimenziót jellemzi, amely a világ legerősebb és legkiemelkedőbb ölési erőszakait is felülmúlja. Ezzel nincs ellentmondásban, hogy Allah, akárcsak az ószövetségi El, mélységesen jóságos és irgalmas vonásokat is hordoz. A Koránban minden szúra így kezdődik: „Allah, a Legirgalmasabb nevében", pedig El-Saddáj Jahveként mutatkozik be Mózesnek, azaz népének anyai „Jelen-vagyok-Isteneként". Jézus istenmegszólításában Abbává, „Papává-Mamává" válik. Ebben a tradícióban azonban mindig fönnáll a veszély, hogy ez az irgalmas és jóságos vonás csak azoknak van fenntartva, akik ennek az Istennek imádással alávetik magukat, tehát az őt tisztelő valláshoz tartozóknak, míg a „pogányokkal" és a „hitetlenekkel" szemben büntető-tekintélykeltő „szent háborúban" a rettenet erőszakos isteneként lép föl.

9. A matriarchális kultúrákban az anyaistenségek ez ellen a vadon-isten ellen harcoltak (és közben maguk is erőszakossá váltak). A zsidó-keresztény és az iszlám tradícióban az ember rábízza magát erre az „erőszakos Istenre", és megpróbál annak jóságos oldalával szövetséget kötni, azaz áldást, földet és termékenységet kikönyörögni. Életében, működésében és halálában Jézus ezzel a jóságos vonással mint ennek az Istennek egyedül igaz lényegével azonosul, vadon- és erőszakjellegét pedig mint a félelem bűvöletéből született emberi kivetítést leplezi le.

Itt nem tudunk belemélyedni a matriarchális vallások szimbólumaiba és mítoszaiba (meséibe), és El Saddájhoz fűződő viszonyukba. Az ábrahámi vallások eredetük alapján férfias-patriarchális meghatározottságúak. Az ölési erőszakot felülmúló dimenzióként Isten férfias. Jóságos oldalával, a szövetség Isteneként egyre inkább nőies-gondoskodó vonásokat ölt, s ezek Jézus istentapasztalatában meghatározó ismertetőjeggyé válnak. Ez feltételezi, hogy az erőszak bűvöletét, amelynek az emberiség évmilliókkal ezelőtti eredete óta foglya volt, Jézusban és Jézus által áttörte és felváltotta a gondoskodó-erőszakmentes szeretet bűvölete. Az Abba szeretett fia már nem lát isteni rettenetet az ölési erőszakban: „Ne féljetek azoktól, kik ugyan megölik a testet, de különben nem tudnak mit tenni veletek", olvassuk a Lukács-evangéliumban. Abban, ahogyan Jézus szemben áll a római államhatalommal, amely rettenetes kínzó- és ölőhatalomként mered előtte, ez a hatalom isten-telenként lepleződik le. Annak látszik immár, ami: profán, üres és természetellenes (ölési) tekintélykeltő póznak.

10. Az ölési erőszak isten-telenítésének, ahogyan az Jézusban megvalósult, az ember sok millió éves erőszakbűvöletű meghatározottságához viszonyítva túlságosan rövid (és maguktól a keresztényektől is túlságosan elhomályosított) története van ahhoz, hogy máig alapjaiban átalakíthatta volna az emberi viselkedést. Az ember a nyilvánosság szemében még a keresztény világban is elveszíti „az arcát", azaz egészen-emberi, az értelmi dimenzióban gyökerező identitását, ha túlságosan sokáig tűri az erőszak provokációját, és végül nem válaszol mégis felágaskodó ellen-tekintélykeltő viselkedéssel a kihívásra.

A jelenlegi összegabalyodott helyzetben Szaddám Husszein háborús- és ölési potenciáljának elpusztítása, bármilyen rettenet is ez azokra nézve, akiket közben megsebesítenek és megölnek, a „kisebb rossznak” tűnik. Ez a mostanság gyakran ismétlődő beszéd persze túlságosan is könnyen elfedi, milyen égbe kiáltóan nagyok azok a bajok, amelyek közepette élünk — ha egy rettenetes háború ezekhez képest a kisebb rossznak tűnik. Ennek a helyzetnek föl kellene nyitnia a szemünket, hogy a föld népei — az erőszak és az ölés mindenki számára nyilvánvalóvá vált nyomorúságos profanitása és brutalitása ellenére, ahogyan ezt a 2. világháború láthatóvá tette, és a Jézus alakjában (ha csak 2000 éve is) az embernek ajándékozott szimbolika ellenére — végső soron még mindig a kölcsönös tekintélykeltés bázisán élnek együtt, és brutális ölési-tekintélykeltő póz tör ki rajtuk, ha egyéb biztosítékok csődöt mondanak. Az újból és újból hallható beszéd Husszein egyedüli felelősségéről nem ismeri föl, hogy nem léteznék semmiféle Husszein, ha az emberiség Jézus (vagy Buddha) módjára kiszabadította volna magát az erőszak bűvöletéből. Jézus imádkozott a hóhéraiért; tudta, hogy — beleértve Pilátust és a római császárt is — ők sem csak tettesek, hanem, mint ő maga, áldozatok is: áldozatai annak, hogy az emberi élet évmilliók óta az erőszakhoz tapadt.

Ezt a cikket és a további külföldi szerzőkét fordította: Gergely G. András

Forrás: Publik-Forum, 1991/3

A szerző az aacheni egyetemen a katolikus valláspedagógia professzora. Fenti tételeivel kapcsolatos további információk „Erlösung vom Stiergott” (Megváltás a Bikaistentől) c. könyvében találhatók (Kösel-Verlag, München 1989).

Udo Schmälzle

Farkasok harca az életben maradásért?

Ha a »nyerők« kultúrája átsiklik áldozatain...

Mi, felnőttek önkéntelenül is megborzadunk, ha azokat a horrorjelenteseket látjuk vagy halljuk, amelyek gyerekek és fiatalok erőszakos cselekedeteiről számolnak be, történjenek azok az utcán, otthon vagy az iskolában. Tényleg nem tudtunk ezekről? Vagy nem akartunk tudni? Úgy látszik, mintha csak akkor vennénk észre a gyerekerőszakot, ha felnőttek az áldozatai.

S vajon ha a médiumok fölkapják az erőszakot, valóban a fiatalkorú áldozatokról és tettesekről van-e szó, az erőszak problémájának gyökeres kezeléséről? Feltételezem, hogy a médiacirkuszban is csak megismétlődik a nyilvános tiltakozás és a rejtett elbűvöltség kétszínű dialektikája. Ez az erőszak témájának kezelésében megmutatkozó dialektika, a kettős társadalmi morál nem vezet gyökeres kezeléshez, hanem újabb erőszak táptalajává válik.

Ha igaza van Sigmund Freudnak 1932-ben Albert Einsteinhez a háborúról és a halálról írt levelében, amikor felvázolja az „ősember” mítoszát, aki „tudattalanunkban” tovább él agresszivitásával, és hangsúlyozza, hogy „tudattalanunk nem kivitelezi az ölést”, akkor a gyermekek által elkövetett erőszak a társadalom tudattalanával szembesít minket. A mítosz realitássá válik.

Nem a gyerekekkel és fiatalokkal kellene folyton foglalkoznunk, hanem sokkal inkább a felnőttek világában meglévő erőszakkal. A gyerekek és a fiatalok azt élik meg, amit nálunk tapasztalnak. Ők az a tükör, amelyben saját magunkat látjuk viszont. Mielőtt a fiatalok elvetették volna a szolidaritást, mi, felnőttek már elvetettük. Hogy milyen nehéz feltörni a »nyerők« erőszak uralta kultúrájának kettős morálját, kétszínűségét és álszentségét, azt mindenki megtapasztalja, aki komolyan foglalkozni kezd a témával. Íme, egy példa az iskolai gyakorlatból:

Nyolcadik osztályos gyerekek, testvéreik és szüleik hosszú hétvégére jönnek össze az osztályfőnökkel egy oktatási központban. Fiatalok és felnőttek oktatásával foglalkozó team segítségével szabad beszélgetés folyik az „erőszak az osztályban” témáról. Konkrétan: szóbeli agyonverés, tárgyak tönkretétele, fenyegetések, szexuális erőszakig terjedő testi sértések. Az osztályban van néhány erős szóvivő és viszály-stratéga. A gyöngébb lányok és fiúk gyakran megvásárolják maguknak a védelmet, csak kevesen szolidárisak egymással mint ellencsoporttal. Mindenki tud az áldozatokról és a tettesekről. Az áldozatoknak már nincs szavuk az osztályban. A diákok által készített képregények *(„comics”)* viszont dokumentálják szenvedéseiket, kétségbeesésüket, öngyilkossági fantáziáikat. A szülők dühösek mind amiatt, amit a diákok *comic*-rajzai fölhoztak. Egyes szülők elhatárolódnak a képektől. Szerintük ezek a fantázia termékei: „Ezt a csoportvezetők sugalmazták nektek!” Az agresszió a tanfolyam vezetőségére irányul: „Csak problémákat akarnak okozni nekünk!” Ekkor az egyik apa részéről elhangzik ez a mondat: „Mit akarnak Önök tulajdonképpen? Hiszen egészen természetes, hogy az osztályban kialakul valamilyen rend, ahogy egy farkasfalkában is. És nyilván az erősebb lesz a hangadó!”

Az ilyen szóváltások azonban nem térítik el koncepciójától a pedagógus teamet. Ellenkezőleg, föllélegeznek. Végre megtörtént az áttörés! Végre hallható az az eredeti hang, amely

erőszakoskodóvá teszi a fiatalokat. Kezdődhet a munka!

A gyerekek által elkövetett erőszak csak tükörképe a felnőttek világának. A gyerekek erőszakos magatartásával foglalkozó munkának ezért a felnőtteknél kell kezdődnie, az ő képtelenségüknél, hogy az erőszakot erőszaknak érzékeljék és komolyan vegyék. Milyen gyakran halljuk: „De hát ez csak játék!" „Maga túl komolyan veszi a dolgot!" Az említett szemináriumon részt vevő szülők előtt ott feküdtek a *comic*-rajzok, de mégsem akarták megérteni azok üzenetét. Nem szabad alábecsülnünk azoknak az elfojtási- és átviteli mechanizmusoknak az erejét, amelyek a túlélésért folytatott harcban újból és újból a hatalom, az erő, a népszerűség és a tekintély erőterébe csatolnak be minket, és megakadályozzák, hogy a gyöngék és a vesztesek szemszögéből érzékeljük az életet.

Nem segít, ha erkölcsileg leértékeljük azt az apát, aki elzárkózik az áldozat perspektívája elől. Ő csak társadalmunk kettős erkölcsét juttatja kifejezésre. Az iskolai erőszakkal foglalkozó munka illuzórikussá és terméketlenné válik, ha figyelmen kívül hagyja a kettős morál és az erőszak dicsőítésének tényeit, és intelmekben, panaszkodásban és szidalmakban merül ki. Az effajta erőszak-feldolgozás kihajítja az ablakon a morált.

Amilyen mértékben tabuizálják és elítélik az erőszakot, olyan mértékben nő milliárdos nagyságrendűvé a német fegyverkereskedelem — és az erőszakot dicsőítő ábrázolásokkal teli sajtótermékek — forgalma. A társadalom morális Felettes-Énje, a gazdaságpolitika tárgyi kényszerei és a gazdaság öntörvényei közötti olló mind tágabbra nyílik. A fegyverzetellenőrzési szerződések struktúrájánál kezdődik, és a megrettenés és elrettentés hétköznapi egyensúlyáig terjed. A túlélési harchoz hozzátartozik, hogy olyan erőssé tegyük magunkat, hogy az elképzelhető legroszszabb eset se kényszerítsen térdre minket. Ez a bizalmatlanság, ez az előkészület, ez az elrettentés határoz meg mindent, az atomkészletek nagyságától az egyházi munkaszerződésekig. Mindenki föl akar szerelkezni az elképzelhető legrosszabb esetre, hogy ne kelljen gyöngeséget elárulnia, hogy soha ne kelljen falhoz állnia. A legtöbb felnőtt elnémul, ha az agressziós tréningen megkérdezik tőle, mikor beszélt utoljára kudarcról, gyöngeségről, alulmaradásról és tehetetlenségi érzésekről. *A »nyerők« kultúrájában élünk. Már nem látjuk az áldozatokat, jóllehet magunk is túlságosan gyakran válunk áldozattá, de ezt nem akarjuk tudomásul venni.* Nem következetes dolog-e, ha az iskolai osztályok, a családok, az egész társadalom »elkarsztosodik«, meddővé, terméketlenné válik?

Ha lemondunk a fölemelt mutatóujjról, és morális hivatkozásokkal nem menekülünk többé az értékek egének fiktív „Kell!"-jéhez, de éppily kevéssé veszünk részt az ősvilágmitológiákban és a túlélési harc szociál-darwinista bizonygatásaiban, ahogyan azt az angol filozófus, Hobbes ábrázolta („az ember embernek farkasa"), akkor *nem marad más út, mint hogy ismételten szembeszálljunk a kettős morál tényeivel, és a nyerők látószögét a vesztesek látószögére cseréljük.* Az „ősember" mint az agresszív viselkedés magyarázati modellje éppúgy csak föltevés, mint az agresszió potenciál genetikailag meghatározott vagy társadalmilag közvetített kódja, amelyről Konrad Lorenz és Ireneus Eibl-Eibelsfeldt beszél.

Miért ne lenne lehetséges a gyöngék kultúrája, amelyben az emberek nem egymás számlájára akarnak élni, hanem megosztják egymással az életet, amelyben mindenki egyszerre erős és gyönge?

A harmadik világ nyomornegyedeiben nemcsak gyilkosságokkal találkozunk. Ott él az osztozás kultúrája is. A *favellák* (hullámlemezekből összetákolt viskók) lakói ismételten megkérdezik az európai látogatókat: „Miért esik olyan nehezetekre az osztozás?" Még a Sao Paolo-i utcagyerekek lopásból és rablásból élő csoportjaiban is arra bukkantak a szociálpedagógusok, hogy súlyos esetekben a csoportot vezető fiú vagy lány becsapja a rendőrséget, és hagyja, hogy elfogják, hogy a legkisebbek így meg tudjanak lógni. Több rejlik az emberben, mint a puszta túlélési ösztön. Az ember képes fölismerni, amikor mások kárára él; érzi, ha másokat áldozattá tesz; képes az együttszenvedésre, amikor mások összeroppannak az erőszak súlya alatt; képes arra, hogy a tettes és áldozat szemszögéből érzékelje a világot.

A pacifista Bertrand Russel egyszer élete vezérmotívumaként írta le, hogy megossza az erőszak áldozatainak szenvedését. Az együttszenvedés e képességének aktualizálásától nemcsak a jövendő emberiség élete függ. A keresztényektől nem lenne szabad idegennek lennie ennek a vezérmotívumnak. Az első keresztények az áldozatokkal vállalt szolidaritásból éltek. A túlélési harcban szerzett egyéni szenvedéstapasztalatuk egzisztenciálisan Jézus sorsának felelt meg a kereszten. Megkínozták, oroszlánok elé vetették, megfeszítették őket. *Jézus egyszer s mindenkorra véget vetett az erőszakkal összefüggő istenelképzeléseknek, amelyeket — akár a keresztény vallásban, akár azon kívül — arra használnak föl, hogy vallásilag biztosítsák az emberi hatalmi és uralmi igényeket.*

A Jézus által meghirdetett ország vagy a tehetetlenség hatalmával bontakozik ki, vagy sehogy sem. Ez a törvényszerűség kíséri könyörtelenül a Jézusra hivatkozó egyház cselekvését is. Az erőszakos magatartással foglalkozó munka kétszínűségének és kettős moráljának is talán ez a legmélyebb oka: hogy e végső döntés elől nincs menekvés.

Mit jelent ez az iskola számára? A gyerekek abból tanulják meg a morált, ahogyan a szülők viselkednek konfliktushelyzetekben. Az persze magától értetődő, hogy különböző alkatú és érdekű emberek között szükségszerűen támadnak konfliktusok.

A döntő az, csoportjaikban és életterükben hogyan találnak az emberek olyan megoldásokat, amelyek senkit sem tesznek áldozattá. Ilyen megoldásokat pedig csak az iskola, a család és a társadalmi környezet hálójában lehet találni. Aki a Fekete Péter játékot felelősségáthárítással kezdi, az már veszített. Az iskolai erőszak olyan szülőkből él, akiknek csak akkor ér valamit gyereküK, ha jó jegyeket visz haza. Az iskolai erőszak a tanárok és a diákok közötti névtelenségből, hidegségből és kapcsolatnélküliségből él. Megértem azokat a diákokat, akik kikészítik azt a matematikatanárt, aki közli velük: „Mindegyikőtök egy harmincadot jelent számomra!" Az iskolai és a másutt tapasztalható erőszak azokból a mitológiákból él, amelyeket a teljesítményi társadalom folytonosan újjáteremt maga »nyerő-kultúrájával«, és amelyekkel közben megfojtja magát.

Az erőszakból kivezető utakat csak az „érték- és normateremtő kommunikáció" új formái révén lehet megtalálni, és ezt a kommunikációt az iskolában kell elkezdeni. Az iskolai erőszak eséllyé válik, ha minden érdekelt elkezdi gyakorolni *a „jézusi stratégiát":* megváltoztatja álláspontját, és az iskolát csakúgy, mint az egész világot az áldozatok szemszögéből nézi. Ez a kapcsolatokon végzett munkát, konfliktuskészséget és állhatatosságot kíván. Ahol végrehajtják ezt a nézőpontváltást, ott kicsírázik Isten erőszakmentes országa.

Forrás: Publik-Forum, 1991/14

A szerző ferences szerzetes, a valláspedagógia professzora Münsterben.

A katonai eskü – jézusi szemmel

Én, ..., a dolgozó magyar nép fia...	„Az én országom nem e világból való” (Jn 18,36).
esküszöm,	„Egyáltalán ne esküdjetek... Ne esküdj még a saját fejedre se...” (Mt 5,33-36)!
hogy a Magyar Népköztársaság hűséges katonája leszek.	„Ha e világból volna az én országom, harcra kelnének szolgáim... De az én országom nem e világból való” (Jn 18,36).
A Magyar Népköztársaság alkotmányához, törvényeihez és törvényes rendeleteihez híven becsülettel teljesítem kötelességemet.	„Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből... Ez az első parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd embertársadat, mint önmagadat” (Mt 22,37-40)!
Elöljáróim és feljebbvalóim parancsainak engedelmeskedem.	„Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint embereknek” (ApCsel 5,29).
Esküszöm, hogy hazámat,	„Hiszen nincsen itt maradandó hazánk” (Zsid 13,14).
a Magyar Népköztársaságot minden külső és belső ellenségtől	„Én pedig azt mondom nektek: Ne szálljatok szembe a gonosszal” (Mt 5,39)!
életem feláldozásával is megvédem.	„Aki érettem elveszíti életét, megtalálja azt” (Mt 10,39).
Az ellenséggel soha a legkisebb egyetértésbe nem bocsátkozom, ellene mindenkor, mindenütt bátran és férfiasan harcolok.	„Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért” (Mt 5,44)!
Zászlóinkat szabadságharcos elődeink példáján lelkesülve győzelemre viszem.	„Ábel a hittől vezettetve mutatott be értékesebb áldozatot, mint Káin” (Zsid 11,4).
Parancsnokainkat, zászlóinkat, bajtársaimat megvédem, csapatainkat, fegyvereinket és egyéb harci eszközeinket el nem hagyom.	„Tedd vissza hüvelyébe kardodat, mert aki kardot fog, kard által vész el” (Mt 26,52)!
A katonai ismereteket elsajátítom,	„Ők meg ekevasakká kovácsolják kardjukat, és lándzsájukat szőlőmetsző késekké. Nemzet nem emel kardot nemzet ellen, és nem tanul többé hadviselést” (Iz 2,4).
példaadóan viselkedem,	„Ti vagytok a föld sója... Ti vagytok a világ világossága... A hegyen épült várost nem lehet elrejteni” (Mt 5,13-14).
és a fegyelmet minden törvényes eszközzel fenntartom. Alárendeltjeimről a legjobb tudásom szerint gondoskodom, őket öntudatos hazafiakká nevelem. A fegyveres erők vagyonát és más állami vagyont megőrzöm és megőriztetem. A szolgálati és állami titkot híven megtartom.	„Senki sem szolgálhat két úrnak... Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak” (Mt 6,24).
Békében és háborúban egyaránt népünk igaz fiához méltóan viselkedem, becsülettel élek és halok.	„Ne ölj” (Mt 5,21)!
Ha pedig a hadi törvényeket megsértem és eskümet megszegem, sújtson népköztársaságunk törvénye és dolgozó népünk megvetése!	„A népeken uralkodnak királyaik, és akik hatalmaskodnak rajtuk, még jótevőiknek hivatják magukat” (Lk 22,25).

Tehát megkísért minket a Sátán:
Légy hűséges hozzám! Ha kiállsz a sorból, meglakolsz! — „Takarodj, Sátán” (Mt 4,10)!

P. Z.

A fenti írás még a szocializmus idején keletkezett; a katonai eskü szövege azóta megváltozott, de lényege aligha. Most így hangzik: ***„Esküszöm, hogy a Magyar Köztársaságot híven szolgálom, a fegyveres erők hűséges katonája leszek. A Magyar Köztársaság érdekeit, állampolgárainak jogait és szabadságát bátran, a törvények betartásával életem árán is megvédem.”***

Wolfgang Borchert

Akkor csak egy marad!

Te, a gép mellett vagy üzemben dolgozó *férfi*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy többé ne vízcsöveket és fazékfedőket csinálj, hanem acélsisakokat és géppisztolyokat, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, a bolti eladópult mögött vagy irodában dolgozó *lány*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy gránátokat tölts vagy mesterlövész-fegyverhez szerelj össze célzótávcsövet, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, *gyártulajdonos*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy púder és kakaó helyett gyárts puskaport, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, szobádban ülő *költő*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy ne szerelmes verseket írj, hanem a gyűlölet dalait zengd, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, a betegágynál álló *orvos*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy a katonai szolgálatra alkalmasságot igazoló papírt állíts ki a férfiaknak, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, a szószéken álló *pap*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy áldd meg a gyilkolást és szentesítsd a háborút, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, *hajóskapitány*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy ne búzát szállíts, hanem ágyúkat és harckocsikat, akkor csak egy marad.
Mondj **NEMET!**

Te, aki *pilóta* vagy. Ha holnap megparancsolják neked, hogy bombákat és napalmot vigyél a városok fölé, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, műhelyedben dolgozó *szabó*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy egyenruhákat készíts, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, taláros *bíró*. Ha holnap megparancsolják neked, hogy menj be a hadbíróságra, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, aki *vasutas* vagy. Ha holnap megparancsolják neked, hogy add meg a jelet annak a vonatnak az indulásához, amely csapatot és fegyverzetet szállít, akkor csak egy marad.
Mondj **NEMET!**

Te, városban vagy falun élő *apa*. Ha holnap kézbesítik neked a bevonulási parancsot, akkor csak egy marad:
Mondj **NEMET!**

Te, Normandiában vagy Ukrajnában, Egyiptomban vagy Angliában, Kínában vagy az Egyesült Államokban élő *anya* – bármely földrészen élő anyák, ha holnap megparancsolják nektek, hogy szüljetek gyerekeket, ápolónőket a hadikórházaknak és új katonákat az új csatákhoz, *anyák* az egész földkerekségen, akkor csak egy marad:
Mondjatok **NEMET,** *anyák*, mondjatok **NEMET!**

Mert ha ti nem mondtok **NEMET,** ha **TI** nem mondtok nemet, anyák, akkor: akkor:

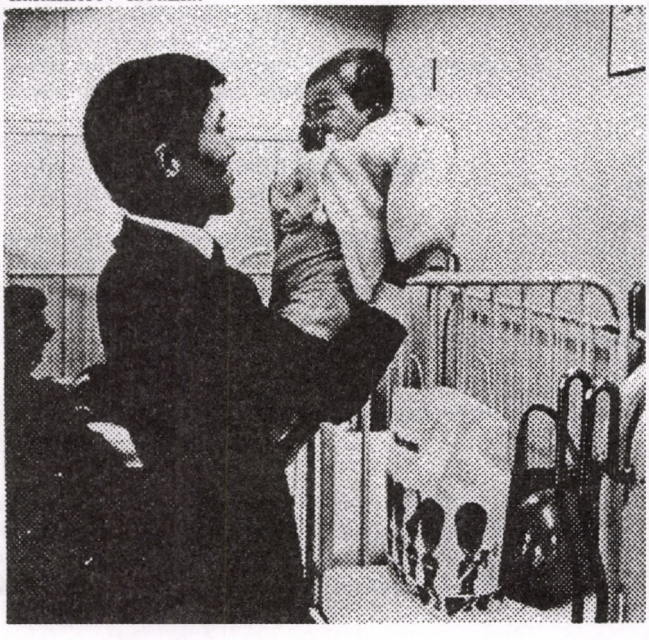
a gőzpárás kikötővárosokban nyögve elnémulnak a nagy hajók, és titáni mamuthullákként, vízihullaszerűen, lustán imbolyognak a halott, néptelen rakpart felé, algák, moszatok és kagylók lepik el a korábban oly csillogó testet, amely most oszló-bomló halak temetői szagát árasztja –

a villamosok eszméletlen, fénytelen, üveges szemű bogarakként, hülyén összevissza horpadva és zománctalanodva fekszenek a vezetékek és a sínek kusza acélcsontvázai mellett a korhadt, átlyuggatott tetőzetű remízek mögött, kihalt, kráterszaggatta utcákon –

iszapszürke, kásasűrű, ólmos csend lopódzik a világba, mohón és növekedve, szétterül az iskolákban, az egyetemeken és a színházakban, a sportpályákon és játszótereken, iszonyatosan és siváran, feltartóztathatatlanul –

a napfénnyel telt, dús szőlő megrohad a hervadt hegyoldalon, a rizs kiég a kiszáradt földön, a krumpli megfagy a parlagon fekvő szántón, s a tehenek fölborult fejőzsámolyként meresztik az ég felé halálmerev lábaikat –

a nagy orvosok zseniális találmányai megromlanak, elkorhadnak, meggombásodnak, megpenészednek a kutatóintézetekben –

a konyhákban, kamrákban és pincékben, a hűtőházakban és tárolókban tönkremegy az utolsó zsák liszt, az utolsó adag eper, tök és meggylé, a kenyér megzöldül a fölborított asztal és a tányércserepek között, a kiborult vaj kenőszappanként búzlik, a gabona úgy fekszik a mezőkön az elrozsdásodott ekék mellett, mint egy szétvert hadsereg, a gyárak örök gáz fedte, füstölgő téglakéményei és kürtői szétmállanak – szétmállanak – szétmállanak –

akkor az utolsó ember, szétfeszített belekkel és pestises tüdővel, szótlanul és magányosan kószál a gyilkosan izzó nap és az ingó csillagok alatt, magányosan a beláthatatlan tömegsírok és a kipusztult, gigantikus betonrengeteg-városok hideg bálványai között, az utolsó ember, aszottan, őrülten, káromkodva, vádolva –

és félelmetes vádja: **MIÉRT?,** szétfolyik a sztyeppén, nincs, aki meghallja, ott süvít a repedezett romok között, beszüremkedik a templomok omladékaiba, nekiütközik a magasépítésű erődöknek, elsüllyed a vértócsákban, nincs, aki meghallja, nincs, aki feleljen, az ember nevű utolsó állat utolsó kiáltása elhal –

mindez bekövetkezik, holnap, holnap, talán, talán már ma éjjel, talán már ma éjjel, ha – – ha – –
ha nem mondtok **NEMET.**

Forrás: Publik-Forum, 1992/23

Gyilkosok közt...

A „papás abortusz” talán elrettentene

Rossz idők járnak. Jóformán hetente találnak egy halott csecsemőt. Erkélyen elrejtve, köldökzsinórral megfojtva, konténerbe hajítva, Dunától partra vetve. A jámbor polgár borzong, megkeseredik a szájában az újságolvasás közben kortyolt kávé. A nehezén ugyan már túljutott, a halott csecsemőről csak az utolsó előtti oldalon írnak néhány sort.

A rendőrség nyomoz, a lakosság segítségét is kérik. Kinek a környezetében volt vélhetően terhes nő, ki fedezett fel valami árulkodó jelet. Ki ismeri a gyilkost?

Rendszerint megtalálják. A gyötrő lelkiismeret megszólalásra kényszeríti, a vallomás talán lemos valamit a szennyes kinből. Leleplezik, akciófilmeken edzett bravúros nyomozással, éles logikával. Mindig kerül valaki, akinek már egy ideje gyanús volt. A ruhája, a viselkedése, hogy annyit evett. Dehogy szólt volna! Ki tudja, mitől volt olyan furcsa, meg hát, mindenki a maga életét éli.

A halott csecsemőt szinte mindig megtalálják, bármilyen jól rejtette is el az *anyja*. A gyilkos is általában horogra akad. Azt meg, akinek rajta kívül a legtöbb köze volt ahhoz, hogy a kis halott nemrég még élt, a *felbujtót*, nem találják, nem is igen keresik.

Hetente közel kétezer terhességmegszakítást végeznek Magyarországon. Az ilyen esetekről nem ír az újság külön-külön. A steril acéltartályba dobott magzat-darabok statisztikai adattá konszolidálódva szolgáltatnak érvet a társadalom jövőjéért aggódóknak. Abortusz-ügyben alig-alig van borzongás. Tanulmányok, beadványok írása közben, konferenciák, parlamenti szavazások szünetében lehet szívni egy slukkot két korty kávé között. A *nő*, az *anya* nem leplez semmit, éppen azért veti alá magát a *beavatkozásnak*, hogy ne legyen leplezni valója. Nincs újsághír, nincs rendőrség, nem gyanakszanak senkire. Arra sem, akinek a földarabolás előtt az anyán kívül a legtöbb köze volt a magzat életéhez.

Be kellene vezetni a „papás abortuszt”, az „apukás csecsemőgyilkosságot”. Az édesapák jelenléte a szülésnél egyre gyakoribb – így van ez jól, bár remélhetőleg soha nem lesz kötelező. De míg a közösen adott élet vállalásához egy egész élet áll rendelkezésre, a megfojtás, a darabolás megismételhetetlen, soha vissza nem térő pillanat.

Gyilkos anya, hóhér orvos, abortuszpárti politika, életellenes társadalom, szociális és lelki nyomor, félrevezetett, átvert emberek. Valóban: vannak gyilkos anyák. Hóhér orvosok. Abortuszpárti politikusok, holt bálványokért rajongó tömegek. Vannak sivár lelkű emberek. És van az, hogy a férfi és a nő szerelmes (vagy csak érzéki) együttlétéből gyermek foganhat. Nem sok köze van ennek se gyilkoshoz, se hóhérhoz, se politikához, se társadalomtudományhoz. Ez csak biológia. Olyasmi, amit az eszetlen állat is jól tud. A közelmúlt negyven év ember- és magyarellenes kommunista terrorja, a nyugatról támadó gyakorlati materializmus, a leginkább támadható politikus és orvos, a hitetlennek minősíthető társadalom sem adhat felmentést annak a férfinek, aki ezt nem tudja. Vagy ha tudja, hallgat.

Szikora József

Megjelent az Új Ember katolikus hetilap 1998. március 22-i számában.

FIKTÍV LEVÉL!

Kedves Képviselőtársaim!
Igen tisztelt Országgyűlés!

Az Európába vezető út első igazi lépése a korszerű abortusztörvény létrehozása volt. Jogállamban élvén ugyanis szabályozásra került, jogilag ki számít embernek s ki nem. Mélységesen átéreztük azokat az indokokat is, melyeket az abortusz betiltása vagy korlátozása ellen felhoztak. A sok kontármunka, anyák tömegének halála vagy megnyomorodása, mind valósággá vált volna. A feketepiac felvirágzásának valós lett volna a veszélye, amint az abortuszok árának csillagászati emelése is. Arról ne is beszéljünk, hogy így ez a pénz nem az államkasszát gyarapítaná, hanem a feketézőkét. A legalitás azonban kirántotta alóluk a talajt, s ma csakis tisztességes orvosok, tisztességes pénzért végezhetnek és végeznek abortuszt.

E törvény továbbfejlesztését szeretnénk elérni, a jogi szemlélet következetes alkalmazásával, útmutatásul a világ összes országának. Ugyanis miért csak az abortusz van ilyen kiváltságos helyzetben? Miért csak ezt a területet szabadítjuk ki a feketézők kezéből? Hiszen még hatalmas pénzek forognak az alvilágban.

Mondjuk ki nyíltan! Engedélyezni kell, persze szabályozott keretek között, a bérgyilkosságot. Tudom, első pillanatra ez meghökkentő. De gondolják csak el, az abortusztörvény rávilágít a dolgok lényegére: nem az számít, hogy valaki biológiailag ember, hanem hogy jogilag az-e. Vagyis ha valakitől megvonjuk ezt a jogot, akkor ő már nem is az. Hogy valaki már szerzett az életében jogokat? Hogy valamikor jogilag embernek nyilvánították? Az csak tévedés volt, mert azt hitték, ember. Az ilyen tévedéseket jóvá kell tenni. Bibliai alapra helyezkedve Júdást említhetném, akiről azt mondja az Írás, jobb lett volna, ha meg sem születik. Bizony sok ilyen spicli van, aki jobb lett volna, ha meg sem születik. De a hiba egy okos jogi döntéssel jóvátehető. Egy lövés pontot tehet az ügyre.

Ma egy bérgyilkosság — a kockázat miatt is: pl. lebukás... — igen drága. Ehhez hozzávehetjük még a bűnüldözés költségeit, a stressz és egészségtelen életmód miatt igen magasra rugó társadalombiztosítási költségeket, az APEH veszteségeit. Az állam számára ez mind elveszett pénz. S ha hozzávesszük még a tévedéseket, pl. rossz Mercedest robbantanak fel, vagy a nagy razziákat, akkor láthatjuk csak igazán, mennyi kidobott pénz, fölösleges stressz, ártatlan áldozat...

Ehelyett lenne egy állami bizottság, melynek munkáját akár szponzorálni is tudnák az egyszerű állampolgárok, évi 1% adóhányadukkal. Pár közalkalmazotti fizetésű hóhér, szabályozott díjtételek. Higgyék el, egy páciens sem fog panaszt tenni, ha rátermett szakembereink végzik a munkát. A műveletet nevezhetnénk posztabortusznak, a pácienst posztabortumnak. Ha esetleg valaki öngyilkossággal előzné meg kivégzését, akkor spontán posztabortuszról beszélhetnénk.

Ma már természetes, hogy az anya szuverén joga eldönteni, akarja-e a gyerekét életben hagyni, vagy meg kívánja ölni. Ezt az életkori korlátozást, és az anyai, ill. szülői kiváltságot egy demokráciában túlhaladottnak és tarthatatlannak kell, hogy nevezzem. Kérjük az ész és logika szabályai szerinti, valamint a gazdasági realitásokat figyelembe vevő törvénymódosítást.

MSZOSZVK

(MaffiaSzervezetek Országos Szövetségének Választott Képviselője)

(Horváth — Vincze)

Harminc évvel ezelőtt gyilkolták meg ***Martin Luther Kinget,*** *az erőszakmentesség egyik nagy 20. századi apostolát. Az alábbi írás közlésével az ő életpéldája előtt tisztelgünk.*

Hans-Eckehard Bahr

Nézzétek, itt jön az álomlátó!

Abban a szerencsében volt részem, hogy még találkozhattam itt Chicagóban Martin Luther Kinggel. 1966 januárjától szeptemberéig az ő közelében dolgozhattam a polgárjogi mozgalomban. King hangja elnémult. De álma megmarad, számomra legalábbis. A fényképe, a kézírása. A levéltárcámban még őrzök egy cédulát a soraival. Szükségem van ilyen hangokra, melyek megpróbálják összetartani a magánéletet és a politikát.

King látomása az erőszakmentes ellenállásról, álma egy új világpolitikáról megerősíti reményemet. Bizalmat önt belém, hogy mi is átültetünk majd valamit a politikai realitásba egy emberbarát világ e látomásából.

„Nézzétek, itt jön az álomlátó! Rajta, öljük meg”, mondják a testvérek az Egyiptomba vezető úton, feldühödve József politikai látomásain (1Móz 37,19-20). „Behold, this dreamer cometh... let us slay him”, 1968-ban, Atlantában ezt szándékozta ráíratni King sírjára is Coretta King, Jesse Jackson és Ralph Abernathy.

Martin L. King, egy férfi, akinek volt álma, 1929. január 15-én született. Egy fekete Georgiából, aki a német reformátor iránti csodálatából „Martin Luthernek” nevezi magát. 39 évesen majd lelövi egy fehér bérgyilkos. Az ötvenes években az Egyesült Államokbeli Dél fekete polgárjogi mozgalmának élén látjuk. 1964 decemberében Oslóban átveszi a Béke Nobel-díjat. 1968-as haláláig fáradhatatlan elkötelezettje az ellenségek kibékülésének. Homo politicus, a szó mélyen demokratikus értelmében. Mi az ismertetőjegye e férfi politikai cselekvésének? „Szót emelni azokért, akiknek nincs hangjuk” — ez King politikai jelmondata.

Álomlátó férfi, akit a kormány több mint hússzor vet börtönbe államkritikája miatt, s aki ezt nagy megtiszteltetésnek tartja; aki föllép a szegénység ellen saját országában, de föllép mások, a Harmadik világ kizsákmányolása ellen is. Az emberi jogok hőse?

Amit senki sem tartott volna lehetségesnek, az történt meg a hatvanas évek kezdetén az Egyesült Államokban. A déli államokban hirtelen az utcára mentek az évszázadok óta megalázott feketék, emberi jogaikat követelték, nyilvánosan végigvonultak Selma, Albany és Birmingham utcáin, a rendőrség kutyái és gumibotjai között, az ellenszenv sorfala mentén. Számukra tavasz volt.

King születésének 60. évfordulóját az amerikai kongresszus és az elnök Amerika kiemelkedő nemzeti ünnepeként ülte meg. Egy szó sem esett arról, hogy a Johnson-érában maga az FBI volt az, amely az USA első számú biztonsági kockázataként kezelte a fekete tanítót, 16 titkos lehallgatót helyezett el irodájában és magánlakásában, és végül, már 1964-ben, öngyilkosságba akarta kergetni őt.

Az amerikai külpolitika határozott ellenzőjének születésnapja mint nemzeti ünnep? Egy férfi, aki világosan föllépett a szociális állam kiépítéséért és az USA totális, őszinte lefegyverzéséért — őrá gondolt Bush elnök? Melyik Kingről van szó?

King halott. 1955 és 1968 közötti korszaka már egy egész generációval van mögöttünk. Azok a problémák azonban, amelyekkel King szembesült, azóta mindenütt kiéleződtek. A szegénységben tartott emberek, a katonai megsemmisítés készségének, a föld elpusztításának problémája.

Segíthet-e nekünk a humánusabb túlélésben Kingnek a társadalmi békétlenségek nyilvános terápiájához nyújtott modellje? Elérhet-e hozzánk is az ő életbe vetett bizalma? Honnan vette ez a férfi a bátorságot és az erőt? Hogyan bánt ez a fekete lelkész a rendszer túlhatalmától való félelemmel? A halálfélelemmel, a pótolhatóság félelmével? Hiszen teli lévén életszomjjal, nem tudjuk, hogyan érjük el, hogy bele tudjunk egyezni politikai kezdeményezéseink vereségébe, de életünk halandó voltába is, és olyannak fogadjuk el magunkat, amilyenek vagyunk.

Alkotó módon bánni a vereségekkel, düh nélkül állni a sértéseket? Tudjuk, hogy félünk a gyengeségektől, és ezért menekülésszerűen a látszólag erősebbeknél keresünk fogódzót, és ajtót tárva az illúzióknak, az új felé törünk, folyton félve attól, hogy elveszítjük azt, aminek az élvezésére amúgy sem szakítunk időt. A félelem attól, hogy észrevesszük belső gyengeségünket és külső tehetetlenségünket, és nem leszünk képesek többé elfojtani ezeket önmagunkban, vagy kivetíteni a gonosz külvilágra — mindez talán a mi nyugati ipari társadalmainkbeli férfi meg nem élt bensőségességének problémájával függ össze. Ha ez az érett bensőségesség nem csupán az élet közepe után léteznék, talán ritkábban merülne föl a legyőzetés félelme.

De honnan ered az a képesség, hogy kiengesztelődjünk a belső feszültségekkel és a külső ellentétekkel, hogy elfogadjuk saját sebezhetőségünket, sőt igent mondjunk saját halálunkra? Honnan jön ez? Miért van az, hogy a halál felé tartó élet tehetetlenségét oly kevéssé vagyunk képesek megváltoztatni oly módon, hogy azt a halál tudata alapján élésre változtatnánk? Hogy a tehetetlenséget oly ritkán tudjuk erővé változtatni?

Az „el-az-ablaktól-félelem”, az elnyújtott halál megtapasztalása az élet közepette, az alapvető pótolhatóság tapasztalata a legszemélyesebb kapcsolatokban is — hogyan bánunk mindezekkel? Ezekkel a kérdésekkel közelítek még egyszer a Martin Luther King nevű férfi életéhez.

A hatvanas évek elején ismeretlen fehérek bombát dobtak King lakásának verandájára, hogy az ismeretlen lelkészt családjával együtt kiirtsák. Sok felbőszült fekete tódult erre a verandára, és meglehetősen robbanásveszélyes hangulat töltötte be a levegőt. Ekkor King kijött, és könyörgött a tömegnek, hogy mások erőszakára ne válaszoljon ugyanolyan erőszakkal. „Meg kell mutatnunk, hogy jogi követeléseinket nyomás nélkül, a többiekhez intézett meghívásként is el tudjuk érni. Nem a fehéreket akarjuk legyőzni, hanem a kiengesztelődés, az igazságosság győzelmét akarjuk.” Kingnek sikerült meggyőznie a fölháborodott embereket.

Ez az akció egy éjszaka alatt ismertté tette az egész országban. Akkoriban megkérdeztem magamtól: Honnan veszi ez az ember az erőt és a bátorságot? Nincs benne félelem. Úgy tűnik, énerőssége belülről fakad, hiszen a fekete polgárok ekkor még egyáltalán nem rendelkeztek külső politikai hatalommal. King tudta: a konfliktuspartner erősebbnek megélt erőszakával csak akkor lehet abban a reményben szembeszállni, hogy az illető képes még tanulni — és így én is —, ha a konfrontáció közepette megvalósuló kooperáció révén ismét kapcsolatba kerülök vele. King választásában, hogy ebben a formában oldja meg a konfliktust, az volt a döntő, hogy először

is minden esetben el akarta kerülni a konfliktuspartner vereségét, megsebesítését, másodszor pedig arra törekedett, hogy a tehetetleneknek, a jogfosztottaknak, a gyengébb partnereknek megadja saját méltóságuk új érzését.

Hogyan történik meg az, hogy a gyengébb partner önbizalomra tesz szert egy konfliktusban? Hogyan győzheti le saját félelmét? King válasza: Úgy, hogy kezdeti dühét, a közvetlen, vak fölháborodást — a „természetes” első reakciót — végül, egy második fázisban tudatosan legyőzi, maga mögött hagyván a bosszú érzelmeit. Tehát a másik erőszakának szuverénné váló átszenvedéséről van szó.

Az effajta tudatos, „énerős” elszenvedés egyfajta terapeutikus eszköz, hogy a másikat fölszabadítsuk a benne lévő emberségre. S emögött az a hit áll, hogy minden emberben ott él az az igazság, amely ily módon felszabadítható.

Jézus passiója — Martin Luther King felől nézve. Innen nézve új módon látszik a názáreti Jézus szenvedése is. Mindig azt tanultam, hogy az ő passiója egyfajta tűrés, a szenvedésben tanúsított erő, valamiféle mazochizmus. Passzív módon kell megtennie. Most azonban azt látom Kingnél, hogy a passió is erőszakmentes cselekvés. „Mindazok, akik kardot ragadnak, kard által vesznek el”, mondja Jézus, ez a fiatal férfi Péternek a Getszemáni kertben, amikor az kardot ránt (Mt 26,26). Felszólítás ez arra, hogy egyszerűen mondjon le az erőszakról. Jézus akkor maga is abban a helyzetben volt, mint egy chicagói fekete. Jogfosztott volt, halálfélelmet érzett. Tehát jöjjön az önvédelem? Akkor talán megmentené a saját életét, de ellenfele életét éppen hogy megsemmisítené. Empirikus belátást fogalmaz meg itt Jézus Péternek, nem pedig az érzületi etika követelményét, nem valami idealisztikus morált: Aki erőszakot alkalmaz másokkal szemben, akár önvédelemnek nevezett *ultima ratio*ként is, az csak új erőszakot vált ki láncreakciószerűen, de kiengesztelődést nem. Pedig a lényeg éppen az, hogy igénybe vegyük mindkét konfliktuspartner tanulási képességét. Ez azonban csak akkor történhet meg, ha az ember erőszak alkalmazása nélkül jár el.

Az ilyen lépés mindig végletesen kockázatos. Nincs garancia. Katasztrófával végződhet arra nézve, aki így jár el, Jézustól Kingig. De aki belebocsátkozik ebbe a kockázatba, az csak önmagát kockáztatja, és nem egy másik ember vérét. Ragaszkodik saját igazságához, még a halálban is.

Ez az a belső feszültség, amelybe belebonyolódik minden olyan nő és férfi, aki másokkal létrejött konfliktusában nem ugyanolyan erőszakkal reagál. A félelem azonban, hogy szenvedés vár rám, vagy oda vezet, hogy „biztonsággal” védekezem, politikailag vagy a magánéletemben, jól felfegyverkezve, szükség esetén támadó, eleve elijesztő erőalkalmazással (»megelőző csapás«), demonstrálva védekezési készségem megbízhatóságát — vagy pedig fordított módon szabadulok meg attól a félelemtől, hogy kifosztanak, megsebesítenek, hogy meg fogok halni: éppen azáltal, hogy teljesen elfogadom ezt a félelmet, igent mondok rá, belebocsátkozom, és aztán következkezésképpen már nem a külső fegyverzetre vagy fenyegetésre támaszkodom, hanem a konfliktuspartneremmel szembeni konfrontációban nyílt kooperációt kísérlek meg.

„Saját tapasztalatomból tudom, hogy Montgomeryben, amikor fegyvert tartottam a házban, sokkal jobban féltem”, magyarázza King 1968-ban az elmúlás okozta szorongás, a halálfélelem és az erőszakra hajlás összefüggését. Majd így folytatja: „Amikor arra a belátásra jutottam, hogy az erőszakmentes emberi érintkezés képviselőjeként nem lehet többé fegyverem, közvetlenül azzal a problémával kellett szembesülnöm, hogy meg fogok halni. Szembenéztem ezzel, s ettől kezdve nem volt szükségem fegyverre, és csak ritkán féltem. Saját erősségünk érzésének végső soron belülről kell jönnie.”

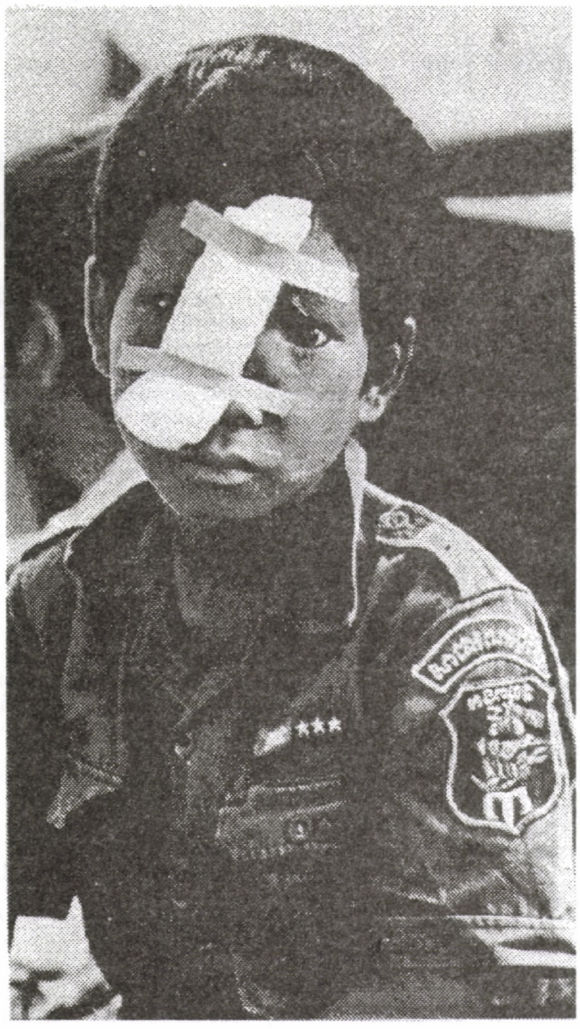
Hősies magatartás, amire csak aszkéták képesek, mi többiek nem? Önmagunk kifosztásának folyamatára gondolok ma, ahogyan azt a nagy misztikusok leírták. Szabaduljunk meg minden biztonságot ígérő, másokat fenyegető eszköztől. Mindenekelőtt szabaduljunk meg attól félelemtől, hogy immár gyöngék lévén, meg fogunk szégyenülni, és hamarosan legyőznek minket.

Minden „az igazság megcselekvésén” múlik. De hiszen ez Mahatma Gandhi lefordítása volt az erőszakmentesség megcselekvésére. Annak az igazságnak a megcselekvésén múlik a dolog, amellyel a másik ember révén kapcsolatba kerülünk. S a lényeg az, hogy belegyökerezzem életem e legmélyebb rétegébe, saját legmélyebb énem megsemmisíthetetlenségébe. Belegyökerezni a sebezhetetlenségbe, a legmélyebb rétegekbe, ahol rátalálok az élet tüzére, amely képessé tesz arra is, hogy (szellemi) ellenállást tanúsítsak azokkal szemben, akik el akarják venni az életemet.

Ilyen helyzetekben rendszerint pánikba esve próbálom gyengíteni az ellenfelet, s a pokolba kívánni őt, mivel még egyáltalán nem tanultam meg, hogy másképp dolgozzam föl azt a félelmemet, hogy meg fognak sebesíteni, ki fognak cserélni, meg fognak fosztani méltóságomtól.

Tudatosan sebezni, pontosan tudni, hogyan okozhatok fájdalmat a másiknak, narkózis nélkül operálni, célzatosan pusztítani, a másikat megsemmisíteni — ez a támadóöröm szabadul fel azokban az emberekben, akik sebezettnek érzik magukat. Duplán és háromszorosan meg akarnak fizetni a másiknak. És micsoda energia rejlik ebben az erőszakban! Pokoli tombolás. Nagyjából így hat az energiasűrítés levezetése, ha csak a szele fenyegeti is az embert annak, hogy kárt fognak okozni neki.

Attól, aki erőszakmentesen szeretne élni, a lehetetlen kívántatik, az előbbi jelenség teljes ellentéte, a humánum, nevezetesen hogy egészen kiálljon valamiért, hogy a lehető legnagyobb játékteret biztosítsa a másik számára, hogy az a maga részéről félelemmentes, értelmes döntést hozhasson.

Ugyanazokból a félelmekből induljunk ki? Nem a kiengesztelődés közös érdekéből? És nem is nagylelkű, előrevivő, a jobb felé hűzó képességeinkből? Kooperáció a konfrontációban: ez a biztonsági partnerség modelljei is, ahogy Kingnél látom: *it makes all the difference*, teljesen megváltoztatja a dolgot, hogy szkeptikusan, kishitűen, csak ugyanazokból a félelmekből indulok-e ki, vagy pedig igénybe veszem az alkotói, kommunikatív lehetőségeket is, magamban is, a másikban is. Önmagam megőrzése az ellenség iránti bizalom révén, ez az ő programja. És megfordítva: Csak akkor tudjuk létrehozni a kiengesztelődést, ha a másik olyannak tud „megálmodni" minket, amilyenek még nem vagyunk.

King vonakodása, hogy a másik emberrel „szemet szemért, fogat fogért" alapon viselkedjék — nem valami komisz, istenfélő formája ez a mazochista alávetésnek?

Ismét magam előtt látom a fiatalos mosolyú fekete lelkészt. Hallom a déliek éneklő hanghordozását, megjelennek előttem a nagy menetelések, az 1966-os chicagói tárgyalások; nem volt-e mindez kísérlet arra, hogy intenzív kapcsolatba lépjen az ellenfelekkel; megnyerésük türelmes kísérlete, ahelyett hogy le akarta volna győzni őket? Önmagából kilépő, a másikat megnyerni akaró, intelligens pacifizmussal találkozom itt, egy szorongásos, gyáva, polgári pacifizmus ellentétével. King jelszava: erőszak nélküli ellenállás (a rossznak), nem pedig elkerülési stratégiák. Végső soron védőbeszéd ez a politikai cselekvéshez történő határozott visszatérés mellett, szemben a katonai cselekvéssel.

King hangja halott. A hős eltávozott, diesfénye megfakult. Hős? David Garrow King-életrajza ízekre szedi a King fejét övező sugárkoszorút. Egy másik, mítosztalanított férfi lép elő. Azt látjuk: King minden hónapból több mint három hetet van úton, elszakadva feleségétől, Corettától és növekvő gyermekeitől. Életstílusát évről évre jobban jellemzi két szélsőség: egyrészt a szálloda-magány belülről, másrészt a mindenhatósági őrület kifelé, a tömeggyűléseken. Egy tipikus hetének programja: vasárnap két beszéd Chicagóban; hétfőn két előadás a minnesotai egyetemen; vissza atlantai irodájába; este egyházközségi összejövetel; szerdától péntekig egész nap a polgárjogi mozgalom stábjával; szombaton este a beteg egyházközségi tagok meglátogatása; vasárnap reggel prédikáció, délben indulás a reptérre, irány New York, Connecticut és Tenessee.

Coretta kívánságát, hogy önállóan vehessen részt a polgárjogi küzdelemben, King visszautasítja a konyha–gyerekek–templom sorompói közé. Az elnyomott mint elnyomó. Paternalista Kingnek az a kívánsága is, hogy Coretta hallgasson a nagy ügy kedvéért, és fogadja el számos nőkapcsolatát. „Ilyen triviális dolognak nincs helye a mi igényes kapcsolatunkban", halljuk Kingné vitéz kijelentését. Kinget viszont szemmel láthatóan bűntudat gyötörte.

És a depressziók. A nyilvánosság nyomása is kezdte őt szétszakítani. Beszédeinek szövegét egyre gyakrabban pofozzák ki a barátai, írják „irodalmi négerek". 1968 márciusában King közel áll az összeomláshoz. Elhagyja az az érzés, hogy mindenki támogatja őt. A „valamennyien és egyenként"-ből „egyedül" lesz. A lázadásból magány. A Getszemáni élménye kezdődik el Memphisben.

Martin Luther King — próféta, harcos; a férfi, akinek álma volt. És Martin Luther King — a paternalista, sebezhető, hatalmas és védtelen férfi. Áldozat, és nemcsak a végén. Az elkötelezett, politikai életforma áldozata?

Forrás: Publik-Forum, 1991/18

Jörg Bopp

A süket fülek erőszaka

Beszélgetés egy betörővel

Egyik ismerősöm, aki foglalkozására nézve pszichiáter, a következő élményét mesélte el nekem.

Nemrégiben egy éjszaka hirtelen fölriadt, mivel zajokat hallott a lakásában. Feleségének rábeszélére megemberelte magát, és elhagyta a hálószobát. Amikor dolgozószobájába lépett, egy férfi állt előtte, s az íróasztallal bajlódott. Betörő volt.

Mindketten megijedtek, s szinte bénultan álltak egymás előtt. Ekkor a pszichiáter nagy lélekjelenléttel azt mondta: „Ne féljen tőlem. Nyugodtan foglaljon helyet; akkor beszélhetünk egymással." A betörő elképedve nézte ellenfelét, és mérlegelte a dolgot. Végül rászánta magát, és leült egy zsámolyra. A pszichiáter fölkattintotta az állólámpát, és szintén leült. Nyugodtan megkérdezte a kéretlen vendéget: „Miért tört be ide?" A kérdezett egy ideig hallgatott, majd hevesen beszélni kezdett.

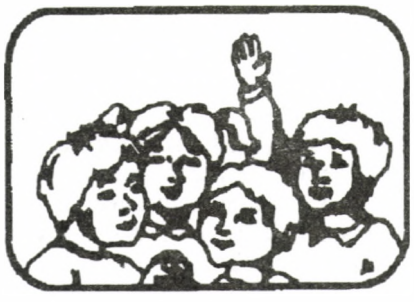
Szerencsétlen gyerekkoráról számolt be, melyet házasságon kívüli gyerekként töltött el. Anyjáról, aki elhanyagolta és gyakran verte. És a szomorúságáról. Senki sem akadt, akiben megbízhatott volna. Senki sem érdeklődött iránta. Beszélt első bolti lopásairól, arról, hogy nevelőotthonba utalták be, ahonnan többször megszökött, de mindig elkapták és visszavitték. Részletezte azokat a büntetéseket, melyekkel aztán a nevelőotthonban kezelték. Amikor nagykorúvá lett, súlyosabb tetteket követett el, bebörtönözték. Próbára bocsátották, de aztán ismét elítélték, mert visszaesett. A büntetés leülése után nem kapott munkát, és megpróbált lopásokkal és betörésekkel felszínen maradni.

Ismerősöm hallgatta, s csak olykor tett föl egy-egy kérdést. Szavaihoz nem fűzött kommentárt, nem ítélkezett és lemondott az intelmekről. Csak odafigyelt. Amikor a betörő befejezte vigasztalan történetét, bizonytalanul nézett a pszichiáterre, és csöndesen azt mondta: „Ön az első ember, aki meghallgatott. Ha korábban találkoztam volna ilyen emberekkel, talán más lett volna belőlem." Majd megkérdezte: „Mit csinál most velem?" Ismerősöm azt felelte: „Semmit." Megkérte vendégét, hogy távozzon, mivel megerőltető munkanap vár rá. A betörő zavartan búcsúzott. Néhány nap múlva a pszichiáter egy beteglapot kapott a férfitől, rövid hálalevél kíséretében.

Meghatott és megszégyenített ez a beszámoló. Én biztos másképp reagáltam volna a betörőre. Ismerősöm nem fog kitüntetést kapni viselkedéséért. És senki sem fogja nyilvánosan méltatni csöndes bátorságát. Nem üzött el hangosan egy betörőt, nem kiáltott rendőrségért, és nem is futott el előle. Egyszerűen kész volt arra, hogy meghallgassa és beszéljen vele. Ilyet még soha nem élt meg a betörő.

Vajon nem történik-e meg újból és újból, hogy rászoruló és sérült emberek zárt fülekre találnak nálunk? Nem figyelünk oda, ha megvert gyerekek ordítanak. Átnézünk magányos fiatalokon és szerencsétlen nőkön. Felháborodunk a menedékjogot kérőkön, a koldusokon és az öregeken. Gyakran nem figyelünk oda, elzárkózunk, rend és nyugalom után kiáltunk, büntetést és bosszút követelünk. Gyakran elfeledjük, hogy létezik bennünk és táradalmunkban a süket fülek erőszaka is, az értetlenség keménysége és irgalmatlan hidegsége. A rend kegyetlen mániája elfojtja bennünk az együttérzést. S mindez nem ritkán a tisztesség és a jogtudat köntösében jelenik meg. Le akarjuk tagadni a keserű igazságot, hogy gyakran éppen a süket fülek erőszaka felelős a törvényszegésekért és erőszakos cselekményekért. Pszichiáter ismerősöm megpróbálta egyszer föltartóztatni ezt a körforgást.

Forrás: Publik-Forum, 1992/5

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Mákostészta-ügy

„Hallod-e Mohácska, az már nem is mákostészta, hanem tésztás mák!” Nagyapám szólt így rám evés közben, amikor nálunk vendégeskedett. Édesanyám azt mondta: „Nagyobb baj, hogy már a harmadik tányérral eszi, három tányérnyi meg szokott ártani neki.” Kiigazítottam: „Nem szokott, hanem előfordult. Most nem fog megártani.” De rögtön ezután bővítettem is titokban a nadrágszíjamon. Ettem tovább, valósággal lubickoltam az élvezetben, amint magamba villáztam a koromfekete, zsírtól és cukortól csillogó metéltboglyákat. De ugyanakkor mintha súlyos ólomgolyócskák gördültek volna ide-oda a mellemben. Nyugtalankodás gyötört, nem leszek-e mégis rosszul? Akkor nem kísérhetem haza nagyapát a pónifogaton Pöttöndre és nem vendégeskedhetek náluk három napig. Tulajdonképpen abba szerettem volna hagyni az evést, de olyan lehetetlennek éreztem, hogy letegyem a villát, mint például azt, hogy felemeljem a házunkat. Nagyapám figyelt egy ideig, aztán ezt mondta: „Minél többet eszel belőle, annál nehezebb abbahagyni. A mákban ugyanis ópium van, ahogyan a régiek nevezték, mákony. Kábít, bódít, gyöngíti az akaraterőt. Kisebb élvezetért eljátszod a nagyobbat.”

Egy óra múlva már ágyban feküdtem, édesanyám mellettem ült, és mondogatta: „Látod, látod” — s akkor vidám csengettyűszóval kigördült udvarunkról a pónifogat. Vitte helyettem Gyopárt, a bátyámat Pöttöndre. Kimerülten pihentem és pihegtem az ágyon, sötétszürke fellegként növekedni, gomolyogni, hömpölyögni kezdett bennem a megbánás. Azt hittem ekkor, a pöttöndi útra gondolt nagyapa, amikor figyelmeztetett: kisebb élvezetért eljátszod a nagyobbat.

Körülbelül két hét múlva, amikor ismét kértem harmadik tányérral is a mákostésztából, édesanyám így szólt: „Gondolj a múltkorira!” Bennem azonban erősebb volt az előző két tányér, a lubickolás az élvezetben, kértem hát a harmadikat is. „Nem fog megártani!” Villáztam magamba a koromfekete, csillogó boglyákat, és az élvezettel ismét éreztem mellemben görgő, nehéz ólomgolyóként a nyugtalankodást. Bővítettem megint az övemet. Szerettem volna abbahagyi az evést, de olyan nehéznek, sőt lehetetlennek tűnt letennem a villát, mintha a kezemhez nőtt volna. Nem lettem ugyan rosszul a három tányértól, de a megbánás mint sötétszürke felleg egész délután gomolygott bennem. Bántott, hogy félnem kell a rosszulléttől.

Nyári szünet lévén, egy reggel Kutykuruttyal meg négy-öt másik osztálytársammal félnapos útra indultam a romokhoz. Bizonytalan időjárás volt, lelkemre kötötte hát édesanyám, hogy vigyem magammal a viaszosvászon csuklyás esőgalléromat. De én nélküle szöktem ki hazulról, és szinte lubickoltam a könnyenöltözöttség, a nem-cipelés élvezetében. Azonban ugyanakkor görögni kezdtek bennem a nyugtalankodás ólomgolyói. Azért, hogy csillapítsam mozgolódásukat, megkérdeztem Kutykuruttytól: „Mit gondolsz, nem kellene visszamennem a gallérért, hátha zivatar lesz?” Kutykurutty legyintett: „Á, nem kell mindjárt a legrosszabbra gondolni!”

Nagyon szerettem volna visszamenni, de minden lépéssel, otthontól távolódó szökkenéssel nehezebbnek és nehezebbnek, végül is meg sem tehetőnek éreztem, hogy visszamenjek. Nem lett zivatar, még eső se, de a megbánás sötétszürke fellege, amikor délben hazaértem, mégiscsak növekedni, gomolyogni, hömpölyögni kezdett bennem. Édesanyám, ugyanis ezzel fogadott: „Mondd, kisfiam, hogy én egész délelőtt nyugtalankodom, az neked semmi?”

Ezen a napon megint mákostészta volt ebédre. Megint három tányérral ettem, lubickoltam az élvezetben. Súlyos ólomgolyóként görgött bennem, gyötört a nyugtalankodás. Szerettem volna abbahagyni az evést, de képtelennek éreztem rá magam. Egy óra múlva megint ott feküdtem az ágyamon. Édesanyám mellettem ült. A többit gondolhatjátok. Egy újabb óra múlva pedig, amikor már kint ültem bágyadtan a cseresznyefa alatt, és a megbánás sütétszürke fellege gomolygott bennem, egyszerre csak éreztem, hogy elkerekül a szemem, és rádöbbentem az igazságra: Ha megtörténhet, hogy a harmadik tányér olykor-olykor roszszullétet okoz, akkor ha értelmes lénynek tartom magam, akkor két tányérnál többet sose szabad ennem!

Néhány nap múlva a játszóréten fennakadt a kis Fujóskának a sárkánya a lombok közt. Örömmel indultam érte, mert láttam, hogy vékony ágra kell kimászni, és élvezni akartam pajtásaim bámulatát: milyen bátor vagyok. Fujóska utánam szólt: „Ne menj, Moha! Letörhet az az ág!” Kutykurutty lehurrogta: „Nem kell mindjárt a legrosszabbra gondolni!”

Amikor lepillantottam az ág tövétől a fölfelé pillantó sok kis arcra, valósággal lubickolt a lelkem a dicsőség élvezetében. De amikor

mászni is kezdtem kifelé azon a vékony ágon, eszembe jutott, hogy óriási rosszaságot cselekszem. Kockára vetem szüleim sorsát, hiszen ha lábamat vagy éppenséggel nyakamat töröm, keserves csapást mérek rájuk. A dicsőség élvezetében mintha ólomgolyók görögtek volna a szívem körül, s hozzá a nyugtalanság gyötrelme társult. Egy pillanatra az is agyamba villant: Milyen ismerős nekem ez a két részből álló érzés. Mikor is éreztem már hasonlót? Nagyon szerettem volna visszamenni, de minden mozdulattal, amellyel az ág csúcsához közeledtem, egyre kevésbé éreztem képesnek magam a lemondásra a dicsőségről. Miután ledobtam a sárkányt, lemásztam. Kutykurutty a vállamra csapott: „Stramm gyerek vagy!” Ettől nagyon elszégyelltem magam önmagam előtt. Kutykurutty elismerése fontosabb volt nekem, mint édesanyám és édesapám nyugalma.

Nemsokára megtörtént, amit mohó türelmetlenséggel vártam: az, hogy megint mákostészta legyen ebédre, és érvényesíthessem felfedezésemet: ha értelmes lénynek akarom magam tartani, akkor csak két tányérral szabad ennem. Nagyon nehezemre esett nem emelni harmadszor is tányéromat a tálhoz, nagyon vágyakoztam további koromfekete, zsírtól és cukortól csillogó metéltboglyákra, a máktömeg édes zamatának élvezetére. De nem moccantam. A percek teltek, és egyszer csak különös élményem volt. Először csak homályosan, halványan, szinte csak sejthetően, aztán egyre erősebben és erősebben éreztem nagyon jóleső elégedettséget magammal szemben, amiért nem eszem harmadik tányérral. Ekkor hirtelen megtermett bennem a bizonyosság: Erre az elégedettségre gondolt nagyapám, amikor azt mondta, kisebb élvezetért eljátszod a nagyobbat.

Délután, amikor a játszórét felé lépegettem, az utcai kút mellett két csoport kistörpe állt szemben egymással harciasan. Egyesek már szedték is a köveket a zsebükbe, markukba. Látszott, hogy rögtön kitör a kőcsata. Kutykurutty, az egyik csoport vezére odakiáltott nekem. „Szedj követ, és mellém!” Tudtam én jól, hogy nem lehet kővel hajigálni, hiszen arcot is, szemet is érhet, de nagyon szerettem találni is, megfutamítani is. Fél perc múlva már valósággal lubickoltam a csatázás élvezetében, de ugyanakkor mintha súlyos ólomgolyók gördültek volna ide-oda a mellemben, már futkosott is bennem a nyugtalankodás: „Jaj, nehogy arcon vagy szemen találjunk valakit!” — és villant bennem megint a pillanatnyi töprengés: Honnan ilyen ismerős nekem az élvezetnek és a nyugtalankodásnak ez az egybefonódott érzése? Vágyódtam rá, hogy abbahagyjuk a dobálást, de egyre nehezebbnek, sőt meg sem tehetőnek éreztem, hogy a csata tombolásában kiálljak ezzel az indítvánnyal. Azért, hogy valamelyest mégis nyugtassam magam, ezt kiáltottam mindnyájuknak: „Ki ne üssük valakinek a szemét!” Kutykurutty hangja dühösen csattant: „Nem kell mindjárt a legrosszabbra gondolni!”

Ettől a kiáltástól megerősödött bennem a tudat, megtörténhet, hogy szemen találunk valakit. Ha tehát értelmes lényeknek akarunk számítani... Tovább nem is gondoltam. Csak felszikráztak bennem gondolatkapcsolatok: mákostészta. Erre emlékeztet az élvezet és a nyugtalankodás keveréke? A kődobálás is mákostészta-ügy? Magam is szinte csak szemmel vettem észre, hogy mozdulatlanul állok, mint valami szobor. Karom a magasban, kezemben a dobásra szánt kő. Már kiáltottam is: „Abbahagyni! Követelem!”

Örültek, hogy abbahagyhatják, és mégse látszanak gyávának, hiszen én parancsoltam rájuk. A magyarázatomat persze lemosolyogták, hogyha száz eset közül egyszer történik is baj, aki tud gondolkodni, sose dobál, de nekem elég boldogság volt egyelőre az is, hogy sikerült megtennem, amit meg nem tehetőnek éreztem. Ünnep lett bennem ez a délután, aranybetűs. Úgy változott meg ettől a pillanattól kezdve az életem, mintha arról a harmadszorra üresen hagyott tányérról erőboglyákat villáztam volna magamba. Ha lehetségesnek látszott, hogy letörik az ág, nem másztam rá. Sorra fedeztem fel életem egyéb területein is a „mákostészta-ügyeket”. Lehetséges, hogy megbetegszem a baktériumoktól, tehát mindig kezet mostam ebéd előtt. Mindig megmostam a gyümölcsöt. Lefekvés idején nem ültem könyv mellé azzal a szándékkal, hogy egyetlen mesét még elolvassak előbb, mert tudtam, lehetséges, hogy hosszas olvasgatás, kései lefekvés lesz belőle. Amuldoztam: hát tele az élet „mákostészta-ügyekkel”?

Történt egy napon, hogy kő találta el Fujóska szemealját. Édesapám megkérdezte tőlem: „Te is részt vettél abban a kődobálásban?” Hiúságom sajnos dicsekvésre csábított: „Én semmi olyasmit nem teszek, amiből baj lehet. Megtanított rá a mákostészta.” Elmondtam, hogyan jutottam el a mákostésztától mindenféle kockázat kerüléséig. Édesanyám kijelentette: „Ha ilyen derék tészta a mákos, holnap megint azt csinálok!”

Másnap, éppen akkor, amikor a második tányérral ettem, bejött hozzánk Fujóska édesanyja. „Jaj, hogy milyen rosszak ezek a fiúk! Ma megint hajigálták egymást kővel. Ha Moha közéjük nem szalad, megint baj lehetett volna belőle.”

Édesanyám rémülten rámnézett. „Közéjük szaladtál? Hiszen azt mondtad, kerülöd a kockázatot! Kiüthették volna a szemedet!” Csak akkor eszméltem rá magam is, hogy megszegtem elhatározásomat. Elgondolkozva feleltem: „Azért szaladtam közéjük, hogy kiszedjem a zsebükből a köveket. Mert hiába kiabáltam, nem hagyták abba. Úgy látszik, van rá eset, amikor kénytelen kockáztatni az ember.” Annyira elgondolkoztam rajta, így van-e, hogy szórakozottan a tálhoz emeltem kiürült tányéromat. Kértem harmadszor is. Édesanyám elmosolyodott: „Ez is ilyen rendkívüli eset, amikor kénytelen kockáztatni az ember?”

Észbekaptam: „Jaj, dehogyis, ez nem!” — és visszatettem magam elé a tányért.

Thea Bauriedl

Ismerd föl a félelem üzenetét!

Kivezető utak az erőszak világából

Naponta hallunk erőszakos cselekményekről, melyeket peremcsoportok, külföldiek, a társadalom gyöngéi és tehetetlenjei ellen követnek el. A lakosság nagy része megdöbbenéssel veszi tudomásul ezeket, és szótlan bénultsággal reagál; mások – viszonylag nagyon kevesen – a zavart hallgatás után megtalálják hangjukat, és tiltakoznak vagy tüntetnek.

Mindenesetre *sokan kérdezik: Mit tehetünk?* Mi, akik mindig az erőszak – mindenekelőtt az állami erőszak – ellen voltunk, követeljünk nagyobb és hatékonyabb rendőrséget? Nem kell-e valamit tennünk az általános brutalizálódás ellen, amely társadalmunkban egyre inkább terjeszjedik? De hogyan tudhatnánk megváltoztatni azoknak a tudatát, akinek a fejében más sincs, csak erőszak? Ismét félnünk kell attól, hogy üldözni és tettlegesen bántalmazni fognak minket, ha túlságosan világosan fejezzük ki álláspontunkat? Nem jobb-e, ha visszavonulunk a magánéletbe, gondoskodunk a magunk és családunk javáról, és így megmentjük „saját csónakunkat" az ellenséges hullámoktól és a „kalózoktól"?

Mielőtt az ember elkezd valamit tenni az erőszak ellen, érdemes az erőszak alapjaival foglalkoznia. A nyilvános vitákban fönnáll, sajnos, az a *félreértés, hogy aki igyekszik az erőszakoskodókat és magatartásukat „megérteni", az nyilván egyet is ért velük.* Különösen a pszichoanalitikusoknak szokták szemére vetni, hogy támogatják az erőszakot, amikor megkísérlik megérteni az erőszakoskodók motívumait és helyzetét.

Úgy tűnik, ennek *a félreértésnek két oka van: Egyfelől megszoktuk, hogy valamilyen ellenségkép segítségével járhatunk el egy másik emberrel szemben.* Az ellenségkép lényege abban áll, hogy csak az ellenség csúf külső oldalát érzékeljük, és védekezünk azellen, hogy belső, érzelmi helyzetét is észrevegyük. Ha belehelyezkednénk az ellenség belső állapotába, akkor automatikusan oldalt kellene cserélnünk, és az ellenséggel kellene szövetkeznünk saját magunk ellen, vagy az ő ellenségei ellen. Félünk attól, hogy ha megértjük a tettes motívumait, akkor fölcseréljük a tetteseket és az áldozatokat. Ez oda vezethetne, véljük, hogy már semmit sem tehetnénk az erőszak ellen, hanem ellenkezőleg, talán úgy látnánk, hogy csak az áldozatoké a felelősség. *Másfelől fönnáll annak a veszélye, hogy önmagunkban érzékelünk hasonló motívumokat és tendenciákat, ha elkezdjük megérteni a másként gondolkodókat.* Ez akadályozna minket abban, hogy elhatárolódjunk a rossztól, és megkérdőjelezné saját identitásunkat (ti. mint olyan emberekét, akik a jók közé tartoznak). Tehát inkább ne értsük meg, mi zajlik le az erőszakoskodókban! Ennek azonban az lesz a következménye, hogy velük szemben vagy csak szintén erőszakosan viselkedhetünk, vagy szótlanul vissza kell vonulnunk, mivel úgy érezzük, hogy ők vannak fölényben.

Értelmesebben és hatékonyabban csak akkor lehet bánni az erőszakoskodókkal, ha megkíséreljük föltárni az erőszak sokféle okát az erőszakoskodók részéről, de az őket körülvevő közösség, tehát saját magunk részéről is. Ha komolyan foglalkozunk azzal a kérdéssel, miért válik egy ember vagy embercsoport erőszakossá, akkor ismételten arra az eredményre jutnunk, hogy *az erőszak minden fajtájának alapjai az erőszakoskodó személy félelmében és bizonytalanságában találhatók meg, még akkor is, ha a tettes már nincs tudatában ezeknek az érzelmeknek:* ellenségképekkel és erőszakfantáziákkal, ill. erőszakos cselekményekkel próbálja meg kiküszöbölni a félelem és a tehetetlenség érzését. Ha ez sikerül, akkor alkalmasint még bizonyos élvezet is fölléphet az erőszak végrehajtásakor. Ez mit sem változtat azon a tényen, hogy az erőszak alapja a félelem.

A fenyegetettség érzésével elvileg különféleképpen lehet bánni: Az ember kereshet felelőst, és szóban vagy nem szóban „szétverheti" őt; megpróbálhat elrejtőzni és letagadhatja a fenyegetést, vagy ellentmondás nélkül elfogadhatja; de azt is megkísérelheti, hogy megtalálja a veszély valódi okait és tegyen valamit ellenük.

Jelenleg mind egyénként, mind társadalmilag különböző fenyegetéseknek vagyunk kitéve: Jólétünk csökkenése felé haladunk, pedig e jólét sokunk esetében hozzájárult önértékérzetünkhöz. *Növekvő ökológiai veszélyek felé haladunk,* melyekre a tudósok régóta rámutatnak, melyekkel szemben azonban vajmi keveset teszünk. És *egyre növekedő brutalizálódás felé haladunk;* a társadalmakon belüli és a föld népei közötti várható elosztási harc fegyvereit már gyártják és rendszerbe állítják.

Az eme változásokkal kapcsolatos félelmet tehát sem rossz tanácsadónak, sem neurotikusnak nem nevezhetjük. Fontos jelzés ez, amely nélkül még tehetetlenebbül ki lennénk szolgáltatva a különböző fenyegetéseknek, mivel e jelzés nélkül nem ismernénk őket. *Arról tehát nem lehet szó, hogy kiküszöböljük a félelmet, hanem csak arról, hogy megtaláljuk a félelemmel való bánásmód azon alternatíváit, amelyek nem mindenki mindenki elleni harcához, hanem a kölcsönös segítségnyújtás rendszeréhez vezetnek, hogy így elkerülhessük a közös pusztulást.*

Az általános megkeményedési folyamat alternatíváit abban látom, hogy *kísérletet tegyünk a frontok feloszlatására,* továbbá arra, hogy *konstruktív beszélgetést tudjunk folytatni a másként gondolkodók-*

kal, és hogy *megkérdőjelezzük saját táborunk (közös ellenségképeink) látszólag magától értetődő egységességét.* Ehhez persze arra van szükség, hogy másképp lássuk a fenyegetést: Ha társadalmainkon belül, ill. nemzetközileg is az a kép lebeg a szemünk előtt, hogy meg kell védenünk csónakunkat a többiek csónakjaival szemben, akkor újból és újból így kell kiáltanunk: Csónakunk megtelt, maradjatok kinn, számunkra közömbös, hogy elpusztultok-e, fő, hogy a mi csónakunk megtartsa egyensúlyát.

Mihelyt azonban *az a kép áll a szemünk előtt, hogy* függetlenül attól, „jobboldaliak" vagy „baloldaliak", nagyobb vagy kisebb pártok elkötelezettjei, „politikusok" vagy „apolitikusok", szegények vagy gazdagok vagyunk-e, s hogy „keleten" vagy „délen" élünk-e, *mindnyájan egy csónakban evezünk,* s elvileg ugyanazok a veszélyek fenyegetnek mindannyiunkat, az „ellenségek" elkülönítésének kísérlete illuzórikussá válik.

Az a benyomásom, hogy mostanság sok ember tudatába behatol ez a fölismerés, de ezek részben hevesen védekeznek azellen, hogy mindenkori veszélyeztetettségüket közösnek ismerjék föl, amelyből csak közösen menekülhetnek meg, ha egyáltalán. Inkább megpróbálják a gyöngéket letaszítani a fedélzetről, és a Második és Harmadik világ hajótöröttjeit megakadályozni abban, hogy megcsáklyázzák a jóllakottak és gazdagok csónakját. Aztán ellenreakcióként ezekre az erőszakos fantáziákra és magatartásmódokra kifejlesztik azt a (fantázia)elképzelést, hogy „minden" szegényt és tehetetlent föl tudnak és akarnak venni. Hiányzik a beszélgetés, annak kísérlete, hogy (jobboldal és baloldal, nyugat és kelet, észak és dél) mindenkor közösen találjanak megoldásokat, és válaszolják meg azt a kérdést, hogyan járulhatna hozzá minden oldal, minden nép a mindenkit érintő veszélyek csökkentéséhez.

Az erőszak alternatívája nem a rágalmazó elhatárolódás a „gonoszoktól", hanem a beszélgetés velük. Sajnos, sok erőszakoskodó sem nem kész, sem nem alkalmas a beszélgetésre. Mégsem csupán az „odaütés" és az „elfutás" két lehetősége áll fönn, hanem egy harmadik is: ápolni a demokratikus kultúrát, például úgy, hogy beszélgetőköröket hozunk létre, amelyekben a résztvevők lelkiállapotáról és a közös fenyegetettségről beszélünk, esetleg lehetséges politikai akciókról abban az értelemben, hogy beszélgetést folytatunk másként gondolkodókkal, vagy kinyilvánítjuk politikai véleményünket, például demonstrációkkal vagy a hivatalos politika képviselőihez írott levelekkel.

Egymással beszélni csupán azért, hogy szót értsünk egymással, önmagában véve igen természetes folyamat lenne véleménykülönbségek esetén, de félünk ettől. A közeledés azokhoz a másként gondolkodókhoz, akiket fenyeget a veszély, hogy megfertőzi őket a társadalomban zajló általános megkeményedési folyamat, félelmet kelt. De nincs más alternatíva, amely kivezethetne a megkeményedés általános tendenciájából. Ha a veszélyek közös legyőzésének érdekében véget akarunk vetni egyesek mások elleni terméketlen harcának, akkor nem kerülhető el, hogy megkérdőjelezzük az olyan régi osztályozásokat, mint hogy „jobboldali" és „baloldali". Ha hozzálátunk ahhoz, hogy az ellenségképeket és az erőszakot ne mindig csak a másik táborban helyezzük el és bélyegezzük meg, hanem közös veszélyünkként ismerjük fel, akkor föloszlanak azok a frontok, amelyek eddig (látszólag) biztonságot nyújtottak.

Közeledésre szükség van, ha valóban meg akarjuk vitatni a dolgokat. A szótlanság olyan formája a félelemmel történő bánásmódnak, amely az egyéni és közkapcsolatokban egyaránt háborúhoz vezet. A szótlanság kiküszöbölésének kísérlete a védettség érzésének nyereségéhez vezethet; arra pedig mindannyiunknak nagy szükségünk van, nehogy a brutalitásban kelljen keresnünk „üdvünket".

Forrás: Publik-Forum, 1992/24

A szerző Münchenben élő pszichoanalitikusnő.

Farkas József

Férfiak és nők Jézus körül

I.

Jézus életművét lehet a merev dogmatika felől, de lehet a zajló történelem felől is megközelíteni. Az Ige testté lett. Isten belépett a történelembe, ezért a történelmi megközelítés az igazán bibliai „módszer”. A következőkben ezen az úton teszünk meg néhány lépést.

Jézus patriarchális (férfiuralmú) korban és rabszolgatartó társadalomban élt. Kérdés: Elfogadta Istentől valónak ezt a történelmi-társadalmi szerkezetet (kontextust), vagy „újított rajta”? Világos a válasz: Nem szervezett forradalmat a társadalom szerkezetének megváltoztatására, de nem is igazodott bele engedelmesen. Isteni szabadsággal lépett át a társadalmi korlátokon, ezzel is bizonyítván, hogy nem a „szokásjogé” az utolsó szó. Egyes személyek és a kisebb közösségek körében szabadon formálta a társas kapcsolatokat.

A tanítványok valamennyit megértettek Jézus botránkoztató „újításaiból”, de alapjában véve megmaradtak a „régiekben”. Nem győzte le bennük az új a régieket. Ez megmutatkozik az egész Újszövetségben, éspedig olyan módon, hogy egyszer a jézusi új, máskor meg a mózesi régi szólal meg a Szentírásban. A fundamentalizmus gyarlósága az, hogy nem ismeri fel és nem vállalja el ezt a kettősséget. Így szoktam mondani: az akkori társadalmi szerkezet az a „kulisszarendszer” volt, amiben, aminek az előterében Jézus meghirdette az evangéliumot, Isten országának új rendjét. Súlyos tévedés tehát az, ha valaki a „kulisszákat” (férfiuralom, rabszolgaság) örökérvényű isteni rendnek vallja. Ezzel megerőtleníti azt az újat, amit Jézus hozott közénk.

Jellemző példa: Még a 19. században is —bibliai igékkel alátámasztva — isteni rendnek tekintették a rabszolgaságot, és csak véres harcok árán sikerült felszámolni ezt az embertelenséget. De ha a „teljes Szentírás” minden szava Isten igéje és társadalmi modell, akkor miért nem kardoskodnak a fundamentalisták a rabszolgaság mellett? Hiszen még Pál apostol is visszaküldte urához a szökött rabszolgát (lásd: Filemonhoz írt levél). Rendkívül fontos ez az igazság: Be nem vallott módon mindenki „rostálja” az igéket, és csöndesen átlép azokon, amiken a történelem időközben túllépett (isteni parancsra végzett népirtások, véres áldozatok, étel-ital szabályok...).

A történelem túllépett (elméletben!) a férfiuralom alapján berendezett társadalmi szerkezeten és meghirdette a megkülönböztetés nélküli egyenlőséget a férfiak és a nők között. Nem így az egyház. Ezen a területen az egyház (fundamentalisták, római katolikus egyház) azt hirdeti, hogy a „kulissza” — tehát az a mód, ahogyan akkor a férfiak a nőkkel bántak — ma is érvényes örök isteni rend. Azaz: a férfiak uralkodnak, a nők engedelmeskednek. A férfi szólhat, a nő neve: hallgass!

Tanulságos a Biblia sokszínű világa. Például: Pál apostol kétféle tanítást ad. Egyfelől: „Akik Krisztust felöltöztétek, köztetek nincs sem rabszolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő...” (Gal 3,28). Másfelől viszont — intelmeiben — egyenesen isteni rendnek minősíti az írott és íratlan patriarchális törvényeket. Sőt, még érvel is velük, lásd 1Kor 11,13–14-et, ahol az apostol a „természet” törvényeivel érvel, azaz a megszokott társadalmi szabályokhoz kell a nőknek igazodniok.

Másik kiabáló példa: Kiknek jelent meg először a feltámadott Krisztus? Az evangéliumok egyértelműen felelnek: asszonyoknak. Olyannyira, hogy amikor a fériaknak szóltak húsvéti élményükről, azok „üres fecsegésnek tartották ezt a beszédet és nem hittek nekik” (Lk 24,10–11). De Pál apostol már így számol be erről: „...feltámadt a harmadik napon, és megjelent Kéfásnak, majd a tizenkettőnek...” (1Kor 15). Miért nem mondja el a történelmi valóságot? Miért nem szól egyetlen szót sem az asszonyokról? Azért, mert korának gyakorlata szerint számára sem volt bizonyító ereje a nők vallomásának. Valahol mélyen ez bizonyára összefügg azzal is, hogy „a nők hozták be a bűnt a világba” („Éva almája”).

A nők mérhetetlenül többet kaptak Jézustól, mint a férfiak. Jól mutatja ezt például az is, hogy Jézus megtiltotta a házasságok felbontását, a válást. Ez a tilalom a nők számára akkor nem jelentett semmi újat, mert nekik amúgy sem volt joguk elválni. (A római Impériumban volt joguk erre a nőknek, a zsidó társadalomban nem volt rá joguk!) Ezzel a tilalommal Jézus egyértelműen a nők pártjára állt. Őket védte meg a férfiak zabolátlan önkényességétől, amellyel akár egy lekozmált ételért is már joguk volt a feleségüket elküldeni a házból. Nem is beszéltünk még akkor a többnejűségről, meg arról, hogy a prostituáltakkal, rabszolga és szabad nőkkel való szexuális kapcsolatokat nem tekintették paráznaságnak. Akkor ez természetes társadalmi (isteni?) rend volt. Mikor és miért lettek ezek az isteni „rendek” bűnné, paráznasággá? Itt is hatásosan működött a „rosta”. Ma már más az „isteni rend”. A nők többszörösen adjanak hálát Jézusért és az új rendért, amit Ő hozott e világra!

II.

Az előzőkben tisztáztuk azt, hogy Jézus mérhetetlenül többet ajándékozott a nőknek, mint a férfiaknak. Ezt világosan átélték a Jézus közelébe került nők, asszonyok, akik különben is nyitottabbak, fogékonyabbak voltak Jézus szeretet-evangéliumának befogadására, mint a nehézkesebb férfiak. Jellemző példa erre: egy asszony az utolsó napokban megkente Jézus fejét drága olajjal. A nők megéreztek valamit Jézus életének halálos fenyegetettségéből. A férfiak viszont azt számolgatták, hogy mennyi pénzt lehetett volna kapni azért a drága olajért (Márk 14,5).

A zsidókeresztyén első gyülekezetek és azután a többi gyülekezetek is hamar visszavették a nőktől mindazt, amit Jézustól kaptak. Hamarosan szektásnak számított az, ha valahol továbbra is a Jézustól kapott szabadságban éltek a nők. A többségben visszatért a régi „rend”. A külső világhoz, nem utolsósorban a zsidó gyakorlathoz igazodva — megszilárdult az „isteni rend”: a férfiaknak jogaik vannak, a nők feladata az engedelmesség. A középkori zsinatok már azon is vitáztak, hogy van-e a nőknek halhatatlan lelkük. Mintha nem is volna a Bibliában Mária és Márta története. Jézus

megköszöni Márta szorgoskodását, de — szerényen szólva — Máriát is igazolja (Lukács 10). Jézus Máriát is képesnek, alkalmasnak tartja arra, hogy vele a végső igazságokról, Isten országáról beszélgessen. A nőknek ezt az alkalmas voltát az egyház mind a mai napig vitatja, korlátozza.

A korlátozást leginkább azzal támasztják alá, hogy Jézus tizenkét férfit és egyetlen nőt sem választott maga mellé tanítványnak. Ez az állítás erőteljes korrigálásra szorul. Először is: Úgy tűnik, a 12-es szám legalább annyira jelképet hordozott, mint amennyire történeti valóság volt. Nincs is pontos névsorunk: Márk más 12 nevet sorol fel, mint Lukács (Mk 3 és Lk 6). A qumráni eszkatológikus szektát is 12 főből álló testület vezette és ezen kívül volt három különösen fontos vezető. Az evangéliumokban is: Péternek, Jakabnak és Jánosnak kiemelt szerepe volt. A Jézus melletti 12 azonban nem alkotott zárt testületet. Bizonytalan nevükön túlmenően a többség „tevékenységéről" egyetlen szót sem olvasunk az evangéliumokban, és az első gyülekezetek történetében sem.

Lukács följegyzéseibe bekerült egy rendkívül fontos adat. Voltak nők, akik nem csupán hallgatták Jézust, de ki is mozdultak hazulról és elkísérték Jézust vádortanítói útjaira. „Faluról-falura járt... vele volt a tizenkettő és néhány asszony, akiket gonosz lelkektől szabadított meg és betegségekből gyógyított meg". Ezután nevek következnek, majd a folytatás: „...de sok más asszony is, akik szolgáltak neki vagyonukból" (Lk 8). Nem kétséges, hogy Jézus sokkal gazdagabb szeretet- és munkakapcsolatban volt nőkkel, asszonyokkal, mint amennyit erről az evangéliumokban olvasunk. Nagy rostálásokat végeztek, sok mindent elhallgattak a szentírók férficentrikus szemléletük következtében, de azért is, mert megütköztek azon, ahogyan Jézus a nőkhöz viszonyult.

Erre is van jellemző példa: A legmegrendítőbb történetek közé tartozik az, amelyben az álszent farizeusok Jézus elé állítanak egy bűnös asszonyt, akit Mózes törvénye szerint meg kellett volna kövezni (János 8). Ez a történet hiányzik a legtöbb ősrégi kéziratból. Isteni csoda, hogy megmenekült az agyongallgatástól. Miért hagyták ki a későbbi kódexmásolók? Azért mert megbotránkoztak Jézus megértő szeretetén, „bűnpártolásán" (lásd :„...én sem ítéllek el téged", János 8,11).

Ma is zajlik a vita a férfiak és nők egymással való kapcsolatáról az emberi és az egyházi közösségekben. Ezekben a vitákban nagy szerepet játszanak a társadalmi, sőt gazdasági körülmények és ezeken túlmenően az emberi előítéletek, a férfiak féltékeny őrködése „Istentől való jogaik" felett. Érthető a nők keserű feminista lázadása az őket sértő megkülönböztetések ellen. A férfiak érdekeltségeiből és a nők sebeiből született „teológia" inkább elfedi, mint kifejezi az „isteni rendet". Egyébként nagy a valószínűsége, hogy a kölcsönös szeretet egy alaptörvényén kívül nincs is örökérvényű isteni rend(szer). Minden új társadalmi helyzetben újra kell fogalmazni ezt a kényes témát és Jézus egyetemes szeretetének jegyében (és erejével!) kell érvényes megoldásokat találni.

Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a férfi-nő kapcsolat a legátfogóbb, legdinamikusabb erőjáték. Ennek emberséges megoldása nagyszerű erőforrás, torzulása viszont keserű betegségforrás lehet minden ember életében.

Az is alapvető fölismerés, hogy Isten Jézus Krisztusban igent mond a szeretetre, szerelemre, szexualitásra. Nem mond nemet, mint ahogy sok helyen Isten nevében embertelen nemeket mondanak rá (cölibátus, érdemszerző aszkézis, a szexualitás eredendő gyanúba fogása). A megrostált bibliai szövegek mögött rá kell érezni arra a szeretetteljes lelki gazdagságra, ami Jézusnak a nőkkel való kapcsolatait jellemezte.

Elisabeth Moltmann-Wendel

Jézus barátnőjeként nem kívánatos

Mária Magdolna és a nőkérdés

Mária Magdolnát Jézus barátnőjéből és első apostolnőjéből ideg- és érzékcsiklandozó, nagy bűnös nővé változtatták; ez a folyamat és a nyomában létrejött torzkép **egyike az egyháztörténelem legdrámaibb hamisításainak.** A férfivilág szándékosan hazudott, és ez a hazugság mindmáig érzéki ingerként hat. Képzeljük csak el, micsoda botrány lett volna, ha a nők prostituáltté értelmezték volna át és alacsonyították volna le Péter apostolt! Pontosan ez történt Mária Magdolnával.

Mit tudunk ma Mária Magdolnáról, igazi és meghamisított történetéről? Úgy tűnik, egyedül élő nő volt a Genezáreti tó partján fekvő Magdalában, aki más asszonyok és a tanítványi csoport társaságában fölment Galileából Jeruzsálembe. A Lukács-evangélium beszámolója szerint valamilyen betegségből történt meggyógyítása után („hét démon ment ki belőle": 8,2) kezdte követni Jézust. *A passió- és feltámadástörténettel kapcsolatos listákban említett asszonyok közül mindig ő áll az első helyen, párhuzamosan Péterrel,* akit a férfiak csoportjában neveznek meg mindig elsőként. Ez a tény arra a tekintélyre utal, amelyet Mária Magdolna a korai közösségekben élvezett, s amely — az Apostolok Cselekedetei (1,21.25) által említett kritériumok szerint — nem más, mint *a „feltámadás nőtanújának" és az első apostolnőnek a tekintélye.* Más asszonyokkal együtt *jelen volt* a megfeszítéskor és a sírbatételkor, és húsvét hajnalán azt a feladatot kapta, hogy meghirdesse a szétfutott tanítványoknak a feltámadás üzenetét. János evangélista elmeséli külön találkozását Jézussal, és úgy tűnik, az utolsó vacsora résztvevőjeként is látta őt. A később megtért Pál azonban nem említi.

Az *Újszövetség* szűkszavú beszámolói Magdolnáról, Jézus női bizalmasáról és a feltámadás első, női tanújáról eleinte még fantáziadúsan fölvirágoznak az apokrif, az egyház által hivatalosan el nem ismert evangéliumokban. Az Újszövetség egyházilag elismert beszámolóiból Mária Magdolna **Jézushoz való különleges közelsége** olvasható ki, *az apokrif Fülöp-evangélium* viszont egyenesen gyakori csókokról ejt szót. Magdolna itt a Megváltó „élettársaként" jelenik meg, s a többi tanítvány féltékenyen kérdezi: „Miért szereted őt jobban, mint valamennyiünket?"

Minél inkább érvényre jutott azonban az ortodox egyházi vonal a gnózis által befolyásolt keresztény közösségekkel szemben — amelyek a nemiségmentesség ideálját követték, de egyúttal nagyobb részesedést adtak a nőknek a vezetésben —, **annál inkább előtérbe kerültek a Mária Magdolnával kapcsolatos más érdekek**. A 4. század két latin egyházatyjánál, *Autun-i Cassianus*nál és *Milánói Ambrus*nál lelhetők fel először azok a kísérletek, hogy a Lukács-evangélium 7. fejezetének „nagy bűnös asszonyát” egyazon személynek lássák a 8. fejezetben említett Mária Magdolnával. Ehhez társult azután egy harmadik személy képe: Máriáé, Márta nővéréé, aki megkente Jézus lábát, s kibontott hajával megtörölte (Jn 12). Lukács 7. fejezetének Jézus lábát ugyancsak megkenő bűnös nőjét *azonosították* a János-evangélium 12. fejezetének Máriájával (vö. még Lk 10,38—42), aki szintén a „Mária” nevet kapta, és egyúttal azonossá vált a betegségtől, gonosz lelkektől meggyógyított Mária Magdolnával. — A férfitudósok egyházában miért ne tekinthették volna a kicsapongó szexualitást speciális női betegségnek?

Csillámló, **részvétet keltő s ugyanakkor veszélyes asszonykép kezdett kibontakozni:** Mária Magdolna, Jézus barátnője, az egykori prostituált, a betániai aktív Márta meditatív nővére. Az olyan ókeresztény egyházatyáktól, mint *Lyoni Iréneusz, Órigenész vagy Aranyszájú Szt. János*, még idegen volt az effajta erőszakos eljárás, és a keleti egyház sem azonosította soha a „nemes” Mária Magdolnát a prostituált nővel: Lázár nővérének, betániai Máriának tartották és tartják, és sosem nyilvánították nyilvános bűnössé.

A katolikus egyház- és művészettörténész, *Karl Künstle* szerint **Szent Ágoston** (354—430) volt az, aki — átvéve *Milánói Ambrustól* (340—397) Mária Magdolna személyének új értelmezését — **személyes okokból szorgalmazta „a három asszony** konfundálását, azaz **egy személlyé manipulálását**”. Fiatalemberként Ágoston minden volt, csak aszkéta nem. Künstle következtetése szerint Ágostonra vigasztalóan kellett hatnia annak, hogy „az Úr oly gyakran betért betániai Máriához, noha az egykor szintén az érzékiség hálójában vergődött, akárcsak ő (Ágoston) maga”.

*

Ágostonnal véget ér az antik kor, és kezdetét veszi a Nyugat, amely tehát rögtön az elején érzékiségként és szexualitásként fedezte fel a bűnt, s ezt a problémát kivetítette a nőre. Magdolnának mint független nőnek látszólag veszélyes, gnosztikus képét a patriarchális nagyegyház „bűnös nő” képével váltották föl, amely 600 körül I. Gergely pápával kötelező egységképpé vált. Az ő Mária Magdolnáról szóló prédikációi gondoskodtak ennek a nő-diszkriminációnak a pápai-pasztorális elterjesztéséről.

Az ezt követő évszázadokban kibontakozó Magdolna-kultusz a három nőnek eme egységképe szerint tájékozódik. Először Franciaországban fejlődik ki, s aztán kiterjed egész Európára. Középpontjában „a bűnös nő megtérése” áll, az a motívum, amely a burgundiai Cluny kolostorából kiinduló reformmozgalom hatására különösen fölértékelődik. Mária Magdolna alakja most arra szolgál, hogy megtérésre és szellemi megújulásra hívja föl az elvilágiasodott egyházat. A francia Vézelay-ben, nem messze Cluny-től úgy vélték, hogy Mária Magdolna relikviáit tisztelik körükben, Vézelay így számtalan zarándok búcsújáróhelyévé vált. A spanyolországi Kasztíliába is eljut tisztelete, amint Lübeckbe is, ahol 1277-ben Mária Magdolna-kultuszközpont keletkezik. Még a 13. században Franciaországban is létrejön egy ilyen központ, Sainte Beaume-ban, ahol szőrruhába öltözött bűnbánóként tisztelik Mária Magdolnát egy remetebarlangban.

A latin egyházatyákkal elkezdődött megbecstelenítés és szellemi piacosítás ily módon ismételten megerősödik. A St. Beaume-beli kultusz mögött azonban még egy másik, a bűnös nőétől eltérő hagyomány is rejtőzik, nevezetesen a „Maria Ägyptica”-t („Egyiptomi Máriát”) övező legendakör, amely itt csapódik le. A monda arról szajháról szól, aki szeretne véget vetni bűnös életének, és a sivatagi pusztaságban vezekel. Mezítelenül és naptól teljesen agyonégetve él ott, amikor egy pap rátalál, és részvétből átadja neki a köpenyét. Itt következik be — sok képen ábrázolt — fölmagasztalása, az angyalok innen vezetik el utolsó szentáldozására. Ez a legenda a 7. században keletkezett, a 10. században terjedt el Itáliában, a bűnbánó Mária Magdolnáról szóló legendává vált, és a „bűnös nő” körüli fantáziákat a tevőleges vezeklés és az életidegen remete-aszkézis pikáns elemével gazdagította. A szép hosszú hajú bűnös nő képéhez társul a taszító szőrruhába bújt bűnbánó képe, vagy a végső stádiumba jutott prostituálté, ahogyan Donatello (1386—1466) ábrázolta a korai reneszánszban. Ennek megfelelő férfiképek születtek a szőrcsuhába öltözött Keresztelő Jánosról vagy Szent Onofriuszról; de a férfi aszkéták nem tudták fölvenni a versenyt a Mária Magdolnából áradó buja ingerekkel.

A tulajdonképpeni és legismertebb Magdolna-legendának, amely sok festményen csapódott le, sokkal kevesebb örömtelen vonása van, mint a „Maria Ägyptica” körülinek. Ebben a legendakoszorúban az a föltűnő, hogy bár a bűnös nő sztorija adja a történet alapját, de egyre erősebben nyomul a középpontba a biblikus, ill. a gnosztikus-egyházi tradíció két másik eleme:

Magdolna itt egyfelől Jézus legközelebbi társnője, még ha a csók nem is Jézus száját, hanem lábát illeti. Jézus „barátnőjének” nevezik; a férfiak uralta egyházban meg nem engedett, „nem-ortodox” kifejezés ez, amelyet a középkori misztikában, a zsidó bölcsességi teológiában, de a mai új megértési koncepcióban is Isten és az ember viszonyára használnak, s amely a régi apa-gyermek engedelmességi viszonyt váltja föl.

Mária Magdolna másfelől az állhatatos nő, aki — ellentétben a férfi tanítványokkal — nem menekül el, és a Feltámadottal való találkozás nyomán az „apostolok apostolnőjévé”, az „igehirdetők igehirdetőnőjévé” válik. Elbűvölő prédikátornő, tanítványai vannak, mint barátjának és mesterének, Jézusnak, és Franciaország missziós szentjévé lesz. A prédikáló nő képei, amelyek a nagyegyházi bűnös nő-kultusz peremén keletkeznek, szuverénnek mutatják be: csónakban — akárcsak barátja, Jézus — egy középkori templom szószékén, falusi templomokban és piactereken. Különösen hatásosak azok a román ábrázolások, például a gernrodei dómban, amelyeken Mária Magdolna fönséges tartásban siet a Föltámadott elé, és nem térden állva fogadja, mint szinte minden későbbi festményen.

Feltűnő képet találtam, sok fáradozás után, Lübeckben. Egy szilárdan rögzített oltárszárny külső oldalán — a szemlélők elől rejtve — Lázár térdel (legendabeli) nővére, Magdolna előtt, aki Marseille püspökévé teszi őt. Normális esetben senki emberfia nem láthatja ezt a behajtott, elzárt, „eretnek” képet, a női papság megtagadásának korai kigúnyolását. Föltételezem, hogy a régre visszanyúló nőközpontú hagyománnyal bíró kelta-francia talajon születhettek ilyen képek, amelyek ismét teret adtak az eredeti keresztény nőhagyományoknak.

A teológia világában mindenütt ismert német evangélikus teológusnõ, Elisabeth Moltmann-Wendel kapja meg 1997-ben (közösen a Japánban tanító katolikus teológusnõvel, Elisabeth Gössmann-nal) a Herbert Haag Alapítvány díját „Az egyház szabadságáért”.

A kereszténység első önálló nőjére való emlékezések aztán ismét föltörnek a reformáció egyházainak peremén jelentkező protestáns mozgalmakban — de semmiképp sem maguknál a reformátoroknál. Kálvin számára a nők megmaradtak „rosszhírűeknek”. Luther többre tartotta a jó feleségeket, Sárát és Rebekát; bár igen szenvedélyes képet rajzolt a Jézus és Magdolna közötti szerelemről és bizalmasságról, Magdolna mégis a paradoxia, a bűn és kegyelem közti feszültség képe maradt számára, és nem követte a felvilágosult humanista teológust, Faber Stapulensist sem, aki nem sokkal korábban elsőként szüntette meg a három nőalak torzképét. Saját bibliafordítása sem hozott újat Luthernek. Erről azonban hamarosan gondoskodtak azok a protestáns nők, akik csodálkozással olvashattak az Újszövetségben Magdolna tulajdonképpeni szerepéről, és akik azonosultak vele. Katharina Zell, Matthäus Zell strassbourgi reformátor felesége nyilvánosan búcsúztatta férjét annak 1548. januárjában bekövetkezett halálakor, és azzal mentegetőzött a „botrányért”, hogy nő létére nyilvánosan föllépett, hogy ezt „Mária Magdolnaként” tette; mindenesetre félénken hozzátette, „eszébe sem jutott, hogy apostol akarna lenni”.

*

Később az USÁ-ban az 1783-ban született néger metodista nő, Jarena Lee a kereszténység központi feltámadás-üzenetéből — amelyet egy nő kapott meg elsőként — vezeti le a nők jogát arra, hogy prédikáljanak. Mindazonáltal feltűnő, hogy századunk kezdetén alig-alig utaltak erre az első prédikátornőre az evangélikus egyházban lezajlott ordinációs vitákban, amelyek akörül forogtak, vezethet-e parókiát egy nő. Talán azért, mivel az érintett nők Pál — a férfiak által uralt evangélikus egyházban elfogadott — víziójára és verziójára hagyatkoztak, amelyben a feltámadás egyetlen női tanújáról sincs szó.

A Vatikánnak a nők katolikus pappá szentelését ellenző, 1976-os nyilatkozata (amelyet II. János Pál pápa 1996-ban „végérvényessé” tett — A ford.) említi ugyan Mária Magdolnát, de rögtön le is értékeli szerepét, mondván, hogy a nőknek csak az volt a dolguk, hogy előkészítsék az apostolokat arra, hogy a feltámadás hivatalos tanúivá legyenek. Végül 1978-ban megtisztították a római zsolozsmáskönyvet a „Maria poenitens”-től, a „bűnbánó Máriától” és a „Magna peccatrix”-tól, a „nagy bűnös nőtől”. A laposabb bűnbánatra és a Bibliához való nagyobb megtérésre Róma nem volt kész.

Amit a latin egyházatyák csaknem 15 évszázaddal ezelőtt, a Nyugat kezdetén a Magdolna-alak kitalálásával írásban akartak rögzíteni, nevezetesen az ösztönösség és a test megölése között, a kurválkodás és az életszentség között, a bűn és a kegyelem között vezető emberi életutat, annak végső soron zátonyra kellett futnia. Legkésőbb a reneszánsz óta a megvetett bűnös nőből és szajhából ingerlő kurtizán lett, ahogyan Tizian ábrázolja a 16. században. A ledér hetéra és a hamis társasági dáma, ahogyan Shalom ben Chorin, a zsidó ökumenikus látja őt ma. Vagy a Jézus Krisztus Szupersztár rockopera gyöngéd Groopie-ja.

A patriarchális egyháznak azonban mégis sikerült lerombolnia a kereszténység első független nőjének képét. Ami az egyház falain kívül fennmaradt: emlékezés egy „félőrült nőszemélyre”, aki látni vélte a Feltámadottat, ahogyan David Friedrich Strauss gúnyolódott a 19. században; vagy a gyöngéden odaadó asszony, akit ma Heinrich Böllttől a pszichológus Ernst Eggimannig mindenki elvár. Ez azonban egy új vágykép, és egyáltalán nem a bibliai Magdolna.

Vajon föltámad-e újra Jézus barátnője, aki Isten barátnőivé és barátaivá tesz minket? Az „összes apostolok apostolnője”, aki újonnan meghirdeti Isten közelségét és közvetlenségét — egészen másképp, mint a férfi tanítványok, akik elfutottak, és akiknek az istenképét bűntudat és távolságtartás befolyásolta maradandóan? Az egyházi és férfias vágygondolkodás elleni tiltakozások léteztek és léteznek ma is, erősebben, mint valaha. A kérdés az, mennyire tudnak kihalni mélyen bensőségesült képek, és milyen képek lépnek majd a helyükbe.

Forrás: Publik-Forum, 1997/4

Winfried Blasig

Újraházasodhatnak-e az elváltak?

Milyen választ adhatunk a címben föltett kérdésre Márk és Máté evangéliuma alapján?

Márknál, akinek evangéliuma a legrégebbi, a 10. fejezetben beszélgetés bontakozik ki a válás megengedettségéről, nyilvánvalóan azért, mert legalábbis a „bármely tetszőleges okból” történő válás abban az időben vitatott volt. A vita előfeltételét egy Biblián belüli ellentmondásban kell látnunk: Ott ugyanis egyrészt megtaláljuk a Tízparancsolatban a hatodikat (2Móz 20,14): „Ne törj házasságot!”, másrészt azt az előírást (5Móz 24,1), hogy a házasságból „elbocsátott” asszonynak (aki Izrael földjén nem kérhette-kezdeményezhette a válást) válólevelet kell kiállítani. A férfi tehát indítványozhatta a válást, de a válási aktus írásos formájával biztosítania kellett a jogbiztonság minimumát az asszony számára.

Nos, Márknál azt olvassuk, hogy a problémát Jézus elé vitték. Az áthagyományozott válási jogban Jézus nem a szövetség atyjának, Mózesnek a művét látta, hanem „a szív keménységének” művét (Mk 10,5). Tehát abból indult ki, hogy a válás jogát akarata ellenére csikarták ki Mózesből, akitől e törvényeket eredeztették. Jézus azt kívánta tanítványi körétől, hogy térjenek vissza a kezdet szent rendjéhez: „Amit Isten egybekötött, ember ne válassza szét!” Tehát nem azt mondja: Az ember *nem képes* szétválasztani, hanem azt: *Ne válassza* szét! Jézus nem tesz lényegi kijelentéseket a házasságról, nem hoz létre házasság- vagy egyházjogot. Morális követelményt hirdet ki: A férfi őrizze meg ígért hűségét felesége iránt.

Ezt a szigorú követelményt Jézus nem jogi rendelkezésekkel alapozza meg, hanem az ember természetéből, a szent „kezdetből” kiindulva: „A teremtés kezdetétől fogva férfinak és nőnek teremtette őket.” A férfi és a nő „egy testté válik”. Többé már nem kettő, hanem egy.

Jézus érvelése azt mutatja, hogy az ő szemében a házasság az emberi természet, a teremtés egyik eleme. Tehát a katolikus házasságtanban szokásos különbségtétel a valamiképpen fölbontható „természetes” házasság és a megkereszteltek fölbonthatatlan „szentségi” házassága között nem hivatkozhat Jézusra; inkább azzal kell gyanúsítanunk, hogy voltaképpen csak az egyházi gyakorlat utólagos jogi igazolása. A szentségek hetes számáról

szóló tanítás végül is csak a középkorban jött létre — amit itt is, mint egyébként is szívesen hagynak figyelmen kívül.

„Amit Isten egybekötött, ember ne válassza szét”, áll a Bibliában. Így tekintve tehát igazat kellene adni azoknak, akik *minden* házasság abszolút fölbonthatatlanságát védelmezik. De úgy tűnik, e védelmezők sehol sem léteznek, még a Vatikánban sem. Mindenütt van válás, minden keresztény egyházban is, és a válásnak vannak bibliai alapjai is. Olvassuk tehát tovább a szöveget!

Márk, az (időben) első evangélista ismét Jézus őseredeti tanítása legjobb tanújának bizonyul, amikor ezt írja: „Aki elbocsátja feleségét, és mást vesz el, az megtöri *számára* a házasságot.” Jézus számára tehát nem egy elvont törvény semmibevételéről van itt szó, hanem a házassági partner (jelen esetben a nő) iránti hűségről. Ez a „számára” különbözteti meg Jézus tanítását az ószövetségi tanoktól, melyek csak azt tekintették házasságtörésnek, ha a férfi betört egy másik férfi házasságába. Jézus a házassági szövetségi egyenjogú alanyának tekintette a nőt, és azt akarta, hogy védelmet kapjon a nőnek a házasság fennmaradására irányuló érdeke (azaz ne lehessen őt akarata ellenére elküldeni)!

Jézus egyszerű és világos válasza kezdettől fogva elviselhetetlen volt nem kevés egyházi vezető számára: Amikor nem sokkal később Máté megírta evangéliumát, Márk előtte fekvő művéből kihúzta a „számára” szócskát („ep’ autén”), és a maga módján egészítette ki a mondatot. Számára a válás problémája már nem az erkölcs, a férfi és nő közötti hűség problémája volt, hanem az egyházrend problémája, sőt talán már egyházjogi probléma. Rövid úton törli a fontos „számára” szócskát, s ily módon elvont házassági törvényt alkot: „Aki elbocsátja feleségét, és mást vesz el feleségül, az megtöri a házasságot” (Mt 19,9). Jézus házassági tanításának ez az elszemélytelenítése aztán fönnmaradt — mind a mai napig; ez nem veszi tekintetbe a házasság problematikájának személyes látásmódját, ami Jézus toronymagas fölényét bizonyítja az egyházjogi gondolatmenetekkel szemben.

Csak a kibontakozó szentírástudományban váltak fokozatosan világosabbá az írásos Jézus-hagyomány és a Jézus hiteles tanítása közötti különbségek. Máté nemcsak törölte a zavaró „számára” szócskát, hanem be is toldott valamit a jelentőségteljes mondatba, mégpedig az ún. „mátéi záradékot”: „Aki elbocsátja feleségét, és mást vesz el feleségül — *kivéve ha megcsalás miatt* —, az megtöri a házasságot” (uo.). A korai egyház tehát megcsalás esetén elfogadta a válást, és ennélfogva tekintélyes mértékű szabadságot igényelt magának Jézus tanításával szemben, és — amint a hagyomány egyhangúlag tanúsítja — az ártatlan fél, legtöbbször az elhagyott asszony számára újra engedélyezte a házasságot. A házasság abszolút fölbonthatatlanságának egyházi hagyományáról tehát nem lehet szó. Az ellenkező állítások motívumait illetően talán a pszichológusokat kellene megkérdezni. A teológiával itt nem lehet többet elérni.

A II. Vatikáni zsinaton a kopt katolikus pátriárka, Elias Zoghby előadta a megcsalás utáni újraházasodás egyértelmű egyházi hagyományát, és terjedelmes dokumentációval támasztotta alá a Tridenti zsinatig (1546-64) bezárólag. A zsinati atyák akkoriban lehurrogták a pátriárkát, amint ezt személyesen mondta el nekem, ami nem a legfényesebb bizonyítványt állítja ki az igazságelfogadás iránti készségükről. Mindazonáltal dokumentációját az ember megtalálhatja a zsinat aktái között — ha akarja. Röviden: Az Újszövetségben és a katolikus egyház hagyományában nemcsak a „privilegium paulinum” (a házasság fölbontása abban az esetben, ha a két pogány házasfél közül az egyik megtér a kereszténységre) és a „privilegium petrinum” létezik (a házasság fölbontása el nem hálás esetén). Messze a második évezredbe nyúlóan létezett a „privilegium mattheicum” is a megcsalás vagy fajtalanság esetére, aszerint, hogy a „porneia” (Mt 19,9) szót hogyan fordítjuk.

Ha az egyházi hatóságok azt akarják, hogy Jézusra és az Újszövetségre hivatkozhassanak, akkor mindenekelőtt három tényt kell méltányolniuk:

1. Jézus házasságtana a teremtés, ill. az emberi természet alapjaira hivatkozik. A „szakramentalitás” által módosított házassági elképzelés idegen Jézustól, és az egyháztól is idegennek kellene lennie.

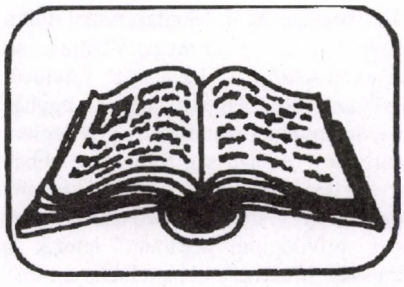
2. A házassági hűséget elsősorban a partner iránti hűségként kell értékelni. A férfi ne törje meg (a nő) „számára” a házasságot (és fordítva). Ez a „ne” erkölcsi, és nem egyházjogi „Kell”-t jelent. Következésképp ha a partnerek egyike sem kívánja folytatni a házasságot, és a gyerekek sem igénylik vagy igényelhetik már a hűséget — az ő érdekeikről sajnos nagyon kevés szó szokott esni ebben az összefüggésben —, akkor őrizhessék meg a végső, fájdalmas szabadságot, és — az egyházzal békében — köthessenek új házasságot.

3. A hagyomány, a nyugati hagyomány is csak nagyon feltételesen vonultatható fel e szabadság ellen, minthogy Máté evangélista korától egészen a Tridenti zsinatig elismerték az elhagyott feleségek jogát az új házassághoz.

Egy biztos: A kereszténynek nem szabad nyakra-főre válniuk. Ellenkezőleg, a házastársak — ameddig csak emberileg lehetséges — érezzék úgy, hogy a hűség egymáshoz köti őket. De ha emberek kudarcot vallanak, nem szabad olyan törvényeket az útjukba állítani, amelyek semmilyen kielégítő bibliai alappal nem rendelkeznek.

Forrás: Publik-Forum, 1995/2

BIBLIA

Az augusztusi elmélkedéseket Lipien Mihály és Krémer Ibolya, a szeptemberieket a pécsi Gyurgyóka közösség készítette.

Augusztus 2. — Évközi 18. vasárnap — Lk 12,13–21 — „Nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete!”

Az anyagi javak birtoklásának vágya hajtja az embereket. A városi közlekedés során szoktam látni fiatal párokat, akik háztartási vagy szórakoztató elektronikai cikket vásároltak és eltölti őket az öröm. Minden új termék vásárlását egy felfokozott vágyakozás előzi meg: „Ettől boldog leszek!” Hankiss Elemér „Az emberi kaland” című könyvében nagyszerűen mutatja be ezt a jelenséget. A piacgazdaság vallásában élő ember a vásárlással megy áldozni a szupermarketek templomába. Ez a hely a megvalósult éden, ahol minden együtt van, amire csak vágyakozik az ember. Új vallást és új kultuszt teremtett a globalizációra törekvő világ. Nem könnyű ebben a közegben Jézus tanítása szerint élni.

Az anyagiakra féltékeny világban hemzsegnek az irigy emberek. Az emberek közötti ellentétek, megosztottságok hátterében legtöbbször az a jelenség húzódik meg, hogy nekem sem juthat kevesebb, mint a másiknak. Az az igazságos, ha nekem több jut. Az evangélium tanítása ezt az igazságos–igazságtalan osztozkodási szellemet akarja felszámolni. Oda kell a többet adni, ahol nagyobb a rászorultság. Nem irigykedni kell és elvenni embertársaimtól, hanem észrevenni, hogy kinek nincs. Az önzetlenségben kell bővelkedni.

A Laborem exercens enciklika így fogalmaz: „A javak egyenlőtlen elosztása, a nyomor, s hogy vannak a földnek gazdag és éhező térségei, a kiegyenlítést követelik, s annak az útnak a megtalálását, amely a javak igazságosabb elosztásához vezet.”

Teréz anya egyik története jut eszembe, amikor egy tál rizst vitt el olyan nagycsaládhoz, akik két napja nem ettek. Az édesanya a felét azonnal átvitte a másik családnak, akik már három napja nem ettek.

Érdekes a természet világa. Nem engedi meg a tartós élelmiszerfelhalmozást. Még a tartósítóipar sem képes határtalanul kitolni az élelmiszerek elfogyaszthatóságát. A gabonát, krumplit, hagymát, almát, szőlőt, dinnyét minden évben újra meg kell termelni, nem lehet a bőséges esztendőkben évtizedekre megtölteni velük a kamrát és a pincét. Az evangélium szellemével ellentétes az öncélú felhalmozás. Amit halmozunk kell: a rászoruló felebarátaink iránti önzetlen segítés. Ennek lehet áldásos eszköze a mammon.

Testvérem, nézz körül, kire irigykedel és ki irigy Rád? Akarsz-e, tudsz-e tenni valamit megszüntetése érdekében?

Augusztus 9. — Évközi 19. vasárnap — Lk 12,32–48 — „Ahol a kincsetek, ott a szívetek is!”

Evilág fiai minden fölöslegüket a pénzpiacra viszik. Értékpapírokat, részvényeket vesznek, árfolyamokkal spekulálnak. A tőzsdézők gazdasági szerencsejátékot folytatnak. Amit az egyik elveszít, azt a másik megnyeri. Aki jól informált vagy szerencsés, szépen meggazdagodhat, mások könnyen elveszíthetnek mindent.

Isten is befektetőket keres. Az Ő tőzsdéje a legkiszámíthatóbb. Tőle a rászorulók részvényeit lehet felvásárolni. Nála az a „leggazdagabb”, aki a rászorulókba fekteti be a pénzét. Isten gazdaságpolitikájának két szereplője van: a szükséget szenvedők és a befektetők. Isten országa, amint a mennyben, úgy a földön is az önzetlen adás és elfogadás világa.

Hajlamosak vagyunk jövedelmünket kizárólag önmagunk gazdagítására, önzésünk fokozására felhasználni. Akinek közöttünk fölösleges pénze van, átadja a pénzvilág hiénáinak néhány %-os haszon fejében. Aki pedig közülünk szükséghelyzetbe jut, kénytelen a pénzvilág hiénáihoz fordulni, hogy másik testvérünk megtakarított pénzét uzsorakamattal kölcsönkaphassa. Nekünk keresztényeknek azzal kell kilépnünk ebből az ördögi mechanizmusból, hogy odaadjuk a fölöslegünket annak, aki rászorul. Isten népének ilyen gazdaságfilozófiát kell megvalósítania.

A II. században szent Lőrinc diakónus a szegényeket, betegeket mint az egyház legnagyobb kincseit, értékeit vitte a hatalmasok elé. Azokat, akikbe Isten népe a mammont befektetheti.

Testvérem, van-e bankbetéted, értékpapírod, részvényed? Ha igen, mi a célod vele? Szerinted jó helyen vannak a „kincseid”?

Augusztus 16. — Évközi 20. vasárnap — Lk 12,49–53 — „Azért jöttem, hogy tüzet gyújtsak a földön!”

A tűznek lehet jó és rossz hatása. Amikor elkészül rajta a család ebédje, vagy hideg téli estén meleget ad a kályha, akkor a tűz áldásos hatása jut eszünkbe. Amikor pedig kigyullad egy lakás, vagy hatalmas erdőterület borul lángba, akkor a tűz félelmetes pusztítóként jelenik meg előttünk. A Bibliában a tűznek legtöbbször más jelentése is van: Isten megjelenése. Az égő csipkebokor vagy a pünkösdi lángocskák Isten érkezését, jelenvalóságát adják tudtunkra.

Amiről a mai evangéliumban Jézus beszél, ugyanezt mondja el: Ő azért jött el, hogy Isten jelenléte nyilvánvalóvá legyen az emberek előtt. Mindannak, ami ezt meg akarja akadályozni, fel kell perzselődnie, el kell égnie. Jézus tüze megtisztít és erőt ad. El akarja égetni azokat a téves hagyományokat, amelyek akadályozzák Isten és ember, ember és ember összebékülését. Nem akarja, hogy a rossz hagyományok és a kiüresedett vallási formaságok megkötözzék Isten Lelkének működését bennünk.

Félek leírni a mondatot, pedig nagyon igaznak érzem: a mai világot nem az Isten Lelke vezeti. Globalizálódó világunkból kiszorul Isten, mert magánéletünkben is csak alkalmi vendég. Szent Bernát frappánsan kiáltja bele a XII. századba, hogy a keresztény küldetés lényege: „Lángolj és világíts!”

Testvérem, milyen tüzesség van benned? Lelkesítő vagy lehangoló? Lángoló, világító vagy füstölgő, pislákoló?

Augusztus 23. — Évközi 21. vasárnap — Lk 13,22–30 — „Nem tudom, honnan valók vagytok!”

Az emberiséget minden korban érdekelte halál utáni léte, túlvilági sorsa. A legkülönbözőbb kultúrák halotti kultuszai jól mutatják az ember túlvilági életbe vetett reményét. A Palesztinában élt zsidókat is foglalkoztatta ez a kérdés.

Jézus is azt tapasztalta, hogy sokan szeretnének bejutni az üdvösség szűk kapuján. Az evangéliumi történetben a ház urának szigora jól szemlélteti a tét nagyságát. A helyzetet az nehezíti, hogy más mércével mér a ház ura, és mást hangoztatnak a házon kívülrekedtek. Lukács evangélista a mezei beszédben foglalja össze a ház urának, azaz Istennek mércéjét. Aki ezt elfogadja és megéli, azt Isten megismeri és beengedi. Aki pedig nem váltja életre Jézus tanítását, az kívülreked. Máté evangélista pedig az ítélettablóban foglalja össze az üdvösségre jutás feltételeit (...ennem adtatok, ...innom adtatok, ...befogadtatok, ...felruháztatok, ...meglátogattatok, ...fölkerestetek — Mt 25, 31–46).

Jézussal együtt enni és inni, tanítását csupán meghallgatni még kevés az üdvösség eléréséhez.

Idősödő emberek, akik nem tartják sem Istennel, sem pedig az Egyházzal a kapcsolatot, gyakran mondogatták nekem: gyerekkoromban ministráltam, ismertem az itteni papokat, van otthon egy öreg Bibliám, édesanyám igen vallásos volt, van egy rózsafüzér az autóm visszapillantó tükrén stb. Ezekkel aligha lehet átjutni a szűk kapun.

Testvérem! Ismered-e igazán Isten elvárásait? Tisztában vagy-e földi küldetésed lényegével? Miről fog Rád ismerni Isten, hogy hozzá tartozol?

Augusztus 30. — Évközi 22. vasárnap — Lk 14,1.7–14 — „Ha vendégséget rendezel, hívd meg a szegényeket, bénákat, sántákat, vakokat!”

A civilizáltnak mondott európaiságra törekvő polgár számára kínos jelenség a rászorulók, hajléktalanok, fogyatékosok látványa. Egy ismerős katolikus családban kikapcsolták a televíziót, amikor vetítették a „Szeretet ajándéka” című filmet, mert nem tudták elviselni a sérült emberek látványát. Pedig az evangélium ma arra szeretne bíztatni minket, hogy ne menjünk el az emberi nyomorúság látványa mellett, hanem tevékeny gyógyítói legyünk a megsebzett világnak. A társadalom legalsó rétegével való szolidaritás áll ennek a résznek középpontjában.

Amikor egy vidéki faluban végeztem a lelkipásztori munkát, minden évben más-más csoport lábát mostam meg nagycsütörtön. Első évben a munkatársakét, azután az egyházközségi tagokét két évben, majd következtek a hittanosok és végül a legutolsó, emlékezetes nagycsütörtöki szertartás az általános és szakiskolás cigánygyerekek lábmosása volt. Ők szánták rá magukat legnehezebben, hogy lábukra jelképesen vizet öntsek, és aztán letöröljem. Ha nem ígérek meg nekik utána egy kiadós vacsorát, talán el sem jönnek. De azon az estén mélyebbre hatolt bennem Jézus tanítása még akkor is, ha egyesek botránkoztak azon, amit tettem. A következő évre a kocsma alkoholistáit szerettem volna felkérni, de az élet elvitt onnan. Pedig ez még nagyobb botrány lett volna. Viszonylagos jóléti szintünkről nem merünk a rászorulók felé közeledni, velük részbeni vagy teljes életközösséget vállalni. Félünk a jelenségtől és attól, nehogy mi is közéjük tartozzunk, az ő szintjükre sodródjunk.

Ma a terménybetakarításért adnak hálát a keresztény közösségek. Ez az emberi fáradozás és az isteni ajándékozás találkozásának ünnepe.

Testvérem, Te szoktál-e továbbajándékozni abból, amid van, környezeted rászorulóinak?

Szeptember 6. — Évközi 23. vasárnap — Lk 14, 25–33 — Krisztus-követés

Az Ószövetség szerint Isten féltékeny, nem tűr meg maga mellett más isteneket. Jézus igen kemény szavai is — „Aki nem hordozza keresztjét és nem jön utánam, nem lehet tanítványom” — arra utalnak, hogy a szeretet-Isten mellett nem fér meg itt-ott egy kis önzés-Isten is. Csak azoknak a kapcsolatoknak, elkötelezettségeknek, feladatoknak, időtöltéseknek kellene helyt adnunk életünkben, amelyek a cél felé segítenek. Hogy hol maradunk akkor mi? Az ellentmondás feloldódik, ha el tudjuk hinni, hogy boldogságunk egyedüli útja az Istennek adott élet. S ő nem tűri a langyosságot! A félkeresztény nevetséges:már nem érzi otthon magát a világban, de nem nyeri el azt a sok örömet, ajándékot sem, amely az Isten-fiak sajátja. S azt is látnunk kell, hogy *egy* odaadó keresztény több gyümölcsöt terem, mint száz „közepes”.

Állandóan kérdezgetjük Istent: Mit akarsz, Urunk, hogy tegyünk? S ő visszakérdez: Miről mondtatok le eddig? Csináltatok helyet nekem az életetekben? Mindenfélével teletömött napjaitokba hogyan akartok még engem is beletuszkolni? A leépítés tudománya folyamatos döntések sorozata. Annyira tud birtokba venni Isten, amennyire életünkbe engedjük. Mindig csak a következő lépést mutatja. Lemondásaink arányában tud felépülni bennünk az új, isteni élet. Ha „előbb” szántani, temetni, saját ügyeinket intézni akarjuk, az Úr nem tud velünk mit kezdeni.

Kiért, miért érdemes lemondanunk?

—Az Úr személyes barátságáért.

—Mások gazdagításáért.

—Önmagunk szabadabbá tételéért.

Szép dolgok ezek, gondolod most. 15 évvel ezelőtt még önként és dalolva tudtunk adni. Ma azonban reszketve nyitjuk ki a postaládát, félvén az újabb számlától. Régen leültünk a szomszéd néni mellé a kispadra, és beszélgettünk az új munkatársakkal. Ma rohanunk haza, hogy még ébren lássuk gyermekeinket. Miről mondjunk hát le? Se időnk, se pénzünk! Pedig az Úr szava ma is, örökkön örökké áll: osztatlan szívű, odaadott enbereket tud csak tanítványként használni. Itt az ideje, hogy meghalljuk a „gyertek hozzám, akik megfáradtatok, és én felüdítelek benneteket” szavakat. Most kell odakuporodnunk az Úr lábaihoz, elcsendesedve, meghallgatva vigasztalását, ötleteit, s szeretetében megfürödve, újult erővel nekivágni. Biztosak lehetünk abban, hogy a Teremtő Isten lát kiutat szétszakítottságunkból, mindennapi zsarolhatóságunkból. Képes elvenni félelmeinket, üzöttségeinket. Ölelése be tudja gyógyítani a gúny, kudarc és sebzettség okozta sérüléseket, Lelkének erejével apró örömökön és gyümölcsökön lépegetve növekedhetünk. Legyünk mindig készen, mint a startlövésre váró futó, hogy meghalljuk indításait!

Szeptember 13. — Évközi 24. vasárnap — Lk 15, 1–10 — Az elveszett bárány

Ez a szentírási rész üde, örömteli üzenetet hordoz. Forradalmian új gondolatok ezek az ószövetségi szemlélethez képest. Az Ószövetség népére a bűnöstől való távolságtartás volt a leginkább jellemző. A bűnösnek bűnhődnie kell, ne érintkezzünk vele, nehogy még a végén magunk is beszennyeződjünk.

Isten mindenkit magához akar ölelni, és fáj neki, ha a vesztünkbe rohanunk. Fontos neki a sorsunk. Utánunk jön, nem sajnálva a fáradtságot, szenvedést. Sőt, még tovább is elment, hogy megmentsen minket. Értékeljük-e ezt igazán, vagy természetesnek vesszük? Vajon mi mennyire tudunk mások megmentésére sietni?

Isten tudja, hogy a karámban lévő 99 bárány nincs igazán veszélyben. Az elkóborolt viszont igen. Ezért hagyja ott a 99-et, és megy az elveszett után. Ha rátalál, különös gyengédséggel bánik vele. Ezt érezte meg Ady Endre, erről beszél „Az Úr érkezése” c. versében:

Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten.

Minket nem kísért az ószövetségi szemlélet? Dehogynem! Nagyon is ódzkodunk attól, hogy a bűnösökkel és lecsúszott emberekkel közelebbi kapcsolatba kerüljünk. „Aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók” — szoktuk mondogatni. Előítéletek, általánosítások, félelmek akadályoznak minket. Távolról mindenkit szeretünk, még adakozni is hajlandók vagyunk a jó cél érdekében. De ha arról van szó, hogy a szomszéd házban akarnak hajléktalanszállást létrehozni, élénken tiltakozunk. Az igazi missziós lelkületű ember mer nyílt lenni, mer kockáztatni. Nem várhatunk, amíg mások mozdulnak. Próbáljuk megteremteni azokat a körülményeket, ahol mi is képesek vagyunk az elveszetteket megkeresni és meggyógyítani!

Szeptember 20. — Évközi 25. vasárnap — Lk 16, 1–13 — A hűtlen intéző

Ez a példabeszéd csak Lukácsnál található meg, s teológiai jelentéséről meglehetősen sokfajta értelmezés született. Jézus nem is a népet, csupán apostolait tanítja vele. A vizsgált szakasz két részből áll:

1. 1–7(8): A példabeszéd maga
2. (8)9–13: A példabeszédhez kapcsolódó jézusi mondások

1. A hűtlen intéző „eltékozolja ura vagyonát”. (Érdekes, hogy ugyanazt az igét használja az Írás, mint a tékozló fiú történetében). „Adj számot!” Előbb-utóbb bizony tőlünk is számon kéri az Úr, hogyan gazdálkodtunk a ránk bízottakkal. Miben ad példát a hűtlen intéző? Hiszen nyilvánvaló, hogy nem a hamisságáért kapja a dicséretet.

— Tiszta helyzetfelismerés: Jól látja helyzetét, nem áltatja magát. Tisztában van a képességeivel is, lehetőségeivel is.
— A helyes módszer megtalálása: Az intéző helyzete igen súlyos, mégsem esik kétségbe. Keres és talál is módot arra, hogy a jövőjét biztosítsa.
— Céltudatos cselekvés: Azonnal hozzá is lát, hogy tervét megvalósítsa.

A nyolcadik versből dorgálás is kihallik. A világ fiai a maguk dolgában bizony azóta is okosabbak, mint mi a magunk területén. Nem az erkölcstelen eszközök használatában kell őket követnünk, hanem nekünk is meg kellene találnunk azokat a módszereket, amelyek segítségével ugyanolyan céltudatosan tudnánk cselekedni, s jó eredményeket elérni.

2. „Én is mondom nektek.” Az ide gyűjtött jézusi mondások sajátos módon értelmezik és alkalmazzák a példabeszédet.

Az anyagi javak helyes felhasználása: A pénz célja, hogy jót tegyünk vele, forgassuk, nagylelkűen adakozzunk, ne kuporgassuk. A barátkozásba fektetett anyagiak is „megtérülnek” (pl. vacsorameghívás, apró ajándékok, stb...) A világ fiainak negatív példáit ismerjük. De fölfedezzük-e a pozitívumokat is? Hiszen az anyagiakkal valóban lehet jót tenni, és sokan teszneK is. (Sokszor már arra kell figyelnünk, hogy a gazdagokkal szemben ne legyenek előítéleteink.)

Isten vagy a Mammon: A mai világban — amikor minden lehetséges módon azt sulykolják belénk, hogy az egyedüli érték a pénz, a boldogság forrása pedig a fogyasztás — időről időre fölül kell vizsgálnunk a pénzhez való viszonyunkat. Fontos, hogy gondolkodjunk, ítéljünk és cselekedjünk, s erre másokat is megtanítsunk. Próbáljuk leleplezni a bűnös struktúrákat is. Ebben nagyon nagy szerepe van a közösségnek, hiszen egyedül szinte lehetetlen az árral szemben úszni. Közösen viszont megkereshetjük a kitörési lehetőségeket, alternatívákat. Segíthetünk egymásnak abban, hogy fogyasztásunk a valós szükségleteket elégítse ki, és ne a reklámok által sugallt luxust. Kihasználhatjuk a barátságból adódó takarékossági lehetőségeket (pl. szállásadás, kaláka, szerszámok és drága felszerelések közös használata, kamatmentes kölcsön stb...). Fel kell szólalnunk minden lehetséges helyen a társadalmi és gazdasági igazságtalanságok ellen. „Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak.” Mindenki számára egyértelműnek kell lennie, hogy mi melyik urat szolgáljuk. Ez az egyedül lehetséges kiút egyén és társadalom számára egyaránt.

Szeptember 27. — Évközi 26. vasárnap — Lk 16, 19–31 — A dúsgazdag és a koldus Lázár

Volt egy ember. Bőségben és feleslegben élt, szépen öltözködött, saját szép háza volt. És volt egy másik ember. Hajléktalan, rongyokban járt, koszos és büdös volt. Kéregetésből élt, magányos és beteg volt, nem törődött vele senki, a kutyák voltak a barátai.

Hiszen ráismerünk saját mindennapi képünkre, ahogy úton-útfélen mocskos, csonka kezek nyúlnak felénk. S mi mindig lelkifurdalást érzünk és szánakozunk. Majd mérlegelünk: vajon tényleg ennyire nyomorog? Vagy a maffia befogta? S aztán vagy továbbsietünk, vagy zavartan, a nyomortól megijedve adunk valamit. S rendjén is van, hogy zavarba jövünk, hiszen tudjuk, hogy nem ez a segítség. A próféták nem hagynak kétségben afelől, hogy mit kellene tennünk. Csak félünk az érintéstől, a megszólítástól, saját tehetetlenségünktől, és leginkább attól, hogy átvernek bennünket. Jól akarunk gazdálkodni időnkkel, pénzünkkel, figyelmünkkel. Így aztán alaposan megfontoljuk, hogy mikor, kinek, mit adjunk. S a nagy „bölcs” mérlegelés közepette elszáll a pillanat adta lehetőség.

De azt is megírták, ha így élünk, mi is a pokolba jutunk. E szöveg alapján nem vonhatjuk kétségbe, hogy a pokol létezik. Nem üres — Isten végtelen megbocsájtó kegyelme folytán —, mint ahogy ezt mi előszeretettel feltételezzük. Hol van itt a tisztítótűz? Semmi sem enyhíti a kínt, nincs visszaút, a „mélység áthághatatlan”.

Félő, hogy mi is későn fogunk sok mindenre rájönni: pl. hogy ezt a tátongó szakadékot életünkben átugorjuk, hogy szeressünk mindennap. Elég-e a megigazuláshoz a szenvedés és a szegénység? Mi volt még Lázár érdeme? Hogy nem lázadozott? Hogy nem volt szívében gyűlölet?

A gazdag övéire gondol. Végtére „rendes” ember ő. A mai világban mi is sokszor legfeljebb idáig jutunk. De ha önzésünk csak családméretűre tágított, semmiben sem különbözünk a világ fiaitól.

Mindannyian szívesen üzennénk „odaátról”, s sokan számolnak be arról, hogy üzenetet kaptak. De szeretni itt és most, mindig nekünk kell!

A vallások ökológiai üzenetéről

A vallások szerepe a földi lét fenntartásában

Korábbi tanulmányaimban már írtam arról, hogy a vallások tanításai ökológiai üzenetet hordoznak, aminek fontos szerepe van a teremtett világ megóvásában. Jelen írásomban szeretném ezt a kérdést — csupán négy világvallás vonatkozásban — mélyebben és több tekintetben megvizsgálni. Bevezetésként arról ejtek néhány szót, hogy mit tekintünk „ökológiai üzenetnek" vagy fölfogásnak, azután azt a kérdést vetem föl, hogy minden vallásra nézve egyaránt igaz-e a fenti tétel.

Mit tekintek tehát ökológiai üzenetnek? Nem kizárólag azt, hogy a vallási törvények tartalmazzák-e az élő természet megóvását, a növények és állatok védelmét, az ún. ahimszát (szanszkrit: nem-ártás.). Szerintem föltétlenül az ökológiai szellemiséghez tartozik még néhány dolog: így a kozmikus *Rend* fölismerése, a más emberekkel és más népekkel való *testvériség* érzése, illetve tudata, és a megnövekedett *birtokolni/létezni* hányados (Fromm) csökkentése, az *együttműködés és vetélkedés* közti egészséges harmónia, a *fogyasztói magatartás* fölszámolása, a sok tekintetben mindenütt közös vonásokat hordozó *erkölcsös cselekvés* és annak fölismerése, választása.

*

Az embereket, mint tudatos lényeket már ősi időkben érdekelték a mindennapi életükön túl lévő, transzcendens dolgok, keresték-kutatták azokat. Sok titok létezett számukra: az élelem (növények és állatok) bővebb vagy szűkebb volta, az időjárás változásai, a születés és a halál, idegenek megjelenése és viselkedése, az álmaik stb. A törzsön belül, kiválasztódtak azok, akik ezekre a kérdésekre választ tudtak, vagy legalább is igyekeztek adni, ezek (a sámánok) szellemi és rendszerint társadalmi hatalommal is rendelkeztek. Hatalmuk addig tartott, ameddig a törzs tagjai belátták vezetésüknek és tanácsaiknak a közösség számára hasznos voltát — ha kárt okoztak, valamilyen módon leváltották őket.

A vezetők (sámánok, varázslók, vallási vezetők, tanítók) igyekeztek felelni az emberek kérdéseire, és ezek gyakran mély, spirituális megismeréseket tartalmaztak. Sok népnél olyan elképzelés alakult ki, hogy létezik egy természetfeletti Rend, amely a *saját szabályai szerint* működik, s amelyet az embernek nem tanácsos megsértenie. Ez a Rend az emberek számára biztonságérzetet jelentett. A természeti népek neves kutatója, Margaret Mead szerint ez a vallásos gondolkodás alapja.

Mead és kutatócsoportja ezen „spirituális szemlélet" és az adott törzs több mint száz vizsgált jelensége, tulajdonsága (társadalmi-politikai szervezet, rokonsági rendszer, családi élet, párválasztás, a vezér kiválasztása, csoportok viselkedése, nézetek az életről, a célok: uralom a környezet felett, más törzsek felett stb.) között keresett kapcsolatot. Egyetlen egy matematikailag bizonyítható összefüggést (korrelációt) találtak: a Rend felismerése az *együttműködő* viselkedéshez társult. A *vetélkedő* törzsi népeknél nem, vagy csak elvétve fordult elő. Mead nem írt arról, hogy mi az ok és mi az okozat: az együttműködő népek ismerik-e föl a Rendet, vagy annak fölismerése vezet az együttműködéshez. Azt gondolom, hogy az utóbbi az igaz, de ezt bizonyítani itt nem akarom, nehezen is tudnám.

Az előző mondatomban a Rend szót használtam. Nyilvánvaló, hogy mást értek rajta, mint amit egy sámán érthetett — számomra ez az ősrobbanás (teremtés) pillanatában elindult folyamat: az anyag, a szerves anyag, az élet, a tudat, a szellemiség evolúciója, ami Teilhard szerint az Ómega ponthoz, Istenhez való közeledést jelenti. (A Rendet minden természettudós észleli, de sokan pozitivista elvüknek megfelelően „véletlennek" nevezik.)

Az a tanító, aki felismeri a Rendet, és aki annak fenntartása érdekében cselekszik, erkölcsi, magatartási szabályokat ír elő. Ezek eleinte — és esetleg később is — elsősorban vagy kizárólag a családra, törzsre, nemzetségre vonatkoznak, de egyesek törekednek ezen szabályok általánosítására, kiterjesztésére.

A Rend a világfolyamat szükségszerűségét jelenti, kizárja a véletlent. Fölismerhették ezt a történelem előtti kor tanítói, írásba először talán a sztoikus bölcselők foglalták. Szerintük „a fátum az a szabályszerűség, amely szerint a Kozmosz járását intézi". Tanításaik mégis etikai tanítások: a fátum a világfolyamatra vonatkozik és elhatározásainkban, ítéleteinkben szabadok vagyunk (Aulus Gellius).

Teilhard szerint az evolúció Tapogatózása nem az a puszta Véletlen, amivel olyan gyakran összetévesztik, hanem az *irányított Véletlen.*

A Rend fölismeréséhez szükségszerűen társul az ökologikus felfogás: nem szabad kárt okozni környezetünkben, mert azzal saját magunk, családunk, törzsünk, népünk életét, fentmaradását veszélyeztetjük.

Tekintsük át röviden, hogy a kozmikus Rend fölismerése, az erkölcsi szabályok mindenkire való kiterjesztése, a kevésbé vetélkedő és inkább együttműködő magatartás tanítása mennyire jelentkezik a nagy vallásokban, továbbá: megjelennek-e ezekben az ökologikus szabályok, az ilyen gondolkodás. A vallások e tekintetben erősen különböznek egymástól.

A *törzsi* vallásokról fentebb már röviden írtam. A *hinduizmus* szerint a világegyetem rendezett egész, amely felett a természetben a világtörvény uralkodik és ez szabja meg az erkölcsi szabályokat is. A rend megszabja a ranglétrát, minden lény és minden ember helyét (kasztok). Ez a „lett" és nem „létrehozott", kinyilatkoztatott vallás igen mélyen gyökerezik a természeti, törzsi vallásokban. A hinduizmus kozmológiája szerint van teremtés, Isten beavatkozása hozza létre a világevolúciót, amely folyamán sok részleges világvége és újjáteremtés ismétlődik, majd a teljes pusztulás után ismét új világ keletkezik. (Ezek sok *billió* éves ciklusok.) A világtörvény szerint minden lény számtalan újjászületés folyamán juthat el a *szanszára* (világkörforgás) kötelékeiből való megszabadulásig (üdvözülés), s e folyamatban az állatok és növények is részt vesznek. Az ember nem azért él, hogy uralkodjék az alacsonyabb életalakokon, hanem azokból evolválódott és szoros kapcsolatban van a teremtés egészével. Ebből következik minden, nem csupán az emberi élet tisztelete, becsülése — az ahimsza elve. A hin-

duizmus alapvető tanítása az erőszakmentesség — gondoljunk pl. Gandhira.

A *buddhizmus* is világok keletkezésének és pusztulásának vég nélküli sorát tanítja, amelyen belül világkorszakok váltják egymást, a kultúra váltakozó felemelkedésével és pusztulásával. A történelmi Buddha arról szólt, hogy az ember mindenféle szenvedésének oka a vágyakozás a világ örömei után. A szenvedés megszüntetésének módja a nem-kívánás megvalósítása. A vágyak sohasem elégíthetők ki, mert teljesedésük után újabb vágyak ébrednek. A buddhizmus öt alapelve, „parancsolata”: az ahimsza (az élőlények megölésének a tilalma) mellett a tartózkodás a lopástól, a hazugságtól, részegítő hatású anyagok élvezetétől és a tisztátalan élettől.

Mindkét ázsiai vallás megbecsül és óv minden élőlényt, ebben a tekintetben nem tesz különbséget ember és állat között, az ahimsza, nem-ártás szabálya minden lényre vonatkozik, a bolygó minden lényére, e tekintetben nem tesz nemzeti vagy etnikai különbséget.

Gyökeresen más a *zsidó* vallás. (Egyesek zsidó-keresztény hagyományról beszélnek és gyökeresen szembeállítják ezt a keleti vallások hagyományaival. Ezt nem érzem helyesnek, mert hatalmas különbségek vannak a zsidó és a krisztusi vallás ökológiai szemlélete között, ezzel majd a továbbiakban foglakozom.)

A zsidó nép többisten-hívő volt, mint a többi vándorló nomád törzs. Nem teljesen világos, hogy miként jutottak el az egyistenhithez, de biztos, hogy ez lassú folyamat volt. Egy termékenységi/viharistent, Jahvét „választották”, illetve választotta ki Mózes a nép istenévé, aki törvényt adott és megígérte nekik az új hazát — tehát a zsidó népnek SAJÁT, személyes istene lett. Ez az isten kizárólagos volt, csak az övék. („Én pedig ímé szövetséget szerzek tiveletek és a ti magvatokkal ti utánnatok”, Ter 9,9). Jahve megszabta a mindennapi élet szabályait (tízparancsolat, szertartások, viselkedési szabályok, ünnepek stb.).

Mennyire érvényesül a zsidó vallásban a Rend felismerése? Az Ószövetségben az erre utaló legfontosabb, ötször szereplő mondat: „És látá Isten, hogy jó” (Ter 1,10.12.18.21 és 25), olvashatunk továbbá a Rendre vonatkozó szép sorokat például Jób könyvében „Eddig jöjj, és ne tovább... Ismered-é az ég törvényeit, vagy te határozod-é meg uralmát a földön? ... Ki az — mondod — a ki gáncsolja az örök rendet tudatlanul” (Jób 38,11.33; 42,3); vagy: hét évenként parlagon kell hagyni a földet. A mindennapok életvitelében ennek a szemléletnek igen kevéssé volt vagy van komoly szerepe. Kérdés, hogy a törvényeket önmagukért kell-e betartani, vagy azért, hogy abból hasznunk legyen? („...kétszeresen visszaadá az Úr Jóbnak mindazt, amije volt....kiki ada néki egy-egy pénzt, és kiki egy-egy aranyfüggőt ... lőn neki tizennégyezer juha, hatezer tevéje, ezer igás ökre és ezer szamara” (Jób 42,10–12). A zsidó vallást nem hatja át a kozmikus Rend olyan mélyen, mint a hindu eszmerendszert, nincsenek minden élőlényre vonatkozó erkölcsi szabályok sem, a mózesi törvények csak egyetlen népre, a zsidókra vonatkoztak. (7 évenként, vagy 50 évenként el kell engedni az adósságokat — de csak a zsidó és zsidó között fennállót.)

Az ahimsza kevéssé, illetve csak gyakorlati módon jelenik meg a zsidó vallásban: ha szombaton nem dolgozunk, a háziállatok is pihenjenek — ez azonban nem annyira az állatok, mint inkább saját vagyonunk óvását jelenti. Míg a keleti vallások tiltják vagy korlátozzák az állatok megölése révén nyert táplálék fogyasztását, a zsidó vallásban ilyen tiltás nem létezik. Az Ószövetségben említett természeti csapásoknak sincs semmi közük ökológiai szemlélethez, nem az ember környezetkárosításainak következményei, hanem Istentől származó büntetések: vízözön, Szodoma, tíz csapás. A „Hajtsátok uralmatok alá és uralkodjatok rajta!” igen távol áll az ökologikus felfogástól, bár ezt szeretik úgy érteni, hogy az uralom gondoskodást, sáfárkodást jelent, s azt, hogy az ember legyen Isten munkatársa (Endreffy). De lehet-e bármit is belemagyarázni Jahve Noéhoz intézett szavaiba: „És féljen és rettegjen tőletek a földnek minden állatja, az égnek minden madara: minden, a mi nyüzsög a földön, és a tengernek minden hala kezetekbe adatott” (Ter 9,2). Hanna Wolff szerint ez katasztrofális istenkép, hiszen azt jelenti: a világ értem létezik, s ez nem más, mint nagystílű kizsákmányolás. Lynn White szerint az Ótestamentum tanításai fontos szerepet játszanak az ipari országok természetpusztító tevékenységében. (Sokan szeretik ezt másként látni. A Katolikus Egyház Katekizmusa szerint „A hetedik parancsolat a teremtés tiszteletét követeli meg...A világegyetem ásványi, növényi és állati erőforrásainak használata nem választható el az erkölcsi követelmények tiszteletben tartásától...” Nyilvánvaló, hogy ezek a bölcs és korszerű sorok korántsem következnek az Ószövetségből.)

Eleinte Jahve nevéhez valamiféle egyenlőség kötődött, majd a királyság kialakulásával egyre nőttek a vagyoni, hatalmi különbségek, a kultusz is változott. Annak megőrzése, megtisztítása, a társadalmi méltányosság és vagyoni egyenlőség érdekében léptek fel a próféták mint a hatalom ellenzéke. Csak lassan, fokozatosan alakult ki az egyistenhit és az a gondolat, hogy Jahve hatalma az egész földre, mindenkire kiterjed. („Mert mind jobb-, mind balkézre kiterjedsz, és magod népeket

vesz örökségbe, és puszta városokat megnépesítnek" Ésa. 54,3).

Mindazonáltal a zsidóság változatlanul önmagát tekintette a kiválasztott népnek — vallásukat nem igyekeztek terjeszteni, továbbadni. Kialakult a zsidók politikai és vallási különállása. Ezt a különállást megőrizték a Kr.e. V. században kezdődő szétszóratás, diaszpóra folyamán Egyiptomban és több más mediterrán országban.

A Kr. előtti évszázadokban a zsidó vallásban perzsa hatásra alakult ki a túlvilágba és a Messiásba vetett hit. Ez apokaliptikus szemléletet tükröz: a bűnök miatt megsemmisül ez a világ, s új Izrael születik.

A *kereszténység* kevéssé gyökerezik a zsidó hagyományokban, egyes nézetek szerint legfeljebb az esszéneus tanokban. A kereszténység a történelmi Jézus tanítása alapján született. (Egyesek tagadják, hogy Jézus zsidó lett volna, mivel a kevéssé zsidó Galileából származott. Azt hiszem, ez közömbös, hiszen Jézus maga az evangéliumok szerint nem tagadta meg zsidó voltát, bár a zsidó tanításokat annál inkább!) Amíg Jehova kegyetlen, bosszúálló Isten („Féljen az Urtól mind az egész föld, rettegjen tőle minden földi lakó", Zsolt 33,8), Jézus Istene más („Senki sem jó, csak egy, az Isten...", Mt 19,17). A zsidóság ellenségesen szemlélte Jézus eszméit, a megváltást, üdvözülést, a megbocsátó Istent, vagy a vámosok és parázna nők befogadását. A kereszténység teljesen újszerű hit és moralitás hordozója. Hanna Wolff mélyen elemzi ezeket a különbségeket és elítéli, hogy „a keresztény istenkép a Jézus-értelmezést a régi kategóriákba préseli bele, képletesen az új bort régi tömlőkbe tölti. Jézus új istenképe veszendőbe ment, nagy dogmatikai fércmű keletkezett" — írja, majd: „egy korlátolt, hatalmi tébolyban szenvedő, önmagára irányuló patriarchális Isten képét fogalmazták meg és hagyományozzák tovább." (Ez nem jelenti azt, hogy Istent az emberek teremtették, de kétségtelenül emberi tulajdonságokkal ruházták föl.) A patriarchális szemlélet miatt a zsidó templomokban a nőknek ma is el kell különülniük; Jézus tanítása alapvetően más. („Megjövének az ő tanítványai; és csodálkozának, hogy asszonnyal beszélt", Jn 4,27). (A nők nagyobb szerepe a keresztyén felekezetekben sokkal jobban megvalósul, mint a katolikus egyházban. Arra most nem térek ki, hogy a férfi (yang) jelleg túlsúlya vezet a romboló magatartáshoz, míg ha azzal harmóniában van a női (yin) vonás, erősödik a fenntartó, megőrző magatartás.)

Jézus erőszakmentességet, szeretetet tanított: „Hallottátok, hogy megmondatott: Szemet szemért és fogat fogért. Én pedig azt mondom néktek: Ne állj ellene a gonosznak, hanem aki arczul üt téged jobb felől, fordítsd felé a bal orczádat is..." (Mt 5,38–39). A kereszteshábórúk, a gyarmatosításokkal együtt járó térítések, vagy akár ma a tábori papság intézménye nem ezt a krisztusi hagyományt, sokkal inkább a zsidó istenképet, Jahve alakját tükrözik. Nem Krisztus tanította, hogy „Aki kíméli pálcáját, az gyűlöli a fiát" (Péld 13,24), Pál sem tőle tanulta azt, hogy „Akit az Úr szeret, azt megfenyíti..." (Zsid 12,6).

Jézusnál az ökológiai gyökereket nem a minden állatra is kiterjedő keleti ahimsza, hanem a birtokolni/létezni arány erős megváltoztatása jelentette. A hegyi beszéd nem-birtokló boldogság-fogalma alapvetően más, mint az Ótestamentumé, vagy mint amit korunk „istenített" eszményei sugallnak. „Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni..." (Mt 19,24), „De jaj néktek, a gazdagoknak..." (Lk 6,24), „Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, hol a rozsda és a moly megemészti, és hol a tolvajok kiássák és ellopják" (Mt 6:19), „Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól" (Lk12,15), „Mit ér az embernek, ha megszerzi az egész világot, ha a lélek kárát vallja" (Mk 8,36). Jézus ezen tanításai gyökeresen ellentétesek a mai kor (magukat kereszténynek valló) ipari országainak, a pénzhatalom által megvalósított fogyasztói magatartásával, a fogyasztói társadalommal.

Hogyan viszonyul ehhez ma a római katolikus egyház? Kétségtelen, hogy a Sollicitudo Rei Socialis, II. János Pál pápa 1988-ban kiadott enciklikája így ír: „Korunk egyik legnagyobb igazságtalansága a földtekén abból áll, hogy csak kevesen birtokolnak sokat és sokan szinte semmit." A Szentatya természetesen távol áll a bázisközösségek szemléletétől, vagy például a vagyonközösségben élő anabaptistákétól, amikor hozzáteszi: „A baj nem a »birtoklásban« mint olyanban van, hanem a birtoklás módjában, amely nincs tekintettel a birtokolt javak minőségére és értékrendjére..." Ezek a mondatok kétségtelenül az evangéliumi tanítások felé tett lépések.

Fentebb írtam arról, hogy a zsidó vallásnak nincs a hinduizmushoz hasonló kozmológiája, a zsidó nép életét és boldogulását állítja a tanítások középpontjába. Jézus ettől eltérően már nem egy nép, hanem szinte kozmikus méretekben minden ember javát, üdvözülését akarta: „Elmenvén azért tegyetek tanítványokká minden népeket..." (Mk 28,19). Pál ezt teljesítette, ha nem ismerte is Jézust, ha szellemisége más volt is..A „minden népek" gyakran szívesen fogadják a tiszta, evangéliumi tanítást, ha a vallási gyakorlat nem mond annak ellent: Hanna Wolff ír Az egyyetemes Jézus c. könyvében arról, hogy Indiában mennyire képesek magukévá tenni Jézus tanításait.

Úgy tűnik, hogy a vallások nagy részében (törzsi vallások, hinduizmus, buddhizmus, kereszténység) érvényesül az ökológiai szemlélet: a kozmikus vagy isteni rend felismerése, a jó választása (erkölcs), a másokkal való együttműködés, együttérzés (buddhizmus) vagy szeretet (Krisztushit), a nem emberi lényekkel való azonosulás (keleti vallások). Míg a Tao Te King, a Buddha-beszédek, az Evangéliumok következetesek, az Ótestamentum már korántsem egységes.

Az intézményesült egyházak gyakorlata kevéssé követi a tanításokat. A buddhista Tibet története — véres háborúk sorozata, a dalai lámák jó része nem érte el 30. életévét, Gandhit hindu fanatikus gyilkolta meg, a kereszténység a vallás, Krisztus nevében indított térítő és egyben rabló háborúkat, a tábori papok korántsem krisztusi intézménye ma is létezik. Ez utóbbiak nemcsak vigaszt nyújtanak a halálba indulónak, hanem megáldják fegyvereiket és sikeres öldöklést kívánnak a katonáknak. Kétségtelen azonban, hogy az elmúlt időszakban voltak örömteli egyházi kezdeményezések, pl. az 1986 évi Assisi-konferencia, az Egyházak Világtanácsa által szervezett konferenciák (1989, Bázel — 1997, Graz), de ezek „zöld" szemlélete, a teremtés megóvásának igénye ma még kevéssé jut el a hívekhez.

Az első keresztény csoportok vagyonközösségben éltek, de később egyre inkább a birtoklás és a hatalomvágy került előtérbe, bár sok mozgalom, felekezet aszkézist hirdetett, kárhoztatta az egyház gazdagságát, vissza akart térni az ősi kommunisztikus formákhoz (albigensek, katharok, valdensek, Szent Ferenc, majd később huszíták–taboriták, anabaptisták, mai hutteriták, amish stb.). Azt sem szabad elfelejteni, hogy a világ egyetlen megvalósult kommunista államát a Jezsuita Rend alapította és tartotta fent Paraguayban.

Ma az ősi evangéliumi eszmék világszerte főleg a kis bázisközösségekben, néhány kis felekezetekben élnek és zsarátnokként izzanak.

Talán egyszer lángot vetnek.

Összefoglalva: Több vallás tanításai, a krisztusi tanok is a Rend, az erkölcs, az együttműködés, a szeretet alapján állnak. Ha a vallások visszatérnének ősi tanításaikhoz, akkor lehetne valami reménye a fentmaradásra az emberiségnek, az emberi kultúrának.

György Lajos

TARTALOM

Tanulmány
Jürgen Kegler: A kamat tiltása a zsidó Bibliában 2–6
Farkas József: Férfiak és nők Jézus körül 21–22
Elisabeth Moltmann-Wendel: Jézus barátnőjeként nem kívánatos 22–24
Winfred Blasig: Újraházasodhatnak-e az elváltak? 24–25
Erőszakmentesség
Georg Baudler: Ősidők óta az erőszak igézetében 7–9
Udo Schmälzle: Farkasok harca az életben maradásért? 9–10
P. Z.: A katonai eskü — jézusi szemmel 11
Wolfgang Borchert: Akkor csak egy marad! 12
Szikora József: Gyilkosok közt... 13
Hans-Eckehard Bahr: Nézzétek, itt jön az álomlátó! 14–16
Jörg Bopp: A süket fülek erőszaka 16
Thea Bauriedl: Ismerd föl a félelem üzenetét! 19–20
Gyerekeknek Moha-mese
Mákostészta-ügy 17–18
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–28
Környezetvédelem
György Lajos: A vallások ökológiai üzenetéről 29–31

SÍK SÁNDOR

NÉZ A MAGYAR...

NÉZ A MAGYAR NYUGATRA,
NÉZ A MAGYAR KELETRE,
VAJHA NÉZNE ÖNMAGÁBA,
NÉZNE MÁR AZ EGEKRE!

LES EGY JÓ SZÓT EMINNEN,
ALAMIZSNÁT AMONNAN.
VÁRNA BÁR AZ ÚRISTENTÖL,
EGYEBÜNNEN SEHONNAN!

ELINDÍTÓT BELÜLRÖL,
ISTENÁLDÁST FELÜLRÖL.
AMI ELMÚLT, VÉGE ANNAK:
KEZDENÉ MÁR ELÖLRÖL!

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX/4. (**50.**) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István

ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: GARAY András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1998-ra (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX. évf. 5. szám
1998. október
90,— Ft

A világválság lélektani okai

Öregedés – öregség

Hűség jóban-rosszban

Vallomás a Bibliáról

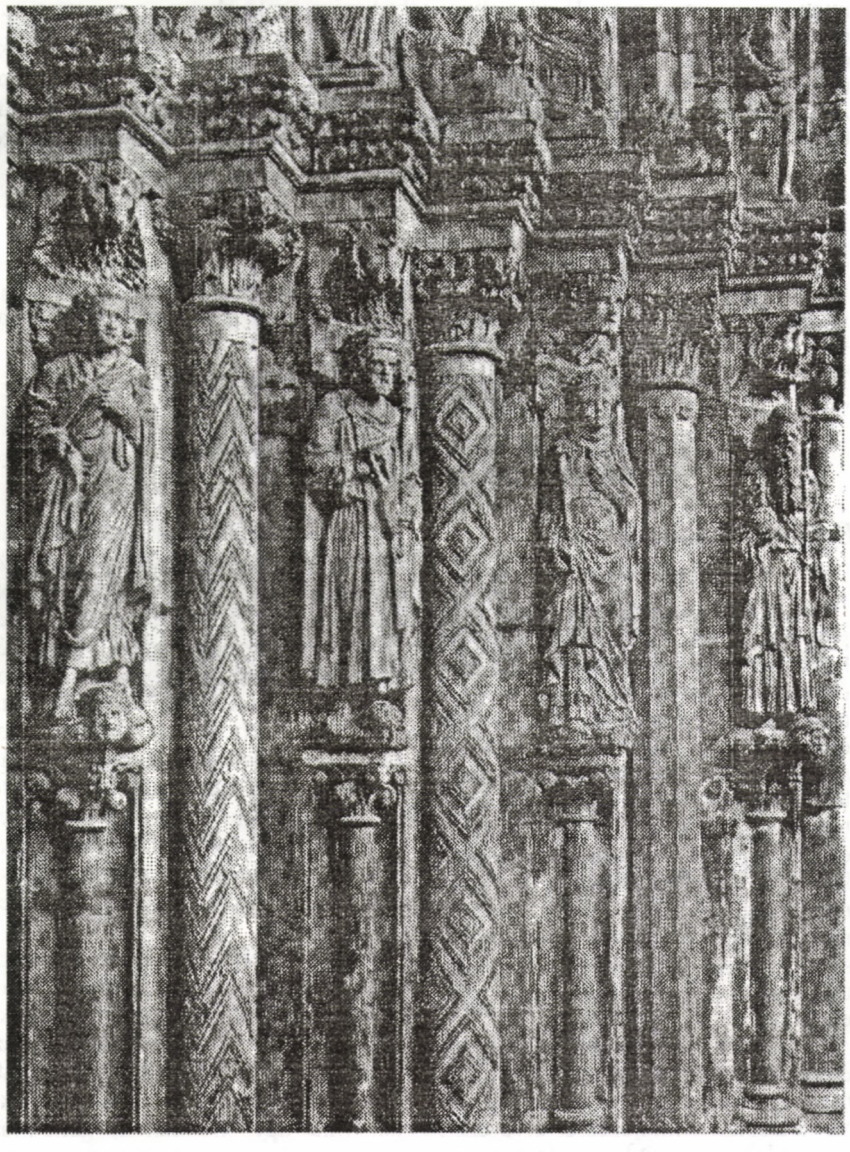
Moha-mese

A kisiskolások sokoldalú fejlesztése

Berényi Rita első verseskötete

NATO-terjeszkedés és modernitás

Szellemi környezetvédelem

Demeczky Jenő

A világválság lélektani okai

Világválságon azon jelenségek összességét értem, amelyek egyenként és együttesen is azt mutatják, hogy az élet lehetetlenné válik a földön. Ha a válságot csak az emberi élet ellehetetlenülésére korlátozzuk, akkor a jelenségek jó összefoglalását adja David C. Korten „Tőkés társaságok világuralma” c. könyvének első fejezete. Ha ennél szélesebb értelemben használjuk, érdemes megnéznünk a világ helyzetéről évente kiadott jelentéseket, vagy folyamatosan figyelemmel kísérnünk a Gaia Sajtószemle híradásait.

A világválság okainak sorát sokan sokféleképpen vezették már le. Számomra a sor a Római Klub jelentéseivel kezdődik a 70-es évek elején; ezek a világ véges **erőforrásai** és az exponenciális népesség- és gazdaságnövekedés összeférhetetlenségét mutatták be. Ezután vettem tudomást arról, hogy az emberi **környezet** terhelhetősége is véges. Szomorúan állapítottam meg, hogy gyermekkorom Balaton-parti nyaralásainak kedves emlékei, a túlparti gőzmozdonyok alkonyati szürkeségbe mosódó füstcsíkjai többé nem oszlanak el a végtelen levegőégbe, hanem kíméletlenül beszivárognak az ablakréseken, s az egyre szaporodó városi gépkocsiállomány bűzhödt gödörré változtatja otthonom zöld szigetét. A kapitalista világ begyűrűző **gazdasági** válságjelenségei tehetetlen áldozatként mutatták be az addig környezeti agreszszornak tekintett ipari társadalmat. Ekkor már a jelenségeken túl az okok is érdekelni kezdtek, és sorra bukkantam rá azokra a gondolkodókra, akik a gazdasági élet visszásságainak okát az **erkölcsi** szemlélet válságára vezették vissza. Az erkölcsi válság oka nyilvánvalóan az **értékrend** válsága, ez pedig a **világszemlélet**, vagyis egy adott társadalomban uralkodó **filozófiai** nézetek következménye. Ezen a ponton legalábbis a felvilágosodás gondolkodói, mások szerint már az újkor kezdetének tekintett „hosszú” 16. sz. humanistái kerültek a vádlottak padjára. 1983-ban a „Gondolkodó magyarok” c. füzetsorozatban ismét megjelent Hamvas Béla 1936-os tanulmánysorozata a világválságról. Ezzel teljessé vált számomra a sor, egyetértettem lényegi mondanivalójával: a mostani világválság gyökere az emberek **vallási** tudatának válsága; semmiféle történelmi vallás nem képes már elhitetni velünk azt, hogy létünk gyökerei isteni eredetűek; az ember alkalmatlanná vált arra, hogy önmagát egy nála nagyobb, fölötte álló kozmikus rend részeként értelmezze, s ebből egyként következik ön- és világpusztító szertelensége és metafizikai magányossága.

Előzetes megjegyzések

Ennek az eszmefuttatásnak a mondanivalója olyan állításokon alapul, amelyek ma a legkevésbé sem divatosak vagy szívesen látottak, ezért előrebocsátom ezeket mint előfeltevéseket, hogy azok, akik semmiképpen nem tudnak szóba állni velük, ne pazarolják idejüket a továbbiakra.

1. **A probléma oka az egyén szintjén van, ezért a megoldás is csak ott kezdhető el.**
2. **A tudattalant tudatalattira és tudatfölöttire szétválasztva lehetséges csak megoldás.**

Egyén és közösség – történeti visszapillantás

Az emberi társadalomfejlődés azon pontjánn állunk, amikor a közösségileg kötött társadalom eszméjének hosszú évezredeit követő korszakváltás egyéniesedést hangsúlyozó szakaszában olyan gyors és nagymértékű változások történnek, amelyek az emberi életet és egyáltalán az életet veszélyeztetik már. A legutóbbi özönvíz óta (Kr. e. 9500 körül) egészen az európai újkor kezdetéig egyetlen uralkodó elv határozta meg a legkülönfélébb társadalmi-gazdasági formációk szerveződését, ez pedig az emberek egymásra utaltságát kifejező, kötött társadalom elve.

Ezekben a társadalmakban az egyes ember helyzete többszörösen és szigorúan meghatározott, egy Heller Ágnestől kölcsönzött kifejezéssel élve ezek a társadalmak a biológiai és a társadalmi adottságok összeillesztését a hierarchikus világrend eszméjére alapozva olyan társadalmi beágyazás útján oldották meg, amellyel egyrészt kijelölték minden egyes ember helyét és feladatát a társadalomban, de a társadalom különféle közösségeinek finom szőttesével nemcsak megkötötték, hanem fenn is tartották és el is tartották az egyént. A kötöttség nyilvánvaló gazdasági alapja az ember és a természet ekkor még fordított aszimmetriája, a korlátlannak tűnő erőforrások kiaknázásának szűkös és kevéssé sikeres gyakorlata.

Ebben a helyzetben csak szigorúan szabályozott együttműködéssel lehet az életfeltételeket biztosítani, ami sokszor kegyetlen és igazságtalan módon határolja be az egyéni életpályákat. Egy tetszőleges biológiai adottságokkal (ma úgy mondanók, genetikus örökséggel) született ember életpályája nagyjából a bölcsőtől a sírig megjósolható ezekben a kötött társadalmakban, mégpedig a társadalmi adottságok függvényében, azaz attól függően, hogy hová, milyen családba születik, s ez alól csak ritka kivételek lehetségesek. A társadalmi adottságok szigorú és feltétlen uralma az emberre jellemző egyéni adottságokfelett – ez a kötött társadalmak stabilitásának előfeltétele.

Az ember azonban tudatos lény, és az ilyen korlátok elfogadásához és működtetéséhez elfogadható világmagyarázatra van szüksége. Ezt fejezi ki az istenektől származó örök és változhatatlan erkölcsi világrend eszméje, amelyet a mesék, mondák, mítoszok, a vallás és a költészet, avagy a kultusz és a kultúra világa közvetít a létének értelmét kereső ember számára.

Kérdés, hogy az újkori európai társadalomfejlődést az ember és természet viszonyában bekövetkezett technikai-tudományos forradalom következtében terjedő szemléletváltás jellemzi-e, vagy a középkor végi hagyományos vallási világnézetet felváltó emberközpontú világszemlélet váltja-e ki a máig ható technikai és társadalmi változások sorozatát. Az új társadalomszervezési alapelv a közösség helyett az egyénre alapoz, különösen is az egyéni szabadságra és az egyéni adottságok kibontakoztatására, szemben áll minden korlátozó meg-

gondolással, és legnemesebb feladatának tekinti az előző korszak eszmeiségét képviselő szellemi erőkkel szemben folytatott szabadságharcot. El kell ismernünk, hogy ezen új szellemiség képviselői sokszor jogosan lázadtak és küzdöttek olyan társadalmi intézmények ellen, amelyek a hajdan egyedül üdvözítő (életet biztosító) világszemlélet védelmének ürügyén saját hatalmukat és a közösség kizsákmányolását biztosító pozíciójukat védték elsősorban.

Az új elven szerveződő társadalmi formák másként oldották meg az egyéni és társadalmi adottságok összeillesztését és a társadalmi együttműködés kérdését. Az egyes szabad emberek szükségletei személytelen közvetítő eszközök útján találkoznak és elégítetnek ki. A gazdasági működés területén ez a személytelen közvetítő eszköz elsősorban a piac és csereeszköze a pénz, a jogi és szellemi szerveződés területén pedig a közigazgatási és kulturális intézmények. Mindezen intézmények jogszerű létét és működését a társadalom többsége által elfogadott írott vagy íratlan társadalmi szerződés alapozza meg, amelyet gyakran alkotmány formájában fogalmaznak meg. Elvileg a társadalom minden polgára egyenlő esélyeket kap, minden őrmester a batyujában hordja a marsallbotot, vagyis megszűnnek az egyéni életpályákat behatároló faji, rendi, családi kötöttségek.

Az egyéni szabadságnak azonban ára van, a kötöttségektől megszabaduló egyén a kötöttségek nyújtotta támasztól is eloldódik, saját magáról, egész életviteléről nemcsak lehet, de kell is most már egyénileg gondoskodnia. A családok méretének csökkenésével – ez a munkamegosztás növekedésének egyik következménye – egyre magányosabbá válik, s az egyre bonyolultabb társadalmi munkamegosztás szervezéséhez szükséges egyre bonyolultabb és egyre hatalmasabb közvetítő intézményrendszerrel szemben egyre kiszolgáltatottabb lesz. A 20. században az újkori szabadság társadalmának polgára már sokkal súlyosabb rabságban szenved a maga teremtette intézmények túlzott hatalma miatt, mint ami a személyes, hűbéri zsarnokság idején ránehezedett, s amitől szabadulni akarván létrehívta a piacot és a demokratikus államot.

Így azután nem csodálkozhatunk azon, hogy a bolsevik diktatúra túlélésének belső, ill. a kapitalizmus meghaladásának külső kísérletei egyaránt a közösségi gondolat és a szolidaritás jegyében fogantak. Ami a külső kísérletet illeti, minapi dicstelen kimúlása nem a közösségi gondolat és a szolidaritás, hanem a zsarnokság kudarcát jelenti. A belső, kisközösségi kísérletek sikerei és kudarcai sem az alapelveket, hanem a megvalósítás konkrét módszereit minősítik.

Segédtételek:

1. **Nem lehet visszatérni a szabad, tudatosan élő embertől a nyájszellemű alávetettségbe, tehát mindennemű fundamentalizmus mint posztmodern gyógyír elvetendő.**
2. **A kisközösségi kísérletek során komolyan kell venni az egyén tudatosságát és szabadságát. Ezek elhanyagolása kudarcokhoz vezet. Érett, önálló, szabadon az együttműködést választó egyének közösségei lehetnek csak sikeresek.**

Az első megjegyzésre azért van itt szükség, mert a modernitás sajátos problémái által sorozatosan kiváltott válságok gyógyítására a múltban sikeresnek bizonyult társadalmi-politikai rendszerek visszaállítása látszik az egyik lehetséges megoldásnak. Megdöbbentő és elkeserítő élmény számomra, amikor a világválság jelenségeit és bizonyos szintű okait világosan látó gondolkodók a hajdani teokratikus monarchiák visszaállításában jelölik meg a gyógyulás egyetlen üdvözítő módját. Ezzel a szemlélettel egyrészt a világszerte erősödő fundamentalista vallási mozgalmak törekvéseivel vállalnak közösséget, másrészt a válságok idején amúgy is túl könnyen terjedő, leegyszerűsített sémákban gondolkodó szemléletnek nyújtanak szellemi fegyverzetet, előkészítve a kisemmizettek által epedve várt erős kezű diktátor uralmát.

A második segédtételre azért kell külön figyelmet fordítanom, mert az a vallási, szellemi, lelkiségi mozgalom, amelyben felnőttem, egyértelműen a közösségre, mégpedig a kisközösségre tette a hangsúlyt. A létrejöttéhez vezető kérdéstől kezdve (hogyan maradhat fenn a katolikus egyház a bolsevik diktatúrában), saját feladatának és belső problémáinak megoldásán keresztül a világválság legégetőbb mai kérdéseinek soráig minden megoldási kísérletében a közösségi elemet helyezte előtérbe, így a közösség működőképességének és hatékonyságának javítására összpontosított. Sikereinek és kudarcainak megítéléséhez hiányzik még a történelmi távlat. Ebben az írásban most más forrásokból származó, régi-új eszközöket szeretnék ismertetni.

Régi korok tudatátalakítási módszerei

Régebbi kultúrák kultuszaiban a beavatási eljárások elsődleges célja a gyermekkor és az ifjúkor határának megvonása, átlépés és befogadás a felnőttek világába. Ez az újraszületési folyamat fájdalmakkal, halálközeli élményeket kiváltó próbákkal jár, a beavatandónak át kell élnie a szenvedést, betegséget, őrületet, és ezekkel a tapasztalatokkal kell visszatérnie az új életszakaszba. A beavatási eljárások második célja az ember mint biológiai lény újraszülése a szellemi világ sarjaként. Biológiai lényből saját szellemi lényének tudatára ébredő felnőtté vált az, akit a beavatási halál megtapasztalása és az azt követő visszatérés az életbe a halhatatlanság tapasztalatával ajándékozott meg.

A mai kor társadalmaiból mindkét beavatási rítus hiányzik, sem a gyermekkorból nem növünk ki, sem a szellemi világ gyermekeiként nem ismerjük meg önmagunkat. Mindannyian számos példáját tudnánk felsorolni az ötvenéves gyermeknek, az örökkön aggódó szülőnek, s annak a lapos materializmusnak, amelyre a modern civilizáció központi törekvései utalnak. Nem tudjuk már, nem is hisszük el, hogy ha az ember valóban fel akar nőni saját szellemi eredetéhez, akkor szembesülnie kell mindazokkal a dolgokkal, amelyeket a legszívesebben kizárna a világból, a betegséggel, a szenvedéssel, a fájdalommal, a borzalommal, a félelemmel, a halállal. A felnőtt ember a lét ezen sötét területeit az isteni rend szükségképpeni fonákjaként fogja föl. A gyermek az ép, sértetlen világban hisz, a felnőtt tudja, hogy a lét gondokkal teli, de ez nem töri meg, mert tud az örök transzcendens rendről, amely a törékeny emberi lét mögött áll. A mítoszok meghaló és feltámadó istenei erről a rendről tudósítanak. Az ókori görög tragédia értelme sem más, mint az ember életének szellemi irányba terelése, a látható történések mögött álló láthatatlan, örök törvények és minták megjelenítése, amelyet leszűkített értelemben felfoghatunk egyfajta kollektív pszichoterápiaként is. Ebben a témakörben érdemes elolvasni Thorwald Dethlefsen „Oidipusz, a talány megfejtője” című könyvét.

Tudati iskolázás

Milyen más úton indulhatnánk el mi, a mai kor emberei, akiket az európai civilizáció megfosztott az ősi és ókori kultúrák emberformáló, szellemi vezetést nyújtó rítusaitól? Nos, használjuk az értelmünket, amelyre az emberi gondolkodás első írásos feljegyzéseitől kezdve olyan nagyon büszkék vagyunk. Hogy jogosan-e, arra nézve csak két könyvcím jut eszembe századunkból, Willy Brandt: „Szervezett őrület” és Szent-Györgyi Albert: „Az őrült majom” című prófétai jajkiáltásai. Baj lenne talán az értelmünkkel?

A probléma gyökérmozzanata az, hogy az ember nem éli át a gondolkodás folyamatát, önmagát mint gon-

dolkodót sem éli át a jelenben. Ezért aztán saját lényét ott keresi, ahol világos tudattartalmakat talál, az át nem élt tudati folyamatok múltjában, a tárgyiasult gondolatban, észleletben, képzeletben, vagyis saját tudati folyamatainak lecsapódott, elmúlt formájában. Az önmagáról alkotott múltbeli kép azonban nem valóságos, így újra és újra meg kell bizonyosodnia saját létéről, bizonyítékokat kell keresnie, hogy érezze, hogy van. Az ember a jelenben nem éli át önmagát, ezért van szüksége tulajdonra, sikerre, önigazolásra, bizonyítékokra. Ahelyett, hogy gondolkodóként élné át önmagát, inkább arra törekszik, hogy kívülről győződjék meg saját létéről, és ezzel az öntudat helyett az önérzés felé törekszik. Az önérzéshez azonban külső eszközök kellenek, ezért válik az ember függővé rangtól, hatalomtól, pénztől, elismeréstől, a többiek véleményétől, ezek révén akarja állandóan bizonyítani, elsősorban önmaga számára, hogy létezik.

A lelki bajok oka is a jelenben történő öntapasztalás hiánya. A lelki betegségek oka szinte minden esetben az ésszerűtlen félelem. Egyébként minden félelem ésszerűtlen, mert csak megnehezíti az ember helyzetét. Félelmei viszont csak egy saját létére vonatkozóan bizonytalan, kétségeskedő lénynek lehetnek. Csak ilyen embert lehet megsérteni, csak ilyen ember lehet ideges, vagy próbálja meg a nehézségeit önmaga elkábítása útján elleplezni. A drogokon kívül kiváló kábítószer az alkohol, a szórakozások, a munka, a dicsőség, a hatalom, a pénz hajszolása. Aki viszont rendületlen bizonyossággal éli át saját létét, sőt azt is, hogy ez a lét örök és halhatatlan, mert a testétől függetlenül éli át önmagát, az egészen másképpen áll hozzá az élethez, mint az, aki mindezt csak gondolja, vagy éppen mindezek ellenkezőjét hiszi. Adni, szolgálni, békességet teremteni csak az tud, aki létezik.

Tudat és tudattalan

A lelki jelenségek vizsgálata ebben a században a gyakorlati lélektan hirtelen virágzásához vezetett, s ebben elsőrendű fogalommá vált a tudatalatti, amely Freud munkásságában elsősorban az elfojtott nemi késztetések összességét jelentette. Freud követői a tudatalatti lelki tartalmak több más területét is föltérképezték. Jung és tanítványai inkább a tudattalan fogalmát használták, mert vizsgálódásaik során olyan képességekre bukkantak, amelyeket inkább illett tudatfölöttinek, mint tudatalattinak nevezni. Ha képességeink forrását keressük, hamarosan a tudatfölötti határára érkezünk, ha a saját tudatunk fölötti uralmunkat vizsgáljuk, meg kell tapasztalnunk a lelkünkben önállósult szokások, szenvedélyek gyakran döntő hatását a tudatunkra. Minden lelki problémánk innét, a tudatalattiból ered, a megoldás pedig a tudatfölötti erők gondozásából jöhet, tudatos létünket kell élővé, jelenlétivé tenni, hogy gazdagodjunk képességekben és önmagunk feletti hatalomban. Ezért olyan sajnálatos, hogy a mai lélektani iskolákban megkülönböztetés nélkül, összevegyítve gondolnak mindezen lelki erőkre és hatásokra, s a tudatalatti (jobb esetben tudattalan) vizsgálatából és kémleléséből remélik azon ismeretek fölmerülését, amelyek a gyógyulást előmozdíthatják. Mivel a problémák forrását és az élet vizét egyazon kútból vélik kimeríthetni, az eredmény legalábbis kétséges.

Itt az ideje, hogy megpróbáljunk többet is mondani e két terület jellemzőiről és konkrét megnyilvánulásairól.

A nagy Én és a kis én

A nagy Én ad, a kis én szerez és vesz. Amikor mindenki venni és birtokolni akar, a háború elkerülhetetlen. A gazdasági liberalizmus az egyéni önzés ideológiája, a marxista kollektivizmus az osztályönzésé, a nacionalizmus a nemzeti önzésé. Egyik sem gyógyítja a többit, csak az összeütközések száma nő. Egyénileg is romboló a kis én igényeinek, követeléseinek szabad utat engedni, mert ezek a vágyak ismétlődnek és nem elégíthetők ki. Az önérzés igénye a lélekből származik, a test ennek csak eszköze, a testnek pedig csak biológiai szükségletei vannak, nem vágyik élvezetekre. Az élvezetvágy a lélek emlékképein alapul. A önzés forrása az érzések világa, mert az önzés önérzésre törekszik az elmulasztott öntapasztalás vagy önmegismerés pótszereként. Ha a tudat, vagyis a lélek öntapasztalása olyan erős lenne, mint egy fizikai tárgy tapintásának átélése, akkor nem lenne szükség önérzésre, azaz önzésre. Az érzelem nem valamit érez, hanem önmagát, nem ismer meg semmit és önmaga sem megismerhető. Tudatalatti, hasonló a szabad képzettársításokhoz, ezért is lehet a nyelvi formában megjelenő asszociációk segítségével föltérképezni egy ember rejtett érzéseit.

Az önérző érzések nemcsak a testet használják eszközül, az önzésnek vannak lelki formái is, pl. a becsvágy, az irigység, a kapzsiság, a harag, a felháborodás, a megszólás, a hazugság. Az önzés további negatív hatású formái az önbizalomhiány, a kisebbrendűségi érzés, a féltékenység, a túlérzékenység. Ezek a viselkedési módok soha nem akaratlagosak, és a legritkább esetben tudatosak, az önzés tehát tudatalatti forma. E tétel megfordítása merőben szokatlan: a tudatalattiban gyökerező minden viselkedési forma önző. Hogyan fedezhető föl akkor egyáltalán az önzés? Az emberi megismerés, amely az önzést fölfedezi, biztosan nem önző, hiszen akkor képtelen lenne erre a fölfedezésre. Az önzést fölfoghatjuk az öntapasztalás felé vezető út első lépéseként. Az önzés önállóvá teszi az embert, olyanná, aki saját erőfeszítéseivel megszerezheti a maga számára azt, amire szüksége van, és önálló döntése következtében adni is tud abból, amit megszerzett, vagyis az önzés magányá-

ból eltalálhat a másik emberrel alkotott közösségig. Szabadságában áll megmaradni abban az állapotában, amelybe saját tudatos döntése nélkül került, amelyben a tudatalatti elemek uralkodnak, ugyanígy szabad arra, hogy megtegye az osztozás közössége felé vezető lépéseket. Csupán abból, hogy mindez tudatosan megfogalmazható, már levonhatnánk azt a következtetést, hogy az önzés meghaladható emberi állapot.

A tudatalatti felismerésének eszköze a tudatos megismerés, a gondolkodás, amelyet sajnálatosan ritkán élünk át valóságosan, hiszen ha föltennénk magunknak azt az udvariatlan kérdést, hogy mikor gondoltunk legutóbb valami újat, bizonyára hosszas töprengésbe merülnénk. Amit közönségesen gondolkodáson értünk, az valójában nem más, mint kész gondolatok újragondolása és összekapcsolása. Gondolkodó figyelmünk számára mindig csak kész tudattartalmak jelennek meg, olyan tudatunk van tehát, amely csak a saját múltját képes megfigyelni, így jelenik meg számunkra minden új gondolat vagy észlelet. Ha elszakadunk attól az ókori magyarázattól, amely szerint az emberi tudatba az istenek közvetlenül helyezik bele az észleleteket és gondolatokat, akkor föl kell tennünk, hogy tudati folyamatok eredményeképpen keletkeznek. (Ámbár a régi magyarázat sokkal egészségesebb lelki életet adott az embernek, hiszen így nem választotta szét az istenit és a világit, és nem lázadt a sors ellen.) A gondolkodás folyamatában azonban nem veszünk részt, nem éljük át, nem tapasztaljuk meg, csupán megállapítjuk az új születését. Nem tudjuk, hogy miként és hogyan keletkezik valami új, ami azelőtt nem volt. Ezt az ismeretlen forrást nevezzük tudatfölöttinek.

Tudatalatti és tudatfölötti

Az emberi szabadság korlátai csak részben származnak fizikai-biológiai meghatározottságokból, gyakrabban önállósult lélekrészekből, ezeket Jung autonóm komplexusoknak nevezi és a tudatalatti részének tekinti. A tudatalattiból merülnek föl a nem világos, nem átlátható érzések, indítások, asszociációk, amelyek képesek uralni a tudatos akaratot. Megtörténik, hogy a tudat ezeknek az impulzusoknak az oldalára áll, gondolatilag igazolja azokat, és úgy tesz, mintha mindent szabad elhatározásából tenne. A tudatalatti kész formákból, szokásokból áll, amelyek megjelennek a tudatban, de sem a keletkezésük, sem a megjelenésük nem az önálló tudat akarata szerint történik, mindkettő tudatalatti. Minden kész, megformált tudati elem önző, azaz önérző, hiszen megformált képződmény nem lehet megismerő, mert már rögzített. Önzésből semmit sem lehet megismerni, ha az ember önmagát keresi, nem keresheti azt, amit meg akar ismerni.

Az önálló figyelem nem előre megformált, ezért tud átmenetileg minden formát fölvenni, bármivel azonosulni, majd tökéletesen visszatérni, hogy más tárgy felé forduljon. Bármiféle alkotáshoz használhatatlanok a kész formák, új csak abból keletkezhet, ami még nem öltött alakot. Mindenről, ami új, előbb szavak nélkül alkotunk fogalmat, csak azután fejezzük ki egy bizonyos nyelven. A beszéd és a gondolkodás képessége jellegzetesen tudatfölötti eredetű. A beszéd és a gondolkodás elsajátítása a kisgyermeknél, a gondolatmenetek értelmes mivoltának eldöntésére szolgáló evidencia világos átélése a felnőttnél, az intuitív gondolkodásban megnyilvánuló, rajtunk kívül álló vezetés mind-mind a tudatfölötti létterület hatása. Az ember képes új fogalmakat alkotni, új gondolatokra jutni, új gondolatokat megérteni. Mindez a tudatfölötti hatása. A tudatfölötti állandóan jelen van, de nem tudatos.

Tudatalatti	Tudatfölötti
kész	nem kész
megformált	formától mentes
valami	hogyan
szokás	képesség
ismétlés	rögtönzés
képzettársítás	gondolkodás
érzelem	érzés
ösztön	én akarok

Bár a tudatalatti jellemzői életünk nagyobb részét uralják, mégis a tudatfölötti vonásait tekintjük igazán emberinek.

(Folytatjuk)

Gyökössy Endre

Öregedés — öregség

Az életet egész életen áttanulni kell s a halált is.
Seneca

Az öregkort nem megélni, elviseli a művészet.
Goethe

Az öregedés mint kihívás

Hetvenen túl az öregségről csak egyes szám első személyben illik vallani. Csak így hiteles.

Vallom, hogy kínos és fájdalmas fiatal szemekből kiolvasni: egyre többet látnak belőlünk — számban és szánalmasságban, puszta jelen*létünk* pedig emlékeztető saját múló fiatalságukra.

Csoda-e, ha morcossá válik körülöttünk a farmernadrágos világ, s nem egy, a hűvösvölgyi villamos után érdeklődő, bicegő-csoszogó öregúrnak vakkantották már oda: Papa, maga inkább a farkasrétire szálljon, ott a temető!

Valóban, mit kezdjenek velünk negyven-ötven négyzetméteres betonkalickáikban, ahol már a második gyerek sem fér el?

A „szeretet-” vagy szociális otthonok közel is messze vannak s még a szagukat sem bírják a fiatalok. Hol vannak még nálunk a „pensionpolis”-ok, a nyugdíjasvárosok? És ez volna a megoldás? Az öregek üveg- és betoncsodás, komfortos lepratelepi elkülönítése? Vagy bezzegezzenek a japánok ősök-tiszteletéről? Ám hátha *azok* az öregek tényleg tiszteletreméltóbbak voltak tisztségeik letétele után is. Azzá lettek, akivé lenniök kellett: valóban tiszteletreméltó, beérett emberekké.

Mifelénk kevesen tudnak a már gyermekeiket megillető munkapadjuk vagy íróasztaluk mellől maguktól és illő módon hátrább lépni. Lelkük mélyén érzik, ha eltűnik szerep-személyiségük,

olyanokká lesznek, mint a feltört dió bél nélkül. Többségüket úgy kell letaszítani, mint a „tavaszi gallynak az őszről ottmaradt fonnyadt levelet" (Ravasz László). Ha unokáink tudnának még latinul, „depontandus"-nak neveznének bennünket — a hídról ledobandónak, mint egykor nevezték az öregeket a Tiberis környékén lakók.

Valaki azt mondta, a kereszténység nem motor többé. Legyen —, de fék! Ha ez a fék nem működnék, akkor az öregek Tajgetosza egyre gyorsabban működne, valamiféle geronto-euthanazia képében, s hol húzódna a korhatár?

Végül is kihívásnak érzem a témát, sőt saját öregedésem tényét is. Ezúttal e nyílt színen vívok meg vele, tudván, hogy ha a legvégén alul *kell* maradnom, van, AKI engem hív ki a „pástról".

Az öregedés *geriátriai*, orvosi oldalát, gondolom, elég, ha a pasztorálpszichológus csak summázza. Az öregedés összetett, fokozatos és mindent magába foglaló *folyamatok sorozata* (O.B. Bromley). Minden élő anyag öregszik — sőt minden öregszik. Az ember öregedése már az első sírásával kezdődik, és ettől kezdve minden megújító csodakísérlet ellenére, amely ideig-óráig lázban tartja a világot s megkétszerezi egyes képes magazinok példányszámát — az öregedés visszafordíthatatlan folyamat marad. Az újabb és újabb gyógyszerek felfedezése és gerontológusok szaktanácsai ellenére, ha meglassúdva is, életünk a halál felé halad.

Ma is igazak *Vergilius* komor sorai:

„....jönnek a küzdelmek,
meg a kórok,
a zsémbes öregség évsora,
míg a mogorva halál
zordonan be nem állít..."

És *Weöres Sándor* pillanatképe rólunk:

„Olyanok ők,
mint ki utazni készül
és már csomagol..."

(Öregek)

Elgondolkoztató, hogy az öregedés most a soron lévő tabu. A viktoriánus kor prűd „plüss-kultúrájában" a szexualitás volt az. Alig néhány évtizede még a halál. Társaságban illetlenség volt emlegetni. Ma az előbbiről csevegni oly megszokott már, hogy szinte unalmas. Az utóbbiról, a halálról csak az elmúlt években könyvtárnyi irodalom jelent meg. De vajon illik-e egy hölgytől megkérdezni — hány éves? Még egy deresedő halántékú férfitól sem.

A *gerontológia*, az öregedés fiatal tudománya segítségével hadd érintsem meg illetlenül ezt a tabut — az öregedést és az öregséget. Hiszen csak érinthetem.

Már-már közhely, hogy három életkorunk van:

Kronológiai. Személyi igazolványunk „bűvös számsora" őrzi adatainkat.

Biológiai. Testünk egészségi állapota. Orvosi leleteink és kórházi zárójelentéseink a mutatója.

Pszichológiai. Ki milyen öregnek érzi magát s aszerint él, cselekszik, alkot.

A három életkor ritkán esik egybe, mert vannak fiatal vének és időskorú „fiatalok".

Most a teljesség igénye nélkül azokat a tényezőket szeretném érinteni, amelyek akár mindhárom szinten és egyszerre öregíthetnek minket. Teszem ezt azért, hogy ismerjük ellenségeinket. Könnyebb így szembefordulnunk velük. Vagy hogy aki öregedő emberekkel foglalkozik, hamarébb és jobban felismerje, miről van szó, hiszen ma is igaz *Horatius* summás diagnózisa: „Sok baj környékezi azt, aki vén."

Már vannak gyermekorvosaink, akik így szakosodtak, de még nincsenek gyakorló öregség-specialistáink. Ám mindenkinek, aki öregedő ember mellé ül le, tudnia kell, hogy könnyebb gyorsan meghalni, mint lassan és darabonként, kínok és protézisok között hosszú haldoklással halálba vénülni. És mindazt, ami ezzel a folyamattal három szinten is együtt járhat. (A negyedikről, a szociológiai szintről [ki, hol, melyik kontinensen, országban, társadalomban, családban, otthonban stb. öregszik] most nem szólok, ez külön tanulmányt igényelne).

Sorra veszem hát ellenségeinket, személyes ellenfeleimet:

Energiacsökkenés, amely riasztó és elkedvetlenítő, az öregkori depresszió mélységei felé taszító, mert „a szándék és az erő nem ugyanaz már" (Grillparzer).

C.G. Jungtól tanulhattam meg, hogy pszichikus energiáinknak csak 20–40 százalékát használjuk fel egy hosszú életen át, a többit még (vagy már?) nem tudjuk bevetni. Így roppant tartalékaink vannak, amelyeket meg kell tanulnunk mozgósítani. Vallom, hogy lehetséges. *Szólon* még nem ismerte a komplex vagy analitikus lélektan jungi elméletét, de tartalék pszichikus energiáit imigyen mobilizálta: „Öregszem, örökké sok mindent tanulva..."

Az *Anastasi–Toley*-féle vizsgálatok kimutatták, hogy az öregkori szellemi működés csökkenése sokkal kevésbé érvényesül a kiművelt agyú embereknél, mint a kisebb műveltségűeknél.

Tehát: az öregedés lassítását nem lehet elég korán elkezdeni.

Ám ez nemcsak a szellem embereire vonatkozik. Folyton fúró-faragó, barkácsoló munkát kereső 81 éves nagyapámnak mondta egyszer nagyanyám, miért nem ül le már s marad békén. Azt válaszolta: Mert akkor nem tudnék felállni. — Pedig nem olvasta Jungot. Utolsó órájában még azt is megmutatta, hogyan kell szépen meghalni. Morituri docent vivos — a halálba menők tanítják az élőket.

Özvegy édesanyám túl a nyolcvanon gyöngülni, betegeskedni kezdett. Bölcs háziorvosunk ránk mordult: Az a baja, hogy túlságos féltitek; adjátok át neki a konvhát, süssön, főzzön és meggyógyu – Valóban kivirult, és még hosszú évekig élt, mert nem érezte magát feleslegesnek. A krónikus feleslegességérzés a halál előszobája.

Zártság vagy zárkózottság. Tudományosabban: izoláció, elszigeteltség. Ez történhet önkéntesen is, különösen a magukra maradt, özvegy öregeknél, akik úgy érzik, új kapcsolatok felvételére már képtelenek. (A kortársak rendre kikerültek a temetőbe.)

Oka lehet a sértődöttség: Bezzeg kellettem, amíg valaki voltam és protekciót jelentettem.

Lehetnek testi okai, mint a legtöbb embert irritáló nagyothallás, erős látáscsökkenés, vagy mozgássérülés okozta helyhez kötöttség.

Már pedig lenni annyi, mint kapcsolatban lenni. *Egészségesnek* lenni: egyaránt kapcsolatban lenni a transzcendenssel, az immanenssel és a homo sapiensszel. Egyszerűbben: fölfelé, befelé, kifelé! (A Szentháromság emberi vetületének misztériuma ez.)

Ha a kifelé kapcsolódásunk már erősen akadályozott, a másik kettő még mindig lehetséges.

Kapcsolatunk befelé: belső világunk legalább olyan nagy világ, mint a külső, ami lassan lezárul előttünk. Csak meg kell tanulnunk meditálni és szemlélődni. Ha még jó a szemünk, végre elolvashatjuk soha ki nem nyitott könyveinket. A hívő ember végre alaposan tanulmányozhatja a Bibliát. Addig és úgy forgathatja az evangéliumot, amíg szembe nem találja magát Jézussal. Aki szót vált vele, mint egykor azokkal, akiket megszólított.

A tv és a rádió szobánkba hozza a nagyvilágot, s ha még ott ül mellettünk öreg párunk, órák hosszat együtt ócsárolhatjuk egyik vagy másik adást (s nem egymást, mert egy irányban nézünk és nem egymásra), vagy együtt örülhetünk egy-egy szép koncertnek. De mindenképpen — együtt, amíg lehet. Ha már megtörtént a narkózis nélküli nagy műtét, és a másik felünk leoperáltatott rólunk, akinek még hibái és vitái is hiányoznak utólag, „további életünknek az ad értelmet, hogy mi szenvedhetjük el azt a gyász-kínt, amit neki kellene elszenvednie, ha mi haltunk volna meg hamarább" (V.E. Frankl).

Ám tovább kell élnünk, és a könyveket, a zenét halálig tanulni és élvezni lehet. Hogy is mondja *D'Aubigné*?

„...áldott öregség,
amelyben nem kényszerű munka vár,
de csöndes örömök
és higgadt élvezése a szépnek..."

Horatius sóhaja pedig:

„Szép agg napokat, tiszta elmét
adj nekem és citerát, Apollo!"

Akár így is mormolhatnánk manapság:

"Szép agg napokat, tiszta elmét adj nekem és muzsikát, Istenem!"

Igen, sok muzsikát. Magányosan is oly barátaink lehetnek — akik nap mint nap meglátogatnak bennünket, ha gombnyomásra beengedjük őket —, mint Bach, Beethoven, Mozart s a többiek, akik máris közelebb hajlítják hozzánk az eget. Magányosak vagyunk ugyan, de már nem egyedül. Egy jó fejhallgatóval még a kellemetlen, lármás külvilágot is kizárhatjuk.

Bár lehet, hogy éppen az hiányzik. A Magyar Nemzet 1986. június 12-i számában jelent meg ez az apróhirdetés:

> MAGÁNYOS, idős főmérnök házaspár segítőkész, komoly barátokat keres, akik végtelen magányukban baráti támogatást nyújtanának. „Nincs senkink” B. 4696 jeligére a Magyar Média Balzac u. 12. címre.

Ha van jajkiáltása az embernek — ember után, akkor ez az. És be sokan jajongnak így, legfeljebb nem teszik az újságba. Óriásivá nőtt a jeruzsálemi Bethesda, amelynek egyik csarnokában a 38 éve beteg embertől azt kérdezte Jézus, akarsz-e meggyógyulni; de az nem azt válaszolta, már hogyne akarnék, hanem ezt: Nincs emberem (ti. aki segítene rajta, azaz a vízig cipelné).

Egy lelkész lelkigondozó barátom, aki belülről-felülről azt a megbízást kapta, hogy minden szabad idejében a kórházakat és az öregotthonokat látogassa s azokban is azokat, akiket senki nem keres fel, valakinek, aki felváltva dicső múltjával dicsekedett és nyomorúságos jelenét panaszolta, egyszer azt mondta: Most jöjjön velem! — S magával vitte szobáról szobára, kórteremből kórterembe, majd maga mellé ültette, míg a többi öreggel beszélgetett; s azzal, aki kérte és akarta, együtt imádkozott. A látogatás végén így búcsúzott meghökkent kísérőjétől: Egy hónapig nem tudok bejönni, legyen szíves, helyettesítsen.

— De mit csináljak? — riadozott a megbízottja.

— Fogja meg a kezüket, és kérdezze meg, hogy vannak, és hallgassa meg őket közbeszólás és visszapanaszkodás nélkül. Búcsúzóul azt mondja nekik, amit a szíve diktál. Hallgasson a belsejében megszólaló, felső hangra, és azt közvetítse.

Egy hónap múlva ezt az ágyát csak ritkán elhagyó, hol dicsekvő, hol panaszkodó öreg „Lear királyt” mintha kicserélték volna. Egészségesebb, derűsebb lett. Szinte megfiatalodott. Miért? Mert segítségre szorulóból kezeket szorító, „kezelő” feladatot vállaló s azt lelkesen továbbvégző ember lett. Azóta másokat levelezőnek szervezett be azok helyett, akik már nem tudnak írni, és a levélírók s a leveleket kapók testi-lelki állapota is sokkal jobb; kevesebben haltak meg, mint az előző hónapokban. Ma ezt V.E. Frankl nyomán paradox intenciónak is nevezhetnénk.

1986. június 6-án a budapesti Sportkórház dísztermében tulajdonképpen erre bíztatott bennünket ez a neves, 81 éves (!) bécsi pszichiáter, a logoterápia „atyja” (logoszon az élet értelmét érti).

Azt tanácsolta, ne azt kérdezzük, mit várhatunk az élettől, hanem hogy mit várhat még az élet tőlünk. Akit eddig szerettünk, szeressük jobban, ha csak egy valakit istápoltunk, keressünk hozzá még másokat. Elmondta, hogy maga is megjárta a koncentrációs tábor poklát, és azt tapasztalta, azok élték túl, akiknek határozott céljuk volt még az életben. Akiknek van miért, kikért élni, azok szinte mindent el tudnak viselni, mondta, s így igaz.

Arról is beszélt, ha nem tudjuk megváltoztatni a körülményeinket, nekünk kell megváltoznunk, „jobb fogást" találni körülményeink elviseléséhez.

Önzés: önközpontúság, önimádat (nárcizmus), amely rendszerint hipochondriával, képzelt betegségekkel jár együtt (pszichoszomatika!). Pénzt kuporgatóvá és pilulanyelővé válik sok magányos öregember, aki gyógyszer-menetrend szerint közlekedik, éjjeliszekrénye, orvosságos dobozai — és az OTP között; betétjéből ki nem venne egy fillért sem, inkább koplal. Így racionalizálja magatartását, ha gyermekeiről esik szó, akik még támogatásra szorulnának: tanuljanak meg a maguk lábán állni, küzdjenek, mint én küszködtem — úgy lesznek emberek.

Azt hiszem, a japán öregekről olvastam azt is — a homo christianus szégyenkezésével —, hogy születésük napján ők adnak ajándékot gyermekeiknek, s nem ők kapnak. Lassan szétosztogatják mindenüket — úgy készülnek a halálra; nem hagyván maguk után veszekedő, pereskedő örökösöket. Ha így van, jobban érthető a japánok ősök-tiszteletének komolysága, időtállósága.

Jobban kellene hinnünk, amit „hiszünk", és aszerint élni, amit vallunk, hogy csak „szemfedőnket visszük magunkkal a sírba".

Az öregek lelkigondozóinak pedig jobban kellene érteniök a decentráltatás módszeréhez, művészetéhez: hogyan lehetne excentrikusabbá tenni az ilyen idős embereket, kiszeretgetve őket az önközpontúságukból: ex centrum (kifelé a központból). Csak így lehet őket áthívni — valamitől — Valakihez; a pénztől és a piluláktól — ahhoz, Aki egyszer arról beszélt, hogy még a verebecskékre is gondja van, s egy sem eshetik le Atyja tudtán kívül (leeshetnek, de tudta nélkül nem!), s mi értékesebbek vagyunk neki sok verebecskénél. Igazi fordulatot ilyen önös ember esetében csak akkor láttam, ha az — akár öregkorában — ráébredt: Valaki számára ő maga az érték — pénz és pilulák nélkül is.

Zsarnokoskodás, önfejűség, türelmetlenség, fölényeskedés, bezzegezés, sértődékenység, bosszúállás. Röviden: öregkori depresszió helyett — agresszió. Az előbbitől az öregedő ember szenved, az utóbbitól a környezetének tagjai kínlódnak, tehát inkább őket kell lelkigondozni, mert az agresszív öregembert még megközelíteni is nehéz. Nehéz, de nem lehetetlen.

Agresszív indulatainkat levezetés helyett fölfelé is lehet vezetni. Ezt tették a dühös (ún. „káromkodó") zsoltárok szerzői is. Ezekben a zsoltárokban mindent, ami szívüket feszítette, ki-, majd feladtak Annak, Akinek minden feladható, és Aki mindent helyére tesz. Ha nem is szépek ezek a zsoltárok, de igazak, emberiek. A valószínűleg öreg, vagy öregedő zsoltárírók, „belső szobájukban, ajtójukat bezárva" (Máté ev. 6,6), így mondták és írták ki magukból azt, amit ha visszafojtanak, attól megbetegednek, ha mások felé kiáltják — ellenségeket szereznek.

Szabad és hasznos nekünk, „zsémbes öregeknek" ezt a fölfelé robbanást megtanulnunk és megtanítani rá néhány dünnyögő, dohogó, dühöngő kortársat.

Még egyet: Ha agresszív indulataink szeretetbe ütköznek — azon kicsorbulnak. Feleségem szelíd mosolya mindig leszerel. Öregkori kiállhatatlanságaink legfőbb ellenszere a jézusi, az „annak ellenére való" szeretet, az agapé volna? Az!

Ez hiányzik minden magányos és öregedő embernek, és legfőképpen ennek a hiánya teszi depresszívvé vagy agresszívvá őket.

Lelkigondozók, figyelem! A terápia — a több szeretet.

Itt kell megemlítenem, hogy öregedvén nemcsak ráncaink, hanem lelki ráncaink is elmélyülhetnek. A karakterek kiélesednek. Zsörtölődő emberből kötekedővé lehetünk. A takarékosból zsugori, az iszogatóból iszákos, a beszédesből fecsegő, a rendszeretőből rendezkedő, a gyermekdedből gyerekes, az önállótlanból tehetetlen, a kegyesből kegyeskedő válhat, és a sort folytathatnám.

Félelmek. Aligha van félelmetesebb érzés a félelemnél. Ha az élet „életveszélyes" (Erich Kästner), akkor az öregedő ember életc fokozódóan és fokozottan az. Az, mert tapasztalnia kell, hogy a sikereket hajhászó és kizárólag a sikereket elismerő világban a „csak" sikerült életnek nincs becsülete, és a teljesítményekre, innovációkra, újításokra figyelő társadalomban a tapasztalat néhány év alatt értékét veszti. Okos és kelendő újítások kellenek manapság — és nem bölcsesség. Ezért az öreg ember élettapasztalatával, bölcsességével félrehúzódik a kuckójába, ott pedig a lopakodó halál gondolata felerősíti minden más félelmét is: rettegését a betegségektől, a szenvedéstől, a kiszolgáltatottságtól, a semmibevevéstől, a nénike-bácsika megszólítás megalázó becézésétől. Aggódását a szegénységtől, a meglopattatástól, nemegyszer az éhenhalástól. Szorongását az elfelejtett nevek és fogalmak keresgélésétől, a „mit is akartam mondani", „meg minden"-féle motyogástól. Irtózását a szociális otthontól, az abban elkerített ágyak gurgulázó hangjaitól, az ágy-koporsótól, amelyből nincs többé kiszállás, csak kiszállítás. Félelmét a félelemtől, sőt az egyre félelmetesebb, halálon inneni s az életen túli „élettől".

— Mi esik nehezére az öregségben, János bácsi? — kérdezte a tv-riporter 1986. május 14-én egy szociális otthonban.

— Az, hogy még élek —, hangzott a válasz, ország-világ előtt. A riporter gyorsan elkapta a mikrofont és nem válaszolt. Mit is mondhatott volna?

Ám mindenki úgy hal meg, ahogy élt. Egy csillagszemű öregember, akihez haláláig vándoroltak vigasztalásért emberek — pedig alig tett egyebet, mint együttérzéssel meghallgatta őket, azt is megértve, amivel nem értett egyet —, mondta valakinek, aki öregedését panaszolta: Az Isten életelvonókúrája az, ne bánd.

Igen, boldog az, aki sub specie aeternitatis — és nem sub specie mortis —, az örökkévalóság, és nem a halál felől néz az illanó életre.

Kevesen tudnak helyesen megöregedni.
La Rochefoucauld

Nem csüggedünk...ha a külsőnk megromlik is, a belsőnk mégis megújul napról napra...
Pál apostol

Az öregség — mint lehetőség

A hozzám forduló nyugdíjaztatási, feleslegességi komplexussal, lelki görccsel küszködőket, lebénult, befelé süppedő embereket sokáig buzdítottam többek között a halálukig termékeny és alkotó művészek példájával. Mindaddig soroltam a nevüket, amíg egy magába roskadt — hatvanévesen egyik napról a másikra nyugdíjazott és éveket öregedett — férfi tiltakozóan fel nem emelte kezét, és azt nem mondta:

— Nézze, én nem vagyok író, se művész, se muzsikus, se politikus, csak szürke főkönyvelő — voltam a múlt hétig; ma senki vagyok. Társadalmi, emberi nulla. Feleségem meghalt, unokám nincs. „Egyedül lógok a szeren", érti?

Szólni akartam, de megelőzött.

— Csak hobbyt ne ajánljon, mert nekem a könyvelés volt a hobbym. Kiskertem nincs, ahol kapálhatnék; utazásra nem telik; sportolni sose sportoltam, nyápic voltam s az is maradtam. Na, most mondja!

Nagyot nyeltem, s halálig alkotó szellemóriások emlegetéséről egyszer s mindenkorra lemondva, megkértem, hogy segítsen a budapesti egyházközségek összekuszált pénzügyeit rendbe tenni. Ezt készségesen elvállalta, s boldogan „főkönyvelt” — élete végéig. Koporsóját legalább két tucat őszintén szomorú és hálás lelkész kísérte — a sírig.

Ez és még hasonló élmények késztetnek néhány utógondolatra egy megrögzött előítélettel szemben: az öregedő vagy öreg ember nem elég produktív már, betegeskedő, kedélytelen és feledékeny, fáradékony és elhanyagolt; ezért ez a korosztály már elhanyagolható, sőt leírandó.

A valóságban ez az előítélet sommásan általánosítva nem felel meg az igazságnak. Sorra veszem hát — a legújabb geriátriai és gerontológiai kutatások megállapításaira támaszkodva — ezeket a régen rögzült előítéleteket:

Az ember teljesítőképessége fiatal éveiben, évtizedeiben nagyobb, mint túl „az emberélet útjának felén”. — Ám ez az „ítélet” akkor rögzült, amikor még nem tolódott úgy ki a védett, ápolt és tevékeny idősek életkora, mint napjainkban. Sőt vannak tudományos és szellemi „területek”, mint pl. a botanika, teológia, politológia, pszichológia, szociológia s még sorolhatnám, amelyekben a több évtizedes tapasztalat hallatlanul hasznos, és művelőik teljesítménye sokáig növekedhet még. Az elvont gondolkodásban (ha nem hajszolják az idős embereket), a logikában, bölcseletben — a legmagasabb teljesítményeket 45–80 év között érik el. A szellemi erők, a tartalék pszichikus energiák igen késő korig mozgósíthatók és bevethetők, ha az öregek nem kényszerülnek sok stresszel járó mennyiségi teljesítményre, hanem elég idő áll rendelkezésükre; így viszont minőségi munkát nyújthatnak.

Intelligenciavizsgálatok bizonyítják, hogy az idősek — ha időt hagynak nekik az anyag logikus átgondolásához és annak átismétléséhez —, igen befogadóképesek.

Több és sokrétű vizsgálat megcáfolja azt az előítéletet is, hogy az öregedő ember nem elég aktív. Így pl. kiderült, hogy a 60 év felettiek jóval kevesebbet időznek a tv, a rádió, a magnetofon és a lemezjátszó mellett, mint a 20–30 évesek, akik közül nem egynél bizonyos audio- és videoidiotizmust állapítottak meg a szakemberek.

Az sem általánosítható, hogy minden öreg morózus és összeférhetetlen. Kiderült, hogy közülük igen sokan jobban megértik unokáikat, mint azok szülei, és az első s a harmadik generáció között igen gyakran mély kapcsolat alakul ki.

Míg a fiatalok legtöbbször csak csipkelődni, viccelődni tudnak, nem egy idős ember szellemesen, „slágfertigen” humorizál, önmagán is tud mosolyogni és mosolyogtatni, s ez rendkívül vonzóvá teszi társaságát.

A nem nélküli kor „nemtelen” korra való degradálása is súlyos tévedés, prűd projekció, álszemérmes ki- és rávetítés az öregedőkre, mert nem nélküli kor nincs. Ezt mindig a fiatalabb korosztály kényszerítette rájuk s várják el tőlük, s bizonyos kegyesen-kegyetlen dogmatizmus, hogy a szexualitás csak a fiatalok előjoga. Mit akarnak azok a 60–70 éves vén „szatírok” és szégyentelen „anyókák”?

Az öregkor szexológiai felméréseinek ismeretében kimondhatom, hogy ez a „közvélemény”, amely idő előtt szociálisan ivartalanított és pszichésen kasztrált sok-sok öregedő embert, egyre tarthatatlanabbá válik s új közvéleményt kell kialakítani. (Raymond Pearl, Ivo Pondelicek, Erik Pfeiffer, Alec Confort, R.N. Butler, Buda Béla — és sokan mások követelik ezt.)

Manapság minden komolyabb gerontológiai tanulmány, amely az öregedő és az öreg ember szexuális életével foglalkozik, megegyezik abban, hogy a szexuális vágy és sokakban a szexuális tevékenység a halálig eltart(hat). Hogy csak Newman és Nickolo, vagy Pfeffer, Verwoerd, Wang felméréseit említsem. Ugyanakkor nem árt Teleki László csöndes megjegyzését is komolyan venni: Tiltott gyümölcsbe nem ajánlatos műfogakkal beleharapni.

Tulajdonképpen majdnem ugyanez a kollektív társadalmi ki- és rávetítés tájékoztatta az öregedők mukaképességéről a közvéleményt, és e tájékoztatás következménye a mindenkire egyetemesen érvényes nyugdíjkorhatár.

Úgy tűnik, egyre több elöregedő társadalom arra készül, hogy ezen a vonalon is rehabilitálja az időseket. (Hazánk lakosságának hovatovább már egynegyede nyugdíjas!)

A munkaerő és főként a képzett szakember hiánya is erre készteti a különböző társadalmakat. Erik Martin genfi professzor, a Lausanne-i gerontológiai Társaság elnöke szerint a nyugdíjkorhatárt személyre kellene szabni.

— Az élet kontinuitás — mondja —, nem lehet egyik napról a másikra teljes életformát változtatni. Ez orvosi és pszichológiai képtelenség. Tudománytalan tévedés. Gazdaságilag pedig ember-, energia- és szellemi pazarlás.

Munkaszociológusok állítják, hogy az idősebb munkavállalók közel 20%-kal kevesebb munkanapot mulasztanak, mint a fiatalok, s még a munka közben történő baleseti arányszámuk is jobb.

Így remélhető, hogy ha lassan is, de eltűnnek a régi előítéletek az öregedőkkel és öregekkel szemben. Az új generáció velük talán türelmesebb lesz, már csak azért is, mert harmincon túl egyre többen gondolnak arra (hisz a tömegkommunikációs szervek sűrűn gondolkodóba ejtik őket), hogy hamarosan nekik is meg kell öregedniök. És milyen hamar!

Talán kivesznek a Grace Quigey-történetek a világsajtó hasábjairól, arról az idős asszonyról, aki titokban bérgyilkost fogadott föl önmaga ellen, mert méltósággal és számára váratlan időpontban akar meghalni. Ám Mrs. Quigey titka napvilágra került az öregek lakta városrészben, mire azok tucatjával iratkoztak fel a meggyilkolandók listájára (Furio Colombo riportjából). Talán egyszer csökkenni kezd hazánkban is az öngyilkosok minden más országot megelőző száma, akiknek a zöme öregedő vagy öreg ember. Talán...

K. Graf von Dürckheim, a neves bölcselő és pszichológus egyszer megkérdezte idős japán barátját, mi a legfőbb jó hazájában?

— Az idős kor elérése — volt a válasz.

A „keresztyén” Nyugatnak talán ezt a gondolkodást is importálnia kellene egyidejűleg a japánok kitűnő és olcsó árucikkeivel, mindazzal együtt, ami az idősek megbecsülését biztosítja.

Tíz testvéri tanács

1. Sose tartsuk értelmetlennek vagy céltalannak az életet, mert nem az.
2. Mindhalálig ápoljuk kapcsolatainkat: fölfelé, befelé, kifelé (Istennel, önmagunkkal, az emberekkel, illetve a természettel).
3. Ne idegenkedjünk az újtól. Vagy növekszünk — vagy zsugorodunk. A természet nem ismeri a stagnálást.
4. Mindvégig foglalkozzunk azzal, amivel foglalkoztunk, vagy azzal, amivel mindig szerettünk volna, de nem futotta időnkből.
5. Kössünk barátságot a fiatalokkal, különösképpen gyerekeink gyerekeivel. A harmadik generációval.
6. Többet törődjünk az élőkkel, mint a holtakkal.
7. Beszélgessünk — ne csak megbeszéljünk. A jóízű vitatkozás is jobb a némaságnál.
8. Mosolyogjunk sokat és sokszor — a humor vonzó, a keserűség taszító.
9. Óvakodjunk a tétlenségtől és a stresszeket okozó túlerőltetéstől.
10. Barátkozzunk meg az öregséggel mint az Isten elvonókúrájával.

(Az eredeti tanulmány kissé rövidített változata.)

Robertson McQuilkin

Jóban–rosszban

Már tíz esztendő eltelt az óta a nyaralás óta, amikor első ízben feltűnt nekem a dolog. Muriel, a feleségem ugyanazt a történetet mesélte el barátainknak, amit öt perccel korábban egyszer már elmesélt nekik. Különös, gondoltam akkor, még sohasem fordult elő ilyen. De aztán egyre gyakrabban következett be ilyesmi.

Három évvel később Murielnek szívvizsgálatok miatt kórházba kellett mennie. Ott félrevont engem egy fiatal orvos. „Lehetséges, hogy a feleségének Alzheimer-kórja van" — mondta. Nem tudtam elhinni. Olyan beképzeltnek és érzéketlennek tűntek nekem ezek a fiatal orvosok.

Muriel általában azt tette, amit mindig is. Mindenesetre fel kellett hagynunk azzal, hogy vendégeket hívunk meg magunkhoz — ami elég érzékenyen érintett engem mint egy fejlődő szemináriumvezetőjét. Muriel kitűnően főzött, és nagyszerűen tudott vendégeket fogadni, azonban egyre több nehézséget jelentett a számára egy ebéd vagy vacsora megtervezése. A családi étkezésekkel még elboldogult, azt azonban nem kockáztathattuk meg, hogy a vendégek pl. hiányos menüt kapjanak.

Amikor Muriel emlékezőképessége még tovább romlott, beszéltünk egy neurológus barátunkkal. Ez minden lehetséges tesztet elvégzett rajta, és végül — más lehetőségek kizárása után — az agysorvadás gyanúját erősítette meg. Mivel azonban Murielnél hiányoztak a leépülés egyéb szokásos külső jelei, valamennyire nyitva maradt a kérdés. Elmentünk tehát az egyetemi klinikára, hogy feltétlenül kapjunk egy megerősítő diagnózist is.

Egy pillanatra megállt bennem az ütő, amikor az orvos a vizsgálat alatt a négy evangélista nevét kérdezte, s Muriel segítséget kérően rám tekintett. De gyorsan összeszedte magát, s aztán csak nevetett az egészen. Talán egy kicsit ideges volt, de nem hagyta, hogy ez eluralkodjék rajta.

Mindenesetre mindketten bíztunk Istenben. Tudtuk, hogy csodát tud tenni Muriellel, ha ez az Ő akarata, vagy ha nem – akkor velem fog csodát tenni.

Lassú halál

Egy napon a reggeli rádióadások programigazgatója és producere időpontot kért tőlünk, hogy találkozhasson velünk. Egy Muriel által korábban elkészített sorozat még nem ért véget, és bátorító jegyzetei nagy hatást váltottak ki, sok reakció érkezett. Bár az adás nőknek szólt, tudtunk olyan üzletemberekről, akik úgy intézték reggeli tennivalóikat, hogy meghallgathassák ezt a rádióadást.

Amikor a megbeszélt időpontban találkoztunk a rádiós munkatársakkal, feltűnt nekem, milyen zavarban vannak. Miután már néhány próbálkozáson túlvoltak, megértettem: azt szeretnék kíméletesen a tudomásomra hozni, hogy lejárt egy korszak, bár még csak pár hónapja annak, hogy arról beszéltek, ki kellene terjeszteni a regionális adást össznemzeti szintre. Segítségükre siettem: „Azt akarják közölni velem, hogy Muriel nem csinálhatja tovább?" Láthatóan megkönyebbültek, hogy kimondtam helyettük a fájdalmas hírt, s nem nekik kellett megtalálniuk hozzá a szavakat. Magamban ezt gondoltam: Hát véget ért Muriel szereplése a nyilvánosság előtt. Nincsenek többé konferenciák, tévé- és rádióadások... Én magam kezdtem felfogni, hogy valóban elérkezett az ideje annak, hogy abbahagyja.

Muriel azonban eleinte nem így látta a dolgot. A rádióadást ugyan elveszítette, de ragaszkodott hozzá, hogy továbbra is elfogadjon meghívásokat mint különböző konferenciák előadója. Azonban kivétel nélkül minden esetben lesújtva tért haza. Megdöbbentette, hogy elveszítette gondolatai fonalát és minden rosszul ment. Lassacskán aztán csak feladott minden nyilvános szolgálatot.

Muriel tuljdonképpen sohasem ismerte fel, hogy mi történt vele. Olykor, amikor a tévében az Alzheimerkórról volt szó, feltette magának a kérdést: „Lehet, hogy egyszer nekem is ilyen betegségem lesz?" Úgy láttam, hogy a betegsége nem okoz neki fájdalmat, számomra azonban a lassú halált jelentette, amint láttam kialudni azt az élénk, alkotó szellemű, gazdag személyiséget, akit ismertem és szerettem.

Végül megkértem a szemináriumom illetékes bizottságát, hogy nézzenek valaki után, aki az utódom lesz majd. Elmondtam nekik, hogy el fog jönni az a nap, amikor a feleségemnek már teljes időmben szüksége lesz rám, és hogy én kész vagyok erre. Reméltem ugyan, hogy a nyugdíjkor elérése előtt nem kell abbahagynom a munkámat, amikor azonban 57 éves lettem, már valószerűtlennek tűnt, hogy folytathatom egészen a 65. születésnapomig ilyen módon. A bizottság feladata lett volna, hogy idő előtti visszalépésem esetére tervet dolgozzon ki, mivel azonban azt akarták, hogy maradjak, senki sem csinált semmit.

Olyan évek kezdődtek hát, melyek során egyre gyakrabban küszködtem a kérdéssel, hogy mit adjak fel: a szolgálatomat vagy Muriel ápolását. Isten országának az ügyét helyezzem az első helyre, és Krisztus kedvéért, az Ő országa kedvéért a feleségemet „gyűlöljem" (= tegyem a második helyre), azaz helyezzem el egy otthonban?

Bizalmas barátaim, akiket egész életemben ismertem — bölcs és hívő keresztények —, sürgették Muriel elhelyezését egy szeretetotthonban.

„Muriel gyorsan otthon fogja érezni magát az új környezetben." Valóban? Lesz-e ott valaki, aki szeretni fogja őt — annyira szeretni, mint ahogy én szeretem? Hányszor láttam már az ilyen otthonok folyosóin tolószékben ülő és szeretteik futó látogatására váró emberek üres, örömtelen arcát!

Muriel már nem sok mindent fog fel, nem tudja kifejezni a gondolatait — nem is tiszták már a gondolatai. De tudja, hogy kit szeret, és boldog feledékenységben él szinte minden másra nézve.

Így vele együtt vagyok boldog — nem *kell* őt ápolnom, ugyanis szívesen teszem. Áldás számomra, hogy ilyen sokat tanulhatok általa — például a szeretetről, Isten szeretetéről. Muriel virágot szed odakint — mindegy neki, hogy kinek a kertjében nőnek —, és megtölti velük az egész házat.

Nemrég lakáson belül is elkezdett virágot szedni. Valaki egy cserép gyönyörű orchideát ajándékozott nekünk. A két szár mindegyikén négyöt virággal, de még bimbók is voltak rajta. Amikor beléptem a konyhába, látom ám, hogy az ablakban áll egy váza, benne egy orchideaág tele virággal.

Már megtanultam, hogy ne fogjam Murielt rövid pórázra, és ne korrigáljam minduntalan az értelmetlen cselekedeteit. Hiszen nem akar rosszat vele, és nem érti meg, hogy mit kellene tennie. A helyreigazítást is azonnal elfelejti. Ekkor mégis valami értelmetlen dolgot tettem: elmondtam neki, milyen csalódott vagyok, mert így hamar el fognak hervadni a virágok és sosem fognak kinyílni a bimbók, és megkértem, hogy a második ágat semmiképpen se törje le.

Másnap a legfiatalabb fiunk járt nálunk látogatóban, aki nemsokára készült elutazni Indiába. Elmeséltem neki, hogy megróttam édesanyját az orchidea miatt, és mennyire sajnálom most már a dolgot. Ahogy így a teraszon ülünk és élvezünk minden egymással töltött percet, egyszer csak kilép Muriel az ajtón egy nekem szóló ajándékkal a kezében. Óvatosan, szelíd mosollyal az arcán leteszi az asztalra a második orchideaágat, és már fordul is vissza a ház felé. Én egyszerűen ennyit mondtam: „Köszönöm szépen!” A fiam mosolygott: „Apu, te fejlődsz!”

Időközben már beszélni is elfelejtett Muriel, csak egy-két szót használ, azokat is sokszor összefüggéstelenül. „Nemet” mond, amikor pedig „igent” gondol. Már csak egyetlen mondatot tud mondani, de azt gyakran mondja: „Szeretlek téged!”

És nemcsak mondja, hanem eszerint is cselekszik. A szemináriumi bizottság elintézte, hogy egy ápolónő járjon hozzánk, úgyhogy továbbra is mindennap be tudtam járni az irodába. Ez alatt a két év alatt egyre nehezebben lehetett Murielt otthon tartani. Mihelyt elmentem otthonról, mindenáron utánam akart igyekezni. Mellettem volt csak megelégedett és nyugodt. Nélkülem szomorú volt, olykor félelmek gyötörték ilyenkor. Az iskolám kb. másfél kilométernyire van tőlünk. Muriel gyakran tízszer is megtette ezt az utat naponta. Esténként, amikor segítettem neki levetkőzni, párszor észrevettem, hogy véresek a lábai.

Elképzelhetetlen szeretet

Amikor elmeséltem ezt a háziorvosunknak, az nyelt egy nagyot. „Ilyen szeretetet!” — mondta végül, majd rövid gondolkodás után hozzátette: „Van egy elméletem, miszerint a hosszú évek alatt kifejlődött jellemvonások ilyen helyzetekben élesen megmutatkoznak.” Ugyanígy akarom szeretni Istent, mindenáron keresni az Ő közelségét, szüntelenül. Erre tanít Muriel naponta.

Barátaink és hozzátartozóink gyakran megkérdezik tőlem: ”Hogy vagy?” Azt értik ezen, hogy „hogyan éled meg mindezt?” Nem tudom, mit válaszoljak erre a kérdésre. Először is van bennem valami szűnni nem akaró szomorúság, ami általában nem tudatos. Olyan egyedül érzem magam, mintha sohasem ismertem volna Murielt olyannak, amilyen valamikor volt — de az éjszakai óráknak ez a magányossága pont abból származik, hogy ismertem őt. Kinek a veszteségét siratom, az övét vagy az enyémet? Aztán itt a növekvő nehézségek gondja is, hogy eleget tudok-e tenni a szükségleteinek.

Azt gondolom, hogy barátaink nem annyira Muriel problémái iránt érdeklődnek, mint inkább az enyémek iránt Amikor látják, hogy egy jó házasság alapvetőnek tartott feltételei a mi esetünkben egyre kevésbé teljesülnek, talán azt kérdezik magukban, hogyan tudok egyáltalán megbirkózni a dologgal.

Ma olvastam az újságban egy jól ismert tanácsadónak írt olvasói levelet, amely az általános közgondolkodást fejezte ki: „Megszakítottam a kapcsolatunkat, mert az nem elégítette ki a szükségleteimet.” A tanácsadó válasza várható volt:

„Milyen szükségleteket nem elégített ki a partner ebben a kapcsolatban? Jelenleg is fennállnak ezek a szükségletek? Mit kellene tennie a partnertnek, hogy kielégítse ezeket? Képes lenne erre?” Milyen szükségletek ezek? Közlés, megértés, megerősítés, közös érdeklődési kör, szexuális beteljesülés... és a lista még folytatható. Ha ezek a szükségleteid nem elégülnek ki, válj el! Alternatívát nem kínált fel a tanácsadó.

Belegondoltam, hogy számomra mennyire nem jelentenek semmit ezek a kritériumok. Alkalomadtán még valamilyen lelkesedéshullám is elfog, mert a jelenlegi felelősségemben nagyobb kihívást látok, mint egy intézmény vezetésének komplex feladatában.

Valószínűleg itt több kreativitásra és rugalmasságra van szükségem. Viselkedési stratégiáimat hetente, néha naponta meg kell változtatnom. A közös élelmiszervásárlás szórakoztató dolog lehet, de változik a helyzet, ha Muriel más vevők kocsiját pakolja meg különböző árukkal, és eltűnik vele a szupermarket labirintusában. Vagy hogyan vegyünk rá valakit az evésre és a fürdésre, ha állhatatosan tiltakozik ellene? Bizonyára nem lehet ezt összehasonlítani egy tízmilliós költségvetés vagy egy világviszonylatú program kidolgozásának a felelősségével. És nem is olyan nyilvános, még kevésbé lélekemelő a dolog.

De komolyabb erőforrásokra van szükség hozzá, mint valaha is gondoltam volna. Világosan felismerteti velem a saját korlátaimat, és állandóan alkalmat teremt arra, hogy Isten kifogyhatatlan erőforrásából merítsek.

Muriel vagy karrier?

Amikor Murielnek napról-napra jobban szüksége volt rám, állandóan azzal a kérdéssel küszködtem, hogy kinek, minek a rendelkezésére álljon az összes időm: Murielnek vagy a szemináriumnak. A háziorvos azt tanácsolta, hogy ne tegyem függővé döntésemet attól a vágytól, hogy Murielt kielégítsem. „Ne engedje, hogy ez a kérdés befolyásolja a terveit! Bár azt nem tudom megítélni, hogy sikeresen meg tudja-e majd valósítani a szemináriummal kapcsolatos terveit, de azt már most meg tudom mondani Önnek, hogy Muriel ápolásában nem lesz sikeres.”

Mire eljött az ideje, megszületett a döntésem. Nem volt szükség nagy megfontolásokra. Az összetartozás kérdése volt az egész. Nem fogadtam-e meg 42 évvel ezelőtt: „sem egészségében, sem betegségében... holtomig vagy holtáig hűtlenül el nem hagyom...”?

Nem valamilyen szomorú kötelesség ez a számomra, amelynek sztoikus nyugalommal megadtam magam. Inkább így éreztem sportszerűnek a dolgot: Végül is Muriel majd négy évtizeden keresztül példás odaadással gondoskodott rólam. És micsoda társ volt! Hát most rajtam a sor. Ha most nekem kellene 40 éven keresztül gondoskodnom róla, még akkor is adósa maradnék.

Meg vagyok lepve azoktól a reakcióktól, amelyek a visszalépésem bejelentését követték: Házastársak újítják meg házassági fogadalmukat, lelkipásztorok beszélnek rólam a gyülekezetükben. Egyszerűen nem értettem a dolgot, míg egy ismert onkológus, akinek gyakran van dolga haldoklókkal, a következőket nem mondta nekem: „Majdnem minden asszony kitart a férje mellett. De nagyon kevés az olyan férj, aki szintén a végsőkig kitart felesége mellett.” Talán korunknak ebből a tragédiájából éreznek valamit az emberek, és valamiképpen a segítségükre volt, hogy én Muriel mellett döntöttem.

De még több ez a számomra, mint csupán sportszerűség és a házassági fogadalom megtartása. Noha Muriel bátran halad a teljes feledés világa felé, mégis ő az életem öröme. Naponta fedezem fel új és új jeleit annak, hogy milyen ember is ő — az az asszony, akit mindig is szerettem. És egyre újabb szeretetjeleit tapasztalom Istennek is — azét az Istenét, akit szeretnék egyre jobban szeretni.

*Megjelent az **ethos** folyóirat*
1998/1. számában.
A folyóirat előfizethető:
Ethos Könyv- és Folyóiratkiadó Kft.
1113 Budapest, Valkói u. 11.
Tel.: 209–4768.

A szeptember végi vasárnap a katolikus egyházban a Szentírás vasárnapja, október 31-e pedig a reformáció világnapja. E két ünnep alkalmából közöljük az alábbi előadásszöveget.

Bulányi György

Vallomásom a Bibliáról

1. Biblia-keletkezés

Menj el földedről,
rokonságod közül és atyád házából
arra a földre, amelyet mutatok Neked!
Nagy néppé teszlek,
és megáldalak,
naggyá teszem nevedet,
és áldás leszel.
Megáldom a téged áldókat,
s megátkozom a téged gyalázókat.
Általad nyer áldást
a föld minden nemzetsége. (Ter 12,1-3)

Az ilyesfajta szövegeket Arany János „A magyar nemzeti versidomról” c. és 1856-ban a Nagykőrösi Református Gimnázium nyomtatott évkönyve számára írt tanulmányában verseknek minősítette, mert megtalálta bennük azt, amit a költészethez rímnél és mértéknél fontosabb költői elemnek tekintett: a gondolatritmust. Jelen tudásunk szerint közel négyezer éve mondta e szavakat egy Ábrahám nevű mezopotámiai pásztornak „az Úr”, mely megnevezés magát az Istent akarja jelölni. „Ábrahám pedig elment, ahogyan azt az Úr mondta neki” (Ter 12,4). A szöveget azonban csak ezer esztendővel később jegyezték le. Addig — ugyancsak Aranynyal szólva — „szállt a madár ágról-ágra, szállt az ének szájról-szájra”. Volt ideje a szövegnek arra, hogy kimaradjon belőle minden töltelékszó, s tiszta költészet váljék belőle. Egy nemzet eredetmondája kerekedett ki belőle. Ebből a nemzeti eredetmondából s annak folytatásából, az Ábrahám-dédunokákból, a Thomas Manntól is megénekelt „József és testvéreiből”, az égő csipkebokorból szóló „Úrnak” — a mi Madáchunktól és Kodolányinktól is megénekelt — Mózestől meghallott szavából, a Józsue vezette honfoglalási eposzból, a filiszteusokkal (palesztinok!) vívott évszázados dávidi és nem-dávidi harcokból nőtt ki az a Biblia, amelynek első sorait talán éppen Dávid királyi udvarának írástudói írták pergamenre.

A mi nemzetünknek is lehetett és alighanem volt is eredetmondája. Hunor és Magor a Meótisz ingoványaiban Dúl király leányaira találnak. Hunor ivadéka, Attila Isten ostoraként a Volgától az Atlanti-óceánig terjeszti hatalmát. Attila tragikus halála után egyik fia, Csaba királyfi népének egy töredéke, a székely, itt marad Attila hatalmának központi szállásterületén. Maga Csaba pedig elvonul a Hadak útján (tejút), hogy onnan vigyázza, segítse övéit, ha azok bajba kerülnek. („Vezessed újra győzelemre néped, Csaba királyfi csillagösvényen” — énekeljük mi magunk is, amikor a pohár fenekére nézünk.) Magor egy késői ivadékát, Álmos anyját, Emesét, egy turulmadár ejti teherbe. Álmos fia, Árpád pedig ezerszáz évvel ezelőtt (honfoglalás!) visszavezeti népét Attila örökébe. A regösök az ünnepi lakomákon kobzuktól kísérve adják elő e történeteket az Árpád ötödik nemzedékét képviselő Géza-fia Vajk keresztény királlyá koronázása után is. A századfordulóan Zalában a gyűjtők lejegyeztek még egy ilyen regöséneket:

Ne bánts, ne bánts minket, Szent István királyunk,
Nem vagyunk mi ördögök, hanem a szolgáid.

Anonymus, valamelyik Árpád-házi királyunk keresztény papja és jegyzője, megvetően beszél a regösök és parasztok csacska meséiről, de azért ő és gesztaíró társai a középkor századai folyamán csak felhasználják e meséket, s megőrzik számunkra nemzetünk eredetmondáit. Mindebből azonban nem lesz Biblia. Nem, mert Géza István névre keresztelteti Sarolt nevű feleségének gyermekét, akit a pápa által küldött koronával keresztény királlyá ken fel egy keresztény pap. S az apostoli király által alapított tíz egyházmegye püspökei–papjai gondoskodnak róla, hogy az Izrael (tehát Jákob, Ábrahám unokájának) történetéből kinőtt írásgyűjtemény legyen meghatározója a magyar nép vallásának is, egész kultúrájának is. Arany János pedig borongva ír tanulmányt a tekintetes Akadémia számára arról, hogy nem maradt ránk „naív eposz” a múltból, bár azért lehetett, vagy lehetett volna nálunk is olyan. S ezt pótolandó kezd a Csaba-trilógiába, melyből a **Buda halálát** tető alá is hozza.

Azt akarom a fentiekkel mondani, hogy lehetne más Bibliánk is? Igen. Az írástudásra eljutott különböző kultúrákból nem egynek van saját Bibliája. Vannak a Védák, van az Aveszta, a Tao te king, vannak a Buddha és Konfucius írásait tartalmazó szent könyvek, van a Korán, s mindezek valakik számára nem kevésbé szentek, mint zsidóknak–keresztényeknek a Biblia, melyet a zsidók a **Törvény és próféták** (Tóra va Nabim), a keresztények **pedig Ó- és Újszövetség** névvel illetnek és szentírásuknak tekintenek. Az emberi egymást megbecsülésre minket ránevelő és profán gyökerű felvilágosodás következtében jutottunk el oda, hogy ma már hajlamosak vagyunk más népek **könyveit** („biblosz” — görög szó, melynek jelentése: könyv) is szentírásként tekinti, míg korábban minden vallás csak a maga könyvét tekintette annak, s a többiét mint butaságok gyűjteményét lemosolyogta, ha nem egyenesen az ördög művének tekintette.

Nem vagyunk mi ördögök! — figyelmezteti a regösének a Szent Gellért vértanú keresztény püspöktől kizárólagos értékhordozónak tekintett Biblia alapján nevelt István királyt. Az ősmagyar hitvilágnak pusztulnia kellett mint ördögtől valónak. A régi hit megőrzése érdekében Szent Gellértet és püspöktársait legyilkoló lázadók kísérletét a kijevi orosz fejedelmi udvarban keresztény hitre nevelődő s onnan keresztény feleséget hozó Vazul-fi, András királyunk véglegesen leszámol a múlttal. Ennek következtében sem született a mi népünk által szült Biblia. Keletkezhetett volna? Igen, mert Isten nem személyválogató. Ha Ábrahám képes volt hallani az „Úr” hangját, más is képes lehetett rá. Mi is és ma is. S másfélezer évvel ezelőtt is; az egyik ősibb-hazánkban élő valamelyik ősünk is elindíthatta volna, miként Ábrahám a folyamatot. Sőt, már ott megindulhatott volna az írásba foglalás munkája is, mint háromezer éve a Bibliáé a jeruzsálemi királyi udvarban, a jebuzeusoktól véres csatákban elfoglalt új Sion-hegyén. Bizony megindulhatott volna, mert írástudó népként érkeztünk új hazánkba; ha nem is pergamenre, hanem fára róttuk betűinket.

2. Relatív Isten-megközelítés

Teológusaink, zsinataink vitatták és vitatják, várható-e új kinyilatkoztatás. Egyszerűbb szóval: szólhat-e ma is hozzánk, valamelyikünkhöz az Isten. Hiteles szónak tekinthetjük-e azt, amit akár ma, akár holnap valamelyik embertársunk úgy ad elibénk, hogy a maga szavát Istentől jövő szónak tekinti? Kérdezem: ki kötheti meg az Istent? Kérdezem: mi mást csinálhat az Isten, mint hogy szól hozzánk, ha egyszer csak azért és csak arra teremtett meg minket,

hogy meghalljuk szavát és kövessük azt? Nem tudok mit csinálni egy olyan Istennel, aki valamikor, évezredek előtt szólt hozzánk, de azóta nyugalomba vonult. Bennünket boldogító szándékait pedig kiadta bérletbe valamelyik vallás szent uralkodó rétegének (hierarchia), s most már csak azoknak a szavára figyelve ismerhetjük meg Őt, gondolatait, sugallatait. Csak azt az Istent tudom hitelesnek tekinteni, aki gondunkat viseli ma és holnap ugyanúgy, mint ahogyan azt tette a történelmi múltban. Besegíthetnek ebbe az isteni gondviselésbe a vallások s azok képviselői, de Isten sohasem adhatja fel azt a „szenvedélyét”, hogy megőrizze közvetlen érdekeltségét minden egyes emberi teremtménye sorsa és gondolati fejlődése iránt is.

Schütz Antal, századunk alighanem legjelentősebb hazai katolikus teológusa, a Vörösmarty Társaságban jó félszázaddal ezelőtt mondott serleg-beszédében Vörösmartyt „a magyar költők szentjének” állította. Akkor csak elcsodálkoztam szaván. Ma pedig arra gondolok, hogyha volna egy írásgyűjtemény, melynek a „Magyar Biblia” nevet adnánk, abban nem egy Vörösmarty-szöveget szívesen látnék. Példaképpen hadd idézzem fel iskolás emlékeinkből itt és most **A Gutenberg-albumba** c. versét, melyet 1840-ben írt, s melynek minden mondatát bizony olyannak gondolom, hogy azt maga Jézus is elmondhatta volna, ha hazánkban él a reformkor éveiben.

Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek
S a kitörő napfény nem terem áltudományt;
Majd ha kihull a kard az erőszak durva kezéből
S a szent béke korát nem cudaritja gyilok;
Majd ha baromból s ördögből a népzsaroló dús
S a nyomorú pórnép emberiségre javúl;
Majd ha világosság terjed ki keletre nyugatról
És áldozni tudó szív nemesíti az észt;
Majd ha tanácsot tart a föld népsége magával
És eget ostromló hangon összekiált,
S a zajból egy szó válik ki dörögve: „igazság!”
S e rég várt követét végre leküldi az ég:
Az lesz csak méltó diadal számodra, nevedhez
Méltó emlékjelt akkoron ád a világ.

Mindezeket el kellett mondanom, hogy nyilvánvaló legyen: mindenfajta vallási vagy felekezeti elfogultság nélkül akarok szólni arról a könyvről, amely számomra az emberi kultúra legbecsesebb alkotása, melyet életem során a legtöbbet forgattam, s melytől ihletve publikáltam a 90-es években számomra megszületett lehetőség következtében vagy húsz — nem is egy esetben vastag köteteteket kitevő — könyvemet. Az ember hajlamos a maga meglátásait abszolutizálni. A vallás világán belül ez a hajlam felfokozottan érvényesül, bár ezen a területen illenék a legszerényebbeknek lennünk. A természettudomány bevezet a maga laboratóriumába, s elmondja, hogy ezek és ezek a mérésem eredményei, s közben jól tudja, hogy mi minden akadályozza méréseinek pontosságát. A társadalomtudományok is elvezetnek minket a maguk múzeumaiba, hogy megmutassák, mi minden került elő a múltból, akár a föld felszínéről, akár alóla, s jól tudják, hogy az újabb és újabb leletek eddigelé még mindig módosították megállapításaikat. A teológusok viszont sem mérésekkel, sem ásatásokkal nem tudják alátámasztani Istenről, valamint Isten és ember viszonyáról megformált tételeiket. Ennek ellenére hajlamosok megállapításaikat tévedhetetleneknek tekinteni. Annak ellenére is, hogy jól tudják: Isten az ember számára felmérhetetlen és kimeríthetetlen misztérium. Azaz titok, melyet csak tükör által és homályban láthatunk — Szent Pál nagyon szép szavai szerint.

Isten és csak az Isten — az Abszolútum. Minden Istenre vonatkozó ismeretünk csak megközelítés. S ha szólunk, csak sarumegoldó templomi tisztelettel és szerénységgel szabad beszélnünk róla. Még akkor is, ha bizonyságot tudunk tenni arról, hogy a mi legbensőbb mélyünkben ezt és ezt hallottuk Isten szavaként. Még akkor is, ha az, amit hallottunk, olyan szentnek és megkérdőjelezhetetlennek tetszik számunkra, hogy hajlandók vagyunk életünket is adni hitünkért, meggyőződésünkért. Sőt még akkor is, ha tanítványok vennének körül bennünket, akik tanúsítják, hogy lelkük Istenétől ők is ugyanazt hallják, amit mi hallunk. Minden istenmegközelítésünk csak relatív. S aligha van nagyobb átka az emberiség életének, mint istenmegközelítéseink abszolutizálása. Mélységesen szomorú és igaz a megállapítás: majd minden háborúnk részben vagy egészben vallásháború. Istenre vonatkozó tévedhetetlen ismeretekre hivatkozva élezzük kardjainkat, melyekkel embertársaink vérét ontjuk. A római cirkuszokban az oroszlánok elé dobott keresztények, a keresztények máglyáin elégetett eretnekek, a 17. század Harmincéves háborúja, Amerika őslakossága 90%-ának kiirtása — s nem sorolom tovább —, mindez nem piszkítaná emberi múltunkat, ha a gyilkosok nem gondolták volna, hogy istenüknek tesznek szolgálatot embertársaik lemészárlásával. Napjainkban Bosznia is sok könnyet és vért megtakaríthatott volna, ha nem három tévedhetetlen vallásban nevelt, bár egy anyanyelvű lakosságnak kellett volna megtalálnia a békés egymásmellettélés útját.

3. Személyes és ránk gondot viselő Isten

A 16. századi reformáció jelszava volt, hogy vissza a Szentíráshoz. El kell vetni mindent, ami — akkori szóval mondom — „emberi szerzés”, aminő pl. a mise, a körmenet s a középkori egyház megannyi eszköze a társadalom vallási igényeinek kielégítésére. Az ellenreformáció pedig azt képviselte, hogy nemcsak az Írásból él Jézus egyháza, hanem a szenthagyomány is forrása hitünknek. Ma már ez a vita úgy-ahogy lezárult. A katolikusok is buzgóbban forgatják a Bibliát, ugyanakkor a reformáció egyházainak teológusai is tudják, hogy a Szentírás is az ősegyház szenthagyományának termékeként maradt ránk. Az Újszövetség egyik írása sem pottyant az égből számunkra, hanem a Jézus által megindult mozgalomban résztvevők agyából-szívéből született meg annak mindegyik darabja, s alighanem egyik szerző sem gondolta magáról, hogy amit ír, Isten megfellebbezhetetlen és egyetlen és utolsó szava az emberiséghez. Nem tudták, hogy „szentírást” írnak, s nem sejtették, hogy amit írnak megnevezett vagy meg sem nevezett olvasóközönségüknek, az egyszer majd „Bibliaként” lapozódik öt világrész késő olvasóinak kezében.

Itt van a kezünkben. S annak egyik mai olvasójaként próbálok valamit most mondani arról, hogy mit találok én ebben a több mint ezer esztendő alatt elkészült és összeállított szöveggyűjteményben, melyet megannyi író és a szövegeket tovább szerkesztő személy munkájának eredményeként tarthatunk kezünkbe. Amit ennek az előadásnak a keretében elmondhatok, aligha több, mint szubjektív vallomás. Ha lesz mondanivalómnak érvénye hallgatóim számára is, azt csak annak tulajdonítom, hogy Isten ugyanazon változatlan tartalmakat sugározza mindannyiunk felé, s hogy hallgatóim s a magam vevőberendezése sok tekintetben képes lehet az Isten „adását” a maga készülékén azonos vagy legalább hasonló módon venni.

Személyes Istennel találkozom e Könyv lapjain. Személlyel, aki a Könyv első oldalainak tanítása szerint a maga képére és hasonlatosságára teremtette az embert. Van, aki ateistának vallja magát, s meg kell birkóznia a gondolattal, hogy e körülöttünk levő világmindenség a semmiből és magától lett. Talán Huxley, az ismert regényíró mondotta, hogy a világmindenséget összetartó erők benső törvényszerűségei magától kialakulásának kb. annyi a valószínűsége, mint amennyi annak, hogy ha egy majmot az írógép elé ültetnek, az véletlenül éppen Shakespeare összes műveit kalimpálja össze mellső végtagjaival. A minap nászmisés esküvőt celebráltam egy itt már többször megjelent fiatal párnak. Utána odajött hozzám az együtt ünneplőkből a vőlegény egyik jóbarátja, egy korban tőlem nem messze levő hölgy, s elmondta, hogy a szertartáson elhangzott minden szavamat a magáénak érezte, bár ő ateista. Ateista,

mert 12 éves korában kezébe került Nietzsche Zaratusztrája, s abban ezt olvasta: Ha volna Isten, hogyan viseljem el, hogy az nem én vagyok. Annak az Istennek, akivel én a Biblia lapjain találkozom, van olyan mondanivalója, amelyre egy ateista is igent tud mondani. Előadásom végső célja megmutatni azt a legmélyebb vox humana-t ebben az írásgyűjteményben, amelyre kivétel nélkül minden ember, aki méltó az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember nevére, igent tud mondani.

Kell-e mondanom, mekkora jelentősége van az emberiség el nem pusztulása szempontjából annak, hogy legyen ige, logosz, tanítás, amely „minden népnek az ő nyelvén" szól, és minden emberi szívnek békességet képes ajándékozni.

Van, aki nem ateista, de Spinozaként azonosítja Istent a bennünket körülvevő természettel. Van, aki a kérdést agnosztikusként elutasítja magától, s vallja Kant nyomán: a tiszta ész a végső okról nem tud semmit sem mondani. S van a Biblia, amelyben Isten Mózesnak az égő csipkebokorban Jahve néven mutatkozik be, melyet ma hajlamosak vagyunk így fordítani nyelvünkre: Érted vagyok. A Biblia ránk gondot viselő Istennek mutatja be Istent. Mózes ezt hallja tőle: „Megláttam népem nyomorúságát Egyiptomban, és meghallottam kiáltozásukat a sanyargatók miatt, mert ismerem fájdalmukat. Le is szállok, hogy kimentsem őket Egyiptom hatalmából, és elvigyem őket egy jó és tágas földre..." (Kiv 3,7-8). A kritikus emberi elme antropomorf istenképről beszél. Vágyaink kivetítéséről. Arról, hogy a magunk képére és hasonlatosságára formáljuk meg az Istent. Én vállalom az antropomorf istenképről szóló megállapítást. Nemcsak a gyerek hasonlít apjára. Az apa is hasonlít gyermekére. Alkotó és alkotás kölcsönösen egymásra utal. Ha Isten olyan lényt szólít életbe, akit magához akar hívni, hogy a maga asztalához ültethesse, akkor magához hasonlót kell alkotnia. Katicabogarat is tud teremteni, hegyeket és tengereket is, de azokkal nem köt szövetséget arra, hogy a maga házába fogadja őket, ha megtartják a szövetséget. Ha Izrael Tórának, azaz törvénynek mondja a Bibliát, ha a keresztények Szövetségnek (ónak és újnak) nevezik a Bibliát, ugyanarról beszélnek: Isten megmondja az embernek a Bibliában, hogy mire kell felhasználnia életét, hogy boldog legyen itt, s boldog legyen Isten transzcendens házában mindörökre. A boldogság beteljesülésére vágyó emberi szív alkotja meg a reá gondviselő Isten fogalmát a Bibliában, mert az ember olyan lény, amely gondot akar viselni övéire. A Biblia embere úgy tudja, hogy Istenhez tartozik, aki úgy visel gondot rá, ahogyan az ember a maga gyermekeire. Ezért szólítja Atyának és Anyának a maga Istenét megannyi vallás. A patriarkális viszonyok közt megszülető Bibliában pedig csak Atyának.

4. Törzsi isten vagy mindenkié?

A kritika teljes joggal állapítja meg, hogy Mózes Istene olyan, mint a görögök Pallas Athénéje, mint a Zalán futásának Hadura. Nem az emberiség Istene, csak egy néptörzsé, egy városállamé, a honfoglaló magyarságé. Igaza van a kritikának, de Mózes Istene nem is végső szava a Bibliának. Ugyanakkor Mózes Istene nemcsak kiirtja a Jordán völgyének népeit Izrael kedvéért, hanem Tízparancsolatot is ad a honfoglalóknak. Igaz, hogy intra-nacionalizálja a bűnt s erényt. Igaz, hogy ez a mózesi istenkép még csak nacionalista istent mutat, s egy nacionalista isten nem lehet az emberiség egésze számára Érted-vagyok Isten. De a náción belül nem engedélyez semmiféle hátrányos megkülönböztetést. A Törvény mindenki számára törvény: Ne ölj, ne lopj, felebarátod feleségét ne kívánd, hamisan ne tanúskodjál stb. — ez mindenkire érvényes. Mondhatná valaki, hogy a törvény előtti egyenlőség olyan valami, amely ott van minden valamire való állam alkotmányában. Aki ezt mondja, annak tudnia kell, hogy az emberiség története sokkal inkább azonos a törvény előtti egyenlőtlenség történetével. Berzsenyi Dániel orcapirító szégyennek vallotta, hogy ha peres ügye van jobbágyával, ő maga, a nemes lesz bírája személyes ellenfelének. Van azonban valami a mózesi törvényhozásban, amit egyetlen állam törvényhozásában sem találunk. Ma sem. S ez a jóbel-év.

Számolj hét nyugalomévet, azaz hétszer hét esztendőt...
Akkor fuvasd meg a kürtöt (a „jóbel" jelentése: tülök).
Legyen az nektek örömünnep,
hadd jusson újra mindenki birtokához.
Ne csalja meg senki honfitársát!
Féld Istenedet! Én, az Úr vagyok a ti Istenetek!
A földet senki se adja el véglegesen,
mert enyém a föld,
ti csak jövevények és zsellérek vagytok rajta.
(Lev 25, 8-23)

Izrael Istene ekkor még törzsi isten. Törvénye csak népére, Izraelre vonatkozik. De ez a nép nem ismerhet — Vörösmartyval szólva — népzsaroló dúst és nyomorú pórnépet.

Jézust ugyan el nem érő, de Jézusra előkészítő világ ez már, s szellemében messze meghaladja a Jézusra hivatkozó kereszténység mai tényleges állapotát. Az eladósodott harmadik világ sokszorosát fizeti vissza a dúsgazdagok által neki juttatott kölcsönöknek. A dúsgazdagok pedig javarészt keresztények, s nem ismernek semmiféle jóbel-évet. Még elméletben sem.

Nemcsak Ábrahám figyelt lelke Istenének szavára. A nemzeti megalázottság korában, az elhurcoltatás és fogság idején olyan tolmácsai (héberül: nabi, görögül: prófétész, próféta) támadnak Izraelben Istennek, akik tudatában vannak az Ábrahámnak adott áldás egyetemes voltának: Benned áldatik meg a föld minden nemzetsége. Izrael Istene e tolmácsok számára megszűnik törzsi isten lenni, s az egész emberiség tanítómesterévé válik.

Az utolsó napokban szilárdan fog állni
az Úr házának hegye a hegyek tetején,
és özönlik hozzá valamennyi nép...
Jöjjetek, menjünk fel az Úr hegyére,
Jákob Istenének házához!
Tanítson minket utaira,
hogy az ő ösvényén járjunk.
Mert a Sionról jön a tanítás...
Kardjaikból kapákat kovácsolnak,
lándzsáikból metszőkéseket.
Nép a népre kardot nem emel,
hadakozást nem tanul többé. (Iz 2,2-4)

Ilyesmikre csak a személyi és nemzeti megalázottság állapotában képes eljutni az ember. Amíg reménye van arra, hogy másokat maga alá tud tiporni, addig aligha. S aki nagy keresztény buzgalmában el akarná vetni az Ószövetséget s annak véres Istenét, annak ismernie kell Izaiást. Amikor arról énekel, hogy „gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk", ezt a Jézusra utalható reményét így vezeti be:

Minden dübörögve menetelő csizma
és véráztatta köpönyeg
elég és tűz martaléka lesz. (Iz 9,4-5)

5. A törvénytökéletesítő Jézus

Nem akart új vallást alapítani. Nem akarta szétszakítani nemzetét. S ha tanítványait majd keresztényeknek nevezik, azt akarta, hogy elsősorban a zsidók legyenek keresztények. Nem akarta a Tórát eltörölni, csak tökéletesíteni akarta azt. A Hegyi beszédet nem kell idéznem. A szellemét próbálom megragadni. Rövid tételekben.

Isten mindenkit szeret: esőt, napot mindenkinek ad.

Nekünk is olyannak kell lennünk, mint amilyen az Isten: nem ismerhetünk jóbarátot meg ellenséget, és senkit sem tiporhatunk meg közönyünkkel. E három kategória helyett csak egyetlennel élhetünk: mindenki felebarátunk, mindenkit szeretnünk kell.

Aki szeret, az nem képes uralkodni azon, akit szeret: csak szolgálni hajlandó őt.

Aki szeret, nem képes dúskálni a javakban, amíg felebarátja ínséget szenved: csak adni és osztozni képes. Nem is beszélhet a szeretetről annak, akinél gazdagabb, mert minden szava ellentmond annak, amit mond.

Aki szeret, nem okoz fájdalmat. Szavával sem bánt, még kevésbé üt. Vissza sem üt. Kerüljön akármibe is, a kardot visszaparancsolja hüvelyébe.

Aki szeret, az lemond a hatalomról. Nem gondolja, hogy fegyverek és büntetésvégrehajtó gépezet segítségével lehet istennektetsző társadalmat teremteni. A keresztény politikai párt vagy ellentmondás, vagy a „keresztény” szónak semmi köze sincs Jézushoz.

Aki szeret, az Istentől tanul. Van ideje rá. Úgy is mondhatjuk: imádkozik. Nem kiváltságokat kérve magának és szeretteinek, hanem azért imádkozik, hogy megismerje Isten terveit, s személyére, övéire vonatkozó akaratát. Kér is, hogy legyen ereje teljesíteni, amit Isten vár tőle.

Aki szeret, Jézus tanítványává szegődik. Családját Isten országává formálja. Olyannal köt életszövetséget, aki ebben a feladatban is a társa akar lenni. Nem éri be a templomok nagyüzemi szolgáltatásaival, hanem kisközösséget is formál, mint Jézus a Tizenkettővel. Ilyet keres magának. Majd abban felnövekedve, maga is létrehoz ilyent, mert az Isten akaratát kereső emberek kisközösségei nélkül nem tud jézusivá alakulni az emberi tudat. Enélkül pedig meg nem születhetik a szeretet civilizációja a földön.

Aki szeret, megbocsát. Megbocsát embertársainak is, megbocsátja a maga gyengeségeit is, mert tudja, hogy Isten úgy szeret, hogy nemcsak az eszményállításban végtelen, hanem az irgalomban is az. Mércéje mindig végtelen. Nem tudunk akkorát ugrani, hogy ne bíztasson: Ugorj magasabbra! Nem tudunk olyan picit ugrani, hogy meg ne vigasztaljon: aki pohár vizet ad, az is az én tanítványom.

6. Megváltotta-e a világot?

Tudomásunk szerint Jézus csak egyszer írt, akkor is a porba. Semmi nyoma, hogy megbízást adott volna a Tizenkettőnek, hogy jegyzeteljenek, vagy majd ha itt hagyja őket, állítsák össze tanításainak anyagát, rendszerét. Pál nem is igen olvashatott Jézusról. A páli levelek hamarabb elkészülnek, mint az evangéliumok. Talán a Jelenések könyve is. Ez utóbbit azért említem, mert e könyv arról számol be, hogy Isten meghallgatja a Jézusért üldözést szenvedők imáját, és egy rettenetes atomháborúban elpusztítja az üldözőket, miközben maga Jézus az, aki a bosszúállás véres borsajtóját tapossa. Regresszió. A fejlődés nem egyenes vonalú. Nemcsak az Ószövetségnek van Józsuéja, aki kiirtja az ellenséget, az Újszövetségnek is van. Sőt, mi több, ez alkalommal Isten sajátkezűleg végzi a leszámolást. Keserű iróniával mondhatnám: Uram, Jézus, ezért kár volt megszületned, hát még meghalnod.

Nos, sem Jézus nem tudta megvalósítani az Isten Országát, sem a Biblia nem képes erre. Nem bizony, mert Jézus óta mintha egyfolytában visszafejlődnénk. Azt hiszem, kevés jézustalanabb gondolatot lehet kitalálni, mint az Istent engesztelő véres golgotai áldozatot. Isten nem lehet rosszabb nálam. Bárki ellenségemet azonnal szívemre ölelem, ha elibém jön, és mond egy jó szót. Isten nem is rosszabb nálam. Olyan mint a tékozló fiú apja. El is felejt mindent, mintha semmi sem történt volna. Vagy tizenöt évet szenteltem Szent Pál teológiájának analizálására. Ő találta ki, hogy Jézus nagypéntek délután három órakor megváltotta a világot, s Isten alapvető kívánsága velünk szemben most már az, hogy ezt elhiggyük és megkeresztelkedjünk. Sikerült is neki kettévágnia e leleményével Izraelt. A zsinagógákból kiközösítődésünk (92-ben Kr. u.) főleg a körülmetélés és az ószövetség fentiekből következő leszólásának következménye. Borzalmasabb azonban az a következmény, hogy megformáltunk magunknak egy Istent, aki azon az alapon üdvözít meg kárhoztat, hogy mit hiszünk róla, s hogy egy obszervanciát, egy vallási rítust elvégeztek-e rajtunk vagy sem.

Amerikában van egy vallási közösség: nem katonáskodnak és teljes vagyonközöségben élnek. Bruderhof a neve. Amikor eljutott hozzájuk a hír, hogy a Bokorban olyan emberek élnek, akik inkább a börtönt választják, de nem tesznek esküt ellenségeik elpusztítására, eljöttek meglátogatni minket. Megtették, bár 16. századi őseikből ezreket gyilkolt meg az ellenreformáció egyháza. Egyikük mondta: Te, György, mindegy, hogy mit hiszünk; csak az a fontos, hogy mit teszünk. Ő a hutteri egyház tagjaként, én katolikusként értettük egymást. Szeretem és elmondhatatlanul tisztelem őket ma is.

Hadd idézzem most Szent Pált: „Krisztusban nincs többé sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabad, sem férfi, sem nő, mert mindnyájan Isten gyermekei vagytok.” Ezt a galatáknak írta (3,28). A tesszalonikaiaknak pedig ezt: „A Lelket ki ne oltsátok!” (1 Tesz 5,19). A páli levelek is drága kincsei a Bibliának.

Hamvas Béla sokat beszél a hagyományról. Szent szó ez neki. Tartalmazza a jézusi örökséget is, amiről az imént beszéltem. Jézus negatív értelemben használta a hagyomány (paradoszisz) szót: vallási obszervanciát értett rajta, melynek fejében elhanyagoljuk Isten törvényét, a jézusi örökséget. Úgy tapasztalom, hogy az emberiség a maga életútján rendre valaminő valláshoz tartozik. Jézus is hűséges volt a maga vallásához. Lehet a vallási hagyományt el nem hanyagolva hűségeseknek lennünk a Hamvas Béla-i értelmű hagyományhoz, a jézusi örökséghez.

Azzal végzem előadásomat, hogy a Lelket ki ne oltsuk, mindenkit meghallgassunk, és soha senkinek ne mondjuk, hogy ezt vagy azt nem szabad gondolnod vagy mondanod. Mindig azt kell mondanunk, amit gondolunk. Feltétele ez annak, hogy előre haladjunk Isten és az ő szándékainak megismerésében.

(Elhangzott
a Szellemi Búvárok Egyesületének
A Biblia rejtelmei *című konferenciáján*
1997. augusztus 31-én)

Szélringató

Berényi Rita első verseskötetéről

Különös melankólia sugárzik Berényi Rita első kötetének majd minden verséből, mégis örvendetes eseménynek mondhatjuk e költészet föltűnését, mert betölti hivatását: szépbe öltöztetve fölmutatja az emberi létet, vagy legalábbis annak néhány fontos dimenzióját, lehatol a létezés mélységeibe, s miközben poklokon kalauzol át, fölszítja bennünk a végső föloldás igényét, mi több: reményét.

Berényi Rita létköltészetet művel, s ha nem hangzanék ellentmondásosan, akár azt is mondhatnánk, létfilozófiát. Meg is vallja, hogy szemében a vers „az idő s a mondanivaló / malmában / pár sorrá lett / bölcselet" (Vers). S a létezés maga? A „széltől felkavart levél" léte (A part egyre messzebb): „Mint levelet / őszi ágtól, / messze pörget / a szél" (Ma szeretlek). Vagy: „Kerekedő szélben fázom, / kabátom szorosra / gombolom. / Sárga, vörös és megint sárga, / s az éj-bordó levél" (Aztán). Másutt: „Mint könnyűre száradt pitypangmag, / ernyőmmel kapaszkodtam a szélbe, / s magával ide-oda forgatott. / Pörgésünk azóta összetartozás, / a szél engem, én a szelet ringatom" (Mint könnyűre száradt). Más képpel, de mintegy már a gyermekkor élményeként is: „A hinta lendül, magasban / könnyek és késő felismerés: / a pörgés megállíthatatlan" (Vásár).

Ahogy az iménti képek is sugallják, Berényi Rita számára a létezés minden rezdülését meghatározó alapélménye a magány, a cseresznyevirágon maradt egyetlen szirom magánya: „Nem lett belőle / se gyümölcs, se mag. / Társul / őszi szél se vette" (Egyetlen szirom maradt). Természeti képek nélkül, „eredeti közegében" pedig a sok változat egyikében így fogalmazódik meg: „Hiába sok szerettem / menedékül, / ágyat magamnak / egyedül vetek" (Hiába I.). Ez a magány nem egyszerű társtalanság, hanem magának a létezésnek (szükségszerű?) alkotóeleme: „Hiába akarlak / megszólítani. / Minden kimondott / »te« mögött / én vagyok" (Hiába II.).

De talán mégsem járunk rossz nyomon, ha azt feltételezzük, hogy e magányos lét vagy létmagány kiváltója, „ihletője", tápláló forrása a társhiány, a távoli, szűnetlen vágyott, de soha el nem ért Kedves hiánya. Sőt, e hiány hiánya: „Bennem hiányod gyűlik... / Ami enyém lehet: / felgyűlt hiányod, / túlcsordul. / Tőlem / az is elvétetik" (Bennem). Bár felfeléled olykor a lehetetlent ostromló remény: „Szíved apró résén / adj helyet / nekem. / S mint sziklán / a gyér növény, / kivirágzom benne" (Irgalom), de maradnak és győznek a tények: „... helyünk közös nincsen... Utaidon / nem lehetek társad" (Szeretők éneke). De az elfogadhatatlanba nem lehet belenyugodni, s föltör az irracionális csakazértis: „Nem kell elköszönnöd! / Utjaid / valahol metszik / az enyémet" (Sors). De ez a „valahol" csak egy másik világban létezik: „... őrzöm lépted, / mint a csillagok" (Szeretők éneke), abban a világban, ahol egyedül méltó módon rendül meg a lét önnön tragédiáján: „Nem hull könny, / hogy a szeretők énekéből / halk köszöntés maradt, / csak az ég, csak az / nem vigasztalódik" (Nem hull könny).

Ezen a magányon lényegileg nem segítenek a társas kapcsolatok sem, a házasság, a család, a barátságok, inkább csak – megfelelően minden igazi magány természetének – növelik: „Növekedés közben / válnak szét az ágak: / kiteljesedésük ára / távolodásuk" (Családfa). Vagy másutt: „A múló idő elém / álarcot emel. / Levetném; / a rés, / min rád figyelhetek, / kevés" (Álarc). És megrendítően, mintegy kiterjesztve az élményt az egész földi létre: „Hogy a test a testtől / elválik, nem bánt. / Mire megjön a halál, / úgyis minden visszavétetik. / Valami más, / a lélek hiánya fáj" (Beszélgetések IV.). Természetesen azért nem ilyen egyszerű és egyoldalú a dolog; a létezés paradox törvényeinek megfelelően az emberi kapcsolatok nemcsak növelik, hanem olykor oldják is a magányt: „Mint szobrász / formálsz újjá: / simogatásodtól / vérrel telnek / ernyedt izmaim, / s arcomon a ráncok / éveket felednek, / ha pillanatra is" (Mint szobrász).

A nem „pillanatra szóló", igazi feloldást azonban Berényi Rita sokkal mélyebben, vagy ha tetszik: magasabban sejti: „Felém / a nagy folyó, széles folyó / jön hömpölygve, / vele minden utak / hordaléka, / szennye. / De ott, honnan ered: / magas hegyek tiszta kövén / apró ér vize is tiszta, / és itt lenn, a parton, / ahol állok, talán épp / az örvényei mélyén, / azt a tisztaságot látom" (A látnok). Vagy legkedvesebb képeivel, a széllel és a levéllel, melyek most nem az elmúlásba hajló fájdalmat, hanem a feltámadást jelenítik meg: „Halott levél / az útszélen megremeg, / magasba lendül, / úgy érzi, él. / Valami, valaki / magával ragadta? Feltámadt a szél" (A feltámadásról)! Innen pedig már csak egy lépés a végső szókimondás: „Egész életem / minden vesztesége / elkeseredett készület" (Isten elé).

Berényi Rita versei, versszálkái a lét sebzettségét, *egy* ember fájdalmában a lét fájdalmát szólaltatják meg; azt a világot, ahol „madarak vérzik be a mennyet". Fegyelmezett fájdalom ez, sokszor rejtőző, éppen csak áttetsző, méltó módon nélkülözi a harsányságot; mégis átéljük – ismét Pilinszkyvel szólva –, hogy „minden lélegzetvétel megsebez, / és leterít valahány szívverés". De nem a sebzettségé, a tragédiáé, a fájdalomé az utolsó szó; mert ahogyan övé „a remény, / hogy a tékozlók hazatérnek" és „nekik is jut / egy-egy ölelés" (Van, ki szeretne), úgy abban is bízik – s a 20. század kereső emberének tartózkodásával fogalmazza meg ezt a bizonyosságot –, hogy lesz végső feloldás: „Örökül hagyom / a mát, / hogy nem kell bánnom, / amit tegnap tettem, / s az Igét, / jövőt jelentőt: / hogy egyetlen hajszálunk / hiába görbüljön: / lehetetlen" (Örökül hagyom).

És addig? Addig is marad a költészet enyhet adó, gyógyító, bátorító igazsága és szépsége. Mert ha százszor helytálló is a kötet mottója, hogy „fájdalmak közt / kötnek verssé / a jaj-szavak", újból és újból megvigasztalnak és fölemelnek a gyönyörű (gondolat)sorok. Például ezek: „A gyümölcs / mint titkot rejti / csonthéjába / a lágy-mag jövőt" (A gyümölcs).

Gergely G. András

A fenti címmel jelent meg az Elpídia Kiadó gondozásában a lapunkban korábban Nyírő Ráchel néven publikáló Berényi Rita első verseskötete. (A szerzővel 1997. decemberi számunkban közöltünk interjút.)

Megrendelhető a kiadó címén: 2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c.

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Az igazi barát — javulni segít

Egy nyári estén Kutykurutty cimborám — amikor találkoztunk vacsora után a törpeházi főutcán — kijelentette: „Kár a bocskorért!”

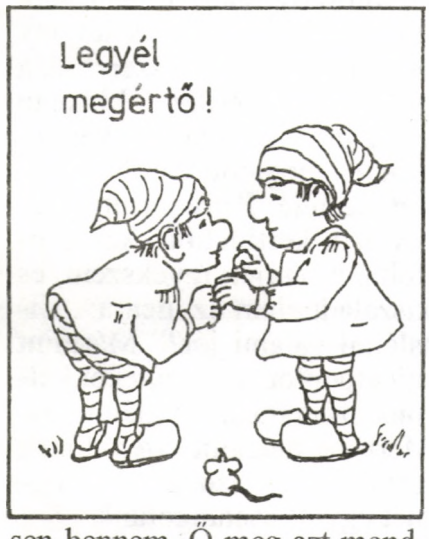
Kutykurutty nem volt igazi barátom, csupán jó cimborám, mégis örömet éreztem ennek a kijelentésnek a hallatára. Azt adta ugyanis tudtomra vele, hogy nincs értelme nap-nap után megtennie a hosszú utat Nógrádverőcére és vissza, nem érdemes lejárkálni a nógrádverőcei barátjához, Karcsihoz.

Verőcén már akkor is sok budapesti család nyaralt, és természetesen már akkoriban is felsétáltak a nyaralók Törpeházára. Megbámulták a kicsiny házakat, helyenként engedélyt is kértek, hogy bemehessenek, megnézhessék a kicsiny bútorokat. E látogatásokkor a gyerekek persze megismerkedtek velünk, kistörpékkel, és egy-egy ilyen nyári barátságból nemegyszer igazi, életre szóló barátság lett. A barátkozás tehát mindig nyugtalanította a kistörpe törpeházi barátját, hátha elidegenedik tőle a barátja, és a budapesti kisfiú kerül közelebb a szívéhez. Még engem is bántott egy kicsit, hogy Kutykurutty, noha nem volt igazi barátom, egyik napról a másikra abbahagyta a délutáni csatangolásokat az erdőben velem, és mindennap ebéd után lesietett a verőcei hajóállomás közelébe — tehát elég messzire is — Karcsiékhoz. Ahhoz viszont ragaszkodott, hogy vacsora után, ahogy addig is minden este, találkozzunk odakinn az utcán, és ha holdfény van, sétálgassunk egy kicsit az erdőben.

Ezekben a napokban nem figyelgette az ezüstösnek látszó lombokat, mert szüntelenül beszélt, lelkendezve, sőt lelkesen Karcsiról. Tíz napig járogatott le hozzá, és az első öt estén csak magasztalást hallottam. No persze, amit Kutykurutty magasztalásként mondott, az én szememben nem mindig számított annak. Mert ezeket a kifejezéseket: „Jópofa, remek alak, talpraesett fickó” — nem tekinthettem azonos értékűeknek egy másikkal, amit szintén mondogatott róla: „Igazi jóbarát.” Éppen ez az „igazi jóbarát” kifejezése volt az, amelyet Kutykurutty a hatodik napon vissza kezdett vonogatni. Először így: „Hát lehetséges, hogy nem is olyan igazi jóbarát ez a Karcsi! Ma például egyszerre csak azt mondja nekem: »Tudod-e Kutykurutty, hogy te alapjában véve önző vagy?« Ebben a pillanatban érdekelni kezdett engem Karcsi. „Mit feleltél neki? Mondtad, hogy tudod? Hiszen figyelmeztettelek rá én is elégszer!” Nevetett. „Azt ugyan várhatja! Úgy tettem, mintha nem is hallanám.” A hetedik nap estéjén fanyar mosollyal újságolta: „Hát úgy látszik, az a szórakozása annak a Karcsinak, hogy fejükhöz vagdossa a barátainak, mi a hibájuk. Ma is azt mondta nekem, hogy ravasz vagyok. De azért nagyon jópofa.”

De akármilyen jópofának tartotta továbbra is Karcsit, ezen az estén már másról is beszélt. Azt is elmondta, hogy hazafelé jövet fölfedezett három mogyoróbokrot. Én pedig megtudtam ebből, hogy előbb jött el Karcsiéktól, mint szokott. Még csatangolásra is jutott ideje vacsora előtt.

A nyolcadik napon már én kérdeztem meg: „Karcsival mit játszottatok ma?” Kesernyésen fölnevetett: „Játszottunk? Veszekedtünk! Kikértem magamnak, hogy folytonosan hibákat keres-

sen bennem. Ő meg azt mondta, hogy ő nem keresi a hibákat, csak megmondja, amit észrevesz. De ha nem akarom, hogy figyelmeztessen, vigyázni fog, hogy ne szaladjon ki a száján. Azt feleltem: »Ajánlom is!« A kilencedik estén olyan rosszkedvű volt Kutykurutty, hogy sokáig gondolkodtam, mi a jobb neki, ha hallgatok rosszkedvéről, vagy ha kérdem az okát. Elválásunkkor megkérdeztem: „Valami baj volt odalenn? Összevesztetek?” Túlságosan is hevesen tiltakozott: „Dehogyis vesztünk össze. Lemegyek holnap is, semmi baj sem volt.”

Másnap aztán, a tizedik estén kijeletette: „Kár a bocskorért!” Most már megkönnyebbülten nevetett. Nevettem én is: „Hát nem hagyta abba a hibáid megmondogatását?”

„Azt mondta, nem bírja. Nem tehet róla, kicsúszik a száján. Nem mondtam meg, hogy holnap már nem megyek le, minek tárgyaljunk erről. De nem megyek!” — megint nevetett megkönnyebbülten és hátbavágott: „Hiszen ha olyan barátot akarok, aki a fejemhez vagdossa a hibáimat, ahhoz nem kell nekem letalpalnom Verőcére, itt van akkor helyben, Törpeházán az én kedves Moha barátom, őhozzá csak átszalad az ember.”

Holdfény volt, bementünk hát az erdőbe, hogy sétáljunk egy kicsit. Nagyon szerettük a holdfényes erdőt. Másnap ebéd után kiléptem a kapunkon, és megindultam Nógrádverőce felé. Kutykurutty észrevett a kertjükből. Azt gondolta, hozzájuk igyekszem, és kiszaladt elém az utcára: „Kitaláltál valami jót?” Mármint úticélpontot, vagy játékot kettőnk számára aznap délutánra. Mert azt magától értetődőnek tartotta, hogy aznap délután ismét együtt csatangolunk.

Azonban megráztam a fejem: „Ó, nem hozzád indultam, lemegyek Verőcére Karcsihoz.” Elsötétült az arca: „Jól van, menj le hozzá, csak tessék, nekem elegem van belőle, te meg odasietsz hozzá barátkozni, nagyon szép! De nem baj, van még kistörpe Törpeházán, aki szívesen csatangol velem!”

Elmosolyodtam: „Én is szívesen csatangolok veled! Vacsora után, légy szíves, gyere ki, ugyanúgy, mint eddig.”

Felleges volt aznap este az ég, nem világított a hold, az erdőbe tehát nem mentünk be. A főutcán sétálgattunk.

Karcsiék a kikötő közvetlen közelében laktak. Sok mindent megfigyeltem ott aznap délután. A hajókról beszéltem hát Kutykuruttynak, de hamarosan közbevághott: „Hagyd már a hajókat! Karcsiról beszélj! Mi a véleményed róla? Barátkozni fogsz vele?” Csak ennyit mondtam: „Holnap már talán beszélek Karcsiról is.”

De nem beszéltem. Alkalom sem igen volt rá, mert más kistörpék is csatlakoztak hozzánk esti sétára a főutcán. Elválásunk előtt Kutykurutty a kertünk kapujában nyugtalankodva megkérdezte: „Még ma se beszélsz róla?” „Még ma se! Holnap már valószínűleg.” Utánam kiáltott a kertbe: „Annyit már ma is megmondhatnál, rokonszenves neked?” Nem akartam, hogy elszomorodjék, ezt feleltem hát: „Hirtelen támadt rokonszenv gyakran bizonyul alaptalannak.”

Másnap este, amikor vacsora után kiléptem kertünk ajtaján, Kutykurutty már ott várt, és tüstént rám támadt: „No, halljuk, mondd meg nyugodtan, hogy el vagy tőle ragadtatva.” Alighanem a padocskán várt, csak lépteimre ugrott föl, most visszanyomtam a padra, magam is melléje ültem, és így szóltam: „Kár a bocskorért! Holnap már nem megyek le hozzá.”

Kutykurutty felugrott, és korholással igyekezett leplezni örömét: „Na látod, ugye, hogy kibírhatatlan? Hibákat keresett folytonosan benned is, igaz? De nekem miért nem hitted el? Miért kellett ezért háromszor le meg fölmászni?” Megfogtam a karját: „Ne ugrálj fel minden pillanatban! Ülj le! Karcsi egy csöppet sem kibírhatatlan, sőt nagyon rokonszenves. A hibákat pedig nem keresi, hanem egyszerűen csak megmondja, amit észrevesz. Jószándékúan mondja meg, hogy tudjunk róluk, és kiirthassuk magunkból. Mert megtiszteli a barátait annak a föltételezésével, hogy ki szeretnék irtani.”

Kutykurutty hallgatott néhány pillanatig, aztán ismét aggódó hangon kérdezte: „De hát ha ennyire rokonszenves neked, és ha ennyire dicséred, akkor miért mondod, hogy kár a bocskorért? Akkor miért nem jársz le hozzá ezután is?”

Megmagyaráztam: „Azért kár a bocskorért, mert Karcsi csupán azokat a hibákat képes észrevenni bennem, amelyekről magam is tudok. Márpedig én olyan barátot keresek, aki azokra a hibákra is figyelmeztetni tud, amelyeket én magam még észre se vettem.” Nevettem, és a vállára tettem a karom: „Ha olyan baráttal akarok együtt lenni, aki csak azokat a hibáimat veszi észre, amelyekről magam is tudok, ahhoz nem kell nekem letalpalnom Verőcére, itt van akkor helyben Törpeházán az én kedves Kutykurutty cimborám, akihez csak átszalad az ember.”

Kutykurutty bámult, és hallgatott. Most viszont én ugrottam talpra: „Gyerünk, sétáljunk az erdőben!” Ezen az estén ugyanis megint holdfény volt, és mi nagyon szerettük a holdfényes erdőt.

Kisiskolás korú gyermekeink fejlesztéséről

Néhány általunk fontosnak ítélt gondolatra szeretnénk felhívni a figyelmet.

A gyermek egészséges ***testi*** *fejlődése*, kiegyensúlyozottsága érdekében (de érzelmi és szellemi fejlődése érdekében is) nagyon fontos *az alvás*. Minden gyermek korának megfelelő mennyiségű alvásigénnyel rendelkezik. Ez alsó tagozatos gyermekeknél általában 10 óra. Ez alól kivételek lehetnek, és sok szülő sajnos — tévesen — a maga csemetéjét is ide sorolja. Jobb, ha az alvásigény csökkenése a reggeli korábban kelésben nyilvánul meg, és nem kell „kiverni” a gyermeket az ágyból. Az éjfél előtti hosszabb alvás pihentetőbb.

A rendszeres, megfelelő mennyiségű alvás feltétlenül szükséges a másnapi pihent, nyugodt, összeszedett, hosszabb ideig is figyelni tudó, „megülni tudást” igénylő tevékenységhez, tanuláshoz.

Sokan panaszkodnak az esti lefekvés körüli bonyodalmakra, nehéz „ágyba dugni” a gyermeket, nem fáradt stb. Gyakran hallani, hogy a gyermek késő esti műsorokat is rendszeresen megnéz a TV-ben, amelyek (általában) nem is neki valók, felzaklathatják, nem érti pontosan, félhet stb.

Fáradt, de lefeküdni nem akaró gyermek esetén segíthet egy állandó esti „szertartás” (jó hangulatú, a napi eseményeket is „megbeszélgető” vacsora, tisztálkodás, visszavonulás, utolsó tennivalók a reggeli felkeléshez, induláshoz, utolsó megbeszélni valók, „sutyorgás”, esti puszi...). Az esti beszélgetés, „sutyorgás” alkalmával kiderülhetnek a gyermeket éppen foglalkoztató, feldolgozandó kérdések, feloldandó gátlások, félelmek. Ne engedélyezzünk TV-nézést, hiszen már nincs neki való műsor, vagy videóról történő vetítést! Legfeljebb olvasást engedjünk megbeszélt ideig, oldalig!

Egy nem fáradt gyermeknél meg lehet vizsgálni az okokat, hogy miért nem fáradt el. Lehet ok pl. a kevés mozgás, ill. hogy nem végez megfelelő mennyiségű vagy minőségű „szellemi” tevékenységet (pl. játék, építés, olvasás, gondolkodás, kézimunkázás, barkácsolás...). A TV-nézés is kiválthatja ugyanezen okokat. A fentiekhez hasonlóan ebben az esetben sem célszerű TV-nézést engedélyezni, hanem csak olvasást. Több haszna lehet ennek, pl. jobban megszeretheti a könyvet, olvasást, kitárulhat előtte a könyvek csodálatos világa — szintén korunk panaszai közé tartozik, hogy nem olvasnak a gyerekek —, és nem utolsósorban hamarabb elfárad. Természetesen nem könnyű elküldeni olvasni, ha magunk a képernyőre tapadunk, és nem kísérjük el, nem látja, hogy ott is lehet hagyni a TV-t bármikor... és nem fejezzük be az estét bensőséges, békés, szükség esetén megbocsátó, kibékülő hangulatban. Az este az egyetlen a hétköznapokban, amikor a család együtt lehet, használjuk ki beszélgetéssel, egymásra figyeléssel, vidámsággal, mert a kamaszkor csillapodtával (többek között) megtartó erő lehet a külvilág veszélyeivel, kihívásaival szemben...

A testi fejlődés szempontjából fontos *a mozgás*. Ennek tere kert hiányában vagy télen a lakás. Jó, ha megpróbáljuk megfelelő eszközökkel (pl. gyűrű, bordásfal, ugráló kötél) kielégíteni. Mindenképpen jobb, mint idegeskedni, veszekedni vagy a tévé, videó elé ültetni a gyermeket, hogy végre nyugalom legyen. A képernyő előtt eltöltött idő hiányzik a játék, mozgás idejéből, amit azután akár a fekvés, tisztálkodás ideje alatt is pótolni szeretne a gyermek. Sok szülő ilyenkor úgy véli, hogy nem fáradt el a csemetéje, pedig csak mozgásigényét szeretné kielégíteni.

A gyermek legfontosabb és mindenekelőtti **érzelmi** igénye a szeretet. A szeretet megtapasztalásának elsődleges tere a család. Kifejezésének eszköztárával rendelkeznünk kell ahhoz, hogy a gyermek valóban érezze szeretetünket. Bizony, sokszor nem figyelünk kellően rá, hogy ne csak mi tudjuk, hogy szeretjük gyermekünket, hanem oly módon tudjuk azt kifejezni, hogy ő is érezze ezt. Ha nem kellő hatékonyságú a szeretetünk, könnyen lesújthat ránk egy „nagykori” odavágott mondata: „Ti sosem szerettetek engem!”

Ezekről a problémákról olvashatunk Ross Campbell könyveiben, vagy Elisabeth Plattner: A nevelés mindennapi művészete c. könyvében, akik avatott szakértői és kiváló tollú írói ennek a témának.

— Az érintés, a simogatás, a beszélgetés, a „csak őrá figyelés” fontosságáról, a szemkapcsolat (a biztató, elismerő, együttérző, együtt nevető, szerető, hosszabb ideig tartó összenézés) erejéről. (Gondoljuk csak végig egy napunkat, hányszor néztünk a szemébe szeretettel, hányszor simítottunk végig a haján...)
— A büntetés nem durva, megalázó, dacot ébresztő, szeretetmegvonó, zsaroló, hanem segítő módjáról.
— A dicséret fontosságáról, idejéről, módjáról (mindig az adott cselekményt dicsérve, nem pedig általában egy tulajdonságot).
— A hisztivel történő jelzésekről: a szeretet utáni kiáltásról, a nagyobb önállóságra törekvésről, a fáradtságról, a foglalkozási igényről.
— A tiltások minimálisra szorításáról, s ennek érdekében a „szabad”, a „kell” és a „tilos” megkülönböztetéséről.
— Az önálló helyzetfelismerés, döntésképesség fejlesztéséről. (Hozzuk döntéshelyzetbe, szintjének megfelelő döntésekbe vonjuk be, mindig kérjük véleményét!)
— Az engedelmességről és a látszatengedelmességről (csak akkor engedelmes, ha jelen vagyunk), ezek „nagykori” lehetséges következményeiről.

Amikor fiaink, lányaink kezében először látunk meg drogot, alkoholt, késő lesz visszagondolni és keresni az okokat. Most kell mindent megpróbálnunk. Ne veszítsük el szeretetkapcsolatunkat gyermekünkkel, mert ezzel kiszolgáltathatjuk őt pótlószereknek, azok terjesztőinek és olyan társaságoknak, ahol megtalálni véli magát, az elfogadást, a szeretetet. A családi meleg légkör, az okos, elfogadó szeretet lehet az első pajzs a drog és egyéb veszélyek ellen.

A gyermek ***szellemi*** *fejlődése* érdekében nagyon fontos odafigyelnünk arra, hogy mivel foglalkozik, mit néz, mivel játszik, mit olvas. Ezt most még megtehetjük, és megpróbálhatjuk alakítani szokásait, mert eljön az idő, amikor már mindenről önállóan dönt.

Ebben a témakörben a legnagyobb veszélyt jelenti a túlzottan sok tévézés, videózás, számítógépezés. Hiszen a gyermek lekötésének legegyszerűbb módja: bekapcsoljuk a tévét, a gyereket elé ültetjük, beteszünk egy kazettát... és csend van.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a sok tévé, videó nézés, számítógépezés csökkentheti kreativitását, képzeletének alkotóerejét, magatartászavarokat okozhat, egyoldalú tevékenységgé nőhet ki, és elfojthatja vagy visszavetheti az egyéb tanulási területeket (olvasás, fejlesztő játék révén kialakuló térlátást stb.). És nem utolsósorban ronthatja a gyermek szemét is. Jó képességű gyerekek veszhetnek el a TV, számítógép előtt, válhatnak közömbössé emberek és tárgyak iránt, kapcsolatteremtésre, -tartásra nehézkessé. Már most megalapozódhat a „függőség”, először a TV, számítógép, aztán...

Az is rendkívül fontos, hogy mit néz a gyermek. Sajnos a gyermekműsorként vetített rajzfilmek nagy része egyáltalán nem gyermekek számára való, illetve rájuk nézve kifejezetten káros! Gondoljuk csak meg például, hogy mi, szülők mikor láttuk vagy ol-

vastuk a Notre Dame-i toronyőr történetét. Tizen-huszon évesen. Ma pedig óvodás gyermekek is ezt nézik. Akár horrorként is felfogható számukra szörnyszülöttjével, akit az alkotók megpróbálnak kedves alakká formálni, de a kisgyermekek számára akkor is ijesztő, rémisztő a személye. (Talán éppen emiatt filmesítették meg ezt a történetet.) A történetet sem érzelmileg, sem szellemileg nem tudja felfogni egy kicsi gyermek, hiszen sem a szavait, sem az eseményeit nem értheti. Sorolhatnánk tovább (pl. Kacsamesék, Balu kapitány, Aladin, Arielle), melyek azok a filmek, amiket nem ért — tudásszintje miatt nem érthet teljesen! —, és csak az akciójelenetek izgalma, a hangeffektusok sokkoló ereje miatt tapad rá a képernyőre. Ugyanígy áll ez a gyermek korához nem való könyvekre is. Nem csodálkozhatunk azon, ha nem tud végigülni egy számára nem világos történetet, még ha a képek varázsa egy időre leköti is. Mindez súlyosan káros a gyermek számára. Megszokhatja, hogy nem is kell mindent megérteni, nem fontos kérdezni. Esetleg lelki adottságától függően agresszívvá válhat, vagy kialakulhat valamilyen gátlása is, mert hátha értenie kellene valamit abból, amit látott...

Jó könyvek lehetnek Lázár Ervin művei, Leszkai András: Moha bácsi, rejtvényes, fejtörős, kézimunka könyvek, Kapcsold ki a tévét! c. könyv, origami könyvek, természetről, állatokról, gépekről szóló könyvek, Mesél az erdő, Fésűs Éva mesekönyvek, Tesz-vesz, Mi micsoda, Usborn sorozat, A dzsungel könyve, indiántörténetek, klasszikusok (pl. Erich Kästner), a gyermekekre károsan hatható Donald kacsa és hasonló magazinokkal szemben.

Mindannyiunk számára látható az is, hogy a filmekben milyen gazdag tárháza szerepel az agresszió eszközeinek. Nem csodálkozhatunk azon, ha gyermekeink konfliktuskezelésének első eszköze az ütés, a rúgás lesz, hiszen ez a minta. Nem csodálkozhatunk azon sem, ha a gyermek érzéketlen lesz a másik ember szenvedésének láttára, hiszen ez mindennapos látvány számára a képernyőn. Amit nem is kell nagyon komolyan venni, hiszen a filmekben mindig újraélednek a figurák, a fájdalom is csak rövid, átmeneti érzés, mert a következő pillanatban már nem is fáj neki, már ő öli a másikat... Hiszen pl. a DUM c. számítógépes játék is erről szól, és gyakoroltatja az ölést, ami szakemberek véleménye szerint feloldhatja az emberben levő természetes gátlást az ölésre!

Már nem csodálkozunk a rendőrségi híren sem, amely arról szól, hogy egyik kiskorú kegyetlen módon megkínozta a másikat. A gyerekek már nem érzik a kegyetlenkedés súlyát, és ezért elsősorban mi vagyunk a felelősek!

Sötét a kép — szándékosan. Mindnyájan azt gondoljuk, hogy ez velünk nem történhet meg, de a kegyetlenkedő, illetve az áldozat szülei is azt gondolták!

Gondolkozzunk el azon is, hogy kik voltak mostanáig a gyermekek (a mi) példaképeink. Az igazságért küzdő, segítőkész, nemes érzelmű hősök (pl. indiánok, Zorro...). Ma kik lehetnének? A pongyolán beszélő, pocskondiázó (Balu kapitány), a vérengző (pókember), a kincsért, az anyagiakért mint legfőbb értékért mindent megtevő (Dagobert bácsi), a másikat bosszantó, tönkre tevő, verő „sztárok"... Sokszor a jóért való küzdelem köntösébe öltöztetve (ld. pókember, batman), horrorisztikus külsővel, vérengző beszéddel, módszerekkel belevésve mindenki agyába gyerekkortól azt a hazugságot, hogy a cél szentesíti az eszközt.

Mi mutathat kiutat, hogyan védekezhetünk, **mit tehetünk?**

Válogassuk meg a TV-műsorokat! Ha van a családban videó, fel lehet venni a pozitívnak ítélt műsorokat (pl. Mici mackó, Maja, a méhecske, Babar, Váratlan utazás, A farm, ahol élünk, Ötös robot, Zorro, természetfilmek...), és később azokat levetíteni. A jó mesefilmeket a gyerekek szinte soha nem unják meg. Beszélgetni lehet arról, amit lát, választ lehet adni a gyermek kérdéseire. Ezáltal jobban megismerjük őt, látjuk fejlődését is.

A gyermek életében felmerülő mindenféle negatív hatást, esetet, problémát beszéljünk meg! Feltétlenül legyünk őszinték! Az ő szintjükhöz szabva válaszoljunk, de amit mondunk, az soha ne legyen hazugság! Lehet, hogy most megspórolunk egy nehéz választ, de előbb-utóbb rájönnek, hogy becsapták őket. Utána már nem feltétlen a bizalom. Őszinte szeretet bizalom nélkül nem létezhet. Az őszinteség jutalma, hogy gyermekünk később is merni fog majd kérdezni, hajlandó lesz megbeszélni velünk problémáit. Az sem baj, ha kiderül, mi sem vagyunk tökéletesek.

A gyermek szabad idejében igyekezzünk egyensúlyt teremteni mindenfajta tevékenység (olvasás, játék, TV, videó, számítógép használata) között, próbáljuk meg elkerülni a TV bekapcsolását. A TV-ről még könnyű leszokni...

Fontos kérdés az is, milyen játékokat adunk a kezébe, milyen ajándékokkal lepjük meg. Korának megfelelő készségfejlesztő játékokat ajándékozzunk (Legó, Knex, különféle építő játékok, puzzle)!

Válogassuk meg a számítógépes játékokat, vannak jó logikai, nem agresszív, nem durva játékok.

Ne hagyjuk hatni magunkra a sulykoló reklámszövegeket, hogy „minek örül, mitől boldog a gyerek"! Attól boldog a gyerek, ha időt szánunk rá, együtt vagyunk vele, játszunk vele, foglalkozunk vele. A gyerekekkel való foglalkozásunk ne csak abból álljon, hogy bevonjuk a dolgunkba, elvisszük magunkkal, ahova megyünk, hanem máskor ő válassza meg, hogy mit csináljunk együtt.

Nem szükséges a gyermekek kezébe adni élettelen játékállatokat (tamagocsi), amelyekre pazarolhatja törődését, „szeretetét" élő kapcsolat helyett, ráadásul éjszakai pihenését vagy egyéb tevékenységét is zavarhatja.

Ne vásároljunk néhány havonta változó, „ügyeletes játékot" (power rangers, Batman... az erőszak képviselői!), melyeknél rövid idő is elég, hogy az unott holmi közé kerüljenek, és már jöhet is a következő. Az egész folyamat legfőbb nyertese a gyártó cég és forgalmazója. S ha az árukat összevetjük, kb. 2–3 „ügyeletes szuper játék" költsége fedezheti egy-egy Lego, Knex készlet árát. Gondoljuk csak meg ez utóbbiak végtelen variációs lehetőségeit, képességfejlesztő hatásait!

Természetesen nincs biztos recept, út, csak nagy valószínűséggel látható következmények. Nem könnyű fáradtan, anyagi gondoktól körülvéve, időhiányban szenvedve találékonynak, türelmesnek lenni, játszani a gyermekkel. A mindennapi betevőért, a számlák kiegyenlítéséért folytatott küzdelmen túl azonban fontossági sorrendet kell felállítani: — még több játék, ruha ... vagy a gyerekre fordítható idő, energia. Gyermekeink a babákat, a ruhákat hamar elfelejtik, a jó szó, a rájuk szánt idő mély nyomokat hagy bennük! Ha valaki azt mondja, hogy valamelyik utcasarkon egy fegyveres ember vár, nem javasolnánk-e másik útvonalat gyermekünknek. Ezen fenti „apró" kérdésekben is az életéről döntünk. A várható következmény nem olyan egyértelmű, de a károkozás nagy valószínűséggel bekövetkezik.

Mindenki szeretné, ha gyermeke jól teljesítene az iskolában, megállná helyét az „Életben". Ez rajtunk is múlik! A fentiek alkalmazása segíthet ebben. Ne szégyelljünk szakkönyveket kézbe venni, hiszen minden tevékenység megfelelő szintű ellátásához szaktudás is szükséges. Segítséget kaphatunk belőlük szakemberektől egy-egy probléma megoldásához, vagy gyermekünk jobb megismeréséhez, megértéséhez. Megismerésük fontos adottságaik, irányultságaik, kedvelt tevékenységeik felfedezéséhez, illetve hiányosságaik, ügyetlenségeik korrigálásához, fejlesztéséhez.

Próbáljuk meg legjobb tudásunk szerint, lehetőségeinkhez mérten megadni gyermekeinknek az igazi játék, alkotás, ismeretszerzés, képességeik fejlesztésének valódi örömét.

Ha a szándék létezik, a megvalósítás is előbb-utóbb sikerülni fog!

Szülői Fórum Egyesület
Gyermekvédelmi munkacsoport

Trásy Ferenc–Kovalik Marianna
1163 Budapest, Enikő u. 6.
Tel.: 407–1311

Az „Érted vagyok” című közösségi és családi folyóirat februári száma Csapody Tamás 45 pontos összefoglaló (és — mint olvastuk — harmadára rövidített) írását közli *Magyarország és a NATO-bővítés* címmel. Az Alba Kör szóvivője terjedelmes bírálatában azt igyekszik — adatokkal, számokkal — bizonyítani, hogy „a két minisztérium (Külügy és Honvédelmi) gyakorlatilag megvásárolta a magyar elektronikus és írott sajtó nagy részét” — mármint a NATO-csatlakozás propagálására. Igen, lehetséges, hogy ez lényegében igaz. De amikor 27. pontjában rögzíti, hogy „A valamilyen szempontból alternatívnak számító lapok éppen úgy elzárkóztak a NATO-tagságot megkérdőjelező írások közlésétől, mint a nem alternatív lapok”, s hogy a Liget folyóirat sohasem adott helyt NATO-csatlakozást vitató írásoknak”, akkor — legalábbis számunkra — hitelét veszti az egész korábbi és későbbi vád-folyam. De sajnos, *a hitelvesztéstől nem lesz hitele a megvásároltsággal vádolt „elektronikus és írott sajtó nagy részének” sem.* Napi munkánk (életünk) során lépten-nyomon tapasztaljuk, milyen keservesen nehéz egyértelműen, határozottan és *ugyanakkor* differenciáltan állást foglalni. Mégis, makacsul, ehhez próbálunk ragaszkodni. Eszünk ágában sincs (sohasem volt) az irodalom „függetlenségére”, „emelkedettségére” vagy bármi egyébre hivatkozva elzárkózni „politikai”, és akár szélsőségesen kritikai vélemények közlésétől, sőt! (Ezért volnánk alternatívak? S mi az — ebben az összefüggésben?) De minthogy a Liget impresszumában nem szerepel, hogy „minden írásért szerzője felelős”, és úgy véljük, egy kulturális lapban igenis a szerkesztő felelős többek között és mindenekelőtt az írások *színvonaláért*, nem közlünk gondolatilag és nyelvileg amorf, csak kinyilatkoztató szöveget. Kérjük tehát a szóvivőt, ha árnyaltan fogalmazó, igényes tanulmány-kézirattal találkozik, amelyik vitatja Magyarország NATO-csatlakozásának szükségességét és ésszerűségét, vagy magát a NATO szükségességét és ésszerűségét, ajánlja publikációs fórumként a Ligetet — Csapody Tamás lapunknak küldött és most olvasott műve ízlésünk szerint nem felel meg az igényes tanulmány feltételeinek.

a szerkesztők

1998. november 16-án lesz egy éve, hogy a magyar választópolgárok Magyarország NATO-csatlakozása mellett döntöttek. Lapunk hasábjain több NATO-csatlakozást ellenző írást is megjelentettünk. Az „Érted vagyok„ ez évi februári számában megjelent Csapody tanulmányra reflektált a Liget szerkesztősége a Liget áprilisi számában. (Ld. a keretes anyagot!) Csapody Tamás írásának kifogásolt pontja egy mindenki által ellenőrizhető tényt közöl: a Liget valóban nem adott helyet NATO-csatlakozást vitató írásoknak, egyáltalán, semmiféle formában nem foglalkozott ezzel a kérdéssel. Tisztelettel kérdezzük a Liget szerkesztőitől, egy ellenőrizhető tény közlése miért ingatja meg számukra más, szintén ellenőrizhető tények közlésének hitelét? A továbbiakban a Liget szerkesztői bennfoglaltan elismerik a Ligetre vonatkozó, általuk nehezményezett állítást, amikor azzal indokolják hallgatásukat ebben a Magyarországon messze túlmutató ügyben, hogy az akkor rendelkezésükre álló tanulmányok nem feleltek meg a Liget színvonalának, stílusának és szerkesztői ízlésének.

1997. okt. 31–nov. 1. között „NATO nélküli világ” címmel nemzetközi konferenciát szervezett Budapesten az Alba Kör, e tanácskozás egyik előadásának szerkesztett változatát közöljük az alábbiakban. Úgy gondoljuk, hogy bár az eszmefuttatás időszerű politikai utalásain túllépett a népszavazás, szemlélete és gondolati háttere ma is sokat mondhat a NATO-tagságot áhító magyar polgároknak. Színvonala és stílusa pedig — reményeink szerint — elnyeri a Liget szerkesztőinek tetszését is.

Szerk.

Thomas Wallgren

A NATO-terjeszkedés és a modernitás kulturális válsága

1. Az előadás tárgya

Bár már csak két hét van hátra addig, hogy a magyar polgárok döntsenek az ország NATO-csatlakozásáról, én most mégis a távolabbi jövőt mérlegelem.

Bár elsősorban olyan döntésekről beszélünk, amelyek csak Közép-Európára hatnak közvetlenül, én mégis globális kérdésekről kívánok szólni.

Bár elsősorban a biztonsági és katonai kérdésekre összpontosítunk, én mégis a kultúrával szeretnék most foglalkozni.

Bár minket elsősorban a NATO-terjeszkedés más országokra (különösen Oroszországra) kifejtett hatásai érdekelnek, én azt javaslom, beszéljünk arról, mit tesz és mit fog tenni a NATO velünk, akik már eddig is tagállamaiban laktunk, vagy akik rövid idő múlva tagállamban fogunk élni.

Miért választottam ezeket a témákat?

Azért, mert a NATO-hoz fűződő kapcsolatunk kulturális modelleken alapul. Sok cseh, finn, magyar, észt, román, orosz, svéd vágyik a NATO-tagságra, mert azt gondolják, hogy az vezet a nyugati szabadság termékeny birodalmába, ahol részeseivé válhatnak a világ fejlődésének és ahol biztosított a demokrácia és a modern nyugati értékek.

Mondanivalómat röviden úgy foglalhatnám össze, hogy a Nyugat ma már nem ugyanaz, ami valaha volt (vagy talán sosem volt): nem létezik az a barátságos birodalom, amelyhez csatlakozhatnánk, hanem csak egy modern nyugati kultúra létezik, amely válságban van. Ha meg akarjuk érteni azt, hogy mit jelent ma a NATO-tagság, meg kell értenünk a NATO jelentőségét a modernitás jelenlegi kulturális válságában.

Az én alapgondolatom az, hogy a NATO legfőbb jellemvonása alapvetően káros természete. A NATO mint katonai egyezmény csak akkor játszik szerepet, ha a Nyugat úgy dönt, hogy a modernitás korai optimizmusáról — amely tovább már nem tartható — egy újszerű cinizmusra vált át, amelyben azok az erkölcsi törekvések, amelyek megadták a modern kultúra emberi arculatát (még a gyarmatosítás, a világháborúk, a kizsákmányolás mellett is), nem léteznek többé.

Hogy mondanivalómat érthetővé tegyem és tételemet igazoljam, ki kell térnem a modernitás filozófiai vonatkozásaira.

2. A modern Nyugat értelmezése

A filozófia egyik feladata azoknak a kérdéseknek a megválaszolása, hogy: ki vagyok én? kik vagyunk mi? miben reménykedünk és mitől félünk? meddig jutottunk eddig, hol tartunk most, és mi vár még ránk?

Egy bizonyos szinten az ezekre a kérdésekre adható válaszok kulturális érák jellemzésében keresendők. Az európai népek identitásának legfőbb vonása évszázadokon át az volt, hogy részesei a MODERN KULTÚRÁNAK. Modernizálók, avagy modern nyugatiak vagyunk. De mit jelent mindez?

Ahhoz, hogy a modern ember identitását meg tudjuk érteni, meg kell tudnunk, mi az, ami a modern népekre, a modern kultúrára, vagy egyszerűen csak a modernitásra jellemző. Mi különbözteti meg ezt a kultúrát a többitől vagy akár attól, amilyen a mi kultúránk volt más történelmi korokban?

Egy kultúra jellemzése akkor kecsegtet eredményekkel, ha először megpróbáljuk megérteni ideáljait, ambícióit, jövőképeit, amelyeket a kultúrában élő emberek dédelgetnek, amelyekre büszkék, amit kötelességüknek tekintenek és ami felé irányulnak. A modern kultúra jellemző módon nyolc ideált akar megvalósítani. Ezek mindegyike a történelem folyamán fejlődött ki.

A modernitásra jellemző kulturális kötelezettségek közül ötnek ősi időkbe nyúlnak vissza a gyökerei, míg három új keletű. Időrendi sorrendben fogok róluk beszélni.

1) A modernitást az ésszerűség iránti elkötelezettség jellemzi. Furcsa, hogy még ma sem értjük pontosan, mit is takar ez. Vannak, akik azt állítják, hogy azt az erőfeszítést, amellyel az „okot keressük”, amelylyel ésszerű társadalmat, kultúrát, életmódot teremtünk. Mások szerint az ésszerűség iránti nyugati elkötelezettség néhány elvont entitás megvalósítását jelenti. Ésszerűségnek hívják, ám ez inkább az ésszerűség fogalmának meghonosítása dolgainkban, párhuzamosan a kulturális és társadalmi jelenségek állandóan növekvő sorával. A modernisták azt kérdik, hogy amikor elvetik a magot és amikor felnéznek az égre, akkor ők vajon ésszerűek-e? Feltehetik ugyanezt a kérdést, amikor vacsorát készítenek, vagy amikor gyermekeikkel játszanak.

2) A modernitás elkötelezett a demokrácia mint ideális politikai berendezkedés iránt is.

3) Az erkölcsi életben a legszembetűnőbb modern törekvés az egyetemesség. A görög sztoikusoktól a Názáreti Jézuson át Kantig és az ENSZ Emberi Jogok deklarációjáig megfigyelhetjük azt az alapeszmét, hogy minden emberi lény egyenlő, elidegeníthetetlen és korlátlan méltósággal és értékkel rendelkezik, mert az említett erkölcsi források az emberiességet kultúránk alapértékének tekintik. (Az utóbbi évtizedek során az egyetemességre törekvés a morális életben az embereken túl kiterjedni látszik az összes élőlényekre.)

4) A modern Nyugatot fogva tartja a misszionárius lelkesedés, amelynek két fő aspektusa van. Először is a modernisták hajlanak arra, hogy higgyenek bizonyos értékek egyetemes érvényében (tudás, vallásos hit, gazdasági felemelkedés stb.), amelyeket ők maguk alakítottak ki. Másrészt pedig a modernisták kötelességüknek tartják, hogy globális, homogén kultúrát teremtsenek a saját képükre.

5) A legutolsó jellemzően modern törekvés, amely a mediterrán kultúrákban tűnt fel először, az az elképzelés, amely szerint a pénz a gazdasági viszonyok fő mozgatója és szervezője. (A pénz meglehetősen új szerepet kapott: árfolyamok, kötvények, értéktőzsde, nyugdíjpénztár, magánvállalkozás, bankok, kamatok stb.)

Három további törekvést kell megemlítenünk, amelyek hozzájárulnak a modern Nyugat jelenlegi identitásának repertoárjához:

6) A szabadság kétféle módon döntő szerepű a modernitás számára. Ezeket néha nem könnyű összeegyeztetni:

A szabadság jelenthet autonómiát vagy önrendelkezést. A szabadság mint autonómia vagy pozitív szabadság mindenekelőtt a részvétel politikai ideája, amely a szabadságot etikai egyetemességgel és demokráciával kapcsolja össze. Akkor vagyok szabad, ha olyan társadalomban élek, amelynek törvényeit a magaménak tudom. A demokráciában (ideális esetben) rendelkezhetünk ilyen szabadsággal.

A szabadság értelmezhető egyéni szabadságként vagy önmegvalósításként is. Ezt a fajta szabadságot gyakorta tekintik „negatív szabadságnak”, mert politikai és társadalmi kötöttségektől és kötelességektől eloldozott állapotra utal. A szabadság ilyen „atomisztikus” felfogása szerint akkor vagyok szabad, ha önmegvalósításom semmilyen módon nem ütközik más emberek, a közösség vagy a társadalom vágyaival, törekvéseivel vagy igényeivel.

7) Két-három évszázad óta a történelmi gondolkodás nagyon mélyen áthatotta a modern kultúrát. A történelmi gondolkodás lényege, hogy életkörülményeink a jövőben sosem lesznek ismét olyanok, amilyenek most vagy amilyenek korábban voltak. A jövő új feltételeket teremt és ezek a feltételek egyre inkább ember által teremtettek lesznek. Ezt az ember teremtette változást gyakran azonosítják a fejlődéssel. Ez helytelen. A modern politika a haladás utáni vágyba ágyazódik. De a haladás mindig sérülékeny és sosem biztos. A modern politika küzdelem azért a jogért, hogy a történelem során felmerülő lehetőségekkel és fenyegetésekkel számot vethessünk.

8) Végül pedig kb. két-háromszáz éve a modernistáknak megvan az a fantasztikus álma vagy mondhatnám ígérete, hogy a tudomány, a monetáris piac és technológia intelligenciájával megvalósítható az állandóan növekvő gazdagság.

A modern kultúra ezzel a nyolcféle ideállal, eszközzel és ambícióval évszázadokkal ezelőtt felöltötte mostanit megközelítő formáját. Láthatjuk, mindez hogyan működött. Az az energia, amellyel a modern Nyugat megváltoztatta a Föld arculatát, teljességgel példátlan az emberiség történetében.

3. A modernitás jelenlegi válsága

A kultúrát természetesen nemcsak ideáljai, hanem más tényezők is alakítják. Ilyen alakító tényező a kultúra sajátjának tekintett ideáljai közötti feszültség. Ezek a feszültségek dinamikus, változó kapcsolatban vannak a kulturális fejlődés külső feltételeivel.

Az a tény, hogy a „posztmodern” a kulturális és intellektuális vitákban nagyon divatos kifejezés vagy legalábbis sokáig az volt Nyugaton, minden másnál jobban bizonyítja, hogy kultúránk elvesztette önbizalmának — egyesek szerint naivitásának és önteltségének — jókora részét.

De miért bukkan fel most a posztmodern? És miért válik nagy intellektuális divattá, és miért nem marad meg a modernitásról az elefántcsonttoronyban folytatott viták tárgyának?

Mindannyian ismerünk bizonyos alapvető törvényszerűségeket az egyének növekedésére és érésére vonatkozóan. A gyerek az állandó jelen ártatlanságában él, ám ahogy növekszik, úgy kezdi kialakítani ideálok és ambíciók egész sorát (legalábbis a modern individualista kultúrákban). Annak érdekében, hogy érett felnőtté válhassunk, be kell látnunk, hogy nem tudunk mindent könnyűszerrel elérni — ha meg akarunk néhányat valósítani álmainkból, szelektálnunk kell, életcélokat kell választunk és azokat a többi elé kell helyeznünk. A választás gyakran nehéz, és gyakran a kamaszkori válságként ismeretes állapothoz vezet.

Szerintem a posztmodern azért jött divatba, mert történelmi jelentőségű kamaszkori válságot tükröz vissza és önt formába: az a kor, amelyben most élünk, a modernitás serdülőkori válságának kora.

A válságnak nagyon is valós gyökerei vannak azokban a körülményekben, amelyeket nem tudunk megváltoztatni, de reagálunk rájuk, és ez hatással van kulturális identitásunkra — akár akarjuk ezt, akár nem. A válság oka néhány szóban összefoglalható: ez pedig a környezet és a fejlődés kettős globális válsága.

A környezeti katasztrófák nyilvánvalóvá tették, hogy a technikai és gazdasági terjeszkedésnek határai vannak. A gyarmatosítás utáni kor fejlődési problémái ráébresztettek minket arra, hogy a gazdagság modern formája és víziója összeegyeztethetetlen az etikai egyetemesség és a politikai demokrácia (más) modern ideáljaival.

A fejlődési válság tovább csökkentette a modern kultúra önbizalmát. A nyugati modernisták már nem hagyhatják figyelmen kívül azoknak a hangját, akik nyugatról vagy a világ más tájáról megkérdőjelezik a Nyugat által felállított kulturális normák általános érvényét. Az individualizmust a közösség oldaláról bírálják, a racionalizmust a jelentés elveszejtésével vádolják, a változás eszményével az állandóság és a stabilitás igényét állítják szembe.

A modern Nyugat kulturális válsága olyan mélyen gyökerezik az emberi befolyás kereteit meghaladó tényezőkben is, hogy nem kerülhetjük el a következő megállapításokat.

A fent leírt kulturális konstelláció tovább már nem tartható. A modern Nyugat elérkezett serdülőkori válságához.

Mostantól kezdve el kell hagynia fiatalkori optimizmusát, és választania kell egyfelől az etikai ideálok, másfelől az erő, a növekedés, az uralom és a terjeszkedés szándéka között.

A globális kulturális homogenitás nem egyeztethető össze a demokráciával, sem az egyén és közösség azon jogával, hogy megvédje, táplálja és fejlessze saját identitását.

Egy olyan gazdaságba történő globális integráció, amelyre az a nyugati törekvés jellemző, hogy állandóan növelje a már így is gazdagok vagyonát — nem egyeztethető össze a minden embernek kijáró egyenlő tisztelet ideáljával.

Nem egyeztethető össze a szabadság mint autonómia és demokrácia képzete sem a világ fölötti tudományosan megalapozott technológiai uralommal. A modern Nyugat előtt három út áll.

Az egyik, hogy nem választunk, hanem megpróbáljuk egyszerre tartani magunkat minden eddigi modern ideálhoz. Ez **infantilis reakció,** amely csupán azt szolgálja, hogy a modernisták időt nyerjenek és leplezzék zavarukat és kétségbeesésüket. Ez a „technológiai megoldás” modernitása, amely nem ismeri el azt az egyszerű tényt, miszerint elképzelhetetlen egy olyan technológiai javítás, amely hosszú távra biztosítaná a világméretű gazdagságot és növekedést.

A másik szerint választhatnánk a gazdagság, a fejlődés és a fogyasztói-atomisztikus önmegvalósítás nyugati értékeit, amelyekért az etikai egyetemesség és demokrácia értékeivel kéne fizetni. Ez **a „cinikus modernitás”** programja, amely az infantilis reakciókkal együtt jelenleg a legjellemzőbb a nyugati világra. Globális szinten és az egyes országokat nézve is a vezető nyugati országok egyre több energiát fektetnek abba, hogy saját elitjük számára biztosítsák az egyre növekvő gazdagságot még akkor is, ha ennek az országok közötti és azokon belüli, egyre növekvő egyenlőtlenség, a biodiverzitás helyrehozhatatlan károsodása és az emberek politikai részvétele az ára. Holott ez utóbbi lenne a demokrácia sarkköve.

A harmadik lehetőség a nyugati hagyomány kulcsfontosságú **erkölcsi értékeinek védelme.** Ilyenek az etikai egyetemesség, az autonómia és a demokrácia — amelyekért a terjeszkedési törekvésekkel kell fizetni.

4. A NATO a válság viszonylatában

A modernitás diagnózisának hátteréről hadd térjek most vissza a NATO-hoz.

Hangsúlyoznom kell, hogy én a valódi NATO-ról fogok beszélni, nem pedig arról a NATO-ról, amelyet az utópisták elképzelnek és amely csak az álmokban szerepel. A valódi NATO — katonai egyezmény. Létjogosultságát a modern Nyugatot fenyegető veszély képzetéből szerzi, miszerint a Nyugatnak joga van ahhoz, hogy megvédje önmagát. A NATO politikájának középpontjában az áll, hogy biztonságot teremteni és megőrizni csak atomfegyverekkel lehet.

El tudom fogadni, hogy röviddel ezelőtt, amikor még két feltétel fennállt, a NATO a modern nyugati kultúra törvényes részét képezte. Az egyik feltétel az volt, hogy a modernitás még nem jutott el serdülőkori válságának korszakába. A másik pedig, hogy a szovjet birodalom valós katonai fenyegetettséget jelentett a modern etikai ideálok megvalósításával szemben. Ezen feltételek mellett szükség lehetett a NATO-ra a nyugati törekvések, a demokrácia és az egyetemes fejlődés érdekében.

Ezek a feltételek ma már nem állnak fenn. Következésképpen a NATO létjogosultsága, amit a globális modernizáció jó szándékú kultúrvonatkozású tervei igazoltak, elhalványult.

Ilyen körülmények mellett a NATO egyre inkább a modernitás fiatal, naiv, ám optimista kultúrája és a Nyugat cinikus modernitása közötti átmenetet is tükrözi. Ma már nincs értelme azt mondani, hogy a NATO létét az emberek szabadságba, demokráciába és fejlődésbe vetett hitének védelme indokolja.

A NATO egyre inkább pajzzsá és kényszerítő erővé válik, amelyre a modern Nyugatnak azért van szüksége, hogy fedezze terjeszkedési törekvéseit egy olyan világban, amelyben már senki sem gondolja, hogy egy finn filozófiaprofesszor fizetésemelése, vagy a jutalék, a haszon- és piacrészesedésnövekedés a Nokiában vagy a Shellben összemérhető lenne a világ szegényeinek vagy a veszélyeztetett fajoknak a problémáival.

5. Összefoglalás: Miért lenne elhibázott lépés belépni a NATO-ba?

A modernitás erkölcsi örökségének megőrzése érdekében — értve ezen az egyetemes demokráciát és igazságosságot — az európai, valamint az észak-amerikai népek tartós biztonságát és fejlődését olyan külkapcsolatokkal kellene elérni, amelyek a sokféleség tiszteletének elvén, a legitim gazdasági érdekek és kulturális törekvések elismerésén, az ellenségkép lerombolásán, az agresszió mentességen és a demokratizált ENSZ-rendszer globális biztonságban betöltött szerepének megerősítésén, valamint egy nem kizárólagosságra törekvő, együttműködő biztonsági rendszeren alapulnak, mint amilyen az EBESZ.

Ennek a programnak a megvalósításához a következő években nem katonai szövetségre, hanem atomfegyvermentes, a biztonsági és külpolitikai kérdésekben egymással együttműködő országokra van szükség a Baltikumtól a Mediterráneumig, az Északi-tengertől a Fekete-tengerig.

A NATO kiterjesztése Magyarországra, Lengyelországra és a Cseh Köztársaságra minden bizonnyal meghiúsítaná ezt az elképzelést.

BIBLIA

Az októberi elmélkedéseket Kovács László, a novemberieket a soproni közösség tagjai: Némethné Szigethi Katalin, Csizovszki Róbert, Valkó János, Csiovszkiné Szabó Erzsébet és Schaul Árpád készítették.

Október 4. — Évközi 27. vasárnap — Lk 17,5–10 — Jó-e, ha engedelmességre nevelünk?

Igen, jó, ha engedelmességre nevelünk, mert ez a világ rendje és ez Jézus tanítása.

Nem jó, ha engedelmességre nevelünk, mert nem ez a világ rendje és nem ez Jézus tanítása.

1. Igen

A természet engedelmeskedik az embernek, a szolga az úrnak, az ember az Istennek. Ez a természet rendje.

És mit tanít Jézus?

Jézus buzdít a hitre, mellyel hegyeknek lehet parancsolni, eperfát lehet a tengerbe gyökereztetni.

Jézus példaként állítja tanítványai elé a szolga engedelmességét ura iránt. Jézus a példa alapján tanítja tanítványait az Isten parancsának szolgai teljesítésére, amiért még köszönet sem jár.

Jó az engedelmesség, mert így épül fel a világ: az alacsonyabbrendű engedelmeskedik a magasabbrendűnek, és így zavar nélkül működik a világ. A parancsuralmi rendszer a legtökéletesebb rendszer, mert az élettelen létezőtől az Istenig biztosítja a rendet. Érthető módon a legnagyobb bűn az engedetlenség, mert baj származik abból, ha a kő, a gaz, a ló nem engedelmeskedik az embernek; baj van abból, ha a gyermek nem engedelmeskedik a szülőnek, a munkás a munkaadónak, az állampolgár az államnak, a hívő az egyháznak stb.

Engedelmességre kell tehát nevelnünk a családban, az iskolában, a katonaságnál, a templomban. Mégpedig úgy, hogy az engedelmeseket megjutalmazzuk, az engedetleneket megbüntetjük, kiközösítjük, kivégezzük. Így tartható fenn az Istentől alkotott világ rendje a földön.

2. Nem

Nem az engedelmeskedtetés és engedelmeskedés a világ rendje; nem az engedelmeskedtetés és engedelmeskedés Jézus tanítása, hanem a kölcsönös szolgálat.

Az ember alatti világ azért van, hogy az ember javát szolgálja. De az ember is azért van, hogy a természetet védje.

Az emberek világa is azért van, hogy az egyik ember a másik ember javát szolgálja.

Az ember azért van, hogy az Isten dicsőségét szolgálja, és az Isten is azért van, hogy az ember javát szolgálja.

A kölcsönös szolgálat rendje a világ rendje.

A kölcsönös szolgálat pedig nem ismer egyoldalú engedelmességet, vagyis engedelmeskedtetést és engedelmeskedést, ahol alá-fölérendeltségi alapon a följebbvaló parancsol, az alattvaló engedelmeskedik, ahol a felettes jutalmaz és büntet, az alattvaló pedig készségesen fogadja a jutalmat vagy büntetést.

A világ rendje nem uralkodási rend, hanem szolgálati rend. A világ rendje nem parancsuralmi rendszer, hanem a szolgáló szeretet rendje. Az Isten rendje nem hierarchia = „szent uralom”, hanem pandulia = „mindenki szolgálata”.

Jézus egész tanítása csak ebben a szellemben értelmezhető, mert különben ellentmondásba kerül a szeretet lényegével, amely nem ismer uralkodást, megtorló büntetést, engedelmeskedtetést. Csak a szeretetből való egymásra-hallgatás fér össze a Szeretet-Istennel, Jézus szeretet-tanításával, az ember boldogságával, a természet békéjével.

—Ne engedelmességet papoljunk tehát gyermekeinknek, hanem egymásra-figyelést, egymás-segítést, egymás-szolgálatot tanítsunk nekik. Mégpedig az élettelen és élő természet világától az emberek világán át egészen az Istenig.

Október 11. — Évközi 28. vasárnap — Lk 17,11–19 — Jobbá tesz-e a vallás?

Igen, mert minden vallás célja, hogy jobbá tegye az embert.

Nem, mert minden vallás célja az, hogy naggyá tegye az Istent.

1. Igen

Vallásra szükség van, mert csak jót tanít és jóra int.

Megnézhetjük hazánkban is, hogy az ateista kommunista diktatúra negyven éve alatt hová jutott az ország.

Hitoktatás és valláserkölcsi oktatás nélkül elvadul az ember és embertelenné válik. A vallás jobb embereket nevel. Mert pl. a zsidó és keresztény vallás Tízparancsa nélkül csak erkölcsi összeomlás várhat a társadalomra.

A Tízparancs ugyanis megköveteli, hogy a szülőket tiszteljük; hogy ne öljük egymást; hogy hűségesek legyünk házastársunkhoz; hogy ne vegyük el a másét (sem tulajdonát, sem házastársát); hogy ne hazudjunk és hamisan ne tanúskodjunk.

A vallás nagy áldása az emberiségnek, mert az Isten tekintélyével parancsol jót az embereknek, amit képtelen elérni valamiféle Isten nélküli „laikus erkölcs”. A vallás egyértelműen jobbá teszi az embert.

2. Nem

Nem így van! A fenti hatázozottsággal mondhatja bárki, hogy vallásra nincs szükség, mert miközben jót tanít és jóra int, félrevisz és elembertelenít.

Erkölcsi válságba nem a vallás hiánya miatt jut egy ország, hanem az erkölcsi nevelés hiánya miatt. Nem a valláserkölcsi, hanem pusztán az erkölcsi nevelés hiánya miatt.

Gondoljuk csak meg, hogy hitoktatással és valláserkölcsi oktatással hová jutott a „keresztény” Európa! Nem vadult el és nem vált embertelenné?

A két világháborút a keresztény országok produkálták. Vagy a keresztény talajon fogant holokauszt, emberek tömegeinek elgázosítása hol történt? Ázsiában? Afrikában?

A vallás, konkrétan a „keresztény vallás” nem jobb embereket nevelt Európában, hanem tömeggyilkosokat és tömeggyilkosok kiszolgálóit.

A valláserkölcs normái ugyanis, mint pl. a Tízparancs, már bibliai magyarázataik szerint is ferdék, hisz mind a bosszú törvényére épül.

Mert ugye a szülői és egyéb (állami, egyházi) tekintély megsértőit meg kell büntetni; a gyilkosokat meg kell gyilkolni; a házasságtörőket meg kell kövezni; a magántulajdon szentségének megsértőit meg kell torolni; a hamis tanúkat meg kell büntetni.

A vallás, miközben megbocsátásról prédikál, mindig az igazságszolgáltatás híve és a mindenkori hatalom kiszolgálója. A megtorlásra épülő valláserkölcscsel pedig az Istenre hivatkozva csak fokozza a rosszat, mert a rosszra rosszal válaszol és ezt a „bosszút” szentesíti. A valláserkölcs ezzel többet árt az emberiségnek, mint bármilyen laikus erkölcs, amely az alapvető emberi humánumot képviseli. A „természetes” erkölcs ugyanis arról szól, hogy azt tegyem másnak, amit magamnak is szeretnék.

Jézus valláskritikája pedig éppen erről az elembertelenedett „valláserkölcsnek” szól. Az ember egyik legemberibb vonása a hála. Ám a kilenc zsidó leprásnak a vallási előírás szerint a papokhoz kell men-

nie, míg az egy szamariai, akire nem vonatkozik a zsidó vallási törvény, megmarad embernek és visszamegy hálát adni jótevőjének. A legelemibb emberi magatartást, a hálát és köszönetet nem oltja ki belőle semmiféle magasabbrendű törvény.

Az Istenre hivatkozó „magasabbrendű” törvények és előírások egyébként sem az Isten nagyságát vannak hivatva szolgálni, hisz Istennek nincs szüksége a megmagasításra, inkább az Isten képviselőinek hatalmát erősítik, függő viszonyban tartva a szerencsétlen hívőket.

— A Szeretet-Istenbe vetett „hit” jobbá tesz, mert a szeretetre (a bűnös szeretetére is) indít; a „vallás”, vagyis a vallások Istenébe vetett hit mindig gyűlöletre, bosszúra, megtorlásra, igazságtevésre uszít. Ezzel és ezen felül is elembertelenít.

Október 18. — Évközi 29. vasárnap — Lk 18,1–8 — Igazságot szolgáltat-e az Isten?

Igen, igazságot szolgáltat az Isten, mert az Isten igazságos: a jókat megjutalmazza, a rosszakat megbünteti.

Nem szolgáltat igazságot, mert az Isten nem igazságos, hanem jóságos, aki felderíti napját jókra és gonoszokra egyaránt.

1. Igen

Hogyne szolgáltatna az Isten igazságot, mikor az Isten a legfőbb Bíró! Ő a Legfelsőbb Bíróság, aki elől egyetlen bűnös sem tud megszökni, és aki előbb vagy utóbb igazságot tesz, mégpedig örökre szólóan. A jókat örök boldogságba, a mennyországba, a rosszakat pedig az örök kárhozatba, a pokolba küldi.

Ezt követeli az ember mélységes igazságérzete, hogy egyetlen bűn se kerülje el méltó büntetését. Mert ha már itt a földön nincs is igazság, és az igazságszolgáltatást ki lehet játszani, kell lennie egy végső elszámolásnak és leszámolásnak, ahol nincs többé mentség és nincs többé irgalom. Az Isten kielégíti igazságszomjunkat!

Jézus még tovább megy az igazságtalan bíróról szóló példabeszédében. Az Isten bár nem ver bottal, vagyis nem büntet azonnal, de az állhatatos kérés és a szüntelen imádkozás a végítéletnél előbbre hozhatja az isteni igazságszolgáltatást.

Ugyanis ha már a gonosz bíró is meghallgatja állhatatos és erőszakos kérése miatt a panaszost, mennyivel inkább tesz így a jó Isten a hozzá könyörgő híveivel? Hinni kell, hogy az Isten a választottainak, akik éjjel-nappal hozzá kiáltanak, hamarosan igazságot szolgáltat. Egyetlen egy baj van, hogy kevesen hiszik ezt. Ha pedig ez így megy tovább, az Emberfia, aki eljön az ég felhőiben végső vérfürdőt rendezni, talán már nem is talál hitet a földön.

Erősítsétek meg hát magatokban a hitet a büntető, igazságos Istenben, akkor Isten nem vár a végítéletig, és nem fogja már sokáig tűrni a földön a gonoszságot.

2. Nem

Nem szolgáltat az Isten igazságot sem most, sem a végítéletkor, mert nem ez az Isten foglalkozása. Az igaz ember sem az igazságtevésre szomjazik, hanem az irgalomra.

Az apokaliptikus példabeszéd a maga nyelvén legfeljebb az állhatatos imádságra buzdíthat, de nem Isten manipulálására, hogy ő megtorló ítéleteket hajtson végre.

Mindezt azért nem taníthatja, mert Isten nem igazságosztó Bíró, hanem irgalmas Atya. „Ő jóságos a hálátlanok és a gonoszok iránt...Legyetek tehát irgalmasak, amint a ti Atyátok is irgalmas” (Lk 6,35b.36)!

Azért sem taníthatja Jézus, mert ő „Megmentő” és nem „ítélő”. „Nem azért jöttem, hogy elítéljem a világot, hanem hogy megmentsem” (Jn 12,47).

A bűnnek van következménye, mint ahogy annak is, ha nekimegyek a falnak. De annak, hogy bevertem a fejemet, annak oka én magam vagyok, mint ahogy a bűnöm következményének is. Én bűntetem magam. Az Istent hagyjuk ki ebből! Ha az Isten követne el bűnt, akkor ő is büntetne, de nem mást, hanem magát. Morális felelőssége a bűn bűnhődéséért csak a bűnösnek van.

Azt pedig, hogy a másik ember bűne nekem is rossz, azt az ellenem vétőknek megbüntetésével nem lehet megszüntetni, csak megbosszulni. Ez pedig kétszeres „hiba”, mert a rossz duplázódik: a büntetés fáj annak, akinek okoztam, de kárt okoz bennem is, aki a rossszra rosszal válaszoltam.

Az igazságos büntetés tudva és akarva elkövetett szeretetlenség, vagyis bűn. Ezen az sem változtat, hogy egy bűnöző ellen követtem el.

Isten tehát nem lehet a bűn megtorlója, mert így maga is ugyanazt tenné, amit büntet: szeretetlenséget szeretetlenséggel viszonozna. Vagyis bűnt követne el! Az ember ennek megfelelően nem kérheti az Isten igazságos büntetését a bűnösökre, mert Istent bűn elkövetésére kérné.

— Most van II. János Pál pápa megválasztásának 20. évfordulója. A papi naptár előírja, hogy erről ma ünnepélyesen megemlékezzünk. Mit is kívánhatnánk a katolikus egyház fejének az igazságtalan bíróról szóló evangélium kapcsán, mint azt, hogy se igazságtalan, se igazságos bíró ne legyen az egyházban. Értse meg ő is, hogy a bűn magában hordja a bűnhődést. Az Isten és az ember sem tehet mást, mint hogy a bűnöst jobban szereti, hogy megtérjen, és aztán ő maga is a bűne következményeinek jóvátételére törekedjen.

Október 25. — Évközi 30. vasárnap — Lk 18,9–14 — Meg kell-e alázkodnunk?

Igen, meg kell alázkodnunk, mert aki magát megalázza, azt felmagasztalják.

Nem kell megalázkodnunk, mert egyrészt az ember helyes önértékelése az emberi méltósághoz tartozik, másrészt az öngyalázó alázatos ember Isten és ember előtt is visszataszító.

1. Igen

Alázatosnak kell lennünk, mert a hencegő, dicsekvő, büszkélkedő, gőgös ember visszatetszést vált ki és előbb-utóbb nevetségessé válik, megalázódik.

Ezért jobb magunkat leértékelni, értékeinket és jótetteinket lebecsülni, személyünket lekicsinyelni, vagyis senkinek és semminek mondani, mert akik ezt hallják, kényszert éreznek arra, hogy minket cáfoljanak és értékeinket, tetteinket, személyünket dicsérjék.

Bizony, Jézus is erre mond példát az önelégült, dicsekvő farizeus és a magát bűnösnek valló vámszedő példájával.

Ügyes taktikával tehát elérhetjük, hogy észrevegyenek, elismerjenek, dicsérjenek, felmagasztaljanak minket. Fontos, hogy bűnösségünk, semmiségünk, jelentéktelenségünk hangoztatása őszintének tűnjék, mert csak így érhetjük el a megfelelő hatást. Ha ugyanis kiderül, hogy csak taktikáztunk és belül igazában nagynak, kiválónak, mindenkinél jobbnak és igazabbnak tartjuk magunkat, akkor utálatosak leszünk mások előtt.

Arra is vigyázni kell, hogy ha valaki felbátorodva öngyalázó szavainkon, ugyanazokat a becsmérléseket mondja ránk, amiket mi mondtunk, pl. nagy senkinek, utolsó féregnek, nyomorult gazembernek nevez, véletlenül ki ne essünk a szerepünkből és ki ne kérjük magunknak, vissza ne vágjunk. Mert akkor kilóg a lóláb, és beigazolódik rajtunk az ismert mondás: „Minél alázatosabb, annál gyalázatosabb!”

2. Nem

Nem kell senki előtt megalázkodnunk! Nem kell azzal a céllal, hogy felmagasztaljanak. De nem kell azért sem, mert az öngyalázás Isten és ember ellen való vétek is, hiszen lebecsüli az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember személyi értékeit. De az sem elhanyagolható szempont, hogy elutasítsuk a megalázkodás szellemét, mert a sunyi megalázkodás mindig jól jön a világi vagy egyházi hatalomnak, amit a függőség kiépítésére és a nagyok kiszolgálására használ fel.

Dehát csak van az alázatnak pozitív értelme is?!

Az igazi alázat tárgyilagos önismeret és önértékelés. Elismeri egészséges önérzettel saját értékeit, ugyanakkor hiányosságait sem akarja letagadni. Helyes önismeret és önértékelés nélkül személyi torzó lesz az ember, valóban hitvány féreg. A bűntudat és bűnbánat nélkül pedig az előbbi mellett még felfújt hólyag is, aki kinevetni és megvetni való.

Jézus példabeszédében nem az a farizeus bűne, hogy értékeinek és teljesítményeinek tudatában van, hanem az, hogy ezzel túlzottan büszkélkedik. Ezenfelül pedig leginkább az, hogy miközben magát igaznak tartja, másokat lenéz, megvet, megszól.

A vámosnak pedig nem abban van a megigazultsága, hogy önmagát gyalázza. Hanem abban, hogy önmagát helyesen ítéli meg, tudatára ébred bűnösségének, azt meg is vallja és Istentől vár segítséget. Nem mentegeti, nem hasonlítgatja magát, hanem őszintén feltárja jelen állapotát.

— Az alázatnak tehát semmi köze a taktikus öngyalázáshoz, a sunyi megalázkodáshoz, még a beteges kisebbrendűségi komplexushoz sem. Az alázat egészséges öntudat, önértékelés, ami a bűn felismerésére, beismerésére is vonatkozik, de az értékek es teljesítmények örömteli tudatára is. Ez utóbbitól nem lesz gőgös és büszke az ember, hanem megőrzi lelke egészségét, és Isten előtt is kedves. Végül az alázat nem használható fel a világi és egyházi hatalomtól való függőség megalapozására sem.

November 1. — Mindenszentek ünnepe — Mt 5,1–12 — Útmutatás a boldogsághoz

Az ősmozgató, a legfőbb erő valamennyiünkben nem a Hatalomra, hanem Boldogságra törekvés. Ahány ember, annyiféle kísérlet, hogy ezt a mindennél erősebb vágyat kielégítse. Álmodni, reménykedni lehet, vágyódni is nagyon, de amikor döntésre kerül a sor, általában azt a lépést tesszük meg, amely a vélt boldogságunk irányába vezet. Ha megakarod ismerni az embert, ne azt nézd, mit mond, mit szeretne, mi után sóvárog, hanem mi az a konkrét lépés, amit megtesz, mert ez mindig az az irány, ahol boldogságát sejti. Ez mutatja meg utólag, mi volt benne a legerősebb, mi volt az a „boldogság", amiért minden más irányú késztetést áldozatul dob.

Jézus a Hegyi Beszédben megmutatja nekünk a helyes irányt, mankókat ad, hogy megtaláljuk az utat a Boldogsághoz. Jézus ezt mondja: Boldog lesz az ember:

ha megvilágosodik előtte, menynyire „szegény" saját gyakorlati életének napi igazságaiban, beszédében és cselekedeteiben;

ha az emberbaráti szeretet törvényét gondolati és gyakorlati valósággá teszi; csak a szelíd gondolkodású emberek lehetnek örökösei a Földnek;

ha tud még sírni, mert őt még meg lehet vigasztalni; ha úgy sír, hogy van vigasztalója; ha úgy sír, hogy vigasztal is;

ha úgy vágyik az Isteni Igazságok után, mint az éhező az étel és a szomjazó az ital, egy korty víz után;

ha szívében növekszik a szeretetet, megvalósítja, gyakorolja az irgalmasságot, akkor vele is benne is valami hasonló fog történni;

ha imádságban kontrol alatt tartja életét, szívében megtisztul, s így meghallja Isten szavát;

ha az erő szelídségében a fölismert igazságokkal, és a megkapott szeretettel, ahol csak erre lehetőség van, helyreállítja a békességet; így Isten barátjának fogja őt hívni;

ha minden körülmény közt vállalja az igazságot: a szeretet tüzén lángol, mint az életadó nap.

Jézus életprogramot hirdet: Keressétek hát Isten országát és cselekedjétek meg, éljétek az Igazságot, a Békét és a Szeretetet, hogy életetekben választottként eljussatok a menyegzői lakomára, az Isten országába!

November 8. — Évközi 32. vasárnap — Lk 20,27–38 — A teremtés kiteljesítése

Kevés biztos információnk van a halál utáni életről. Az evangéliumokban Jézus szájába adott eszkatologikus kijelentések a legvitatottabb helyeknek számítanak a szakemberek körében. Amit biztosan tudhatunk, hogy Jézus korában is voltak olyan vallási-társadalmi csoportosulások, e kérdéskörre építették fel nézeteiket, nem a jelennel, nem az életükkel, nem a megoldandó feladatokkal foglalkoztak, hanem az emberi ész határain túlmutató, biztosnak nem mondható dolgokkal. Bár a halottak feltámadása hitének nyomait felfedezhetjük az Ószövetség legkülönbözőbb helyein, s e hit erősödését tapasztalhatjuk, ha a történelemben Jézus kora felé haladunk, a szadduceusok jelentős rétege ezt megkérdőjelezte. Nem derül ki egyértelműen, hogy a maguk igazának megerősítéséről van-e csak szó kérdésfeltevésükben, vagy tudatos csapdaállításról, de ha Jézus belebonyolódik az általuk felvetett teológiai vitába, az mindenképpen tőrbecsalását jelenti.

Jézus válasza nem dönti el a kérdést. Hogy létezik egy más világ, mint ez a földi élet, hogy ezzel a másik világgal, a túlvilággal szoros kapcsolatban lehetünk már itteni életünkben is, az Jézus életéből és tanításából egyértelmű. Összehasonlításából kiderül, hogy az a világ más. Más összefüggésekben és más létmódban élhető ott egy transzcendens szellemi élet. A földi kategóriák ott nem érvényesek. Nősülés, férjhez menés, húsvér kapcsolatok, szexualitás ismeretlenek és nem léteznek. Egy következtetést biztosan levonhatunk Jézus szavaiból: a mi emberi, lehatárolt kategóriáinkkal a túlvilágra kérdezni értelmetlen.

Az Exodus 3,6 idézésével egy csapásra kihúzza a talajt az őt faggatók alól. A Jahve név tartalmára fordítja a figyelmüket. A Teremtő Isten, Ábrahám, Izsák és Jákob Istene nem a holtak, hanem az élők Istene. És ez a lényeg. A mi Istenünk velünk akar kezdeni valamit. Értünk, az e világon élő emberekért létezik. Értünk van minden a teremtésben, ami nem befejezett. Neked is, nekem is tennem kell azért, hogy kiteljesedjék. Erre az alapvető emberi küldetésre mindenkit hív. Jézus is azért jött, hogy már itt a földön megvalósuljon valami abból az országból, amelynek hírnöke. Azért, hogy erre a hivatásra őt követve igennel válaszoljunk. Ha ő az élők Istene, akkor nekünk is elsősorban e világi feladatainkra, a jelenünk, közvetlen környezetünk alakítására kell figyelmünket irányítanunk, nem pedig olyan gondolatokra, amelyek értelmetlen időtöltések: életünk pótcselekvései.

November 15. — Évközi 33. vasárnap — Lk 21,5–19 — Tedd azt, ami megtehető!

Vajon tényleg a világvégéről beszél Jézus ebben a részben? Nem inkább csak egyszerűen a világról? Gondoljuk csak végig az emberiség történelmét Jézus óta. Nem teljesedtek be ezek a szörnyű jóslatok az elmúlt 2000 év alatt?

„Nemzet nemzet ellen és ország ország ellen támad..." — Meg tudjuk számolni, hány kisebb-nagyobb háború volt akár csak az elmúlt évszázadban? „Földrengés, éhínség, dögvész..." — ha bekapcsolod a tv-t, a rádiót, másról se szólnak a hírek, mint ezekről a szörnyűségekről. „Sokan jönnek majd az én nevemben és azt mondják: Én vagyok", „...kezet emelnek rátok, üldözni fognak benneteket". — Vajon nem kísérte végig a kereszténység egész történelmét a magukat „egyedül igaznak" mondók fellépése és a valóban Krisztushoz tartozók üldöztetése?

Nem, ezek a jövendölések nem a világvégéről szólnak, hiszen ezek beteljesedésében él az emberiség. Mégis megborzongok, amikor ezeket a sorokat olvasom. Megborzongok, noha nap mint nap szembesülnöm kell ezekkel a szörnyűségekkel. Mi nyomaszt akkor mégis? Hiányzik belőle az elkerülés lehetősége.

Hiányzik belőle az a mondat, hogy „de rajtatok múlik, hogy ezek bekövetkeznek-e vagy sem”. Jézus kijelentése azt sugallja, hogy ezek ellen nem lehet tenni: ez a világ jövője, és nincs lehetőség ezt megváltoztatni. Nagyon jól ismerte az embert, és tudta, hogy ezen még az őt követők lelkesedése sem tud változtatni. A világot nem tudjuk megváltani...

Mikor jó pár évvel ezelőtt először rádöbbentem arra, hogy az egész világot nem lehet megtéríteni, napokig nem tértem magamhoz. De aztán megértettem, hogy van egy másik világ. Egy csupa nagybetűs világ. Az ÉN VILÁGOM. A környezetem, a körülöttem élő emberek: rokonok, testvérek, barátok, ismerősök és alkalmi ismerősök, a néni a buszon, a részeg az utcán, a cigánygyerek az iskolánkban... Ők mind az én világomhoz tartoznak. És amennyire tehetetlen vagyok a „nagyvilág” történéseivel szemben, annyira rajtam múlik, hogy az én kis világomban milyen jövő vár az ott élőkre. Ez az én igazi felelősségem, itt kell igazán becsülettel megélnem a hitemet. Igaz, hogy nem lehet olyan nagy, látványos dolgokat tenni, hogy az egész világ felfigyeljen rá. Igaz, hogy háborúkat nem tudok megszüntetni, de két gyűlölködő ember között segíthetek békét teremteni. Igaz, hogy nem tudom megmenteni Afrikát az éhezéstől, de a mellettem élő szegényeken van lehetőségem segíteni. Igaz, hogy nem tudom a világot megtisztítani a gyűlölettől, a kirekesztéstől, de én nyújthatok kezet az alkoholistának, a cigánynak, a megvetettnek...

Gondolkozzunk csak egy kicsit: a szélmalomharc nagyon látványos, de vajon van-e eredménye? Nem estem-e bele abba a hibába, hogy az egész világot akarom megváltoztatni, ugyanakkor a saját világom mindennapi feladatait nem veszem észre? Weöres Sándor azt írja: „Az igazság sosem az emberiséget, mindig csak az egy-embert válthatja meg.” — Vajon míg az emberiséget akarom megváltoztatni, nem feledkezem-e meg az egy-emberről? Szeretném, ha a világban kevesebb lenne a rossz, a szeretetlenség, az igazságtalanság. De amíg ezért „hajtok”, vajon marad-e erőm mosolyogni, kezet nyújtani, ölelni, szeretni....?

Úgy gondolom kétféle világ van: van a „nagyvilág”, és van százezer másik világ, a számomra nagy, számodra nagy, az ő számára nagy... Próbáljunk megelégedni a saját világunk határaival, de ott aztán tegyünk meg minden tőlünk telhetőt. És hogy az én világom, te világod hatással lehet-e a nagy világra? Hát...!?

November 22. — Krisztus Király ünnepe — Lk. 23,35–43 — Minket gazdagító Király

Megértő vagyok. Az álruhás királyokat nehéz felismerni. Ha én is ott álltam volna a tömegben, valószínűleg én is ugyanolyan értetlenül figyeltem volna az eseményeket, mint az akkori emberek nagy része. Hitetlenkedve, értetlenül, meg egy kicsit reménykedve is. Azt gondolom, ez a természetes, ez az emberi.

Egy királynak, pláne ha megváltónak mondja magát, mégiscsak különböznie kell az átlagemberektől. Jézus azonban külsőre teljesen átlagos ember volt. Egy zsidó a zsidók közül. Honnan is kellett volna tudniuk kortársainak, hogy igazat beszél és tényleg király!? A válasz teljesen kézenfekvő. Tettei alapján láthatták volna igazoltnak a szavait. De ez miért természetes? A tettei nem azok voltak, amelyeket a zsidó Messiástól vártak. Ez fel is tűnt. Kevésbé az átlagembereknek, inkább elítélőinek. Számukra ettől volt veszélyes. Királynak mondta magát és új alapokra helyezett királyságról beszélt. A földhöz ragadt, anyagba beágyazottan gondolkodó hatalmasságok megérezték az új királyság veszélyes voltát. A hatalom akkor érzi biztonságban magát és királyát, ha az anyag irányíthatja. Az anyag pedig a pénz, a mammon. Jézus veszélyt jelenthetett számukra, mert hamar kiderült Róla a Lélek vezetése. Az ő királysága lélektől-lélekig hatóan működik. Birodalmában a Lélekből élők a polgárok.

Olyan királyság ez, amely csak a lelkeken keresztül átlátható. Nincs koronája, államhatára, kincstára és hadserege. De odafigyelő polgárai vannak. Lélekre figyelők, egymásban is a Lelket figyelők. Ez Jézus hatalmának alapja. Általa megtanulhatunk belső életet élni. Mindent belülről értékelni, elfogadni. Egy olyan Király „alattvalói” leszünk ezáltal, aki minket gazdagít, és nem aranyban növeli hatalmát.

Jézus király. De csak azok számára látható ez, akik megtapasztalták a Lélek vezetését. Az olyan életet élők, akik bensőjükben hordják szemüket. Meglátni Jézusban a mindenség királyát, ez életünk egyik nagy feladata. Ekkor válik hitelessé, ráhagyatkozásunk a lélek vezetésére.

November 29. — Ádvent 1. vasárnapja — Mt 24,37–44 — Virrasztás: életodaadás

„Bármit teszel, gondolj a halálodra, akkor sohasem fogsz bűnt elkövetni” (Sir 7,36).

Virrasztás. — Aki tud VIRRASZTANI, az csendet tud teremteni maga körül.

Csend. — Aki csendet tud teremteni magában, az gondolataiban Istenre tud figyelni.

Életátalakítás. — Aki Istenre tud figyelni, az tettekre tudja váltani Jézus tanítását.

Virrasztás. — Aki Jézus tanítása szerint él, abban meg van az erő a VIRRASZTÁSHOZ.

Aki olvassa az Evangéliumokat és bennük Jézus szavait, tetteit, abban előbbutóbb fölmerül a kérdés: merre irányítsa, mihez szabja végül is az ember az életét?

Jézus végérvényes kiállást követel Isten ügye mellett. Mert nem elég titokban imádkozni!

Tudunk-e Jézus ügyével azonosságot vállalni? Merjük-e vállalni Jézus szeretetre épülő tanítását a XX. század végén? Tudjuk-e a szeretet parancsa szerint élni a mindennapjainkat? Merjük-e mesterünknek tekinteni Jézust?

Jézus élete utat, példát, indítást, mintát, irányt, mértéket ad a tájékozódáshoz. Mert kell az ember életében legalább egy biztos kapaszkodási pont. Elv soha, csak élő ember bátoríthat és buzdíthat követésre ilyen mindent átfogó, elemi erővel azáltal, hogy lehetővé teszi és erősíti bennünk a bizalmat, hogy mi is végigjárhatjuk ezt az utat, és azáltal, hogy eloszlatja az emberben a kétséget, lesz-e elég ereje a jóra. Mert a jó megéléséhez erő és kitartás is kell! A VIRRASZTÁSHOZ életodaadás kell!

Az ember szabad elhatározással önmagát formáló, értelmes teremtmény. Természetének lényege az, hogy képes megismerni az igazat, képes szabadon választani a jót, és ezáltal teremtően alakítani saját életét. Ha őszintén törekszik felismerni és befogadni az igazságot, ha akarja a jót választani, és azt a jót meg is akarja élni, akkor bármely órában érkezik az Emberfia, ébren fogja találni.

De ha az igazság helyett a maga érdekeit hajszolja, a jó helyett a saját hasznát keresi, akkor ellentétbe kerül saját legmélyebb rendeltetésével, és nem fog eljutni az Isten Országába.

Jézus sorsa, élete, halála, feltámadása azt a célt szolgálja, hogy az ember a hit és a szeretet útján eljusson az igazság ismeretére és a jóság megvalósítására.

Az ember egész életét a választás irányítja: vagy a jóság, a szabadság, Isten felé, vagy az önérdek, szenvedélyek, ösztönök felé. Csak az az ember tud jól, „istenien” választani (a jó és a rossz között), aki egész életében képes ébren tartani az akaratát, a lelkét.

Aki a jóra éber, a rosszra álmos. E világban sokszor úgy látszik, hogy aki virrasztva éli az életét, az pórul jár, és a furfangosok, a lelkiismeretlenek diadalmaskodnak. De ez csak a látszat. Mert van Isten!

Molnos Angéla

Az élet értelme, közösségtudatunk, nyelvünk és lelkünk egészsége

Bevezetés

Hosszú címet adtam e cikknek. Négy fogalomból áll: az élet értelme — közösségtudatunk — nyelvünk — és lelkünk egészsége. E négy fogalom, azaz jelenség összefüggéseit igyekszem kifejteni.

Bevezetőül két dolgot mondanék el magamról, ami szorosan idetartozik. Az egyik az, hogy lélekgyógyász vagyok, a másik pedig, hogy az utóbbi években a magyar nyelv művelésével foglalkozom, és különösképpen a lélektani szaknyelv magyarításával.

Lélektant tanultam, és másodszakon nyelvészetet olasz és nyugatnémet egyetemeken. Azután tanítottam, szakfordításokat készítettem, verseket írtam Buenos Airesben, majd Montevideóban. Piackutatásokat végeztem Svájcban és Nyugat-Németországban, 1963-tól 1973-ig társadalomlélektani kutatásokat Kelet-Afrikában. Csak ezután sikerült megvalósítanom azt, amire mindig vágytam, és lélekgyógyász lettem. Mint ilyen majdnem húsz éven át dolgoztam Londonban.

Amikor 1989 végén az angol tévében megláttam a temesvári eseményeket, még nem tudtam, hogy ezzel megint új szakasz kezdődött életemben. Akkor szinte végzetszerűen és elkerülhetetlenül hazafelé fordultam, életem első nagy szerelme, a magyar nyelv felé. Ötvennégy év külföldi tartózkodás után visszaköltöztem nyelvünk térségébe, és 1996 májusa óta Debrecenben lakom.

A következőket tehát mint lélekgyógyász és egyben mint nyelvművelő fogalmaztam meg eddigi, két éves magyarországi megfigyeléseimből és tapasztalataimból kiindulva.

Alapgondolatom a következő. Tudjuk, hogy a lélek és a test egységet alkotnak. Nem lehet szétválasztani őket. Ha az egyiket gyógyítjuk, akkor a másik egészségére is kell ügyelnünk. Az ember lelke azonban nemcsak testével alkot elválaszthatatlan egységet, hanem a közösséggel is, amelyhez tartozik, amellyel azonosítja magát. Ennek az egyén–közösség kapcsolatnak fő megnyilvánulása és biztosítéka a közös nyelv. A magyar nyelv összeköt a közös múlttal is. Még ma is benne élnek elfelejtett, elfojtott ősműveltségünk nyomai és az utolsó ezer év.

Nálunk az anyanyelv még szorosabban összefügg a közösség lelki állapotával, még fontosabb a létfenntartáshoz, mint más nemzeteknél. Széchenyi István így írt erről: *„Az egészséges nemzetiségnek ... egy főkísérője a nemzeti nyelv, mert míg az fennmarad, a nemzet is él, bármi sínlődve is sokszor..., de ha az egyszer elnémul, akkor csak gyászfüzt terem a hon, mely a voltakért szomorúan eregeti földre lombjait"* (Hitel).

Századunk elején Tolnai Vilmos a következőképpen fogalmazta ugyanezt:

„Vedd el a nemzet nyelvét, s a nemzet megszűnt az lenni, ami volt: nyom nélkül elenyészik, beleolvad, belehal az őt környező népek tengerébe" (Halhatatlan magyar nyelv).

Lelki egészségvédelem

A közösség lelki egészségvédelme akkor működik jól, ha az a lelki egészség minden feltételére kiterjed. Az egyszerűség kedvéért a lelki egészség feltételeit három csoportba szedhetjük: a mindennapi, a fejlődéslélektani és a közösségi feltételek.

A mindennapi feltételeken azt értem, ahogyan az emberek érintkeznek, beszélnek egymással a boltokban, hivatalokban, barátok, családtagok között és a kiszolgáltatottság állapotában. A nyelvhasználat fontos szerepet játszik a futó emberi kapcsolatokban, a meghitt viszonyokban és a tekintélyes személyekkel való érintkezésben. A lelki egészség fejlődéslélektani feltételei erősen gyökereznek az anyanyelv használatában, abban, ahogyan az anya gyermekével társalog, és ahogyan az iskola és a gyerek egész környezete őt az anyanyelv szeretetére és művelésére neveli. Végül is a lelki egészséghez szükséges, hogy az egyén azonosuljon közösségével, és a közösség mint egész becsülje meg magát, hagyományait és főleg közös nyelvét.

Mindezen kívül létezik egy szorosabb értelemben vett lelki egészségvédelem is (angolul *mental hygiene*). Főként a lélek- és elmegyógyászat ismeretein alapuló gyakorlati tudomány ez, amelynek célja a lelki és elmebeli bántalmak megelőzése (Benedetti, 1984, 426).

Az egészségvédelemben a megelőzés három lépcsőfokát ismerjük. Az első fokú megelőzés az okok kiküszöbölésével óv meg a károsodástól. A másodfokú megelőzés a korai kezeléssel igyekszik elejét venni annak, hogy a már elkezdődött baj idültté váljon. A harmadfokú megelőzés a meggyógyult beteg visszaesését igyekszik megakadályozni. Ennek a lényege az utókezelés, a beteg visszahelyezése a hasznos és őt kielégítő munkába, valamint a rá jó hatású társadalmi környezetbe.

A lelki sérülések és bántalmak megelőzése, amelyeket manapság a mindennapi életben úgyszólván mindenki kap és ad is Magyarországon, csak az általános állapotok javulásával lehetséges. Ez nem is közegészségügyi, hanem hosszú távú családpolitikai, közoktatási, közgazdasági, politikai, nemzeti feladat.

Az anyanyelv révén a család és az iskola együtt adják át sok ezredéves örökségünket a következő nemzedéknek. Ha nem teszik ezt, akkor az eljövendő nemzedék önazonossága bizonytalan lesz, és egyben lelki egészsége is veszélyeztetett.

Ahhoz viszont, hogy a mai anyák és az iskolák sikeresen végezzék feladatukat, nyugodtabb, anyagilag és lelkileg kedvezőbb közállapotok szükségesek.

Ami a másodfokú és harmadfokú megelőzést illeti, azaz a lelki betegekről való korai, gyors gondoskodást s a gyógyult betegek utókezelését, Magyarországon ehhez is hiányosak a jelenlegi közösségi feltételek, az orvosok, a személyzet munkakörülményei az egészségügyi intézményekben.

Az élet értelme

De mi is tulajdonképpen a lelki egészség lényege? Van-e valami alapfeltétele, amely minden egyébnél fontosabb? Szerintem van, éspedig az életakarat. Nevezhetjük életkedvnek is. Az, hogy az illető minden megpróbáltatás ellenére élni akar, úgy érzi, hisz abban, hogy az életnek van értelme. Amikor egy nyomott lelkiállapotú beteg komolyan úgy véli, hogy az emberi életnek, a saját életének nincs sem értelme, sem célja, akkor a lélekgyógyász hiába igyekszik ezt megcáfolni, hiába magyarázza a betegnek, hogy milyen jó élni. Rábeszéléssel nem adja vissza életakaratát. A halálvágy ellenszerét a betegnek saját magának kell felfedeznie. A gyógyász ebben csak óvatos kerülő úton segíthet a betegnek, küszködése és fájdalma iránti tisztelettartással, megértő türelemmel, kitartással, mély emberi őszinteséggel.

Valamikor Tamási Áron Ábele egyszerű választ talált a megválaszolhatatlanul nehéz kérdésre, hogy miért is vagyunk a világon, mi a létünk értelme. A válasz körülbelül így szól: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” E kijelentés súlyát növeli, hogy Ábel ezt nem csak úgy vaktában dobta oda. Sokat hányódott-vetődött, tapasztalt és szenvedett már, amikor e ragyogóan tiszta gondolat egyszer váratlanul felvillant agyában és szavakra talált. Válaszában benne rejlik az önazonosság érzése, a közösség és a nyelv, amelybe az ember születik, az otthon térben és időben.

Én magamévá teszem e választ a következő módosítással. Úgy hiszem, mindnyájan ismerjük az anyaföld varázsát. E szétszaggatott ősmagyar föld elemi erővel szorítja magához azokat, akik el akarják hagyni, és szüntelenül hívja haza azokat, akik idegen tájakra szakadtak. Évtizedeken át én is makacsul, csöndben hallgattam e hívó szót. Ennek ellenére az otthont nem az anyaföld jelentette, ahol születtem, de az ország sem, ahol éppen tartózkodtam. Az igazi otthonom, a haza, melyet mindig magammal hordoztam, a magyar nyelv volt. En ápoltam, és cserébe ő adta a valahová tartozás tudatát, közösségtudatomat. Más világvándorok is írnak erről. Nemrégiben bukkantam rá Márai Sándor egy verstöredékére. Idézem:

Otthon vagy? Hol vagy 'otthon'?
Csak a nyelvben.
Minden más fonák, zavaros, homályos.
Mint egy barokk képen — arany keretben
Egy férfi —, idegen vagy és magános.

(Márai Sándor: Versciklus 1944–45)

Közösség, önazonosságunk és a magyar nyelv

Az ember önazonossága a múltban gyökerezik. Nemcsak az egyéni múltban, abban, amit születésünktől kezdve átéltünk, hanem a nemzedékekre, ezredévekre visszanyúló múltban is, egészen távol az idők mélyében. Tizenkilenc éves voltam, amikor átléptem a határt Zágráb felé. Azután három földrészen, sok országban éltem. Több nyelvet megtanultam, néhányat anyanyelvi szinten. Majdnem valamennyi országot és minden nyelvet szerettem. Minden nyelv élményekkel gazdagítja az embert, gondolati kincseket, történelmi múltat sűrít magába és sok szépséget. Ebbe a világba be lehet tekinteni, ezt meg lehet csodálni, ha megtanultuk az illető nyelvet. De egyesülni vele csak belülről lehet, ha az ember beleszületett. Szóval nem teljesen igaz, amit az előbb mondtam, hogy anyanyelvi szinten megtanultam több idegen nyelvet. Nem, mert a szó valódi értelmében az ember csak egy nyelvbe merülhet bele azon a mély szinten.

Mi anyanyelvünknek mondhatunk egy csodálatos és egyedi nyelvet. Szókincse hallatlanul gazdag, szerkezete rugalmas, kifejezőképessége tömör és erőteljes, alkalmas a legszebb költészetre, ki tudja fejezni az érzelmek minden árnyalatát, és meg tud felelni minden tudomány szaknyelvi követelményének.

Most József Attilát idézem: *„Nyelvünk ízei gazdagon kiforrtak. A magyar szóból finom műszer lett, zajtalan sebességű gép, mellyel a mérnöki elme könnyedén alakíthatja fogalmait. De a lélek homályos vidékeit is lágyan kiemeli mélyeiből költőink ihlete. Nyelvünkkel megmintázhatjuk a kővágó motorok pergő zaját s az udvar sarkában gubbasztó maroknyi szalmaszemét alig-alig zizzenő rebbenését. Egyszóval nyelvünk ősi és modern, erdei, mezei és városi, ázsiai és európai"* (Töredékek).

Az egyén lelki egészsége, azaz lelki egyensúlya szorosan összefügg az önazonosság érzésével, azzal, hogy tudja, ő ki. Hogy nem kételkedik önazonosságában és nem rágódik ezen a kérdésen.

Az anyanyelv sokkal több, mint közlési eszköz, különösen nekünk. A magyar nyelv önazonosságunk záloga és legtökéletesebb kifejezője, vagyis lelki egészségünk kulcsa, egyik sarkalatos tényezője. A nyelv összeköt múltunkkal és mindazokkal, akik ma szintén magyarul beszélnek

Íme két híres idézet, amelyekben Kosztolányi Dezső felülmúlhatatlan pontossággal fogalmazza meg nyelvünk és önazonosságunk egységét: *„Csak anyanyelvemen lehetek igazán én. Ennek mélységes mélyéből buzognak föl az öntudatlan sikolyok, a versek. Itt megfeledkezem arról, hogy beszélek, írok"* (Erős várunk a nyelv). *„Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. Nem külsőséges valami, mint a kabátom, még olyan sem, mint a testem. Mélyen bennem van, vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként"* (Ábécé a nyelvről és lélekről).

Anyanyelvünk bomlása

Ha igaz, hogy „nyelvében él a nemzet", akkor abból az is következik, hogy egészséges nyelv nélkül nincs egészséges közösség. A beteg nyelv a beteg nemzet egyik kórtünete, vagy inkább mindketten együtt, a nemzet és nyelve ugyanabban az önazonossági válságban szenvednek.

Nyelvünkhöz hasonlóval aligha dicsekedhet más nép, és erre nagyon büszkék lehetnénk. Emelt fővel állhatnánk a világ előtt e nyelv tudatában, melyet magas műveltségű nemzedékek végeláthatatlan sora alkotott. Ehelyett más nyelveket majmolunk, legalábbis Magyarországon és főleg a fővárosban. Saját nyelvünk szókincsét folyamatosan sutba dobjuk, hogy csúnya, torzított és pontatlan nemzetközi szóáradattal helyettesítsük. Kifinomodott rendszerét napról-napra bomlasztjuk, hozzá nem illő, más, idegen rendszert erőszakolva rá. Ugyanígy satnyítjuk és hamisítjuk meg kiejtésünket, beszédünk zenéjét.

Mint már említettem, két évvel ezelőtt, azaz ötvennégy év után hazatértem anyanyelvünk bomladozó közegébe. Amikor elmentem, még nem tudtam, hogy az ember elfelejtheti anyanyelvét. Miután szembesültem ezzel a kínos ténnyel, nekiláttam a magyar nyelv folyamatos művelésének. Míg én messze idegenben ápoltam, vigyáztam erre a közös kincsre, Magyarországon más történt. Hazatértemkor rádöbbentem egy másik fájdalmas igazságra, amit addig szintén nem tudtam: egy egész nemzet is elfelejtheti anyanyelvét, ha a többség úgy akarja. Minden jel arra mutat, hogy Magyarország kezdi elfelejteni őseink nyelvét azzal, hogy egyszerűen nem használja. Aki azt mondja, hogy ez túlzás, az nem figyeli a magyar rádiót és tévét, és nem járt Budapesten.

Jó, hát tekintsük túlzásnak. Talán a hatás kedvéért felnagyítottam a képet, de azért, ugye, mégiscsak „fantasztikus, hogy a finanszírozók, menedzserek és imedzsmékerek, akik oda koncentrálnak, hogy a nemzet életét hezitáció nélkül pozitívan és globálisan privatizálják, valamint internacionálisan szponzorálják, azaz orientálják, a médiák fórumain és kanálisain mekkora akciós és kommunikációs vehemenciával penetrálnak neuronjaink centrumába, és mily transzparensen preferálják eme régióban ősi nyelvünk graduális destrukcióját... Objektive garantálom, hogy ez nem koncepcionális konstrukció, se nem tendenciózus definíció", hanem igaz való. Még hozzátehetném a hivatalos pszichológia terminológiáját a lélektani szaknyelv helyett, a mentálhigiénét a lelki egészségvédelem helyett, a primér prevenciót az első fokú megelőzés helyett, a rehabilitációt az utókezelés helyett, a fittséget az edzettség helyett, és így tovább. De inkább hagyjuk. Kosztolányi Dezső így is sokszor megfordul sírjában. Kazinczyról, Kölcseyről és a többiek hosszú soráról nem is beszélve.

Magyarország állítólag közeledni akar az úgynevezett haladó Nyugat felé, de ilyen nyelvhasználattal, ilyen önérzet és tartás nélküli magatartással csak eltávolodik. Ez már nyelvrendszerünk bomlása, ősbábeli nyelvkeveredés, lélekhasadásos szósaláta. A szép angol nyelvet is bántalmazza és sérti. Ebből egy kukkot sem ért se Mariska néni, se János bácsi, de a művelt külföldi látogató sem. Ő csak hitetlenkedve hegyezi fülét. Úgy rémlik neki, mintha valami pidgin English-t hallana, mert pont így beszéltek a bennszülöttek is a gyarmatokon.

A nyelvbomlás okai

Sokat töprenghetünk azon, vajon mi is az igazi oka ennek az általános nyelvromlásnak. Az emberi mértékeken túl gyorsuló műszaki fejlődésnek kétségkívül szerepe van a nyelvek bomlásában.

A mai világban a beszéd sokat veszített érzelmi tartalmából és elszegényedett. Dívik az érzelemmentesség a beszédben, az arcjátékban és a taglejtésben. A szaporodó nemzetközi szakszavak élmény- és életidegenek. A tudományosság és a korszerűség álarca alatt terjednek. Ugyanez észlelhető az angolban is, azonban mindez nem kielégítő magyarázat ahhoz, hogy megértsük a magyar nyelv rohamos és nagyméretű bomlását.

Az uralkodó idegennyelv-majmolás nemcsak azt mutatja, hogy tetszenek az új angol-amerikai kifejezések, hanem azt is, hogy már nem bízunk saját nyelvünkben, nem tartjuk eléggé érdekesnek, korszerűnek. Le akarjuk tenni, mint egy elnyűtt kabátot. Már nem szeretjük. Magyarország ki akar vedleni saját magából, önazonosságából. Mintha már nem is akarnánk igazán magyarok lenni. Ez nagy baj, mert nem lehetünk mások. Mindhalálig azok maradunk, ha akarjuk, ha nem. Aki ezt nem fogadja el, az lelki kárt okoz saját magának és környezetének. Önazonossága elbizonytalanodik, lelki egyensúlya meginog.

Miért is akarna egy egész nemzet kivetkőzni nyelvéből? Mi erre a magyarázat? Az egyik lehetséges válasz talán egy lélekgyógyászati esetben rejlik (Matulis, 1977). Elmondom. Egy valaha több nyelvet beszélő, tudathasadásos beteg alig volt képes érthetően kifejezni magát angol anyanyelvén. Mondatszerkezete szétbomlott, és betolakodó, oda nem illő gondolattársítások zavarták beszédét. A szintén angol anyanyelvű és ugyanazokat az idegen nyelveket beszélő gyógyász rájött, hogy ennek ellenére a beteg kitűnően tudott fordítani a másik két nyelvre, oroszra és németre. Egy beszélgetés alkalmából, amelyhez valami nyugtató hatású szert (sodium amytalt, azaz amytobarbitone sodiumot) adtak a betegnek, megkérdezte tőle a gyógyász, hogy melyik nyelven sze-

retné, ha folytatnák a gyógykezelést. „Azon a nyelven, amelyen a legkevésbé érzek”, szólt a válasz.

Felötlik a gondolat, hogy java részünk életében túl sok fájdalom kötődik magyar mivoltunkhoz, anyanyelvünkhöz. Talán nem bírjuk már az ezer éve elviselt közös fájdalmakat. Nyelvünkben benne van egész múltunk, a lelkünk és őseink lelke is, minden eddig kiállt szenvedésünk. Közös tudattalanunk menekül a fájdalom elől, és az a tévhit vezérli, hogy minél nagyobb mennyiségben zúdítjuk az idegen szót a magyar nyelvre, minél jobban eltemetjük azt, annál kevésbé fáj majd. Talán itt rejlik a legmélyebb ok, abban a vak reményben, hogy a kiűzött lélek nem fáj... De sajnos, az még jobban fáj.

Van még egy másik, nagyon is nyilvánvaló oka nyelvünk bomlásának a határokon innen és túl, majdnem mindenütt a Kárpát-medencében. Mint mondtam, nyelvünk szorosan összefügg az egyén és a közösség öntudatával. Itt az ok és az okozat kölcsönösen hatnak egymásra: a bomladozó nyelv árt önazonosságunk tudatának, és bizonytalan önazonosságunk árt nyelvünknek. Minden hatás, amely megingatja önazonosságunkat, s leértékeli, lekicsinyli azt, amiben hiszünk, amihez sok ezer év óta ragaszkodunk, árt nyelvünknek is. Ismerjük ezeket a romboló hatásokat. A legveszélyesebbek azok, amelyek palástoltan, sokszor hallgatólagosan mint lassú méreg szivárognak szellemi életünk talajába. Magyarországon még ma is működnek eme történelmet fosztó erők.

„Napóleon, amikor 1805-ben Bécsbe érkezett, megkérdezte tanácsadójától, Franz Talleyrand-tól: ‘Mit tegyek a magyarokkal?’ Talleyrand így válaszolt: ‘A magyarok becsülik nagyjaikat és büszkék múltjukra. Vedd el múltjukat, és azt teszel velük, amit csak akarsz!’” (Kiszely, 1996, 7). E párbeszédet Kiszely István idézi A magyarság őstörténete című könyvének előszavában, és folytatja így: „Sikerült elvenni múltunkat, büszkeségünket és önbecslésünket. Múltunkat illetően ma még mindig a Habsburg monarchia idejének ... szintjén vagyunk” (uo.). Szerinte a törökök 150 éves uralma közel sem okozott annyi kárt az országnak, mint az elmúlt 150 éves szellemi megszállás (uo., 6). De talán jobb a teljes igazsággal szembnézni és elfogadni Kolozsvári Grandpierre Endre még fájdalmasabb tételét. Szerinte a múltunktól való megfosztás folyamata már a X.–XI. században elkezdődött „a mindaddig szabad magyarságnak titkos idegen uralom alá vetése során”. Szavait idézve ekkor történt „a magyar nép fölötti legfelsőbb vezetés idegen kézre átjátszása, idegen szelleművé tétele... a magyar nép kiszorítása a hatalomból és a közéletből... megfosztása a művelődés és tudás lehetőségeitől”. Ennek az orvrablásnak egyik fő eszköze a nyelv volt. Szintén ekkor történt „a latin nyelv hivatalos nyelvvé emelése, a magyar nyelv közel egy ezredévi időre történő háttérbe szorítása”.

A nyelv és a lelki egészség feltételei

Mit tehetünk mi, e cikk olvasója vagy jómagam, egy ilyen hatalmas, ezredéves folyamat megfordítása érdekében? Térjünk vissza a jelenbe, a mai valóságba. Nyelvünk és öntudatunk kétségtelenül egyszerre sínylődnek. Ahelyett, hogy az okot és okozatot megkísérelnők elválasztani, inkább állapítsuk meg, hogy hol érintkezik az anyanyelv művelése közösségünk lelki jólétével.

A beszéddel mint az emberi kapcsolatok egyik megalapozójával kell foglalkoznunk. Nyelvhasználatunk meghatározza a mindennapi emberi érintkezések jellegét. A nyelvi illemtant, az anyanyelvtanulással együtt, kora gyerekkorban sajátítjuk el. Az otthon, a család és az iskola feladata, hogy teljességében továbbadják anyanyelvi örökségünket a következő nemzedéknek. Ahogy a mai anyák figyelnek és válaszolnak a csecsemők első gügyögéseire, a szeretet és gyöngédség, amellyel igazítják, javítgatják a kisgyermekek első nyelvi kísérleteit, ahogy az apa és az egész család beszél, figyel vagy nem figyel a nyelvhasználatára, meghatározza, hogyan beszélnek majd egymással az emberek húsz-harminc év múlva.

Az iskolás gyerekre nemcsak az elsajátított anyag hat, hanem a nevelők, oktatók, tanárok anyanyelvi műveltsége, a magyar nyelv iránti szeretete. A nyelv és a gondolkodás éppúgy összetartoznak, mint gondolataink és érzelmeink, mint az érzelmek és a nyelv. Amikor lélekhasadásos módon meg akarunk szabadulni érzéseinktől, nyelvünktől, akkor saját gondolkozóképességünknek is ártunk. Egyben ártunk az eljövendő nemzedékek gondolkozóképességének is.

A nyelvhasználatban tükröződnek a gyermekkori környezet társadalmi viszonyai is. Hogy miért más ma a valaha igazságszerető, megfontolt, nyugodt, de jó kedélyű magyar ember, miért más még a beszéde is, az főleg e század eseményeire vezethető vissza. Az okok a korai gyermekkorban, az anya–gyerek viszonyokban, a szülők és nagyszülők keserves sorsában rejlenek. Ki mondhatná el ma Árpád vezér földjén, hogy szüleinek, nagyszüleinek könnyű és kellemes élete volt?

Zárószó

Még tovább lehetne sorolni anyanyelvi műveltségünk, nyelvhasználatunk szoros összefüggését az egyén és a közösség lelki egyensúlyával, testi-lelki egészségével. De akármilyen hosszasan fejtegetnénk is ezt, megmaradna a fő kérdés: Mit tehetünk? Hol lehet és hol kellene hozzáfognunk ehhez az óriási feladathoz? Hiszen minden mindennel összefonódik. De talán éppen a nyelv esetében egyszerűbb a válasz. Anyanyelvünk az utolsó kincsünk. Nem veheti el tőlünk senki, ha mi nem akarjuk. Csak rajtunk múlik, hogy ápoljuk, műveljük, korszerűsítjük, vagy eldobjuk és sárba tapossuk. Anyanyelvünk sorvadásával együtt mi is sorvadunk. Aki szereti e nyelvet és érzi, hogy nélküle meghal a lelke, sokat tehet a saját nyelvhasználata művelésével, példaadással. Nem könnyű feladat, de megéri az erőfeszítést. Egyek vagyunk anyanyelvünkkel. Egyforma emberfeletti életerő lüktet bennünk is és a magyar nyelvben is. Talán ha kölcsönösen támogatjuk egymást, mi a nyelvet és ő minket, akkor megmaradunk, és mesebeli hírmondókként járjuk be az eljövendő ezredévet.

Irodalom és források

Benedetti, G., (1984), Psychohygiene. Battegay, R. et al., Handwörterbuch der Psychiatrie, Stuttgart, 426–429.

Grandpierre K. Endre, (1997), Miként menthető meg a magyar nemzet? Titokfejtő Kiadó, 9–10. o.

Kiszely István, (1996), A magyarság őstörténete (Mit adott a magyarság a világnak), Budapest.

Matulis, Anatole C., (1977), Language ... a hope: an introduction to metaglossotherapy. Detroit, Mich., USA: National Research Institute for Psychoanalysis and Psychology.

Molnos Angéla, (1997), Hazatérés az anyanyelv bomladozó közegébe. Szabadság, kolozsvári közéleti napilap, június 12.

Molnos Angéla (1997a). Honlap a magyar nyelvért. http://fox.klte.hu/~keresofi (a világhálón 1997 novembere óta).

TARTALOM

Tanulmány
Demeczky Jenő: A világválság lélektani okai 2–5
Gyökössy Endre: Öregedés — öregség 5–9
Reflexiók
Robertson McQuilkin: Jóban—rosszban 10–11
Bulányi György: Vallomásom a Bibliáról 12–15
Könyvismertetés
Gergely G. András: Szélringató (Berényi Rita verseskötetéről) 16
Gyerekeknek Moha-mese
Az igazi barát — javulni segít 17–18
Családi oldal
Trásy Ferenc – Kovalik Marianna:
Kisiskolás korú gyermekeink fejlesztéséről 19–20
Erőszakmentesség
Thomas Wallgren:
A NATO-terjeszkedés és a modernitás kulturális válsága . 21–23
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 24–27
Környezetvédelem
Molnos Angéla: Az élet értelme, közösségtudatunk,
nyelvünk és lelkünk egészsége 28–31

A júniusi számunkban **a dévai gyermekotthonról** közölt cikkhez (16. o.) a következő kiegészítést fűzzük:

Lehetőség van a dévai Szent Ferenc Alapítvány ***forinttal*** történő támogatására a Tartozom Alapítvány elkülönített bankszámláján keresztül.

A számla száma: Kereskedelmi és Hitelbank Rt.

10403356–33516442–70070000

Szent-Györgyi Albert

„Mikor láttunk téged éhezni?"

Éhes voltam, — és ti azt válaszoltátok, hogy várjak.
Éhes voltam, — és ti bizottságot szerveztetek.
Éhes voltam, — és ti a holdra repültetek.
Éhes voltam, — és ti azt válaszoltátok nekem:
„A szegények szüksége más mint a miénk."
Éhes voltam — és ti azt válaszoltátok:
„Nem foglalkozunk azokkal, akik 35 éven felüliek."
Éhes voltam — és ti ezt válaszoltátok: „Idegenekkel másképp bánunk."
Éhes voltam — és ti ezt válaszoltátok:
„A szegény hihetetlenül buta, lusta, zavargó és tisztességtelen."
Éhes voltam, — és ti ezt válaszoltátok: „Szegények mindig lesznek."
Éhes voltam — és ti ezt válaszoltátok:
„Egy gép már elvégzi a ti munkátokat."
Éhes voltam — és ti 80 gyermek neveltetése helyett
felfegyvereztetek és kiképeztetek egy katonát.
Éhes voltam — és 40.000 gyógyszertár fölszerelése helyett
készíttettetek egy vadrepülőgépet.
Éhes voltam — és ti 150.000 lakás építése helyett
készíttettetek egy tengeralattjárót.
Éhes voltam — és 520 iskolaterem (mindegyikük 30 gyermek számára)
felszerelése helyett gyártottatok egy tankot.
Éhes voltam — ezért testvéreitek közül 50 millió hal éhen minden évben.

Uram, mikor láttunk téged éhezni?

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX/5. (51.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
E-mail: jeno@demec.zpok.hu
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: GARAY András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1998-ra (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX. évf. 6. szám
1998. december
90,— Ft

Betlehemes játék

A világválság lélektani okai

Ausztrália vallási képe

Interjú Kovács Teréziával

Olvasóink leveleiből

Moha-mese gyerekeknek

Bécsi úti beszámoló

Vasárnapi elmélkedések

Környezetvédelem

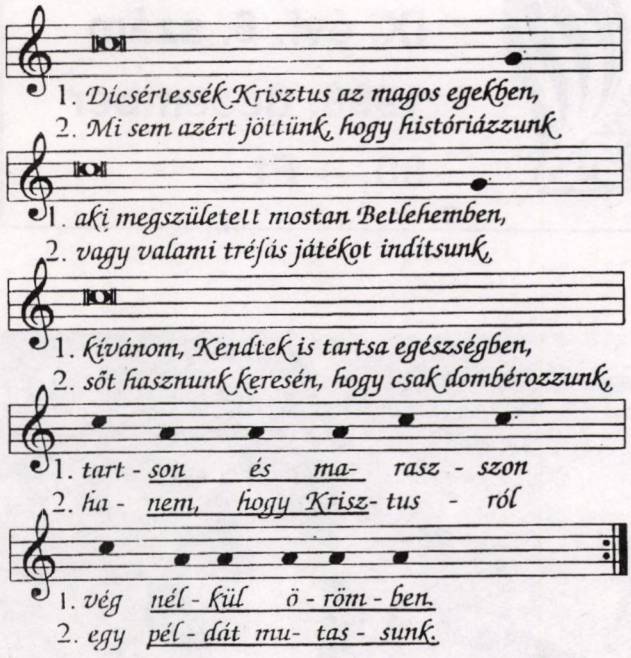

Szöllősy Zoltán:

Betlehemes játék

Első jelenet

PÁSZTOR: Szabad-e betlehemet járni?
HÁZIAK: Szabad.
PÁSZTOR:

(prózában)

A Szent Családnak itt szállás nem adatik,
sehol a vidéken be nem fogadtatik,
hanem mindenkitől most tovább küldetik.

Második jelenet

(gazdag család, TV-t néznek, az asszony fát díszít)

APA: *(kapcsolgatja a csatornákat)* Már megint nincs semmi érdekes a TV-ben.

ANYA: Kapcsold ki, tedd fel inkább az új karácsonyi CD-t!

APA: *(kikapcsolja, felteszi) (Ó gyönyörű szép c. dal)*

APA: Milyen szép volt az iskolában a karácsonyi koncert!

ANYA: Hát igen..... Látod, bárki bármit mond, azért szükség van a hagyományok ápolására. Örülök, hogy Lajos atya az éjféli mise előtt betlehemes játékot is szervez, és végre Saci is elvállalt egy szerepet.

APA: Szerinted nem fog belesülni?

ANYA: Miért sülne bele? Alaposan megtanulta a szövegét, énekelnie pedig csak egyetlen dalt kell.*(kikiabál) Saci!*

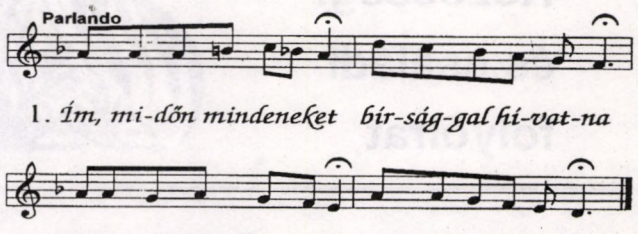
SACI: *(kintről)* Mi van?

ANYA: Gyere, énekeld el az „Ím midőn”-t.

SACI: *(bejön, fáradt, unott)* Most?

ANYA: Hát persze, hogy most. Este már a közönség előtt fogod előadni, csak nem izgulsz még mindig?

SACI: Na jó. *(elénekli a betlehemes dalt, az Apa közben olvasgatja a TV-újságot)*

2. *Cirinus küldetteték Betlehem városba,*
hogy az egész tartományt venné egy summába.

3. *Elindula József is a Szűz Máriával,*
Istennek erejéből terhes mátkájával.

4. *Betlehembe hogy juta fáradt állapottal,*
szállásról kérdezkedik, minden embert ural.

5. *De a sok vendég miatt nincs senki barátja,*
ki távolról meglátja, ajtaját bezárja.

6. *Szállni kényszeríttetik egy rongyos pajtába,*
városon kül, elhagyott vadak barlangjába.

7. *Ó kegyetlen tigrisek! Betlehem városa!*
Hogy lehet tinálatok Jézusnak ily sorsa?!

ANYA: Mit akarsz, ez most már tökéletes!

APA: Elviszem a kamerát, felvesszük videóra.

SACI: Minek? Ide sem figyeltél!

(csöngetnek)

APA: Ki a fene alkalmatlankodik még ilyenkor is??

(ajtót nyit, egy fiú és egy terhes lány áll az ajtóban)

FIÚ: Isten áldja meg, és ne haragudjon, hogy zavarjuk! Vidékről jöttünk, segítségre szorulunk.

LÁNY: Nincs hova mennünk, megfagyunk az utcán éjszaka. A szívem alatt hordom a gyermekemet, nagyon féltjük őt.

APA: Pénzt akarnak?

FIÚ: Dehogy, csak láttuk, hogy a faluban maguknak van a legszebb és legnagyobb házuk, gondoltuk, biztos megengednék, hogy legalább egy éjszakára meghúzzuk magunkat, vagy a legkisebb szobában, vagy akár a garázsban. Higgye el, igazán nem zavarnánk az ünneplést.

APA: Ha a felesége terhes, miért nem megy kórházba?

LÁNY: Nincs énnekem TB-kártyám, se annyi pénzem, hogy kifizessem az orvost.

APA: *(csörög a rádiótelefonja)* Ne haragudjanak, csöng a telefonom, utána rohanunk itthonról, nem érek rá most magukkal foglalkozni. Kérdezzék meg a papot, talán az tud segíteni. Halló!

Harmadik jelenet

LÁNY: Nagyon fázom. Mi lesz a kicsivel? *(megölelik egymást)*

FIÚ: Az atya majdcsak megszán minket. *(odaérnek a plébániához, becsöngetnek)*

FIÚ ÉS LÁNY: Dicsértessék!

PAP: Mindörökké! Mit óhajtanak?

FIÚ: A segítségét kérjük. Szeretnénk meghúzódni valahol egy éjszakára a menyasszonyommal a nagy hideg elől, gondoltuk, a plébánián ilyenkor biztos akadna egy üres szobácska.

PAP: A menyasszonya?

FIÚ: Igen.

PAP: És terhes?

LÁNY: Áldott állapotban vagyok, félek, hogy beteg lesz a gyerek, ha nem találunk szállást.

PAP: Gondoljanak bele, micsoda botrány lenne belőle, ha itt lennének. Nem is házasok, de már gömbölyödik a pocakja. Szájukra vennének a hívek. Elvesztem a hitelemet, ha a házasság szentségéről beszélek, közben meg a lányanyákat támogatom. Meg aztán éjszaka karácsonyi ünnepség lesz a plébánián. Zengeni fog az egész épület, de hát tudják, milyenek a gyerekek, zajonganak, ricsajoznak, maguk meg nem is tudnának pihenni. Miért nem mennek valami munkásszállásra?

FIÚ: Kecskeméten van a legközelebbi, nem jutunk már át ma estére.

PAP: Csöngessenek be Pásztor Feri bácsihoz, a Király utca 3-ba! Özvegy öregember, lehet, hogy ő még örülni is fog maguknak, legalább nem lesz egyedül.

Negyedik jelenet

FERI BÁCSI: Persze, jól tette az atya, hogy ide küldte Önöket, csak szégyellem magam, mert olyan szegényes a lakásom. Amióta meghalt a feleségem, rendet sem tudok tartani igazán, három éve kezdtük el a padlástér beépítését, már majdnem kész, de az is félbemaradt. A szigetelést például nem fejeztem be a mai napig sem, úgyhogy elég hűvös van ott fenn, de azért mégsem mínusz húsz.

FIÚ: Tökéletes lesz nekünk, Feri bácsi!

FERI BÁCSI: Hát ha csakugyan úgy gondolják, akkor maradjanak nyugodtan, adok egy hősugárzót, majdcsak ér valamit az is.

LÁNY: Igazán nagyon hálásak vagyunk.

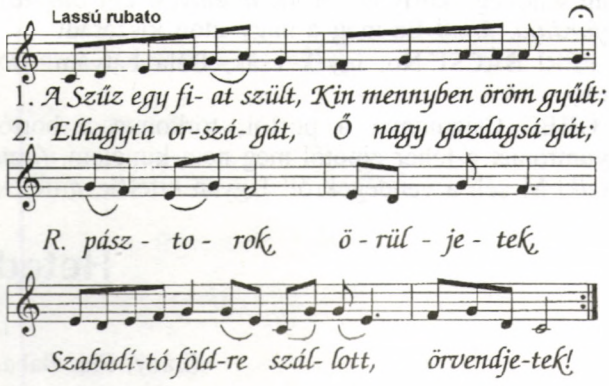
FERI BÁCSI: Ugyan, csak ne hálálkodjanak! Természetes, hogy segít az ember, hogyha tud. Viszont amióta özvegy vagyok, néhány cimborám át szokott nézni hozzám szenteste egy pofa borra. Amennyire tudunk, csöndesek leszünk, de lehet, hogy egy kicsit mégis fölhallatszik a trécselésünk. Szoktunk egy-két órát zsugázni meg kockázni.

LÁNY: Játsszanak csak egészen nyugodtan, minket egyáltalán nem fog zavarni.

FERI BÁCSI: Na, akkor jöjjenek utánam, fölmegyünk a padlásra, megmutatom a szobát.

Ötödik jelenet

(templom, a pap vezényel, a kórus énekel)

Hatodik jelenet

FERI BÁCSI *(egyedül van, egy kis deszkát fűrészel)*: Csak nem haragszik meg a Jóisten, hogy szenteste is dolgozom, de biztos örül az asszonyka, ha kap tőlem emlékbe egy kis fakeresztet. Végül is nagy csoda, hogy minden ilyen simán ment. Ha belegondolok, hogy mennyi baj lehetett volna! *(fütyüli a Kiskarácsonyt)*

(csöngetnek) Na, végre megjöttek! *(ajtót nyit, hárman érkeznek, szintén munkások)*

HÁROM MUNKÁS: Boldog karácsonyt!

FERI BÁCSI: Nektek is, de csak kerüljetek beljebb!

1. MUNKÁS: Na, hogy vannak a vendégeid?

FERI BÁCSI: Most már jól, csak nagy volt az ijedelem. Nem számítottunk rá, hogy ilyen hamar megindul a szülés.

2. MUNKÁS: És miért nem vittétek el a kórházba?

FERI BÁCSI: Ebben a hatalmas hóban? Nem lehet kijutni a faluból. A mentősök is azt mondták telefonon, hogy legfeljebb helikopterrel tudnának idejönni. Szóljunk a körzeti orvosnak.

3. MUNKÁS: És Garai doktor?

FERI BÁCSI: Azt mondta, hagyjuk békén, mert szabadnapja van. Látszott rajta az is, hogy sokat ivott. De talán jobb így, hogy nem az ő kezébe került.

1. MUNKÁS: Még szerencse, hogy az anyósom régen bábaasszony volt, és tudott segíteni.

(újra csöngetnek)

3. MUNKÁS: Úgy látszik, megjött az Öreg is.

FERI BÁCSI: Jöjjön be, Béla bátyám!

ÖREG: Nem megyek, mert félek, hogy a nyakamba akasztasz egy hétméteres kolbászt.

2. MUNKÁS: Ne féljen, nem olyan szívesen látott vendég itt kend!

ÖREG: De félek, hogy a teli kulacsot a kezembe nyomják.

1. MUNKÁS: Ugyan már, nem olyan szívélyes itt a házigazda. No, csak jöjjön be, Öreg!

ÖREG: Öreg ám az ükanyád, majd adok a hátadra egy utolsó kenetet, hogy a temetőig meg sem állsz.

3. MUNKÁS: Csak ne fenyegetőzzön, Béla bácsi, mert elítéli majd az Igaz Bíró!

ÖREG: Micsoda? Miért ítélne el az igazgató? No, de nem kell annyit beszélni, inkább adjatok egy kis bort! Bejártam Ázsiát, Afrikát, Amerikát, mégsem kaptam sehol egy korty itókát. *(leül, elővesz egy butykost, lefordítja, üres)* Ez meg a nagy úton kiszáradt.

FERI BÁCSI: No, igyék csak, Béla bátyám! *(tölt neki)*

ÖREG: Csizmámat a portól, torkomat a bortól, gyomromat a fehér cipótól meg nem kímélem. *(iszik, eszik)* Mesélj a vendégekről! Ugyan kifélék, mifélék? *(miközben beszélgetnek, az Öreg elalszik)*

FERI BÁCSI: Rendes emberek, a férfi egyszerű munkás, akárcsak mi. Amolyan asztalosféle.

1. MUNKÁS: Tényleg, hogy hívják?

FERI BÁCSI: Ács József, ha jól emlékszem. Az asszonyka is takaros kis teremtés. És még olyan fiatal! Szegény, nagyon kifáradt.

2. MUNKÁS: Nézd, az Öreg elbóbiskolt! Fölmehetnénk a padlásra, hoztam egy kis húslevest a fiatalasszonynak, jót tesz az ilyenkor.

1. MUNKÁS: Én meg egy kis csokoládét, sok benne az energia.

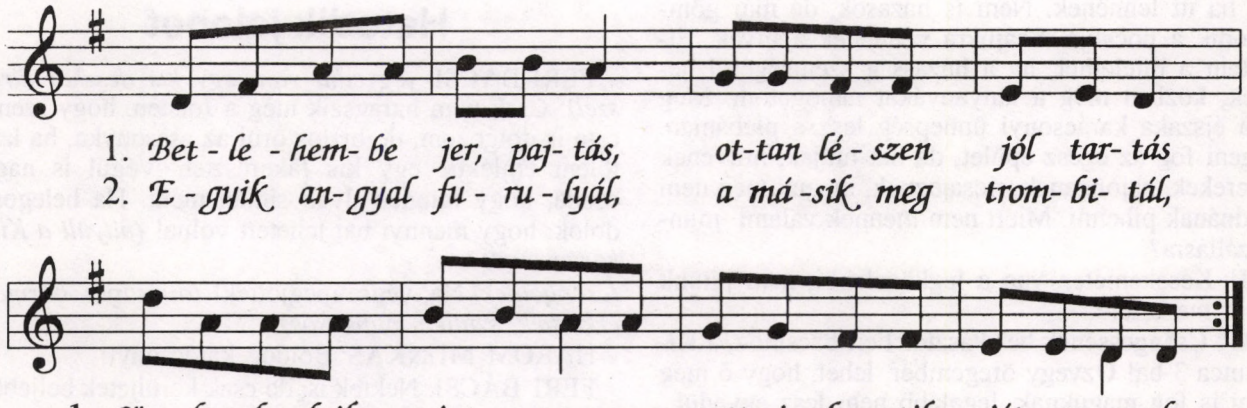
3. MUNKÁS: Vitaminokra van most szüksége, adok neki egy pár szem gyümölcsöt. Na, vigyük föl!

Hetedik jelenet

(padlás)

(Lány, Fiú, Baba, Munkások, Feri bácsi)

(eléneklik a dalt)

(Függöny)

Nyolcadik jelenet

PÁSZTOR: *(recitálva)*

Hallátok rend szerint e rövid példánkban,
Miként Krisztus Jézus romlott istállóban
Született, s tétetett a hideg jászolba,
Midőn a pásztorok angyalnak szavára
Jövének Krisztusnak látogatására.

(prózában tovább) Kedves Gazdasszonyom! A Kis Jézuskának egy kis ajándékkal hogyha szolgálnának, ha százasuk nincsen, ezres is jó bele, tessék ideadni, hadd ballagjunk vele.

(kétoldalról perselyezők jönnek) Köszönöm s hálálom, kik itt hallgatátok, alacsony munkánkat meg nem utálátok, ti pedig jó gazdák, kik befogadátok s perselyünkbe jó sok pénzt bedobálátok, kiért a mennyekben legyen koronátok, Kis Jézus áldása szálljon tireátok, semmiféle átok ne férjen hozzátok!

Mi pedig elmegyünk, vígan maradjanak, áldást, békességet kívánunk e közel lévő újévre!

(magnóról)

Ég és föld között itt áll a padlás,
hozzánk vezet a holdsugár,
a titkos kiköt nyitva áll,
várjuk, hogy ránk találj.
Mert kell egy hely, hol minden szellem látható,
mert kell egy hely, hol minden szólam hallható,
mert kell egy hely, hol nem fáznak a csillagok,
mert kell egy hely, hol emlékünk majd élni fog.

Demeczky Jenő

A világválság lélektani okai

(II. rész)

A tudatfölötti hatásának erősítése

A tudatalatti uralma a tudatos élet felett azt mutatja, hogy az ember tudatos lénye nem eléggé önálló, veszélyes lenne tehát közvetlenül az autonóm komplexusokkal szembeszállni. Célszerűbbnek látszik közvetett módot választani: gyakoroljunk olyasmit, amiben erősek, tettre készek vagyunk, hogy később eredményt érjünk el gyenge pontjainkon is. Semmi értelme nincs tehát az önzésünk ellen harcolni, bűneinkre, rossz szokásainkra összpontosítani, ezzel csak elfedjük önmagunk elől az esélyes pályákat, és kiszolgáltatjuk önmagunkat a tudattalan erőknek.

A gyakorlatok célja a jelenléti elem erősítése a tudat fejlesztésével. Formája: saját idő kiszakítása a hétköznapok megszokott ritmusából, napi tíz perc, amikor olyasmit csinálunk, ami nem szükséges a hétköznapok menetéhez, és nem tudatalatti indítékokból származik, hanem csak a saját önálló elhatározásunkból. Ez a napi 10 perces megszakítás alkalom arra, hogy önálló lényünk megerősödjön. Tulajdonképpen mindegy, hogy mit csinálunk, az a fontos, hogy előre, szabadon elhatározzuk, és meg is tegyük. Van azonban néhány gyakorlatilag hasznos irány, amelyeket érdemes fontolóra venni.

Beszéd és meghallgatás

Annyit még a materialista természettudósok is megállapítanak, hogy az ember megkülönböztető jellemzője a beszéd, a második jelzőrendszer. Beszéd útján közöljük önmagunkat a másik emberrel, s ez a közlés több szinten is megvalósulhat. Mindenki által ismert a tájékoztatásra szánt beszéd; ennek során ismereteket, adatokat közlünk, csupa olyasmit, amit már gondoltunk. Ennél is gyakoribb a fecsegés, megszólás, pletykálás. Mások hibáiról, gyengéiről, vétkeiről az igazak öntudatával beszélni, önző kielégülést ad. De amennyire célját téveszti és messze áll az emberi beszéd valódi rendeltetésétől, ugyanannyira vonzó is a fecsegés, mert közösséget teremt a pletykálkodók között, ezért is olyan nehéz elkerülni társaságban a megszólást, hiszen aki ebből kivonja magát, bizonyos értelemben a közösségből is kiválik, és gőgösnek, elzárkózónak minősül.

A helyes beszéd az igazi közlés és egység eszköze, de csak akkor, ha nem előre gyártott elemekből áll, ha nem csak sokszor gondolt készletből válogatjuk össze, hanem olyasmit mondunk, amit éppen most gondolunk, esetleg még soha nem gondoltunk. Ugyanígy a választ sem szabad kész, ismert gondolatként fogadni, amelyre a válasz és az ellenérvek is készen állnak, inkább azzal a hallgatással kell előkészíteni, amely nemcsak a válasz, hanem a másik ember megértését is kifejezi. Az értés, a másik megértése akkor lehetséges, ha nem rutinból, hanem jelenlétből beszélünk, ha azt mondjuk, ami éppen fölmerül bennünk, amit éppen akkor élünk át igazságként. A beszélgetés közösségformáló ereje, megerősítő és frissítő mivolta nem a szavakban, hanem a szavak mögött és fölött, a megértésben, az egymást értésben áll. Ezért nem lehetetlen a szavak nélküli beszélgetés, sőt a beszélgetés legteljesebb formája lehet.

A beszéd, az írás, az olvasás a föld minden népének hagyományában isteni ajándékként jelenik meg, hiszen beszéd nélkül nincs ember, így a másik, a beszélgetőtárs nélkül sincs. Ha a beszéd az emberi mivolt eszköze, akkor a fecsegés, a hazugság, a félrevezetés természetellenes, s ahol a nyelv hanyatlik, ott az emberség kerül veszélybe. A helytelen beszéd a legvilágosabb tudatfölötti működéssel él vissza, de ez már csak jele a lelki bajoknak. Ahogyan az evangéliumban olvassuk: „Nem az szennyezi be az embert, ami szájába jut, hanem ami a száját elhagyja” (Mt 15,11). „... ami a szájat elhagyja, a szívből származik...” (Mt 15,18).

A helyes beszédet ugyanúgy gyakorolhatjuk, mint a tudatosság jelenlétét, előre kijelölt időpontokban, meghatározott ideig. Az alkalom lehet olyan beszélgetés, megbeszélés, amelyre más okból készülünk. Először a helyes hallgatást gyakoroljuk. Próbáljuk meg azt érzékelni, aki beszél, először gondolatilag: ne a saját (válaszoló, kritizáló, kiegészítő, helyeslő) gondolatainkat gondoljuk, hanem a beszélő gondolatait kövessük, ha elbizonytalanodunk vagy félreértéstől tartunk, inkább kérdezzük meg, hogy jól értjük-e, amit mond. Amikor gondolatilag már tudunk jól hallgatni, megpróbálhatjuk a beszélőt érzéssel is fölfogni. Nem a bennem keltett rokonszenvről vagy ellenszenvről van szó, hanem azokról az érzésekről, amelyek a beszélőre vonatkoznak, rá jellemzőek.

Akkor hallgatunk jól, ha a meghallgatás során nem hozunk semmiféle ítéletet, még logikai vagy értékítéletet sem! A meghallgatásban csak akkor lehetünk éberek, ha nem hagyjuk magunkat eltéríteni a saját gondolataink és a saját azonnali kritikánk által, ha a beszélőre figyelünk, és a meghallgatott gondolatokra vonatkozó helyeslésünket vagy elutasításunkat nem engedjük megnyilvánulni. Minél inkább elfeledkezünk magunkról a meghallgatásban, annál gyorsabban és találóbban fogalmazódik meg később a hallottakra vonatkozó ítélet és válasz. A nagy Én önállóságát, a tudatfölötti hatását erősíti, ha lemondunk arról, hogy közbeszóljunk, hogy megszakítsuk a másikat. (Előfordul, hogy beteges beszélhetnékben szenvedő embertársunkat meg kell szakítanunk; ezt tegyük indulatmentesen, és olyan módon, hogy belőle se váltson ki indulatokat.) Később a belső rögtönítélő bíróságról történő lemondásunk helyét átveszi majd a másiknak befogadó közeget teremtő lelki alapállás, a megértés előzetes jelképe. Ez a készség azonban nem jelenti sem a meghallgatott tartalom elfogadását, sem az elutasítását, az értés nem ítélet, hanem segítség a másiknak, hogy jól értse önmagát.

Amikor jól tudunk már hallgatni, elkezdhetjük a helyes beszédet gyakorolni. Az első lépés itt is a lemondás, fölöslegesen ne beszéljünk, ne fecsegjünk. Nem mindig egyértelmű, hogy mi fölösleges, és mi szükséges, de beszélgetéseink utólagos végiggondolása ebben is segíthet. Figyeljük meg, ha lemondunk arról, hogy szóba hozzunk valamit, amit el is

hagyhatnánk, sokkal jobban meg fogjuk érteni azt, amiről hallgattunk. A fölösleges beszédről még mindig könnyebb lemondani, mint egy távol lévő harmadik hibáinak megtárgyalásáról. Ilyenkor hagyjunk el mindent, amit az illető jelenlétében nem mondanánk. Amikor a fölösleges beszédtől már megszabadultunk, elkezdhetjük a pozitív gyakorlatokat. Ennek egyszerű a szabálya: csak akkor beszéljünk, ha van mondanivalónk. Talán úgy érezzük majd, hogy a gyakorlás itt is főleg hallgatásból áll.

Ha csak a beszéd tartalmát vesszük figyelembe, valóban ritkán gondolunk újat, és ritkán van lényeges mondanivalónk a másiknak. A beszéd azonban nemcsak a tartalomról szól, a tartalom például lényegtelen is lehet, ha a másikat azért szólítjuk meg, mert az együttérzésünket, a közösségvállalásunkat akarjuk ezzel kifejezni. A helyes beszéd az adott helyzetben helyes, amikor valami mondanivalónk van a másiknak. A valami és a másik egyaránt fontos, és ha a valamit nem tudjuk megfogalmazni, marad a testbeszéd, a közösséget ez is kifejezheti. A hallgatás, a szófukarság sem erény, úgy kell beszélnünk, hogy azzal a másikat értésre, továbbgondolásra indítsuk.

Az igazi beszélgetés mindig rögtönzés, ezért váratlan fordulatokat, meglepetéseket hozhat, a lélekjelenlét igazi próbája. Magam is a lépcsőházi bölcsek körébe tartozom, azaz a helyes folytatás, a jó válasz csak utólag, a lépcsőházban jut az eszembe, amikor már nem a beszélgetésben vagyok jelen. Az utólagos elemzés eredménye mindig ugyanaz: megosztottam a figyelmemet, azaz a jelenlétemet a téma és valami más között. Ez a valami lehet a sikeres szereplés vágya, a jó előre kialakított véleményem becsempészése a beszélgetésbe, a beszélgetők személye, és még sok más. A nem megosztott, összpontosított figyelem megszerzése csak hasonló gyakorlatok útján lehetséges.

A beszélgetések során érhetnek minket olyan meglepetések is, amelyek a beszélgetés értelmét ássák alá. Ez a személyeskedés, amikor a beszélgetőtárs mondanivalója nem az eszmei tartalomra, hanem a személyes érzelmekre, érdekekre vonatkozik. Ez legtöbbször személyes és önző elemeket érint bennünk, ezért nehéz helyesen válaszolni, vagyis a beszélgetés eredeti értelmében, hiszen egy ilyen támadó jellegű lépés — kevés kivételtől eltekintve — nem az emberi közösség megteremtését, hanem éppen a lerombolását, ellehetetlenítését célozza. Ilyenkor célszerű hosszabb szünetet tartani, ezalatt visszatérhetek a beszélgetés eredeti témájához, és a támadási szándékot is értelmezhetem ebből a szempontból. A ritmusváltás megtörheti a támadás lendületét is.

A beszéd terén korlátlanok a gyakorlási lehetőségeink, hiszen ha belegondolunk, a helyes beszédhez két dolgot kellene ismernünk: amit mondunk, az igazságot, és akinek mondjuk, a másik embert. Milyen mélyen ismerjük az igazságot és a másikat, akihez beszélünk? Jakab apostol ezt írja levelében: „Hiszen úgyis sok dologban vétünk mindannyian. Aki szavában nem vét, az tökéletes férfi, az féken tudja tartani egész testét is" (Jak 3,2). Tökéletesek nem lehetünk, de törekednünk kell rá, ebben is.

Időbeosztás

Ha az előzőekben vázolt gyakorlatokat nem szorítanánk időbeli korlátok közé figyelemösszpontosítási képességünk gyengesége miatt, a mindennapi élet teendői akkor is napi néhányszor tíz percre szűkítenék a gyakorlásra szánt időt. Annyi dolgunk van, és olyan kevés az időnk, mintha valaki ellopná. Lehet, hogy nem jól osztjuk be? Ha szeretnénk jobban bánni az időnkkel, akkor tudatosabban kell élnünk. Ehhez pedig áttekintésre van szükségünk; ilyen múltba és jövőbe nézési alkalmak voltak valaha az ünnepek. Az áttekintés hatására az ember elszánhatja magát valamilyen életalakítási változtatásra, például egy napi gyakorlatra.

A napi gyakorlás — mondjuk a helyes beszédé — eleinte olyan nehéz, mint a korai fölkelés, idővel azonban múlik a nehézség, és lassanként megkedveli az ember, szinte már a te-

vékenység hozza magával az örömet, a sikertől függetlenül. A gyakorlással megszerzett képesség a tanulás, az alkotás örömét adja, és ez az öröm egészen más, mint az önző, önérző öröm, amely puszta szenvedély (elszenvedése valamilyen érzékelésnek), nem a kielégíthetetlen vágyak körül forog, hanem a személyiség fejlődésében gyökerezik. Az öntudatlan életvitel megbolygatása persze kellemetlen ébredést is okozhat, olyan kérdések merülhetnek föl bennünk, amelyekről azt hisszük, hogy valamikor régen egyszer és mindenkorra megválaszoltuk, vagy éppen soha föl sem tettük, pl.: „Mi végre vagyok a világon?” Erre senki más nem válaszolhat helyettem, és bármilyen kész választ személyesen nekem kell megértenem, megítélnem és elfogadnom vagy elutasítanom. Életünk minőségét az is jelentősen befolyásolja, ha nem tudunk választ adni erre a kérdésre, de legalább tudunk róla.

Csak akkor vállalhatunk az életünkért bármiféle felelősséget, ha valamilyen célt tűzünk ki magunk elé, és ennek alapján ítéljük meg, hogy miként használjuk fel az időnket. Természetesen kitűzhetünk önző célokat is, de ezek az önzésünket, a kis én átélését fogják erősíteni, és megakadályozzák a valódi én, a nagy Én átélését. Ehhez odaadott, összpontosított figyelem kell, az önzés, az önző szempont jelenléte viszont éppen ezt teszi lehetetlenné. A következő gyakorlat segítségével figyelmünk összpontosítását fejlesztheti. Próbáljunk meg gondolatainkkal egy előre elhatározott témánál maradni. Ez a választott téma ne legyen fontos, ne érintsen minket személyesen, így a gyakorlás nagyobb erőkifejtést kíván. Naponta többször is kényszerű várakozásra kárhoztatnak minket a külső körülmények, ezeket a különben bosszantó, holt időket jól kihasználhatjuk figyelemerősítő gyakorlásra.

Ha ez a gyakorlat túl nehéznek bizonyulna, akkor választhatunk könnyebbet is, például az észlelést. Válasszunk egy természeti jelenséget, és figyeljük meg pontosan. Azt hihetjük, hogy ez nem is olyan nehéz, hiszen aki nem vak, az meg tudja mondani, hogy mit látott az imént. Valójában a legtöbb észlelésünk pontatlan, sablonos, utólag nagyon nehezen tudnánk csak pontosan felidézni, hogy mit is láttunk, valójában nem azt jegyezzük meg, amit megfigyeltünk, hanem a hozzá rendelt fogalmat. Pedig a valóságban nincs két egyforma példánya egyetlen konkrét fogalomnak vagy fajnak sem, sőt, egyetlen létező is változik az idővel és a körülményekkel. Olyan színeket, formákat, mozgásokat, hangokat, illatokat, sugárzásokat észlelhetünk, amelyekre nincsenek szavaink, fogalmaink, mégis közvetlenül észlelhetjük azokat. A gyakorlásban éppen ezekre a kimondhatatlan részletekre érdemes figyelni, az érzékelés azon finom különbségeire, amelyeket átélünk, de amelyekhez hiányoznak a szóbeli kifejezés megfogalmazásai. Ha jól csináljuk, ez a gyakorlat visszahozza gyermekkorunk világát, amikor még minden titokzatos, érdekes, új volt, nem úgy, mint a felnőttkor közvetlen érdekekre kihegyezett észlelésében a hétköznapok unalmas környezete.

A következő gyakorlat akaratunk erősítésére szolgál. Lényege a szándékos tétlenség. Előre elhatározott időpontban, meghatározott ideig nem csinálunk semmit. Először csak gondolunk rá, hogy ez most a tétlenség ideje. Azután egy teljesen fölösleges, számunkra közömbös, semmiképpen nem hasznos cselekvésre gondolunk, pl. csomót kötünk a zsebkendőnkre, azután kioldjuk. Majd eldöntjük, hogy végrehajtjuk-e vagy nem. Ha úgy döntünk, hogy nem csináljuk meg, akkor részletesen elképzeljük a végrehajtását. Ez a gyakorlat a nagy Ént erősíti, mert haszontalansága miatt teljesen mentes a kis ént befolyásoló vágyaktól és szokásoktól. Továbbá képzelőerőnk működését is serkenti, hiszen ki kell találnunk, hogy mit fogunk tétlenkedni.

Képzelőerőnket is fejleszthetjük bizonyos gyakorlatokkal. Először is kerüljük az ösztönös, képzettársításos fantáziálást, mert abban a tudatalattiból származó érzelmi élet uralkodik az értelmünk fölött. Válaszszunk természeti témákat, egy tájat, egy növényt, egy állatot, egy jelenetet ismerős vagy ismeretlen emberekkel. Fontos, hogy a téma ne érintsen minket se kellemesen, se kellemetlenül, s az elképzelés legyen tárgyilagos, pontos. A jól sikerült képalkotást meg is fogalmazhatjuk.

A gyakorlatokhoz idő kell, mégsem ajánlatos ezekkel sietni. Éppen ellenkezőleg, minél lassabban végezzük a gyakorlatokat, annál hasznosabbak, mert annál erőteljesebbek. A mai rohanó élet ütemének ellenében maga a lassúság is gyakorlatként fogható föl. Ha szeretnénk gyors gondolkodásra szert tenni, gyakoroljuk a lassú gondolkodást, a zenészek is így alapozzák meg technikai tudásukat. A lassúság csak akkor hasznos gyakorlat, ha odaadottsággal, teljes figyelemmel párosul. Az álmodozásból, eltérítő fantáziálásból, restségből fakadó lassúság viszont káros. A lassúságot érdemes az evésben és az ivásban gyakorolni, ezzel nemcsak gyomrunkat kíméljük, hanem egészen új ízeket és illatokat is fölfedezhetünk.

Önismeret — önmegvalósítás

Mindannyian tudjuk, hogy a világválságot az emberi önzés okozza, ennek puszta belátása azonban nem oldotta meg, és a jövőben sem fogja megoldani a problémákat. Az önzés ugyanis nem belátásból keletkezik, hanem teljesen értelem nélküli módon a tudatalatti táplálja. Az önző tudat nem más, mint a szokásos hétköznapi tudat, amelyet a tárgyiasult gondolatokhoz kötött jellege miatt múlt tudatnak is nevezhetnénk. Ezzel a tudattal nagyon nehéz elképzelni az önzés leküzdését. Önző lelkiállapotban nem tudunk képzetet alkotni az önzetlenségről, fogalmat azonban igen, mert az intuíció az önző hétköznapi tudatban is működhet, hasonlóan a megismeréshez, amely a tudatfölötti szintről fogadja be az értést és az újat anélkül, hogy magát a folyamatot átélnénk.

A megismerési folyamatot a tudatalatti kész formái és önérzésre törekvő vágyaink zavarják, megfordítva a megismerés egészséges szerkezetét, tudatunk tartalmai nem föntről lefelé, hanem lentről fölfelé irányulnak. Ezért olyan fontos, hogy a megismerésben, beleértve a gondolkodást és az érzékelést, lelkünk a helyes irányban működjön, ezért állnak a javasolt gyakorlatok a megismerési funkciók összpontosított, zavartalan, pontos gyakorlásából.

A világválságot okozó önzés túlfűtött, lázas emberi sürgölődésben nyilvánul meg, amelyet kielégíthetetlen önigazolási és önmegvalósítási szándék mozgat. Az önmegvalósítás szándéka nem más, mint a kisebbrendűségi érzés ellensúlyozási kísérlete. A kisebbrendűségi érzés valódi oka a *mi lehetnék* és a *mi vagyok* közötti különbség megítélése a nagy Én, vagyis tudatfölötti önmagunk szempontjából. Ez az önmagunk elől oly szívesen elfedett tudás, ítélet azt mutatja, hogy óriási lemaradásban vagyunk lelki–szellemi lehetőségeink megvalósításában. Ez a tudatfölötti látás is hat ránk, és ezt a hatást nem ellensúlyozza semmiféle pótlék vagy kisegítő sikerélmény — bármit érünk is el az életben. Félelmeink nem szűnnek meg a látszólagos kiváltó okok megszűntével, hiszen az

elsődleges ok ebben a létbizonytalanságban keresendő: vajon vagyok-e valójában, létezem-e ténylegesen, ha ennyire alatta maradok annak, akivé lehetnék?

Az önbizalom hiánya nem más, mint annak a hiánya, aki én vagyok, akiben bízhatnék. Ezen a hiányon nem segítenek az eszmék; senki nem lesz adakozó, szelíd és szolgálatkész attól, ha tudja, hogy ilyennek kellene lennie, sőt attól sem, ha elképzeli, hogy milyen is lehet az, aki olyan önzetlen, békességteremtő és gondoskodó, mint maga Jézus. Csak attól lesz valaki összeszedett, komoly, jó és okos ember, ha konkrét gyakorlatokat végez annak érdekében, hogy összpontosítva tudjon gondolkodni, érzékelni, ha komoly elszánással tesz valami jót, ha értelmét tanulással fejleszti. Az önbizalomhiányon a sikerek, a sikerült tettek is csak átmenetileg segítenek, gyógyulást csak a valódi öntapasztalás kiépítése hozhat, ez pedig a hétköznapi tudat számára önmagától nem adott. Az önmegvalósítás, ahogyan azt sok mai sikerre vezető kalauz értelmezi, a földi élet elpusztításához vezető önző tülekedést növeli. Ehelyett inkább azt kellene fölnevelni, aki önmagát megvalósítja. Aki tényleg van, az minden külső cselekedettől, sikertől, elismeréstől függetlenül már megvalósította önmagát. Ha a létbiztonságunk a többiek ítéletétől függ, akkor valamit félreértettünk.

Az előzőekben elsorolt gyakorlatokban önmagunk megtapasztalása egyszerre jelent önmegismerést és önmegvalósítást. Az önmegismerésben nem valamiként, hanem tevékenységként tapasztaljuk meg önmagunkat, pontosabban a gyakorlatok célja az, hogy a nagy Én ténykedése olyan erősen átélhetővé váljon, mint a fizikai világ érzékelései. Föltételezéseink szerint az emberi megismerő tevékenységben találhatunk leghamarabb olyan képességeket, amelyekkel a megismerő lény öntapasztaláshoz juthat, és innét elindulva fokozatosan meghódíthatja a lelki tevékenységek gyengébb területeit is. Egy ilyen további gyakorlat következik, a pozitivitás gyakorlása.

Mindennapi életünkben gyakran találkozunk olyan történésekkel, emberekkel, helyzetekkel, amelyeket negatívan értékelünk. Saját magunk is átélhetünk olyan eseményeket, amelyek számunkra kellemetlenek, károsak, ezért eredményüket negatívan értékeljük. Néha előfordul, hogy először negatívnak érzett események később pozitívnak mutatkoznak. A gyakorlat két lépésből áll. Először próbáljuk megismerni a negatív történésben, emberben, helyzetben a pozitívat. Vigyázat, nem belemagyarázni, hanem fölfedezni, megismerni kell a valóban létezőt! Ha semmi ilyesmit nem találunk, akkor próbáljuk fölfedezni a pozitív fejlődés reális lehetőségeit. Vigyázzunk ezzel is, ne képzelődjünk, a pozitív lehetőségnek ismert oka legyen. Ennek során jó megfigyelőképességre és megkülönböztetőképességre tehetünk szert. A gyakorlat második lépése a megvalósítás, vagyis az esetleges rosszból vagy gonoszból próbáljunk meg jót kihozni. Azaz tanuljunk az adottságokból. Például ezzel a kérdéssel: Mikor kezdődött a rossz bennem, milyen gyökerekig nyúlik vissza a kellemetlen, káros történet? Ha jól csináljuk, lassanként átalakul az életvezetésünk, bizonyos következetességet viszünk élettörténéseinkbe. A pozitív–negatív megítélés alapja a többé-kevésbé tudatos világnézet, ez maga is változhat az időben.

A másik ember

A mai ember tudatának két legfőbb jellemzője az önzés és a tárgyiasult, múlttá vált gondolkodási elemek használata. Ebből a korlátoltságból viszont egyenesen következik, hogy az ember magányra ítélt lény, hiszen együtt, közösségben csak olyan lények lehetnek, akik jelen vannak, jelenléti tudatban élnek, tapasztalnak, és együttlétüket a jelenlét rögtönzései alakítják. Ennek hiányában az ember szenved a magánytól és megpróbálja azt pótszerekkel megtörni. A sikertelenségek csalódottá is tehetik, ilyenkor visszavonul, hogy elkerülje a sikertelen együttlét keserves tapasztalatát.

Az ember társas lény mivolta egymás megértésére, az értelmes szóra épül, ennek pedig csak a másikra vonatkoztatva van létjogosultsága. Ennek ellenére a mai közösségek szinte kivétel nélkül szükségletek kielégítésére szerveződnek, a férfi–nő kapcsolattól kezdve a családi üzemen át a közös érdekre vagy érdeklődésre épített közösségekig. Mindezekben az ember valamilyen szükségletét akarja kielégíteni, kapni akar valamit, és ez az önző indíték nemcsak összehozza, hanem el is választja a közösségi társakat. Az önzetlen indítékból létrehozott közösségekben (szerelem, barátság, család) is a megszokás, a rutin a kapcsolat legnagyobb ellensége. Egy kapcsolat akkor marad élő, ha naponta megújul a rögtönzésekben megragadott új lehetőségek által. A pozitivitás gyakorlata itt különösen jól használható, a szeretett emberben naponta meg kell ismerni azt, ami értékes, és ezt kell beépíteni a róla alkotott képbe. Gyengeségeit, tudatalatti törekvéseit pedig tőle eltulajdonított, számára idegen erőkként kell számon tartani. Ezek is hozzá tartoznak, ahogyan a hibái, de amikor valakivel kapcsolatba lépünk, őt magát akarjuk megszólítani, nem a tudatalattiját.

Az önzésre épülő, tudattalan vagy félig tudatos világnézetet az élvezet és a kényelem kergetése irányítja, és az önzést adja tovább az uralkodó életmód és a nevelés útján. Ennek szerves tartozéka a természet és az ember kizsákmányolása. Az önzést nem lehet elhatározással, akarattal vagy jó szándékkal megszüntetni vagy átalakítani. Lehet viszont az észlelés és gondolkodás iskolázása útján a szellem öntudatra ébredésével örömet szerző teljesebb tudatosság felé haladni, amelyben fölöslegessé válik az öröm silány pótléka, az élvezet.

Az út kezdetén

Mindazok a gyakorlatok, amelyekről szó volt, és még inkább azok, amelyekről nem beszéltünk, csak további lehetőségként utaltunk rájuk, egyetlen alapelvet szolgálnak: gyakorlati segítséget nyújtanak az emberi lélek létezésének megtapasztalásához. Azon előfeltevésből indultunk ki, hogy a világválság és minden válság oka az ember mint tudatos lény bizonytalansága önmaga valóságos létezésében. Valóságos létezésen örök, múlhatatlan, testi életünktől független létezést értünk, régebbi korok nyelvezetével szólva a halhatatlan lélek részesedését az isteni lét valóságában. Ha csak az értelmünkkel látjuk be, hogy többre hivattunk a világ élvezeteinek habzsolásánál, semmit sem tettünk a világválság megoldásáért. Tapasztalatot kell szereznünk arról, hogy olyanok vagyunk, mint Isten, a világban elért sikerektől függetlenül fennálló és megmaradó szellemi lények. A világválság és minden válság megoldása csak ezen tapasztalat lehetőségén fordul. A tudati iskolázás útja ígéretes kísérlet lehetőségét kínálja.

Az ősz folyamán hagyta el a nyomdát a szerző Szent Pál teológiáját bemutató könyvsorozatának befejező, hetedik kötete, amelynek utolsó előtti fejezetét közöljük az alábbiakban.

A szövegben szóba kerülő „páli három lépcső” rövid magyarázata: „Első lépcső”: Egyedül Krisztus keresztha lála üdvözít minket. „Második lépcső”: A Krisztus kereszthalálába vetett hitünk üdvözít minket. „Harmadik lépcső”: Jócselekedeteink üdvözítenek minket.

Bulányi György

Szövetségteológiai tanulságok

Isten egyetemes szövetsége

1979-ben Ottawában napvilágot látott egy figyelemre méltó munka Walter Vogels tollából: God's universal Covenant. Megírja a szövetségtan történetét az Ószövetségre vonatkozóan. Megérdemelné a magyarra fordítást. Nem kevesebbet mond, mint amit a mű címe is elárul: *Istennek az Ószövetség lapjain kibontakozó szövetsége egyetemes szövetség, melyet Isten az emberiség egészével kötött.* Szent Pál úgy gondolta, hogy ez az egyetemes szövetség elkezdődött ugyan az Ószövetség lapjain Ábrahámmal, de partikulárissá vált a Mózessel megkötött Sinai-szövetségben; neki tehát érvénytelennek kell igazolnia az egyetemest partikulárissá szűkítő Sinai-szövetséget, hogy felkínálhassa zsidónak és görögnek, szabadnak és rabszolgának, férfinak és nőnek egyaránt az ábrahámi szövetséget folytató Krisztusnak a szövetségét mint régi-újat.

Napjaink vallásközi párbeszéde nyilvánvalóvá teszi, hogy a más vallási kultúrákban nevelődők számára teljes képtelenség elfogadni azt a szövetségi tartalmat, amelyről Pál úgy gondolta, hogy a Sinai-szövetség partikularizmusával szemben egyetemes elfogadásra tarthat igényt. Azért képtelenség, mert Pál a harmadik lépcsőbe teszi az egyetemes tartalmat, s merőben partikuláris tartalmakat helyez az előtte levő két lépcsőbe. Jézus az első két lépcső nélkül képviselte a páli harmadik lépcsőt. Jézus tanítása alkalmas az egyetemes elfogadásra, s Vogels munkája azt mutatja meg, hogy az Ószövetség szövetségtanában ott rejlik a Jézustól is képviselt egyetemesség.

A szövetségtan Jusztinosz utáni történetének megírása alighanem kétségtelenné tenné, hogy az elmúlt kétezer esztendő nem a jézusi és jusztinoszi szövetségtant vitte tovább, hanem a pálit. Az idő fogja megmutatni, hogy a keresztény egyházak képesek lesznek-e a páli három lépcsőből visszakapcsolni a jézusi egyetlenegybe, s hogy ezáltal Jézus számíthat-e arra, hogy az ő akaratából létrejött közösség (kahal) Isten eszköze arra, hogy egy akol legyen és egy pásztor.

Zsinagóga és egyház szétválása

Ha a *szövetség* az Isten emberkapcsolatát és az ember istenkapcsolatát jelzi, akkor megállapíthatjuk, hogy e kölcsönkapcsolat címén a zsidó–keresztény kultúrkörben az alábbi gondolatok születtek meg.

a) Isten megígér valamit az embernek a jövőt és az abszolút jövőt illetően. Örökre ígéri azt meg. Szövetségi hűsége abszolút.

b) Isten bizonyos feltételek ellenében ígéri meg az embernek azt, amit megígér.

c) A feltételt teljesítők kapják meg, amit Isten megígért, azaz szövetségi hűségük fejében kapják meg azt.

A keresztény szövetségteológia arra az eredményre jutott, hogy Jézus nagypénteki halála óta Isten szövetségének címzettje már az egyház. A szövetség volt-népe, a zsidóság csak akkor maradhat címzett, ha belép az egyházba. Ennek az a következménye támadt, hogy a szövetség volt-népének teológusai, azaz a zsidó írástudók megszűntek partnerek lenni az egyház számára a teológiában egyáltalában, s így konkréten a szövetségteológiában is. Egy nép, amelyből Izajások és Jeremiások támadtak, Jézus korában és Jézus mellett pedig Gamálielek, mint nép kiszállt abból a gondolattermelésből, amelyet az egyház mint az ige szolgája mindig a magáénak tudott. Úgy gondolom, hogy ez a szolgálni akart Ige mérhetetlenül nagy kárára történt így. Azért gondolom, mert a Jézus előtti kétezer esztendős nevelődés e népben olyan génbankot halmozott fel, amelynek érvényesülése nyilvánvaló a valóságot elfogulatlanul szemlélni akaró ember számára az emberi élet bármely területén. Ha mindezt egyszerűbben s talán érthetőbben akarom megfogalmazni, akkor ezt mondom: amit az egyház a maga zsinagógától elszakadt volta következtében az elmúlt kétezer esztendő alatt gondolt, azt e kétezer esztendős előneveltségű nép közreműködése nélkül gondolta. Vulgárisan: a teológiát a gojok csinálták, a bölcs rabbik nélkül. Nem tudom, hogy hány Magyarországon született ember kapott már Nobel-díjat, csak azt tudom, hogy ezek nagyobb része zsidó származású, pedig a Magyarországon született embereknek legföljebb 5%-a tartozik közéjük. Kodály Zoltán is hivatkozott erre, amikor a negyvenes évek végén a Zeneakadémián a felvételi vizsgák eredményeképpen népi káderek alig voltak felvehetők. A polgári (értsd: zsidó) elemek túlsúlyát azzal magyarázta meg a bizottságnak Kodály, hogy Dávid királynak az udvarában már háromezer esztendővel korábban is otthonos volt a magas szintű zenekultúra.

Témánkon belül arra szeretnék utalni, hogy a keresztény szövetségteológia aligha rögzülhetett volna bele abba, amibe belerögzült, ha ezt a teológiát zsidók is csinálhatták volna, azaz ha a nem-zsidók a zsidó gondolkodás kontrollja alatt dolgozhattak volna. E kontrollhiánynak is vélem betudni néhány fenn nem tartandó rögzülésünket.

Immanens és transzcendens örökség

Az Ószövetségben is, Jézusnál is a szövetségben megígért örökség tartalma — *immanens és transzcendens* volt. Jézus úgy ígérte az örök életet, hogy azt is megígérte, „a szelídek fogják örökölni a földet” (Mt 5,4). A sokezer esztendős zsidó bölcsesség talán megóvhatta volna Jézus követőit az immanens remény feladásától, a siralomvölgy koncepciótól. E koncepció következtében Isten az egyház ellenségei által kényszerült visszaadni a megkeresztelt embereknek az immanens reményt — a felvilágosodás filozófiájában. Csak a kiváltságosak és a hatalomgyakorlók képesek elméletileg igent mondani egy csak mennyországra korlátozódó reményre. Azért csak ők, mert immanens reményük a maguk privilegizált helyzete következtében már beteljesült. De a hatalmon kívül maradtak, a szegények erre hoszszú távon aligha képesek, s ha vallásuk papjai örök élettel akarják vigasztalni őket, addig maradnak meg az egyház irányítása alatt, amíg valaki fel nem okosítja őket, hogy milyen képmutató és hazug magatartás jól szituált emberek — legyenek ezek akár egyházi tisztségviselők — részéről a szegényeket menny-

országgal etetni. A történelem egyértelműen azt mutatja, hogy a súlyosan hátrányos helyzetbe taszított egyének, társadalmi rétegek, nemzetek előbb-utóbb elviselhetetlennek élik meg helyzetüket, s fellázadnak ellene — guruk, sztárecek minden jószándékú *lelki* gondozása ellenére is.

Kenyérrel *is* él az ember; s nemcsak kenyérrel, hanem kenyeret adó földdel, szülőföldel is. A szülőföldet el lehet hagyni. De ha kényszerítenek erre, alighanem lebírhatatlanul hazavágyok. A héber nyelv ugyanazzal a *tesuvah* szóval jelzi a megtérést Istenhez és a hazatérést is Izrael földjére. A mi Vörösmartynk szerint: a nagyvilágon e kívül nincsen számunkra hely... itt élnünk s halnunk kell. Az észtek is egy bizony gyilkosnak átélt „nemzetiségi politika” hetven esztendeje után észtként, az észt nyelvet beszélve akarnak élni a maguk észt hazájában. Ha ez így van, akkor az, aki úgy akar szövetségre nevelni, hogy a megígért mennyországért dobnunk kellene a földi létben Isten akaratából bennünket megillető javakat s emberi kiteljesülésünk bármelyik — személyes, családi, nemzeti — dimenzióját, nem ígérhet sok sikert munkájának. Egy zsinagógától el nem szakadt és jézusi egyház alighanem elkerülte volna a csak a mennyországra koncentráló teremtésteológiai abszurdumot.

Hit és hűség egymástól el nem választható

Pál korában minden zsidó tudta a maga kétezer esztendős neveltetésének erejében, hogy a megfelelő héber szó kiválóan alkalmas arra, hogy kifejezze Izrael szövetségi hűségét. Tudta, hogy *a hit hűség is*. Nem elég valamit igaznak tartani, rá is kell tennünk az életet. Azt az igaznak tartást, amelyre nem tesszük rá az életünket, nevezhetjük akárminek, de hitnek nem. A hit mindig hűség is. Tudta ezt Jézus is, akinek zsidóként nem is volt két szava: az igaznak tartásra külön egy, és az életet a megismert igazságra rátevésre külön egy másik. Az evangéliumok Jézus ajkára adott πιστις szavának elemzése ezt kétségtelenné teszi (KIO 45–46). Tudta ezt a zsidó Jakab is, aki a legegyszerűbb szavakkal, tanítóbácsisan oktatja ki erről a Galata-levél szerzőjét, aki szembeállította egymással a hitet és a cselekedetet. De tudta ezt még a Galata-levél szerzője is, mert csak a „második lépcsőben” állítja szembe egymással a kettőt, de a „harmadik lépcsőben” — a másodiknak bizony ellentmondva — vallja, hogy aki hisz, annak bizony mindenképpen cselekednie, szeretnie kell, hiszen a hit olyasvalami, ami a szeretetben fejti ki a maga funkcióját. Csakhogy kánonba kerül a Corpus Paulinum is, és kánonba kerül a Jakab-levél is. Luther ki is akarja dobni a kánonból a Jakab-levelet..., s napjaink protestánsai bizony keményen kínlódnak hit és cselekedet szembeállításának páli–lutheri hagyományától.

Mindennek következtében évszázados és évezredes a skizofrénia az egész keresztény világon belül. Ennek a skizofréniának eredményeképpen ma is terheli a keresztény teológiát és a keresztény ember tudatát a kérdés: cselekedeteim vagy a valahová tartozásom erejében vagyok elfogadott és kedves az Isten előtt? Évszázadokon keresztül, talán csak az utolsó történelmi öt percet kell leszámítani, azt gondoltuk, hogy aki azt a brosúrát hiszi, amit mi hiszünk, az üdvözülhet, és aki más brosúrát hisz, az nem üdvözülhet. Jézusnál viszont a niniveiek könnyebben üdvözülnek, mint az Isten üzeneteit ugyan ismerő, de azokat mégsem megvalósító választott nép, akár Kafarnaumban, akár másutt.

Sokféle kultusz lehet kedves az Istennek

Aki embert mond, az törvényt mond. Ember nincsen törvény nélkül. Ezért kaptuk Istentől a lelkiismeretet, s Jézus szeretet-parancsa is törvény. Az emberiség egésze kivétel nélkül képes lehet egy nyelven beszélni. Ezen: Ne tedd a másiknak, amit nem kívánsz magadnak! Nagyon is lehetséges viszont, hogy *nem akarunk* egy nyelvet beszélni, mert nem akarjuk lefizetni az árat, amit le kell fizetnie annak, aki ezt a nyelvet beszéli. De a képességünk megvan az egy nyelvet beszélésre. Ez „megadatott” mindnyájunknak, az ateistának is. Ha ezen a nyelven beszél, akkor istentagadóként is megvallja az Istent. Ha nem ezen a nyelven beszél, akkor akár főpapként is ateista, istentagadó.

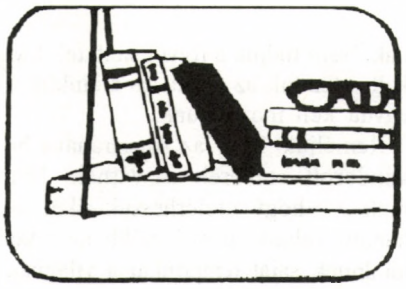
Az ember liturgikus lény. Az állat nem, mert nem tud Istenről. Aki viszont tud róla, az valahogyan: kőbe, fába, színbe, alakba, templomba, keresztvízbe, körülmetélésbe, állat- és illatáldozatba, kenyérbe, borba fogja jeleníteni az Istent. Ezt teszi, mert ő, az ember matéria is, s ennek következtében a hit tudaton belül létrejövő nem materiális aktusát exteriorizálni is akarja, matériában. Így vagy úgy, akárhogyan. Jézus is ezt tette, és akarta, hogy mi is tegyük. Ezért és erre a célra rendelte a vizet, a lábmosást, a kenyeret és a bort. De soha nem szólta le a körülmetélést, a templomot, azaz népének ősi kultuszát. Ellenkezőleg: részt vett benne. Az utolsó vacsorán is. Micsoda krisztustalanság, azaz micsoda szeretetlenség leszólni a másik ember, a másik népcsoport exteriorizálás céljából létrejövő kultúráját, s a magunkét kiáltani ki olyannak, ami kizárólagosan alkalmas Isten megközelítésére, az istenkapcsolatra, a szövetségre!

S mennyire értelmetlen azt képzelni, hogy ez az exteriorizálás elfogadottá tehet minket Isten előtt a törvény megtartása, azaz a hűség tartalmú hit nélkül is. Micsoda értetlen sötétség azt gondolni, hogy van olyan exteriorizálási aktus, amely képes az ember bűnét elvenni... legyen az erre a célra szolgáló „bűnbak” — akár csupán bika vagy borjú, akár maga az Isten Fia. Izajás tudta, hogy nincs, ami az Istent mérhetetlenebbül bosszantja, mint az az ám főpapi kultusz, amely „a jót cselekedni tanulás nélkül” akarja kifizetni a velünk szövetségre lépni akaró Istent. Szövetségre... abból a célból, hogy létrejöjjön az az Isten Országa, amely Isten embert és az ember Istent és embert szeretése erejében tud csak kibontakozni az időben.

Kodifikálás és prófétaság

Ószövetségi, de mindenképpen jézusi nyilvánvalóságok ezek, amelyeknek ellenkezőjét az ember a maga történelmi útja során bizony újra és újra gondolja is meg teszi is. De nem volna szabad kodifikálnia őket mint szükségképpenieket és mint visszavonhatatlan érvényűeket. Ebből következően azonban olykor mégis megteszi: kodifikálja is. Isten Lelke azonban felháborodva utasítja vissza ezt a kodifikálást, mégpedig Isten tolmácsain, a prófétákon keresztül. A szövetség írásai (a Biblia) nem kodifikálnak. De az egyház a maga történeti útján kodifikálta a maga új szövetségét. A zsidó kánon nyitott volt. Isten ószövetségi népe tudta, hogy Isten bármikor, a jövőben is támaszthat prófétát. A zsinagógában bárki harmincéves férfi szólásra emelkedhetett. Az egyházban ma csak a fizetett hivatalnokok szólhatnak, akik anyagi és lelkiismereti, s mindenekfelett hivatali függőségben vannak püspöküktől, azok meg ugyanúgy a pápától. Az egyházban közel kétezer esztendő óta „nem várható” újabb tolmács, s a kánon, ha millió évekig is él még az emberiség, nem-bővíthetőnek mondatik. A kinevezett hivatalnokok tiszte eldönteni, hogy valaki próféta-e. Ha nem azt mondja, amit a kinevezett hivatalnokok mondanak és mondatnak nyájukkal, akkor nem próféta; akkor eretnek. A régi szövetségben a prófétának volt illetékessége szólni, mert az Ószövetség ismert olyat, hogy „próféta”. Az újban nincs illetékessége, mert az új nem ismer olyat a maga jelenében, hogy „próféta”. A hivatalt nem viselőnek annyi a szerepe, hogy Ament mondjon.

De Isten nem hivatallal, hanem az emberrel kötött és köt szövetséget. S éppen azáltal, hogy az embert embernek teremti. Azáltal, hogy értelmi képességet ad az embernek Istent is gondolni, Róla beszélni. Azáltal, hogy lehetővé tette, hogy az ember által, akiben lakást vett, üzenetet küldjön az embernek. Tegnap, ma és holnap.

Miriam Rose Ungumerr

Dadirri – a gyógyító odafigyelés

Az ausztrál őslakók vallása

Ausztrália őslakóinak vallása közel 40 000 éves, szóban hagyományozzák tovább. Miriam Rose Ungumerr *otthon van benne, de egyúttal katolikus vallású ökumenikus teológusnőnek is vallja magát; a* ngangikurungkurr*ok népének tagja, a Daily River menti Nafivuban él, a fehérek számára nem járható régióban Ausztrália észak-nyugati csücskén.*

Törzsemet *ngangikurungkurr*nak hívják. E szó azt jelenti: „a mély víz hangjai” vagy „a mélység hangjai”, és három részből tevődik össze: *ngangi* annyi, mint szó vagy hang, a *kuri* jelentése víz, a *kurr* pedig mélyet jelent. A következőkben azt szeretném megmutatni, hogyan lehet meríteni ebből a mély forrásból, amely bennünk található.

Egyre több fehér ausztrál érti meg, hogy mi, őslakosok különleges, tiszteletteljes kapcsolatban állunk a természettel. A köztünk és a föld közötti szoros kapcsolat szent és egyedülálló. Sok fehér kezdi már ezt jobban megérteni.

Időközben sok olyan fehér ausztrál is támadt, aki értékeli, hogy mi, őslakosok igen fejlett közösségi érzéssel rendelkezünk: mindenki fontos, valamennyien összetartozunk. Egyre több fehér kezdi megérteni, hogy mi, őslakosok olyan nép vagyunk, amelynek lényege azáltal marad eleven, hogy „együtt ünnepelünk” a szó vallási értelmében. Fehér teológusok a „party spirit” kifejezéssel próbálják meg lefordítani ünneplésünk szellemét. Népünk közösségi létét „az élet ünneplése” alkotja, amely magában foglalja és hordozza egész életünket.

Emellett van még egy további különleges vallási tulajdonsága a népemnek. Sőt úgy vélem, ez a legfontosabb. Ez a mi legeredetibb adományunk; talán a legnagyobb, amelyben ausztráliai honfitársainkat részesíthetjük. Nyelvünkön *dadirri*nek hívják ezt a tulajdonságot.

A *dadirri* odafigyelés bensőnk legmélyére, és halk, csöndes megismerés. A *dadirri* tud a bennünk létező mély forrásról. Feléje fordulunk, és ő felel nekünk. Ez az az adomány, amelyre Ausztrália vágyik. Olyasvalami ez, amit a fehérek „kontemplációnak” neveznének.

Ha megtapasztalom a *dadirri*t, ismét egésszé, ismét egészségessé válok. Ülhetek a folyóparton, vagy sétálgathatok a fák alatt; még akkor is megtalálhatom ebben a halk megismerésben lelkem békéjét, ha meghalt a barátom. Nincs szükség hozzá szavakra. A *dadirri* nagyrészt odahallgatás, odafigyelés. Gyermekként és fiatalként éveken át figyeltünk történeteinkre. Évtízezredek óta, mintegy a lét kezdetei óta meséljük és énekeljük újból és újból ezeket, miközben egymást váltják az évszakok. Még ma is ott ülünk a tábortűz körül, és együtt fülelünk a megszentelt történetekre.

Ausztrália őslakosai festenek — és azáltal valósítják meg vallásukat. Művészeik nem szabadok a témaválasztásban. Közel 40 000 éve szinte mindig saját életjeleiket festik: az öregek által az adott személy számára kiválasztott mitikus állat-, kő- vagy növényalakokat.

Közben idősebbek leszünk, és magunk is a történetek elbeszélőivé válunk. Szóban adjuk tovább a fiatalabbaknak mindazt, amit tudniuk kell. A történetek és dalok halkan lesüllyednek emlékezetünkbe, és ott rejtegetjük őket a mélyben. Az ünnepek idején szentként ünnepeljük ezt az életünkre vonatkozó tudást.

A *dadirri* kontemplatív formája átfogja egész életünket. Megújít minket, és békét hoz nekünk. Hatása az, hogy ismét egészségesek leszünk. Az egyik ünnep, amely ezt a gyógyulást eredményezi, a „füst-ünnep”.

Részt veszek ezeken az ünnepeken. Tetszenek a befestett testek, szívesen nézem el táncosokat. Kedvelem a *didgeridoo*k, mély fuvoláink hangját és a hangkeltő botok pergését. Ezeken — a fehérek időfelfogását meghaladó és ezért turisztikailag nem fogyasztható — szertartásokon sosem vagyok egyedül. Olykor együtt üldögélünk, míg megkezdődik a tánc, és fülelünk, hogyan kezd bele az énekes vagy az énekesnő a történetbe. Elrejtettnek és boldognak érezzünk magunkat. Valamennyien együtt vagyunk, és ez jó.

Egyúttal mély részvétet érzek népem sok tagja iránt, akik elveszítették ünnepeiket és kultúrájukat. Történelmünk elmúlt 200 évének nélkülözései és tragédiái népünk sok tagját sebesítették és ölték meg. Sokan még most is belső halált halnak. De népként tovább élünk. A túlélés képessége énünk részévé vált az évszázados harc és kitartani akarás révén. Kultúránk még eleven. Remélem, hogy az oktatás és a másokkal folytatott értékcsere révén ismét megerősödik. Az a véleményem, hogy ezáltal mindnyájan, őslakosok és fehérek egyaránt jobbak leszünk.

Mi, őslakosok a világ kezdete óta megtanultuk, hogy a magunk módján odafigyeljünk. Nem élhetünk jó és hasznos életet, ha nem figyelünk oda. Számunkra ez a tanulás normális formája, nem pedig a kérdezés. Megfigyeléssel, odafigyeléssel, várakozással tanulunk — s aztán cselekvéssel. Népünk 40 000 éve hagyományozza át az odafigyelésnek ezt a formáját.

A pápa szólt hozzánk Alice Springs-ben. Szava a vallásunk és kultúránk iránti mély megértéssel és tisztelettel tüntetett ki minket. II. János Pál azt mondta: „Ti spirituális közelségben éltetek a földdel, annak állataival, madaraival, halaival, vizeivel, folyóval, dombjaival és hegységeivel. A földhöz fűződő kapcsolatotok révén az embernek Istenhez fűződő kapcsolatát érintettétek, hiszen a föld olyan életerő bizonyítéka, amely erősebb, mint ti magatok. Ti nem tettétek tönkre a földet, nem használtátok el, nem lúgoztátok ki, hogy aztán otthagyjátok. Ti megértettétek, hogy földetek az élet eredetével kapcsol össze titeket.”

Népem nem fél a csendtől. Bizalmasa a csendnek. Sok évezreden keresztül élt a természet csendjében. Ma a nagy életadó szellemet, mindannyiunk Atyját ismeri föl és tapasztalja meg népem ebben a csendben. Számomra egyszerű dolog megtapasztalni Isten jelenlétét. Ha vadászaton vagyok, bokroktól, fáktól körülvéve, egy hegyen vagy tavon: olyan pillanatok ezek, amikor egyszerűen érzem Isten jelenlétét. Népem szoros kapcsolatban áll a természettel. Magától értetődő, hogy közel érezzük magunkat a Teremtőhöz.

Stanner, a fehér antropológus, akinek munkája nagyrészt a Daily River környéki törzsekkel foglalkozik, azt írta egy alkalommal: „Az őslakosok vallása egyike azoknak az általunk ismert vallásoknak, amelyek a legkevésbé materiális irányultságúak, és a leginkább tájékozódnak az élet szerint.”

Az utóbbi időben egy igen szent szóra fülelünk, amely Istentől, Atyánktól érkezik hozzánk. Ez az új szó: Jézus.

Jézus, Isten szava otthonra talál *dadirri*nkben, mély odafigyelésünkben és békés csendünkben. Jézus Krisztus a maga módján és a magunk módján gazdagítja és újítja meg kultúránkat.

Szelíd mozgást visz bele belső nyugalmunkba, de nem veszi el a békénket. Mi szívesen hallgatjuk a béke igéit úgy, ahogy Jézus mondta el azokat. Szívesen fülelünk olyan szavakra, melyek igazak és jók, és szívesen adjuk tovább őket — azokat a szavakat, melyeket kultúránk és hagyományaink révén szálltak ránk, vagy a Jézus evangéliuma révén hozzánk eljutott szavakat.

Erre vágyom: hogy ezek a szavak vezéreljenek minket, és odafigyeljünk Isten hangjára. Mindannyiunknak meg kell próbálnunk odafigyelni — a bennünk élő Istenre, földünkre, a másik emberre.

De van a *dadirri*nek egy másik, a fehér világ számára idegennek tűnő része is: a várakozás.

Kultúránk, az ausztráliai őslakosok kultúrája megtanított minket arra, hogy nyugodtak legyünk és várakozzunk. Nem próbáljuk meg gyorsítani a dolgokat. Hagyjuk, hogy minden a maga természetes menete szerint haladjon, akár az évszakok. Megfigyeljük a hold minden fázisát. Várunk az esőre, hogy megtöltse folyóinkat és megöntözze a szomjas földet. A föld ritmusa szerint élünk. Amikor alkonyodik, előkészülünk az éjszakára. Reggel a nappal kelünk. Barangolásaink során mindig megnézzük az erdő gyümölcseit; de megvárjuk, míg megérnek, csak akkor szüreteljük le őket. Várakozunk fiataljainkra, akik lépésről lépésre nőnek föl, s ez a beavató szertartásokon válik láthatóvá. Ha meghal egy rokonunk, hosszú ideig gyászolunk. Miénk a fájdalmunk, és mi megengedjük neki, hogy lassan gyógyuljon.

Megvárjuk a találkozásaink és ünnepeink szempontjából kedvező időpontot. A megfelelő embereknek kell jelen lenniük. Mindennek megfelelő módon kell lezajlania. Mindent gondosan elő kell készíteni. Számunkra nem okoz nehézséget, hogy várakozzunk, mivel azt szeretnénk, hogy minden körültekintéssel történjék. Olykor órákig tart, amíg egy testet kifestünk egy fontos ünnep előtt.

Nem loholunk. Ez mélységesen megkülönböztet minket a fehér kultúrától. Nincs fontosabb annál, amivel éppen foglalkozunk. Nincs fontosabb, aminek kedvéért valahová sietnünk kellene.

Várakozunk — Istenre is. Az ő ideje a helyes idő. Várunk arra, hogy szava fölragyogjon számunkra. Ezért nem foglalkozunk sietős, nyugtalan gondolatokkal. Hiszen tudjuk, hogy időben és a *dadirri* — e mély odafigyelés és e békés csend — szellemében meg fogjuk ismerni az ő útját.

Minket, a *ngangikurungkurr*ok népét meghatározza az a folyó, amelyet a fehérek térképei Daily Rivernek hívnak. Nem tudjuk a folyót siettetni. Meg kell értenünk az útjait, és áramlásával együtt kell mozognunk.

Reméljük, hogy az Ausztráliába bevándorolt emberek is várnak: Nem ránk — hogy utolérhessük őket —, hanem velünk, mivel előbb meg kell találnunk saját tempónkat a világban.

Sok fájdalmat és harcot szenvedünk el várakozásunk során: Még mindig arra várunk, hogy a fehérek jobban megértsenek minket. Nekünk sok éven keresztül kellett megtanulnunk megérteni a fehérek életmódját, gyakran kényszer hatása alatt. Megtanultuk a nyelvüket. Odafigyeltünk arrra, mit akarnak mondani. De ennek a tanulásnak és odafigyelésnek végre mindkét irányban meg kellene történnie. Még mindig tiszteletre és megértésre vágyunk. A pápa megértette ezt a türelmes harcot, és azt mondta nekünk: „Ha egymással szoros kapcsolatban maradtok, akkor olyanok vagytok, mint a gumifa, az az ausztráliai fa, mely ott áll a tomboló bozóttűz közepette; levelei megégtek, kemény kérge megperzselődött és tele van égési foltokkal, de a fa belsejében áramlik a nedv, és gyökerei erősek a földben. Ahogy ez a fa, úgy álltatok helyt ti is a lángokkal szemben."

Forrás: Publik–Forum, 1995/3

Tolerancia, humor, szolidaritás

A távoli leány önállósul

Thomas Seiterich–Kreuzkamp beszélgetése ***Eugene Stockton*** ausztrál katolikus teológussal

Miben különböznek Ausztrália egyházai és keresztényei a világ más tájain élőktől?

Egyházaink ökumenikusabbak és testvéribbek, mint sok helyütt a földtekén. Ez a bevándorlás eredménye, amelynek dinamikáját egy nem-ausztráliai többnyire alig tudja elképzelni: A legutóbbi időkben a földünkön élő 275 nemzet közül 260-ból jöttek bevándorlók kontinensünkre. Ezeket az embereket az a közös álom köti össze, hogy békében és toleranciával olyan életet építsenek föl, amelyet érdemes élni. Ez a stabil, terherbíró remény határozza meg a mi életvilágunk alapszerkezetét. Ez a szellemiség optimistává, fáradhatatlanná teszi az embereket, bizonyos értelemben fiatallá és elevenné. És ez a szellemiség megváltoztatja és csalogatja a bevándorolt egyházakat is. Ez még az ausztráliai fehér hagyomány vallási mentsvárára, a történelmi kötelékek révén a brit monarchiával összefonódott anglikán egyházra is érvényes.

Mi jelenti a sajátos kihívást a keresztények számára Ausztráliában?

Mi, ausztrálok egymástól szélsőségesen idegen nemzetekből, kultúrákból és társadalmakból származunk — de békében, nagyon kevéssé erőszakosan élünk együtt. Ez csodálatos, ha az Afrikában, Ázsiában és Kelet-Európában zajló vallási konfliktusokra és etnikai háborúkra gondolunk, ahonnan menekülnek az emberek, hogy hozzánk vándoroljanak be. Gyakorlatilag mindenki, aki az utóbbi 200 évben útnak indult, hogy Ausztráliában kezdje újra az életét, közös, mélységes alaptapasztalattal rendelkezik: Szó szerint mindent maguk mögött hagytak, tehát a szűkösséget, a régi ellenségképeket, az átélt kizsákmányolást és kínzó elnyomást is, hogy új égbolt alatt új életet kezdjenek. Annyira szenvedtek régi hazájuk korlátozott életviszonyaitól vagy intoleranciájától, hogy lebontották sátrukat, és átszelték az óceánt. Korábban ez veszélyes utazás volt; de még ma is

az ismeretlennek vágnak neki, például a boszniai, a közelkeleti, a burmai, a vietnami vagy az afrikai háborús területek menekültjei, akik mostanában nálunk próbálják újrakezdeni az életet. Ennek a „kivonulásnak” a megkockáztatásához és a benne való kitartáshoz bátorságra és bizonyosságra van szükség — és erre irányul a keresztény egyházak lelkipásztori feladata, de Ázsia régi vallásaié is, melyek elkísérik híveiket Ausztráliába.

Ausztráliát tréfásan úgy hívják, „Down under”, „Egészen lent”. Érvényes ez a teológiára is?

Ebben a tréfában kicsit ott vibrál az óvilág leereszkedése, amellyel egyes európaiak újból és újból gyötörnek minket, ausztrálokat. „Egészen lent” csak azok számára vagyunk, akik szemellenzősen Londonból nézik Isten egyetlen világát.

Természetesen nem sokkal ezelőttig a teológiában is „egészen lent” voltunk. Európából importáltuk a különböző felekezeti teológiákat és gondolatépítményeket. De ez változóban van. Az óvilág mértékadó teológiái nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy igazuk legyen — olyan hangsúlytevés ez, amely minket viszonylag kevéssé érdekel, olykor szinte mulattat. Ám ezek a teológiák szemmel láthatóan kevésbé adnak választ azokra a kérdésekre, amelyek a mi kontinensünkön mozgatják az embereket. Ezt a hiányt az itteni ortodox teológusok éppúgy tapasztalják, mint a protestánsok vagy katolikusok. Ezért lassankint létrejön, mégpedig először az egyházközségek és egyházi csoportok gyakorlatában egy multikulturális ausztrál teológia. Végre elkezdünk odafigyelni az őslakosokra, és szembenézni — a fehérek okozta — rettenetes szenvedéseik történetével.

Néhány évtizeddel ezelőttig Ausztrália a brit világ és egyházai távoli leánya volt. Kezdetben a kalkuttai anglikán püspökség részének számítottunk. Ennek rég vége. Képileg szólva: önállósulunk. Saját lábunkra állunk — de nem égetjük föl a hidakat.

Milyen tartalmak határozzák meg az egyházakat és a teológiát Ausztráliában?

Elsőként a szomszédok fölfedezése; tehát az a boldogító tapasztalat, milyen gazdag istentiszteleti kincsekkel rendelkezik a sok egyház. Másodszor a hitbeli elkötelezettségből fakadó erős társadalmi szolidaritás a szegényekkel, tekintettel éppen arra a gazdasági depresszióra és anyagi elszegényedésre, amely több mint tíz éve meghatározza a társadalom széles rétegeit. Figyelemreméltónak tartom, hogy Ausztráliában — eltérően a gazdasági válság és a süllyedő életszínvonal által próbára tett más társadalmaktól — a társadalom nem tűri a jobboldali radikalizmust és az idegenek elleni erőszakot. Ez abból az életerős szolidaritásból fakad, amelynek a keresztények is részesei a politikai, szakszervezeti vagy egyházi struktúrákban.

Ugyanattól a szerkezeti válságtól szenved-e a katolikus egyház Ausztráliában is, mint Nyugat-Európában?

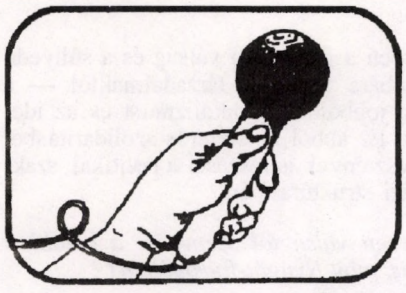
Az itteni klíma sokkal oldottabb. Ausztrália katolikus egyházában nincs komoly zavar a „fönt” és a ”lent” közötti dialógusban. Ez püspökeinknek köszönhető, de ugyanúgy az elkötelezett laikusoknak is, akiknek a munkáját nagyra becsülik. A katolikus adminisztráció kicsi, a bürokrácia és az ellenőrzés nem tartozik a mi problémáink közé. A rendi közösségek pedig sok mindent belevisznek egyházunkba a Harmadik világbeli tapasztalataikból.

Ausztráliai katolikus teológusként a katolicitás következő körülírására jutottam: a mi társadalmunkban katolikusnak lenni annyi, mint „all embracing”, „mindenkit meghívni”, „mindenkit átölelni”. Ez talán csodálatba ejti az európaikat, mert ők gyakran szigorúnak és elválasztónak élik meg a hivatalos katolicizmust. Melbourne vagy Sydney bármelyik elővárosi katolikus egyházközségében ír, brit, szicíliai, albán, vietnami, kínai és laoszi katolikusok vannak együtt — ebben nincs semmi rendkívüli. Hitbeli kultúrájuk toleráns sokfélesége alkotja ezeknek az elővárosi plébániáknak az életét. E katolikus-multikulturális elővárosi egyházközségtől látótávolságra pedig egy ortodox templom áll. Ott találkoznak más nemzetek görögjei, szírei és ortodoxai (Melbourne a világ második legnagyobb görög városa). Ugyanebben negyedben természetesen vannak még evangélikus templomok, és többnyire egy kínai is.

Minket, katolikusokat arról ismernek Ausztráliában, hogy nem tartozunk a legnagyobb jólétben élő egyházak közé. Viszont mi többnyire igen sokszínűek és multikulturálisak vagyunk. Nem az a helyzet, hogy a keresztény egyházak vezetői járnak élen a gondolkodásban; inkább az emberek adnak lendületet lelkészeiknek és egyházaiknak. Ily módon egyházainkat, a katolikust is mélységesen meghatározza az emberek önkritikus humora, pragmatikus, kitartó bizakodása, realista optimizmusa és tudatos toleranciája.

Forrás: Publik–Forum, 1995/3

A rovat mindkét írását fordította: g.g.a.

Születésnapi beszélgetés Kovács Teréziával

Születésnapodon a jókívánságok mellé hadd tegyek rögtön egy kíváncsiskodó kérdést: a fiatal Weöres Sándor Öregek című versében így írt:

„És rabok ők már,
egykedvű, álmos, leláncolt rabok:
hetven nehéz év a béke karjukon ..."

Te is ilyennek látod–érzed a 70 éves kort?

Nem, egyáltalán nem. Sőt, inkább csodálkozom: hogy elszaladt...! Néha meglepődöm, amikor — nálamnál jóval fiatalabbak is — mondogatják, hogy „az én koromban már..." ez vagy az, így vagy úgy szokott lenni. Én meg csak azt tudom, hogy rengeteg dolog történt az életem során, s rengeteg feladat vesz kerül most is nap mint nap.

Ha visszanézel: ilyennek tervezted az életedet?

Sosem voltam tervezgetős, álmodozós. Nem dédelgettem ábrándokat, így azután nem is csalódtam nagyokat. Mindig alakultak a dolgok: adódtak a helyzetek, amelyeket azután vállaltam. És általában élveztem azt, amibe belekerültem. Szerencsés természetűnek mondhatom magam? Talán igen.

Életed utóbbi félszázada szorosan összekapcsolódik a Bokor Bázisközösséggel. De mi volt azelőtt? Kérlek, mesélj egy kicsit indító családodról!

Hétgyermekes család második gyermekeként születtem. Nagy örömmel mondhatom el, hogy testvéreim valamennyien élnek, s máig élénk közöttünk a kapcsolat. Édesapánk vasutas volt, így kicsi koromban többször költözködtünk. A Szatmár megyei Zajtán születtem: egy vasúti végállomáson, a szolgálati lakásban laktunk akkor. Azután Mátészalka következett, majd pedig Debrecen. Itt azután gyökeret vertünk.

Kétszobás, kertes házban laktunk kilencen. Szűkösen, mégsem éreztük sosem szegénynek magunkat.

Szüleim vallásos emberek voltak, akik természetes légkörben, jámborkodás nélkül élték a hitüket. Sokat énekeltünk — többszólamban is —, és úgy tapasztaltam, ennek nagy összetartó ereje van. Halk szóval, szeretettel, bizalommal, de határozott elvárásokkal neveltek bennünket.

Én a nagycsaládnak csak az előnyeit tudom sorolni: beosztóak és megosztóak voltunk. A feladatokból is kivettük a részünket, de nem éreztük terhesnek. Mindenkinek volt egy kicsi saját helye: egy fiókja vagy egy polca. Rendet tartottunk a dolgaink között, s ez logikus rend volt. A családi életnek is állandó ritmusa volt, szokásaink szinte törvénnyé váltak, de mi jól éreztük magunkat benne. Megtanultuk, hogy nem az anyagiak jelentik az élet értelmét, s hogy mindig számíthatunk egymásra.

Elgondolkodtató, hogy egy ilyen értékes családból indulva Te magad sosem alapítottál családot.

Úgy gondolkodtam, hogy csak akkor megyek férjhez, ha emberileg–erkölcsileg többre jutok a párommal együtt, mint egymagamban, de ilyen társra nem leltem. Ma, visszanézve úgy látom, hogy nekem jó volt ez így. De mindig sok ember vett körül és sok-sok gyerek. Néha az az érzésem, hogy legalább annyi pelenkát mostam az életben, mint egy négygyerekes anyuka.

Tanulmányaidról, pályaválasztásodról is kérdeznélek.

A Svetitsben érettségiztem 1948-ban és pedagógusnak készültem. Képességeim szerint matematika szakra kellett volna jelentkeznem. (Már gimnazista koromban előfordult, hogy alacsonyabb évfolyamokban helyettesítettem beteg matematikatanárnőnket.) Én azonban inkább valami világnézeti szakot akartam: olyat, ahol az eszmére nevelés, az értékátadás jobban érvényesül. Így lettem magyar szakos. (Mellette előbb franciát, majd pedig történelmet hallgattam a Debreceni Egyetemen.)

Tanárnak készültem, de azután másként alakult. Akkoriban az egyetem helyezett el bennünket, én Kiskunfélegyházán kezdtem volna tanítani. Azonban 1952 nyarán nagyhirtelen Bárczi professzor ajánlása alapján Budapestre, a Nyelvtudományi Intézetbe kerültem, s először a Leíró Nyelvtan köteteinek munkájába kapcsolódhattam bele. Érdekes–értékes munkatársi kör volt itt együtt; sokak számára afféle oázis, „mentsvár" volt az Intézet. Tudtuk egymásról, hogy ki kicsoda, hogyan gondolkodik, hogyan él. Rólam is tudták például, hogy munka előtt mindennap szentmisére járok.

Azután két év múlva „racionalizáltak": a létszámcsökkentés első fordulójában elveszítettem az állásomat (pedig jó munkaerő voltam), s csak szerződéses, külső munkatársként dolgozhattam tovább.

Ekkor felébredt bennem az elégedetlenkedés: fiatal vagyok én még ehhez az „elfektetéshez", meg amúgyis pedagógusnak készültem! Elhatároztam, hogy tanítani fogok. Budapesten akkoriban csak az itteni állandó lakosok kaphattak állást, én pedig albérletben laktam Óbudán. Elmentem hát a Budai Járási Tanácsra, hogy tanítani akarok, hol tudnak Budapest közelében alkalmazni? Budaörsre kerültem, először a lányiskolában tanítottam, aztán 56 után „büntetésből" áttettek a fiúiskolába. Jól éreztem magam ott is. Ekkor is, itt is képviseltem a meggyőződésemet, tartottam a kapcsolatot egyházi-közösségi barátaimmal. Ennek meg is lett az eredménye: 1960 decemberében házkutatást tartottak nálam — ez volt a kiközösségi perek második hulláma —, és azután egyik percről a másikra a pedagógus munkára alkalmatlannak nyilvánítottak: elveszítettem az állásomat.

Gyorsan el kellett helyezkednem, nehogy munkakerülővé váljak, hiszen annak súlyos következményei lettek volna: melós lettem — három műszakban — a Gyapjúmosó és Finomposztógyárban. Életemnek ez volt talán a legsötétebb, legreménytelenebb korszaka. Hogy lesz ennek vége?, töprengtem. A munka nehéz volt, azok a közösségi emberek, akikre felnéztem, börtönben voltak... de azért ebből az időből sem csak rossz emlékeim vannak.

A nyelvészek meghallották, hogy betanított munkásként dolgozom, s üzentek, hogy indulnak az Értelmező Kéziszótár munkálatai; állást nem tudnak ajánlani, de részfoglalkozású, szerződéses munkatársként jöhetek. Ez 60%-nyi munkaidőt és persze 60%-nyi fizetést jelentett, de mentem boldogan. Mindig három hónapra kötöttek szerződést, s ez így ment évekig. Végül aztán egyszer bementem a vezetőséghez: döntsék el, hogy kellek-e vagy sem. Kreáltak nekem egy tudományos ügyintézői státust (nem voltam jó káder!), s csinálhattam tovább, amit addig. Innen mentem nyugdíjba, amint elértem az 55 éves kort.

A „nem jó káder", a „megbízhatatlan, veszélyes elem" minősítésedet bizonyára közösségi kapcsolataidnak köszönhetted.

Ez biztosan így van, azonban az ebből adódó hátrányok soha nem ingattak meg. Még Debrecenben, diákéveim alatt ismerkedtem meg Bulányi Györggyel, (ma már) Gyurka bácsival, aki fiatal piarista tanárként került a városba, majd pedig egyetemi lelkész lett. Részt vettem a körülötte kialakuló ifjúsági csoportban. Tudatosan készültünk a kommunista-ateista körülmények között a keresztény hit és életvitel „átmentésére”.

52-ben ugyan a vezetőink többségét — Bulányi Györgyöt is — letartóztatták, de akik kint maradtak, azokkal tartottam a kapcsolatot. Lénárd Ödönnel nemegyszer találkoztam. Kállay Emillel a Regnum Marianum munkájában vettünk részt. Néha bizony vitába is szállok Gyurka bácsival, amikor azt mondja, hogy a bebörtönzésüket követően minden elhalt; lehet, hogy nem pont ugyanabban a formában, rendszerben, mint korábban, de éltek a személyes kapcsolatok, léteztek tanulókörök. A gondolkodásunkat, a beszélgetéseinket sosem tudta megfojtani semmiféle hatalom. Ahogyan a templomból sem maradtam el soha, pedig ezért sem járt jópont! Akiket 52-ig megismertem, akiket becsültem, azokat sosem tagadtam meg, sőt!

68-tól, a csoportélet újraindulásától kezdve persze könnyebb volt. Ez sem volt veszélytelen időszak, de mégis élénkebb közösségi életet éltünk, mint az azt megelőző másfél évtizedben. Lakásunk a 70-es években — ekkor már Bulányival és egy fiatal családdal laktunk együtt — a közösségi élet központja volt, s éppen ezért állandó megfigyelés alatt állt. Mégsem féltem.

Ma gyakran esik szó a kommunáról, a lakóközösségről. Te már évtizedek óta tulajdonképpen így élsz. Hogyan alakult ez ki?

Amikor 52-ben Debrecenből Budapestre kerültem, albérletbe költöztem. Aztán másik albérletbe, majd megint másikba. Legalább féltucat helyen laktam. Néha nagyon nyomorúságos körülmények között. Egy időben Péch Lilla közösségi testvéremmel együtt szerettünk volna lakáshoz jutni, de végül az nem jött össze; maradt az albérlet. Azután egyszer csak szóltak: Gyurka bácsi és a Márczi házaspár lakást akarnak venni; ha akarok, társulhatok. Pénzem persze nem nagyon volt. Így aztán kicsi pénzzel kicsi szobát kaptam. Ez aztán az alkalmazkodás magasiskoláját jelentette, de szerencsére már sokéves gyakorlatom volt benne. A fürdőszoba-használatot pontosan be kellett osztanunk, ahogyan a pici konyhában a főzést is. Megoldottuk.

Egymás magánszféráját is mindig tiszteletben kellett tartanunk: sosem figyeltem, nem kérdeztem, hogy ki járt itt, miről beszélgettek stb. Nem hozzám jött, nem velem beszélgetett, nem rám tartozik. Legfeljebb annyi, amennyi a rám háruló feladat: pl. hogy milyen harapnivalót készítsek. Szerintem ez fontos az együttlakás sikeréhez.

Jópár év elteltével mozdultunk tovább: Gyurka bácsi álma volt, hogy legyen egy kertes-tágas hely, ahová embereket hívhat; ehhez viszont pénz kellett. Eladtuk hát a drága lakást, s megvettük a sokak által megismert és megszeretett óbudavári telket–házat, meg a mostani, a korábbinál jóval kisebb lakásunkat. Itt is kicsi szobám van, de nagyon szeretem; otthon érzem magam benne. Minden tárgy hosszú évek óta kísér (albérletből albérletbe, lakásból lakásba), mindegyiknek története van. Szeretem a dolgaimat, mert személyesek: tudom, hogy mikor és ki készítette, ajándékozta.

A kert sok munkát és sok örömet ad, de nem szabad a rabjává válni. Az életemet ma is inkább a közösségi élet ritmusa, feladatai szabályozzák, mint a mezőgazdasági munkák. Ha választanom kell, hogy a gyümölcs rohadjon a fán, vagy én gebedjek bele a közösségi és a kertészeti feladatok együttesébe, bizony azt mondom, „rohadjon ő — mármint a gyümölcs — nyugodtan, én nem akarok”.

Határozott egyéniség vagy, önálló véleményed van, mégis mindig a háttérszolgálatot láttad–látod el a nagyközösség életében. Sosem bántott ez?

Tulajdonképpen nem. Mindig olyasmit csináltam, amiről tudtam–láttam, hogy szükség van rá. Ebbe a közösségi találkozók szendvicskészítése épp úgy beletartozott, mint a Karácsonyi Ajándék köteteinek gondozása vagy most az óbudavári kert karbantartása. Ha nyugodtabb lett volna az életem, talán többet írtam vagy fordítottam volna. De vajon gazdagabb lenne-e a világ azzal? Azt viszont tudom, hogy szegényebb lenne, ha nem csinálom meg mindazt, amit az élet feladatként elém hozott.

Szívesen tanulok, olvasok ma is. Régebben szívesen jártam színházba vagy hangversenyre, de mindig valakivel együtt, hogy lehessen az élményről beszélgetni. Mára már itthonülősebb lettem. Igyekszem rendet tartani. Ragaszkodom a pontossághoz. Alkalmazkodni is kész vagyok, ha megbeszéljük–megérveljük, de nem szeretem, ha győzködnek vagy kész tények elé állítanak. Tudom, hogy úgysem lehet mindenkinek a kedvében járni.

Két fiatal — legalábbis hozzám képest fiatal, mert közülük jónéhányan már negyvenesek! — közösségem van, s már bő húsz éves múlt áll mögöttünk. Amikor összekerültünk, még általában mindenki egyedülálló volt. Az évek során társra leltek, s mára többségük nagycsaládos. Az élet alakulása, az egymás gondjaiban–örömeiben való részvétel, a közös ünneplések mind-mind közelebb hoztak bennünket egymáshoz. Szeretjük egymást és élvezzük egymás különbözőségét. Természetesnek tartom, ha felnőtt emberek, önálló egyéniségek sokféle színt képviselnek. Kölcsönösen sokat kapunk egymástól. Mint az életem más területein, így a közösségi munkában is hagyománytisztelő vagyok, de azért nem merev. Olyanokkal tudok jól együtt dolgozni, akik hasonlóak.

Összefoglalva tehát azt mondhatom, hogy általában békesség van bennem. Úgy tapasztalom, hogy a jelen, a mindenkori jelen sok mindent áthúz, fölülír, tehát jobb, ha nem tervezgetek túl sokat. Jönnek a helyzetek, s ha már benne vagyok, meg kell oldanom őket. Mindennap, amíg csak élek.

Mit kívánhatok a beszélgetés végén? Tulajdonképpen azt, amit az elején: Isten éltessen! Így: békésen, feladatokat megoldóan.

Schanda Beáta

OLVASÓK FÓRUMA

Kedves Kovács László Úr!

Az „Érted vagyok" idei 3. számában megjelent vitaindító cikkére (Vissza a katolikus eszköztárhoz?) szeretnék reagálni levelemmel. (...)

A nevelés valóban igen fontos tényezője az emberformálásnak — de nem az egyedüli. (...) Igen sokat számít a *gének* adottsága, a *környezeti hatások,* elsősorban pedig a *szabad akarat* jóra irányulása és a *lelkiismeret* (...), továbbá fontos az igaz és jó út *megismerése*, amihez viszont tanulni kell, és nem mellékes, mit és hol tanulunk.

Ha elavultnak bélyegezzük a hit és erkölcs eddigi normáit, csak azért, mert a társadalom zöme nem tartotta be, akkor valljuk be, a csőd nem a normákban van, hanem azok be nem tartásában. (...)

Igaz, hogy voltak a nagy szenteknek is néha súlyos hitbeli kételyeik. Isten mindenkit megpróbál. De aki kitart, Benne bízván, az túl is kerül a problémáján. Mert aki kér, annak adatik, és a *hit* végső fokon *kegyelem.* (...)

Hiányolom azonban az egész kérdésfelvetésben, sőt az egész lap szellemében a *kegyelemtan,* valamint a *megváltás tényének* elfogadását, ill. ennek beépítését filozófiájába! (...) Aki tagadja ezt mint a keresztény-ség bázisát, az nem is nevezheti magát kereszténynek! Merem remélni, hogy Ön is csak a vita kedvéért veti fel ezt a kérdést. Ilyen értelmezés mellett ugyanis, mint az Öné, Krisztus minden felénk irányuló kegyelmi segítsége is teljesen hiábavaló és fals, e kegyelem elnyerésére való törekvésünk pedig („régi eszköztár") teljességgel felesleges! (...)

Például a házasságot miért emelte Jézus szentségi rangra? Mert nagyon nehéz a minden negatívum ellenére való hűség és kitartás egy életen át. De a szeretetben és az Ő kegyelmének különös erejében mégis lehetséges. (...) Igenis *szükség van tehát a „régi eszköztárra".* De kizárólag úgy, hogy annak gyakorlása hitből, meggyőződésből és szeretetből származik, nem pedig magamutogatásból, feltűnési viszketegségből, hogy az „elithez" tartozónak lássanak. (...)

Vannak *isteni parancsok*, melyek minden lélek mélyén élnek és félreérthetetlenek. De nem kétfélék! Az embernek pl. nincs joga életet kioltani. De Isten az élet ura! Ő adja és Ő el is veheti bármikor, még közvetve is, ha erre embernek ad parancsot. Vannak viszont emberek által hozott parancsok, melyeket a Jézus Krisztus által alapított egyház hozott. Mert Ő előre látta, hogy a társadalmak időben milyen sokat fognak változni, és ennek ismeretében hatalmat adott *oldani és kötni* (...), de kizárólag erre felhatalmazott személyeknek, ill. testületeknek. Semmiképpen nem egyéneknek saját kényelmük vagy felmentésük érdekében. *Az Úr Péternek adta a "mennyország kulcsait".* (...) Ő igenis sziklára építette egyházát, és nem homokra, különben már elvitték volna a viharok; mégis 2000 éve él és diadalmaskodik (vö. ÉV februári szám, 13. old.). (...)

Az egyház parancsait viszont minden hívő köteles teljesíteni — Isten iránti szeretetből és saját érdekében. Mert senki sem lehet önmaga bírája. Az anyaszentegyház iránti *engedelmesség* viszont senkit nem fog lealacsonyítani, ellenkezőleg, az ehhez szükséges *alázat* emeli őt naggyá Isten előtt. A legnagyobb győzelem mindig önmagunk legyőzése, ez a képesség emel minket az állatok fölé.

Az igaz emberré nevelés útja tehát legcélszerűbben valóban a vallás-erkölcs alapjain áll, de nem az erőszak útján kell alkalmaznunk, hanem a szeretet alapján és jól felfogott önérdekből, párosítva saját akaratunkat és erőinket egy felülről kapott kifogyhatatlan erőforrással. (...)

Szíves üdvözlettel:

Dr. Buday Józsefné
ny. tanár, Budapest

Kedves „ÉRTEM VAGY"!

1998. júniusi számod 2–6. oldalán jelentkezik vitairatával Kovács Laci. Ehhez fűzném hozzá megjegyzéseimet.

A megjelenés óta Lacinak többször is megköszöntem ezt a cikket, és állításaival alapvetően egyetértek. Azonban fel kell hívnom a figyelmet egy jelentős mozzanatra. A cikkben a 3. oldal 3. hasáb 2. bekezdésében a következők olvashatók: „Mindezen a tanbeli tényen semmit sem változtat, hogy a mise lakoma is egyben, hiszen ez a lakoma, a dogma szerint, a meggyilkolt fiú testének és vérének magunkhoz vétele, magyarul kulturált felfalása. Kulturált forma, hiszen a kannibalizmus, a legyőzött vezér testének megevése (íme ismét a mágia!) ma már csak ilyen módon elképzelhető."

Nehéz ügy. Én még nem láttam áldozót, aki felfalta volna azt, amiről itt szó van. A szöveg tehát már ezen a helyen rossz. De menjünk tovább. A kannibalizmus kulturált formájáról beszélni értelmetlenség. A kannibalizmus emberevést jelent, ezt mindenki tudja, persze lényeges hozzátétel, hogy nem feltétlenül a legyőzött vezér testének „felfalásáról" van szó. Akárkiéről lehet szó, főleg ha az ember az éhhalál szélén áll, és már csak a fennmaradás, újabb kifejezéssel a túlélés lebeg a szeme előtt. De ez nem csak kultúra kérdése, hiszen van ember, aki nyugodtan meghal, mert undorodik elhalt embertársa testének „felfalásától", más pedig éppen emiatt marad életben. Vagyis van, aki a „kannibalizmus" erejében nyeri el az örök életet, mások pedig távol maradván a kannibalizmus embertelen és kulturálatlan barbarizmusától, elveszítik azt. Vagy hülyeséget beszélt Jézus János szerint, mikor ezeket mondta: „Ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok az ő vérét, nem lesz élet bennetek" (Jn 6,35)? Semmiképp sem vagyok hajlandó belemenni itt egzegetikai kérdésekbe, mert azokból nem jön ki logosz. De az biztos, hogy itt vagy Jézusnak, vagy a róla tanúságot tevőknek valami olyan archetípikus gondolatáról van szó, amely még csak analógiás kapcsolatba sem hozható azzal, ami a magyar nyelv értelmezése szerint kannibalizmusnak volna nevezhető, akár reális, akár átvitt értelemben. Sajnálom, hogy ezt a ragyogó cikket, amely minden klasszikus hívőre ugyancsak ráfér gondolatébresztőként, sok testvérünk azért nem tudja sajtóapostoli tevékenységéhez felhasználni, mert a kannibalizmus túlzóan harsány hasonlata elriasztja őket a lényegesebb kijelentések tudomásulvételétől.

Az eucharisztiával kapcsolatban a kannibalizmus gondolata persze nem mai keletű. Más kortársak gondolatvilágában is felmerül, kiváló példa erre Gyurkovics Tibor egy versrészlete: „De elfogott a rémület, / mint kannibálok vasárnap, / megesszük az istenünket / áldozata áldozatának? / Föláldozzuk a legszebb testet / rámatricálva és előre? / Fölzabáljuk a kenyeret / és Jézus Krisztus lesz belőle?"

Még szerencse, hogy utána hozzáteszi: „Ugye, rémeseket és okosakat mondtam? De hinni? Az — Isten kitüntetése." A rémesekkel egyetértek, az okosakkal kevésbé! Dehát aki a hitet Isten kitüntetésének gondolja, az bizony még rémesebbekre is képes... (Gyurkovics Tibor: Isten homlokán, Kairosz Kiadó 1998.)

Bp., 1998. augusztus 15.

Testvéri szeretettel:

Hampel Károly

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Ródlizás

Körülbelül két héttel ezelőtt levelet kaptam egy barátomtól, egy rajzolóművésztől. Arra kért, hogy ha legközelebb bejövök Pestre, mert mint tudjátok, a Börzsöny hegységben lakom, látogassam meg. Megírta azt is, hogy ezúttal nem csupán beszélni szeretne velem, hanem szeretne lerajzolni, mégpedig többször is. Megbízást kapott ugyanis rajzfilm készítésére, s minthogy a filmen törpét is kíván szerepeltetni, nagy segítség lenne számára, ha néhány vázlatot készíthetne rólam. Az lenne a legjobb, ha egy egész napot nála tölthetnék, ha este mennék el hozzá, nála aludnék, és másnap már korán reggel megkezdhetné a munkát. Szívesen teljesítettem kívánságát. A múlt hét elején amúgy is be kellett jönnöm Budapestre, s dolgaim végeztével nem a Nyugati pályaudvarra mentem, hogy hazavasutazzam Törpeházára, hanem a fogaskerekű vasútra ültem fel. Gyurka barátom ugyanis – a rajzolóművész – a Szabadság-hegyen lakik. Igen megörült, mikor becsöngettem hozzá. Tüstént szemlélgetni kezdett, nézett jobbról, nézett balról, ide-oda forgatott. Látszott rajta, alig várja, hogy reggel legyen és munkához láthasson. Le is feküdtünk már korán, és másnap, amikor felébredtem, Gyurka már készítgette rajzlapjait, hegyezte sok-sok ceruzáját, részemre meg már odaállított valami dobogófélét az ablak közelébe. Reggelizés után fel is álltam arra a dobogóra. Gyurka meg rajzolni kezdett. Ekkor még azt hittük mind a ketten, hogy így fog eltelni az egész nap. Tíz perc múlva azonban valami közbejött. Az jött közbe, hogy én egy igen furcsa kéréssel fordultam Gyurkához. Azt kértem tőle, hogy kérjen kölcsön számomra a házban – de minél gyorsabban – valami gyermekruhát meg egy szánkót. Persze megkérdezte Gyurka – mégpedig igen csodálkozva –, hogy mi célból kérem ezeket, erre azonban nem feleltem, még a magyarázatra is sajnáltam az időt, olyan sürgősen kellett intézkednem valamely ügyben. Gyurka átsietett egy szomszédjához és néhány perc múlva kisfiú ruhákkal meg egy szánkóval tért vissza. Ekkor még azt hitte, hogy a filmje számára támadt a fejemben valamely ötlet és ezért öltözöm át kisfiúnak, hogy úgy rajzoljon le. Hosszú szakállamat elrejtettem a télikabátocska alá, gallérját felhajtottam, még sálat is csavartam a gallér köré, fejemre piros hósipkát húztam, aztán a tükörbe pillantottam. Elégedett voltam a látvánnyal: már három lépésre se látszott rajtam, hogy törpe vagyok, egészen olyan voltam, mint valami öt-hat esztendős kisfiú. Vállamra vettem a szánkót. Gyurka meg sietve visszaült a rajztáblája elé és várta, hogy fellépjek a dobogóra. Ekkor azonban némi meglepetés érte. Én ugyanis a dobogó helyett az ajtó felé siettem és odaszóltam neki: „Tüstént visszajövök.” Az ajtóból még visszatekintettem rá és megállapítottam, hogy most ő is igen jó modell lehetne egy ilyen című képhez: „A meglepődött rajzolóművész.”

Amikor becsuktam magam mögött az ajtaját, változtattam a járásomon is. Általában fürgén mozgok és gyorsan járok, most azonban totyogni kezdtem s a ház kapuján már úgy totyogtam ki a havas Melinda útra, hogy egy szembejövő néni rám is szólt: „Mi az, te csöppség? Már te is ródlizol?” Ti persze már tudni szeretnétek, miért tettem mindezt. Az történt, hogy mialatt modellként ültem a dobogón, kiláttam az útra, a ródlizó gyerekekre, hallottam kiáltozásukat is, és nagyon elszomorított valami. Ha elmondom, mit cselekedtem, tüstént megtudjátok, mi szomorított el.

Odakint lassú, kisgyerekes mozdulatokkal leemeltem vállamról a szánkót és húzni kezdtem fölfelé, a lejtős út legmagasabb részére. Alig húztam néhány lépést, már robogott is felém egy ródli, rajta három nagyobbacska, tíz-tizenkét éves kisfiú. Nem voltam útjukban, a kerítés mellett lépegettem, mégis már messziről kiáltoztak: „Pálya! Pálya!” Azt hihette volna az ember, hogy jóindulatból teszik ezt, jó előre figyelmeztetik az úton baktató csöppséget, vigyáznak rá. De hajh, amikor mellém értek, a középső rám kiáltott: „Vigyázz, pocok! Ez nem óvoda!” A hátsó kisfiú pedig hógolyót vágott az arcomba: „Nesze, pocok!”

Egy házzal följebb megint jött szembe velem egy szánkó. Ez azonban nem robogott, csak szépen csöndesen siklott. Ezen

ugyanis két kicsi fiú ült, hat-hét esztendősek, tehát nem volt akkora súlya. De jött utána egy robogó szánkó is, azon megint három nagyobb fiú ült, egy negyedik meg állt rajta leghátul, és ezek megint kiáltoztak: „Pálya! Pálya!” Most azonban nem nekem kiáltoztak, hanem az előttük sikló két kisfiúnak. Ügyes kormányosa volt ennek a robogó szánkónak, mesteri módon fordult a kanyarban, könnyen ki tudták volna kerülni a két csöppség szánkóját. Ők azonban – és ez olyan csúnya dolog, hogy kevés volna csupán annyit mondanom rá: „Ejnye bejnye, csirke csípje” – szándékosan nekimentek. De olyan ügyesen lökték meg, hogy ők maguk se fel nem borultak, se robogásuk nem lassúdott, a kisfiúk szánkóját azonban a kerítés felé fordították, felborították. A kisebbik sírni kezdett – talán megütötte magát –, de az is lehetséges, és ez még fájdalmasabb, hogy megbántottságában fakadt sírva. A nagyobbik viszont tüstént talpra ugrott és utánakiáltott a tovarobogó szánkónak: „Csibészek!” A hátul álló fiú visszafordult és nevetett: „Úgy kell nektek! Pockok!”

Most már hamarosan eljutottam az út legmagasabb pontjára, ráültem a szánkóra és siklani kezdtem lefelé. Véletlenül éppen az előtt a ház előtt, amelyben Gyurka lakik, szembe jött velem fölfelé a legelső szánkó három utasa, az a három nagyfiú, akik közül az egyik hógolyót vágott az arcomba. Ő húzta a szánkót, és amikor meglátta, hogy közeledem, rántott egyet szánkója kötelén, keresztbe lendítette a szánkót az úton és nevetve kiáltotta: „Tilos terület! Pocok végállomás!” Ez a cselekedet volt az, amely a legjobban elszomorított, amikor még a dobogóról néztem le az útra. Ha ők robognak lefelé, kiáltoznak fölöslegesen is: „Pálya! Pálya!”; de ha kisfiú szánkózik le, rákényszerítik, hogy megálljon, és a kisfiúk vagy sírnak, vagy dühösködnek.

Én persze se nem sírtam, se nem dühösködtem. Fékeztem, megállítottam szánkóm a keresztben álló ródli előtt, nyugodtam felálltam, lehajtottam a gallérom, megmutatkoztam igazi mivoltomban. A fiúcska elé léptem és rákösöntem: „Szervusz, kisbarátom!” No, én már sok gyereket láttam elpirulni, de ilyen gyors pirulást még sose láttam. Egyetlen pillanat alatt olyan pirossá vált az ábrázata, mintha pipacs nyílt volna a hóban. Megszólalni is alig tudott zavarában: „Moha bácsi... Jónapot... kívánok... Moha bácsi... Jaj, ne tessék haragudni...” Néztem rá egy ideig, aztán csöndesen megkérdeztem tőle: „Mondd csak, kisbarátom: a Szabadság-hegyen vagyunk mi?” Nem értette meg, mire célzok kérdésemmel, és csodálkozva rebegte: „Ott... ott vagyunk, Moha bácsi, kérem... a Szabadság-hegyen...” Így folytattam: „És mondd meg azt is, kisbarátom: szerinted talán ez a hegy... csupán a tízévesek számára Szabadság-hegy? A hatévesek számára nem?” Látszott az arcán, nagyon is látszott, hogy most érti már, miről beszélek. Még meg is sajnáltam szegény-

két, mert most már olyan lett a pofikája, mintha a pipacsot, no, mihez is hasonlítsam, mintha a pipacsot még leöntenék paradicsommártással. Nem is szóltam többet, hanem belépegettem a házba.

Gyurka barátom örvendezve fogadott: „Csakhogy itt vagy végre! Eszembe jutott közben valami. Állj csak fel a dobogóra, úgy, ahogy vagy!” Nekem azonban abban a pillanatban szintén eszembe jutott valami, és már indultam is ismét az ajtó felé, úgy, ahogy voltam. Az jutott az eszembe, hogy nemcsak ezen az úton szánkáznak gyerekek a Szabadság-hegyen. Nemcsak a Melinda úton éri bántalom a kicsinyeket. Eldugtam hát ismét a szakállam, felhajtottam a gallérom és eltotyogtam kisfiúként a Diána útra, aztán a Normafa lejtőre, és még sok-sok helyen kérdeztem meg aznap ismét Moha bácsiként egy-egy nagyobb gyerektől, aki megkeserítette a kicsinyek ródlizását: „Mondd csak, kisbarátom, szerinted talán ez a hegy... csupán a tízévesek számára Szabadság-hegy? A hatévesek számára nem?” A kicsiknek pedig megmagyaráztam, hogy se ne sírjanak, se ne dühöngjenek. Ha szánkót lódit elébük valamely nagyobb fiú, nyugodtan és vidáman szálljanak le, kerüljék ki a keresztben álló szánkót, üljenek fel ismét, és könnyek nélkül, durva szavak nélkül nyugodtan és vidáman szánkózzanak tovább.

Félve mentem haza sötétedéskor Gyurkához, attól tartottam, megbántottam elszökdöséseimmel. Gyurka azonban ragyogó arccal mutatta munkáját: „Nézd csak, megrajzoltam a figurát fejből! Nagyon jól sikerült. Ugyanúgy magam elé tudtalak képzelni, mintha itt álltál volna a dobogón! Rájöttem, hogy csak be kell hunynom a szemem, és már látom is nagybecsű törpei ábrázatod. Bennem van.”

Én pedig azt tanácsolom a nagyobb kisfiúknak, a csacsi gézengúzoknak, tegyenek úgy, ahogyan Gyurka tett. Mert nagyon sok hegy és igen-igen sok szánkóút van az országban, én meg csak egyetlen egy törpécske vagyok, nem állhatok oda mindenik butuska nagyfiú elé, hogy megvédjem tőlük a kicsiket, őket pedig tulajdon rosszaságuktól. De tekintsenek önmagukba, találni fognak ott egy képzeletbeli Moha bácsit, és az a Moha bácsi ugyanazt kérdezi tőlük, amit én. Annak feleljenek.

Fő utcai Mikulás

Az 50-es évek elején sokan jártak a Fő utcai ÁVH palotában.

Ha kihallgatásra kísérnek, a rémesen kihalt folyosókon úgy érzed magad, mint egy elátkozott várkastélyban. Ilyen gondolatok forogtak az agyamban, mikor csinos kísérőmmel a kihallgató katakombák előterébe érkeztünk.

Ma valami derű és dac élt bennem. A reggeli durva ébresztő sem fájt. A szomszéd kapucinus templom harangja már előbb köszöntött, az Ádvent hangulata magához ölelt. Ébredj, ember, mély álmodból, megszabadulsz rabságodból.

Az én belső békém vagy derűm sugárzott át az előadó úrra is. Ma nem szórta rám a díszítő jelzőket. Kezembe nyomott egy Isten tudja hány lapból álló iratköteget. Olvassa el az eddig felvett jegyzőkönyvet, és írja majd alá.

— Hol? — kérdezem.

— Hát itt, a végén — mutatja enyhe bosszúsággal.

Pillantásom a dátumra és a már aláírt névre esett hirtelenében. Elvörösödve kikapta a kezemből. Szaladt az íróasztalhoz — egy másik példányért.

Jaj, nem is tudtam, hogy ma Mikulás van, dobbant nagyot a szívem. De a bennem lakó derű nem apadt el. Ennek az embernek hüvelyes növény neve van, amit a vidéki ember viharmagnak titulál. Gondolom, már kitalálták, milyen nevet visel. Talán gazdag ajándékot hozott neki a Télapó?

Kicsit összekaptunk, mert nem írtam alá a jegyzőkönyvet. Máskor keményebb módon reagált, de ma más fegyvert alkalmazott. Gúnyos humorizálásba fogott. Nem ért célt, lepattant rólam.

— Minden férfi azt vallotta, csupán udvarolt magának — mondta felém fordulva (és elegánsan magázott).

Hirtelen felkaptam a fejem, gyilkos pillantással odavágtam:

— Én sem vagyok a világ csúnyája — de már lecsitulva enyhén mosolyogtam.

Istenem, mióta nem érte fésű az akkor még dús hajamat: tíz ujjam volt a fodrásza a zsírosan tapadó tömegnek.

Egyszer véletlenül láttam magam egy üveges ajtó tükrében. Ó, ez a 172 cm magas nő fekete gyászruhájában, mint egy madárijesztő a ráaggatott rongyaival! Micsoda kép meredt rám!

Ez a csontváz ember mer szépségről hencegni. Mit tehetsz ilyenkor? Nevetsz!

Már az elején el akartam mondani, milyen csinos kísérőm volt ezen a napon. Jól megnéztem, mert több ízben jöttünk együtt a kínvallató szobáig.

Legalább 195 cm, de lehet 2 méter magas, szőke hajú, barna szemű és szálfa egyenes, mint a válogatott koronaőrök. Soha nem lökött előre a lépcsőkön, de a hangját még nem hallottam. Ma nála is megtört a jég. Egy kanyarnál a füttyjelzés miatt hirtelen meg kellett állnunk. Szinte lágy hangon azt kérdezte:

— Van, illetve volt magának gyereke?

— Igen — válaszoltam határozott bátorsággal.

— Hány?

Thomas S. Eliot
(1888–1965)

A fenyőfák tisztelete

Sokféle ünneplése van a karácsonynak.
Némelyikre ne is gondoljunk:
A nagyvilágira, a lustálkodóra, a nyersen üzletire,
A duhajra (a bárok éjfélig nyitva vannak),
De a gyerekesre se — mert nem olyan ez, mint a gyereké,
Kinek szeméből visszacsillog a gyertya s az aranyozott angyal,
Mely szárnyát tárja a fa csúcsán,
S ott nem dísz csak: igazán angyal.
A gyermek megcsodálja a karácsonyfát;
Hagyjuk meg neki örömét a csodálkozásnak
Az ünnepen, melyet ő igazán nagy napként, nem ürügyként szeret,
Hogy vakító látomását, ámulatát
Az első-emlék Karácsonyfának,
Hogy a meglepetést, az új kincsek örömét, gyönyörét
(Mindegyiknek van saját, ingerlő szaga),
Hogy a várakozást a liba- vagy pulykasültre
S megjelenésének izgalmát,
Hogy az áhítatot és vidámságot
Ki ne törölhessék belőle későbbi tapasztalások,
Lapos megszokás, fáradtság, unalom,
A halál előre-tudása, a hullás előre-érzése
Vagy a megtérés kegyeskedése,
Melyet az Istennek nem tetsző, a gyermeket nem tisztelő
Önhittség szeplősíthet
(S most hálával emlékezem
Szent Lucára, himnuszára és tűzkoronájára is):
Hogy a Vég, a nyolcvanadik születésnap előtt
(„Nyolcvanadik”, mindenképp így értem: utolsó)
A minden-évi meghatódás lezárulő emlékei
Egyetlen óriás örömbe gyűlhessenek,
Mely óriás félelem is egyben, mint olyankor,
Mikor a rettegés ellepi a lelket:
Így a Kezdet elénk fogja idézni a Véget,
S az első Eljövetel a másodikat.

Bán Ervin fordítása

T. S. Eliot századunk legnagyobb angolszász lírikusának számít. Ezt a versét, a fordító tudomása szerint, kevéssel halála előtt írta.

Mint aki nagyon gondolkodik, jobbra-balra ingattam a fejem.

— Pontosan nem tudom, talán 5 vagy 600... (A tanítványaimra gondoltam. Sajnos, nekem gyermekem nem volt soha. No, ezt nem közöltem vele.)

Nem válaszolt, mintha a Lipótmezőre kísérne, úgy villant felém a tekintette.

De nincs vége még a napnak. Azt hiszem, délután 3–4 óra lehetett. A földön ott várt csajkában a finom, dermedt ebédem.

Mit mondjak, ismét nevetnem kellett — mert paszuly volt a mai menü. Villámgyorsan belezúdítottam a WC-kagylóba. Elég nekem a kihallgatómból. Az ügyeletes nem vett észre semmit. Valamiért dühös lehetett, mert a vasajtót úgy becsapta, hogy hullt a félfáról a vakolat. Egy kisujjnyi darab a piros kövezetre esett.

— Micsoda nap — ugrottam oda. Ránevettem társamra, a kedves Margitkára, és leguggolva hirtelen rajzolni kezdtem, mint az iskolában a táblára.

Mikulást rajzolni pár lendületes vonallal nem okoz gondot. Mintegy 40–50 cm nagyságúra sikerült. Az ajtótól a piccs felé igyekezett nagy botjával.

Az utolsó vonalakat húztam, mikor felpattant az ajtó, majd ellökött guggoló helyzetemben.

— Mit csinál? — szólt rám keményen az őr, de hirtelen sarkon fordult.

— Így marad! — vezényelte aztán, és elrohant.

Én maradjak guggoló helyzetben, vagy a műalkotás? Álltam nagy gondban.

Magamhoz sem térhettem, már újra ott volt.

— Mi ez? — kérdezte.

— Eljött a Mikulás — válaszoltam szelíden.

Vass Terézia

Assisi Szent Ferenc didereg

Korunk, a huszadik század kedvez természetes, biológiai énünknek. Harcolni kell. Megfeszítenünk erőinket. Állapotban lenni — úgy érezzük, akkor vagyunk formában, ha küzdünk. A küzdelemhez erő kell. Erőnk teljében érezzük, hogy eléggé élünk, igazán élünk. Ha megütközünk, vívunk, győzünk.

Ó, ez az erőnk telje! Ez az erőkifejtés... ez a természetes állapot! Imponáló, s feltölti tudatunkat, bizsergéssel az agyat. De az erő nem pusztába hat, nem a semmibe. Valami ellenében hat, az erő mögött agresszió feszül — ilyen a napi kis összetűzésekben, ilyen az atomfegyverkezésben. Mért atomfegyverkezünk? Csak úgy, magában? Olyan finom atomfegyverkezni? Olyan élvezet? Hogy fölhalmozzunk? Hogy sok silónyi rakétánk legyen, mindenesetre karácsony estére? Ezzel akarjuk meggyújtani a csillagszórókat, meglobbantani pünkösd lángját, vagy görögtüzet csinálni május elsejére? Az atomfegyvereket is valami ellenében készítjük...

Igen, de az agressszióhoz gyűlölet kell. Mint valami táplálék. Agresszió önmagában nincs. Kedves agresszió nincs. Ennek az agressziónak fűtőanyag is kell, hogy működjék. S ehhez megfelelő mennyiségű gyűlölet szükségeltetik.

Ártatlan természetességgel gyűlölünk. A szeretetben mindig van valami engedékenység, elfogadás, odahajlás. A gyűlölet jó inger. Hamar hat. Milyen könnyen beleakaszkodunk egy ellenszenves arcba, egy csúnyának talált otrombaságba. Ellenszenvünket jogosnak tartjuk, mintha természetes gyökereinket érintené valami áram. Gyűlölni nagy érzés, erős inger. Milyen undorral tudunk elfordulni egy-egy antipatikus színészi arctól, milyen mozgásba hozza lelkünket egy-egy csúnya gesztus. Egy-egy tehetségtelen, ügyetlenkedő gesztus, egyetlen lúdtalpas pördülés a játszótéren; egész lényünk tiltakozásba csap. Agressziónk föléled — gondoljunk csak bele, mily sokszor nézünk kárörvendően egy-egy értekezlet előadójára: ellene, ellene, ellene...

Az agresszió mozgó. Sok táplálék kell neki, sok fűtőanyag. Beszerezzük, egész szervezetünk készen áll a támadásra, eltiprásra, megsemmisítésre! Szeretünk kifogásolni. Összeütközni. Erőt kifejteni valami megsemmisítendőre. Jó meccs. Szívesen szállunk bele.

Szeretni nehéz. A szeretethez tökéletesség kell — mármint odakinn. Belül: lefegyverezettség. A világban nincs tökéletesség. A lefegyverezettség védtelen, erőtlen állapot — gyöngének érezzük magunkat a szeretetben, tétovának. A gyűlölet erőt ad, „valakik" leszünk a gyűlöletben. Biológiai állapotunk meggyöngül a szeretetben, passzívnak érezzük magunkat, elernyedettnek.

A világ az agresszió terepe. Ezen edzzük az erőnket. A parancsoló jól érzi magát — kiadja agresszióját, gyakorolja lélekizmait, szűkös önbizalmát fejleszti. Figyeljük meg, a hatalmi szerepek milyen elégtétellel töltik meg hordozóikat. Egy portás milyen személyi öntudattal irányítja a neki rendelt kapu sorsát! Egy családapa a családját, egy közeg a közegét! Szerepük szerint önfeledten megélhetik az agresszójukat. Így éldegél a társadalom. Agresszívek az autók, a kerítések, a kereskedelem, a szerzés, az ezüst villák, a fehér villák, a finom malachús-daraboló vágóhidak, a lakomák. A torpedók.

Assisi Szent Ferenc áll dideregve a század közepén. Felszakadt ruhában, mezítelenül. Csak néhány követ koldul a Damiano-kápolna megújítására, csak szép pillangót keres rakétamáglyák fémes mezején.

És énekel, comme le jongleur de Dieu.

Assisi új pártot nyitott a történelemben. Visszariadt a kardvágástól, a vérző, átvágott férfivállaktól és a bársonnyal borított hústestektől, a huszadik századi agressziótól, a kiépített eszmék megáldott betonrendszerétől, a természetes észtől és természetes erőszaktól. Az ügyességtől, a praktikáktól. Az okos egyezkedéstől és az oktalan támadástól. A tizenharmadik és a huszadik századtól.

Védtelen lett és gyönge.

Mint aki átöleli a kard pengéjét.

Átölelte a természetet.

Gyurkovics Tibor

Bécsi anziksz

Három hónapot töltöttem Bécsben május elejétől július végéig teológiai kutatások céljából, az idő jó részében tehát könyvtárakban, ill. a lakásomban ültem és olvastam, de azért próbálkoztam egy kicsit körülnézni és „látni” is, főként persze az egyház háza táján. Minden vasárnap máshová mentem misére, és egyébként is igyekeztem sokféle egyházi rendezvényen ott lenni. Azért máshová is eljutottam olykor. Az alábbiak néhány tapasztalat-, élmény- és gondolattöredéket tartalmaznak, rendszertelenül és az átfogó szemléltetés igénye nélkül.

Bécsben kiszámíthatatlan és szélsőséges *az időjárás*. Május első hetében 26–28 C fokos hőség, néhány nap múlva jégeső 10–12 C mellett. A legváratlanabb pillanatokban beborul és esik, aztán ismét nagyon kellemes. És örökké fúj a szél. Kivéve persze a 30 C fölötti júliusi kánikulában, amikor jobbára tökéletes a szélcsend.

Nagymise *Anyák napján* az egyik hatalmas templomban (Bécs „ugyanolyan”, mint Budapest, csak minden háromszor akkora). A mise kezdetén 60–80 hívő lehet jelen (a végén 100–110); néhány fiatal, 5–6 gyerek, de aztán az igeliturgia végén bejön még 10–12 kicsi (5–10 évesek), akiknek külön tartották az igeliturgiát a templom egyik helyiségében; 8 fegyelmezett ministráns, civil felolvasók, áldoztatók.

Általános tapasztalatom: az *istentiszteleteket* nagyon jól előkészítik, szépen megszervezik, összeszedetten, fegyelmezetten végzik, a szövegeket és énekeket igen gyakran kinyomtatják, a zenei színvonal legalábbis kielégítő, de inkább jó — a „mélység”, a „lélek” azonban valahogy legtöbbször mégis hiányzik. Magas színvonalú rutin.

A *prédikációk* szellemi szintje általában jó közepes, evangéliumi tartalma–súlya gyenge. A jézusi világosságnak, egyértelműségnek és radikalitásnak nem sok nyomát látni. A legjobbnak még az Universitätskirche jezsuita plébánosának beszédei tűntek (zenekari misék okán itt többször is megfordultam). Ami viszont elképesztő: több helyen is szó szerint felolvasták a prédikációt...

Rengeteg *külföldi pap* misézik (lengyelek, indiaiak, afrikaiak stb.), és jobbára olyan katasztrofális német kiejtéssel beszélnek, hogy az már bántó és megkérdőjelezi az istentiszteletet valódiságát. De ki lehet pipálni: ez a mise is megvolt, talán még prédikáció is elhangzott (mert pl. a munkaszüneti nap súlyával bíró Mennybemenetel ünnepének 20 perces esti „vadászmiséjén” elmaradt abban a templomban, ahová épp elmentem; igaz, nem is volt jelen több 20–25 hívőnél).

Bécs legmeghittebb temploma számomra a kicsi, alig észrevehető, vadszőlővel befuttatott *Ruprechtskirche* (először a XII. században említik oklevélben, de feltehetően 740 körül épült az első változata!); talán egyedül itt éltem át azt, amit úgy szokás mondani, „megszentelt falak”; az itt működő „bázisközösség” a szép liturgiára helyezi a fő hangsúlyt.

Grinzing. A hangulatos kisvendéglők, kiskocsmák, borkimérések „negyede”, valóban elbájoló kicsi, régi épületekkel. Az egykori hangulatos budai, hűvösvölgyi kisvendéglők párjai — a nagyüzemi turizmusra alkalmazott verzióban. Kár. A szép környezet, a gyönyörű lugasok, a történelmi emlékek (Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert itt töltött órái) kétségtelenül az elmúlt századok patináját idézik, de az embernek az a benyomása, hogy a lényeg ma már nem a kedélyes családi, baráti borozások lehetősége, hanem a tömegturizmus, vagyis a minél nagyobb bevétel, a pénz. Magas színvonalú szolgáltatást nyújtanak cserébe, de a lényeg attól még lényeg marad.

Mint ahogy egyébként is úgy tűnik, mintha Bécs lényege az *idegenforgalom* lenne. De nemcsak felszínes értelemben, hiszen 100 000 külföldi egyetemista tanul itt (gyakorlatilag ingyen; hogy a járulékos költségek — étkezés, lakás, közlekedés stb. — mennyit emésztenek föl, az más kérdés).

Hundertwasserhaus. Turistaként ezért érdemes Bécsbe jönni. Gyönyörű templomokat, palotákat, kastélyokat, kiállításokat, parkokat másutt is lehet látni, de ezt a formabontó, csillogó, színes, ósdi–modern hangulatot árasztó öko-épületet (16 teraszán 900 tonna földben számtalan növény, virág, bokor és fa tenyészik...) csak itt.

19. Osztrák Rézfúvós Ünnep. Pontosan délután három órakor, ahogyan meghirdették, elkezdenek bevonulni a Rathausplatzra a különböző egyenruhába öltözött osztrák és kelet-európai fúvósegyüttesek, köztük hatalmas katonai zenekarok; és csak vonulnak, vonulnak, majdnem négy óráig; próbálom fölbecsülni, menynyien lehetnek, végül 1500-ra tippelek; másnap az újságból megtudom, hogy 2500-an voltak és muzsikáltak együtt a Rathaus lépcsőin és terén állva. Valódi zenei csemege — és a hadsereg „ártatlan” jelenléte.

Volt konkrétabb is. Hatalmas *haditechnikai bemutató* a Heldenplatzon. Harckocsik, lövegek, híradástechnika, harci helikopter, s a legnépszerűbb (hosszú sorok várakoztak, hogy láthassák): korszerű vadászrepülőgép, amelybe bárki beülhetett. Mindez lacikonyhákkal és egy katonazenekar magas színvonalú muzsikálásával körítve. A technikát bemutató katonák kedvesek, barátságosak, közvetlenek, szolgálatkészek. Piknik. Megfordult-e rajtam kívül valakinek a fejében, hogy a korszerű tömeges gyilkolás eszköztárát bámulhatta meg?

Talán azoknak — ha egyáltalán itt voltak —, akik néhány nappal korábban az egyik aluljáróban aláírásokat gyűjtöttek *a NATO és a Nyugat-európai Unió*, az általános militarizálódás ellen. Aláírtam, és váltottunk néhány szót a magyarországi NATO-népszavazás körülményeiről és tanulságairól.

Tüntetést is láttam e tárgyban. A tüntetés mottójával csak egyetérteni tudtam: Libertäre Galaxis statt Festung Europa (A szabadság galaxisát az Európa-erőd helyett)! Ámde! A tüntetés résztvevői, húszan-huszonöten ha voltak, valamennyien szemmel láthatóan „lecsúszott” fiatalok, feltehetően drogosok, toprongyos öltözékben, egy nagy dobot vertek, harsányan kiáltozták jelszavaikat, időnkint Hitlerre emlékeztető karlendítésekkel. Lejáratták a jó ügyet. Más kérdés, hogy a józan és tisztességes bécsi polgárokat feltehetően nem érdekli a Festung Europa kérdés.

Kirándulok a gyorsvasúttal alig negyed órára lévő *Mödling*be. Varázslatos ékszerdobozka, rengeteg XII–XV. századi házzal, lenyűgöző gótikus városházával, templomokkal, román stílusú Karnerral (kápolna a „dóm” mellett) — és a házzal, ahol néhány nyáron át Beethoven lakott és írta a Missa sollemnist; a korhűen berendezett emlékszobákban a jobbára szegényes használati tárgyakon, a természetes rendetlenségen, a kiállított dokumentumokon átsüt a már szinte teljesen süket zeneszerző nem emberi méretű magánya...

Fennállásának *100 éves évfordulóját* ünnepli a plébánia, ahol lakom. Az egyházközség híveinek hónapok

óta tartó meglátogatásával készült a pasztorációs team (a plébános, papi és civil segítői) a nagy ünnepre. Az ünnepi misét az olmützi segédpüspök celebrálja, az ünnepi szónok a bécsi teológia alighanem legnépszerűbb professzora, aki Zakeus története kapcsán annak az egyháznak a képét vázolja föl, amely nyitott, érdeklődő, amelyben Jézust vendégül látják és amely szociálisan érzékeny. A templom saját ének- és zenekara Mozart Koronázási miséjét adja elő, de közreműködik a cserkészek fúvószenekara is, többek között — elképesztő, de azért mégsem bántó módon — egy kis esztrádmuzsikával is. (A borzasztó inkább az, hogy az egész misét végigszaladgálja és végigordítozza néhány fegyelmezetlen kisgyerek, akiknek a szüleit ez láthatóan nem zavarja, mert semmiféle ellenintézkedést nem tesznek, s amúgy is mindenki békésen tűri, csak a szónok hangján érzek némi feszültséget, de lehet, hogy csak az erőfeszítést, amellyel ez a csendes szavú, rendkívül rokonszenves ember túlkiabálni kényszerül az alapzajt.) Van itt minden. Mint ahogy a mise után is. Lacikonyha, csapra ütött hordók, játék és versenyek a gyerekeknek, s egy valódi élmény: az európai turnén járó Miami Choral Society 10–16 éves, fehér, sárga, barna bőrű, főként lányokból álló remek énekkara. Éneklésüket a tíz lépésre lévő Gürtelen folyamatosan rohanó autók és a harminc lépésre lévő, itt épp a felszín fölött, magasvasútként robogó metró sem tudja megzavarni.

Előadások az egyetem teológiai fakultásán. Ami először szembe ötlik és meglep, az a hallgatóság összetétele. Természetesen túlnyomó többségben van a fiatalság, de magyar szemmel hihetetlenül nagy arányban van jelen a középső, sőt az idősebb korosztály is. Egyetemista nyugdíjasok? Igen. A „ráérős évek" értelmes és szép kihasználása. Ami pedig az előadások színvonalát illeti, összességében jónak mondható. A megítélés persze a mércétől függ. A húsz évvel ezelőtti budapesti teológiai oktatást, amelyben részesültem, nem lehet ezzel egy lapon emlegetni. Egy ismerősöm viszont, aki járatos a magyar egyetemi oktatásban, azt mondja, talán csak annyi a különbség, hogy itt egy világnyelven adják elő az anyagot. Nem tudom eldönteni, mi a valóság, mindenesetre a filozófia, az ószövetségi egzegézis és a pasztorálteológia előadásokon különösen jól éreztem magam.

Ukrán katolikus mise Aranyszájú Szt. János liturgiájával. Az ókori Bizánc hamisítatlan légkörét árasztja. A külsőségek ünnepélyesek, látványosak, a liturgia szövege azonban árulkodó. Bár visszatérő fordulata az „irgalmas és emberszerető Istenünk", az ilyen és hasonlóan szép megszólítások sem tudják feledtetni, hogy még gyakoribb a „hatalmas és erős Isten" emlegetése és ezzel összefüggésben a minduntalan ismétlődő „Kegyelmezz, kegyelmezz!" könyörgés: az ember nem tud szabadulni attól az érzéstől, hogy ennek a liturgiának vajmi kevés köze van az evangéliumhoz, sokkal inkább az ókori rabszolgatartó társadalom viszonyait tükrözi, a korlátlan hatalmú despoták és a csúszó-mászó, megalázkodó (mert megalázott!), hízelgő rabszolgák viselkedését és kapcsolatát, s ezeket a viszonyokat vetíti rá az Isten–ember kapcsolatra. (Nem mintha a római katolikus liturgia lényegileg mást tükrözne, de ugyanaz a teológia itt kevésbé durván jut kifejeződésre.) Viszont a mise után a plébánia közösségi termében feltálalt, s az ukrán katolikus hívők által főzött borscs mennyeien finom.

Homoszexuálisok ökumenikus istentisztelete. Összesen 20–22 résztvevő lehet jelen, de nemcsak „érintettek". Római katolikus pap, evangélikus pásztornő. Lelkesítő–bátorító prédikáció, szép és méltóságteljes zene, két szín alatti úrvacsora, mindenki kezében égő gyertya, táncmeditáció, a végén agapé. A kiközösítettek itt otthon érezhetik magukat.

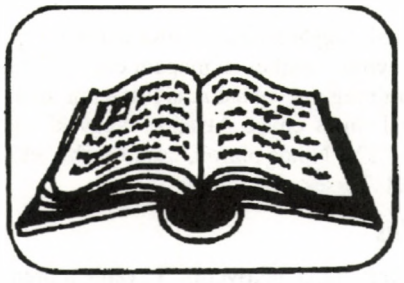
Filmfesztivál a Rathausplatzon. Július–augusztusban jó idő esetén minden este hatalmas vászonra hangversenyek, operák, operettek filmfelvételeit vetítik. A belépés ingyenes, legalább 2000 ülőhely van, s ezek meg is telnek. A közelben a világ minden tájának konyháját bemutató sátrak; észak-kínai, indonéz, spanyol specialitások. Bécs a turisták városa. És a zene egyik fővárosa. A harmadik alkalommal félidőben elmenekülök az előadásról, pedig Mozart Requiemjét adják Karajannal, a Bécsi Filharmonikusokal és a Bécsi Énekegyesülettel. Talán éppen ezért. A nézők ugyanis csevegnek közben, eszegetnek, söröznek, cigarettáznak, szerelmeskednek. Lehet, hogy mindez elmegy A mosoly országa közben. De a Requiemen? Karajant amúgy sem szívelem, az énekegyüttes tagjai pedig Karajanhoz méltó kifejezéstelen, rezzenéstelen arccal énekelnek, mintha egy meggyőződésükkel ellenkező hitvallást kellene fölmondaniuk... Talán minden egy kicsit másképp menne a nézőtéren, ha a műsorközlő nem ugyanazt a néhány primitív mondatot ismételné minden este, századunk két legnagyobb karmestereként emlegetve Karajant és Bernsteint. Mintha Toscaniniről, Mitropoulosról és Ansermet-ről sosem hallott volna; de legalább ismerhetné Furtwänglert, Böhmöt vagy Klemperert, ha már megfeledkezik a nagy magyarokról, Széllről, Fricsayról, Ormándyról vagy Soltiról. Ami a téren zajlik, az nem zene, nem művészet, hanem vendéglátóipar.

Stefansdom, vasárnap este 7 óra, ifjúsági mise. Lehetnek vagy ezren (!), többségük valóban fiatal, főként az egyetemista korosztályból. 15 fős ének- és zenekar működik közre, elég halványan. A bécsi érsek misézik és prédikál, nagyon gyöngén. Többet néz a földre, mint az emberek szemébe; a bűnbánatra felszólítás után nem hagy időt a magunkba szállásra, hanem rögtön kezdi az imát; konzervatív, papos, majdhogynem kenetes. Viszont az egyik olvasmányt combközépig érő fekete miniszoknyás, piros dzsekis, kopaszra nyírt lány olvassa...

A mise után ugyancsak a bécsi érsek tart *ifjúsági katekézist;* általános iskolai színvonalon beszél a Világkatekizmus alapján (amelynek ő az egyik fő szerzője) a péteri hivatalról; megtudom, hogy az egyházat sokkal inkább Mária testesíti meg, mintsem Péter, aki csak alapköve és vezetője az egyháznak, Mária viszont mintája, ideálja és tökéletes megvalósítója. A végén lelkes taps. Elgondolkodom. Kik ezek a fiatalok? Sosem hallottak még tisztességes katekézist? Vagy miért tapsolnak?

Pápalátogatás. Pontosabban még csak annak előkészítése. Mindenütt szórólapokat osztogatnak, szervezik a fiatalságot (és akit csak lehet: a pápai mise délelőttjén Bécsben elmaradnak a misék, hogy ne is lehessen máshová menni). Például zenei fesztiválra és közös imára hívják őket az egyik belvárosi térre. Csalétkek is vannak: a YOU! együttes, a Bárány Kis Nővérei Franciaországból és egyedülálló esély arra, hogy aki odamegy, „csúcshelyet" ("Spitzenplatz") biztosító jegyet kapjon a pápai misére. Vagy: Éjszakai szentségimádás az Opus Dei egyik bécsi fellegvárában, a Karlskirchében. Pontosan a meghirdetett kezdésre, fél nyolcra érek oda. A hatalmas templomban senki. Aztán az egyik oldalkápolnában fényt látok. Bemegyek. Escrivánnak, az Opus Dei alapítójának képe alatt mindössze tizenketten kezdik el a rózsafüzért: egy pap, egy apáca, nyolc idősebb hölgy — és egy fiú meg egy lány, akik valóban fiatalnak mondhatók. Egyikük hamarosan elmegy, feltehetően csak betévedt turista. Az ifjúság készül a Szentatya fogadására. Vajon kik éljenezték aztán a Heldenplatzon?

Gromon András

BIBLIA

A decemberi elmélkedéseket Kovács Tádé, a januáriakat Király Ignác készítette.

December 6. — Advent 2. vasárnapja — Mt 3,1–12 — Kövekből eleven fiakat!

Jók legyetek, gyerekek, mert itt van ám a Mikulás-nap! Készítsétek elő kisubickolt cipőcskéiteket, különben mibe pottyantaná ajándékait a Mikulás bácsi! Amit ma gyereknyelven így fogalmaznak a szülők, azt fogalmazza meg felnőtteknek 27 őszén János próféta Júdea pusztájában a ma olvasott evangéliumi szakasz szavaival: Térjetek meg, mert itt van az égi királyság! Készítsétek elő az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit! János próféta nem nagyon hasonlított a mi aranyozott süvegű, lakkcipős Mikulásainkra. Nem vette igénybe a civilizáció semminemű áldását: sem a mezőgazdaságét, mivel étlapján csak sáska és vadméz szerepelt, sem az iparét, mert gardróbja egyetlen teveszőr lebernyeg volt valami bőrövvel rögzítve.

Ám amilyen igénytelen volt az anyagiak terén, éppoly igényes volt szellemiekben: Illés volt a példaképe, Izajás a tápláléka. Bemerítő szolgálata meg is hozta a kívánt eredményt: a főváros és környékének lakossága tömegesen vonult ki hozzá a prérire, hogy megvallja bűneit. Ő még sincs megelégedve a statisztikával, mert szerinte Isten kövekből is tudna magának fiakat teremteni, hanem továbbra is a növényekre jellemző tiszta minőséget követeli meg az embertől, főként azoktól, akik az eleve jól eleresztett elitcsapatból valók. Érett, szép gyümölcsöket vár el, amelyek méltóak a belső átalakuláshoz, amelyeket érdemes tárolni, mert fajsúlyosak, szemben a szélre bízható pelyvával. Mily visszataszító a mosolygó alma, melyet ha megkóstolunk, elönti szánkat a keserű íz és férgek másznak ki fogaink közül. Persze könnyű kikerülni a férgek veszélyét, ha nem a legérettebb gyümölcsöt választjuk a tálból. Akkor viszont könnyen valami éretlen savanyúba harapunk.

János óv a divatvallásosságtól. Nem lesz tüstént Isten gyermekévé egy viperafióka pusztán némi lelocsolástól. A gyümölcsöknek meg kell érniök. Az embereknek át kell magukat nevelniök. Ábrahámnak is fejlődnie kellett, míg rájött: nem a mások feláldozása tetszik Jahvénak, mégha az a legkedvesebb fiacskánk is, hanem egyedül az önfeláldozás, a magunk szolgálatba állítása. János próféta nem csupán másokat szólít fel az alámerülés alázatára, önmagát is csupán a Nagynak kicsiny rabszolgájaként mutatja be, aki még saruját sem méltó utána vinni az utána érkező (*advent*urus!) Messiásnak. A maga működését úgy arányítja a Messiáséhoz, mint a vízbe mártást a tűzben edzéshez, a tisztogatást az áttüzesítéshez. Nem lehet felróni neki, hogy arról az övétől annyira különböző munkáról csak annyit tud mondani, hogy Szent Szellembe meríti az embereket, a részletezéskor azonban visszaugrik a maga kaptafájához, és fejszét, szórólapátot, rosszfatüzelést, *szérűtisztítást*, polyvaégetést emleget.

János az Úr érkezését *(adventjét)* az égi királyság beköszönésével azonosítja, amely mindenképpen bekövetkezik, de annak a maradiak, a fejlődésképtelenek, a rendszerváltásra csak színleg sort kerítők, a megtérést elmulasztók, a továbbra is nemtelen gyümölcsöket hozók nem veszik hasznát, sőt kíméletlen beavatkozásnak, könyörtelen pusztításnak élik át. Pedig a Szent Szellem, akinek szenteltük az egész 1998-as évet, tényleg tud Ábrahámnak *eleven gyermekeket faragni élettelen kövekből* s istengyermekekké alakítani viperafajzatokat, ha engedjük neki, ha készek vagyunk ilyen fokú metanoiára, önnevelésre, átalakulásra.

A Szentlélek-év utolsó hónapját felölelő adventi idő pont ilyesfajta érlelődéseknek akar teret nyújtani.

December 13. — Advent 3. vasárnapja — Mt 11,2–11 — Tessék felülmúlni!

Az öröm vasárnapján lehetőségeink parttalan távlatát tárja elénk az evangélium. Nincs plafon, csak még tovább! Itt a lehetőség, tessék próbálkozni! Asszonyok szülöttei között mindezideig Keresztelő János volt a legnagyobb, de őt is felülmúlhatja a mennyek országában, aki még nála is kisebbé tud válni az evilági országok térein.

Ez persze nem lesz könnyű. János igen kicsivé tudott zsugorodni az anyagi igények terén, amint a múlt vasárnap olvastuk. Küldetésének teljesítése következtében pedig a végén még egy fejjel is megkisebbítette őt Heródes Antipász. De talán a legsúlyosabb érvágás belső csalódottsága révén érte. Fejszés, szórólapátos, tűzre hajítós Messiást várt és hirdetett, s jött helyébe Názáreti Unokaöccse, a szelíd és alázatos szívű, a vámosok és bűnösök barátja. Ő pedig erre tette föl egész életét, s jelenleg is a királyi börtön lakója miatta. Lehetséges, hogy rossz lóra tett? Lehetséges, hogy egész élete elhibázott?

Amilyen mélyre süllyedt János az érzelmek hullámtengerében, olyan magasröptű maradt viselkedésében. A legnehezebb, s egyben a legegyszerűbb megoldást választja: attól kér választ, akiben megingott a bizalma. Ha nem tudja tisztázni magát az Unokatestvér, úgysincs más, aki vigaszt nyújthatna neki; ha viszont megnyugtató választ ad, nincs az a kín, amit ne volna érdemes elviselnie érte.

Ráadásul a kényes kérdést csak a legkényesebb módon tudja feltenni: tanítványai révén, hiszen Jézus nem látogatja őt a börtönben. Ez is elég antiszolidáris dolog a részéről, hát még, hogy a kiszabadítására célzást sem tesz. Bizony, ezeket a mesterük sorsa miatt amúgy is elanyátlanodott tanítványokat kénytelen elküldeni egy, az előzmények után meglehetősen szégyellnivaló kérdéssel: „Te vagy-e a Közeledő (Adventurus), vagy másra várjunk?” „Boldog, aki nem ütközik meg rajtam” — válaszolja Jézus. János tehát nem volt boldog, mikor ezt a kérdést föltette. De Jézus üzenete épp azt célozza, hogy boldog lehessen. Igen, boldog Heródes siralomházában is, annak tudatában, hogy igenis a Názáreti Unokaöccs keze nyomán teljesül Izajásnak a jövendölése.

Aki az Isten Bárányának hírnöke, az nem tépdesi bősz oroszlánként láncait, hanem boldogan viseli azt az evilági kicsinységet és megrövidülést, ami égi nagyságot és örök meghosszabbodást jelent számára. Az Isten Bárányát is leölték, és sorsával is megpecsételte az Előhírnökéről kiállított bizonyítványt. Jánosnak a szabad polgárok kivégzési módja jutott: a lefejezés, és

születésnapi tortás tálra került a feje, miután levágták. Jézusnak a rabszolgák kivégzési módja jutott: a keresztrefeszítés, és töviskoronával ékesítették gúnyból a fejét, még mielőtt kiszenvedett.

Jánost maga a Mester mondta eddig a legnagyobbnak, de felülmúlhatónak. Jézusról maga az Atya mondta ki, hogy kedve telik benne, de még saját magát sem tartotta felülmúlhatatlannak, mert így beszélt: „Aki bennem bízik, ugyanazokat a tetteket fogja végbevinni, amiket én magam cselekszem, sőt még nagyobbakat is fog tenni azoknál, mert én az Atyához megyek" (Jn 14,12). Nincs plafon, csak tovább, előre! Tessék felülmúlni!

December 20. — Advent 4. vasárnapja — Mt 1,18–24 — Van megoldás

A mai evangélium tanúsága szerint csaknem utcára került vele az édesanyja, amikor jegyese észrevette rajta, hogy várandós vele. József kakukkfiókának tartotta a Gyermeket, hiszen a házasságkötés szertartása előtt ő bizony nem ivott a medve bőrére. Akkor pedig az ő szerelmetes mátkája nyilván félrelépett, megcsalta, és ezért Mózes törvénye szerint bizony halálra kell kövezni (MTörv 22,20–24). Ez ugyan lehet roppant sajnálatos és fájdalmas, de a szabály akkor is csak szabály. A Leviták könyve 20,7–10 egyenesen az Úr szentségére hivatkozva írja elő az efféle kivégzéseket: „Én, Jahve szentellek meg titeket... halállal lakoljon a parázna férfi és a parázna nő." Bűnpártolás lenne az ellenkezője.

De van a törvénynek egy érdekes kitétele: „ha rajtakapják". Márpedig Máriát nem lehetett rajtakapni. Akkor viszont igazságtalan lenne megkövezteti. József egyébként szereti is. A szeretet pedig találékony: mentségeket keres a tagadhatatlan tények ellenére. Ilyeneket például: lehet, hogy nem is lakott területen erőszakolta meg valaki, s akkor a törvény csak a férfit sújtja, hiszen a leány hiába kiabálna, nincs, aki megvédje. (MTörv 22,25–27) A férfi ismeretlen, mint legtöbbször. Az asszonyka meg szégyenében, fájdalmában mukkanni sem mer a jegyese előtt.

Van más magyarázat? Van. Mária nem akarja közölni Józseffel, amit csak egy angyaltól tud. Hiszen ő elhitte ugyan, de hogyan várhatná el jegyesétől, hogy egy ilyen dajkamesének tűnő magyarázatot megegyen. Milyen rémes lenne, ha József nem hinne neki. Már az is rémes, hogy ő feltételezi Józsefről, hogy esetleg nem hisz majd neki. Szóval egyelőre jobb a hallgatás. Ha az égiek furcsa helyzetbe hozták, bizonyára tudják a módját annak is, hogy furcsa helyzetét megoldják.

Valóban. Akit egyszer az égiek kompromittáltak, annak nincs oka mentegetőzni senki előtt. Mentegetőznie annak kell, akit az alvilágiak kompromittálnak. A közmondás is úgy tartja: az kiabál, akinek a háza ég. Máriáé pedig nem ég. Nem is nyitja szóra száját. Ez viszont Józsefet hozza kínos helyzetbe. Ha bűnös a leány, nem tarthatja magánál, mert az Egek Urának szentségébe ütközik. Ha ártatlan a leány, nem pellengérezheti ki, mert a legnagyobb rosszat teszi azzal, akit a legjobban szeret a földön.

Áthidaló megoldás: titokban válólevelet adni neki. Ha ártatlan is, erre módot ad a törvény (MTörv 24,1), ha meg bűnös, akkor sem követ el hibát a titkon való elbocsátással, hiszen nem kapták rajta. De azért mindkét változatban van hátránya is ennek a megoldásnak. Az előbbi esetben ok nélkül szakítja el őt szerelmétől, és gyanúsításoknak teszi ki; a második esetben pedig mégiscsak futni hagy valakit, aki súlyosan szembeszegült Jahvéval.

Igaz ember volt József, sem hebehurgyasággal, sem mulasztással nem akart hibát elkövetni. Tovább töprengett, s eközben megvilágosodott. Lehetetlen is, hogy a jószándékú engedelmes és a jószándékú töprengő szembekerüljön egymással. Nem volna szép a Teremtőtől, ha ilyen lenne a világ. De nem is ilyen. Ha másképp nem megy, álomban angyalával tesz rendet ilyen esetben a Gondviselés. És küld egy megnyugtató igét, mint ez esetben Iz 7,14-et: „És íme, a hajadon méhében várandós lesz és fiút fog szülni, és Emmánuél néven fogják nevezni. Ami lefordítva: Velünk az Isten!" Ha pedig ő velünk, nincs olyan fura helyzet, olyan erkölcsi konfliktus, amiből ne találnánk kiutat. Mindig van megoldás.

December 25. — Nagykarácsony — János 1,1–18 — Istenből születni

Végre itt a karácsony! Annyi készülődés, rorátéra járás, kisingcsipke-hajtogatás, szalmaszál gyűjtés után végre átadhatjuk magunkat az ünnepi evészetnek, ajándékcsomag-kibontásnak és édes semmittevésnek.

És akkor felhangzik az ünnepi misében a János-prológus, és megint el van rontva a nyugalmunk. Minek ehhez a bensőséges családi szeretetünnephez ez a magasröptű filozofálás? Csak elveszi az ember kedvét a beiglitől meg a csillagszórótól! Rendben van, letérdelünk majd a Hitvallás elmondásakor a „megtestesült” alatt, de minek ez a bosszantó kirohanás a vér, a testi vágy, a férfi akarat ellen? Hát már egy jót zabálni sem lehet a karácsonyi halból, pulykából, szaloncukorból? Ha egyszer testté lett az Ige, mire ez az ósdi, mindent elspiritualizálni akaró erőlködés a világgal szemben, mely egyébként épp Általa valósult meg? Ma az egész világ Krisztus születését hirdeti, a TV-műsoroktól a kirakatokig, a fenyőárusoktól az ünnepi asztalokig! Mire ez az elavult filippikázás a be nem fogadásról?

Betlehemben hiába keresett szállást a Szent Család, ez igaz, de ma annyi betlehemes keres jó pénzeket a pásztorjátékával, s annyi felekezet üli piros betűsként ezt a napot, hogy igazán időszerűtlen emlegetni: „sajátjai nem fogadták be”. Ozeás prófétának még jól állhatott 28 évszázaddal ezelőtt ilyeneket dörögni, hogy „nincsen az országban igazság és szeretet” (4,1). De mára annyi már a hivatalos segélyszerv és civil társulás, hogy bátran magunkra alkalmazhatnók a mai evangélium megállapítását: „bennünk *vert sátrat* az Ige, ...telve jósággal és igazsággal”.

Vagy nem? Kiket ajándékozunk meg karácsonykor? Kiket hívunk vendégségbe, kiket szeretgetünk (Lk 14,12–14)? És hány napig? Látta már valaki valahára az Istent, vagy legalább egy földre szállt angyalt a mi nagylelkűségünkben, szolidaritásunkban? Vagy még mindig a kezdeti magyarázkodásoknál tartunk (Jn 1,18)? Ideje, hogy végre magunk is Istenből szülessünk (1,13), másoknak is hús-vér valósággá váljék általunk az isteni jóságra saját jósággal történő replikázás (1,16).

December 27. — Szent Család vasárnapja — Mt 2,13–15. 19.23 — Ami nekik a legjobb

Idén Szent István vértanú és Aprószentek közé ékelődik Szent Család vasárnapja, kiszorítva Olajban főtt János ünnepét. A perikópa csak azért hagyja ki a betlehemi gyermekgyilkosság részleteit, mert egyébként holnap úgyis az van soron. Nem túl sok a vér így a szeretet ünnepe körül? Túl sok, vagy sem, ennyi folyik. A szeretet nem pudingevés és habkarikarágcsálás a karácsonyfáról, hanem önzetlen magatartás, amely adott pillanatban kemény áldozatokat kíván. Legelső és mindvégig kiváló gyakorlótere pedig a család.

Pillanatnyilag épp az Egyiptomba menekülés az, amit a Szent Családdal kapcsolatban közöl velünk az evangélium. Bizonyítja a történet a tegnapelőtti kijelentést: sajátjai nem fogadták be az Újszülött Messiást. Sőt királyuk éppenséggel el akarja tenni Őt láb alól mint vetélytársat, potenciális trónkövetelőt. Katonái nem is késlekednek a „bátor és férfias akcióval”, melynek során a napi parancs értelmében „biztonság kedvéért megtisztítják” Betlehemet a két éven aluli ártatlan kisfiúktól. Isten csudája, hogy pont a keresett gyermek marad ki a botrányos vérengzésből. Isten csudája, és a gondos szülők óvatossága, mellyel a leggyengédebb — álombeli — figyelmeztetésre is azonnal fenekestül felfordítják amúgy sem túl szilárd egzisztenciájukat. Disszidálnak egy ismeretlen, idegen országba, ahol se rokonuk, se ismerősük nincs, de van reményük, hogy életben marad a gyermekük. Ez mindent megér. A szeretet pillanatnyilag ennyit kíván, nem kevesebbet, s az átlagos szülő sem nyújthat ennél kevesebbet, ha egyszer a sors így hozta magával.

De hát miféle sors küldi számkivetésbe az egyiket, s hóhérok bárdja alá a többit? Vagy még élesebben föltéve a kérdést: Miféle Gondviselés az, amely megmenti a választottat és veszni engedi a többieket? Mennyei Atya az ilyen? Van közülünk jóérzésű apa vagy anya, aki ennyire részrehajló tudna lenni a sajátjával mások rovására? Ha egyet meg tudott menteni, nem tudta volna ugyanolyan erővel a többit? Van erre válasz? Azt hiszem, van. Amíg a történelem nem bábszínház, és Isten nem dróton rángatja az embereket, addig bizony mi, emberek szabadságunk erejében sok szép és sok borzalmas dolgot tudunk elkövetni. Ő pedig legfeljebb néhány nagyon Óra figyelőt tud — átmenetileg! — megmenteni.

Végre megállapodnak, végre sikerül némi nyugalmas egzisztenciát kialakítania a családnak, és akkor jön a szelíd unszolás ugyanonnan, ahonnan a diszszidálásra való „felbujtás”. És lehet mindent elölről kezdeni. Ellenállni? Eddig még mindig az volt a legjobb megoldás, ami onnan jött!

Felszámolás, búcsúzkodás, magyarázkodás, csomagolás, utazás. És megint a rettegés, hogy vissza, de hova? A gyereknek feladata van ott. Azért menekült meg, és most is meg fog, hogy teljesíthesse majd e feladatot, de a részletekre nem az Aranypóknak kell ügyelnie, hanem újra és folyton nekik. Júdeában a rosszhírű Archelausz lépett atyja könyörtelen örökébe. Az utolsó támaszpont tehát kilőve, vissza egy előzőre, vissza a szintén rosszhírű (mi jó jöhet onnan?, Jn 1,46) Názáretbe.

Jó lesz így? Jó. Mi rá a garancia? Talán Izajás 11,1. Vessző kél majd Jessze törzsökéből, hajtás (necer) sarjad gyökeréből. Némi népies szófejtés révén a sarj és lakóhelye: Názáret (Náceret) egyaránt stimmelnek. Nem a támpontok stabilitása a döntő, hanem a lelkiismeret nyugalma: azt tettem, ami a családnak a körülményekhez viszonyítva a legjobb. A többi az ő dolguk, a többi újra csak a Gondviselés dolga.

Január 1. — Újév — Lk 2,16–21 — Mária, Isten anyja

A pásztorok híreket hoztak, a hallgatóság elcsodálkozott a híreken, Mária szívébe véste azokat és elgondolkodott.

A hírek óriási halmaza ér el hozzánk. Elszörnyedhetünk a bajok hallatán, elcsodálkozhatunk a különlegességek láttán és elgondolkozhatunk azokon, amelyek szívközeli, személyre szóló üzeneteket hordoznak számunkra.

Megkezdődik az évezred utolsó esztendeje. Feltehető, hogy ez nagy év lesz. A nagy szavak éve. A profitorientált dollárpapok felfokozott trükkökkel, nagyobbnál nagyobb szóvirágokkal fognak elárasztani. Bizonyára előkerülnek a rettenet nagy szavai is a világvégéről, hogy a „hátha” mégis bennünk bujkáló bizonytalanságát kihasználva valamely vallási irányulás hívőjévé tegyenek. Találkozni fogunk a handabandázás nagy szavaival is, melyek a „fütyülök mindenre” jegyében arra hivatottak, hogy semmi ne zavarhassa meg az önzés vak, süket és néma nyugalmát.

Hogyan tehetnénk magunkat védetté a civilizációs mérgekkel szemben? Hogyan tehetnénk magunkat érzékennyé az olyan értékek iránt, amelyeket szívünkbe zárni érdemes, amelyeken elelgondolkozni üdvösséges?

Sem az önmagunk megóvása, sem általában az értékek megvédése nem megy önfegyelem nélkül. Panaszkodhatunk a médiák romboló hatására, de ki és mi kényszerít rá, hogy olvassam, hallgassam, nézzem? Igaz, hogy könnyebb tiltakozni, mint magamat megvonni ezektől. Régi, jó katolikus fogadás: „a bűnre vezető alkalmat elkerülöm". Vajon nem bűn-e a szükségest és elégségest messze meghaladó fogyasztás, amire a reklámok biztatnak? Vajon nem bűn-e már a mesékből is áradó erőszakra figyelés akkor, amikor hajszolt életünk amúgy is erőszakra hajlamos? A fegyelmezett ember értékkereső ember. Szemben a kényszerpályán sodródó emberrel, akit mások döntően befolyásolnak, és csak a jószerencsén múlik, hogy a jó vagy rossz irányban történik-e mindez.

Az értékek sokszor házhoz jönnek, miként a pásztorok Máriáékhoz. Mária személyesen megszólítottnak érzi magát a különleges jelekről szóló elbeszélésekben. Magunk döntjük el, hogy mi a nekünk szóló üzenet. Mi döntjük el, hogy mit kezdünk ezekkel az üzenetekkel. Ha nem figyelünk, a jó — Istentől jövő — üzenetek is úgy haladnak el mellettünk, hogy megszólítottsági élményünk elmarad. Meg kell őriznünk a fogékonyságot arra, hogy az eseményekben is üzenni akaró Istent meghalljuk. Ennek nélkülözhetetlen eszköze az irányt rögzítő reggeli „gyertyagyújtás", a méregtelenítő déli elcsendesedés és a békességre simító esti ráhagyatkozás. Ebben a különlegesnek ígérkező évben is egyszerű, bevált eszköztárunk fog megmaradó gyümölcshöz segíteni.

Január 3. — Vízkereszt ünnepe — Mt 2,1–12 — Napkeleti bölcsek

Az ősegyház hívő közösségében bizonyára több olyan tanítói célzatú történet szerepelt, melynek történelmi hitelessége vitatott. Mi, hívők azonban nagyon szegények lennénk, ha a tanítói célzatú történetek nem születtek volna meg, nem ihletik a művészeket, nem melegítik az egyszerű emberek szívét. Ilyen történet a napkeleti bölcsekről szóló is.

Elgondolkozhatunk a vezérlő csillag égi jelén, az arábiai ajándékok jelképén (arany, tömjén, mirha), a királyok–papok–csillagászok személyén és sok tanulságot levonhatunk. A legrégebbi keresztény ábrázolások mitrás papokként, később királyokként ábrázolják őket. Az, hogy hárman voltak, csak az ajándékok számából következtethető ki, az pedig, hogy Gáspár, Menyhért, Boldizsár volt a nevük, a VI. századból maradt ránk. A XII. században már annak híre is elterjedt, hogy ereklyeként tisztelt földi maradványaikat Kölnbe vitték. Így jutunk el napjaink házszentelő szokásához, amikor az évszám két fele közé nevük kezdőbetűit írjuk az ajtófélfára az áldás jeleként.

Ez a történet is arra hivatott, hogy Jézus nagyságát, jelentőségét kifejezze. Nagyságot, mely a kisbabán és szülein nemhogy nem látható, sőt ezzel szemben kicsiségük, kiszolgáltatottságuk és szegénységük az, ami nyilvánvaló. A külső csodás elemek (csillag, angyal, szózat...) különleges csecsemőt sejtetnek. Itt és most csak az nyilvánvaló, hogy Isten fel akarja hívni az emberek figyelmét. Az élet mindennapjaiba belegabalyodott embereket talán csodás elemekkel még fel lehet rázni. Az evangelista korabeli tapasztalata megegyezik a miénkkel: még a csoda is csak keveseket indít neki egy új útnak. Az igazság keresése, Isten keresése a fejlődni akaró ember jellemzője. Ki „Arábiából" indul, ki máshonnan. A cél felé vivő csillagnak állandónak kell lennie ahhoz, hogy ne eltévedt hangyaként szaladgáljunk ide-oda.

Ha a mennyei Atyát mint elérendő, megközelítendő célt határozom meg, akkor vezérlő csillagként a názáreti Jézust kell megneveznem.

Január 10. — Jézus bemerítkezése — Mt 3,13–17 — Isten hitelesített hírnöke

A Jordánnál történtek jobb megértését segíti, ha a köztudatban keresztelésként ismert kultikus gyakorlatot röviden áttekintjük. A zsidó–görög környezet bemeríteni, alámeríteni, lemosni jelentéstartalmú „baptidzein" igéje a zsidó–keresztény gyakorlatban kapta a „megkeresztel" tartalmat. A profán tisztálkodásra is használt ige sokféle rituális gyakorlatot fejezett ki.

A kereszténység előtt a hellén misztériumvallásokban, Egyiptomban, Babilóniában és Indiában szokásban volt a rituális célzatú fürdés. Sokféle hatást tulajdonítottak neki: az erkölcsi és rituális tisztátalanságokból való megtisztulást, az életerő növekedését, a láthatatlanná válást. Az izraelita vallásban a tisztátalanságoktól megszabadulást jelentette (Lev 14,8), személyeknek és tárgyaknak egyaránt (Lev 15,10–12). Jézus korában számos más előírással bővült (Mk 7,1–5). Ezek nem annyira erkölcsi tisztulást, mint inkább a törvény szerinti tisztulást szolgálták. Gyakorolták a tagfelvételi bemerítést is a prozeliták (pogányból zsidó vallásra térők) esetében. A körülmetélkedéssel egyenértékű bemerítkezéssel a pogányként eleve tisztátalan és eleve bűnös embert tették alkalmassá a választott nép közé történő befogadásra (Jn 18,28; Gal 2, 15).

Keresztelő János gyakorlata abban tér el ettől, hogy erkölcsi hangsúlyt ad a bemerítkezésnek. Ezzel azt a vonalat erősíti, melyet a próféták is szerettek volna (Iz 1,16; Zak 13,1; Ez 36,25), akiknél a belső megtisztulás külső jele a bemerítkezés. Az ősegyház ezt az Isten Országára felkészítésként értelmezte, és még nem a belépés jeleként (Mk 1,4; Lk 3,3).

Jézus beáll az őszintén megváltozni akarók sorába, helyesli az Istennek tetszeni akarásnak ezt a személyiség belső odaadottságát célzó gyakorlatát.

Az ősegyház Jézus bemerítkezésétől számítja nyilvános működése kezdetét, amikor a Szentlélek reászállt és rajta maradt — mintegy kifejezve ezzel a messiási hitelességet, Istentől küldöttséget.

Ő a várva várt, a szeretett Fiú, aki már nem vízbe, hanem Szentlélekbe és tűzbe meríti be majd az Isten Országához tartozni akarókat. Így jutunk el a keresztény keresztelési gyakorlathoz, ahol a víz anyagának megtartásával a Szentlélek közvetítése a cél.

Az ősegyház igehirdetése Jézusról tele van jelképekkel, költeményekkel, történeti tényekre épülő irodalmi alkotásokkal. Minden tanítói eszközükkel azt akarják szívünkbe vésni, hogy a názáreti Jézus az Isten Országába jutás jóhírét Istentől hitelesítetten hozta el.

Számodra is?

Január 17. — Évközi 2. vasárnap — Jn 1,29–34 — Keresztelő János és Jézus

Keresztelő János az evangéliumok leírása szerint két ízben is Isten Bárányának nevezte Jézust. Ez a kifejezés számunkra azt az üzenetet hordozza, hogy a kora keresztény egzegézis szívesen alkalmazta Jézusra az ószövetségi messiási képeket. Izajás (53,7) az Isten Szolgájáról azt írja, hogy a leölésre szánt juh szelídségével, csendességével fogadja a szenvedést. Az arám

„talja” szó egyaránt jelent szolgát és bárányt (J. Jeremias), így Keresztelő János az izajási messiáskép képviselője is. Így lesz Krisztus az igazi húsvéti bárány (Jn 19,36), aki elveszi a világ bűneit.

A szenvedő és tűrő Messiás azonban elsősorban az ősegyház tanítása. Keresztelő János inkább az ítélkező Messiást hirdeti. Nem valószínű, hogy pedagogizáló kérdés az, amit a börtönből tanítványai közvetítésével feltesz Jézusnak: „Te vagy-e a Messiás?” Az ő megváltója ugyanis lebontja a börtön falait, elsöpri a bűnösöket. A tény pedig az, hogy maga János kivégzés előtt áll a börtönben, a Heródiás-félék pedig élik világukat. Hol itt a választott népet egybeszervező vezéregyéniség, hol az elnyomókat elsöprő istenítélet? Helyette itt van az izajási szolgaalak, aki Isten Emberének bizonyul különleges, de szelíd tetteivel. Milyen nagymértékű tudatátalakításra lenne szükség, hogy a betegségek és a halál fölött győzedelmeskedő, irgalmas köldöttben a kortársak is felismerjék a Messiást?

Ez az ősegyháznak sem sikerült maradéktalanul, hiszen párhuzamosan él a kétféle messiáskép. Legfeljebb odáig jutnak el, hogy egyre inkább az eszkatológiába helyezik a messiás ítélő, rendcsináló, hatalommal és dicsőséggel uralkodó alakját.

Az ember szívesen készít a maga számára képet Istenről, Messiásról. A Jézusról faragott képek sokfélesége ott van a keresztény teológiákban. Az elbizonytalanító kutatások erősíthetik bennünk az igazságkeresést. A megtalált értékek pedig a kincset talált ember örömét.

Január 24. — Évközi 3. vasárnap — Mt 4,12–23 — Metanoia

Jézus megtérésre felszólítással kezdi nyilvános működését. Érdemes elgondolkodnunk ezen a fogalmon annak nyelvi, korabeli mélysége alapján.

Az evangélium a görög metanoia szót használja, amely a gondolat, a tudat értékszemléletének átalakítását jelenti. A filozófiában ez azt jelentette, hogy a hangsúlyt a leglényegesebb pontra helyezzük, egyetlen csúcsértékhez igazítva gondolkodásunkat. Az evangelista ezt a görög filozófiai fogalmat használja arra, hogy megkísérelje visszaadni a héber nyelv arámi megfelelőjét, melyet Jézus is használt. A héber „tesuvah” sokkal többet jelent a magyar „megtérés”-nél. Mindenekelőtt a teljes ember megszólítását jelenti („teljes szívedből, teljes elmédből, minden erődből”). Felszólítás arra, hogy elindítson önmagában és önmagával egy folyamatot, mely az igaz Istenhez eljutást célozza.

Ennek a folyamatnak első fázisa — a fogalom első jelentése — az elfordulás. Be kell látnom, hogy ahol eddig voltam, ahogyan eddig láttam, az nem jó. Ami nem jó, az rossz, hiszen az egyetlen jó az igaz Isten felé tartani. A belátott rossztól elfordulás konkrétan a kiismert rosszakaratú emberektől elfordulást és a bűneimtől elfordulást jelenti. A régiek is tudták, hogy az elmenekülés a rossz kapcsolatoktól előfeltétele az ember jóvá változásának (vö. italbarátság).

A „tesuvah” második jelentése a visszatérés. Az őseredeti harmóniára vágyakozás, melyet valamikor már megtapasztaltam. A tékozló fiú visszatérni akarása ez, mely valódi elindulásban nyilvánul meg. Az ember ismeri rosszabbik énjét is, de a jobbikat is. Ez az ősi fogalom a jobbik énünk „zsengéjét” (vö: „első szeretet”) hozza felszínre és mozgósítja.

A harmadik jelentés a hazatérés. Az idegenből az otthon biztonságot adó melegébe. Az ember is csak ott tud fejlődni igazán, ahol ismer és ismerik, ahol elfogad és elfogadják, ahol segít és segítik. Ez az otthon. Ennek természetfölötti megfelelője az Isten közelsége. A természetfölötti honvágy az ember igazi biztonságát, igazi békességét, igazi (álarc nélküli) feloldódását vágyja.

A negyedik jelentés a megtérés, a megérkezés. Ez a véglegesnek szánt odakötődés. Ez az értékszemléletben való elköteleződés, mely az odaadottság életélményét adja. Ez már az aktív feladatvállalás. Isten akaratának hivatástudattal történő vállalása.

Mi az igaz Isten akarata? Ennek elmondására és bemutatására jött el Jézus.

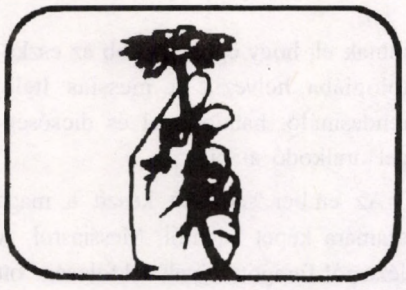
Január 31. — Évközi 4. vasárnap — Mt 5,1–12 — Boldogság

Az ógörög kultúrkörben a boldogság nem más, mint a szenvedés nélküli élet és a gondtalanság. A zsidóknál a boldogság Isten jutalma a hozzá hűséges ember számára. Isten jutalmazó szeretete pedig abban nyilvánul meg, hogy az ember jó egészségnek örvend, gyarapodik anyagi javakban és sok fiúgyermeke születik. Ez van azoknak a fejében, akiknek Jézus a boldogságmondásokat tanítja. Megérteniük sem lehetett könnyű, nemhogy elfogadniuk! Jézus nyolc fogalompárt mond, melyekben az első egy hiányból fakadó erény, a második annak jutalma.

A boldogság jele a gazdagság? Nem, a Lélek szerinti szegénység. A boldogság jele a látható megelégedettség? Nem, a szív tisztasága és a szomjazni tudó fejlődőképesség. A boldogság jele a jóllakottság, a jól szituált ember siimaarcú mosolya? A jézusi értékek miatti éhezés vállalása, a jobbálevésért sírni tudás, az értékekért üldöztetés vállalása hordozza a Jézus szerinti boldogságot.

A köztudattól teljesen eltérő boldogságtartalom fölvethette a hallgatóságban azt a kérdést is, hogy a názáreti rabbi (Jézus) milyen Isten nevében tanít? Ami eddig Istentől jövő érték volt, az ezentúl értéktelen, sőt akadály az Isten Országának kibontakozásában? Jézus szerint a gazdagok már itt a földön megkapták jutalmukat, odaát gyötrődhetnek a lángokban (vö: a dúsgazdag és a szegény Lázár), számukra az üdvösség a vagyon odaadásával válik lehetségessé. Jézus szerint a látványosan, a hivatalosan hívők, a származásukban eleve kiválasztottak nem feltétlenül boldogok az Isten szerint, hanem csak azok, akik meghallgatják, megértik és megteszik azt, amit a mennyei Atya akar.

Ahhoz sem férhet kétség, hogy Jézus teljes határozottsággal és öntudattal a maga tanítását az Atya akaratával megegyezőként képviselte. Az Istennek tetsző élet Jézus szerint ebben a világban nem úgy fest, mintha az Atya tenyerén hordozna minket, hogy kőbe se üssük lábunkat. Küzdelmet jelent ez az élet, folytonos munkálkodást, könnyeket és vágyódásokat, de mindenképpen a jézusi irányhoz igazodást. Az evilági megelégedettség nélkül is lehet — csak úgy lehet? — boldog az ember, ha tudja és érzi, hogy a helyén van. A mennyei Atya által akart helyén van. Ha tudja, hogy a jobbik részt választotta, még akkor is, ha most fáj...

Decemberi számunk környezetvédelmi rovatába olyan írásokat válogattunk a GAIA-Sajtószemle őszi számaiból, amelyek meggyőződésünk szerint Magyarországon is megvalósítható kísérletekről szólnak.

Rózsa Sándor

Egy ökoremete jövőképe

Ma már a látványos környezetrombolás (munkánknak köszönhetően) egyre inkább eltűnik a szemünk elől, de nem szűnik meg, hanem elrejtőzik, szétkenődik, kiviszik oda, ahol nem tiltakoznak ellene.

Írásaimban az időszerű embereszményt, a lehető legjobb cselekedetet keresem, hogy önbecsülésünk megmaradjon, s ne kelljen azt mondanunk: „Nem tudtuk”, „Restek voltunk”, „Gyávák voltunk”.

Kirajzolódott előttem egyfajta „rideg embertartás”, egy, a rendszerből félig kiszálló, a legkevesebbet romboló, mert főleg önellátó „ökoremete”. Kantot módosítva, egy „ökologiai imperatívusznak” eleget tevő, vagy Kierkegaard három életmód-típusát — az esztétikust, az etikust és a vallásost — tekintve úgy mondhatnánk, az ökologikusan élő ember van soron, akit nem a világmegváltás ösztökél, hanem csupán önmaga előtt kíván egyenes maradni.

Becsaphatják magukat azok, akik világrengető gondokkal, esőerdőkkel, üvegház-hatással, panda medvékkel foglalkoznak. Minél távolabbi az ország, annál nagyobb az együttérzés.

Állítsuk magunkat takaréklángra. Aki ma világmegváltói célokért tüntet, azt holnap hiába keressük. Hány olyan környezetharcos társamról tudok, aki, miután az irodáinkban „kitanult”, az iparba váltott át!

Nem a szemétválogató van jó úton, hanem aki nem csinál és *nem csináltat* szemetet!

Ehhez új fölismerések szükségesek: a világpiac félelmetes hálózatáról, a nemzetekfelettiek hatalmáról, a munkamegosztás képtelenségéről, az egyén teljes rendszerfüggőségéről.

A környezetvédelem bírálata

Kölnben már elvetettük a környezetvédelmet. Rájöttünk, a környezetvédelem nem vezet célra, semmi szükség rá — csak egy egyszerű, mértékletes, egészséges életre. Egy egész ipart kényszerítettünk ki, míg megkérdeztük: Ki gyógyítja a gyógyítókat? Megtisztítottuk az országot, de úgy, hogy a szemetet átsöpörtük a szomszédba (a világkeresztkedelemnek köszönhetően ma már mindenki szomszéd). A legkeserűbb fölismerés az volt, hogy a környezetvédelmet maguk a szennyezők pénzelik, akik minden pénzt környezetterheléssel termelnek meg. Ha ezeket a pénzeket elfogadjuk, becsapjuk önmagunkat. Ezen a címen bankokba is betörhetnénk, hogy cselekedeteinket pénzeljük. Itt fontosabb az ember, az emberi tartás, mint a környezet. Csak a saját kezünk önellátó munkájáról tudhatjuk biztosan, hogy tiszta. Így szüntethetjük meg a munka elidegenülését is, ha nem gyanús világpiaci árnyaknak, hanem saját szükségleteinknek dolgozunk. A tömegek nem sejtik, hogy a mai együgyű munka személyiségüket rabolja el és életüket teszi üressé.

Ökoremete?

Mondhatod: A társadalomból való kivonulás nem lehet eszmény, hisz akkor összeomolna a társadalom. Az ökokártya „rossz” oldala is azt kérdezi, hát akkor ki marad itt harcolni?

Ha a városvédő csapat önkénteseket keres a kirohanáshoz, senki sem kérdezi, hát a várban ki marad? A városokat is lehet természetesebbé tenni. A kérdést meg is fordíthatjuk: Ha senki nem „vonul ki” a társadalomból, akkor az nem omlik-e össze? A vidék egyenletes belakása ma inkább bevonulás egy biztosabb társadalomba!

Másképp is jöhet: a fiatal üzletemberek parancsuralma

A játékelmélet szerint csak akkor játszhatunk, ha a többiek is játszanak — mégpedig úgy, mint mi. Különben abbahagyhatom a közösségteremtő kísérleteket.

Ma nem a közösségek idejét éljük. Ellenkezőleg: a társadalom szétapróződását. A gyerekszobás nemzedékek mindent fölélő korát éljük, akik ha felnőve jól kereső, fényűzést kedvelő egyedül élők lesznek, nem hagyják magukat általunk, öregek által leszavazni, hanem az aggok házába fognak zárni bennünket. Ezek mindent el fognak követni, hogy megkapják napi fejadagukat. Ne lepődjünk meg, hogy ha a maradékért kitör a harc, és polgárháborúban találjuk magunkat, amelyben fiatalok harcolnak az öregek ellen. Ez lesz a „YUPPIE”-diktatúra.

A világpiac hálója

A nemzetekfelettieket szolgáló bonni kormány hajtja Németországot az EURO felé, hogy a vállalatok nagyobb hasznot kaszálhassanak. A kicsik — Dánia, Ausztria — sejtették is, hogy zsebre rakják őket. Berlinben most születik az új német birodalom. A magyar kormány az EU-ban, a NATO-ban hiszi magát boldognak. Hogy mennyire számíthatunk a Nyugatra, benne van minden kisiskolás történelemkönyvében...

Már a nyelvünk is mutatja, hogy nem tartozunk ebbe az Európába. A magyar nyelvnek egyszerűen nincsenek szavai az ilyen világra.

Nem a nyelvet kell idomítani, hanem elhagyni a téves utat! De nemcsak a nyelv, hanem minden természetes jóérzés is irtózik az ilyen élettől. Az embereknek nem kocsi és négyszintes ház kell, hanem meghittség, bizalom, tisztelet, barátság, megbecsülés, szeretet, család, otthon.

A világpiac nemcsak ökológiai, hanem főleg végzetes gazdasági függőséget jelent. Mint agrárország még csak elvolnánk, de ha az egész bukik, velük együtt bukunk mi is.

Mint ökoremete mindeddig biztonságban éreztem magam. (Bár amikor a gyűjtött magról szaporított retkem nem hajtott gumót, valami gyanús volt). Mindeddig (96. május), a következő hírig:

Világcégek az ellenállóképességhiány betegsége iránt nem fogékony afrikai törzsek génjeit szabadalmaztatják — a teremtés kisajátítása —, mások az indiai nim-fa génjeit, továbbá a szója és a kukorica összes még kinevelendő változatait. Mintha az első petróleumlámpa gyártója megvásárolta volna az összes feltalálandó lámpák gyártási jogát... Brazil rendőrök lángszórókkal semmisítik meg a kisparasztok háztáji, honos növényterméseit.

Tehát ha nem sikerül elegendő magot félretenni saját kertjeinkből, elegendő háztáji jószágmagot továbbvinni, egy falatot nem fogunk lenyelni anélkül, hogy ki ne fizettük volna a tizedet a szabadalom-tulajdonos óriásvállalatnak!

Ekkor aztán az önellátásos életmód utolsó útjai is lezárultak — ha akarnánk, sem tudnánk többé a városi rabszolgaéletből szabadulni!

Jövőkép: ökologikus Magyarország

Kellenek a jövőképek. Az országban egyenletesen eloszló, a körzetekben letelepülő, főleg abból élő egészséges lakosságú Magyarország nem kecsegtető kép?

Egy ilyen tájegységre már van példa: a Rhône folyó mentén a vendéglősök és boltosok csak helyben megtermelt élelmiszereket kínálnak. Ezek nem utaztak 8000 km-t. Hasonló elképzelhető „Tiszamenti”, „Alföldi”, „Baranyai” címkékkel is.

A szegényeket nem lehet kirabolni. Menekültek sem jönnek, ha megszűnik a csábító jólét. Egy kölni jövőkonferencián egy afrikai ezt mondta: „Ti eleget autóztatok, most én is akarok autózni.” Fölállt egy zöld: „Hajts kerékpárt, mint én!”

Néhány bunkósbotot azért megtartunk. Újjáépítjük a vizes Magyarországot: a csatornák és árterületek nemcsak olcsó halat adnak, hanem védelmet is.

Újrafalu-mozgalom

Albérlő diákjaim utálják és megterhelőnek tartják az unos-untalan járkálást a bevásárlóközpontokba és az élelem hazacipelését. Hogyan meséljek nekik arról a gyönyörű érzésről, hogy az ember nem jár többet ilyen helyekre, hanem a kertben maga termel meg mindent?

Falura nem lehet csak úgy vaktában leköltözni, ekkor valóban ökoremeték leszünk. A falumozgalomra föl kell készülnünk. A városokban újrafalu-csoportokat kell szerveznünk, időterveket kell csinálnunk, üres falvakat kell földerítenünk, nyári falutáborokat látogatnunk.

Leköltöző csoportok keletkezése legjobban fiatal, végzős főiskolások körében képzelhető el. Sajnos, a java házakat gyorsan elkapkodják, az árak emelkednek, a Namzi-féle 60 000,– Ft-os ház már rég ökofalu-történelem...

Magyarországon történnek kísérletek emberek talpra segítésére tanyavásárlási kölcsönök segítségével. A baranyai Zsidnik falucska közelében híres a talpraálló fiatalok önellátó szövetkezete. Nem volna nehéz ezeket a támogatásokat tömegekre kiterjeszteni. Hány munkanélkülit lehetne így szerény, de önellátó élethez segíteni?

Egyre többet hallunk az amerikai közösségépítőkről, akik arra biztatnak, hogy a lakosság (ha jót akar) alakítson kis közösségeket és vegyen át föladatokat az államtól.

Mi késztet?

Szükség, meggyőződés, értesültség.

A legerősebb emberi késztetés a szükség. A legnagyobb német közösség, a kölni SSK (1975-ben 200–300 tag) a fiatalok szükség-hajtóerejéből lett, ami néhány sugárzó egyéniség jelenlétével esett egybe.

Magyarországon még nem elégnagy a nyomor. Ha a házgyári lakásokat lakók kiválóan megszervezett indítósegítséget kapnának, akkor sem biztos, hogy vállalnák a kalandot. Kevés az olyan jó példa, mint Visnyeszéplak és Gyűrűfű. Hiányzik a tájékoztatás is.

Jó ha fejünkben van egy csomó szám: lakosság, munkanélküliség, jövedelem, nemzeti össztermék, szürkeenergia-fogyasztás — de rögtön fűzzük is hozzá, miről nem beszélnek ezek a számok. Húzzuk tovább a görbéket 2000-ig, 2010-ig, 2020-ig; mérjük föl, mire számíthatunk!

Beszéljünk sokat a falura költözésről — vagy más megoldásokról —, szerkesszünk és terjesszünk újrafalu-szórólapokat!

A szépségkirálynő ökoiskolája

Miró Kiss Ida beszélgetése Mary Anne Müller Prietoval

Agro-ökológiai szakközépiskola működik az Andok egyik völgyében, nem messze Santiagótól. Alapítója és fenntartója Chile 1978. évi szépségkirálynője. Az iskola egyszerre nyújt állami érettségit és biogazdálkodási technikusi végzettséget.

A chilei „csoda" alapja a belterjes mezőgazdaság, mely gyümölcsöt, bort, „a tenger gyümölcseit" szállítja sok országba, továbbá az éghajlat, a kiváló termőföld és a tőkebefektetések. Ennek a „csodának" az ára a természeti erőforrások felélése, a talaj kizsarolása, a vegyianyag-terhelés, a hegyoldalak és a tengerparti sekély vizű terület pusztulása, az élővilág sokféleségének eltűnése. Egyelőre kevesen látják a „csoda" árnyoldalait.

Miss Chile, *Mary Anne Müller Prieto* magas, karcsú, szőke. Ősei között németek, angolok, spanyolok vannak. A Pirque-i Agro-ökológiai Szakközépiskola tanulói alacsony, barna, hollóhajú fiúk és lányok, indián ősökkel.

Szépek valamennyien. A szépségversenyeken azonban az olyanok esélyesek, mint a szürke szemű, nyurga Mary Anne. 1978-ban érettségi után a lány nyári csavargásra indult a chilei Dél szépséges, de jeges vizű szigetére, Chiloéra, mescticek és indiánok közé.

Egy női lap számára dolgozó fényképészek tévedtek arra, és rábeszélték a lányt, induljon el a lap által szervezett szépségversenyen. Mary Anne elindult a versenyen, meg is nyerte, ő képviselte abban az évben Chilét a világversenyen.

— Amikor kikerültem a világversenyre, majd' meghaltam attól a felhajtástól, ami azt körülvette. Fölrázott, ahogy a nőket eszköznek használják az üzlethez. De a lányok helyesek voltak, összebarátkoztam velük. India, Haiti és Bermuda királynőjével ma is tartom a kapcsolatot. A verseny után kaptam egy kocsit, melyet eladtam, a pénzzel továbbálltam Mexikóba, csak akkor jöttem vissza, amikor a következő évi királynőt kellett megkoronáznom. Néha szégyellem magam a szépségverseny miatt — azonban fontos, jó dolgokra tudom használni ismertségemet.

Mary Anne dolgozott szociális gondozóként, foglalkozott alultáplált gyerekekkel, fiatal kábítószeresekkel, a fiatalkorúak börtönébe is bejárt. Úgy érezte, ez nem az igazi. Az ökológia foglalkoztatta igazán. Azokban az időkben egy gázvezeték-építkezés terve borzolta a kedélyeket Pirque környékén. Az építkezés feldúlta volna a Maipo folyó völgyének nyugalmát, a békés mezőgazdálkodást, a háborítatlan erdőket. Mozgalom indult a völgy megmentéséért, és a mozgalom vezetői rábukkantak Mary Anne-re. Szükség volt hírnevére, külsejére, és ő elvállalta a szóvivő szerepét.

— Ez Dávid és Góliát harca volt. Másfél évig tartott. Ekkoriban ébredtem rá, hogy valójában a nagyvállalatok világméretű parancsuralma alatt élünk. Ha ennek titkos törvényeit megsértjük, rokonszenvet ébresztünk magunk iránt. A közvéleménykutatások szerint a lakosság 78 %-a egyetértett velünk. Ekkoriban borzalmas dolgok történtek. Hamis telefonriasztásokat kaptam arról, hogy a fiam a kórházban haldoklik, a lányomat megerőszakolták. Halálos fenyegetések is érkeztek a címemre. Egyszer olyan skorpió mart meg a kocsimban, amilyen Chilében nem él. Egy sajtótájékoztatóról jöttem éppen, azalatt rakhatták a kocsimba, amíg odabent voltam. Aznap reggel közölték velem, hogy halálra ítéltek. Terrorista kézikönyvekben szerepel ez a módszer.

Ebben a kétségbeesett, zavarodott helyzetben állapotos lettem. Két hónapig ágyban kellett maradnom, de éppen erre volt szükségem a dolgok átgondolásához.

Sok évet töltöttem el a mozgalomban, kevés esetben győztünk. El kellett gondolkodnom: miért ilyen csekély a hatékonyságunk? A testemben növekedő gyermekkel négy fal között, ágyban töltött hetek alatt arra a következtetésre jutottam, hogy a változásnak, melynek érdekében tevékenykedünk, az eddiginél mélyebbre kell hatolnia, mélyebb megértésre kell törekednünk. Egész személyiségünkbe be kell épülnie a változásnak. Mozgalmunk értelmi érvelésen alapult, azonban ez nem elég, így nincs reményünk átfogó sikerre. Lelkileg is megélt világlátásra van szükségünk. Mi, nők, ezt talán erősebben átérezzük.

— Buddhista vagyok, ez segített megértenem, hogy bolygói tudatra van szükségünk. Ha ijesztő adatokkal bombázzuk az embereket, megrémülnek és bezárkóznak. A karteziánus megközelítés nem segít. Rá kell ébrednünk, hogy részei vagyunk a természet rendszerének, kölcsönösen függünk egymástól. Hogyan tanítsuk meg ezt az embereknek? Erre nincs meg a lehetőség.

Tudtam, az a dolgom, hogy megtaláljam valódi feladatomat. Egyszer csak, hetekig tartó töprengés után megnyugodtam. Azzal aludtam el: »Itt vagyok, Isten vagy Természet, akárki is vagy, rendelkezésedre állok.«

Másnap hajnalban felébredtem egy álomból. Az álom egy iskoláról szólt, melyben az anyafölddel foglalkozást tanulják a gyerekek. Minden részletét tisztán láttam, még a pirosra festett épületet is.

Még azon a héten telefonhívást kaptam: egy barátunk támogatásra érdemes terveket keresett. Egy-két napra rá nagybátyám keresett meg: elege van a mezőgazdálkodásból, pirque-i birtokának egy részét rám íratja.

1998 márciusában kilencedik tanévét kezdte meg a Pirque-i Agro-ökológiai Szakközépiskola. Négy évfolyamon 220 tanulót képeznek itt. Felvételi beszélgetésen választják ki az újakat, akik a tanévkezdés előtt három hetet töltenek az iskolában. Ez a tűzpróba.

— A mezőgazdaságban nincs megállás — mondja az igazgató, Roberto Miranda Orellana. A 4 hektáros gazdaságban a fiatalok megtanulják a zöldség- és gyümölcstermesztés fogásait, az állatgondozást, a méhészetet, s mindezt vegyszermentesen, biológiai módszerekkel.

— Eleinte sokan még az állatokat sem képesek felismerni — meséli mosolyogva Julia Angelica Moya végzős, aki aznap az újoncok munkáját irányítja. — Némelyikük eleinte nem tudja megkülönböztetni a lámát a vicunától — mutat a nyitott karámban abrakot majszoló állatokra. — Meg kell tanulnunk a munkát irányítani — mondja, és hátraveti hosszú, fekete haját. — Vannak lányok, akiknek ez a legnehezebb, utasításokat adni. Hozzá kell szoknunk, aztán már megy magától.

Szélkerék húzza az öntözéshez, itatáshoz szükséges vizet a kútból. Öntöző barázdákon vágunk át, miközben az őszibarackost mutogatja.

— Nem használunk mesterséges vegyszereket, csak hagyományosat — nyújt át egy szép, érett gyümölcsöt. — Az állatok főként a trágya végett szükségesek. Komposztálunk is. A talajtisztítását pedig vetés előtt a tyúkok intézik: Hordozható, fából készült baromfiudvarban kapirgálnak a csirkék. Néhány hét, és sem gyommag, sem bogár nem marad a talajban. Ha »elkészültek«, máshová telepítjük a karámot. Van viszont giliszta bőven a gilisztakomposzt-halomban.

— Tudjátok-e majd alkalmazni az itt tanult hagyományos, vagy éppen csak a megszokottól elütő módszereket?

— A már végzettek egy része, aki saját családi gazdaságába megy vissza dolgozni, igen. A többiek aszerint, mi-

lyen beosztást kapnak. Államilag elismert mezőgazdasági technikusi oklevelet kapunk, tehát előbb-utóbb lesz alkalmunk, hogy érvényesítsük az ökológiai szemléletet.

Miriam Quiroga Díaz, az iskola pedagógiai vezetője, biológiatanár.

— Hagyományos iskolai környezetben nagyon nehéz ökológiát tanítani. Nálunk a tanulók behozzák az iskolába tapasztalataikat, és együtt megbeszéljük ezeket. Más iskolákhoz képest itt szabadságban élnek. A közismereti tárgyak és a szaktárgyak mellett délutánonként szakkörökbe járnak a gyerekek, fotózással, színházzal, népművészettel foglalkoznak, ők szerkesztik az iskolarádiót, rodeókat és vásárokat szerveznek. A terményeket a tanulók, tanárok, és a szomszédság vásárolja meg. A közös cél, közös tevékenység alakítja őket, de minket tanárokat is.

— Mennyi a tandíj? — kérdezem Mary Anne Müllert.

— Ingyenes az iskola, mert államilag elismerték, és a középiskolás tanulók után járó »fejpénz« fedezi a fenntartás és a fizetések 75%-át. A hiányzó részt »keresztapáknak« köszönhetjük, akik ösztöndíjakat biztosítanak. Egyre sürgetőbb a fejlesztés, nő a tanuló-létszám, könyvtárra és új termekre lenne szükségünk. Az iskola alaptevékenysége mellett gazdálkodó-iskolaterveket is nyújtunk városi elemi iskolásoknak, akik a tanév során többször is eljönnek ide, és kicsiben, saját tevékenységükön keresztül megtapasztalják helyüket az élet körforgásában — búzát vetnek, a magot megőrlik, kenyeret sütnek, mind kicsiben.

Tanárjelöltek dolgoznak velünk, így a tanár-utánpótlással sincs gondunk. Az én dolgom az iskolában jelenleg a fenntartáshoz szükséges anyagi alapok előteremtése.

Működik egy értelmiségi kör, amely ökológiai szemszögből vitatja meg a világ dolgait. Járnak közénk művészek, kutatók, újságírók, színészek, festők, akik egy-egy kérdés megbeszélésére a hatalom képviselőit is meghívják. Rendkívül érdekesek ezek a találkozások, és azt hiszem, hogy ily módon is tudunk hatni. Ami engem illet, évek óta foglalkozom reikivel, idén fogom megszerezni a mesterfokozatot.

(Rövidített változat)

Donella Meadows

Előfizetéses mezőgazdaság

A bevásárlóközpontokban minden élelmiszerre kiadott 1 dollárból 65 centbe kerül a csomagolás, a szállítás és a piackeresés. 30 centet kapnak a vegyi gyárak a műtrágyákért, növényvédőszerekért és a genetikailag módosított szervezetekért.

Öt cent marad a termelőnek.

Ezért bukik meg az Egyesült Államokban évente 20 000 gazdaság, és ezért hasonlít az élelmed valamiféle ipari termékhez, és ezért nem friss, élő, egészséges, kedvedre való.

Korunk élelmezési rendszerének alapjai a vegyszerek, a bevásárlóközpontok, az ipari mezőgazdasági üzemek, amelyek aláaknázzák a falusi gazdaságot, károsítják a környezetet és az egészségünket. Fölhagytam ezekkel, hónapok óta nem jártam bevásárlóközpontban. Igen, ez lehetséges, sokan cselekednek így. Ha valaki a legjobb, a legfrissebb, legértékesebb élelmiszert akarja fogyasztani, akkor azt saját maga termeli, vagy egy helyi szövetkezetben vásárolja, termelői piacon vagy CSA-gazdaságban.

Ezt az utóbbit meg kell magyarázni. A CSA („community-supported agriculture”) közösség által támogatott mezőgazdaság, de ez a kifejezés semmit sem jelent. Esetleg jobb kifejezés az „előfizetéses gazdaság”, „társulási gazdaság” vagy a „bérelj egy gazdaságot”. Vannak ilyenek nagy városokban, még New Yorkban is.

Hogyan működik ez? Egy helyi gazdasággal részletfizetési szerződést kell kötni az egész évszakra, s egyszer egy héten megkapjuk a frissen szedett finomságokat, ahogyan érnek: salátát, parajt, újhagymát, répát, cukkinit, zöldbabot, gyökeret, brokkolit, paradicsomot, csöves kukoricát, majd ősszel a burgonyát, hagymát, káposztát, póréhagymát, tököt. Sok gazdaság termel virágot és apró gyümölcsöket is.

A termelő előre tudja, hogy mennyit ültessen, előleget kap és jóban-rosszban osztozik a fogyasztóval. Ha elfagy a saláta, akkor meg kell várni a második ültetést, ha jó év van dinnyére, akkor mindenki több dinnyét kap.

A fogyasztó a leszedés napján kapja meg az árut, nem szállítják azt ezer mérföldekre. Tudja, miként termelnek, ismeri a termelőt, kérdéseket tehet fel neki.

Az a legjobb, hogy egészséges, friss, jóízű dolgokat kapunk, és a CSA-termelő a vegyszerre és eladásra fordított 95 cent legnagyobb részét eloszthatja saját maga és a fogyasztó között. Massachusetts három CSA-gazdaságában a zöldfélék ára fele akkora, mint a bevásárlóközpontokban. Olcsón vásárolunk és a termelő is jobban keres.

Pontosan tudom, hogy miként működnek a CSA-gazdaságok, mivel tavaly létesült egy a közelemben. A tulajdonosoknak máshol már hatéves gyakorlatuk volt. Részjegyeket kínáltak 200, 300 és 400 $-ért, 18 családdal írtak alá szerződést.

Aztán figyeltem, mi lesz ebből. Ültettek, gyomláltak, szedték a zöldségeket, tisztogattak, válogattak, csomagoltak (újra felhasználható eszközökbe).

A termelők, Kerry és Stephen a közeli városban két elosztó pontot létesítettek. Felajánlottam, hogy munkába menet minden kedden reggel berakom a kocsimba a zöldségeket, és az ajánló recepteket. Nem mindenki tudja ugyanis, hogy mit csináljon az arugulával (ez valami kelkáposztaféle), a zellerrel, a tatsoival, kollárddal (ez is kelkáposztafajta), rutabagával (ez meg sárgarépaféle). Örömmel vittem el ezeket a megrendelőkhöz.)

Kerry és Stephen az 1 acre földjükön (0,4 ha) többet termeltek, mint amennyi a részvényeseknek kellett, ezért a felesleget eladták a termelői piacon vagy a helyi szövetkezetnek. A fogyasztók lelkesedése fölbátorította őket, és az idén kétszer akkora területen folytatják a termelést. Fogták norvég lovaikat, Marit és Cassimát, felszántottak 240 lábnyit, és parajt meg borsót vetettek.

Nem tudom, hogy a nagy távolságú hajózástól, az olajtól, gépektől, mérgező vegyszerektől, lármás reklámozástól és alulfizetett vándorló munkaerőtől függő ipari élelmiszertermelés meddig fog kitartani. Tudom, hogy mi helyettesítheti azt: a CSA-k és a helyi piacok. Valószínűleg mindig fogunk kereskedni, juharszörpöt és almát adva narancsért és téli salátáért, de az élelmiszereket inkább a saját évszakukban fogjuk fogyasztani, megértve, mit jelent az évszakok változása. Élelmünk frissebb, ízesebb, olcsóbb és egészségesebb lesz, és kistermelőink talpon maradnak az üzleti életben.

Ha ilyen jövőt szeretnél, nem kell, hogy várj rá.

TARTALOM

Karácsonyi színdarab

Szőllősy Zoltán: Betlehemes játék 2–4

Tanulmány

Demeczky Jenő: A világválság lélektani okai (II. rész) 5–8

Bulányi György: Szövetségteológiai tanulságok 9–10

Kitekintés

Miriam Rose Ungumerr: Dadirri – a gyógyító odafigyelés (Az ausztrál őslakók vallásáról) 11–12

Thomas Seiterich–Kreuzkamp: A távoli leány önállósul 12–13

Interjú

Schanda Beáta: Születésnapi beszélgetés Kovács Teréziával . . . 14–15

Olvasók fóruma

Olvasóink leveleiből 16

Gyerekeknek Moha-mese

Ródlizás 17–18

Szépirodalom

Vass Terézia: Fő utcai Mikulás 19–20

Thomas S. Eliot: A fenyőfák tisztelete (vers) 19

Gyurkovics Tibor: Assisi Szent Ferenc didereg 20

Úti beszámoló

Gromon András: Bécsi anziksz 21–22

Elmélkedések

Vasárnapi szentírási elmélkedések 23–27

Környezetvédelem

Rózsa Sándor: Egy ökoremete jövőképe 28–29

Miró Kiss Ida: A szépségkirálynő ökoiskolája 30–31

Donella Meadows: Előfizetéses mezőgazdaság 31

Felhívás!

Kérjük Olvasóinkat, hogy ha továbbra is igénylik lapunkat, akkor 1999. január 31-ig újítsák meg előfizetésüket. Az előfizetés díja postai kézbesítéssel 600,– Ft, egyébként 540,– Ft.

Helyesbítés

Előző számunk 5. oldalán Gyökössy Endre írásának elején a két idézet helyesen:
„Az életet egész életen át tanulni kell s a halált is."
„Az öregkort nem megélni, elviselni a művészet."

Fülöp-hegy

Hóhatárt mímel az erdő, vastag
zúzmara nőtt ki a gallyakon ott,
szél borotválja a szürkén fázó
ágakat már napok óta.

Hónak a dermedt partról láthatod,
ősz öreg bölcs-koszorúzó hajnak,
megbékélten a hátralevővel
bámulom csendesen én is.

Álmos víz csobog, lassul a hangja,
sálamat szél kanyarítja körém,
szürke a lellei domb meg az ég
is a borzas víz tetején.

Életet már csak a mélyben sejtek;
múlt nyarak izzó napsugaráról
távoli kedvesem szép szava szól,
messze vitorla fehérlik.

B. E.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IX/6. (52.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
E-mail: jeno@demec.zpok.hu
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of ‚Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: GARAY András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by ‚Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory cop-

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1998-ra (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.